ſenieſiti. Negiedſer, hog az nieluek, meg oſlottak, ezzel peldaſtatik az aiandekoknak ſokaſaga es kûlômbſege, nellie: az ſ.lelek az hiueket egienkent fel eppiti, es az û aiandekit mertek ſerint oſtogattia az kinek mint a karia, hogi ezzel az eggieſſegre ſoktalſa es tanicza az hiueket. It immar minden ember allazatoſſagra es Iſteni felelemre intettetik, hog az aiandekot nem û maganak, hanem az ſ.leleknek tulaidonicza, es ellien ezzel Iſtennek tiſteſſegere, es felebarattianak eppûletire.

K. Minemû czuda köuette â ſent leleknec eliöuetelit?

F. Czudalatos dolog volt ez, hog az Apoſtolok hirtelenſeggel ſok fele nielueken ertettenek es ſolottanak az Iſtennek nagi dolgairol. Az Iſten az regi bûnteteſt aldaſra fordita. Mert az Babylon tornianak rakaſaban az egi nieluet kin ackoron ſolanak vala, meg ſaggata es el valtoſtatta, hogi az emberek egi mas ſauat ne ertenek, es az û bolond igiekezetektûl meg ſûnnenek. Ez moſtani czudaban pedig az nielueknek valtozaſat, az Aniaſſentegihaznak minden poganiok kôzôt valo eppûletire fordittia. Az nielueknek azert tudaſa Iſtennek draga aiandeka, mint ſ.Palis tanit, hogi azon leleknek altala nemellieknek adattatnak nielueknek nemei: 1.Cor. 12.

K: Mi vegre boczatotta az Chriſtus az ſent lelket az Apoſtolokra?

F. Elſô vege nezet az û ſemeliekre es hiuatalokra. Mert az Iſten az û lelkenek altala, az tudatlan tanituaniokat tudolocka tôtte, az giengeket erôſſecke, az felelmeſeket meg batoritotta, hogy mindenût az Iſtennek igeiet nagi

10/390-E/25 sz.
ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1932. évi B. 3175 sz.
EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Állományellenőrzési példány

nagi bizodalommal mernek hirdetni, ſemmit az emberektûl ne rettegnenek, ſôt az halal ellen meg kemenied nenek es ſoha tiſztekben hatra ne allananak. Hat az batorſag az alhatatoſſag es minden niomorusagnak el ſenuedeſe, nem az û ereiektûl volt, hanem az bôlczeſegnec es az erôſſegnek lelketûl, melliel az Chriſtus ûket felekeſitette volt. Az nielueknek tudaſais û nekik igen ſûk ſeges volt, hogi az Iſtennek orſagat minden poganioknak az û nielueken hirdethetnek: Innet meg hamiſſitta tik az Antichriſtuſnak alnok meſterſege, ki az tudatlanoknak idegen nieluen ſolot es az Miſet deaktul mõdot
2. Cor. 14. ta az paraſtoknak, az ſ. palnak es az Iſten lelkenek tanitaſa ellen. Maſodik vege nezet az vy teſtamentumnak es az Euangeliumnak meltoſagara. Mert az Iſten ez czudaual az vy kôteſt, az û kegielmenek ki aradaſat es à poganioknak hiuatalokat akarta meg erôſſiteni, mint ſent Peter mongia, hog az Euangelium az ſent lelek altal boczattatot ki az egbôl, meli az elôt el reitetet titok volt moſtan pedig az ſent leleknek es az Apoſtoloknak hirdeteſe altal az egeſ vilag eleiben ki terieſtetik, es be tel
Pſal. 19. lieſedik az Propheta mondaſa: Az û zengeſek es ſauok ki ment az egeſ fôldre. Harmadik vege nez, mindẽ idô beli hiueknek vigaſtalaſokra. Mert mikeppen az Apoſtolokra az ſent lelek lathato abrazatban ki ôntetet. Azonkeppen, mindeneknek, valakik hiſnek ezeknek taniteſok altal, lathatatlan es lelki moddal adattatik à ſent leleknek aiandeka, hogi û bennek az ſent lelek foglalo
Eph. 1. zalaga es peczeti legien az Iſtennek az ôrôk eletnek meg adaſa felôl.

K. Miert nem adattatik moſt â ſent lelek illien czudakeppen? F.

F. Hogi moſtan az ſent leleknek czuda tetelre valo ereie, ackeppen nem adattatik mint az Apoſtoknak, harom fũ oka vagion. Elſõ. Mert ez fele czuda-tetel à tudomannak erõſſege. De ez immar eleg beũſeggel igaznak lenni bizonittatot, el anira, hogi vy czudaknelkũl nemſũkõlkõdik. Errõl mondotta az Chriſtus: Ha ennekem nem hiſztek, higgietek az czelekedeteknek. Maſodik. Mert az emberek az czudakkal gonoſũl elnenek Iſtennek karomlaſara es az ũ keuelſegeknek es telhetetlenſegeknek ũzeſere, mint à Simon Magus peldaia meg ielenti, ki az ſẽt leleknek aiandekat penzen akaria meg venni, hogi ez altal tõbbet nierheſſen. Eckeppen azert mind az Iſtẽnek aiandeka meg gialaſztatnek, mind az tudomani bizontalan lenne. Harmadſor ezzel meg ielentetik, hog az fele czudackal az iduõſſeg es az meg ſentelõ lelek ſũkſegkeppen õſſue nem kõttetet, mint az itilet napian az Chriſtuſnak ſokan mongiak: Nemde az te neuedben õrdõgõket ũztũnkes ſok czudakat tõttũnc. De az itilõ biro nekik azt feleli, hogi ũket nem iſmeri. Matth. 7. It ſũkſeg aztis erteni, hogi minden czudat az tudomanion kel meg probalni, es viſontak az czudara nem kel vonni az tudomant, mint ſent Pal mongia: Ha az Iſtennek Angiala le ſallana mas Euãgeliumot hirdetne, meg azis atkozot legien. Gal. 1.

K. Minemũ czelekedeteket tulaidonit az iras az ſent leleknek?

F. Az Iſten mindeneket ez altal teremt, taplal, eleuenit, az hiueket meg vyttia, vilagoſittia, tiſztittia, minden igaſſagra vezerli, tanittia es à mellieket az Chriſtus mõdot ebekben iutattia, meg keni es meg ſenteli ũket. Ez aki

aki az Iſtennek titkait tudakozza, az ki meg vigaſtal es batorit. Ez à bölczeſſegnek, erôſſegnek, Iſteni felelemnek, kegielẽnek es kôniörgeſnek lelke. Tovabba a Chriſtus ennek ereierôl ſzepen tanit, mikor aſt mongia, hogi meg ſeddi, az az, meg giözi az ige altal ez vilagot, az az hitetlen embereket, kik az elôt az Chriſtuſtul idegenek voltanak, mint az ſzent Pal meg giözi, mikor az hitetlenſegbôl ki vonſa es meg vilagoſittia. Hogi azert az hitetlenſeg minden bûnnek es az karhozatnak kutfe ie legien az ſzent lelek mutattia meg az Euangeliumban meli Iſten tûkôre, es az ſzent lelek ſemûnk gianant leſzen hogi ebbôl magunkat lathaſſuk, es az Chriſtushoz ſieſſûnk az lelki oruoſſagert. Az vtan igi ſol: Meg ſeddi az igaſſagrol: Mert en az Attiamhoz megiek. Ez igaſſag à Chriſtusban igirtettet meg igazulas, es bûnnek boczanattia, melliet az Chriſtus az Attiahoz valo menetellel meg erôſſitet. Vegezetre meg ſeddi az itiletrôl. Mert ẽ vilagnak feiedelme meg itiltettet. Ez itilet az Chriſtus orſzaganak biraſa es io moddal valo rendeleſe, melliel à Satannak birodalmat rontia az igenek fogonatos hirdeteſeuel, es ezen altal az hiueket eppiti, es tartia az ôrôk eletre. Az ſzent lelek iutat azert minket az bûnnek iduôſſeges eſmeretire, az igaſſagnak meg niereſere, es az ôrdôgôn valo giözedelẽnek remẽſegere az igenek altala.

Ioan. 16.

AZ Sz. LELEKNEK bennünk lakaſarol.

Miból

K. Miből iſmertetik meg â ſzent leleknek ielen lete az emberben?

F. Ha ollian indulatokat ſzerez az hiueknek ſiuekben, az minemű ünnön maga. Az iras pedig elől ſőr neuezi fiui fogadaſnak lelkenek, ki az hitet, melliel Chriſtus tagiai es Iſtẽnek fiai leſünk meg peczetli, es meg erősſiti bẽ nünk. Maſodſor bőlczeſegnek es ertelemnek lelke, acki igazgat es tanit az lelki bőlczeſegre, az Iſtennek igaz eſmeretire, es az mi iduőſſegünk titkainak ertelmere. Harmadſor, Iſteni felelemnek lelke, ki minket vyonnã ſűl, az ſentſegnek es igaſſagnak buzgoſagos kőueteſere. Az ki azert magaban igaz hitnek, io lelki iſmeretnek, ſiligiſegnek, attiafiui ſeretetnek es tőkelletes eletnek ie lenſeget erzi, Iſtennek lelketűl vezereltetik. *Ephe. 1. Roman. 8. Eſa. 11.*

K, Meg marade mindenkor az Iſtennek lelke az hiuekben?

F. Valakiknek az meg ſentelő lelek adattatik, ſoha azoktul el nem tauozhatik, meli ez kőuetkőzendő bizon ſagockal meg erősſittetik. Elſő az Eſaias niluan ſol erről Az en lelkem az ki te benned vagion, el nem tauozik à te ſaiadtul, es à te magod maguanak ſaiatul ſoha mind ő rőcke. Maſodik, a Chriſtus vgi vigaſztallia az tanituanio-kat: Kerem az en Attiat, es mas vigaſztalot ad tinektek, hogi mind őrőcke ti nalatok maradgion. Harmadik: Sz. Ianoſis ezent erősſiti. Aki Iſtentűl vagion, nem vetkezik, nemis vetkezhetik: Mert az Iſtẽnek magua meg marad ű benne. Negiedik, vgian azon ſ. Ianos azt mongia: Az kenet, az melliet ű tule vőtteték, meg marad ti bẽnetek, Ötődik, Az Dauid maradekiual az Iſten illien kő- *Eſa. 9. Ioan. 14. 1. Ioan. 3. 1. Ioan. 2.*

teſt leſen: Ha vetkezendnek az te fiaid en ellenem, meg latogatõ ûket vereſegeckel. Az en irgalmaſſagomat pedig û tûlõk el nem veſem. Az Eſaiaſnalis ezent igirí: Az hegiek meg indulnak, de az en bekeſegemnek kõteſe ſo ha meg nem mozdul. Ahol pedig az kegielem, ot vagiõ az Vrnak lelkeis. Hatodik. Az ſent lelek, az mi õrõkſegûuknek foglalo zalaganak mondatik. Hat az Iſten mel toſagãnak ellene volna, ha az hiuektõl el tauoznek. Hetedik. Sz. Palis aſt bizonittia, hogi az Iſten aiandeki banaſnelkûl vadnak. Azert az û lelket tûlõk el nem veſi. Niolczadik. Az leleknek es à teſtnek tuſakodaſa az hiû emberben meg marad, meli az ſ. Leleknek ereiebõl vagion. Hat az lelek ſemmikeppen el nem tauozhatik. Kilenczedik. Az Chriſtus kõnyõrgõt az Peterert hog az û hitî el ne fogina. Az hittel pedig az eleuenitõ ſ. lelek egiût vagion, mint ſ. Pal tanit. Minek vtanna hittetek, el peczeteltettek az igiretnek ſent lelkeuel. Mind ezekbõl azert meg bizonittatik hog az meg ſentelõ es vionnan ſûlõ lelek, ſoha az hiuektûl el nem tauozhatik.

Eſa. 54.

Epheſ. 1.

Rom. 11.

Rom. 7. Gal. 5.

Luc. 22.

Epheſ. 1.

ELSÕ ELLENVETES.

Az iras niluan valo bizonſagot tezen erröl, hogy az Fehouanak lelke az Saultul el tauozot, Azert az ember engedetlenſegenek altala, ki üzheti magabol az Iſten lelket?

1. Sam. 16.

F. Az ſent leleknek az iraſket rendbeli aiandekot tulaidonit. Elõſõr nemeli kõzõſeges es ekeſitõ aiandek, meli ſolgal egiebeknek eppûlet ekre, mint az ſent Pal az nieluеknek tudaſat, es az oruoſſagot az ſ. lelek aiandekinak modgia, mellieket kûlõn kûlõn oſtogat, az kinek

1. Cor. 12.

mint akaria, es vgian ezenrôl bizonittia, hogi ſenki az Ieſuſt Vrnak nem mondhattia, hanem czak az ß. lelek-nek altala: De ez fele aiandek ſenkit nem iduôzit, es az embernek halaadatlanſagaert el vetetik. Az Saulban-is az bôlczeſeg, az erôſſeg es az gonduiſeles, az Vrnak lelketûl volt, meli û neki ideiglen adattatot volt. Maſodſor nemeli aiandeka à ß. Leleknek iduôzitô, mely czak az valaſtottaknak adatik az meg ßenteleſre, vyonnan valo ßûleteſre, es az eletre valo peczetleſre. A mint pedig Iſten û magat meg nem tagadhattia, azonkeppen ez aiandekot az hiuektûl el nem veheti. 1.Cor.12.

II ELLENVETES.

Szent Palis vgy tanit, hogy az kic meg vilagoſittatnak es à ßent lelket megh koſtolliak, lehetetlen dologha el eſendnek, hogy az pœnitentianak altala meg vyulhaſſanak. Hat meg az vilagoſito ßent lelekis el tauozhatic, Heb.6.10.

F. Elôßôr aßt kel felelni, hogi az vilagoſitaſis kettô: Egik az ertelemre, maſik az iduôſſegre. Az haragnak edeni azert niha meg vilagoſitatuan ertik az Iſtennek akarattiat az igebôl, de belſô vilagos ßemek auagi igaz hitek ninczen, melliel az iduôſſegnek meg niereſere iuthatnak, Ezek el eſuen es à bûnben meg maraduan, lelkek iſmereti ellen vetenek, es miert hogi veßedelemnek fiai, à bûnbôl fel nem tamadhatnak, az firaſnak es az banatnak altala, mint az Eſaunak es az Iudaſnak peldaia meg mutattia. Maſodſor az koſtolaſnac igeieis ezent bizonittia, Mert az feleiek az Iſten lelket czak meg ko-

ſtolliak, es i deiglen az ũ ereiet meg eſmerik. De az hiuek az §. Leleknek eleuenitõ es taplalo iauait vgi mint meg ebik, es azokban reßeſũlnek, az Iſtennek lelki aldaſſban vegiglen neuekeduen.

III ELLENVETES.

Pſal. 51. *Az Dauid igy kòniörõg. Ne ves el engemẽt az te orczad elöl, es az te ßent lelkedet ne ved el en tõlem. Hat az ßent lelek el tauzik à bũnert.*

F. Kettõ az felelet. Elſõ ez, hogi az Dauid ſol az ßent lelek lathato giũmõlczerõl, es ereienek ideiglẽ valo meg ßũneſrõl. Mert ſem az hitnek, ſem az §. leleknek ninczẽ egiarant valo czelekedeti az ßentekben, mint vgian ottan kõniõrõg, hog az igazgato lelket megh vycza az ũ belſõ reßeiben. Az §. Palis inti az hiueket, hogi az lelket meg ne olczak, es meg ne ßomoriczak az Iſtennek ßent lelket, az kiuel el peczeteltettenek az valtſagnak napia ra. Noha azert az Dauid vetkezet, mind az altal az Iſten magua ũ benne meg maradot, es à mikeppen az fa telbẽ nem viragzik es giũmõlczet nem teremt mind az altal elõ fa. igi az hiuekben, noha az hitnek giũmõlcze addig meg ßũnik, mig az bũnben heuernek, mind az altal az bennek leuõ Iſten ßikraianak vilaga ki ielentetik. Ig az Peternek ßaiabol ideiglen ki fogiot az Chriſtuſnak vallaſa, de annak giõkere es eredeti az ũ ßiueben meg nem ßũnt. Mert az hitet az Iſten neha meg haggia fogiatkozni ennek okaert, hog az hiuek erõtlenſegeket meg eſmeriek, az ũ allaſokat Iſtennek tolaidoniczak, az ũ aiandekit inkab meg bõczũlliek, es nagiob ſorgalmatoſſaggal az eſeteket el tauoßraſſak, foglaluan ũnõn magokat Iſtẽni felelemben es az kõniõrgesben. Maſodik felet es.

1. Teſſ. 5. Epheſ. 4.

Meg ielẽti az Dauid ez kõniõrgeſſel, mit erdemlene ez rettenetes vetkekert, tudni illik, Iſten aiandekitul valo meg foſtaſt, mint à Saullal czelekedek, kinel inkab vetkezek az Dauid, de kõſõnnie annak, az û meg tartaſat, hog az û neue fel volt irua az eletnek kõnueben. Ebbõl azert nẽ kõuetkezik hog el veheſſe az û ſ. lelket az hiuektûl, mind peldanak okaert: Az hiuekis termeſet ſerint haragnak fiai, mint egiebek, de mind az altal ebbõl nẽ kõuetkõzik, hogi el karhoſhaſſanak. Mert az mi az termeſetnek erdeme, az kegielẽnek ereie aſt meg giõzi *Eph.*

IIII. ELLENVETES.

Szent Pal vgy tanit, hogy az ſetetſegnek ſemmi kõzi nincze az vilagoſſaggal. De az Dauid mikor lelki eſmereti ellen az bũnben heuer, ſetetſeg. Hat ſem û benne, ſem egieb hiuekben mikor az bũnben eſnek, az Iſtennek vilagoſito lelke meg nem maradhat. 2. Cor.

F. Erre nemelliek aſt felelik, hogi az Iſten lelke ideiglen az hiuektûl el tauozik, mikor czegeres vetkekben el nek, de veg ſerint ûket el nẽ hadgia. De eſt immar meg erõſitettûk, hog az Iſten ſoha az meg ſentelõ lelket az valaſtottaktul el nem veſi. Erreis azert igi kel felelni, hog az vyonnan ſzũletet emberben ket reſz vagion mindenkor. Az ó reſzre nezue azert az ember ſetetſeg, es az mint ſent Pal mongia, az Iſtennek eleitûl el idegenedet. Az vy reſzre nezue pedig meli meg az eſtbenis mindeneſtûl fogua meg nem ſũnik vilagoſſag, meliben az Iſtẽnek magua es kiczin ſikraia vg marad meg, hog az vtan ebbõl nagiob vilagoſſag ſarmaznek ki.

AZ

K. Mikeppen vetetik az irasban az teremteſnek igeie?

Gen.1. F. Elŏſŏr teremteni ānit teſſē, mint ſemiſŏl valami allatot czinalni: Igi vetetik á Moſes iraſabā: Kezdetſē teremte Iſtē az mēniet es az fŏldet. Maſodſor az terētet allatbol egieb vy nemet formalni, mint az Moſes mongia:

Gen.2. Teremte az Iſtē az embert az fŏldbŏl. Harmadſor az vy teremtes az Iſten el veſtet abrazattianak fel eppiteſe az Chriſtus altal. Negiedſer az egnek es az fŏldnek meg vi itaſa az vtolſo napon, mint az Eſaiaſnal mŏgia az Iſten:

Eſa.66. Ime en vy fŏldet es vy egeket teremtek, meli mŏdas no-

2.Petri 3. ha az ŏ termeſetnek meg vytaſabā immar el kezdetet à

Romano.8 Chriſtusban valo hitnek altala, mind az altal az itilet napian telliesedik be, mint az Apoſtolok tanitanak. Ŏtŏdſŏr iegiez niha tiſtre valo rendeleſt, mint à ſ. Peter inte

1.Petri 2. ſeben: Engedelmeſek legietek mindē emberek kŏzŏt valo teremteſnek, az az rendeleſnek es ſeiedelemſegnek.

K. Miczoda az Teremtes?

F. Az Iſtennek czelekedeti, meliben az ŭ veghetetlen bŏlczeſegebŏl es hatalmabol az eget es az fŏldet ſemmi bŏl epitette es ezekben egieb allatoknak nemeit helyheſtette, az ŭ ŏrŏcke valo Iſtenſegenek es io voltanak meg ielenteſere, es az Aniaſentegihaznak ez vilagon

Pſal.33. valo giŭiteſere. Errŏl mongia az Dauid az Iehouanak beſedeuel az egek teremtettenek, es az ŭ ſaianak lelkeuel minden ŭ ſeregek. Ez az Iſtennek elſŏ es czudalatos czelekedeti, melliel bizonios idŏben kezdet, à Moſesnec tanitaſa ſerint, honnet meg hamiſſitatnak ez vilagi bŏlczec, kik ŏrŏcke valonak itiltek lenni ez vilagot, ebbŏl

okoskoduan, hogi az Iſten hiuolkodo nem lehet. De ez ek ellen ſükſeg erteni, hogi az Iſten ſabad akarattia ſerint, ez vilagot kezdetben teremtette, mikor az ű bölcz tanaczanak teczett.

K. Miert nem teremtet az Iſten egizerſmind ez vilagon leuö allatokat, hanem ebben hat napot töltöt?

F. Iollehet az Iſten egi beſedeuel mindenemű allatokat egi ſem-pillantasban teremthetet volna, mind az altal hat napot rendelt ez munkara, hogi minden napon va lo teremtet allatokban az embernek elmeiet meg tartoſtatna es giakorlana az Iſtennek czudalatos czelekedetinek gondolattiaban, meliböl az ember inditaſſek az Iſtennenek dicziretire, ki ê vilagot, mint egi tarhazat minden iauaiual meg rakta, es az embert keſ heliben ſallitotta es mindeneken ű neki hatalmat adot, hogi Iſten kepeben azokon vralkoknek. Ezzel azert ſerkenteni akar, az ű ſep alkotmanianak nezeſere es az teremtö Iſtennek böczűletire.

Mi vegre teremtötte Iſten ez vilagot?

F. Elſö vege nez az Iſtenre, ki mint à Bölcz mongia, mindeneket ű magaert teremtet, tudnia illik, hogi ez ſepen rendeltetet vilagbol, mint egi tükörböl meg ielentene veghetetlen bölczeſeget, nagi hatalmat io voltat igaſſagat, irgalmaſſagat es attiai gonduiſeleſet, ki az ű büſeges gazdagſagat az teremtet allatra-is ki arafotta, hogi mindê ionak kutfeienek ielentene magat. Maſodik, Hogi az Iſten kepere teremtetet ember ez vilagi allatok-

Pro. 16. Romano. 1.

latokkal taplaltatnek es ſegitetnek, miert hogi az Iſten mindenecket az emberert teremtet es az embert ůnnön magaert. Harmadſor, kiualtkeppen az Iſten az hinekert teremtette es tartia ez vilagot, hogy ů maganak az emberi nemzetből Aniaßentegihazat giuiczen, kiuel lelki iauait kőzőlheſſe, hogi ettůl az ielen valo vilagő es az iůuendő eletben diczirteſſek mind őrőcke. Amen.

AZ ANGIALOKROL.

K. *Hany iegizesben vetetik az Angialnak neue az irasban?*

F. Elősőr kőzönſegeskeppen kőnetet iegiez, az ki Iſtentůl boczattatik, az ů meg ielentet akarattianak hirde
Malach. 4. teſere, mint az Malachias mondotta az kereßtelő Ianoſrol: Ime en el boczato m az en Angialomat à te orczadnak előtte. Ez iegizesben az ß: Ianos az tanitokat Angialoknak hiia. Maſodſor vetetik az Satanert, de mindenkor valami bizonios val aßto ige adattatik melleie, mint az ß. Peter es az Iudas Apoſtol mongiak, hogi az Iſten
Matth 25. nem engedet az Angialoknak à kik az ů rendeket meg nem tartottak. Az Chriſtus mondáſabanis igi vetetik, ahol arra tanit, hogy az őrők tůz kęßitettet az őrdőgnek es az ů Angialinak. Harmadſor iegizi az io es tißta lelkeket, kik az Iſtennek ſolgalnac az kőuetſegben.

K. *Vadnake hat Angialok?*

Actor. 22. F. Az Saddduceuſok azt vallottak, hogi ollian Angialok ninczenek az kik lelki allatok volnanak, es az An-

giáloknak neuezetin ertettek vagy az Istênek bizonios czelekedetit es ieleneſit, vagy az emberben valo indulatokat es elmelkedeſeket. Ezek ellen az ſent iras niluan tanit, hogi az Angialoknak valoſagos allattiok es bizonios letelek vagion, melliek egi maſtul-is meg valaſtatnak, es el boczattatuan valami dolognak el vegezeſere, iſmeg viſſa ternek az Iſtenhez, es û neki mint teremtôiôknek vduarlanak, meli nem illenek hozzaiok, ha czak indulatok volnanak. Ezent mutattia az Angialoknak bizonios neuekis, melliek aſt ielentik, hogi Iſtentûl veſik az birodalmat, es nem az û akarattiok ſerint iarnac, hanem Iſtentûl boczattatnak. Az neueknek iegizeſibôlis eſt kôniû meg erteni. Mert az Gabriel Iſtẽ ereie. Michaêl kiczoda ollian mint az Iſten Raphael, Iſten oruoſa. Vriel Iſten vilagoſſaga. Hieremiel, Iſten magaſtalaſa. Ez ertelemnek haſna ez, hogi az Iſtennek attiai gôd uiſeleſe az hiuekhez meg ielenteſſek, ki noha elegſeges û magatul az oltalomra, mind az altal, hogi az mi erôtlenſegünket batoricza, az û Angialiualis ôriſtet. *Dan.8* *Luc.1.* *Dan.10.* *Apoc.12.* *Trhie 4.* *Eſdræ 4.*

K. Miczodak az Angialok?

F. Az Iſtentûl teremtetet ſolgalo lelkek kik az igaſſagban, ſentſegben es artatlanſagban meg erôſſittetuen, rendeltettenek az Iſten diczireire, à hiueknek oltalmazaſara, es az gonoſoknak bûnteteſere, az Iſtennek akarattia es parãczolattia ſerint. Elôſôr, hogi lelkeknek mõdatnak, minden teſti es halando fôldi allatoktul meg valaſtatnak, kik hogi legienek hinnünk kel, de minemûek legienek allattiok ſerint, az emberi okoſſag nem ertheti mikeppen czak az ſelnek eredetit es valoſagatisnehez meg tudni. Szent Pal azert niluan valo igeckel tanit, hogi ſolgalo lelkek legienek, kik az û allattiokban larbatas- *Heb.1.*

Pſal 102. hatatlanok es foghatatlanok. Az ſent Dauidis ezent bizonittia, hogi az Iſten az ũ Angialit czinallia lelkekke es az ũ ſolgait tũznek langiaua. Maſodſor, iollehet à Moſes neuezet ſerint nem emlekezik az Angialoknak teremteſerõl, mind az altal ſũkſeg hinnũnk, hogi az Angialokis hataros es teremtet allatok, es ũ nekiekis bizoni os kezdetek vagion, miert hogi ſenimi nem lehet kezdetnelkũl az Iſten kiuũl, kõzõnſeges ertelem pedig ez, hog az vilagoſſaggal eggiũt teremtettenek. Hogi azert teremtet allatok legienek az iras niluan tanit, noha terẽteſeknek bizonios ideierõl es napiarol nem emlekezik, honnet meg ielentetik, hogi az Iſten meeg ſokat tartot az menniei Scholara, à mit ez vtan ertenũnk kel. Harmadſor ezis ielentetik, hogi az io Angialok, kik rendeket meg tartottak, vgi meg erõſſitteteneke az ũ allapatokban, hogi ſoha tõbbe immar el nem eshetnek, hogi ezekben az ũ veghetetlen kegielmeſſeget meg mutaſſa, mipeppen az el eſtekben titkos tanaczat es hatalmat, meg bizonitotta. Negiedſer. Hiuatalliokrol aſt kel erteni kõzõnſegeskeppẽ, hogi Iſtẽnek ſolgai, es à mit Iſtẽ reaiok biz, abban hiũſeggel es ſorgalmatoſſaggal el iarnak.

K. Vagione az Angialoknak ſamok auagy rendek?

F. Az Angialoknak ſamokat ſemmi teremtet allatok nem tudhattiak, kik mind az altal ſem keueſednek, ſem ſaporodnak, hanem teremteſtũl fogua mind õrõcke azõ ſamban meg tartatnak. Rendekrõl pedig nemellick igẽ bõlczelkettenek es elmeieket bizontalan dologban faraſtottak: Ez velekedeſt vettek az Angialoknak ſok fele neuekbõl. De errõl aſt kel erteni, hogi az iras ez fele

neueze

neuezeteckel az Angialoknak tiſteket meltoſagokat es Iſtentûl adattatot nagi birodalmokat akaria meg mutatni. Az Prophetak iraſiban neueſtetnek elôſôr Seraphimoknak, az az, egôknek avag tûzeſeknek. Ezzel nemel liek itilik ielenteni az Iſtennek haragiat, nemelliek az buzgo ſerelmet, melliel ûtet bôczûllik. De kel erteni ha ſonlatoſſag ſerint, az hatalmat melinek ſenki ellene nẽ alhat, mint az ſebes tûznek. Ez neuezet azert az Angialoknak nem rendi, hanem tulaidonſaga. Maſodſor az iras ſok helien emlekezik az Cherubin Angialokrol, kik iegieznek tellies orczaiu ſarnias giermekeket es kepeket, meli neuezettel ielentetik az Angialoknak allapatiok es tiſtek, kik mindenkor azon eg ekeſſegben meg maraduan, ſoha meg nẽ venheſnek, meg ſem ſogiatkoznak, es meg nem faradnak, hanem giorſak az Iſtentûl reaiok bizot kôuetſegnek hordozaſara. Ezekrôl mongia az iras, hog az Edennek kerte eleiben allatta az Iſten ûket, hogy az ki ûzetet Adamot be ne boczatanak. Az vtan ſent Palis ſol az hatalmaſſagokrol, vraſagokrol es erôkrôl, kik nem egiebek hanem az Angialok kik altal Iſten az û hatalmanak iegiet meg mutattia. Ezokaert az Angialoknik, vg mint hatalmas feiedelmeknek az Iſtẽnek neue tulaidonittatik. Emlekezik touabba az iras az Archangialrolis, melinek neuezeti mint ha aſt ielentene hog lennenek alſo renden valo Angialokis, de ez haſonlatoſſagis az emberi ſokaſtul vetetik, kiknek hadnagiok vagion az diadalomban: Az Angialokis vitezkôdô ſeregek, es az hadakozasban bizonios modot tartanak. De ha ſinten valami alſo es felsô rendek volnais nem ſûkſeg arrol fellieb tudakozni, hanem az mennire az iras elô boczat, mert hog az iduôſſegre ez fele okoskodas ſemmit nem haſnal.

Gen. 3.

Col. 1.

1. Teſſ. 4.

K. Vagione minden embernek bizonios Angiala?

F. Nemelliek illien velekedesben voltanak, mint hà az Iſten mindẽ embernek oltalmazaſara bizonios Angialt rendelne, ki ũ tũle ſoha el ne tauoznek. Ez ertelmet vettet ez bizonſagokbol, hogi az iras emlekezik az Perſac es az Meduſok feiedelminek Angialarol, az vtan az Peternek es az kiczin giermekeknek Angialirol. De erről aſt kel erteni, hogi minden embernek ez az ũ Angiala, az kit az Iſten bizonios idôben rendel es boczat az ſabaditaſra es ôrizeſre, es eckeppen azon egi Angial ſokaknak leſen ſegitôie, niha pedig ſokan-is kũldettetnek egi embernek, varoſnak anagi orſagnak meg tartaſara, mint az Eliſæuſnak peldaia eſt meg mutattia. Szabad azert az Iſten vele, mikor mellik Angialat akaria el boczatani, vagi eggiet, vagi keueſet, anagi pedig ſokat.

Dan. 10. Matt. 18.

K. Minemũ formaban ielennek meg az Angialok?

F. Miert hogi az Angialok az ũ termeſetekben lathatatlanok, bizonios abrazatot veſnek fel, hogi ielen leteket az embereknek ez altal meg mutaſſak. Niha firſiu kepeben ieleanek meg, mint az Abrahamnak az Angialok kic Sodomanak el veſteſere kũldettenek. Az Raphaelis emeberi formaban aggia magat vti tarſul a kis Thobiaſnak. Niha feier ruhat veſnek fel, meli ôruendetes izenetnek iegie, mint à Chriſtus koporſoianal feier es fenies ruhaban ielennek meg az aſſoni allatoknak. Az Eſaiaſis pedig az Iehouanak ſeki kôrniũl lattia az Seraphim Angialokat, kiknek hat farniok volt, ketteiuel or-

Eſa. 6.

cza-

czaiokat fedeßtek be, melliel ielentettek Iſtenhez valo bôczûllettieket es engedelmes alazatoſſagokat, ketteiuel labokat fettek be, hogi meg mutatnak az û ßemerme ſſegeket, es a tißtatalan labu embereket intenek az û pel daiockal az Iſteni felelemre. Ketteiuel rôppûllettenek, melliel az û giorſaſagok es keß voltok ielentetik megh, kik az Iſtennek paranczolattiara vgi repûlnek, mint az giors madarak az ßabad eghben, ahol ſemmi ûket megh nem tartoßtattia. Ez kûlſô abrazatok azert haſonlatoſſag ßerint tûlaidonittatnak az Angialoknak, mellieckel az û ielen letek es tißtek bizonittatik meg. Hogi moſtã lathatokeppen ritkan ielennek meg, oka ez, hogi az ember ſemmi ieleneſt ne variô ez tudomani kiuûl, meli ſoc czudackal meg az Angialok altalis meg erôſſittetet.

K: *Miczoda tiztek vagion az Angialoknak?*

F. Elſô ez, hogi mindenkor az Iſten elôt allianak, melliel ielentetik engedelmek, es keß voltok minden ßolgalatra, melire Iſtentûl boczattatnak, mint az 6. Iob k ônyuben mongia az iras, hogi az Elohimnak fiai, tudnia illik az Angialok az Iſten elôt allottanak. Neueßtetnek Iſten fianak, az tißtre es az engedelemre nezue: Mert az Iſtent fiui tißtelettel bôczûllik mint teremtôi ôket, es keßek û neki io keduebôl engedni. Maſodik tißtek az Iſtênek diczireti, io voltanak igaſſaganak es kegielmenek magaßtalaſa, mint az Eſaias lattia az Angialokat az Iſtennek ßeki kôrniûl, kik eßt kialtiac vala: Szent ßent ßêt az Iehoua az Seregeknek Iſtene, tellies az fôldnek kerekſege az û diczôſegeuel. Ez harmazaſſal ielentetik, hogi tekelleteſſeggel foglalatoſok mindenkor az Iſten

Iob. 1.

neuenek dicziretiben. Az Chriſtus ſûleteſenek ideie-
koris az Angialoknak ſerege aſt enekli: Diczôſſeg ma-
gaſſagban az Iſtennek. ¦Ezek azert intik az û peldaioc-
kal az halaadaſra az embereket, kikhez Iſten veghetet-
len nag kegielmet mutatta az û fiaban. Harmadic tiſtec
az hiueknek ôrizeſe es otalmazaſa, az Satan es egieb hi-
tetlenek ellen, mint à §. Dauid mongia: Paranczolt te
Pſal 91. felôled az û Angialinak, hogi meg ôrizzenek tegedet,
minden vtaidban. Errôl pedig az irasban ſok ſantalan
peldak talaltatnak, mint az Illieſnek az Angial etelt vi-
ſen. Az Lothot az Angialok kezen fogua ki hozzak So
Exod. 23. domabol. Az Angial az Iſrael nepenenek vezere. Az Pe
tert meg ſabaditta az tômlôczbôl. Az Chriſtus ſûlete-
ſet hirdeti Marianak es az Paſtoroknak. A Chriſtus pe-
dig kôzônſeggel môngia eſt, hog az Angialok ôrûlnek
Zeb. 2. egi bûnôs embernek meg teresen. §. Palis vgi tanit, hogi
az Angialok azoknak ſolgalattiokra ki boczattatnak,
à kik az idvôſſegnek ôrôkôſi leſznek. Negiedik tiſtek à
Satannak es minden kegietleneknek rontaſa az Iſten ve
gezeſe ſerint mint az Iudas Apoſtol tanit, hogi az Mi-
chael Archangial az Moſeſnek teſte felôl tuſakodot az
Satannal. Ezek altal az Iſten ſok czapaſokat erezt ê fôl-
dre, mint az Dauid ideieben az nepnek bûneiert az An-
gial altal boczattia az dog halalt. Ieruſalem ſallaſakor
az Iſtennec Angiala az Aſſiriabeliek kôzzûl ſaz niolcz
uan ôt ezert le vaga. Az Angialok el ſillieſtek az ferte-
Act. 12. mes Sodomat. Az karomlo Herodeſt meg vere az Iſten
nek Angiala es az fergektûl meg emeſtetuen meg hala.
Ôrôdik tiſtek az itilet napian ez, hogi minden embere-
ket, ſokat es gonoſokat ez fôldnec hatarirol az Chriſtus
ſeki eleiben hertelenſeggel giûiczenek, es az Chriſtus

di-

diczôſegenek es hatalmanak vgi mint ki ſolgaltato, kô ueti legienek, es az hiueckel egietemben ôrûllienek az diczôſegben, egi akarattal az Iſtent mind ôrôcke magaſ taluan.

AZ EMBERRÔL.

K. Miczoda az Ember

F. Iſten kepere teremtetet allat, ki teſtbôl es okos lelek bôl eppittetet, hog az û teremtôienek ſentſegben es igaſ ſagban ſolgallion. Ez igeckel nem az ielentetik, minemû legien moſt az ember, ki immar az û vegeben es tiſtiben igen meg fogiatkozot, hanem minemûnek kellene lenni az Iſtennek elſô rendeleſe ſerint, kirôl aſt iria az Moſes hog latta az Iſten mind azokat, mellieket teremtet vala es igen iok voltanak, mind az Iſtenre nezue, kitûl gonoſ nem ſarmaſhatik, mind az vegekre nezue. *Genes.*

K. Hany fele emberrôl emlekezik az iras?

F. Az ember az û allattiara nezue, czak egy fele, es mind az firfiu ſmind az aſſonialat egiarant teremtetet Iſtennek haſonlatoſſagara. De az emberben leuô valtozaſra neue, ket felerôl vagion emlekezet. Eggik ô ember, az ki teſtnek neueſterik, es ez nem egieb, hanem az romlot termeſet, melliet ez vilagra hozunk, anianknak mehebôl, kinek karhozat es halal az vege. Maſik vy ember, meli az Iſten lelketûl az igenek es az hitnek altala *Col.3.*

Rom.6. fel eppittetik à ſẽtſegre es az igalſagra mint ſ. Pal tanit: Az mi ò emberünk meg feſittetet ũ vele, hog̀ az bũnnec teſte el rõtaſſek. Maſutis ezẽt bizonittia: Viuliatok meg

Epheſ.4. az ti elmeteknek lelkeben, veſſetek le az ò embert, es òl tõzzetek fel az vyat, az ki Iſten ſerint teremtetet.

K. Hany reze vagion az embernek?

F. Az iras az embernek teremteſeben, ket kũlõmbõzõ reſrõl emlekezik. Elſõ az teſt, melliet Iſtẽ az fõldbõl czi

Gen.2. nalt, es ezokaert ũtet neueſte Adamnak, az az, fõldinec, kirõl aſt mõgia az eſet vtan: Por vag̀ es iſmeg porra kel lenned. Erre nezue az ember valtozando es halando, mint à Dauid mongia: Ki megien az ũ lelke, es viſſa ter (tudnia illik az teſt) az ũ fõldeben. Moſodſor aſt ielenti az Moſes, hog̀ az Iſten az emberben fuallot elõ lelket, az melliel ũtet fel ekeſitette, es minden oktalan allattul meg valaſztotta. Ez pedig az mikeppen nẽ romlando allatbol teremtettetet, hanem Iſtentũl adattatot, azonkeppen halal es rothadas ala ſoha nem vettetik. Az minemũ pedig az elſõ ember, az kõuetkõzendõkis ollianok, mind allatiokban, mind tulaidonſagokban.

K. Hani fele allapattia vagion az embernek?

F. Elſõ volt az termeſetnek epſegeben, meliben az Iſtentũl vgi teremtetet vala, hogi ũ neki ſabados lelekbõl engedhetne. Ebben mig maradot legien az ember, nincz bizonios iras rolla, de hihetõ dolog az, az Moſes tanitaſabol, hogi nem ſok ideig volt abban. Maſodik vagiõ az eſetben az bũnnek terhe es rabſaga alat. Mert az mi elſõ ſũleink az kigio beſedenek engeduen, az tiltot fanak

Gen.3. giũmõlczebõl euenek, iot es gonoſt ertenek, de az iora valo erõ ũ tũlõk el vetetek, es minden maradekokat azõ

kar-

karhozat ala kŏtelezek; Ennek bizonſagara az Paradyſusbol az giŏniŏrŭſegnek kertebŏl ki ŭzetenek, budoſaſra, niomoruſagnak es halalnak koſtolaſara. Mindẽ emberek azert haragnak fiai lettenek termeſzetekben, es ere nezue egienlŏk: De mind az altal, az Iſten az ŭ czudalatos tanacza ſerint, nemellieket azon egi ſarbol tiſztelegnek edeniue rẽdel, az ŭ diczŏſeges kegiẽmenek meg mutataſara, nemellieket gialazatnak edeniue czinal, az ŭ bŭntetŏ igaſſaganak meg ielẽteſere. Harmadik allapattia vagion az kegielem alat, melliet az Chriſtus igirt es adot az hiueknek, az Euãgeliumnak es à ſ. Leleknek vilagoſitaſa altal. Errŏl mongia az ſ. Pal, hogi ſẽmi karhozattiok ninczẽ azoknak, akic az Chriſtus Ieſusban vadnak. Negiedik allapattia leſzen amaz iŏuendŏ tŏkelletes eletben, meliben az Chriſtus az mi bŭnŏs es romlando teſtŭnket az ŭ diczŏſeges teſtehez haſonlatoſſa teſzi, az hitetleneket pedig az ŏrŏk karhozatra veti. Ezekben al azert az embernek maga eſmereti, melirŏl valo elmelkedes nagi bŏlczeſegnek neueſztetik.

Ephes. 2.

Roman. 9.

Roman. 8.

Phil. 3.

K. *Mi vegre teremtetet az ember?*

F Az embernek vegei nemelliek fŭk, es neznek az Iſtenre, nemelliek pedig tartoznac á kŭlſŏ eletre es tarſa ſagra. Elſŏ vege ez, hogi az Iſtẽ ioſaganak, bŏlczeſegenek, ſentſegenek es kegielmenek lathato tŭkŏre legien, minden allatoknak felette. Ezokaert az iras czak az embert ekeſiti fel ez neuezettel, hogi Iſtennek kepere terẽtetet, es egiebek az ŭ birodalma ala vettettenek, hogi az Iſten hatalmanac ŭ benne haſonlatoſſagi lenne, kit ŭnŏn maga vtan vgi mint maſodik rendben helieſztetet, es ez

vilagon kepeben hagiot. Maſodik. Hog az Iſtent az ki tűl teremtetet meg eſmerie. Ennek czak valami ſikraia marat meg az emberben, de az idŏſſeges eſmeretet el veſtette, meli mind az altal az Chriſtuſtul az valaſtottak ban fel eppittetik. Harmadik. Hog az Iſtent igazan tiſztellie, ŭtet fellie, ſereſſe, neki engiedgien, kŏniŏrŏgien, halakat adgion. Ez fele tiſztelet pedig az eſet vtan ninczen az embernek ereieben hanem à ſ. lelek vilagoſitaſabol az igenek es az hitnek altala adattatik. Erre tanit az tŏruenis monduan: Az te vradat Iſtenedet imadgiad es ŭtet tiſztellied. Szent Palis arra inti az hiueket, hogy mindeneket az Iſten diczŏſegere czelekedgienek. Az kik pedig Iſten lelketŏl nem vezereltetnek, az ŭ vegeket el forditiuan Iſten boſſuſagara elnek, kŏuetuen az ŭ hitetlenſegeket es teſti kinanſagokat. Ebbŏl meg ielentetik az emberi termeſetnek romlotſaga, holot egieb allatok meg maradnak az ŭ rendekben es vegekben, az ŭ modgiok ſerint hirdetuen az Iſtennek diczŏſeget. Az ember pedig illien niomorodot fereg leuen, arczul mer az Iſtenre tamadni, mikor vakmerŏkeppen az bŭnben elŏ megien. Ezokaert az iras az okŏrnek, az golianak es az feczkenek peldaiaual pirongattia, miert hog az ŏkŏr is az ŭ vranak iaſlat meg iſmeri es neki ſolgal, az madarakis az ŭ haza iŏueteleknek es el meneteleknek ideiet meg tudgiak. Az ember pedig az ŭ teremtŏiet nem tiſzteli vg mint kellene. Negiedik. Hog az ember kereſſe az ŭ lelkenek iduŏſſeget, az melire az Euangelium igazgat, es ebbol hit adatik, melliel az bŭnnek boczanattiat es az ŏrŏk eletet az igiretek ſerint el veſi. Ezert paranczollia az Chriſtus, hog az kereſztienek mindeneknek elŏtte az Iſten orſagat es az ŭ igaſſagat kereſſek,

Deu. 6.
2. Cor. 10.
Pſal. 18.
Eſa. 1.
Hier. 8.
Matth. 6.

Mert:

Mert mi haſznat veſi az ember, ha ez vilagot meg nieri, es lelkeben kart val. Ebbenis czak azok lehetnek ſorgal matoſok, az kiket az Iſten az ũ lelkenek altala vonſon es indit, Az tõb hitetlenek penig, mint az barmok, czak haſſoknak ſolgalnak, de iũuendõ eletekrõl el feletkeſzte nek. Ezekrõl mongia az Bõlcz, hog eg az baromnak es embernek elete, mint azok el veſnek, vgi ezekis el mul nak. Effeleknek giakorta faiokban forog ez mondas: Egiel, igial, az halal vtan ninczen ſemmi giõniõrũſeg. Õtõdik. Hog az ember egiebeknek haſznokra es eppũletekre legien. Mert az ember teremtetet az kõzõnſeges tarſaſagnak meg tartaſara es ſegitſegere. Errõl mongia az ſzent Pal: Senki ne kereſſe az mi õue, hanẽ az mi maſe. Ertettek eſt meeg az Pogan Bõlczekis az termeſzetnek tõrueniebõl, honnet az Cicerois aſt mondotta: Nem czak magunknak ſzõlettetũnk, hanem az mi leteſũnknek eggik reſzet hazank, maſikat ſzũleink, harmadikat baratink magoknak veſzik. El fordittiak hat az ũ igaz vegeket, az kik ſenkinek nem haſznalnak, de ſokaknak arranak. Hatodik. Hogi minden ember tiſzteſſeges munkaban hiuatallia ſerint foglatos legien. Mert az Iſten az embert az elſõ termeſzetbenis munkara rendele, es az eſet vtan atok alat feiere vete, hogy az ũ orczaiamak veritekeuel enne az ũ kenieret. Errõl mongia az iras, hog mint az madar rõpũleſre igi az ember munkalkodaſra teremtetet.

K. Mit iegiez az irasban az Lelek?

F. Az lelek, meli deakul ANIMA ſockeppen vetetic. Elôſôr az elô allatert, auagi az egez emberert, mint az Ezechielnel mongia: Az meli lelek vetkezik, az hallion meg. Az ſent Pal inteſebenis igi vetetik: Minden lelek az felſô birodalmok ala vetteſſek. Maſodſor iegizi giakorta az akaratot es ebben leuô indulatokat, mint az Dauid kôniôrôg: Ne agy engemet az en ellenſegimnek lelkere, az az, hog kiuanſagokat es akarattiokat be tôlczek: Az Hieremiaſnalis igi ſol az Iſten: Ha Moſes es Samuel en elôttem allanak, nem leſen nekem ez nephez lelkem, az az, io akaratom es keduem. Maſutis igi vetetik: Az hiuek ſokaſaganak egi ſiue es eg lelke vala. Az Eſaiaſis igi tanit: Az ehezônek elô hozzad az te lelkedet, az az, kegies indulatodat. Harmadſor, ſok helien az lelek eletet iegiez, mint az Chriſtus mondaſaban: Az io Paſtor az ô lelket aggia az iuhokert. Maſutis igi vetetik: Nemde az lelek bôczûletesbe, hogi nem mint az etel? Negiedſer iegizi az elô emberben valo lehelletet, mint az iras mongia: Az lelek, az az, az lelegzet benne vagion. Ötödſôr niha az lelek vetetik az holt teſtert, mint az Moſes mongia: Az holtaknak lelken be ne menjetek, az az, holt teſteken. Harodſor az okos lelket iegzi, melliel egieb oktalan allatokat felliûl halad, es azokat ul meg valaſtatik.

Ezech.18. Roman.13. Pſal.27. Hierem.13 Act.or.4. Eſa.58. Ioan.10. Matth.6. Act.or.20.

K. Miczoda az Lelek?

F. Iſtentûl teremtetet lelki allat, ki az emberben leuô eletnek, okoſſagnak, akaratnak es indulatoknak ſerzô o

ka,

ka, es mikor az teſtûl el valik ſoha meg nem hal, hanem az ki io, eletet, à ki gonoß itiletet veßen, az û czelekedetiſerint. Hoǵ pedig az lelek teremtet allat legien, az Moſes meg ielenti, mikor aßt iria hoǵ az fôldbôl czinaltatot Adamban elô lelket fuallot, melliel az embert fel eppittette, az û kepere. Meg valaßtatik azert ez, az Iſteni termeßettûl, es à mint nemelliek ertettek, az Iſten allattianak nem reße, meli ſenkiuel nem kôzôlterhetik, hanem az Iſtennek ßep alkotmania, meliben az û hatalmanak es Iſteni bôlczeſegenek iegieit meg mutatta. Miből terem tettenek pedig az lelki allatoc, mind az Angialoc, mind az embernek lelke, az iras arrol ſenmit nem emlekezic. Hoǵ pedig az leleknek tulaidon allattia es valoſaga legien, ebbôl meg bizonittatik, hogi az teſtel eggiût el nẽ veß, mint ez vtan az irasbol meg erôſſittiûk.

K. *Hany tulaidonſaga es ercie vagion az leleknek?*

F. Haromrol emlekezik az Chriſtus, mikor az tôruẽnek ſummaiarol igi tanit: Szereſſed az te Vradat Iſtenedet tellies ßiuedbôl, tellies lelkedbôl es tellies ertelmedbôl. Elſô azert az elme, auaǵ az ertelem, az itilet es az okoskodas, melliel az io es az gonoß kôzôt valaßtaſt teßẽ. Ehez valo az lelki eſmeret, meli à termeßet tôrnenieből meg itili az igazat es az hamiſſat, es az io czelekedetert ôruendeßteti es biſtattia à ßiuet, az gonoßert rettenti. Eſt àz Iſten be oltotta az lelekben, hogi itilô biro gianant legien minden emberben, mint az Cain erti, hogy az gylkoſſag halalos bûn legien, ez ertelmet û magara viſi, es ebbôl az ûnnôn feiere ſententiat monduan, igen meg felemlik. Ez ertelemből ſarmaznak ſok fele tudomaniok. *Matth. 22*

maniok, mellieket ember okoſſagaual megh foghat. Eſt pedig az termeſet tudo bűlczek az fűben helihesstettek, meli az embernek vgi mint igazgato ſőuetneke. Maſik az lelek auagi az akarat, meli az ertelemtűl mutattatot dolgokat auagi iaullia es kőueti, auagi meg veti, à mint à neki teczik. Ezek azert okai minden io es gonoſ czele kedeteknek. Harmadik az ſiű, es az indulatok, melliek az elmenek itileti ſerint fel geriednek ſokeppen, niha őrőmre, niha banatra, niha remenſegre, niha felelemre, irgalmaſſagra, irigiſegre, haragra, giűlőſegre, es egieb ha ſonlatos valtozaſokra. Haſna ennek ez, hoģ meg ercze az ember az leleknek tulaidonſagi mennire romlottak meg, es meniből eggieznek az Iſten tőruenieuel. Ebből ſarmazik az ſabad akaratrol valo tudomani meliről ez vtan kel ſollani. Ebből azis meg ielentetik, hogy noha az lelekben kűlőmb fele tulaidonſagok es valtozaſok vadnak, es az iras emlekezic okos ő es vy lelekről, mind az altal az emberben nem harom, hanem czak egi terem tet lelek vagion.

K. *Honnet vagion az leleknek ercdeti?*

F. Nehez kerdes ez, meliről az bőlczek kőzőt naģ vi ſalkodas vagion: Mert nemelliek aſt ertik, hoģ az Iſtē teremti az lelket es az magbol formaltatot teſtben boczattia. Nemelliek pedig vģ tanitanak, hoģ à termeſet nek kőzőnſeges foliaſa ſerint, az lelkekis az ſarmazaſbol leſnek. Ez kerdeſt az Auguſtinus felben haggia, ſēmi bizonios ertelmet nem aduan rola, mikor igi ſol: Nem tudom az en lelkem mikeppen iűt az en teſtemben. Mert en nem attam aſt magamnak, tudgya az, àki aiandekoſta, hogy ha az en Attiambol vőtte aſt auagi mint az elſő embernek vyat teremtet. Az bőlczis

Aug. lib. 1. de orig. anime cap. 15.

Eccl. 11.

ezent erősíti illien igeckel: Mikeppen te nem tudod, mi nemű vton m ennien be az lelek az teſte czkeben, mikor meg az neheſkes aſſoniallatnak haſaban vagion, azonkeppen nem tudot az Iſtennek dolgait, à ki mindeneket czelekeſik. Ez kettő kózőt illendőb aſt vallani, hoģ az te emtes vtan az lelkek az ſarmazasbol leſnek, á mikeppen minden teremtet allatoc ſaporodaſanac modgia tartia. Ez ertelem meg erősſittetik illien okokkal. Elſő vetetik az termeſetnek kőzőnſeges foliaſabol: Minden allat hozza haſőlatos nemet ſűl, hat az emberis egieb ok talan allatoknal alab valot nem ſűl. Ha pedig czak teſt ſarmaznek ű tűle elet es leleknelkűl, az egieb allatoknal alab valot ſűlne, meli az emberi meltoſaghoz nem illenek: Hat az egeſ ember, iſmeg egeſ embert ſűl, olliat, az ki teſtből es lelekből all, melinek eredeti az Iſten aldaſa bol vagion: Neuekedgietek es ſaporodgiatok. Maſodſor. Az iras niluan tanit, hogi az Adam fiakat ſűlt az ű haſonlotoſſagara, melliel az ielentetik, hogi ollian embereket ſűlt mint űnőn maga. Mert az haſonlatoſſag it ez helien iegizi az emberi nemet, meli embernek nem mődathatik az okos leleknelkűl, honnet meg bizonittatik, hogi az Adamtul az emberi nemzet teſtetűl lelkeſtűl ſaporodot. Harmadſor. Ha Iſten az lelkeket eſkőznelkűl boczattia az teſtekben, auagi regen az teremtesben formalta azokat auaģ moſtan vyonnan teremti. De az elſő ről, hogi eczerſmind ſok ezer lelkeket teremtet volna, ſemmi bizonios iras ninczen, hőnet az ember ennek hitelere nem kőteles. Az maſodikrol pedig Moſes vgy ranit, hogi az Iſten meg ſűnt az teremteſtűl. Hat vyonnã nem teremti az lelkeket, hanem egieb nemeknek ſarmazaſa ſerint ſaporitia az emberecketis teſtben es lelek-

ben

bé. Negiedik, Ha eſt nem valliuk az Iſtenre megien az bűnnek oka es eredeti. Mert ha az Iſten az lelkeket vyő nan teremti az bűnnek meli ű bennek vagion, oka le ſen vagi az Iſtentűl, vagi az Satantul vagi az teſtűl. De az Iſten bűnős lelket nem teremt. Mert ű tiſta es bűnnek ſerzője nem lehet. Hogi pedig az Satannak kegiet-lenſege ala boczaſſa az artatlan lelkeket, hogi ű tűle meg ferteſteſſenek, az ű igaſſaganak ellene vagion. Az teſtűl is pedig az lelek meg nem vndokitathatik, miert hogy az teſti allat az lelkit nem illetheti, ſőt az bűnnek eredeti az lelektűl vagion, es az bűnnec fegiuere es eſkőze az teſt. Hat ſűkſeg aſt vallani, hogi az lelket az Iſten nē vyonnan aggia az emberben, hanem ollian bűnős ember ſarmazik az giőkertűl, az minemű ű maga, mind teſteben, ſmind lelkeben. Ötödſőr. Sz. Dauid az ű eredetiről es ſarmazaſarol igi tanit: Ime en az alnokſagban ſűletettetem, es az en aniam bűnben fogadot engemet. Szol it az egeſ emberről, az minemű romlot termeſetben ez vi lagra ſűlettetik az eſetneſ vtanna. Ez fogiatkozas pedig, à kiről emlekezik, nem czak az teſtben hanem kiualtkeppē az lelekben talaltatik. Hat aſt erti, hogi mindeneſtűl fogua az ember az bűnben ſűlettetic. Hatodic. Az bűnből valo fel eppűles es az megh vyulas az egeſ emberre nez, mint az Chriſtus mongia. Az ki vyonnan nem ſűlettetik viztűl es lelektűl, be nem mehet az meni orſagban. Az mi pedig az romlot termeſetből vagiő, az vyitatik meg. Hat az ember teſtſtetűl es lelkeſtűl az romlot termeſetből ſarmazik.

Pſal. 51.

Ioan. 3.

K. Magiarazd meg az ellenkezó erőſſegeketis?

Az

F. Az maſik ertelemre, tudnia illic, hoǵ az Iſten terẽ-
cze az lelkeket talaltatnac erőſſegec az termeſetnec tu-
domaniabol es à ſent irasbol. ELSŐ. Ha az lelek az
embertűl ſarmazik, vaǵ az magbol, vaǵ az ſűlőknek lel
kekből leſen. De az magbol nem lehet. Mert az mi rot-
hadando allatbol vagion halando, mtli az lelekhez nem
illic. Az lelektűl ſem ſarmazhatik. Mert az lelekben ſẽ-
mi allat ſerint valo valtozas nem lehet, az meli kiuanta-
tic valami vy nemnec ſűleteſeben. Azert à lelec nem az
ſarmazasbol leſen, hanem Iſtentűl adatik. Erre aſt kel
felelni, hogi az leleknec ſarmazaſa az okoſſagnac itile-
tit felűl haladgia, de minekűnc az Iſtẽ rendeleſehez kel
magunkat tartanunc, ki az termeſetnec foliaſat tartia
meg, hoǵ az embertűl ember ſarmazzek. Ebben pedig
meg az teſtnec formalaſatis nehez meg erteni, nem hoǵ
az ember az lelec ſarmazaſanac modgiat tudhatna meg.
Az mi azert az emberi itilet ſerint lehetetlen, az Iſten-
nec rendeleſe ſerint lehetſeges. MASODIK. AZacharia
ſis igi tanit: Az Iehoua az ki az egeket ki terieſti, es
az főldet fundallia es az embernek lelket formallia ű bẽ-
ne. F. Nez ebben az Propheta az Iſtennek elſő teremte-
ſere, meliből az ű czudalatos bőlczeſegeből, az ember-
nec lelket teremtette, vgián azon lelek ſarmazik azert
moſtanis, az meli előſőr terẽtetet, czak hoǵ ez à kűlőmb
ſeg, hogi ackor Iſten fuallotta az emberre, moſtan eſ-
kőz altal adattatik. HAR MADIK. Az ſ. Iobis illien *Iob.10.*
vallaſt teſen: Az te kezeid czinaltanak engemet, es e-
geſlen formaltanak, huſſal es bőrrel fel ruhaſtal enge-
met. F. Ez ſemmikeppen nem illik rea. Mert ſol az e-
geſ embernek formalaſarol, meli noha eſkőz altal vagiő
mind az altal Iſtennek tulaidonitattik, vgy mint felső

ok-

oknak, kinek ereienekûl az alſo oknak czelekedeti elő nem mehetnek. De it az kerdes arrol vagion, ha az Iſten eſkőznekûl adgia az lelket, auagi az attiak es aniak altal Iſten czinallia annakokaert az egeſ embert, teſtetûl es lelkeſtûl de eſkőzők altal. Az Iob azert ſoluan az Iſten nek gonduiſeleſeről, ki nem rekeſti az ű ſűleteſenek kő zel valo okat, az termeſet ſerint valo ſarmazaſt. Negie-
Heb.12. dic. A ſ. Pal az Iſtent lelkeknek Attiank mongia. Hat az lelkek Iſtentûl adattatnak eſkőznelkûl. F. Lelekknek Attianak mondatik az Iſten, az vy teremteſert, auagi az lelki ſűleteſert. Mert ők ſue haſonlittia à teſti attiakat az Iſtennel. Azok czak teſtűnkel birtanak, es az ű akarattiok ſerint ideiglen ſaniargottanak. Ez pedig lelkűnknek tanitoia es attia: Hat ű neki az niomoruſagban ſockal inkab kel engednűnk.

K. *Hol vagion az leleknek helie az emberben.*

F. Az termeſet tudo bőlczek az lelket heliheſtetik az embernek feieben, miert hogi az elmelkedes ebben vagion, es meltonak itiltek, hogi az bőczűletesb reſnek, fű heli adattaſſek. De az ſ. iras lattatik az lelket heliheſtetni az ſiűben. Mert az leleknec czelekedetit es ioſagit à ſiűnek tulaidonittia: Ebben vagion az Iſteni tiſtrelet es felelem, az hit, az remenſeg, az ſereter, es egieb fele indu
Roma.10. latok, mint à ſ. Pal mongia: Sziuel hiſſűnk az igaſſagra.
Matth.16. Maſutis igi ſol az iras: Ez nepnek ſiue tauoli vagion en tűlem. Ebből mongia az iras, hogi ſarmaznac mindē gődolatok, iok es gonoſok. Vegezetre ez vgi mint az elet nek kut feie. Ahol azert az czelekedetek talaltatnak, az okotis ot kel kereſni. Noha pedig bizonios helie vagiő

az

az leleknek, mind az altal az teſtnek minden reſzeire ki teriesti az ű ereiet.

K. Miuel bizonitod hogy az lelek halhatatlan legien?

F. Regenten az aniaſzentegi hazban, mint moſtanis tamattanak oli teuelgő emberek, kik aſt hirdettek hog az lelek az teſtel egietemben meg hal, es az lelket czak az emberben leuő erőnek mondottak. De meeg az poganok kőzzűlis, az kik iozanbak voltanak, mint az Socrates, Plato, Cicero es az többi vallottak aſt, hogy az lelkek halhatatlanok, meli ertelem ű hozzaiok hatot az Atlaktul es az Aegyptusbeliektűl. Ennek pedig meg erősſitesere ſok niluan valo bizonſagok talaltatnak, melliek eſt allattiak, hogi az lelek az teſtnek halala vtanis megh marad, es ſoha rothadas auagi valtozas ala nem vettetik.

I. A Chriſtus mondaſa igen erős bizonſag, mikor à tanituaniokat igi batorittia az kegietlenek ellen: Ne felliétek azoktul, az kik az teſtet meg ölik, az lelket pedig nẽ ölhetik meg. Ebben az leleknek es az teſtnek tulaidonſagat ősſue veti es ſepen meg valaſztia, az teſtnek halandoſagot az leleknek pedig halhatatlanſagot tulaidonittan. De erre aſt felelik, az leleknek gilkoſi, hogi az lelket meg nem ölhetik az iőuendő fel tamadaſra, es őrők eletre nezue, mint ſ. Palis mongia, hog moſtan az mi eletűnk el reitetet az Iſtenben. Ez fele okoskodas az Chriſtus ertelmere nem illik. Mert ebből az kőuetkőzik, hog ha az lelket meg nem ölhetik az iőuendő eletre nezue, hat az teſteris eckeppen meg nem ölhetnek. Mert annak is az eletre fel kel ſtamadni, es ebből ez kőuetkőznek, hogi az Chriſtus meltatlan mondotta volna az teſtet ha-

Matth. 10.

Phil. 3.

landonak lenni. A §. Palis az eletnek el reiteſeuel aſt tanittia, hog ez mi tekelletes diczőſegűnknek meg adaſa, az vtolſo napra tartatik. Semmit azert az leleknek halalarol nem emlekezik, Ahol az Iſtenről aſt mongia hogi mind à teſtet, mind az lelket el veſztheti az Gehennaban ſol ot az lelki halalrol, meliben az teſt es az lelek az fel tamadas vtan meg maradnak az ű allattiokban, de az hitetlenſegert az őrők eletnek diczőſegeből ki rekeſztetnek, melire nezue mondatnak el veſni es meg halni. Maſodik. Sz. Palis az ű lelket halhatatlannak lenni ertette: mikor igi ſolot: Kinanok ki menni, es az Chriſtuſſal eg giűt lenni. Az Gőrög ige oſlaſt iegiez, meli az ket egienetlen es kűlőmb termeſetű reſnek egi maſtul el valaſa. Ezzel az ſentetik, hog mikeppen az teſtnek, azonkeppen az leleknek bizonios allattia vagion, es ez kettőt az halal egimaſtul el ſakaſztia, honnet az halal nem egieb, hanem az leleknek az teſtűl meg valaſa. Az vtan hog à Chriſtuſſal eggiűt kiuan lenni, ezzelis megh bizonittia, hog lelek ſerint meg nem hal. Az teſt mig az halalban vagion, az Chriſtushoz nem megien, hanem az főldben temettetik es porra leſen: It pedig az ſent Pal nem ſol à fel tamadas vtan valo allapatrol, hanem mingiaraſt ez teſti halal vtan az hiueket minemű iutalom kőueti, tudnia illik, hog az Chriſtuſſal eggiűt leſnek, hog az ű faradſagoktul meg niugodgianak. Harmadik. Haſonlatos ehez az meg feſitetet toluainak peldaia, kit az Chriſtus illien igeckel biztat: Bizon mondom neked, ma velem leſ Paradyſusban. Ez pedig nem az halal ſ m az koporſo, hanem az giőniőrűſegnek helie, az meliben az hiueknek lelkek az teſti halal vtan vitettetenek. Negiedik. Ezet erőſſiti az Chriſtus az ű halalanak ideien, mikor igi ſol:

Phil. 1.

Apoc. 14.

At-

Attiam àz te kezedben aianlom az en lelkemet, kinek peldaiat kŏuetuen az ſent Iſtuanis lelket az Chriſtuſnac aianlotta. Az hiueknek lelkek azert Iſtẽ kezeben, az az oltalmabã es hatalmabã à Chriſtuſſal egiŭt vadnac es ŏrŏke elnek. Otŏdik. Az ſent Ianoſis lattia az ſenteknek lelkeket az oltar alat, kik feier ruhaban fel ŏltŏztetuen eſt kialtottak: Mikor alaſ boſſut azokon, az kik az mi verŭnket az fŏldŏn ki ontottak. Az oltar az Chriſtus erdemes aldozattia, valtſaga es gonduiſeleſe. Az feier ruha az iraſnak ſolaſa ſerint, az ŏrŏmet es az bodogſagot iegizi, meliben az lelek niugodnak, varuan az ſentek ſamanak el telliesedeſet. Ez bizonſagot ezzel akariac erŏtlenne tenni, hogi à ſ. Ianos haſonlatoſſag ſerint ſol, mint az Abelnek vere mondattatic kialtani. Igi az hiueknek lelkek es meg romlot eletekis az Vrhoz kialt, es az Iſten boſſut al ŭ erettek, az kegietleneket meg bŭntetuen, az hiueket meg diczŏituen. Erre aſt kel felelni, hoġ ŭ magok ellen okoskodnak. Mert noha az Abel vere haſonlatoſſag ſerint kialt, mind az altal bizonios letele vagion. Haſonlatoskeppen ha az lelek kialt, es varia az teſtnek ſabadulaſat nem valami mulando ſel, hanem bizonios allattia vagion, meli ŏtŏcke meg marad. Hatodik. Az Chriſtus az Lazarnak es az gazdagnak peldaiaban megmutattia, az hiueknek es az kegietleneknek allapattiokat ez vilagon, es minemŭ ki menetelek legien. Lazarrol aſt mongia, hoġ Abraham kebeleben vitettetet, az gazdag pokolban temettetet. Ebben az ielentetik, hoġ az ſentek az hiŭ Abrahammal egi diczŏſegben vadnak, es az mint az eletben az ŭ hitit kŏuetik, igy az iutalombanis reſeſek. Az Lazar teſt ſerint az fŏldben temettetet, hat lelek ſerint vittetet Abraham kebeleben.

Actor. 7.

Apoc. 6.

Ez pedig noha pelda beſed, mind az altal ſepen tanit az ket rendbeli embereknek iővendő allapattiok felől az teſtnek halala vtan, es meg ielenti hogi az lelkek az teſtel egietemben el nem veſznek. Hetedik. Az ſent Peter
Pet. 1. az teſtet az lelektűl meg valaſtia, mikor igi tanit: Tudő
Cor. 5. hog rővid ővőn le teſzẽ ez Satort, mint ſent palis főldi es romlando haznak mongia az teſtet, kinek romlaſa vtan őrőcke valo hazunk leſzen az egekben. Noha azert az Sator meg rontatik, mind az altal az lelek mind őrőke meg marad. Niolczadik.
Zebr. 12. Szent Pal az főldőn lako hiueket az ſenteknek lelkeckel egi tarſaſagban helihesteti, mikor vgi tanit, hog az tőkelletes igazaknac lelkek hez iarultunk: Ha azert az lelkek az teſtel eggiűt el veſznenek, ű velek eg giűlekezetben nem lehetnenek. Kilenczedik. Az iras feddi az Saducæuſoknak velekedeſeket, kik aſt vallotttak, hogi ſem Angial ſem lelek ninczen. Mert ezek aſt ertettek hog az egeſs ember el veſz,
1. Petr. 3. az lelekis meg hal, es az teſt fel nem tamad. Tizedik. Az ſent Peter tanitaſais eſt erősſiti ki aſt mongia, hogy az Chriſtus lelekben el menuen, az az, tanituan es intue az ű lelkenek altala, ki az Prophetakban volt, à tőmlőczben leuő lelkeknek, kik Noe ideieben hitetlenek voltanak, prædicallot. Ahol aſt ielenti, hogi az regi hitetleneknec lelkec az ű halalok vtan, az tőmlőczben, az az, az karhozatban tartatnak. Honnet kővetkőzik, hogy
Sapient. 2. mind az ioknak, mind az gonoſoknak lelkek halhatatlanok. Tizenegiedik. Az Bőlczis az hiuek lelkenek allapattiarol igi ſol: Az igazaknak lelkek az Iſten kezeben vadnak, es űket az halalnak felelme nem illeti. Emlekezic pedig it nem iővendő allapattiokrol, meli leſzen az itilet vtan, hanem ielen valorol, à meliben az lelek vad-

nak

nak mingiaraſt az teſtnek halala vtan. Tizenkettődik, Maſutis az iras az embernek ket reſet, es annak kűlőnbező tulaidonſagat ſepen meg valaſtia ezigeckel: Meg ter a z por à földben az minemű volt, az lelek pedig viſſa megien az Iſtenhez, a ki aſt atta. Meliben meg ielentetik, hogi az teſt ez okaert halando, mert romlando allatbol teremtettet, es annak termeſetit kőueti. Az lelek pedig ezokaert halhatatlan, mert nem veſendo allatből eppitteteť, hanem az halhatatlan Iſtentűl adattatot, hogi ez lenne az ű bőlczeſegenek, ſentſegenek es halhatatlan termeſetinek haſonlatoſſaga. Tizenharmadik. Az többi kőzőt nem kel hatra hadni az Eſdras bizonſagatis, ki az derek iraſnak foliaſa ſerint illien vallaſt teſen: Az föld meg aggia az holtakat, az kik ű benne aluſnak, az tarhazak pedig meg adgiac az lelkeket, melliec ű reaioc bizattanak. Ez tarhazakon mit kellien erteni, az Chriſtus tanitaſabol eſűnkben vehettiűk: Az en Attiamnac hazabam ſok maradaſra valo heliek vadnak. Eccl. 12. 4. Eſdr. 7. Ioan. 14.

K. Magiarazd meg az ellenkező iraſokatis?

F. Az kik az lelkeket halalra akariak vetni ſok erőtlen okakat hoznak elſő es fűkeppen az bűnnek termeſetit es az Iſtennek igaſſagat forgattiak. Első azert ez: Az Iſten az emberre illien bűnteteſt vetet: Por vag es viſſa ters az porban. Sz. Palis vg tanit, hog az bűnnek ſolgia az halal. Azert az lelekneki s meg kel halni. Erre kő niű az felelet. Mert az elſő bizonſagot kel ertenűnk az embernek halando reſeről, az teſtről, meli földből veteteť es iſmeg földe leſen, mint az Danidis eről ſiri. Ne bizzatok az feiedelmekben ki megien az ű lelke, es meg ter az ű földeben, az az, mikor az lelek à t eſtűl el valik, es Gen. 3. Rom. 6.

attul nem taplaltatik, az teſt ollian földe leſen mint az e lőt volt az elſő teremteskor. Ebben azert à Dauid à teſtűl meg valaſtia az lelket. Az maſodikra aſt kel felelni, hogy az Iſten feniegeteſe melliet ad az tiltas melle, es à ſ. Palnak mondaſa az egeſ emberben be telliesedik, de ig, hogi az leleknek es az teſtnek halala meg valaſtaſſec. Mert az teſt meg hal romlaſſal es valtozaſſal, minden er zekenſeget le vetuen. De az lelek meg hal nem allattiaban, hanem lelki eletinek es bodogſaganak el veſteſebē meli ſok rezből feliűl haladgia az teſti halalt. Mas azert ſollani az leleknek allattiarol, mas veſedelmeről, mely
Eccl.8. az őrőcke valo halal. Maſodik az Bőlcznek iraſabol illien bizonſagot hoznak elő. Ki tudgia ha az embernec lelke fel megien, es az baromnak lelke ala ſal. Mint az barmok el veſnek, ig az emberek: Erre ketkeppen felel hetűnk, Előſőr. Az bőlcz tamaſtia előnkben az baromhoz illendő embereknek ertelmeket, kiknek haſok Iſtenek, es az őrők elet felől valo tudomant czafolliak, ſem mit nē gondoluan az Iſtennek ſem igiretiuel ſem feniegereſiuel, mint az Dauid bizonittia, Mond az bolond az
Pſal.14. ű ſiueben ninczen Iſten. Maſodik. Erthettiűk eſt az emberi eletnek bizontalan es rőuid voltarol, es ſok fele erőtlenſegeről, melliekre nezue az ember az baromhoz haſonlittatot, es ha az okoſſagnak itiletire nezűnk az
Pſal 49. kűlső allapat ſerint, vg el veſ az ember mint az oktalan allat. De minekűnk az embernek-iőuendő allapattiarol nem az teſtnek itiletiből, hanem az Iſtennek igeieből kel tudakoznunk. Haſonlatoskeppen az Iob az ű lelket mulando ſelnek mongia, melliet meg kel magiarazni à
Iac.5. ſēt Iacab mondaſabol: Miczoda az ti elettek? Czak para, meli keues ideig tart, es az vtan el enieſik, Nem ſol

hat

hat az leleknek allattiarol, hanem az teſti eletnek valtozaſirol es hirtelenſeggel valo el mulaſarol. A tőb aprolek ellenuteſeket kőniű lesen ezekből meg feiteni.

K. Houa mennek az lelkek minek vtanna az teſtűl el zakadnak?

F. Sok viſſalkodaſok voltanak az előt az leleknek hieről. Nemelliek aſt allattak hog az tőkelletes bodogſagban vadnak. Nemelliek pedig aſt mondottak, hogy az őrők eletnek reſeben es kezdetiben vadnak, es az derek diczőſeget az fel tamadas vtan veſik el. Ez vtolſo rendbeliek az ű ertelmeket ſok erőſſegeckel allattak, melliek kőzzűl ezek kiualtkeppen valok. Előſőr az ſęt Pal aſt mongia, hog az Attiak minalunknelkűl el nem niertek az igireteket, melliet vg magiaraznak, hogy nalunknelkűl az diczőſegben nem mennek be. Erről pedig aſt kel erteni, hog az ſ. Pal nem ſol az lelkeknek allapattiarol, hanem őſſue haſonlittia az ő es vy teſtamentomot, es vg tanit, hogi az igiretek az kegielemnek beűſſeges ki aradaſa felől nem tellieſettenek be az Attiaknak ideiekben, hanem azoknak meg adaſa az Chriſtuſnak ideiere halaſztatot, mint az Chriſtus mondotta: Sők kiraliok es Prophetak kiuantak latni az mellieket ti lattok, de nem lathattak. Maſodik. A ſ. Peter vgi tanit, hog az hiuőknek iduőſſegeket meg az Angialokis kiuăniak latni. Honnet eſt hozzak ki, hog ha az tőkelletes diczőſegben az Angialok nem mehetnek, hat az lelkec inkab nem iuthatnak. Ez ſem io okoskodas. Mert az ſent Peter ſol az Euangeliumnak es az Chriſtus orſaganak kiteriedeſeről minden nepekre, meliről az Prophetak regen iőuendőltenek. Eſt pedig az Angialokis nag őrőm

Heb. 11.

1. Petri 1.

mel kiuantak latni, vgi mint illien titkos dolgot, kic ha eǵ bűnös embernek meg tereſen örűlnek, ſoakal inkab ez vilagnak iduöſſegen. Harmadik. Az Chriſtuſrol-is aſt merik mondani, hoǵ ninczen az tökelletes diczőſeg ben, miert hoǵ vilag vegezetik az ű hiueiben ſenued es terhet viſel. Honnet ez kőnetkőznek, hoǵ az lelkek ſin czenek az derek eletnek helien. Erre aſt kel felelni, hog az tiſtnek viſeleſe ſemmit az Chriſtus diczőſegeből le nem vonſon, hanem inkab aſt bizonittia, mint az Kiral nak az orſagra valo gonduiſeleſe, meg nem kiſſebiti az ű meltoſagat, hanem inkab öregbiti. Az iras pedig nil uan mongia, hoǵ az Chriſtus be ment az ű Attianak di czőſegeben. Negiedik. Az Chriſtus az itilet napian mő gia eſt: Iőuetek el en Attiamnak aldottai biriatok az or ſagot. Hat az előt el nem vőttek az diczőſeget. Errőlis vǵ kel erteni, hogi az Chriſtus ſol az diczőſegnek tő kelleteſſegeről, meli le[illegible] az vtolſo napon az lelekben es az teſtben. Erről [illegible]t illien itiletet kel tenni, hogi mind az ket ertelem[illegible]ő valami fogiatkozas. Mert az iras az menniorſag[illegible]okol kőzőt, nem eſmer har madik auaǵi negiedi[illegible], ſőt vǵ tanit hogi az ki hi ſen az halalbol eletre [illegible]en. Mikor azert kerdetűnk, hol vadnak az lelkek, aſt felelliűk, hoǵ, az hiueknek lel kek az Chriſtuſſal vadnak. Ie immar eſűnkben kel ven nűnc, hoǵ az hiuek az Chriſtuſſal mondatnak eggiűt lē ni, haromkeppen. Előſőr it ez vilagon az Chriſtuſſal va
Eph.2. giunk az hitnek altala, mint ſent Pal mongia, hogy az Chriſtus lakozik az mi ſiueinkben az hitnek altala. Ma
Phil.3. ſodſor, vagiunk ű vele lelek ſerint mint ſ. Pal tanit: Ki uanok meg valni, es az Chriſtuſſal lenni, melliet kel er teni, mind az heliről, mind az diczőſegnek reſeről.

Har

Harmadſor leſſünk ſi vele teſtünk es lelkünk ſerint, mind az helire, mind az tökelletes diczőſſegre nezue, mint ſent Pal bizonittia: Ragattatunk ſi eleiben az egben, es eckeppen mindenkor az Vrral eggiůt leſſünk. 1. Teſſ.
Summa ez, hogi az ſenteknek lelkek az helire nezue az őrők eletben eggiůt vadnak az Chriſtuſſal: Az allapatra nezue pedig, meeg ez vtan tekelletesb diczőſegek leſen, mikor az teſtet fel tamaſztia az földből, es az ſi diczőſeges teſtehez haſonlatoſſa teſi. Az diczőſegnek azert tökelleteſſege leſen az teſtben es az lelekben, mikor az Chriſtus az hiueket az ſi Attianak be aianlia es Iſten leſen minden mindenekben. Eſt illien peldabol künnieb meg erteni. Az valaſtot kirali az Coronazatnak előtte is azon orſagnak őrőkſegeben vagion. De mikor az Coronat az orſag akarattiabol feieben teſik, az ſi diczőſegi es kirali birodalma tekelletesb leſen, noha az vtan-is vgian azon orſagot biria: Igi az hiueknek lelkek nem budoſnak az őrők elet kiuől, hanem abban ielen vadnak de az bodogſag meg tekelletesb leſen az teſtnek fel tamadaſa vtan. Mas azert az lelkeknek heliekről ſollani, mas allapattiokrol ertekezni, melliet az kerdesben iol meg kel valaſztani. Touabba az i-as haſonlatoſſag ſerint ſockeppen neuezi az lelkeknek neliet, niha Iſten kezenek, niha oltarnak, niha Abraham kebelenek, niha Paradyſuſnak, es vgian azont harmadik eghnek.

K: Igazan valliake az Papiſtac, hogy az lelkek Lymbusban es Purgatoriumban mennec?

F. Az Papiſtac az Lymbuſt valami bizonios helynec mondottak az pokol es az menniorſag közőt, ahona mē

mentenek az attiaknak lelkek az Chriſtus el iőveteli elől ki mikor az valtſagnak arrat meg fizette es fel tamadot volna, az hiueknek lelkeket ű magaual egietemben fel vitte à diczőſegbē. Eſt pedig ezzel erősſitettek hogi az Chriſtus az menniorſagnak kapuiat az ű aldozattia ual nitotta meg, es miert hogi ez nem ment volt veghez az attiaknak ideieben, az ű lelkekis az őrők eletnek heliere nem iuthattanak. De ez igen erőtelen okoskodas. Mert az iővendő aldozatnak ereie az igiret ſerint ű reaiok el hatot, es űkis az őrőkſegben reſeſek voltanak. Eſt bizonittia az ſent Pal, mikor vgi tanit, hogi az Chriſtus altal meg engeſteltettenek az melliek az főldőn es az egekben vadnak. Az főldieken az elő ſenteket erti, Az egekben leuők pedig azok, az kik az Chriſtus teſtben valo meg ieleneſenek előtte ki multanak ez vilagbol, es immar az ű lelkek, nem Lymbusban, hanem az egekben vadnak, honnet az iraſis aſt ielenti, hogi az Lazar Abrahamnak kebelében vitetet, ez pedig az diczőſeg az melliet mindenek birandok valakik Abrahamnak hitit kőnetik. Az Purgatoriumot valami tiſztito ſēnek mongiak, meliben az lelkek az teſti halal vtan vitetnek, hog az bűn rolok le egetetnen Iſten eleiben tiſztan meheſſenek. Ezokaert lelek valtſagotis rēdeltenek, hogi az miſe mondas altal az kenbol meg ſabadulhaſſanak.

Ioan. 3. Hogi ez hamis velekedes legien, az derek iras meg bizonittia, Mert az Chriſtus vgi tanit, hogi az ki ű benne hiſen az halalbol eletre megien. Az Chriſtuſis az ű lelket az Attianak aianlia, es az toluait azzal biſtattia, hogy vele leſen Paradyſusban. Honnet az ſ. Iſtuanis kőniőrőg eſt monduan: Vram Ieſus ved hozzad az en lelkemet. Sz. Pal is kiuan ki mulni es az Chriſtuſſal eggiűt lē

Actor. 7. Phil. 1.

ni

ni. Az meli iraſokat pedig erre vontanak, ſemmikeppẽ rea nem illenek. Elsó az ß. Dauid koniórgeſe: Az mely ſegekbŐl kialtottam te hozzad. De erre aßt kel felelni, hogi az meliſegek az ſok fele niomoruſagok, meliekben az Dauid be merŰlt volt az Ű eletíben. Nem ßol azert hallala vtan valo kinniairol, hanem arrol az melliet ßenuedet it ez vilagon. Maſodßor az Zacharias mondaſat hozzak elŐ: Ki boczattam az te fogliaidat az kutbol, az kiben nem vala viz. It ez helien az kut nem egieb, hanem az tőmlőcz es az ehſeg, meliből az nep meg ßabadi tatot az Ű teſtamentomanak vere altal auagy az Iſtennek fogadaſaert, meli az kŰlſŐ aldozatockal meg erősſittetet hogi az lelki es Chriſtus altal valo ßabadulaſnak emlekeßtetŐ bizonſaga lenne. Harmadik. A Sz. Pal mondaſatis erre vonßak: Az kinek munkaia el egettetik, kart val, Ű maga pedig meg tartatik. De vgi mint à tŰz altal. It ez helien az tŰzŐn kel erteni az ß. leleknek vilagoſito es emeßtŐ ereiet az igenek igaz ertelme altal. Mert az Iſtennek vezerlŐ lelke, az hamis velekedeſt meg emeßti, mint az tŰz az pozdoriat, es meg vilagoſittia az embernek ſŐtet elmeiet, hogi az elŐbbi teueligeſet hatra vetuẽ es abban vgi mint kart valuan, az iras ßerint igaz ertelmet kŐuetheſſen. Egieb helieken pedig az tŰz giakorta iegizi az niomoruſagokat, mellieckel Iſten az hitet proballia, mint à Dauid mongia: A tŰzŐn es à vizẽ altal mẽtŰnk. Negiedik. A Chriſtus mondaſatis erre akariak vŐni: Ki nẽ meg addig ŐnaL, mig nẽ meg fizecz mind egy fillierig: De à Chriſtus haſŐlatoſſag ßerint ßol. Mert mi keppen az kegietlen adoſt az Vr ki nem boczattia az tőmlőczből mig nẽ meg fizet, de ebből nem kŐuetkezik hogy megh fizetheſſen; Igy az Iſten-is az tőmleczre

Pſal. 140

1. Cor. 3.

Iőczre es az karhozatra veti aſt, az ki felebarattianak vetket meg nem boczattia, ahol az ember mind őrőcke fizet az bűntetes altal, de mind az altal ſoha eleget nem fizethet, es ezokaert meg nem ſabadulhat.

K. Az lelek egik teſtből mehetneke maſikban?

F. Az Pythagoras regenten vgi tanitot, hogy mikor az lelkek az teſtből ki mulnak iſmeg mas emberben, auagy meg oktalan allatokbanis mennek. Ez velekedes el hatot volt az Sidok kőzibenis, honnet az Herodes aſt itilte mikor az Chriſtus czudakat tenne, hogi az kereſztelő Ianos lelke volna benne. De hogy ez hamis ertelem legien, az felől valo bizonſagok megh ielentik, melliek aſt erősſitik, hogy az lelkeknek az ű erdemek ſerint bizonios helliek es allapattiok vagion nem budoſnak ſem mas teſtben nem mennek. Ahol pedig az iras vgy tanit hogy Illieſnek lelke Eliſæusban es Ianosban volt, nem az leleknek allatiarol ſol, hanem az aiandekoknak haſonlatoſſagarol. Mert az minemű erő es az tanitasban valo buzgoſig volt az Illiesben, vgian azon auagy haſonlatos aiandek talaltatot az Ianosbanis.

K. Aluznake az lelkek az teſti halal vtan?

F. Nemelliek tulaidonitanak az leleknek valam i hoſu es mell almot, az meliben ningoſnak vgy mint erzekenſeg nelkűl az teſtnek fel tamadaſaiglan. De erről rőuideden aſt kel erteni, mikor az iras az holtaknak almot tulaidonit, nem az lelkekről erterik az kik nem aluſnak, ſőt inkab őrűlnek es variak à teſtnek fel tamadaſat.

hanem

hanem az teſtrŏl az ki el aluſsik, az az, meg niſigſsik az ŭ faratſagatul es remenſeg alat tartatik, hogy meg iŭŭendŏben fel ſerken es ki iŭ áz ŭ agias hazabol. Mint à Daniel magiarazza ez igeckel: Sokan azok kŏzzŭl az kic aluſsnak az fŏldnek poraban fel ſerkennek, nemelliek az diczŏſegre, nemelliek pedig ăz gialazatra. Ahol pedig az iras aſst ielenti, hogy az hiuek auag az ŭ lelkek niugoſsnak, eſst nem az alomrol kel ertení, hanem auagi bodog allapatrol, meliben ez vilagi keſerŭſegtŭl meg menekeduen czendeſſegben es ŏrŏmben vadnak, auagi az niughatatlanſagtul valo meg ſŭneſrŏl, meliben nehezẽ variak az kegietleneken valo boſsŭ allaſt, es az ſentek ſamanak be telliesedeſet. Dan. 12.

AZ ISTENNEK A brazattiarol.

K. Hanikeppen vetetik az Iſten abrazattia à ſſent irasban?

F. Haromkeppen. Elŏſor az Chriſtus az Iſtennek termeſset ſerint valo abrazattia, mind az Iſtenſegnek tellieſſegere, mind az kŏzben iaraſnak tiſtire nezue. Mert az Iſtennek io kedue es el titkolt akarattia ŭ benne ielentetik meg, mint ſ. Ianos bizonittia: Az Fiu ki az Attianak kebelebẽ vagion, ŭ ielentette meg minekŭnk. Mert ŭ az lathatatlan Iſtennek kepe, es allattianak ki meczet abra- Col. 1. 2. Ioan. 1. Coloſ. 2.

Heb.1. abrazattia. Ez iegyzesben az Iſten abrazattia ſemmi teremtet allatnak nem tulaidonitatik, az Chriſtus kiuûl. Maſodſor az Iſtennek abrazattia, az meltoſag es az Gen.a. birodalom, melliet Iſten adot az embernek minden teremtet allatokon, hogi ezeken vralkodnek es mindenec Eccl.17. û tûle felnenek, es neki ſolgalnanak, mint az Bôlcz magiarazza, firfiat es aſſoniallatot teremte az û kepere, es atta nekiek hoġ felne tûlôk minden teſt es vralkodnanak az vadakon es az madarokon. Ez ertelemben mongia az ſ. Pal, hoġ az firfiu Iſten abrazattiara teremtetet, az aſſoni allat pedig az firfiunak diczôſſege. Mert az Iſtẽ az aſſoniallatnak felette magaſtalta az firfiat, es Iſtennek kepet viſeli az birodalomra nezue. ſ. Dauidis Pſal 8. errôl enekli: Diczôſſeggel es ekeſſeggel meg Coronaſtad ûtet. Vralkottatod az te kezednek alkotmanian: Col.3. Mindeneket labai ala vetettel. Harmadſor, à mint ſ. Pal Epheſ.4 tanit, az Iſten abrazattia, az termeſet ſerint valo ſentſeg es igaſſag, melire az elsô allapatban az ember teremtetet volt, hoġ mint eġ elô tûkôrben az Iſtennek diczôſſege meg ielentetnek.

K. Miben vagion az Iſtennec abrazattia?

F. Az embernek lelkeben es ennek minden reſzeiben, elmeieben, akarattiaban, indulatiban, es czelekedetiben. Mert az Iſten az ember elmeieben oltotta vala az û igaz eſmeretit, minden bôlczeſeggel es ertelemmel meg eke ſitette vala, es touabba az embernek akarattia engedhet vala Iſtennek, minden indulati tiſtak valanak, es czelekedeti az Iſtennec tôrueniemel egieznek vala. Ezert mõ gia az bôlcz, Eſt tudom, hoġ az embert eppen teremtet Eccl.. te az Iſten. Touabba ez abrazatnak reſzeit elô famlallia

az

az ſ. Pal illien igeckel: Öltözzetek fel az vy embert az ki Iſten ſerint teremtettet, igaſſagban es valoſagos ſent ſegben. Ebből azert meg ielentetik, hogi az Iſten abrazattia, nem az teſt, ſem az lleleknek allattia, hanem az leleknek ioßagi es ſok fele ekeſſegi, az Iſteni eſmeret, böl-czeſeg, artatlanſag es halhatatlanſag, mellieckel az ember fel epitetet, es közelb iarult az Iſtenhez, minden egieb teremtet allatoknal. Sz. Pal azert kettöben helihe-teti. Eggik az ſentſeg, meli az elſö tablat, az Iſten igaz iſmeretit, tiſteletit es felelmet be foglallia. Maſik az igaſſag meli az maſodik tabla ſerint valo engedelem.

K. *Mikeppen romlot meg az Iſtennek abrazattia az emberben?*

F. Az eſetnek altala minden ekeſſegtül meg foßattec az ember. Mert immar az embernek elmeieben tudatlanſag es nagi ſetetſeg vagion, az Iſtentül el idegenedet, es az ember ü neki ellenſeg, minden gondolattia az gonoſſagra hailando, es minden igiekezeti az Iſtennek töruenieuel ellenkeznek: Söt az bünben meg holt az halalbã es az karhozatban be merült. Eſt meg bizonittia az ſẽt Pal: Minniaian ſükölködnek az Iſtennek diczöſegenel kül, ninczen az ki ertelmes volna, minniaian el haniotlottának, es haßontalanocka löttenek. *Gen.8.* *Eph.2.* *Rom.3.*

ELLENVETES.

Az Prophetanal az Iſtẽ azt mongia, hogi az fiu nem viſeli az attianak alnokſagat. Hat Adamnak vetke mi reank meltatlan zallot? *Ezech.18.*

F. Ket fele az vetek: Az eggik közönſeges, meliben à

fiacnak reßek vagion az attiackal, es ennek terhet egiarant ßenuedik. Az Adam vetkeis ket okaert ßallot reank. Elôßôr, mert az Adam az egeß emberi nemzetnek vg mint giûkere, es miert hog gonoß faua lôt, gonoß giûmôlczet kel terêteni, mint à ß. Pal magiarazza: Eg ember altal iût be a bûn ez vilagra es az bûn altal az halal, es ez mindenekre el hatot, miert hog minniaian vetkeß tenek. Annak vtanna az Adã oli ioßagot veßtet el mely az fiakatis illette: Azert immar nem czak magatul veßtette el, hanem egienlôkeppen mi tûlûnkis. Maſodik vetek kiualtkeppen valo, meliben az fiunak ninczen reße az û attiaual, es ennek terhet nem viſeli az fiu, mert czak annak az leleknek kel meg halni a ki vetkezic. Errôl ßol it ez helien az Ezechiel. Vgian ezenrôl az maſodik paranczolattianak magiarazattiaban leßen emlekezet.

Roman. 5.

K. *Miczoda oka vagion az eſetnek?*

F. Az iras ket okait ielenti. Elſô az ôrdôgnek irrigiſege mint az Bôlcz mongia, hogi az halal az ôrdôgnek irrigiſege altal iût be ez vilagban. Ezokaert mongia az Chriſtus, hog az ôrdôg eleitûl fogua gilkos volt, es az igaſſagban meg nem maradot. Maſodik oka az mi elſô ßûleinknek ßabad akarattiok, az kik hittenek es engettenek az ôrdôgnek keſertetinek.

Sapien. 2. Ioan. 8.

ELLENVETES.

Az Szabad akarat oka az eſetnek: Az ßabad akaratnak penig Iſten oka: Hat eckeppen Iſten leßen oka az eſetnek.

F. Az Iſten nem azert atta az embernek az ßabadſagot,

got, hog azzal gonosul elne, hanem hogy akarattia serint io keduebol engedne az teremtonek, mint peldanak okaert, az attia bizza az u kenczet az fiara, hogi ast saporicza es oltalmazza, hog immar abbol tobzodik ne az attiatul vagion, hanem unnen magatul: Igi az esetis nem az Istentul vagion, (mert az bunnek oka nelehet) hanem az ordogtul es az embernek sabad akarattiatul sarmazot. De it az emberi okossag touab megien, es ast kerdi, miert nem teremtette Isten az embert, hogy el ne eshetnek? Ebben az emberi elmelkedes allion hatra es mennien elo az Istennek titkos tanacza, ki vgi rendelte volt az iuuendo esetre nezue, hogi az hiuekben kegielmesseget, az haragnac edeniben igasságat ielętene meg.

K. Mikeppen eppitetic fel az Istennek abrazattia az emberben?

F. Az sent Pal erre ast feleli, hogy mi az Vrnak lelke altal azon abrazatra eppitetunk fel diczosegrol diczosegre, az az, naponkent az Isten az hiuekben it ez vilagon res serint heliere allattia, az vtan penig az iuuendo eletben tokelletesseggel fel eppiti, hogi az esetnek soha az emberben helie ne lehessen. a.Cor.3.

K. Miczoda okai vadnak az Isten abrazattianak fel eppitesenek?

F. Elso az Istennek kegielme es io volta, mint S. Pal tanit ez igeckel: Fel oltozteték az vy embert, az ki meg vytatik az ismeret altal annak abrazattia serint a ki uetet ieremtette. Masodsor erdemlo oka az Christusnak engesztelo aldozattia, kiben az Istennek kedues fiai lottenek az valasztottak. Harmadik oka a S. leleknek megh

vytaſa, kiuel minket az Iſten ſinſn maganak foglal. Ne
1.Pet.1. giedſer ẽnek kûlſô eſkôze az Iſtẽ igeie, mint ſ. Peter mõ
gia, hogi vionnan ſûlettetûnk az elô Iſtẽnek igeie altal.
Ephesſ.1. Vtolſor ennek vege kettô. Eggik az Iſten kegielmenec
Luc.2. diczireti. Maſik hog ſentſegbẽ es igaſſagban iariunk ſi
elôtte. Ebbôl azert az iras ſoc fele inteſeket hoz ki, amel
liec à kereſtieni eletre neznek. Mert az hiuek az lelki
vyulas vtan Iſtennek kepet viſelik, az menire az ſi ioſa
ginak kôuetôi, hog ez altal Iſten fiainac eſmerteſſenec.

AZ SZABAD akaratrol.

K. Miczoda az Szabad akarat?

F. Az ionak es gonoſnak meg valaſtaſa, es mind az kettônek ſabadſagbol valo kôueteſe. Ez ige bôtû ſerint az irasban nem talaltatik, hanem ez vilagi bôlczeknek tanitaſabol vetetet, kic az iduôſſegnec vtarol ſemmit nẽ ertettenek. Iedzi pedig az ember elmeienek itiletit, es az akaratnak ezzel valo egiezeſet, mert az elmeben oltatot termeſetnek tôruenie meg ielenti, mi legien az io es à gonoſ, es az altal az akarat inditatik, vagi az ionak valaſtaſara, es eſt neuezik dicziretes czelekedetnek, vagi az gonoſnak kôueteſere es aſt hiiak veteknek.

K, Vagione az emberben à feleſſabad akarat?

F. Az embernek akarattiat ket fele dologban veti az iras elônkben. Mert nemeli dolgok kûlſôc es az okoſſag

ból meg itiltetnek es meg esmertetnek. Nemelliek pe-
nig lelkiek, ſmellieket az okoſſag meg nem foghat, ha- 1.Cor.2.
nem merô bolondſagnak itel.

K. Vagione hat az embernek valami ßabad akarattia az kûlſô dologban.

F. Az iras tulaidonit az embernek meg az meg ſente-
lô leleknelkûlis valami ertelmet es akaratot, azokban az
dolgokban à mellieket okoſſagaual meg foghat, de meg
ittis az Iſtennek gonduiſelese iar elôl. Eßt bizonittia ſêt
Pal: Az Poganoc vgimond termeſet ſerint czelekedik *Roman.2.*
azokat à melliek az tôruenben vadnak. Maſuttis penig *Phil.3.*
aßt mongia, hogy fegihetetlen volt, az tôruennek igaſſa
ga ſerint.

K. Miert mongia hat az Ieremias: Tudom Vram hogy ninczen az embernek az û vta, es ſenkinek nincz hatalmaban hogy az û vtait igaz gaſſa? *Ierem.10.*

F. Az Ieremias ſol amaz felſô okrol az Iſtennek gond
uiſeleſerôl, kinel az Iſten bir mindeneket az û tanacza
ſerint, es giakorta meg tartoßtattia az embernek akarat
tiat es igiekezetit. De mind az altal ezzel nem rontia el
az embernek kûlsô ereiet, es ſabad akarattiat vgi mint
alſo okot.

K. Vagione az lelki dologban valami ßabad akarattia?

F. Az iras ketkeppen veti az embert elônkben: Elôſor
û magaban, auagi az romlot termeſetben, es ha eckeppê

gondolliuk meg az embert, aſt mondom hogi ſemmi ſz bad akarattia ninczen. Mert az ſabad akaratnak ſemmi okai ũ benne nem talaltatnak. Maſodſor veti elõnkben az kegieſemre nezue az vyonnan valo ſũletes vtan. To uabba, mikor az ſabad akaratrol ſolunk, errõl vagion a kerdes, ha az ember ũ magatul engedhet az Iſten paranczolatinak, es ha vagion ereie az Iſtenhez valo meg tereſre, ha à lelkieket valami rezbõl ertheti, akarhattia es meg czelekedheti.

K. Miczoda okai vadnak az Szabad akaratnak?

F. Elſõ az elmenek es az ertelemnek epſege. Maſodik az akaratnac ẽgedelmeſege. Harmadik az erõnec elegſege.

K. Bizonicz meg hogy ezec az emberben nem talaltatnac?

F. Vgian azon bizonſagok tartoznak ideis az mellieket az Iſten abrazattianak meg romlaſaban elõ ſamlaltunk. Miert hogi az Iſten abrazattia eredeti es kũrfeie volt az ſabad akaratnak. Elſõ rendbeli bizonſagok aſt erõſſitik, hogi az embernek elmeie az lelkiekben meg ſõ tetũlt, ſenimi ertelme, es igaz itileti ninczen azok felõl az melliek neznenek Iſtennek iſmeretire, es az ũ tulaidon iduõſſegere, mint ſ. Pal niluan tanit ez igeckel. Az lelkes ember (tudnia illik) az ki czak az okos es elõ lelekrũl viſelterik, es az Iſten lelkerũl meg nem vilagoſitatot) meg nem foghattia azokat, az melliek az Iſten lelkeiẽ, mert ũ neki bolondſignak teczenek, es meg ſem ertheti, miert hogi lelek ſerint itelternek meg, meli mõdaſſal az emberi bõlczeſeget el rontia es ki rekeſti az

1. Cor. 2.

lelkiek-

lelkieknek eſmeretiben. Honnet aſtis ielenti, hogi az Iſten ez vilagnak bôlczeſeget meg bolonditotta. Vgyan ezent beûſeggel erôſiti az Romaban irt leueleben, a- *Roman.2.*
hol kôzönſeggel vgi tanit mindenekrôl, hogi ninczen czak eggis az ki ertene, es à mint maſutris tanit, az teſt- *Roman.8.*
nek ertelme az Iſtennek ellenſege. Erre nezet az Chriſtuſis monduan: Senki nem eſmeri az Attiat, hanem *Matth.11.*
czak az fiu, es az kinek az fiu meg akaria ielêteni, es lêki nem mehet az fiuhoz, hanem ha az Attia vonſa ûtet, Annak felette az Apoſtol ſok helieken emlekezic, hogi az elôt az hiuek ſôtetſegben iartanak, es elmeiekben Iſtentûl el idegenûltenek. Ezekbôl azert es ſoc halonlatos iraſokbol meg ielentetik, hogi az ember az û elmeie *Ephe.4.8.*
nek eleſſegeuel es okoſſigaual annira nem iuthat az lelkieknek ertelmere, hogi mêg inkab el bolondul, es az û gondolatiban el fogiatkozuan, ſemmiue leſen. Maſodſor. Az iras el rontia az embernek akarattiat es minden indulatit az lelki dolgoknak valaſtaſaban es kôueteſeben, miert hogi mindenek el haniatlottanak, es ûreſôcke lettenek es ſûkôlkôdnek minniaian az Iſten diczôſſegenekûl. Sôt à mint az Propheta tanit: Mig az mi lelkûnk *Rom.3.*
Iſa.53.
nek paſtorahoz nem teritetûnk, ollianok vagiunk mint *1.Pet.2.*
az el teneliedet iuhok, ſolgaluan az teſtnek gonoſ indulatinak. Vegezetre az meg veſet elmebôl es akaratbol ſok gonoſ czelekedetek ſarmaznak az elſô es az maſodik tabla ellen, melliekben az teſti emberek mig az ſôtetſegben vadnak igen giôniôrkôdnek. Mind ezeknek felette ſ. Pal az embernek allapattiarol aſt hirdeti, hogi mindenek az bûnben meg holtanak, es ezzel minden e- *Epheſſ.2.*
rônket az meg teres elôt rontia, miert hogy az holtnak ſem ertelme, ſem indulattia, ſem czelekedeti nem le-

het. Mind ezeket egi bizonſagban be foglallia: Valank miis regenten eſtelenek, engedetlenek, teueligők ſolgal uan ſok fele kiuanſagoknak es giőniőrűſegeknek eluen gonoſſagban es irrigiſegben, eggink az malinkat giűlőluen. Eg ſummaban azert meg ielenti minemű legien az
Tit. 3. ember az ű ſaiat termeſetiben es aſt ſemmikeppen el nē valtoztathattia, mig nem az igenek es az Iſten lelkenec altala meg vilagoſittatik az lelki es iduőſſeges dolgoknak eſmeretire.

ELSŐ ELLENVETES.

Matth. 23. *Nam Chriſtus azt mögia: Menniſſer akaralac en tegedet özue giüiteni, de nem akarad. Hat az embernek lehet valami ſabad akarattia az I. ē hez valo meg tereſre.*

F. Az hitrogato iget, meliben az Iſten akarattia ki ielentetet, az iras ketkeppen tamaſtia előnkben. Először ű nen magaban, auagi az ű tulaidon termeſetiben, à melire Iſtenűl rendeltetet, hog ez altal az bűnőſok meg terienek, es erre nezue az Iſten akar mindeneket őſue giuiteni: Mert az ige űnőn magabā eleuenitő es giogito, mert hog az Iſten ez altal oſtrogattia az hiueknek minden lelki aiandekit. Eſt ſokrak neuezni iegi ſerint valo akaratnak. Maſodſor az hiuataloſokra nezue kel az iget meg gondolni. Ezek ket rendbeliek: Nemelliek az elet re rendeltettenek, es ez okaert az Iſten lelkenek titkos ereieből engedhetnek, es czak ezekben telliesedikbe az Iſtennek kegielme es io kedue ſerint valo akaratria. Nemellieket penig az Iſten az ű tulaidon termeſerekbē ha giot, igaz itileti ſerint, kikben ez ige halalnak illattia,

Amikeppen azert az el hinteret mig noha ũ magaban io, mind az altal czak ackor teremthet giũmõlczet, mikor az io fõldbe esik. Ig az igenek es az hiuatalnak azokba vagiõ foginattia, az kiben az Isten az ũ lelke altal meg eleueniti, hog giõkeretis verhessen, giũmõlczet-is teremthessen. Touabba ez mondasban nẽ sol à Christus az Istẽnek titkos akarattiarol, hanẽ az ũ tiztirõl, az meli re boczattatot volt, hog az Israelnek fiait õsue giuitene de mind az altal ezek kõzzũl czak à maradekoknac kel let iduõzũlniek. Ebból azert az embernek semmi szabad akarat es meg teresre valo erõ nẽ tulaidonittatik, miert hog az kũlsõ hiuatal es intes nem lehet fogonatos az bel sõ meg eleuenitõ es meg teritõ kegielemnelkũl. 1. Cor. 2. Matth. 28. Roman. 9. Esa. 10.

II. ELLENVETES.

Az Prophetanal sok helien mongia az Isten: Terietek meg en hozzam, enis meg terec ti hozzatoc, czinalliatoc ti magatoknak vy sziuet es ne veszetec el. Hat az embernec vagion ereie es szabad akarattia az meg teresre. Zach. 1. Ieiem. 5. Ezech. 18.

F. Ez fele mondasockal az iras semmi erõt nem tulaidonit az embernek, hanem czak arrol emlekeztet miuel tartoznek az Istennek, de hog az ũ ereiebõl ezt czelekedhesse, semmikeppen nem kõuetkõzik, sõt ezzel az emberi erõt rontia es az ũ kegielmet aianla.

III. ELLENVETES.

Az szent Ianosis azt mongia, hogi az Istẽnec paranczolati nem nehezec. Hat az ember engedhet azoknac, es szab ad akarattia lehet? 1. Ioan. 5.

F. Az Iſten paranczolatit az iras ketkeppen veti elõnkben. Elõſõr az teſtre nezue nehezek. Mert az Iſtennek tõruenie az teſt altal erõtlenne leſſẽ. Maſodſor az kegielemre es az vy reſre nezue az hit altal nem nehezek az Iſtennek paranczolati. Mert az mit paranczol ũnõn maga be tõlti az ũ lelkenek ereie altal, mint az Prophetanal
Ierem.31. mongia: En czelekedem aſt, hogi az en paranczolatimban iariatok. Errõl mongia az Chriſtus: Az en igam giõ
Matth.11. niõrũſeges es az en terhem kõniũ. Mert az mi lehetetlen vala, az Chriſtus mi erettünk azt be tõltõtte.

IIII. ELLENVETES.

Matth.5. *Az Chriſtus igy tanit: Vagy teremczetek io fat es ennec io giümölczet, vagy teremczetek hituan fat es ennec hituan giümölczet: Hat az embernek mind az ionac ſmind az gonoznac valazta ſara es köueteſere ſabad akarattia lehet?*

F. It meg kel gondolni kiknek ſollion az Chriſtus es az ũ inteſenek minemũ igiekezeti legien. Tanit azert à karomlo Phariſæuſok ellen, kik az emberek elõt nagy ſentſeget ielentenek vala, de ſiuek minden hitetlenſeggel rakua vala. Annakokaert feddi ũ bennek ez fele tetteteſt es ſin mutataſt, melliel az embereknek ſemeket es ieleteket megh czalliak vala. Inti azert az Chriſtus ũket, hogy auagy lennenek heuek, auagy pedig hidegek. De ezzel nekick az ionak köueteſere erõt nem tulaidonit, ſõt vgian ottan meg ielenti, hogy ũk iot nem ſolhatnak, ſokkal inkab nem czelekedhetnek, miert hog gonoſok, es az mint az vad fa ſoha ſilid es edes giümölczet

ezet nem teremthet, igᷠ ezekis gonoß fak leuen, ßukſeg-keppen czak gonoß giümölczet teremthetnek, es ebből meg iſmertetnek, meg-is valaßtatnak az eletnek fiaitul, kik az vizek mellet plantaltatot termᷠ fak, es ideiekorᷠ giümölczeket meg adgiak.

V. ELLENVETES.

Ha az embernec az ionac auagy az lelkieknec köueteſcre ninczen ereie es ßabad akarattia, meltatlanul es kegietlenül latatnek az Iſten czelekedni, hogy az ionak el hagiaſaert bünteti az embert, kezerituen ütet arra à mire elegseges nẽ lehet: De az Iſten ſoha meltatlanul nem czelekedic Hat az embernec ßabad akarattia vagion az ionac köueteſcre?

F. Az Iſtẽ mikor az embertül kiuan engedelmeſſeget, meltan es töruen ßerint czelekedik. Mert aßt keri tűle, à mit neki adot volt, es noha immar el veßtette mind az altal az Iſtennek vta vagion hozza, mint peldanak okaert: Az meli ſolgara bizot volt az ű Vra tiz ezert talentomot, es aßt el tekezoluan meg nem adhattia, meltan kiuannia tűle az vra, ſőt meg fogßagrais vetheti. Igy az Iſtenis az embert fel ruhaßta volt ßentſeggel es igaſſaggal, hogi ezzel ű neki ſolgalna, es ezokaert meltan kiuanhattia tűle. Ez mellet Iſten az embert erőtlenſegere emlekeßteti, hogy ű magaban ne bizhaſſek, es ez ű neki

vgy mint alkolmatoſſaga legien az kegielemnek megh niereſére, hogi mindeneket Iſtennek tulaidonituan czac ũ benne diczekedheſſek miert hogi ſemmie ninczen az mit ũ tũle nem vôt volna merô kegielemből hirnek alta la. Annak okaert valaki az Iſten tôruenienek lelki ereiet es haſnat erti, czak az itilhet igazan az ſabad akaratrol.

VI. ELLENVETES.

Szent Palis illien igeckel tanittia az valaſztotta kat: Ha ki meg tiztittia magat leſſen tizteſſegre valo edeny. Azert az embernec vagion valami ereie az meg tiztulaſra.

2.Tim.2.

F. Az iraſok helien Iſten aiandekanak mongia lenni az tiſtulaſt Cgriſtusban valo hitnek altala, es vgy tanit az Apoſtol. Hogi az Iſten az Poganioknak ſiueket meg tiſtittia hitnek altala, es ezen Iſten ũ maganak tiſztitot kiualtkeppen valo nepet, ſôt az mint maſut ielenti, meg tiſtitotta az aniaſsentegyhazat az viznek fôrdeiuel az igenek altala, honnet az Chriſtuſis az tanitu aniokat igy biztattia: Immaran ti tiſtak vattok az igeiert à melliet nektek ſolottam. Vgian ezent az ſent Ianos erdemlô ok ſerint az Chriſtusnac adgia, ezt monduan: Az Ieſus Chriſtuſnac vere tiſtogat meg minket minden alnokſâginkbol. Az ſent Pal bizonſagara azert aſt kel felelni, hogy az Iſten az ũ lelki aiandokit az meg tereſt es az tiſtulaſt tulaidonittia az valaſztottaknak hitnek altala, nem hogi ũ tũlôk volna ennek eredeti vagy ſerzô es erdemlô oka, de az mennire Iſten ũket az ũ aiandekiual fel ekeſitette hogi immar ezeket vgi biriak mint ſaiatokat;

Acto.5.

Tit.2.

Epheſ.5.

1.Ioan.1.

kat. De mind az altal aſt magoknak ne tulaidoniczak, hanem mindenkoron az Chriſtusban valo igiretre nezzenek, az melliert Iſten ûket meg aiandekoſta. Annak okaert ez fele mondaſok czak aſt ielentik hogy az vyõnan valo ſûletes vtan az ember nem ollian mint az tõke hanem az Iſtennek aiandeki fogonatoſok es czelekedic û bennek, es innet vagion hoġ az hiuek giakorta intetnek, hogi az Iſten kegielme es aiandeki û bennek ne legienek hàſontalanok, es vgian ezen vegre neznek à ſok fele igiretek, feddeſek, feniegeteſek es rettenteſek. Meg kel azert valaſtani az iraſokat az melliek ſollanak az embernek romlot termeſetirôl, es viſontag az melliek tanitanak az vyonnan ſûletet reſnek allapattiarol.

K. Vagione hat az embernec ſabad akarattia az lelki dologra az vyonnan valo ſûletes vtan?

F. Vagion, de nem ſinõn magatul, hanem az Iſten kegielmebõl, az Chriſtuſert, az ſ. leleknek meg vytaſabol az igenek altala. Errõl ſol az Prophera: El veſem az kû ſiuet, es adok ti beletec hus ſiuet, hoġ fellietek ẽgemet. *Ezech. 36.*
Az ſ. Palis igʒanit, Iſten adgia aſt hoġ az iot akarhaſſatok, es meg czelekedheſſetek az û akarattianak ioked ue ſerint. Maſutis penig niluabban ſol: Nem vagiunk elegek mi magunktul, vgy mint magũktul, hoġ czak gõdolhaſſukis az ior, de minden mi elegſegünk az Iſtentûl vagion. Ezert erõſſiti az Chriſtus: Mint az ſõlo veſſõ û magatul nẽ terẽhet gyû nõlczer, azonkeppen tiis hanẽ ha en raitã maratrok. Ezekbõl meg hamiſſitatik azoknak errelnec akik az meg tereſnek elſõ indulattiat az ẽbernec ereie es akarattiara kõtic, es aſt mõgiac: czak hogy akariad az Iſtẽ elſõ veſen meli az lel.. s ẽberhez ki meg vyonnan nem ſûletetter ſemmikeppen nem illik, miert *1. Cor. 3.* *Ioan. 15.* *Phil. 2.*

hogy az iras az ertelmet es az akaratot az ionak el kez deſeben, czak az Iſtennek tulaidonittia, es neuezet ſerint az ô embertûl eſt el ſakaſtia, ſhonnet meg ielentetik, hogy az lelki ioknak es az iduòſſegnek elei kôzepi es vege czak az Iſtennek aiandekabol legyen. Vgian ezenbôl azoknakis teueligeſek meg ielentetik, az kik az megh teresben Iſtennel meg akarnak oſtozni, mint az erdemes Papiſtac czelekednek, kik vgy tanitanak, hogy az Iſten az û ſelkeuel es kegyelmeuel keſitî es eppiti fel, elôſôr az embereret, es az vtan ember az û czelekedetiuel vegezi el az iot, es erre nezue erdem ſerint tulaidonittiak az iduòſſeget az io czelekedeteknec, De az ellen à ſent Palaſt monda, hogy az Iſten nem czak el kezdi bennûnk az iot, de elis vegezi, es meg tart minket vegiglen az û orſagara es diczôſegere.

Az Valaztaſrol.

K. Vagione az Iſtennek öröcke valo valaſs taſa?

F. Haſnos kerdes ez. Mert ſokan az valaſtaſrol vgy ertenek, mint ha az Iſtẽ czak az igenek hiuatallia ſerint valaſtana azokat à kik hinnenek, azokat penig meg verne az kik nem hinnenek. De az iras vgy tanit, hogy az Iſten valtozhatatlan tanaczabol örök ûdöknek elötte az kiket akart az eletre rendelt, az kiket akart penig igaz itileti ſerint keſitette hogy haragnak edeni legienek.

Mind

Mind az ket felekrol vadnak eleg bizonſagok. Mert ſ. Pal aſt mongia, hogi az û io kedue ſerint minket valaſztot vilag teremteſenek elôtte. Bizonittia eſt az Eſaunac es az Iacobnak peldaiabolis, kikrôl az Iſten aſt mondotta: Szerettem az Iacobot, giûlôltem az Eſaut. Mas peldaualis vgian ezent magiarazza. Mert aſt mongia hogi az nag hazban nem czak arani, es ezûſt edeniek vadnak, hanem fa es czerep edeniekis, nemelliek tiſteſſ gre, ne melliek penig gialazatra rendeltettenek. Az Chriſtuſis eſt bizonittia, mikor igi ſol az itilet napian: Iôuetek el en Attiamnak aldottai biriatok az orſagot, az meli tinektek ſôrôztetet vilag teremteſenek elôtte. Az hitetlenekrôl penig aſt mongia: Mennietek el en Attiamnak atkoſtai az ôrôk tûzre, az meli tinektek keſittetet. Touabba az ſ. Pal neuezet ſerint emlekezik az kegielemnek es az haragnak edenirôl. Hat az kôzônſeges hiuatal es az hit ſemmikeppen az Iſtênek ôrôkrûl fogua valo valaſztaſit el nem ronia, ſôt inkab aſt erôſſiti. Mert az hit nem oka az valaſztaſnak, hanêannak giûmôlcze, es az ember nem azert valaſztatik hogi hiſen, hanem ezert hiſen, hog valaſztatot, mint à ſ. Palis bizonittia, hogy az kiket valaſtot, azokat hitra, es azokat megis igazitota meli vgion az hitnek altala. Ha azert ennek felsô okat kereſſûk, miert hiſnek nemelliek es nemelliek nem hihetnek. Ezen kel meg allanunk, à mit az Chriſtus môd az Iſtennek titkos valaſztaſara nezuen: Ti azert nê hihettek, mert nem vartok az en iuhaim kôzzûl, es vgian ezent bizonittia maſuttis: Tinektek adattatot, hogy az menniorſagnak titkait erczetek, egiebeknek pedig peldaa beſedben ſolok, hog ertuen ne erczenek. Hog pedig nemelliek ebbôl botrankozaſra valo alkolmatoſſagot

Eph.c. Rom.9. 2.Tim.2. Matth.25. Rom.9. Tit.1. Rom.2. Ioan.8. Matth.15.

vesz

vesnek, nem az tudomannak kel tulaidonitani, hanem az ũ sõtet elmeieknek, kik az Istennek titkos tanaczaban a karnak be menni es ezokaert ketelkedesbẽ esnek. De it sũksẽg embernek iozanon elmelkedni, hogi az ki bizonios akar lenni valastasa es iduõssege felõl, az foliasarol mennien az kut fõre, es az Isten valastasanak giũmõlczit gondollia meg ũ magaban: Mint az Apostol-is illien moddal tanit est monduan: Tudgiuk szerelmes attiamfiai, hog az ti valastastok az Istentũl vagyon. Mert az mi Euangeliumunc nem volt tinalatoc czak az beszed ben, hanem az erõben, az s. Ielekben, es sok bizonios hitelben. De ennek bizonsagirol ez vtan kel bõuebben emlekezni.

1 Thess. 1.

K. Mit iegiez az valastasnak igeie?

F. Elõször az valastas nez az Istennek kõzõnseges kõ tesere, melliel az Israelnek fiait saiat nepeue tette vala, à mint sok helien az iras mongia. Tegedet egiedũl valastot az Iehoua, hog ũ nepe lennel. De az kik ebben az valastasban voltanak, sokan el vesztenek. Mert à sẽt Pal apostol mongia, hog az kik Israelbõl vadnak, nem minniaian Israelek. Masodik valastas bizonios tisztre valo rendeles, à meli ũ magaban nem iduõsseges, kirõl sol az Christus: Nemde tizenkettõt valastottame, es eggik ti kõzzũletek õrdõg. Az Iratis sok helien mongia, hogi az Christus valastatot, az menire az valtsagnak tisztire Istentũl rendelteret. Harmadik valastas az ige altal valo hirdetel, az meli bizonios idõben lesen. Errõl sol az Esaias: Meg az Iehoua kõniõrũl az Iacobon es az Israelt valastia. Az Christusis errõl mongia: Nem ti valastottatok engemet hanem en valastottalak titeket. Negiedik valastas tirkos es õrõcke valo rendelese az Istennek à kirõl itt ẽ helien tanitunk.

Deut. 4 5.

Roman. 9.

Ioan 6.

1. Pet. 2.

Esa. 14.

Iohan 15.

Mi

K. Miczoda az Valaztas?

F. Az Iſtennek titkos vegeſe, melliel vilag teremteſe nek elõtte az kiket akart az û io kedueből az Chriſtusba el rendelt az õrõk eletre, az û diczõſeges kegielmenek diczíretire, hog ezek el hiuatatuan es meg igazitatnan û elõtte ſentek es fegihetetlenek lennenek. *Eph.1.*

K. Miczoda okai vadnac az Valaſtaſnac?

F. Elõl iaro oka az Iſtennek eleue valo tudaſa. Melliel mindeneket bizonios vegre rendelt, mint ſent Peter bizonittia, hogi valaſtattunk az Attia Iſtennek eleue valo eſmereti altal, Ennek haſna ez, hog meg eſmeriük aſt hogi az Iſtennek valaſtaſa nem tõrtenetből vagion, hanem az û bõlczeſegebõl es valtozhatatlan tanaczabol, *1.Pet.1.*

K. Mellik az maſodik oka?

F. Szerzõ oka az Iſtennek io kedue, melliel az kiket akart az Chriſtusban rendelt, hogi fogadot fiai es kegielemnek edeni lennenek. Ennek haſna ez, hog az Iſtẽnek kegielme meg bõczülteſſek, ki ſem az hitet, ſem à io czelekedetet nem nezte az valaſtasban, hanem czak az û io es kedues akarattia volt ennek fundamentoma Mert mind az hit, mind az io czelekedetek az valaſtasbol ſar maznac, az mint az iras ſol: Hiuenek minniaian az kik az eletre valaſtattanak vala. Az ſent Palis ig tanit, hogi valaſtatunk es ez altal lettünk ſentecke, es teremtetünc az Chriſtusban az io czelekedetekre. *Epheſſ.1. 2.Tim.1.2 Actor.13. Epheſſ.1.*

ELLENVETES.

Az Iſten az meg vetesben az bünt nezi. Hat az valaſtasbanis az io czelekedetet, auagi az igaſſagot nezi?

F. Ebből ez nem kűuetkőzik: Mert minden bűn termeſet ſerint karhozatot erdemel, es erre valo kepeſt az Iſten meg vetheti az embert igaz itileti ſerint. Mert ſ.
Rom.3. Pal abſt mőgia, hogi az bűnnek ſolgia az halal: De viſon tag ninez oli tőkelletes igaſſag az emberben, à kire valo kepeſt az Iſten ûtet valaſthatna az eletre. Touabba az meg veteſnekis elől iaro es ſerző oka az Iſtennek vege-
Roman.9. zeſe. Indito es erdemlő oka az kűuetkőzendő bűn. Mint ſ. Pal tanit, hogi minek előtte ſem iot ſem gonoſt nem czelekettek volna az Iſten az Iacobot mêg ackor ſeretette, az Eſaut giűlőlte.

K. Mellik az harmadik oka?

Epheſſ.2. F. Erdemlő oka ennek az Chriſtus, à kiben az Iſtẽ minden iduőzűlendőket őrőktűl foguan el valaſtot az eletre. Mert mikeppen az Chriſtus kiuűl ſenkinek iduőſſeget nem ad, azonkeppen czak ű benne, es ű rea nezue rẽdel az eletre, mint ſ. Pal tanit, hogi ſeretet minket az ű ſerelmes fiaban. Ennek haſna ez, hog az Chriſtus kiuűl ſemmiben az ember ne kereſſe igaſſagat es őrők eleiteAct.4.10. Mert nem adattatot mas neű az egh alat, az kiben kellene iduőzűlnűnk.

K. Mellic az negiedic oka?

F. Ennek kűlső indito oka az ẽbernek veſedelme melliet az Iſten meg ſana es az ű kőniőrűleteſſegeből à kiket akara, az valaſtaſnak alrala ki ragada az karhozatEpheſſ.2. bol. Mert à hiuekis azon ſarbol vadnak, à meliből az veſedelẽnek edeni, es termeſetek ſerint ezekis haragnak fiai. Eſt ſűkſeg erteni ennekokaert: hog az ember az valaſtaſnak okaiban ſemmit maganak ne tulaidonicző, ha nem meltatlanſagat iſmeruen, az Iſtennek io voltat di-

czői-

ezoicze. Touabba az Iſtennek valaſtaſara nezue az iduozûlêdôk, ôrôk idôknek elôtte, irgalmaſſagnak edenîue rendeltettenek, de az romlot termeſetre nezue, ûkis az bûnben es az halalban merûltenek.

K. *Hany vege vagion az Valaztaſnak?*

F. Harom. Elſô, hogi az mikeppen az haragnak edenîben, meg mutattia igaſſagat es hatalmat. Azonkeppen à valaſtottakban meg ielentene az ûio voltanak gazdagſagit. Maſodſor hogi az hiuek lennenek az ûveghetetlen kegielmenek diczîretire. Harmadik, hogi az valaſtottak ez eletben ſentek es fegihetetlenek lennenek az ſeretetnek altala. *Romano.9.* *Epheſſ.1.*

K. *Miczoda haznai es giümôlczei vadnac az valaztaſnac?*

F. Iollehet ennek haſnait ſemmi bôlczeſſeg, elô nem tudgia ſamlalni, mind az altal à ſent Pal eginihanrol em lekezik az Epheſusban irt leueleben illien rendel. Elsô az fiuſagra valo fogadas az Chriſtusban, ki hatalmat adot az ûbenne hiuôknek, hogi Iſtennek fiai lennenec es ôrôkôſi. Maſodik az valtſag az Chriſtusnac vere altal. Harmadik az bûnnek boczanattia az ûgazdag kegyelmenek altala. Negiedik az û titkos akarattianak meg iclenteſe az Euangeliumnak hirdeteſe altal, mindê nepek kôzôt. Otôdik az hiuatal, es az ſentek kôziben valo hâlaltataſunk az û akarattianak tanacza ſerint. Hatodik az igaz hit meli az iduôſſegnek Euangeliomabol adattatik az valaſtottaknak. Hetedik az ſent, igaz, es iozanſelet. Niolcadik az igiretnek ſent lelke altal valo el peczetlesûnk. *Epheſſ.1.* *Ioan.1.*

K. *Kiket valazt az Iſten az eletre?*

F. Nem mindeneket, hanem bizonios ſamok vagion azoknak, az kiknek neueket fel irta az Iſten, az eletnek kõniueben, mint az Chriſtuſis eſt bizonittia: Sokan vad nak az hiuatalaſok, de keueſen az valaſztattak. Az ſent Palis igi tanit az Eſaiaſſal egietemben: Ha az Iſrael fiai nak ſama anni leſen mint az tengernek fõuenie, az maradekok idnõzûlnek. Maſuttis igi tanit: Nem mindenek hiſnek az Euangeliomnak az mint meg vagion irua: Ki czoda hiſen az mi hallaſunknak. Az Chriſtuſis niluan mongia: Ti azert nem hiſtek, mert nem vattok iz en iuhaim kõzzûl. A ſ. Peteris az Iſtennec titkos tanaazarol vg tanit, hog az Chriſtus az hiueknek bõczûlletes eletnek kõue, de az hitetlenec û bêne meg ûtkõznek, az meli re vetettenek volt. Mert ezek ennek okaert hog nem eletnek fiai, ſemmikeppen nem hihetnek, es à Chriſtuſban meg botrankozuan el karhoznac.

Matth. 22. Roman. 9. Eſa. 10. Roma 10. Eſa. 53. Ioan. 10. 1. Petri 2. Eſa 8. 28. Rom. 9. 11. Pſal. 118. Matth. 21.

I. ELLENVETES.

Az ki az egienlõknek egienetlen iutalmat ad, ſemely valagato az? De az Iſten azt czelekedi hat eckeppen ſemely valogato lezen, mely az Iſtẽnek igaſſagaboz nem illik.

F. Igi lenne az Iſten ſemeli valogato, ha az embernek erdemere nezne, de az eleter ſenki nem erdemli az û tu laidon meltoſagabol, hanem ſabad az Iſtẽ vele az kinec mit ad az õuebõl, es ſabadſagabã vagion, az kinek meg akaria eugedni az adoſſagot, iſmeg ſabad à kitûl meg kiuannia, miert hog eſt mutattia az û igaſſaga. Eſ az ſent

Pal

Pal magiarazza az fazokaſinak peldaiaual. Az kinek ſabadſagaba vagion hog az ſarbol, tiſteſſegre anagi gialazarra vilo edent czinallion, de mind az altal, nem alhat az fazek ſembe vele, es nem mondhattia aſt neki; Miert czinaltal engemet eckeppen. Roman. 9. 2. Timot. 2.

II. ELLENVETES.

Nam à ſent Ianos azt mongia, hogy az Chriſtus engeſtelò aldozatta lòt, mind ez vilagnak bùneiert. Hat az valaztaſis mindenekre nez? 1. Ioan. 2.

F. Nemelliek aſt felelik, hog az Chriſtus engeſtelô aldozat ez vilagnak bûneiert az elegſegre nezue, de hog immar ſokan el veſnek, az emberekben vagion az oka, az hitetlenſeg. De à derek es iras ſerint valo felelet ez, hogy à Szent Ianos ez Vilagnak neuen nem minden emberekert, kòzônſeggel es ſemeli ſerint, hanem mindê idôbeli hiueket, az kik vilag kezdetitûl fogua voltanac vadnk, es leiendôk, kikre egienlôkeppen el hatot az Chriſtus aldozattianak ereie, mint az ſent Pal tanit: Az Ieſus Chriſtus tegnap, es ma, es vgian azon mind ôrôcke. Maſutis penig az ſent Ianos ez vilagnak neuezetit rekeſti az egeſ vilagon el oſlatot hiuekre, mikor igi ſol Vgi ſerette Iſten ez vilagot, hogi az û egi ſûlôt fiat adna erette, hogi mindê az ki hi hiſen, el ne veſen, hanê ôrôk elete legien. Ez penig niluan vagion hogi czak az valaſtottak hihetnek. Hebr. 13. Ioan. 3. Act. 13. Ioan. 10. Tit. 1.

III. ELLENVETES.

Az ſent Pal igy tanit, hogy az Iſten mindeneket az hitlenſeg ala rekeztet, hogy mindeneken Roman. 11.

kòniörûllien: Azert az valaztaſis mindenekre nez?

F. A ſ. Pal ezzel czak aſt akaria bizonitani, hog az Iſ-
Epheſſ.2. ten mind az Sidokat mind az poganiokat egienlòkeppẽ az bûnben talalta, es mindeneken czak az û io voltabol kòniörûlt. Az mindeneknek azert nemẽ erti az valaſtot Sidokat es poganiokat. Mert az mikeppen az Poganiok termeſet ſerint haragnak fiai voltanak, azonkeppen az Sidokis, noha az Iſtennek igireti û nalok valanak. Ezokaert az Iſten minden iduòzûlendòket czak az û kegiel
Act.10. mere ſoritot. Ez magiarazatot az ſ. Peteris erôſſiti mikor ig tanit: Bizonnial meg eſmertem, hogi az Iſten elôt ninczen ſemeli valogatas, hanem minden nemzetbẽ az ki feli ûtet kedues û nala.

IIII. ELLENVETES.

Az Iſten mindeneket akar iduòziteni es az igaſ-
1.Tim.2. *ſagnak iſmeretire iutatni. Hat az valaztaſis mindenekre nez?*

F. Erre ſok keppen felelnek: Nemelliec aſt mongiak, hog û magara nezue mindeneket akar. De ez ellen az iras niluan mongia, hog az kin akar kòniörûl, az kit a-
Romano.9 kar meg kemenit. Nemelliek viſik az igenek kòzonſeges hirdeteſere, melliel az Iſten mindeneket egienlòkeppen hii, Nemelliek az Iſtennek kûlsô taplalaſara viſik, mint az ſent Dauid mongia, hog az Vr az barmokat es az embereket tartia. De az ſent Pal itt ez helien ert minden rẽdbeli valaſtottakat, feiedelmet, kòſſeget, ſabadoſt es ſolgat, kik kòzôt nem tezen valogataſt az iduòzitesben

ben, mint maſutis mongia, hogi az Chriſtusban ninczen ſem firfiu ſem aſſoniatat, ſem ſolga, ſem ſabados, hanem ũ benne minniaian eggiek vagiunk. Galat. 5.

V. ELLENVETES.

Az ſſent Peteris igy tanit, hogy az Iſten nem akaria hogy ſenki el veſſen, hanẽ mindeneket az Pœnitentia altal hozza akar venni. Hat az valaztaſis mindenekre ki tericd? 2. Petri 3.

F Nemelliek azt ſelelik, hog̀ az ſ. Peter nezet az igenek kõzõnſeges hirdeteſere, melinek tiſti ez, hog̀ az emberek Iſtenhez meg terienek: De mind az altal czak azok terhetnek meg, à kiknek az Iſten az ũ lelkenek titkos ereie altal ſiuekben be iria az iget. Niluabban valo felelet ez, hog̀ az ſent Peter ſol, minden idõbeli hiuekrõl kikert az Iſten keſik, es halogattia az iteletnek napiat, hog̀ ezeknek ſamok be telliefeggiek, es ũ kõzzũlõk egi ſe veſen el.

VI. ELLENVETES.

Nam à ſſent Pal õzue haſonlittia az ket Adamot, es vgy tanit hogy mikeppen az elsõben mindenek bũneſsecke lettenec, azõkeppen az maſikbã meg igazittatnak: Hat az valaztaſis mindenekre nez. Romano. 9.

F: Eſt az bõlczek ſokkeppen magiarazzak, de ha az ſ. Pal tanitaſanak czelliat meg gondollituk ſemmit nem akar egiebet ezzel bizonitani, hanem õſſue hnſsonlittia

az hiueknek allapattiokat az elsô es az masodik Adam ban: Mert az elsôben az valaſtottakis, az û termeſetek ſerint minniaian haragnak fiai lôttenek, mint ſinten a-
Epheſ.2. zok az kik veſedelemre rendeltettenek. De immaran na giob ereie vagion az masodiknak hoǵ minniaian az valaſtottak û altala fel eppiteſſenek, es meg igazitaſſanak.

VII. ELLENVETES.

Az Iſten eskûzik az Ezechielnel, hogy az bûnôs
Ezech.18. *embernek halalat nem akaria, hanem hogy megh terien es ellien. Hat az Iſten ſenkit nem rendel az veſedelemre?*

F. Ez igeket az Oſeas mondaſabol kel magiarazni, Iſ-
Oſe.13. rael az te veſedelmet te magadtul vagion, az iduôſſeg penig en tûlem. Az veſedelemnek azert ket oka vagiô, belsô es kûlsô. Belsô oka az bûn, meli nem az Iſtentûl va gion: Azert az bûn ſolgianak az halalnak es veſedelem nek ſem lehet oka. Maſik kûlsô, meli az Iſtennek bûntetô itileti az û tôrenienek igaſſaga ſerint, melliel megh ront minden hitetleneket. Ennekokaert az û igaz itileti ſerint az bûnert keſitette, mint ſent Pal mongia, az ha-
Rom.9.11. ragnak edenit az veſedelemre, hoǵ ezekben az û kemẽ itiletit az bûn ellen meg mutatna, viſontak pedig az valaſtottakhoz valo gazdag kegielmet es veghetetlen io voltat aianlana, es az Iſtennek titkos es melſeges tanaczat az embernek iduôziteſeben meg ielentene.

VIII. ELLENVETES.

Ha az Iſten el vegezet es fel bomolhatatlã tanaczabol rẽdel akiket akar az veſedelẽre, hat az

Iſten valaztaſa az bünnec oka leſſen: Mert az bünnelkül ſenkit nem rendelhet az halalra: De az Iſten az bünnek oka nem lehet: Azert ſenkit nem rendel az veſſedelemre?

F. Az veſſedelemnek erdemlő es indito oka, az emberben lakozo bűn, kiert az Iſten az haragnak edenit rendeli az gialazatra, es miert hogy űket az ű kegielmeuel elől nem veſi, ſemmikeppen az ű termeſetek ſerint nem hihetnek. De mind az altal az Iſtennek valaſtaſa nem elől iaro oka az hitetlenſegnek: Mint peldanak okaert, az feſſedelemnek el rendelt tőruenie az lopok es az gilkoſok felől, nem oka az kőuetkőzendő lopaſnak, auagy gilkoſſagnak, noha az tőrnennek ſententiaia oli meg űket. Igi az Iſten az iűuendő bűnert az kiket akart, az ű itileti ſerint az karhozatra keſitet es viſontag az eletnec fianiak az Chriſtusban őrők időknek előtte, oruoſſagot ſerzet. *Rom. 9.*

Az Iſtennek meg veteſe az hitetlenekben, nem ſerző oka az bűnnec, hanem itileti ſerint valo bűnteteſe. Ennek pedig hogy az Iſten nemellieket az kegielemre fel vől, az ű beűſeges io voltanac dieziretire, nemellieket harag nak edeniue rendelt, az ű igaz itiletinek meg ielenteſere, az iras egieb okat nem adgia, hanem ezak az Iſtennek alhatatos vegeſeſet, melliel, mint à ſ. Pal mongia, mindenek czelekeſik az ű akarattianak tanacza ſerint. *2. Tim. 2.* *Epheſ. 2.*

K. Minemű rendbelieket valazt az Iſten?

F. Iollehet ez Iſtē ſemmi rendet ás meltoſagot nē nez az valaſtasban, mind az altal az el vetteteket, es ez vilagon meg vtaltakat valaſtia kiualtkeppen, mint az Chriſtuſis ezen őruendez monduan; Halakat adok te neked *Matth. 13.*

Attiam mennek es fôldnek vra, hogi ezeket el reitetted az bôlczektûl es meg ielentetted az kiſdedeknek. Az §.

1. Cor. 1. Palis igi ſol: Laſſatok attiamfiai, hog nem ſoc bôlczeket az teſi ſerint, nem ſok hatalmaſokat, nem ſok nemeſſeket, hanem ez vilagon meg vtaltakat valaſtotta az Iſten.

Iacob. 2. Az §. Iacab ezent bizonittia: Nemde az Iſten ez vilagnak ſegenit valaſtottae az kik gazdagok az hitben. Sz.

Pſal. 8. Dauidis aſt enekli hog az Iſten az giermekeknek es az czôcz ſopoknak ſaiok altal vegeſte el az û diczôſeget.

Matth. 22. Luc. 14. Az hiuatalnak rendiis ezent ielenti, mint à pelda beſed ben mongia az Chriſtus, hog az erôtlenek, az ſantak es az vakok hiuattatanak az lakodalomban.

K. Miczoda az oka hogy az Iſten ez vilagnac vtolſo es clvettetet rezet valaztia az eletre?

Matth. 11 F. Elſô az Iſtennek io kedue, mint à Chriſtus tanit, eſt monduan: Vg legien Attiam: Mert teneked eckeppen teczet. Maſodik oka, hog ennek altala az embernek o-

1. Cor. 1. koſſagat es bôlczeſeget meg ſegienicze: Mert à teſtnek eſeſſege, bolondſag az Iſtennek elôtte. Harmadik. Hogi

Epheſſ. 2. 1. Corint. 1. az diczôſſeg czak Iſtennek tulaidonitaſſek, es mint ſent Pal mongia czak egi teſt ſe diczekedheſſek û elôtte.

K. Az Iſtennek valaztaſa bizonioſe, auagy meg valtozhatik?

F. Oli bizonios, hog valakik egiſzer el valaſtattak, ſo-

Hierem. 31 Eſa. 54. ha azokban czak egi ſem veſzhet el, mint az Ieremiaſnal mongia: Ôrôcke valo frigiet kôtôk en te veled. Az Eſaiaſnalis ezent erôſſiti. Az hegiek meg indulnak, az en frigiemnek bekeſege penig az melliet te veled kôtôttem,

Ioan. 10. ſoha meg nem mozdul. Azert mongia à Chriſtus. Az

en

en Iuhaim az en beſedemet halgattiak, es ûk kõuetnek engemet, es ſenki az en kezembol ûket ki nem ragadgia, Vgian ottan igi ſol: Ez az en Attiamnak akarattia, hogy az kiket ennekem adot, azok kõzzûl eggiet ſe veſeſſek el. Mikor az halalra keſûlis igi ad halakat: Attiam az ki ket ennekem attal, meg tartottam ûket, eġ ſem veſet el bẽnek, hanem czak az veſedelemnek fia, hogi az iras be telliefednek. Sz. Palis igi biztattia az hiueket: Bizõnial el hittem aſt, hoġ minket ſem elet, ſem halal az Iſtennek ſerelmetûl el nem ſakaſthat. Az Timotheuſnakis aſt irſa, hoġ erõs az Iſtennnek fundamentoma, kinek ez az û peczeti: Tudgia az Vr kik legienek az õuei.

Ioan. 16.

Ioan. 4. 17. Romano. 8

K. *Hany okaert erõs es fel bamolhatatlan az Iſtennek valaztaſa?*

F. Elsõ az Iſtennek titkos vegezeſe, melliet az û veghetetlen igaſſaga ellen ſemmikeppen meg nem valtoztathat. Maſodik oka az iduõſſegnek arra. Mert az kik valaſtattanak, azok megis valtattanak, es immar lehetetlen dolog, hoġ az Chriſtuſnak aldozattia haſontalan leheſſen. Harmadik az iduõſſegnek erõs peczeti: Mert az valaſtas es az meg igazitas melle az û ſent lelket atta foglalo zalogul.

Epheſſi. 2. Corinth. 1

ELSÕ ELLENVETES.

Szent Pal igy feniegeti az meg tert Poganiokat: Ha be olattal fely, mert az Iſten iſmet ki vaghat tegedetis: Hat az valaztottak közzülis el veſſhetnek?

Romano. 11

F. Ket fele az be oltas-Elsô czak az valaſtottake, à kik à fölô tôkenel az Chriſtuſſal vg egiesûlnek, hog û raita giûmôczetis teremtenek, es ſoha û rola el nem vagattatnak. Maſik be oltas az kôzônſeges hiuatal es az hitnek vallaſa ſerint leſen. De ezek kôzzûl ſokan vannak hypocritak, kik idôuel kiis vagattatnak, mint az Chriſtus mongia: Minden fôlô veſôt, az ki en raitam giûmôlczet nem teremt, ki vag az en Attiam. Az Ezechiel nelis errôl tanit. Hogy ha az igaz el tauozik az û igaſſagatul, mindê û igaſſagi az mellieket czelekedet, feledekenſeg ben iutnak. Az ſent Palis azert feniegeti az poganiokat az Sidoknak peldaiaual, az kik czak neuet viſelik vala az kereſtienſegnek, de annac ereiet meg tagattak.

Ioan.15.
Ezech.18.
Tit.1.

II. ELLENVETES.

Exod.32. *Az Moſeſis eckeppen kôniörög az nepert: Tô rôly ki ẽgemet az te kôniuedbôl, â kit irtal: Azert az valaztas fel bomolhat?*

F. Nemelliec ertic ezen az tôruennec kôniuet. Nemelliek magiarazzac az teſti halalrol, az mint maſut-is ſol: Ha eckeppen rendelted hog en velem czelekedgiel, kerlek ôli meg engemet, hog ne laſſam az en nemzetemnec veſedelmet. Nemelliek viſik az Iſtennek kûlsô kôteſere, melliel ez nemzetet maganak iedzette vala. De ez az igaz felelet, hog az Moſes az kôniuen erti az valaſtottak nac bizonios ſamokat: Eſt az iras haſonlatoſſag ſerint kônnec neuezi. Mert à mint az emberek kôniben iriac à mirôl el nem akarnac feletkezni, igi az Iſten bizonios ſamat tudgia az ôueinek, kic ſem meg nem tôbbûlnec, ſem meg nem keueſednek. Az Moſes kôniôrgeſe az

Numer.11.
Phil.4.
Hebr.12.
Malach.3.
Dan.12.

ert

ert ninczen fogiatkozasanelkûl, noha ebben ket dolog dicziretes. Elsô hog az Istennek tisteſſeget akaria ezzel oltalmazni, Masik hog az û nemzetinek oli nagi iaual kiuannia, hog meg karhozattiaualis kes lenne meg valtani, ha lehetſeges volna. Az mi penig ebbôl kôtet kôzêdô vala, à Moſes az buzgo ſerelemnek miatta, vgi mint û maga kiuûl ragattatuan, eſeben ſem vette: Mert ez az Isten tôkelleteſſegenek ellene lôt volna, ha Moſes ki tôrôltetet volna, es az Istenis ûnnôn magat meg tagatta volna. Hog penig ez legien az igaz ertelem, meg mutatttia az Istennek feleleti, à ki meg feddi az Moſesnek meltatlan kereſet, eſt môdnâ. Kôniôrûlok à kin kôniôrûltem. Ezent ielenti à S. Palnak beſedeis: Kiuânec atocka lêni à Chriſtuſtul, az en teſt ſerint valo attiamfiaiert. Az lehetetlê dolognac azert keuanaſanal, Istêhez es az nephez valo nag ſerelmeket ielêtettek meg, es ezzel az û valaſtaſoknak erôs fundamêtomat el nê rôthattac. *Exech. 18. Luc. 10. Apoc. 18. 20. 21. Roman. 9.*

III. ELLENVETES.

Nam vgian ottan azt feleli az Isten, hogy ki tôrli az ki û ellene vetet: Ha ki az elô könibê fel irattatot ki tôröltethetik?

F. Nem ſol az valaſtattakrol, hanem az Hypocritakrol, az kik az kûlſô vallas ſerint, es az Istennek kôzônſeges kôteſe ſerint, lattatnak vala lenni az eletnek koniueben, az embereknek itiletekre nezue. De akoron mô dattatnak ki tôrôltetni, mikoron hitetlenſegek ez vilagnak elôtte ki ielentetik, mint az ſent Danidis ſol: Tôrôl teſſenek ki az elôknek kôniuekbôl, es az igazackal eggiûue ne irattaſſanac. A ſent Ianoſis ezekrôl emlekezic: *Pſal. 68. 1. Ioan. 2.*

Mi

Mi kõzzûlûnk mentenek ki, de nem voltanak mi kõzzûlûuk valok.

K. Miczoda iegiei vadnac az valaztaſnac?

F. Elsõ az hiuatal, es az hiuogato igenek ſereteti, ſorgalmatoſſaggal valo halgataſa es tanulaſa, mint ſ. Pal bizonittia. Az kiket el valaſtot, azokat elis hitta. A Chriſtuſis errõl mongia: Az ki Iſtentûl vagion, Iſtennek igeiet halgattia. It az õrdõg ezzel keſert: Te az Iſtennek igeiet ritkan halgatod ſiued ſerint, hanem vnasbol es ſokasbol: Hat nem vagi valaſtatot. De ez ellen aſt kel felelni az kereſtien embernek. Hog meeg az Apoſtolokban ſem volt mindenkoron egiarant valo buzgo halgataſa az Iſten igeienek: De mind az altal ſiket az Chriſtus az giarloſagbol fel eppitette: E mellet igiekezni kel az Iſten lelkenek ereiebõl, hog az ember minden eletiben az igenek haſnos halgatoia legien.

Romano.8. Iean.10.

K. Mellik az maſodik iegie?

F. Az igaz hit, meli az valaſtaſt ſûkſegkeppen kõueti mint ſent Pal tanit: Az hit az valaſtottake. Mert ez altal oltatunk be az Chriſtũsban, es ezzel nittatik megh az eletnek kapũia à melire valaſtattunk. It az Satan iſmeg keſerti az embert: Talam czak ûdõ ſerint valo hited vagion? Ez ellen kel felelni az hitnek tulaidonſagabol, meli az Iſtennek igiretihez ragaſkodik, es czak abbol varia bûnenek boczanattiat. Ennek pedig czak egy kiczin ſikraiat erezze az ember ſiueben es az û Iſtenehez fohaſkodhaſſek, ſoha ketſegben ne eſſek: Mert noha az giũmõlcze idõ ſerint meg nẽ teczik à hitnek, mind az altal giõkereſtûl ki nem vagattatik, mint meg mutattia az Peternek peldaia.

Tit.1.

Luc.20.

Mellik

K. *Melik az harmadik iegie?*

F. Az lelki bekeſeg es czendeſſeg, melliet az Iſten lelke ſerez az valaſtottaknak ſiuekben. Ez pedig az hit bôl ſarmazik, meli altal meg igazitatuan az hiueknek ſemmi karhozattiok nem lehet, mint ſ. Pal mongia: Az lelek bizonſagot teſen az mi lelkünknek, hogi Iſtennec fiai vagiũk. It à Satã ezzel keſerti az ẽbert: Te bẽned ninczen ez fele lelki ôrôm? Erre aſt kel felelni. Noha egi arant ninczen mindenkor ez fele ôrôm az emberben, mind az altal az Iſtennek lelke iſmeg fel geriesti, hogy az Iſtennek io voltaban ôrũendezzen, ũ neki kõniôrõg ien es halakat adgion. *Romano.8.*

K. *Mellik az negiedik iegie?*

F. Az io lelki eſmeretnek igaſſaga, meli ebben vagiõ, hog az leleknek ereieuel meg giôzzũk az teſtnek kiũaſagat. Mert az Iſten minket valaſtot az kegies igaz es iozan eletnek kõueteſere. Errôl mongia à ſ. Pal: Tauozzek el az alnokſagtul minden, valaki az vrnac nenet hiia ſegitſegũl. It az Satan keſerti az embert: Te benned ez fele igaſſag ninczen? De erre aſt kel felelni, hogi noha ninczen bennünk fegihetetlen igaſſag, mind az altal az Chriſtusban tekelleteſſek vagiunk, es az bũnnek rabſagabol meg ſabadultunk, sôt mikor eſũnkis az Vrnak eſũnk, es az ũ lelkenec altala iſmet fel eppitettũnk, mint az Dauidnak peldaia meg ielenti. *1.Tim.1. Galat 5. 2.Timot.2. Philipp.3.*

K. *Mellic az ôtôdik iegie?*

F. Az vegiglen valo meg maradas: Mert az ki vegre meg marad, az idvôzul. It az Satan ezzel keſert: Nem tudhatod ha meg maracz anagi nem. De erre eſt kel felelni à ſ. Palal, hogi hiũ az Iſten, es az mi iot el kezdet bennünk veghezis viſi. Mi-

K. *Miczoda haznai vadnac ez tudomannac?*

F. Elősőr az iduősségnek erős es alhatatos voltat ielẽti meg. Masodsor az emberi erdemet rontia el. Harmadsor az Istennek kegielmet aianlia. Negiedser az igenek halgatasat bőczűlteti meg. Ötődsőr vigasztallia az hiueket minden niomorusagokban. Hatodsor az io czeleketnek buzgosagos kőueteſere indit. Mert à mikeppen az diczősegre sűksegkeppen rendeltetűnk, azonkeppẽ az vy eletreis.

à Tim.2. Rom.9.11. Ioan.10. Luc.10. Epheſ.1.

AZ HIVATALROL.

K. *Hany fele az Hiuatal?*

F. Ket felele: Eggik kűlső auagy kőzőnseges, melliel az Isten mindeneket hii az igenek hirdeteſe altal, hogy ű hozza meg terienek, es à Chriſtus iuhai kőzze adgiak magokat. Erről mongia az Chriſtus, hogy sokan vadnak az hiuataloſok. Ezokaert paranczollia az tanituanioknak is, hogi el menuen hirdeſſek az Euangeliomot minden teremtet allatnak. Masodik belső es kiualtkeppen valo, meli vagion az igenek nem czak hirdeteſeben, hanem à sent leleknek belső vilagositaban. Ezzel pedig czak à valaſztottakat hiia az kiknek atta, hogi az Isten orſaganak titkait ertheſſek.

Matth.22. Marci 16. Matth.13.

K. *Miczoda okai vadnak az hiuatalnac?*

Elől

E. Elől iaro oka az valaſtas. Mert azokat hiia az Iſten az kiknek neueket fel irta, hog̀ az ů fianak meniegzőie ben hiuatalos vendegek legienek. Maſodſor indito oka az Iſten irgalmaſſaga, mint ſ. Pal mongia: Hit minket ſent hiuatallal, nem az mi czelekedetűnk ſerint, hànem az ů zegezeſe es kegielme ſerint. Harmadſor. A Chriſtusban hiit, az ki nekűnk erdemlette aſt: hogi az Attianak hiuatalos vendegi legiűnk. Negiedſer. Az hiuatalnak Safaea az ſent lelek, ki az valaſtottaknak ſiueket keſiti, es haitia, hogi őrőmeſt engedgienek az hiuatalnak. Ötődſer. Az hiuatalnak eſkőze, az ige, kiben eſt mongiak az hiuogatok, es tanitok: Iőietek el immar az meniegzőben, mert mindenek keſen vadnak. *Roman.8.* *2.Tim.1.* *Matth.22.*

K. Minemű idöben hüa az Iſten az embereket?

F. Az Iſten bizonios ůdőt es modot rendelt az embernek meg tereſere es hiuatalara. Mig az ůdő el nem telig az igenek nincz fogonattia az emberben, mihelt el iů az hiuatalnak ideie, ottan engedni kel. Ezert mongia à Chriſtus à pelda beſedben, hogi nemellieket reggel, nemellieket eſtue fele hii. *Matth.20.*

K. Hany rendbeliec nem engednek az hiuatalnac?

F. Első rendbeliek az kik feleſeget hoztanak, anag̀ az kik ez vilagi giőni örűſegben merűltenek, es az kiknek az u haſok Iſtenek, es eſt forgattiak ſiuekben: Egiűnk ſ-igiunk, holnap meg halunk. Maſod rendbeliec az kik iga barmot vettenek, ezek az kik ez vilagi gazdagſagert az Iſten orſagat meg vralliak, es remenſegeket vetik az veſendő marhaban, kiket az ſent Pal balua nyima- *Matth 22.* *Luc.14.* *Phil.3.* *1.Cor.15.* *Epheſſ 5*

imadoknak mond. Harmad rendbeliek, az kik mezőt vettenek, ez vilagi hatalmaſok es kegietlenek, kik birodalmokban inkab biznac, hogy nem mint az elő Iſtenben.

K: *Hany rendbeliec engedn ec az hiuatalnac?*

F. Ket rendbeliek. Elsők, az kiknek meniegzői rnhaiok vagion, az kik az hitben es az io lelki iſmeretnek igaſſagaban fel öltőznek, es czak ezek maradhatnac meg az lakodalomban. Mas rendbeliek az hypocritak, kik czak neueket adgiak be, de miert hogi ninczen menieg zői ruhaiok, mihelt az gazda, az Chriſtus be megien, az az, meg itili ű ket erdemek ſerint, ottan ki vettetnek az hiuek kőzzűl. 1. *Timot.* 1.

K. *Miczodara hiia Iſten az embereket?*

F. Az ű draga vaczoraiara, meli az Iſten kegielme, az Chriſtus erdeme, es az ſ. leleknek meg ſenteleſe. Ezzel az Iſten vg meg elegiti az hiueket, hogi ſoha tőbbe megh nem eheznek es meg nem ſomiuhoznak. Maſodſor hiia az ű neuenek őrők diczireire, es az el vőt iokert valo halaadaſra, mint à ſ. Peter mongia: Hit titeket az ű czudalatos vilagoſſagara, hogi az ű ereiet hirdeſſetek. Harmadſor hiia az ſent eletre, mint ſent Pal mongia: Nem hiit minket az Iſten az tiſtatalanſagra, hanem az meg ſenteleſre. *Iean.* 4. 6. 1. *Petri.* 2. 1. *Teſſal.* 4.

detröl.

K. Miczoda az io czelekedet?

F. Iſten paranczolattia ſerint valo engedelem, meli az igaz hitbŏl ſarmazik, ê vegre, hoǵ az Iſten tiſzteltesſek.

K. Hany dolog kiuantatic az io czelekedetben?

F. Harom. Elſŏ, hoǵ az czelekedet eggiezzen az Iſtē nek ki ielentetet akarattiaual. Mert valamirŏl az Iſten nek beſede ninczen, az ů neki nem kedues tiſztelet, mint az Chriſtus bizonittia: Hiaban tiſztelnek engemet az em berek, tanituan emberi tudomaniokat es talalmaniokat. *Matth. 15.*

Az Ezechielnelis igi ſol: Az en paranczolatimban iarſiatok, az ti attiaitoknac penig paranczolattiaban ne iarſiatok. *Ezech. 22.*

Maſodſor kiuantatik az hit, melinek altala az embernek mind ſemelie, ſmind czelekedeti kedues lehet az Iſten elŏt. Ezert mongia ſ. Pal, hogi az Abelnek aldozattia kedues volt az hit altal. *Hebr. 11.*

Az hitetlennek pedig aſt mongia az Iſten: Miert hirdeted te az en diczŏſegemet, *Pſal 50.*

Az bŏlczis aſt ielenti, hoǵ az hitetlennek aldozattia atok az Iſten elŏt. Mert az Iſten az ſiuet nezi. Az ſiu penig az hit altal tiſztitatik meg. *Prouer. 15. Actо. 15.*

Harmadſor, az io czelekedetnek vege legien czak az Iſten tiſzteſſege. Mert az hypocritak az ů czelekedetekbŏl kereſnek magoknak hiŭ diczŏſeget. De az Chriſtus az hiueket igi tanittia, hogi ne tudgia à bal kezed, mit czelekedik az iob kez. Ez harom dologgal az hiueknek es az hitetlenenek io czelekedete meg valaſztatik. *Matth. 6.*

K. Keduesſe az Iſten elŏt az Poganioknac es

egieb hitetleneknec tiztes̃eges czelekedetek az vionnan valo ſzûletes̃ elött?

F. Az hitetleneknek io czelekedetek felôl az iras ket keppen ſol. Elôſôr. Az menire aztermes̃etnek tôruenie uel eggiez az teſtnek igaſſaga, es az emberekben ez fele tiſtes̃eges indulat az Iſtennek kiualtkeppen valo aiandeka, annak vtanna az kôzônſeges tarſaſagnak oltalmazza ſarais haſznos, ennibôl aſt mondom, hog̃ az Iſtennek elôtte kedues es bôczûlletes, es ez vilagi iutalmackal meg e-
Roman. 2 kes̃itetik. Errôl mongia à ſ. Pal, hog̃ az poganiok termes̃et ſerint czelekedik az mi az tôruenben vagion. Az mi pedig az tôruenniel eggiez igaſſagnak mondattatik.
Marci 10. A ſ. Markis ezent bizonittia, mikor aſt ielenti, hogy az Chriſtus az iffiura tekintuen, à ki az tôruennek be tôlte ſeuel kerkedek, ſerette ûtet. Nẽ egiebert ſerette pedig hanem az kûlſô es rez ſerint valo igaſſagert, noha meeg az tôruennek tôkelleteſegetûl tauoli vala. Touabba az ſ. Mathenal ez fele igaſſagrol emlekezik: Ha az ti igaſ-
Matth. 5. ſagtok fellieb nem bûuelkedik az iras tudoknak igaſſaganal, be nem mehettek az menniorſagban: Az kûlſô igaſſagot azert nem mindeneſtûl fogua karhozattia, hanem elegtelennek ielẽti az vegre, az melire czelekedik vala. Maſodſor. Az mi nez az idôſſegnek okara es erdemere az kûlſô igaſſag annira nem haſznalhat, hanem inkab bûnnek itiltetik es nagi kart teſen, mikor à Chriſtus igaſſagatul ki rekeſt, mint à ſ. Pal bizonſagot teſen
Phil. 3. ſinen maga felôl, hog̃ noha az tôruennec igaſſaga ſerint fegihetetlen volt, mind az altal aſt karnak itilte, hogy meg nierhetne az Chriſtuſnac igaſſagat, meli vagion az hitnek altala. Ez okaert mongia, hog̃ az Sidok akarman

alla-

allatni az ũ igaſſagokat, az Iſten igaſſaga ala nem vetettenek. Az kũlſõ igaſſag azert kednes az ũ rendiben, de keduetlen kar es bũn az idnõſſegnek okaiban. Ezert mõ gia à ſ. Pal. Lehetetlen dolog Iſtennel keduesnek lenni à hit nelkũl. Es valami hitbõl ninczen, mind bũn. Mint az mertekleteſſeg ũ magaban io, de ha erdemet, es Iſten elõt valo meg igazulaſnak velekedeſet kõt az ember melleie, ottan bũnne es meregge leſen. Ezokaert az Eſaiaſnalis minden mi igaſſagunkat fertelmeſſegnek hiia. Erre ſep pelda amaz keueli Phariſæus, az ki Iſtennek halakat ad, hog nem ollian, mint az tõb emberek, de mind az altal az ũ igaſſaga nem kedues Iſten elõt. Mert ket halalos mereggel elegittetik. Elſõ az czelekedetben valo bizodalom, az embernek pedig nem az aiandekban, hanem az elõ Iſtenben kel bizni. Maſik az irigiſeg es az ũ felebarattianac meg vtalaſa. Az kũlſõ igaſſag pedig az ſeretetnelkũl nem lehet kellemetes.

Roman. 10
Hebr. 11.
Roman. 16
Eſa. 64.
Luc. 18.
1. Corint. 13

K. *Hany fele az io czelekedet?*

F, Mikeppen az Iſten tõruenienek ket refe vagion, azonkeppen ket fele az czelekedetis. Mert nemeli az Iſtennek ſeretetire es tiſteletire nez, mint az igenek halgataſa, az kõniõrges es az halàadas. Nemeli pedig nez az attlafiui ſeretetnek, es az kõzõnſeges igaſſagnak meg tartaſara. Eſt ennekokaert kel erteni, hog mindenkor az Iſten tiſteſſege iarion elõl, es az vtan kõuetkõzzek az kũlſõ tarſaſagban valo igaſſag.

K. *Miczoda az io czelekedetnec oka?*

F. Minden iot az Iſten ſent lelkeuel az Chriſtuſert igaz hitnek altala czelekeſik az valaſtottakban mint ſ.

Philipp.2. Pal tanit, hogy Iſten az à ki az iot el kezdi, es veghez vi-
ſi az û io kedue ſerint. Mikeppen azert az hitnek Iſten
az oka, igi az giûmõlczenekis. Errõl mõgia à ſ. Pal hogy
Epheſſ.2. teremtettünk az Chriſtusban az io czelekedetekre, mel-
lieket az Iſten eleue kesitet, hogy azokban iariunk. Az
2.Cor.3. io czelekedetnek azert gondolattiat, kezdetit, kõzepit,
Tit.2. es vegit egiedûl az Iſtennek tulaidonittia, az ki mint ſẽt
Pal tanit, tiſtitot û maganak kiualtkeppen valo nepet, ki
az io czelekedeteknek buzgoſagos kõuetõie lenne.

K. Miert kedues az kereſztiennec io czelekedetis?

Rom.11. F. Mert az hiuek az olai faban, es az ſõlõ tõkeben, az
1.Ioan.1.5. Chriſtusban be oltattanak, es az Iſtennek ſent lelketûl i-
gazgattatnak, es az hit altal giûmõlczet teremtenek. Er-
re nezue kedues az û czelekedetek Iſtẽ elõt, es noha ſo c
fogiatkozas vagion bennek, mind az altal az Iſten ſerel-
Epheſſ.1. meuel el fedeſtetik. Mert ez Chriſtusban fogadot fiak,
es ſemeliekis kedues.

K. Mi vegre kel iot czelekedni?

F. Elsõ vege az Iſtennek tiſteſſegere nez, ki az mi fiui
engedelmünket kedues aldozat gyanant veſi, mint az
Matth.5. Chriſtus mõgia: Tündõkliek à ti vilagoſagtok az embe-
rek elõt, hogy latuan az ti io czelekedetteket, dicziõiteſ-
8. Cor.10. ſek az ti meniei Attiatok. Sot ſ. Pal aſt mongia, hogy min
deneket czelekedgiünk az Iſtennek diczõſſegere. Ma-
ſodik vege nez minen magunkra, hogy az mi valaſtaſük
nak, hiuatalunknak es igaz hitünknek bizonſaga legien.
Az elsõrõl ſol à ſ. Pal, mikor vgy tanit, hogy valaſtattunk
Epheſ.1. az Chriſtusban ez vegre, hogy ſentek legiünk. Az maſo-
2.Petr.2. dikrol ſ. Peter aſt mongia: Igiekezzetek attiamfiai, hogi
az ti valaſtaſtokat es hiuataltokat meg erõſiczetek. Az

har-

harmadikrol ſ. pal aſt mongia az Tituſnak irt leuelebẽ: Ezekben meg erôſiczed ôket, hogy az kik hittenek az Iſtennek, az io czelekedetekben foglalatoſok legienek, Ezert mongia à ſ. Iacab, hogy az hit meg holt az czelekedetnelkûl. Harmadik nez kerſztien felebaratunkra, hogi ezekis az mi peldanknak altala inteſſenek a ſent eletre. Negiedik nez ez vilagi hitetlenekre, hogy ezeknek ſaio kat be dughaſſuk, es az mi hitûnk meg ne karomlattaſſek û tûlôk, gonoz eletûnknek altala, hanem inkab az kik meg terendôk, meg nierheſſûk ûket az Iſtennek az mi ſent niaiaſſagunkkal. Sz. Palis ezert inti az Iſtennek fiait, hogy az gonoſz es ganczos nemzet kôzôt, tûndôklienek, mint az pôuetnekec. Ezekbôl kôniû meg erteni, hogy az kegielemnek tudomãnia es az hit nem rôtia, ſôt inkab erôſſiti az io czelekedeteket, czak hogi az û rendekben es vegekben tartaſſanak meg. Mert valamel dolognac az igaz vege el fordittatik, ottan nem leſẽ io, mint az Papiſtak teueligenek az io czelekedeteknek vegeben, mikor ezekbôl ok ſerint variak idnôſſegeket, es aſt itilik, hogy elegſeges erdemec lehet az idnôſſegnek meg niereſere az czelekedet altal, ſôt meég aſt felliûlis haladhattiac, oli czelekedettel, melliel nem tartoznanac. De ez fele velekedes az Iſten kegielmenek es à Chriſtus aldozattianak karomlaſara nez. Touabba az meli bizonſagokat tamaſtanak az emberi erdemnek meg erôſſiteſere az igazulasban, az Alamiſnaban es egieb helieken az derek ſent iras ſerint meg feitiûk.

Tit.2.
Iacob.2.
2.Corint.9.
Hebr.10.
1.Petri 4.
Phil.2.

K. *Miczoda az Könïörges?*

F. Lelki es teſti ioknak igaz hitbôl valo kereſe az Iſtẽ tûl, à Chriſtus neuebẽ, es az el vôt iokert valo halaadas.

K: *Hany reze vagion az könïörgeſnek?*

F. Kettô. Elsô az keres, melliel az Iſtennek minden lelki es teſti ſûkſegûnket meg ielentiûk. Maſik az halaadas meli nem egieb, hanem az Iſten io tetemenienek eſmereti, meg vallaſa, es az û io voltanak hirdeteſe es diczireti mint à ſ. Dauid mongia: Mit aggiac az Iehouanak, mind azokert, à mellieket ennekem adot. Tenecked aldozom dieziretnek aldozattiat. Ez ket reſrôl emlekezik az ſ. Pal mikor igi ſol: Szûnetlen könïörögietek es mindenekben halakat adgiatok. Az halaadaſnak pedig okairol ſepen tanit ez igekben: Halakat adgiatok mindenkoron mindenekrôl az mi Vrunk Ieſus Chriſtuſnak nevebẽ az Iſtennek es az Attianak. Az halaadas azert negi dolgot foglal be. Elsô az mi tulaidon meltatlanſagunknak eſmeretit, kirôl mongia az Dauid: Miczoda az ember, hogy meg emlekezzel rola. Mert valaki az û bûnôs es veſedelmes allapattiat nem erti, ſoha az Iſtent igazan nem tiſtelheti. Maſodik az Iſten aiandekinak nagi volta, melliek bôczûlhetetlenek mind az lelkiek mind az teſtiek. Harmadik, az Iſten io tetemenienek igaz hitbôl es tiſta ſûbôl valo magaſtalaſa es hirdeteſe. Negiedik az engedelem es eletûnknec Iſten paranczolattia ſerint valo rendeleſe. Mert az hitetlenrôl az Iſten aſt mõgia: Miert beſelled te az en paranczolatimat es fel veſed az en kötemet auagi fogadaſomat az te ſaiadban. Az bôlczis ezen-

Pſal. 115.

2. Teſſal 5.

Epheſ. 4.

Pſal. 8.

Pſal. 50.

Prouer. 15.

zent bizonittia: Az hitetleneknek aldozattiok vtalatos az Iſtennek elötte. Okairol pedig ig kel erteni. Elö ſör. Az halaadaſnak kutfeie az igaz hit, meliböl az ember mind ü magat, mind az Iſtent eſmeri. Maſodſor. Az halaadas az Iſtent illeti az ki minden ionak oka, mint à ſ. Pal tanit ez igeckel: Halakat adunk az Iſtennek, es az mi Vrunk Ieſus Chriſtus Attianak. Harmadſor. Az halaadaſnak kel lẽni az Chriſtus neueben. Mert czak azoknak tiſteletek kedues az Iſten elöt, az kik az Chriſtusbã hit altal be oltattanak. Negiedſer, mindenekröl halakat kel adni, lelkiekröl es teſtiekröl, ſöt annak felette az nio moruſagokrolis, mellieket Iſten reank boczat az belsö embernek epületire. Pelda erre à ſ. Iob, ki az karualaſnak ideien igi ſol: Az Vr arta volt, az Vr el vötte. Aldot legien az Vrnak neue. Ötödſör. Ennek vege, hogy az Iſtent diczirikk hog töb aiandekit vegiük, es hogi egiebeketis az mi peldankal inczünk. Coloſſen. 3.

K. Miczoda okai vadnak az köniörgeſnek?

Zach. 12.

F. Szerzö oka az köniörgeſnek az Iſtennek ſ. lelke, ki ezert mondatik kegielemnek es köniörgeſnec lelkenec Mert mi magunk abt ſem tudgiuk mit kel kernünk, hanem az ſent lelek tanit minket az buzgo es fogonatos köniörgeſre. Maſodſor az igaz hit vg mint giökere az köniörgeſnek, melinekül az Iſten elöt nem lehet kedues. Mert az hit altal kel foliamnunk az kegielemnek ſeki eleibe. Errül mongia à ſ. Pal: Mikeppen hiiak abt ſe gitſegül, az kiben nem hiſnek. Roman. 8. Hebr 4. Roman. 10.

K. Hany dolog kiuantatic az igaz köniörgesbẽ?

F. Elſö az lelki alazatoſſag, hog Iſten elöt meltatlanoknak iſmeriük magunkat, minden igaſſagunkban valo bi-

zodalomtul ũ reſſek legiũnk. Mert valaki Iſten elõt fel
Dan. 9. emelkedik, nẽ kegielmet, hanẽ haragot ker feiere, mint
Roman. 10 az Phariſæuſnac peldaia meg mutattia. Maſik az hit,
Luc. 18. meli az Iſtentũl az igeret ſerint mindeneket ingien ve-
ſen. Ez ki rekeſti az vakmerõſeget, hogy Iſtentũl ſemmit
ne kerien az ember, hanem az mi akarattia ſerint va giõ.
1. Ioan. 5. Az vtan az ketelkedeſtis ki rekeſti: Mert az Chriſtus
vg tanit, hog valamit kerũnk hitbõl, meg adatik. A, k.
Marci 11. pedig ketelkedik mint à S. Iacab mongia, haſonlatos az
Iaco. 1. tengernek habiaihoz, melliek az ſelektũl ideſtoua hania
tatnak. Ezert mongia az S. Pal: Hogy hogi hiiuk ſegitſe-
Rom. 10. gũl az kiben nem hittũnk. Harmadik az igaz es iozan
eletnec kõueteſe. Mert az Pœnitentianelkũl haſontalan
az kõniõrges: Errõl mongia az Eſaias: Mikor ki teriesti
Eſa 1. tek az ti kezeteket, el forditom az en orczamat ti tũle-
1. Tim. 2. tek: Mert az ti kezetek rakua verrel. Sz. Pal aſt paran-
czollia, hog az firfiak minden helien kõniõrõgienek, es
tiſta kezeket emellienek fel, harag es viſa voniasnelkũl.
Iaco. 5. Szent Iacabis ezent bizonittia, hog az igaznak kõniõr-
geſe igen fogonatos az Iſten elõt. Az igaz kõniõrgeſ-
nek azert ket ſarnia vagion, az hit es az ſeretet, melliek-
nek altala az Iſten eleiben rõpũlher. Vtolſor ezek mel-
le kiuantatik az kõniõrgesben valo ſorgalmatoſſag es
Ephe 6. vegiglen valo meg maradas.

K. Minemũ okoc keßeritenec az kõniõrgeſre?

F. Elſõ az Iſtennek paranczolattia, ki az kõniõrgeſt
mint az ũ nenenek tiſteletit kiuannia az hiuektũl. Ezert
Luc. 18. mongia az Chriſtus, hog ſũkſeg mindenkor kõniõrgeni
es ſoha meg nem kel faradni. Maſik az igiret, meliben az
Iſten arra kõti ũnõn magat, hog az hiueknek kõniõrge
ſet ſoha heaba nem haggia, mint az Dauid bizonittia

Kõ-:

Közel az Vr mindenekhez, az kik ûtet ſegitſegûl hiiak. Harmadik az ſok fele ſükſegek, melliek keſeritik az embert, hogy az Iſtenhez ſietuen û ſtûle ſegitſeget kerien. Erröl mongia az Eſaias: Vram az niomöruſagban latogatnak tegedet meg, es az niaualia az meliben kialtanak û nekiek tanuſagokra vagion. A Dauidnalis igy ſol: Hi engemet ſegitſegûl az niomoruſagnak napian, es en tegedet meg ſabaditlac, es te engemet diczöitеſ. *Eſa. 26.* *Pſal 49.*

K. Kinek kel köniörgeni?

F. Az Iſten az köniörgeſnek es az ſegitſegûl valo hiuatalnak tiſteletit ſemmi teremtet allattal nem közlette, hanem czak û maganak valaſtotta, mint az töruenbenis erröl paranczolatot ad: Az te Vradat Iſtenedet imadgiad, es czak û neki ſolgali. Ezokaert ſem az Angialoc, ſem az ſentek, ez tiſtiletet magoknak nem vöttek. *Deutr. 6.* *Apo. 19 22.* *Acto. 10.*

K. Miert kel czak egiedûl az Iſtent imadni?

F. Elſö. Mert az kit imadunk, abban bizodalmunkat helihеſtettiük. Miert hogi az köniörges nē lehet az hit nelkûl: De ez czak az Iſtenhez illik. Mert atkozot az ki az emberben bizik. Azert czak egiedûl az Iſten imadando. Maſodik. Az ki imadando annak minden helien valo köniörgöknek ſükſeget kel erteni es hallani. De ez ſemmi teremtet allathoz nem illik, hanem czak az Iſtenhez: Hat czak û imadando. Harmadſor. Az ki imadando, vgian azon mindenhato, es valamit akar mindenek elleu mindent meg adhat. Ez penig czak az Iſtene. Hat az imadaſis czak û neki tulaidonitanik. Ez okaert rettenetes baluaniozok es karomlok valakik à ſüz Mariat anag egieb meg holt ſenteket imadnak Negiedſer. Czac az imadando, à ki ſiueknek altal latoia. De ez czak egie *Roma. 10.* *Marci 11.*

dûl

dûl Iſtenhez illik. Hat û kiuûle ſemmi teremtet allatot nem kel imadni. Mint oda ala nilnabban meg erôſſittiûc az elſô paranczolatnak magiarazattiaban.

K. Kiczoda altal kel az Iſtennek kôniôrgeni?

1. Timot. 2. F. Sz. Pal aſt mongia, hog̃ czak egi az kôzbeniaro az Iſten kôzôt es az emberek kôzôt. Vgian ezent bizonittia az ſ. Ianos: Ha vetkezendûnk ſokolonk vagion az 1. Ioan. 2. Attianal, az igaz Ieſus Chriſtus: Ki eſt mongia, hogi valamit keredûnk az Attiatul az û neueben, meg aggia Ioan. 16. Actor. 4. minekûnk. Nem kel hat ſem mennien, ſem fôldôn tôb kôzbeniarot kereſni az Chriſtuſnal, az ki altal az Iſten az hiueknek kôniôrgeſeket meg halgattia, es kedues aldozatul veſi. Touabba noha az attiak ollian niluan es vilagoſſan az Chriſtuſnak neuet az kôniôrgesben nem emlitettek, mint az vy teſtamentumbeli hiuek, mind az altal, valameniſſer az Iſtent Attioknak mondottak, es az Abrahamnak tôt fogadaſarol emlekeſtenek, es valameniſſer aldoſtanak, mind annifor az igert kôzbeniaro Epheſ. 3. altal az Iſtenhez foliamtanak. Ez kôniôrgeſnek rendit kôueti à ſ. Pal mikor ig̃ ſol. Meg haitom az ẽ terdemet az mi Vrunk Ieſus Chriſtuſnak Attiahoz, hog̃ az û diczôſegenek gazdagſaga ſerint, megh erôſſiczen titeket az û lelkenek altala az belsô ember ſerint. Eph. 3.

Ioan. 16.

K. Miert mongia az Chriſtus az tanituanio krol, hogy az û neueben ſemmit nem kertenek?

F. Nem ſol az kôniôrgeſnek voltarol, hanẽ annak niluanſagarol, az az kûlômbſeget teſen az ô es vy teſtamentombeli kôniôrges kôzôt auagi az tanituanioknak elebbi

bi es iûuendô allapattiok kôzôt. Mert mig az Chriſtus az ſolgai abrazatban û velek forgot, tudatlanok es erô-telenek voltanak, es mint giermekeket vg igazgatta az Chriſtus ûket az û Attiahoz: A Chriſtus meg diczôûleſe vtan pedig, mikor az kegielemnek es az kôniôrgeſnek lelke altal meg erôſſitettenek, mindeneket nagiob bizo-dalommal kertenek az Chriſtuſnak neuebẽ, es az vtolſo buzgoſſag annira neuekedet, hog ehez kepeſt lattatna-nak, mint ha az elôt ingien ſem kôniôrgôttenec volna.

Actor. 2.

K. Mit kel az Iſtentûl kerni?

F. Mikeppen az ember kettôbôl al, teſtbôl es lelekbôl, azonkeppen az Iſten ket rendbeli iokat igir. Nemelliek neznek az Iſtẽnek tiſteletire es lelkûnk iduôſſegere: Ne melliek bedig kûlsô eletûnknek taplalaſara, mellieket az Iſten ad nekûnk az kôniôrgeſnek altala.

K. Mikeppen kel az lelkieket kerni?

F. Az lelkiekrôl Iſtennek bizonios es tôkelletes igi-reti vagion, melliet ſoha meg nem valtoztat: Annak o-kaert az lelkieket, igaz hitbôl, minden ok veteſnekûl az Iſtentûl kernûnc es varnunc kel mint az bûnnec bocza-natttiat, à hitet, az meg igazulaſt, es az ôrôc eletet: Pelda erre à 6. Pal, ki az hiuekert eckeppen kôniôrôg: Nem ſû nôm meg ti erettetec halakat adni, mindenkoron az en kôniôrgeſimben ti rolatoc meg emlekezuen, hog az mi Vrunc Ieſus Chriſtuſnac Iſtene, az diczôſegnec Attia, adgion tinektec bôlczeſegnec es meg ieleneſnec lelket az û eſmeretire.

Epheſſ. 1.

K. Mint kel kerni az teſtieket?

F. Ezeknec kereſebenis elôl iar az hit, az meli bizoni-os ebben, hogi az hiueknek mindenec iauokra vadnac,

de mind az altal ezeket bizonios okokbol keri, ha Iſten nek akarattia es rendeleſe ſerint vagion. ha az Iſten tiſ-
1. Ioann. 5. teſſegenek es az ember iduôſſegenek ellene ninczen az mit ker. Errôl mongia à ß. Ianos: Ha valamit kerendûnk az û akarattia ſerint, meg adgia nekônk. Azert az embernek az teſti dolgoknak meg niereſeĕ, kel magat bizni az Iſtenre, az ki iobban tudgia, mi haßnallion es mi arczon. Giakorta azert az teſti dologban nem halgat meg à mi akaratunk ſerint, hoġ az û akarattia ſerint hal gathaſſon meg. Eſt mutattia meg az Moſeſnek peldaia, à ki kônigrgeſe altal nem mehete be az igiretnek fôldebē.
2. Corint. 12 A ß. Pal ſem nierhete meg, hoġ à czapdoſo Satant az vr el venne rola: Mert az Iſtennek igi teczet, hogi az Palnak erôtlenſege altal mutatna meg az û ereiet es diczô-
Matth. 20. ſeget. Ezent ielenti az Zebedæus fiainak, az Iacobnak es az Ianoſnak kiuanſagokis, kik à Chriſtuſtul kerik, hogi eggik iob felôl, maſik bal felôl ûlne az û orßagaban, de û nekiek aßt feleli, hoġ nem tudgiak mit kernek. Mert czak az tudgia mit ker, valaki û magat az Iſtennek akarattia ala boczattia, es û tûle, valamit ad, io neuen veßi. Errôl mongia az Chriſtus: Ti gonoßok leuen az ti fiai-
Matth. 7. toknak io aiandekokat tuttok adni, menitel inkab az ti
Luc. 11. menniei Attiatok iokat ad az kerôknnk. Ez pedig az ß.
Iacob. 4. Iacab beßedeis meg erôßiti: Kertek es el nem veßitek; Mert gonoßul keritek, hoġ az ti glôniôrûſegtekre kôlczetek. Touabba niha az Iſten bûnteteſenek okaert, az embert haragiaban meg halgattta, es az mit kiuan, neki
Oſea 13. meg adgia ſaniargataſara, mint az Iſrael fiainak kiralt ad, az û kereſek ſerint, de buſulaſabol.

Matth. 6. *K. Ha az Iſten el rendelte mit adgion, mi ßükſeg az Iſtent giakorta valo kereſsel vntatni?*
Eſa 15.

F. Az okoſſag eckeppen itel, de à Chriſtus kûlômben tanit mikor az hamis bironak es az ôzueg aſſoniallatnak peldaiat hozza elô: Mert az hamis birotul giakorta valo kereſenek altala, ſabadſagot niert maganak. Hat az Iſten, ki igaz biro, ſockal inkab meg halgattia az kik ûhozza eiel es nappal kialtanak. Az Iſtennek kezebôl azert ſûkſeg kôniôrges altal vennûnk az mit nekûnk akar adni ez okokert: Elsô az Iſtennek tiſteſſegere nez. Mert az Iſten az hiueknek kôniôrgeſeket es halaadaſokat, kedues aldozat gianant veſi, mint à Dauid mongia: Aldozzal az vrnak dicziretnek aldozattiat. Maſodik ez, hog az kôniôrgesben meg eſmeriûk erôtlenſegünket es meltatlanſagunkat, es minden iokat czak egiedûl az Iſtennek tulaidoniczunk, mint az Dauid mongia: Kiſſeb vagiok Vram minden te kôniôrûleteſegidnel. Harmadik, Hogi az tiſta ſûbôl valo kôniôrges az igaz hitnek es az Iſteni felelemnek giakorlaſa legien, mint ſent Pal mongia: Mikeppen hiiak aſt ſegitſegûl, az kiben nê hittenek. Negiedik, Hog az Iſtennek aiandeki, az kik nem tôrtenebôl, hanem kiualtkeppen valo rendeleſebôl adattatnak, az kôniôrgeſnek altala keduesbek es bôczûletesbek legienek.

Luc.18.

Pſal.50.

Roman.10

K. Kiczodakert kel kôniôrgeni?

F. Sz. Pal errôl igi tanit: Intlek hog kôniôrgeſek es haladaſok legienek minden emberekert, az kiraliokert es feiedelmekert. Mert az Iſten mindeneket akar iduôzitteni. Az Ieremiaſis inti az nepet hog az Babyloniai Kiralnak bekeſegeert kôniôrôgienek. Az Peteret-is mikor az fogſagban volna az hiuek kôniôrgenek vala. Sz. Palis inti a kereſtieneket, hog û erette kôniôregienek, hog az Iſten igeie az û tanitaſa altal mindenût follion.

1.Tim.2.

Ieuem.29.

Epheſ.6.

Min-

K. Mindenkor fogonatoſe az egiebekert valo kôniôrges?

F. Az meg halgataſnak ideie es hatara vagion. Mig azert az bûnnek merteket az emberek el nem tôltik, az hiuek kôniôrgeſere az Iſten engedelmes leſen, mint az Moſes kereſere, az Aronnak es az baluaniozo nepnek az Iſten keduez, ſôt az û bûnteteſeket az meg latogataſnak napiara halaſtia. Hog ha penig az Iſten tûreſenec es varaſanak ideie el telik, meg az hiuek kôniôrgeſe ſem haſnal az engedetlen fiaknak az bûntetes ellen, mint az Prophetanal errôl bizonſagot teſnek: Ha en elômben allanak Moſes es Samuel, nem leſen ennekem lelkẽ auagy keduẽ ez nephez. Ezert mongia az Hieruſalemrôl: Moſtan el reitettenek à te ſemeid elôl à melliek neznek à te bekeſſegedre, It pedig ket dolgot kel meg gondolni. El ſô, noha az Iſtẽ az hitetleneknek nẽ keduez, mind az altal az ſenteknek kôniôrgeſe az Iſtennek elôtte bôczûletes. Maſodik. Az hiueknek tiſtek ez, hogi egiebekert kôniôrôgienek, az ki menetelt pedig az Iſtennek titkos tanaczara bizzak, à ki el rendelte û magaban, mig varia az embereket az meg tereſre.

Exod. 22.

Ezech. 10. Ieremi. 17. Luc. 19.

K. Miert kerik neha â ſentek az Iſtennek bûnteteſet az nepre, mint az Fllies kôniörög, hogy az Iſten ehſeget boczaſſon az foldre?

3. Reg. 17. Iacob. 5.

F. Ez fele kôniôrgesben kiualtkeppẽ valo indulat vagion, meli nem illik minden ſemeliekhez: Oka pedig harom vagion. Elôſôr. Hogi az kik meg terendok volnanàk, az kûlſô czapaſockal intetnenek, bûnôknek eſmeretire, es eleteknek megh iobbitaſara. Mert az feniteg,

mint

mint Eſaias mongia, az embernek tanitaſara vágion. Ma ſodſor, hogi az kik az ũ alnokſagoknak merteket el tŏl- Eſa. 26
tŏttek, az veſedelẽnek altala veget veſſenek az bũnnek melliel az Iſtent inditottak az haragra, mint az Prophe- Ezech. 14.
tanal mongia: Az ki fegiuerre keſittetet, fegiuere mennien, az ki dŏg halalra, dŏg halalra mennien. Harmadſor hog az Iſten ezeknek peldaiokbol egiebeket intene es meg ielentene, mint eg̃ elŏ tũkŏrben, meli rettenetes veſedelem ſallana reaiok, ha az bũnbŏl meg nem ternenec, mint à Chriſtus mongia: Ha megh nem terendetek Luc. 13.
haſonlatoskeppen tiis el veſtek.

K. *Vagione az ſentek kŏniŏrgeſeben fogiatkozas?*

F. Az ſentek neha az teſtnek erŏtlenſegebŏl es beketelẽſegebŏl vetket eitenek az keresben, melliet mind az altal az fiui fogadaſnak meltoſagara nezue, az Iſten kŏniŏrges gianant veſen ũ tũlŏk, es az ũ io voltabol à mi fogiatkozas abban vagion meg engedi. Pelda erre az Ionas, ki buſultaban kŏniŏrŏg Iſtennek, hog̃ ũtet ez vilag Ionæ 4.
bol ki vegie. Az Moſeſis nem tudgia mit ker az ũ keſe- Exod. 32.
rũſegeben, mikor ig̃ ſol: Tŏroli ki engemet az te kŏniuedbŏl, akit irtal. Az Iob pedig es az Ieremias panaſol Iob 3.
kodnak es atkozzak az ũ ſũleteſeknek napiat. It ilmeg Hiere. 20.
ket haſnos intes vagion. Elſŏ, hog̃ az hiuek ez peldakra nezue ſorgalmatoſſan el tauoſtaſſak, hogi az kŏniŏrgesben Iſten ellen ne zugolodgianac, hanem az Vrnak neuet mindenekben algiak. Maſodik. Ha giarloſagokbol eſnek ez fele beketelenſegben, ũ magokat az ſentek nek peldaiockal batoriczak, es ſoha az kŏniŏrgeſtŭl az keſertetekre nezue, meg ne ſũnnienek.

Kel

K. Kelle az kôniörgesben valami külsô modot tartani?

F. Miert hoǵ az embernek kûlsô maga viſeleſe az belſô indulotoknak iegie ez okaert kiuantatik, hogi az kûlsô bizonſag altalis az ſünek tekelieteſſege meg ielenteſſek. Erre nezue az Chriſtuſis niha le boruluan, niha kezet fel emeluen az ũ menniei Attianak kôniôrgôt. Szẽt Palis aſt mongia, hoǵ az ũ terdet meg haitia, az mi Vrunk Ieſus Chriſtuſnak Attiahoz, hogi ezzel Iſteni felelmet es az kôniôrgesben valo buzgoſagat meg ielentene, Az Moſeſis kezet fel emeluen kôniôrôg vala es az Iſten nepe ez altal veſen vala giôzedelmet. Ezert paranczollia à ſ. Palis, hoǵ az hiuek tiſta kezeket emellienek fel, es aſtis ielenti, hoǵ az firfiu kôniôrôguen, es az ſüue get feieben tartuan, gialazattal illeti az ũ feiet. De ez fele kûlsô mod czak annira iaualtatik, az mennire az belsô io indulatnak, es tôredelmes ſiünek bizonſaga.

Ephes. 3.

Exod. 17

1. Timot. 2.

1. Corint. 11.

K. Hol kel kôniörgeni?

F. Az Chriſtus es az Apoſtolok az kôzônſeges giûle kezetet giakorlottak, es abban kôniôrgettenek az tôb hiueckel egietẽben. De ez kiuûl minden helien es mindẽ koron kôniôrgôttenek, es hog alkolmatosbak lehetnenek, titkos heliet kereſtenek, mint az Chriſtuſis az olaſa hegiere ment, es egieb ſẽtekis az embereknek ſemec elôl el reiteznen kôniôrgôttenek. Ezert monda az ſent Pal, hoǵ az firfiac minden heliẽ kôniôrôgienek. A Chriſtuſis ezent bizonittia, hogi az igaz kôniôrgôk az Attiat minden helien imadgiak lelekben es igaſſagban.

K: Hany dolgot tilt meg az irus à kôniörgesben?

F. Elsô az hitetlenſeg es az ketelkedes, meli az kôniôr geſt haſontalanna teßi. Errôl mongia à S. Iacab, A ki bôl czeſegnelkûl ßûkôlkôdik kerien az Iſtentûl, ſemmit ne ketelkeduen. Maſodßor az ketelkedeſnek tarſa az tettetes auagi az ßin mutatas, mikor az kôniôrges nem az embernek ßiuebôl, hanem ßaiabol ßarmazik, az mint az Iſtẽ errôl panaßolkodik: Ez nep ßaial kôzelget en hozzam az ßiue pedig tauol vagion en tûlem. Harmadik, az kueliſeg es az heaban valo diczekedeſnek kereſeſe az embereknek elôtte, mint az Hypocritakrol mongia à Chriſtus, hogi az giûlekezetben es az vczaknak ßegletiben kôniôrgôttenek, hog az emberektûl latatnanak, es à kôniôrgeſnek ßine alat be nielhetnek az ôzuegieknek hazokat. Ez ellen tanit az Chriſtus: hogi az hiû ember az û kamoraiaban be menuen, kôniôrôgien az û Attianak az ki az reitekben lat. Negiedik az ſok es haſontalan beſednek ßaporitaſa, melliel az Iſten pogani modra akariak az emberek engedelemre haitani. De az Iſten az ßiuet nezi nem az beſednek beûſeget, auagi ekeſſeget.

Iacob. 2.
Eſa. 52.
Matth. 5.
Matth. 6.
Matth. 23.
Matth. 6.

K Minemü kęſerteti vannak az embernek az kôniôrgesben?

F. Elsô az bûn es ennek ereie az tôrueni, mert az okoſſag az itileti, hog az Iſten az bûnôſeket meg nem halgattia: De ez ellen az embernek kel magat batoritani, mind az bizonſagockal, melliekben az Iſten igiri magat, hogi az bûnôſeket meg nem vtallia, kiknek valtſagokra, iût à Chriſtus ez vilagra, mind pedig az ſenteknek peldaiokkal. Kik noha nagi vetkekben eſtenek, mind az altal kôniôrgeſek Iſten elôt kedues volt es bûneknek boczanattiat niertek, Mint az S. Dauid inti az tôb bûnôſeket az bizo-

1. Ioan. 2.
Pſal. 31.

Pſal.92. bizodalomra, az ůnnen peldaiaual eſt monduan. Ez fe-
1.Timot.1. geni kialtot az Vrhoz es meg halgattatot. Az ſ. Palis ů magat karomlonak, ůldozönec es boſuſag ſerzönek mö gia, de irgalmaſſagot niert, hog à Ieſus Chriſtus ů benne meg mutatna à bůnöſekhez valo gazdag kegielmet. Ma ſodik keſertet az meg ſabaditaſnak halogataſa. Mert giakorta az hoſſu varaſſal az embernek hiti vgy mint meg farad, mint ez meg bizonittatik az Dauidnak es à Chriſtuſnak peldaiaban, ki illien igeckel panaſolkodic:
Pſal.21. En Iſtenem nappal te hozzad kialtok es eiel ſem halgatok, es nem felelſ meg ennekem. Innet vagion hog maſutis vgi mint ſerkëti az Iſtët az köniörgeſſel monduan: Kel-fel Vram, miert alattal el. Az Chriſtus alusic az ha
Matth.14. ioczkaban, mikor az tanituaniok az tengeren haniattat nanac. Ez ielentetic amaz Canaanbeli aſſoniallatbanis, ki à Chriſtus vtan ſokaig kialt, de ů neki egi iget ſem felel. Ez ellen az kereſtien embernek az igireteckel à hittel es à remenſeggel magat kel biztatni es batoritani. Mert vegezetre az hit giözedelmet veſen, es alkolmatos idoben el veſi az igeret ſerint, az mit Iſtëtůl kiuant
Hebr.2. mikeppen az Prophetanal meg vagion irua: Ha keſendik meg variad ůtet, mert iůtön iů es nem keſik. Touabba ez fele halogataſſal az Iſten az hitet proballia, neueli, erösſiti es az öueit az köniörgeſre ſoktattia.

AZ VRTVL SZEKEZTEtet köniörgeſnek magiarazat tiarol.

K. Mire tanit az Chriſtus ez köniörgesben?

R.

F. Köniideden az igaz könörgesnek rendit meg ielẽti, kit kellien segitsegûl hini, minemû bizodalommal ki altal kellien mennünk Istennek eleiben, es minemû iokat kellien û tûle kernünk. Tonabba ez köni örgesben ket rendbeli dolog foglaltatik be. Az harom elsö keres az Istennek diczösegere nez, meliben az ielentetik, hog mindeneknek elötte az Isten tisteſſeget kel keresnünk. Az neg Ivtolsoban ast keriük, valamitartozik lelki es testi sükségünkre. Az mi eletünknek azert elsö vege, az Istënec diczösege, masik lelkünk iduösſegenek kereſese harmadik, felebaratunknak eppületi.

MI ATTIANK KI VAGI MENIEGBEN.

K. Miert mondatik az Isten mi Attianknak?

F. Az Isten az valastottaknak Attia kiualtkeppen az fiui fogadasra nezue, melliel ûket ſerette az û ſerelmes fi aban, à ki hatalmat adot minden hiueknek, hog Istënek fiai lennenek. Est à ſ. Pal illien igeckel magiarazza: Min niaian ti Istennek fiai vattok az Ieſus Chriſtusban valo hitnek altala. Mert az valastottak az hitnek altala, Chriſtusnak iegieſiue leſnek, es erre nezue Isten fiainak neueſtetnek. Masodſor Attianak neueſtetik, az vyonnan valo ſületeſere nezue, mint à ſ. Ianosis tanit, hog à hiuek nem az firſiunak akarattiatul, ſem az verektûl, hanem Istentûl ſülettetnek. Az Attianak neuet pedig azon iegizesben kel venni, mint ez mondasban: Aldando az Isten es à mi Vrunk Ieſus Chriſtuſnak Attia. Mert minekünk az fia altal yagion menetelünk az Attiahoz bizo-

Epheſſ. 3. Ioan. 1.

Ioan. 1.

Epheſ. 1.

dalommal. Tovabba az Attianak neuet az iras czak az Iſtennek tulaidonittia meltoſag es ok ſerint, à menire à lelki ſûletes, es taplalas es az gonduiſeles û tûle ſarmazik, es û nalanelkûl az kûlsô okok es eſkôzôk ſemmit
Matth.22. nem czelekedhetnek. Ezert paranczollia, hog ez fôldôn ne hiiunk ſok attiakat: Mert egi az mi Attiank, tudni illik az Iſten, melliel az embereknec keueli ſegeket feddi, kic tiſteſſeg kinanasbol attiaknak es meſtereknek hiuat tatiak vala magokat. Hogi pedig ez neuet az emberekkelis kôzli, nem ellenkezik az elôbbi mondaſſal. Mert ezek kûlſô eſkôzôk, melliek altal az Iſten czelekedik. Az teſti ſûleteſis Iſten aldaſabol leſen, melinelkûl az emberek haſontalanok. Az lelki ſûletesbenis az tanitok eſ kôzôk, de mind az altal attiaknak neueſtetnek, mint az
1. Corint. 4 ſ. Pal mongia: Noha ſok meſteretek vagion, mind az altal ninczen ſok attiatok, mert en titeket az Euangelium altal az Chriſtus Ieſusban ſûltelek. Tovabba az Attianac neue niha az irasban kôzônſegeskeppen vetetik valami ſerzô ôkert, mint à ſ. Ianos az ôrdôgôt hazugſag
Ioan. 8. nac attianac neûezi. Az Sidokrolis aſt mongia az Chriſtus, hog ôrdôg attiatul vadnak. Mert az vakmerô hitet lenſegnek, meli û bennek vala, az Satan volt ſerzô oka.
Eſa. 9 Ez iegizesben az Eſaias az Chriſtuſt neuezi ôrôcke valo idôknek Attianak, mert û ſerzô oka az mi ôrôk eletûnknek, Eſt ſûkſeg erteni ez okaert, hog az Attianak es az Fiunak ſe neuezetit ſe tulaidôſagat ôſſue ne egieliczûc. Az iraſis pedig az mi iduôſſegûnknek illien rendit tartia meg, hog az Iſten az û fiaban az valaſtottakat fiaiua fogatta, es ſent lelkeuel az eletre ûket vyonnan ſûlte, melire nezue az Iſten mi Attianknac hiuattattia magat. Noha pedig az ſ. lelek ſûl minket vyonnan, mind az altal.

tal, miert hoģ ennek eredeti az Attiatul vagion, neueſtetűnk az irasban az Iſtẽnek es az mi Vrunk Ieſus Chriſtus Attianak főgadot fiainak. Erre nezet az Chriſtus ez ielen valo kőniőrgeſnek rendibenis.

K. Hany dologrol ẽlekeztet ez draga neuezettel?

F. Előſőr az hiueket batorittia, hoģ az Iſtenhez nem vģ mennienek, mint kemeni itilő birohoz, hanem mint kegies Attiokhoz, ki az ű fiairol mint az Prophetanal mongia, ſoha el nem feletkezhetik. Ezent bizonittia az Dauidis, mint az Attiá kőniőrűl az ű fian: Igģ az Iehoua az űtet felőkőn kőniőrűl. Eſt erőſſiti az Chriſtuſis az te kozlo fiunak peldaiaual. Maſodſor az hiueknek nagi meltoſaga ielentetik ebben meg, az mint ſent Ianos tanit, mikor az Iſten ili ſeretetet adot nekiek, hogi Iſten fiainak neueſteſſenek. Harmadſor ez draga neuezet alat ertetik az kőzbeniaro Chriſtuſis. Mert aģ Iſten ſenkinec nem lehet iduőzitő Attia, hanem czak à Chriſtusban, az kiben mi hozzank meg engeſteltetet. Ezert mongia à ſent Ianoſnal: Valamit kerendetek az en neuemben az Attiatul, meg adgia tinektek. Negiedſer. Az meg ſente lő lelketis be foglallia, az ki altal az fiui fogadaſnak meltoſagaban az hiuek be heliheſtetnek, es az Chriſtusban be oltatnak. Erről mongia à ſent pal: Ki boczatta Iſten az ű fianak lelket, ki altal eſt kialtiuk: A B B A, edes Attiank. Azok Iſtennek fiai az kik Iſten lelketűl vezereltetnek. Maſutis illien rendel tanit: Az Chriſtus altal vagion menetelűnk azon egi lelekben az Attiahoz. Otődſőr, es igeuel bizonioſſa teſẽ az meg igert őrőkſegről. Mert az kik fogadot fiak, ezek Iſtennek őrőkőſi, à Chriſtuſnak penig őrőkos tarſai, Hatodſor, hoģ mi Attiank nac neuezi az Iſten ũnen magāt, az attiafiui ſeretetre em

Eſa 49. Pſal. 103. Luc. 15. 1. Ioan. 2. Ioan. 16. Romano. 8. Galat. 4. Epheſſ. 2. Romano. 8.

lekeſtet, melliel az hiuek Iſten fiainak bizonittatnak lẽ-
Matth. 5. ni, mint az Chriſtus paranczollia, hoġ az mi ûldôzônk
ert kôniôrôgiûnk, hogi az mi menniei Attianknak fiaî
leheſſûnk, ki az û napiat fel ,tamaſtia az iokra es az go-
noſokra. Hetedſer intetnek az hiuek, az halaadaſra, az
Malach. 1. Iſteni felelemre es tiſteletre, mint az Prophetanal mon-
gia az Iſten. Ha en Attiatok vagiok, hol az en tiſteletẽ:
Ha Vratok vagiok, hol az en felelmem? Vtolſor ez ne
uezettel meg valaſtatik az hiueknek imatkozaſok min-
den poganoknak kôniôrgeſektûl, kik nem ertik, kit kel
lien ſegitſegûl hini, ki altal, es minemû bizodalommal:
Touabba az kereſtien ember, hoġ az Iſten neki kegies
Attia legien meg eſmerheti az hitbôl, az lelki ôrômbôl
es az engedelembôl.

K. *Miert mongiuk az Iſtent az egekben lenni?*

F. Ezzel az Iſten ki mindenût ielen vagion nem reke-
4. Regum 8 ſtetik valami bizonios helire, hanem elôſôr az û minden
Eſa 66. hato ereie, ielen volta es gonduiſeleſe, ielentetik megh
Ievem. 23. mint à Dauidis bizonittia. Az mi Iſtenûnk az egben, va
Pſal 113. lamellieket akart meg czelekedet: Maſutis errôl mongia
Pſal. 125. hoġ az Iehouanac ſemei ,neznek az iokra es az gonoſo-
kra. Maſodſor ezzel meg ielentetik, hoġ az Iſten min-
den teremtet allatoknac felette vagiõ, es ſemmi hataros
allathoz auagi helihez nem kôttetik, hanem mindenût
ielen vagion azoknak, az kik ûtet lelekben es valoſag-
Ioan. 4. ban ſegitſegûl hiiak. Harmadſor, ezzel à mi elmenket
fel akaria emelni az fôldiekrôl, az menniei ez meg mara
Coloſſ 3. dando ioknak kereſeſere, mint à S. Pal tanit: Feni valo
Philipp. 3. dolgokat kereſſetek, ahol vagion az Chriſtus ûlueu az
Iſtennek iobaa. Ezzel azert meg ielentetik, hogi az mi
polgari ,iaiaſagunk, az egekben vagion, es hogy it

ninczen meg maradando varaſunk, hanem iöẽndot kereſſünk.

ELSÖ KERESRÖL.

SZENTELTESSEK MEG A TE NEVED.

K. Mit kerünk ebben?

F, Mindeneknek elötte abt keriük, hog à mint sẽt Pal mögia, mindeneket az ü neuenek diczöſegere czeleked heſſünk. Egi igeuel azert be foglallia az Chriſtus valamit Iſten kiuan az emberektül az elſö tablan, az ü igaz tiſteletit, felelmet, ü benne valo bizodalmat, az ü neuenec ſegitſegül valo hiuaſat es az halaadaſt, mellieket egiedül az Iſten Attiai kegielmeſſegeböl az Chriſtuſert, ſ. lelkenek altala ſerez az hiuekben. Viſontag azon köniörgünk, hog meg oltalmazzon Iſteni karomlaſtul be ketelenſegtül, es ü ellene valo zugodaſtul, mindẽ teſti ba torſagtul es hamis eskünueſtül. 1. Cor. 10.

K. Miczoda az Iſten neue?

F. Az Iſten ioſaginak, az az, bölczeſegenek, igaſſagànak, irgalmaſſaganak, mindenhato voltanak es tekelletes ſegenek az emberek közöt valo iſmereti.

K. Miczoda az Iſten neuenek meg ſenteleſe?

F. Az Iſten neue ünnen magaban ſent, ſemmi gialazat es fogiatkozas ahoz nem ferkeſhetik. De mondattatik meg ſenteltetni az emberekre nezue, mikor böczültetic es ſentnek, tiſtanak, ionak, kegieſnek, gondniſelönek, boſſu allonak, igaznak es nag türönek jeſmertetik, diczirtetik es hirdettetik az hiuektül, mint az Danielis mõ gia: Teneked legien vram az igaſſag es az diczöſeg, minekünk pedig orczanknak pirulaſa. Az

AZ II. KERESZTÉL.

Iúlón TE ORSZAGOD.

K. Mit kerünk ebben?

F. Hogy az Isten az igenek es ſ. lelkenek altala minket birion es igazgaſſon, hogy az teſtnek gonoz kiuanſagat meg tagaduan ũ neki engedhesſünk. Touabba keriũc az Aniaſentegihaznak epũletit, es az igaz tũdomannak kĩ teriedeſet, minden heliekre. Ez mellet kõniörgünk hogy
Rom. 16. az Satant meg zabolazza, es meg ſroncza az ſenteknek labok alat, meg oltalmaznan az hiueket minden teueli geſtũl. Az el iõuetel azert az Isten kegielmes akarattianak meg ielenteſe az igenec niluan valo hirdeteſebõl, es az iduõzũlendõknek be giũiteſe az Chriſtus ſeregenek tarſaſagaban.

K. Miczoda az Isten orſſaga?

F. Istẽnek hatalma, melliel az igenec es az ſ. leleknek vilagoſitaſa altal ũnõn maganak ſaiat nepet valogat, es az Satannac ereiet meg rontia, az hiueket az Chriſtus altal az diczõſegben be helihesteti, hogy Istẽ legien minden, mindenekben.
1. Corint. 15

K. Miuel eppiti Isten az ũ orſſagat?

F. Kettõnel, Eggik, az ũ igeie, meliben mint eg pecze tes es hit ſerint valo leuelben bizõſagot tesen, hogy minden hiuõket õrõkõs fiaiua rendel, es az diczõſegnek Coronaiaual meg ekeſit. Maſik az ũ ſ. lelke, kinek titkos e-
Eſa. 59. reieuel az iget az hiuekben meg eleueniti. Mert az ige az Isten lelkenekũl holt bõtũ. Ezokaert az Eſaiaſnal az iget az leleckel õſſue kõti. Touabba az Isten orſſaga it ez helien iedzi es egienlõkeppen be foglallia, az aniaſentegy

hazat, az igenek igazan valo hirdeteſet, az kegielemnek ki aradaſat minden nepekre. Ez orſagnak azert epitöie es oltalmazoia, nem teremtet allat, hanem az elö Iſten, ki mindenek ellẽ az û orſagat az kiczinieknek ſaiok altal meg eröſſiti, hog̃ az ellen a z pokolnak kapui ne alhaſſanac, es valakik ez ellen tamadnak, hertelen meg rontaſſanac. Ez pedig az hiueknek nag̃ vigaſztalaſokra vagö hog̃ az Iſtennek orſagaban es oltalmaban, minden kegietlenek ellen meg maradgianak, mint az Chriſtuſis bizonittia ez igeckel: Ne feli kiczin ſereg: Mert io keduebol teczet az Attianac, hog̃ tinektek orſagot aggion. *Matth.16.* *Luc.12.*

K. *Hany reze vagion az Iſten orſaganak?*

F Harom. Elſö az Chriſtusban adattatot kegielemnek hirdeteſe az igeben, kiröl mongia az iras, hog̃ az Iſtennek orſaga mi bennünk vagion. Mert ahol az igenek fogonattia vagion, ot vralkodik az bölczeſegnek es kegielemnek altala. Maſik reſe az hatalom, auagi az itiletnek es az igaſſagnak el könetese, mert az Iſten az hiueket oltalmazza mint ſeme feniet, az hitetleneket pedig megh rontia, mint az czerepet az û haragianac napian. Harmadik reſe az diczöſeg, meliben à Chriſtus be ment az hiueknek kepekben, es el iöuen fel veſi ûket, es ezeknek romlando teſteket, az û diczöſeges teſtehez haſſonlatoſſa teſi. *Luc.17.* *Pſal 2.* *Phil.3.*

K. *Minemü iokat oztogat az Iſten az ü orſagaban?*

F. Sz. Pal illien igeckel ſamlallia elö: Az Iſtennek orſaga, igaſſig, bekeſſeg, es ſ. lelekben valo öröm. Elſö az igaſſig meli vagion az bünnek boczanattiaban es az vy onnan valo ſületesben, Erröl mongia à Chriſtus; Kereſſe *Roman.14*

tek az Iſtennek orſagat es az ũ igaſſagat. Maſodik à bekeſeg, meli az meg engeſteltetet Iſtennel valo meg bekellesũnk, az kõzben iaronak altala, mint à ſ. Pal bizonittia. Meg igazittatuan bekeſegũnk vagion. Harmadic az ſ. lelekben valo õrõm, meli az lelki iſmeretnek czendeſege es batorſaga, az meg bekelt Iſtenben az hitnek altala. Errõl mongia az ſ. Pal: Az lelek bizonſagot teſen az mi lelkũnknek, hogi Iſtennek fiai vagiunk.

Roman. 5.

Rom. 8.

K. Miczoda ſolgalatot kiuan az Iſten az ũ orſaganak lakoſitul?

F. Hogi az mint az Zacharias enekli, minden eletũnknek rendiben ſolgalliunk ũ neki ſeutſegben es igaſſagban. Ez ket igeben az egeſ tõruent es minden tiſtũnket be foglallia. Az ſentſeg iedzi Iſtennek igaz eſmeretit, tiſteletit, felelmet, benne valo bizodalmat, es az ũ nenenek ſegitſegũl valo hiuaſat, minden halaadaſſal egietemben. Az igaſſag pedig az kũlsõ tarſaſagban valo tõkelleteſſeg es fegihetetlen elet.

Luc. 2.

AZ III. KERESRÕL.

LEGIEN TE AKARATOD.

K. Mit kerũnk ebben?

F. Hoġ az Iſten ſ. lelkenek altala az mi kemeni ſiuũnket lagicza, hoġ az ũ akarattianak engedheſſũnc, es bizhaſſuk magunkat az ũ Attiai gonduiſeleſere, es adgion mindeneket io kedue ſerint. Ebbẽ azert az kereſnek hatart vet, hog ũ tũleſemmit ne meriũnk kerni, hanẽ czak az mi akarattia ſerint vagion, mint az Chriſtus az ũnnen peldaiaual tanit eſt monduan: Attiam: ha lehetſe-

ges

ges, tauozzek el tűlem ez pohar, de mind az altal legien az te akaratod. Nem aſt keriűk azert hogy az mit Iſten akar meg czelekedgie, hanem hoģ mi czelekedhetsűk à mit ű akar, az mit meg tilt el tauoſtathaſſuk, es à mit paranczol veghez viheſſűk.

K. Miert keriűk hogy vgy legien ez földönis mint az egekben?

F. Ebben intetnek az hiuek az Iſten akarattia ſerint valo engedelemre az Angialoknak peldaiaual. Mert ha ezek az Iſtennek akarattia vtan halgatnak mindenben, es à mint ſ. Pal mongia, ſolgalo lelkek, es ki boczattatnac az valaſtottaknak oltalmazaſara, ſokkal illendőb, hoģ az ẽberek az Iſtẽnec akarattia ala boczaſſak magokat, hoģ ackeppen az Angialockal, egi tarſaſagban lehes ſenek, kik egi bűnős embernek meg tereſen őrűlnek. *Pſalm.102* *Hebr.1.*

K. Mikeppen czelekedhettiűk Iſtennec akarattiat?

F. Az Iſtennek akarattia ket rendbẽ vagion. Mert eggik az tőruenben adatot ki, es ennec egi teſt ſem tehet eleget, maſik az Euangeliumban ielentetet meg, es eſt ket keppen czelekeſik az valaſtottak: Előſőr az hitnek altala, melliel az Chriſtusban oltatuan, az Iſten akarattianak engednek, mint à ſ. Ianos bizonittia: Ez az Iſtẽnek akarattia, hoģ higietek abban, az kit el boczatot. Maſodſor engednek az io lelki eſmeretnek igaſſaga altal, mint ſ. Pal mongia: Ez az Iſtennek akarattia az ti meg ſenteleſtek. Erről kel erteni az Chriſtus tanitaſat: Nem minden az ki mongia ennekem, Vram, Vram, megien be az meniorſagban, hanem à ki czelekeſi azen Attiamnak akarattiat. *Ioan.1.* *1.Teſſ.4.* *Matth.7*

Az

K. *Az Iſtennec akarattia meg valtozhatike?*

Romans. 9. Tit. 1. Malach. 3. 1. Reg. 15.

F. Szent Pal aſt ielenti, hogi az ũ akarattianak ſenki ellene nem alhat, es az ũ beſede ſoha meg nem valtozhatik: mint az Malachiaſnal bizonittia: En Iſten es meg nẽ valtozom. Az Samuelis errõl mongia: Az Iſraelnek Iſtene meg nem valtozik, es meg nem bannia, miert hoġ nem ember, hogi meg banhatna

K. *Miert mongia hat az iras Jok helien hogy az Iſten pœnitentiat tart?*

Geneſis 6. Ezech. 16. 1. Sam. 14. 2. Regũ 15. Exod. 32. Hiere. 18. 26. 42. Ioel 2.

F. Az Iſtennek akarattia ketkeppen ielentetik meg. Elõſõr. Ha nelkũl, auagy minden okueteſnelkũl, melinek valhatatlankeppẽ veghez kel menni, mint az holtaknak fel tamadaſarol valo igiret meg nem valtozhatik. Maſodſor, nemeli akarattiat ki ielẽti. Hanal es bizonios moddal, es ebben nem az Iſten valtozik meg, hanem az ember, mint az Niniuebeliekrõl el fordittia az veſedelmet az melliel feniegette vala, de ili ok allat, ha az bũnben elõ mẽnenek. Az Iſtenben azert ſemmi valtozas nem eſet, mert az veſedelem reaioc ſallot volna, ha pœnitentia tartaſſal eleit nem võttek volna. Ezokaert az Iſten mondattatik az gonoſt meg bãni, emberi mod ſerint, mikor az meg terõkrõl el forditiia az bũnteteſt, melliet ũ reaiok rendelt vala, ha az bũnben meg maradnanac. Annak felette, mikor az Iſten igi ſol: Banom hoġ az embert te remtettem. Banom hoġ az Sault kirallia tõttem, emberi ſolaſnac modgiat kõueti. Mert mikeppen az ember, az miből kara kõuetkõzikis, bannis, hoġ aſt czelekette, de viſſa nem vonhattia. Igi az Iſten mondatik bãni, mikor az ũ io rendeleſe emberektũl ġonoz vegre fordittatik, melliel az ielentetik, hoġ ez veteknec az Iſten nẽ ſerzõ

Geneſis 6.

oka

oka mint az viz ôzôn elôt az bûnben az emberek el aradnak, az Saul Iſten paranczolattia ellen czelekedik, melire nezue Iſten bannia hoǵ Sault kirallia tette, es az embert teremtette. E fele ſolaſnak nemeuel azert Iſten magat menti, hogi az bûnnek nem oka, ſôt aſt giûlôli es meg bûnteti.

K. Lehete hat az törtenetnek helie?

F. Iollehet az ember az iûuendô dolgoknak okait nẽ erti, es erre nezue aſt itili, hoǵ ſokak tôrtenetbôl eſnek mind az altal az Iſtennek gonduiſeleſere nezue, mindenek bizonios tanaczabol leſnek. Mert iaraſunkat, lepeſûnket, kônihullaraſunkat, es haiunk ſalait meg ſamlalta, ſôt az Moſes aſt ielẽti, hoǵ mikor az ember fat vag, es az feiſe ki eſuen az nielebôl, valakit meg ôlend, az Iſten rendelte volt kezeben. *Exod. 21.*

K. Hani rendi vagion az Iſten gonduiſeleſenec?

F. Kettô: Eggik kôzônſeges, melliel minden allatokat taplal, es az mint a Chriſtus mongia, fel tamaſtia az û napiat az iokra es az gonoſokra. Errôl enekli az Dauid hogi az Iſten tartia az embereket es az barmokat, es û ad eletet minden teſtnek, meg az hollo fiaknakis, es az mint az Chriſtus bizonittia, az vereb ſem eſik az fôldre az mi menniei Attiank nak akarattianelkûl. Maſodik kinaltkeppen valo, melliel az û Aniaſſentegihazat, es ſemeli ſerint minden hiueket bir, igazgat es ûnnen maganak ſenteli, minden dolgokat az û itileti ſerint forgatuã az niomoruſagban es az meg ſabaditasban, hogi mindenek legienek û nekiek iauokra, meg à melliek artalmaſoknak lattatnakis az teſtnek itileti ſerint, Errôl mongia az Eſaiſnal; Nemde el feletkeſhetike az aſſoniallat *1. Tim. 6. Matth 5. Pſalmo 36. Pſalmo 146 Iob 38. Matth. 10. Eſa. 49.*

az

az ũ magzattiarol, hoġ ũ raita ne kõnyörũllion? De ha el feletkeznekis, en te rollad el nem feletkezem. Az en
Eſa. 54. kezemre meczettelek tegedet fel. Maſutis ezent erõſſiti: Az hegiek meg indũlnak es az halmok meg mozdulnak, az en irgalmaſſagom pedig te tũled el nem tauozic.

K. *Az gonoz Iſtẽ akarattiabol lezenc?*

Pſal. 86. F. Az gonoſnak okat es annak rendeleſet meg kel valaſztani. Mert az Iſten noha az bũnnek nem oka, mind az altal az bũnt oli vegre fordittia, az melliet az ũ titkos tanaczaban rendelt, kiről az hitetlenek ingien ſem gon-
Roman. 9. dolkottanak, mint az Pharaonac kegietlenſeget viſi az ũ diczõſegenek meg ielenteſere es az ũ nepenek giakorlaſara. Igi az Ioſephet el arulak az ũ attiafiai, de ezzel
Gene. 50. vigaſztallia ũket, hoġ nem ũk, hanem az Iſten ata volt ũ tet el. Az irigiſeg azert ſaiattiok volt, de Iſten ezzel iob vegre akart elni, es erre nezue az ũ el adaſat Iſtennek tulaidonittia.

AZ IIII. KERESRŐL.

AZ MI MINDENNAPI KEnierünket ad meg nekünk ma.

K. *Mit kel erteni az kenieren?*

F. Miert hoġ az kenier fõ taplalo eſkõze az teſti eletnek mindeneket be foglal, valamelliek ſükſegeſek ez ielen valo eletnek meg tartaſara es õrizeſere. Kõnyörgũne azert it ez helien, hoġ Iſten Attia gonduiſeleſebõl eletũnket oltalmazza, io egeſſeget, bekeſſeget, es haſznos feiedelmeket aggion, es viſſontag el tauoztaſſon tũlũnk

min-

minden veſedelmet betegſeget, ehſeget, dög halalt, elle ſegnek fegiueret es minden puſtulaſt.

K. Miert mongiuk mienknek?

F. Ket okaert. Elöſör. Mert Iſten rendelte az mi eletünkre, es vg mint kegies Attia köteleſe es adoſſa teſi ünen magat ez mi teſtünknek taplalaſara. Maſodſor ez ielentetik, hog az mi kenierünket egiük, az melliet Iſten minekünc igaz munkank vtan hiuatalunk ſerint admint az Dauid bizonitia: Bodog leſ, mikor az te kezednek munkaiat eſed. A ſ. Pal pedig vgian paranczollia, hog az ki nem munkalkodik, neis eggiek. Ezokaert ünnen magarolis aſt mongia, hog tulaidon kezeuel munkalkodot, hog egiebeknekis peldat adna. *Pſalmo 127. 2. Cor. 4. 2. Teſſal. 3. 1. Teſ. 2. Acte. 20.*

K. Mit iegiez az mindennapi?

F. Az mi elegſeges naponkent valo taplalaſunkat. Mert à mikeppē eggik nap az maſikat köueti, azonkeppen az Iſtennek eleteſe ſoha meg nem ſünik, hanē mindenik nap az ü fel iöueſeuel Iſtennek vy aldaſat hozza az emberekre. Intetnek azert az hiuek, hog az ielen valoual meg elegedgienek, az iüuendöt pedig Iſten gond uiſeleſere bizzak, mint às Palis tanit ez igekben; Nagi iüuedelem az Iſteni felelem az elegſeggel egietemben: Mert ſemmit ez vilagra nem hoztunk, bizonios dolog, hog ſemmit ki ſem vihetünk: Ha pedig vagiön eletünc es ruhazatunk, ezeckel meg elegeggiünk. *1. Tim. 6.*

K Mi ßükſek azoknak az mindennapi kenieret kerniek, az kik böuelkednec?

F: Az Chriſtus aſt mongia, hog az embernek elete, nem az elegſegben vagion, hanem az Iſtēnek aldaſaban, *Luc. 12.*

az

az ki eltetô erôt ad az keniernek az teſtnek taplalaſara, es meg elegiteſere. Mert az Iſten meg az elegſegbenis
Mich.2. Ezec.4.14. chſeget boczat, mikor az keniernek palczaiat meg rontia, auagᷠ eltetô ereiet el veßi, mint az Prophetanal mongia; Eßtek de meg nem elegeßtek.

K. Mit ielent az Adaſnac igeieuel?

F. Ezzel ielentetik, hogᷠ az marha nem embernek ſor galmatoſſagaual es eßeſſegeuel kereſtetik ok ſerint, hanẽ az Iſtennek aiandekabol adattatik, mint az bôlcz mongia: Az Vrnak aldaſa teßen gazdagga. Az Dauidis ezent erûſſiti: Ha az Iehoua nem eppiti az hazat, heaban munkalkodnak az eppitôk. Ezert mongia maſutis: Meg nitod az te kezeidet es be tôltez az te aldaſoddal mindẽ allatot. Ennek haznaez, hogᷠ az ember û magat haſontalannak eſmerie minden dolgaiban, es hogᷠ Iſtennek tulaidonicza az gonduiſeleſt, az taplalaſt es az diczôſeget: Ez mellet penig halaadaſra inditaſſek az Iſtennek ſok rendbeli aiandekiert.

Proner.10 Pſal.7.127.

K. Miert keriûc hogy nekünc adgia?

F. Elôßôr ebben meg mutattia, hogᷠ az kereßtien embernek egienlôkeppen kiuanni kel az Iſtennec aldaſat, az û felebarattianakis, mint az iras tanit, hogᷠ az ſirokkal ſiriunk, az ôrûlôckel pedig ôrûlliûnc. Maſodßor ezis ielentetik, hogᷠ az Iſtẽ az kenieret nem czak magunk haſnara aggia, hanem egᷠieb ßûkôlkôdôknek taplalaſara is, mint az bôlcz mõgia: Az te kut feieid ki aradgianak. Az ß. Ianos pedig niluabban ſol. Az ki lattia Az û ßûkôl kôdô attiafiat es be rekeßti az û kôniôrûleteſſeget, mikẽ pen maradhat meg abban az Iſtennek ſerelme?

Proverb.5. 1.Ioan.3.

K. Miert keriük hogy ma adgia?

Ebben

F. Ebben az telhetetlenſeget, es az fōſuenſeget tiltia meg meli az Iſtennek gonduiſeleſetūl el ſakad, es eletinek okat az veſendō marhaban helyheſteti, Errōl mongia az Criſtus: Ne legietek ſorgalmatoſok, mit egietek es mit igiatok, anagi miuel ruhazzatok magatokat. Mert ezekrōl az ti menniei attiatoknak gongia vagion, ki az madarakat el tartia, az mezei viragokat meg ekeſſiti, es ili okkal aggia az eletet, hoġ annak mindenkor taplalogia legien. Errōl mongia à Chriſtus: Meg oiiatok magatokat az fōſuenſegtūl, melliet ſ. Pal ez igeckel magiaraz: Az ti erkōlczōtōk idegen legien az fōſuenſegtūl, megh elegeduen az ielen valockal. *Matth. 6.* *Luc. 12.* *Hebr. 13.*

K. Hany fele az ſorgalmatoſſag?

F. Ket fele. Eggik hitetlēſegnek ſorgalmatoſſaga, meli az teſti gondnac ūzeſe, ez vilagi marhaban valo bizodalommal es niughatatlan kiuanſgggal egietemben, Iſtēnek gonduiſeleſe ōelōt. Ennek azert giōkere az fōſuenſeg, meli baluani imadas es az elō Iſtenūl valo el ſakadas. Errōl mongia à ſ. Pal: Az kik meg akarnak gazdagulni, eſnek az ōrdōgnek tōriben, es ſok keſertetekben, melliek ūket meritik az veſedelemben. Az Chriſtuſis ezent erōſiti: Mit haſnal az embernek, hoġ ha ez vilagot meg nieriis, ha az ū lelkebē kart val. Eſt tiltia meg mikor aſt mongia, hoġ ez vilagnak gondgiaiual meg ne nehezitteſſenek az mi ſiueink. Maſodik tiſt ſerint valo ſorgalmatoſſag, meli az Iſtentūl rendeltetet hiuatalnak, hitbōl valo el kōueteſe az Iſtennek diczōſſegere, egiebeknek es minnen magunknak tiſteſſeges taplalaſara. *Epheſſ. 5.* *1. Timot. 6.*

K. Hany dolog kiuantatik az kereſztieni ſorgalmatoſſagban?

Matth.6 F. AZ Chriſtus beſſoglallia ez igekben, Kereſſetek elſſ ſſôr az Iſtennek orſſagat, es az ũ igaſſagat, es ezek megh adattatnak tinektek. Az ſorgalmatoſſagnak azert elſſô probaia az Iſtennek igeie. Maſodik az hit, es Iſtennel va lo meg bekelles, es bũnnek boczanattianac meg niereſe az Chriſtusban. Ez altal lehet kedues Iſten elôt, mind ſe meliũnk ſmind, ſorgalmatoſſagunk. Harmadik, hogi az munkanak vege Iſtennek tiſteſſegere, felebaratunknac pedig epũletire nezzen: Mert az Iſtentûl adattatot marha az irgalmaſſaggal, es az io tetemẽniel ſẽteltetik meg à mint az Chriſtus tanit, Adgiatok almiſnat es mindenek tiſtak leſnec tinektek. Negiedik ez mellet vagiõ z bekeſſeggel valo ſenuedes, hogi az ember mindent az Iſtẽnek kezebôl io neuẽ vegien, es ha az munkanak haſnat nem lattia, ketſegben ne eſſec, hanem az Iſtentûl var ion, mint az Dauid mongia: Vesd az Vrra az te gondodat es ũ tegedet el taplal. Maſutis ezent bizonittia: Nem lattam ſoha hog az igaz el hagiatatot volna az vrtul.

Luc.12.

Pſal.37. Pſal.14.

AZ V. KERESRÔL.

BOCZASD MEGH MINEkûnk az mi bũneinket auagy adoſſaginkat.

K. Mit kel erteni az adoſſagnac neuen?

F. Az Chriſtus az bũnt adoſſagnak mongia haſonlatoſſag ſerint. Mert az mikeppen az ados fizeteſre kõteles, azonkeppen az bũnert az tõruennek karhoſtataſa ala rekeſtetik az ember, es ſoha az halalnak, tõmlõczebõl ki nem menekedhetik elegſeges fizetesnelkûl. Ez

ige

igeuel meg ielẽtetik az embernek minemũ niomorodot allapattia vagion, mig az bũn ala rekeſtetet, es viſontag az bũnnec boczanattia, meli draga es bõczũlhetetlen a-iandeka legien az elõ Iſtennek, melinek altala Iſten õrõ kõs fiai lehetũnk. Maſodſor ez igeuel meg bizonittatik, hogi mig ez romlando teſtben elũnk, addig az bũntũl ũreſſek nem lehetũnk, hanẽ ſũkõlkõdũnk naponkent az bũnnek boczanattianelkũl. Harmadſor az bũnt mienknek mongiuk, hoġ Iſtennek tulaidoniczuc az igaſſagot, minnen magunkban pedig az meltatanſagot meg iſmeriũk, es ſemmit az emberi erdemnek ne tulaidoniczunk. Negiedſer meg iſmeriũk, hoġ az mi bũneink oli adoſſag melliet ſoha meg nem fizethetũnk. Az adoſſag tiz ezer talentum, minekũnk pedig eġ filerũnk ſninczen. Azert az mi fizetesũnkert ſoha meg nem ſabadulhatunk, mint az Dauid mongia: Ha az mi bũneinkre ſamot tardandaſ Vram: Kiezoda alhat meg te clõtted? *Pſalm.130*

K. Miczoda az bünnek boczanattia?

F. Az bũn ſolgianak, az õrõk karhozatnak meg engedeſe à Chriſtusbã igirtetet kegielemert, az hitnec altala.

K. Honnat vagion az hũn boczataſnac eredeti?

F. Az Eſaiaſnal erröl igi ſol: En en vagiok, az ki az te alnokſagidat el tõr lõm, ẽnen magamert, es tõbbe à te bũneidrõl meg nẽ emlekezem. Maſodſor erdemlõ es fizetõ oka czac egiedũl az Chriſtusban talaltatik, à ki ez vilagra iũt, hoġ az bũnõſõket iduõzitene. Harmadſor az ſ. lelek az Chriſtusban adattatot kegielemnek ſafara, az ki az bũnbõl meg eleuenit, es vy teremtet allatocka czinal, hoġ elliũnk ũ elõtte ſentſegben es igaſſagban. Ne- *Eſa. 43.* *1. Timot. 1.*

giedſer, eſkőz es fogo kez az bűn boczanattianak el veteleben az igaz hit, melliel az Iſtennek igiretihez ragaſkodunk es az bűnnek terhetűl meg ſabadulunk.

K. Mikeppen tulaidonittia az iras az bűnnek boczanattiat niha az Iſtennek niha az tanitoknak, neha egieb rendbeli hiueknek?

F. Elő ſőr az Iſten az bűnt meg boczattia ok ſerint, az menire az bűnnek ereiet es iotalmat az karhozatot el harittia az hiuekről es ű nekik à bűnt nem tulaidonittia, hanem az ű kegielmeűel es az Chriſtuſnak igaſſaganal el fedezi es eckeppen ſemmi teremtet allat az Iſtẽ kiuűl az bűnt meg nem boczathattia. Maſodſor az tanitok meg boczattiak az bűnt bizonſag telel ſerint, az menni re az Iſtennek kőuetſeget hordozzak, es az ige altal hirdetik az hiueknek az bűnnek boczanattiat. Viſontag à bűnt meg tartiak, mikor az ige altal Iſten haragiat hirdetik azok ellen, az kic az bűnből meg nem ternek. Har madſor az hiuek meg boczattiak az bűnt az meg bekelleſnek altala, mikor az ű ſűuőkből az haragot, az giűlőſeget es az boſſu allaſnak kiuanſagat felebatattiok ellen ki vetik.

Luca.ſ.

Ioan.20.

Matth.16.

K. Minemű rendbeli bűnők boczattatnak meg?

F. Az Papiſtak aſt ertik, hog az Chriſtus aldozattia altal czak az eredendő bűn boczattatik meg, az czelekedendőt pedih eleg tetellel, es io czelekedettel kel el tőrleni. De ez ertelem Iſtennek karomlaſara vagion az derek iras ellen. Mert az ſent Ianos aſt bizonittia, hogy hiű es igaz az Iſten, hog meg boczaſſa az mi bűneinket es meg tiſticzon mindẽ alnokſagbol. A ſ. Pal pedig mi-

1.Ioan.2.

2.Corint.6.

kor

kor ſollot volna az czelekedendŐ es czegeres bűnŐkrŐl, vtanna veti es eſt mongia: Ezec valatok, de meg igazultatok, meg tiſtultatok, es meg ſenteltettetek: Az Iſten azert az valaſtottaknak, mind az eredendŐt, czelekedendŐt mind az el multat, ielen valot, es iŐuendŐ bűnŐket ueg boczatotta, es űket ſoha ſemmi az Iſtennek kegielmetűl el nem ſakaſhattia. Romano. 8.

K: *Ha az Chriſtus el vŐtte az bűnt miert vetkezűnc?*

F. Mert az bűnnek giŐkere es taploia bennűnk vagiŐ. Romano. 8. El vetetet azert az bűn elŐſŐr az ű karhoztato ereiere nezue. Mert valakik az Chriſtusban vadnak, azoknak ſemmi karhozattiok ninczen, maſodſor az bűnnek vraſagara nezue. Mert immar az Chriſtus lelkenek ereie mi bennűnk meg foitotta az bűnt, es meg zabolaſta, hogy à leleknek ereieuel az teſtnec kiuanſagat meg giŐſſheſſűc. ErrŐl mongia az ſ. Pal: Mint az Chriſtus fel tamadot az ű Attianak diczŐſege altal, azonkeppen miis vy eletben iaríunk. Harmadſor el rontatot az bűn, az iŐuendŐ tŐkelleteſſegnek remenſegere nezue, melliet az Chriſtus meg adando az vtolſo napon minden hiueknek. Rom. 6. Goloſſ. 3. Phil. 3. 2. Tim. 4

MIKEPPEN MIIS MEG BOczatűc az mi ellenűnc vetetteknek adoſsinknak.

K. *Okae az bűn boczanattianak az mi boczataſunk?*

F. Az mi boczataſunk, az Iſten boczataſanak kűlsŐ

bizonſaga. Mert az Iſten ſoha az bűnt meg nem boc zattia az pœnitentia tartas nekűl, melinek giűmölcze az vg elet es az attiafiui ſeretet, es ẽnek tulaidona az tűres, es à
1. Corint. 13 kegieſſeg, melibẽ felebaratunkhoz valo engedelmeſseg meg ielentetik. Ez igekbẽ azert vigaſtallia az Chriſtus à bűnöſöket, hogi az mikeppẽ ők fele barattioknak vetkeket meg engedik, illiẽ bizonioſoc legienek, hogi ű ne kiekis az ű bűnöket az Iſten meg boczattia. Viſontag
Matth. 18. vg tanit, hogi az kic felebarattioknak vetkeket meg nẽ boczattiak ſiuek ſerint, az Iſten ſem boczattia meg az ű bűnöket.

K. Hogy hogy lehet ez, ha giakorta meg az kereſztien ember ſem boczathat meg ſiue ſſerint?

F Itkel eſmernünk es ſiratnunk az mi erötlenſegünket es meg kel gondolnunc, hog az hiű emberben ket el
Romano. 7 lenkező reſz vagion. Az teſt igiekezik az boſſu allaſra, de az lelek ellene törekedik, hog à gonoſt az ioual meg giőze, es naponkent ſiüet ſagicza az engedelmeſſegre.

K. Hani dologgal int az iras felebaratunk vetkenek meg boczataſara?

F. Első. Mert az boſſu allas Iſtennek tiſti, melliet magunknak nem vehetünk Iſtẽnek gialazattianelkül, mint
Deuter. 32. az Moſeſnel mongia: Ad ennekem az boſſu allaſt, es en
Pſalmo 94 viſſa adom. Ezokaert neuezi önmön magat, boſſu allaſoknak Iſtenenekis. Maſodik. Mert az kegieſſeggel meg ielentetik, hog Iſtennek fiai vagiunk, mikor irgalmaſoc
Luc 18. es türők leſünk, mint az mi menniei Attiank irgalmas
Ieſem. 51. à ki minekünc ſok ſantalan bűncinket megh boczattia
2. Teſſalo. 3 Erről mongia à ſ. Palis; Meg laſſatok, hog ſenki maſnak

az

az gonoßert ne adgion gonoßt, hanem mindenkor az eg mas közöt valo kegieſſeget köueſſetek. Harmadik. Mert à mint ß. pal tanit, az ember az boßßu allaſnak ki- *Epheſſ.4.* uanagaual az ördögnek helt ad, annak töriben es az Iſtennek haragiaban eiti û magat, mint az Bölczis mon- *Eccle.25.* gia: Az ki boßu allaſt keres, meg talallia az Vrtul à boßßu allaſt. Negiedik az mi feiünknek az Chriſtuſnak peldaiais erre int, kiröl ß. Peter aſt mögia, hog mikor ßidal- *1. Petri 2.* maßtatnek, ſenkit viſa nem ßidalmaz vala, es mikor ſenvedne, ſenkit nem feniegetet, hanem az boßßu allaſt annak atta, az ki igazan itil. Az tanituaniokatis pedig az *Luc.9.* Chriſtus kemennien fedde az boßßu alaſnac kiuanſaga ert, eſt monduan: Nem tudgiatoke, kinek lelke vattok ti? Az embernek fia, nem az veſteſre, hanem az meg tartaſra iüt. Ötödik. Az Iſten bizonios tanaczabol eſitiletiböl boczattia az hiuekre az meltatlan boßßuſagot, az û bünökert, de mind az altal az hitnek es bekeſeggel valo ſenuedeſeknek giakorlaſara, mint az Dauid peldaia meg mutattia, ki mikor az Semeitûl ßidalmaßtatnek, nē engedi az û ßolgainak, hogi meg ölnek, eſt monduan: Haggiatok beket neki, az Vr paranczolta, hogy ennekē gonoßt mongion. Hatodik. Mig az embernek ßiue irigi ſeggel es boßßu allaſnak kiuanſagaual geriedez, az Iſtennel az köniörges nem lehet fogonatos, mint az Chriſ- *Matth.5.* tus tanit: Ha fel viſed az te aiandekodat az oltarra, es meg emlekezel rola, hog az te attiadfianak, vagion vala mi nehefſege te ellened, menniel es bekelliel meg û vele az vtan el iüuen az te aiandekodat vid fel.

K. Nem ßabad ſemmikeppen boßßut allanit.

Roman. 13 F. Az boſſu allas ket fele. Eggik tõrueni ſerint vagiõ melliet Iſtẽ bizot az feiedelmekre, ki mint ſ. Pal mongia boſſu allo az haragra az gonoſul teuõnek. Hat az tõrũẽ kedes meg engettetik, czak hoġ, ebben az ember kereſſe az igaznak eſmeretit es meg valaſtaſat, harag es boſſu allaſnelkûl. Maſodik tõrũen ellen vagion az embernek boſſuſagabol, es hiuatallia kinûl. Eſt az iras ſok helien meg tiltia, mint az Chriſtũs mongia. Az gonoſnak ellene ne alliatok melliet ſ. Pal igi magiaraz: Senkinek à gonozert gonoſt ne adgiatok.

Matth. 5. Roman. 12.

Pſal. 28. 41. 58. 72. 94. K. *Miert keri hat az Dauid ſok helieken az Iſten boſſu allaſat az û ellenſegin?*

F. It harmat kel meg gondolni, az kõniõrgõ ſemelt, az indulatot, es ez mellet, az igiet, az vtan ki ellen kerûnk. Elõſõr az kerõ ſemeli ket rendben vagion, nemeli tiſtbeli, ki az Iſten hiuatallia ſerint bizonios okbol, niha kiuanhattia az boſſu allaſt. Nemeli pedig kõz ſemeli, az kihez giakorta nem illik ez fele kiuanſag. Maſodſor az indulatis ket fele, nemeli nez az mi tulaidon ſemelinknek bantaſara, es eſt bekeſeggel kel ſenuednünk, karomlas es atkozodas nelkûl. Nemeli pedig kiualtkeppen valo indulat az Iſtennec diczõſege mellet, meliben az ſentek giakorta Iſtennek boſſu allaſat kertec az hitetlenek feiekre, mint à Hieremias kõniõrõg. Ne legy irgalmas az û alnokſagoknak, es az û bũnok à te orczad elõt el ne tõrõlteſſek. Harmadſor, az ſemelis az ki ellen boſſut kerûnk ket fele. Nemeli vagion az hiueknek tarſaſagaban, es erre nem ſabad ſõt nag karomlas, atkot kerni. Nemeli az Aniaſentegihaznak tarſaſaga kiuûl, vagyon es ellenſegünk. De ezis ket fele. Mert vagion oli ellen

Ierem. 18. Pſal. 69.

ſeg

ſeg, az ki tudatlanſagbol ûldōzi az hiueket, kiert inkab kōniōrgeni kel, mint à Sauluſert az hiuek kōniōrgenek vala. Pelda erre az Chriſtus, az ki igi kōniōrōg az ũ ellẽ ſegiert: Attiam boczasd meg nekiek, mert nem tudgiak mit czelekednek. Vadnak iſmeg olliak, az kik giūlōſeg bōl es vakmerōſegbōl az igaſſagnak ellene allanak, kik re az hiuek Iſtennek ĩgaz itiletit, es boſſu allaſat kerhetik, mint az ſ. Pal kōniōrōg, hoġ az Alexandernek meg fizeſſen az Vr az ũ czelekedeti ſerint. 1. Timot. 4.

AZ VI. KERESRŌL.

NE VIGIMINKET AZ KESERTEDBEN.

K. Mit kerünk ebben?

F. Ez kereſnek rōuid ertelme az ſ. Palnak tanitaſaban be foglaltatik, Hiũ (vġ mond) az Iſten, az ki nem hagi titeket feletteb keſertetni, hanem az mennire el ſenued hetitek, es az keſertettel egietemben ki menekedeſt ad, hoġ el viſelheſſetek. It azert az emberi erōtlenſeg, vettetik elōnkben, meli az keſerteteknek ellene nem alhat, hanem az Iſtennek ereietūl ſegittetik az giōzedelemre Ezokaert kōniōrgūnk, hoġ az teſtnek kiuanſagit ne hadgia veghez vinnūnk, es ne engedgie, hogy ezektūl keſerteſſūnk az ũ paranczolatinak altal hagaſara, az kūlſō niomoruſagoknac miatta ſe ẽgegie, hoġ ketſegbẽ eſſūnc. 1. Cor. 10.

K. Hani fele az keſertet?

F. Ket fele. Eggik belsō, maſik kūlsō. Az belsō pedig kettō. Elsō az kiuanſag, melliel indittatik az ember az

bűnnek czelekedetire, es az altal meg keſertetik. Mert mikeppen az taplo az kiczin ſikrat meg fogia: igi az ördög vet az embernek eleiben valami alkolmatoſſagot, meli az kiuanſagot fel gerieſti az bnnnec el kővetéſére. Effele keſertet, mint à ſ. Iacab tanit, ninczen az Iſtentűl melliet ok ſerint kel erteni, miert hogy az bűntetes ſerint Iſten engedi meg, hogy az ember keſerteſſek. Ez ie lentetik ez igebenis, meliben keriűc, hogi ne vigien keſertedben. Az maſik belſő keſertet, az gonoz lelki iſmeret, meli az bűnnek altala, az Iſten karhoztato törnenieből meg ſebhettetik, es ha az keſertetet az Iſten az ű lelkenec ereie altal meg nem giőzi, az embert ketſegben es veſedelemben eiti, mint az Caínnak es egieb hitetlenec nek peldaia meg mutattia.

K. Miert boczattia Iſten még à ſzenteketis affele keſertetökben es rettenetes eſetökben?

F. Első oka, hogy az hiuek alazatoſſagra tanitaſſanak, es meg eſmeriek hogy az ű allaſok Iſtennek kegielmeből vagion. Maſodſor, hogi az Iſteni tiſteletbē, az tökelletes eletbē, es az kőniörgesbē ſorgalmatosbak legienek es ő rizzec magokat az ördögnec czalardſagi ellē. Harmadſor hogi az egieb hiuekis ezeknek peldaiaual az keſertet ellen batorittaſſanac, mikor az teſtnek erőtlenſegeből haſonlatos vetkekben eſnek, mint az Peterről mongia Chriſtus: Te meg teruen à te attiad fiait meg erősſiczed.

K: Hany fele az külső keſertet?

F. Ket fele. Elősőr az ember keſertetik iob felől az kedues allapattal, egeſſeggel, gazdagſaggal, tiſteſeggel es egieb fele aldaſockal, melliek noha ű magokban iok, mind

mind az altal à Satantul keſertetre fordittatnak, mikor ezekbŐl az embernek gonoz kiuanſaga meg ielentetik mint à ß. Palis bizonittia, hoģ à kik meg akarnak gazdagulni ſok keſertetŐkben eſnek, melliek az veßedelembẽ meritik ûket. Maſodßor keſertetik bal felŐl, minden fele niomoruſagockal, ßegenſeggel, betegſeggel, es gialazattal, hoģ az û lelki aiandekit, az haboruſagnak tűzeuel, mint az tißta araniat meg proballia. Eßt az iras Iſtennek tulaidonittia, mint az Ábrahamot meg keſertette. A ß. Iobotis az Satannak kezeben atta, minden marhaiat hertelenſeggel el vŐtte rettenetes betegſeggel meg verte, feleſeget rea tamaßtotta, ki ûtet hitibenis meg karom lotta. Az vtan ki kŐuette az Satan az tanituaniokatis, hoģ ûket meg roſtalna, mikeppen az aßßoniallat meg ßokta à buzat roſtalni. Touabba it ez helien valaßtaſt kel tenni, az Iſtennek es az Satannak keſerteti kŐzŐt. Mert az Iſtẽ az hiueket keſerteti, hoģ û belŐlŐk az bűnt ki fŐzze, az hitben az remenſegben es az bekeſeggel valo ßenuedesben eppicze. Az Satan pedig igiekezik az hiueket Iſtentűl el ßakaßtani es ketſegben eiteni.

1. Timot. 6.

Geneſis 22. Hebr. 11.

Luc. 22.

K. *Hanikeppen keſertetic az Iſten az embertűl?*

F. ElŐßor keſertetik az teſti batorſaggal, mikor az ember az kegielem alat az bűnben el arad, es lelke eſmereti ellen vakmerŐkeppen az û paranczolatit altal hagia, mint à ß. Peter mŐgia: Mit kiſertitek az Iſtẽt, akaruan az igat vetni à tanituanioknak niakokban? Maſodßor keſertetik, mikor az û tűle rẽdeltetet eßkŐzŐket az ẽberek meg vtalliak es ûnnẽ magoknak ßabad akarattiok ßerint niaualiat kereſnek. ErrŐl monda az Chriſtus az Satannak

Actor. 15

Matth.4 nak. Ne keſerczed az te Vradat Iſtenedet. Harmadſor
Deutr.6 keſertetik az beketelenſeggel, mikor az ember nem bizhattia magat az Iſtenre, hanem az ſabaditasban, ûdôt es modot akar Iſten eleiben ſabni. Eckeppen az Iſtent meg
Numer.21. keſertek az Iſrael fiai az puſztaban. Az Iuditis errôl fed-
1.Corint.10 di az Bethuliabelieket: Kiczodak vattok ti, hogy az Iſ-
Iudith 8. tent meg meritek keſerteni, ûdot rendeluen neki az ſabaditaſra: Mind ezek ellen azert, hoǵ az Iſten meg oltalmazzon, es az û lelkenek altala meg erôſſiczen, kôniôrgûnc ez keresben.

AZ VII. KERESRÔL.

SZABADICZ MEGH MINKET AZ GONOZTVL.

K. Mit ielent az ſabaditaſnak igcieuel?

F. Hoǵ auagy meg oltalmazzon az veſedelemtûl auaǵ ha bele eſtûnk, meg menczen. Ez igeüel azert meg mutattia, hoǵ az ember nem az û eſſegeuel es igiekezetiüel minekedik meg az gonoſtul, hanem Iſtene az oltalom es az ſabaditas, ki ellen az embernek ſemmi tanacza nem haſznalhat. Ezert mongia as iras, hogy erôs kûvar az Iſtennek neue.

K. Miert keriük hogy minket ſabadiczon?

F. Ezzel az Chriſtus emlekeztet az attiafiui ſeretetre, hoǵ az ſabadulaſt az mi niomorodot attiankfiainak-is ackeppen keriûk, mint mi magunknak. Mert az ki fele barattianak veſedelmet kiuannia, az û maga ſabadulaſat ſem kerheti igaz hitbôl.

K. Mit ert az gonoſſon?

Elô-

F. Elôſôr az Satant, az ki gonoz ûnnen magaban es az hazugſagnak Attia, es igiekezik az embereketis az gonoſſagban be meriteni. Maſodſor ſerti az bûnt, melliet az iras gonoſnak neuez, miert hoǵ az Iſten tôruenieuel ellenkezik: Hatmadſor ert ez igen, minden lelki es teſti niomoruſagot, meli az bûnnek giûmôlcze, es az teſtnek rontaſara vagion, es ezokaert gonoſnak mondattatik, mint az Amos bizonittia: Ninczen oli gonoz az varaſban, melliet az Iehoua nem czelekednek. *Ioan. 8.* *Amos 3.*

K. Hanikeppen ßabadit meg az gonoßtul?

F. Iollehet az Iſten ſabaditaſanak ſok es ſamlalhatatlan modgia vagion, mind az altal ez haromban kiualtkeppen be foglaltatik: Elôſôr meg ſabadit niluan valo es lathato ſegitſeggel, mikor az gonoſnak auagi az niomoruſagnak kôzepibôl ki ragadgia az hiueket, mint az Dauidnak, Iobnak es Ioſephnek peldaia meg mutatia. Maſodik modgia ez, mikor az terhet mindeneſtûl fogſa el nem veſi, de erôt ad az hiueknek, hoǵ el viſelheſſek, mind az ſ. Palrol, noha el nem veſi az czapdoſo Satant, mind az altal az û kegielmenek es ſegitô ereienek ielen leteuel ûtet vigaſtallia, es az û erôtlenſegeben, az Iſten meg mutattia az û hatalmat. Harmadik moggia ez mikor az Iſten az ôueit, az kôuetkôzendô gonoſnak elôle ki ragadgia ez vilagbol, es az û agias hazokban be kûldi az niugodalomra. *2. Corint. 12.* *Pſa. 37.* *Sapient. 4.*

K. Miert mongiuk ezt az könıörgeſnec vegeben: Mert tied az orßag, az hatalom es az diczôſeg, ming öröcke?

F. Ez harom igeben okat adgiuk, miert kel az Iſtênek meg

meg halgatni, es minket meg ſabaditani. Elöſör mert Iſtene az orſag, az az, mert ű minekünc kiraliunc, es mi viſontag ű neki ſaiat nepei vagiunk es tulaidon örökſege. Ezokaert tiſti mutattia eſt az mi Iſtenünknek, hogy az ű Aniaſentegihazat, mint örökſeget oltalmazza es meg ſabadicza. Maſodſor, öuenec mongiuc az hatalmat, melliel meg ielentetik, hogi ű neki ereie vagiö az ſabaditara, es ezzel az mi hitünkis batorittatik. Harmadſor Iſtene az diczöſeg, az az, ha az hiueket meg ſabadittia az ű igireti ſerint, ebböl az ű ſ. neue diczirtetik, azaz, igaſſaga, kegielmeſſege, göduiſeleſe es veghetetlen hatalma eſmertetik, hirdetteti c, es mindenec elöt fel magaſtaltatic.

1 Petri 2.

K. Mit iegiez az Amen?

F. Ez igeuel az iraſnak ſokaſa ſerint az köniörges rekeſtetik be annit teſen az AMEN mint valoſag, igaſſag, hiüſeg es alhatatoſſag, melliel ket dolog ielentetik. Elöſör a Iſten igiretinek tekelleteſſege, mint à ſ. Pal mondgia: Minden igiretek az Chriſtusban Vg es Amen, az az, eröſſek, auagi alhatatoſſok. Ezekröl az Chriſtus az ei küuesben giakorta ez igeuel ſokot elmi. Maſodſor az mi hitünknek batoritaſara ſolgal. Mert ezzel meg ielentiük hog hiſſük aſt, hogi az Iſten meg halgatta az mi könior geſünket.

2 Cor. 1.

Mond meg röuid ſummaban ez köniörgeſnec ertelmet?

MI ATTIANK.

Az az, Mi kegielmes Iſtennük, ki minket az Chriſtuſban fiaidda fogattal, es ſ. lelkeddel vyonnan ſüluen, az ö rök electre el foglaltal,

Ki

Ki vagy menniegben.

Az az, kimindẽhato, gondviselő es ielen valo Iſten vagi,

Szenteltessee az te neued:

Engedgied, hogy mindeneknek felette az te neuednek ti ſteſſeget kereſſük.

Iûiön az te orſzagod:

Biry es igazgas minket az te igednek es ſent lelednek altala.

Legien te akaratod:

Adgiad hogy mindenbẽ à te akaratodnac engedheſſünk.

Mikeppen meniben vgy ez földönis.

Az az mint az Angialok az te akaratodnac engednek, azonkeppen miis, hogy û velec egi tarſaſagban leheſſünk.

Mi kenierünket az mindennapiat ad meg nekünk ma.

Taplalliad az mi eletünket, minden teſti aldaſidakl.

Es boczasd meg nekünk az mi bûneinket.

Szabadicz meg minket à bûnnec ſolgiatul, à karhozattul.

Mikeppen miis meg boczatunk ellenünk vetetteknec:

Az az, Bûnünk boczanattiarol bizonſagot teſſünk felebaratunkhoz valo kegieſſeggel.

Es ne vigy minket az keſertedben:

Az az, ne hadgy fellieb keſertetnünk, hanem az mennire el ſenuedhettiük.

De

De ßabadicz meg minket az gonoztul.

Az az, oltalmaz meg az ördögnek czalardſagatul, az bűntűl es az egieb fele niomorusagtul.

Mert tied az orßag.

Az az, ezert ßabadicz meg, mert te mi kiraliunk vagi es mi te orßagod vagiunk.

Tied az hatalom.

Az az, czak tened egiedűl vagiō erőd az ßabaditaſra,

Tied az diczöſeg:

Az te neued diczirtetik az mi ßabadulaſunkbol.

AMEN.

Az az hiſſűk, hogy tekelletes vagy az te igiretedben, es minket meg halgattal az mi kōniörgeſünkben.

AZ KERESZTIENI. Szabadſagrol.

K. *Miczoda az kereſztieni ßabadſag?*

F. Az Iſten kegielmeből az Chriſtuſert, az hit altal valo meg ßabadulaſa az valaßtattaknak, az Iſtēnek harag iarul, à tőruennek atkarul es igaitul, es minden emberi talamanioktul, à melliekkel az hiueknek lelki iſmeretec meg nehezittetnek.

K.

K. *Hani reze vagion az kereſticni ſabadſagnak?*

F. Kiualtkeppen kettô. Eggik az lelki veſedelẽbôl valo meg menekedes. Mert immar à kik a Chriſtusban vadnak hitnek altala, azoknak ſẽmi karhozattiok ninczẽ, à tôruẽnec atka ala ſem vetettenek, az ôrdôgnek hatalma bolis ki ſabadultanac, es à kegielem alat meg maraduan Iſtẽnec ôrôkôs fiai, Chriſtuſnac penig ôrôkôs tarſai lôttenek. Maſik az kôzônſeges dolgokban (melliket az Iſten ſem paranczolt ſem meg nem tiltot) valo ſabadſag.

K. *Honnat vagion eredeti az ſabadſagnac?*

F. Ennek ſemmi oka nẽ talaltatik az emberben, hanẽ az Iſten az û kegielmebôl azokat az kic termeſet ſerint haragnak fiai voltanak, kirali ſabadſaggal aiandekoſta meg, melirôl az ſent Peteris illien igeckel tanit: Ti vattok az ſent nep, az kirali papſag, es Iſtennek tulaidon ôrôkſegi. 1. Petri 2.

K. *Ki altal adattatik az ſabadſag?*

F. Az ſabadſagnak niereſeben minekûnc ſoſolunk es kôzbeniaronk az Chriſtus, ki az û engeſtelô aldozattianak altala erdemli, es az Attiatul ki hozza az lelki ſabadſagot. Errôl mongia à ſ. Ianoſnal: Ha az fiu meg ſabaditand titeket, valoba ſabadoſok leſtek. Ioan. 8.

K. *Miczoda az kereſtien embernek ſabados leuele?*

F. Az Iſtennek ingien valo igireti az Chriſtusban az mi bûnûnk boczanattia felôl, meliben ez igeket irta be: Matth. 11. Iûietek en hozzam minniaian à kik faradoztok, es meg

1. Timot. 1. terheltettetek, es en meg kûnniebitlek titeket. A ß. Palis eßt erôßßiti. Bizonios beßed es minden be vetelre meltô, hog az Ieſus Chriſtus iût ez vilagra az bûnôſôknek idvôzitesere.

K. Hany fele peczettel erôßßittetik meg az ßabadſag?

F. Ket feleuel. Eggik belsô, meli à ß. Ieleknek meg peczetleſe. Mert ahol az Vrnak lelke ot vagion az ßabadſag. Ezokaert az ß. lelek az mi ôrôkſegûnknek zalaganac neueztetik, ki altal el iedzetûnk az ôrôc eletre. Maſik kûlsô, meli nem egieb hanê à ß. iegiek, az lelki ßabadſagnac lathato bizonſagi. Mert a kereßſeg altal az Iſtennek ßabados varaſaban az aniaßentegihazban vetetûnk be. Az Vr vaczoraiaual penig az ßabadſagnak biraſaban es abban valo neuekedeſeben erôßßitetûnk meg.

Ephes. 1.

K. Mtczoda vege vagion ez ßadadſagnac?

F. Hogi à mint az elôt az bûnnek rabiai voltunc, es à teſtnek kiuanſagat czelekettûk. Igi megh ßabadoluan az Chriſtus altal, minden eletûnknek rendiben ßolgalliunk az Iſtennek, ßentſegben es igaſſagban.

Romano 6 Luc. 2. Ephes. 4

K: Miert mongia hat à ßent Pal, hogy az vyonnan valo ßületes vtanis az bünnec rabſaga ala vettetet?

Roman. 7.

F. S3. pal igi tanit, hog az kereßtien emberben ket ellê kezô reß vagion. Eggik az ô reß, meli az bennûnk lakozo bûn, auag az mi tagainknak tôruênie, melire nezue az meg igazitatot ember à bûn ala vetteret, es à mit nem akarna es nem iauallana aßt czelekeßi. Maſik az vy reß, meli az Iſten lelke altal fel eppitetôt az hittel es ſiui en-

Ephes. 4.

gedelemmel. Erre nezue azert tulaidonitas, el kezdes es reß ßerint az hiuek ßabadoſok, de ẽnek tõkelleteſſege az õrõk eletbe leßen, melliet moſtan remenſeggel birunk.

K. Mellik az maſik reße az lelki ßabadſagnac?

F. Az Moſes Ceremoniainak meg ßũneſe, es az emberi talalmanioktul valo meg menekedes. Erről mongia az ß. Pal: Az ßabadſagban az meliben hiuattattatok, meg alliatok, es iſmet az ßolgalatnak igaia ala ne vetteſſetek. Galatas 5.

K. Ha az Iſten beßede meg àl mind örõckê: mikeppen ßũntenec meg az Moſes altal ki adattatot Ceremoniac?

F. Az Iſtẽnek beßede ket fele. Eggic õrõcke valo meli kõtelezi az embert minden idõben, es ez ſoha meg nem valtozhatik, mint az tõrueni es az Euangelium. Maſik hataros, meli kõttetet bizonios helihez, ûdõhõz es nephez, hoġ az meg igert Meſſiaſnak arnieka lenne, ki mihelt meg ielent az ũ vilagaual el ũzte az ſõtetſeget, es minden Ceremoniaknak veget vetet. Es ezzel ê ßabadſaggal meg ekeſitette az vy teſtamentomot. Goloſſ 2. Hebr 10. Actorũ

K. Hany fele az emberi talalmany?

F. Ket fele. Eggik ßolgal az kũlsõ eletre, meli az Iſten paranczolattiaual nem ellenkezik, Mas rendbelieket az emberek az ũnnen feiektũl ßabtanak Iſtẽnek tißteletire. Ennek meg tartaſara nem kõteles az kereſtien ember, mint az etelnek, es napoknak valogataſara. Erről feddi à ß. Pal az Galatiabelieket: Az napokat meg tartiatok, felek raita, hoġ czak heaban futottam. Maſutis igi ßol: Senki titeket meg ne itillien az etelben es az italban, anagi Galat. 4. Coloſſen. 2

az innep napoknac meg tartaſaban. Az Chriſtuſis erről
Matth.15. mongia: Heaban tiſztelnek engemet az emberek, tanituan emberi tudomaniokat es paranczolatokat.

K. Szabadê mindenec elôt elni az kerezticni ſabadſaggal?

F. Az emberek harom rendbeliek. Nemelliek tekelleteſſek, auag az igaz ertelemben meg erôſſitettek: Nemelliek giengiek es erôtlenek: Nemelliek pedig vakmerôk. Az ket rendbeliek elôt azert mindenkor elhetûnk à mi ſabadſagunckal, Mert az tôkelleteſſec meg nem botrankoznak, az vakmerôkkel penig nem kel gondolni. De az erôtlenekert ideiglen az ſabadſagbolis ki kel valamit hadni. Erről mongia à ſ. Pal. Ha az etel meg bantia az en attiamfiait, ſoha ôrôcke huſt nem eſem. Ezoka ert az Timotheuſtis kôrniûl metelte, hog ez altal az erôtleneket meg nierhetne. De viſontag az Tituſt, noha pogan vala, nem akara kôrniûl metelni, hog ezzel meg bizonitana à ſabadſagot.

Roman.14 Actor.16. Gal.2.

AZ LELKI VITEZ-kedeſröl.

K. Hany dolog kiuantatik az lelki viteſſeghen?

F. Sz. Pal kiualtkeppen kettôben helibeſteti. Elôſôrà
Epheſſ.6. ſûnek batorſagaban, auag az lelki erôſſegben, meli nem egieb

egieb hanẽ az hitnek es à io lelki iſmeret igaſſaganak al hatatoſſaga. Ez pedig az Vrban vagion, az mint tanit, es àz û ereienek hatalmaban. Mert minnen magunktul nem lehetûnc erôſſec az lelki keſertetek ellen. Maſodſor vagion az Iſten fegiuerinek fel ôltôzeſeben, melilec à mint S. Pal tanit, nem teſtiek, hanem lelkiek, es az Iſtennek ereieben heliheſtettenek. 2. Corint. 10.

K. Minemû fegiuerekben ôltözteti ſſent Pal az kereſztyeneket?

F. Elsô fegiuer, à melliel agiekunkat fel ôuetzûk az Vàloſag, mellien nemelliek az tôkelleteſſeget es az lelki io indulatokat ertik. De ez igeuel be foglallia az Iſtennek igaz eſmeretit, tiſteletit es felelmet, meliben az ember Iſten oltalma ala aggia magat, hogy az Satan keſerteti ellen batorſagos leheſſen. Maſodſor à mêly vas es az fegiuer derec az igaſſag, meli be foglallia mind az bûnnek boczanãtiat, mind az fegihetetlẽ eletet. Mikor azert à Satan keſerget az bûnnek terheuel, veſſûk eleiben à Chriſtuſnac igaſſagat, kiben minek vtanna be oltattunk à hitnek altala, ſemmi karhozatunk ninczen, es ha az teſtnec erôtlenſegebôl eſûnc, iſmet fel eppittetûnc. Harmadſor à mi labunknac ſarcia az bekeſegnek Euangeliomanak el keſitese. Mert az Euangeliomnak biztataſaual keſek vagiunk az viadalomra, es ez mellet, az tûzôn, es egieb haboruſagokon altal megiûnc, es az teſtnek itileti ellen, mindeneket meg giôzzûnk. Negiedik fegiuer az hitnec paiſa, meli ez vilagnac giôzedelme es amaz gonoſznak, minden tûzes fegiuerit meg oltia, es az remenſeg ellen remenſegre viſen. Ha azert az Satan keſert az niomoruſagockal, ſôt az teſtnek okoſſagais û magat tarſul adgia 1. Ioan. 5.

melleie,az hit mint eg̃ erõs pais el fogia az ũ tũzes niſa-
1.Teſſ.5. it,es ragaßkodnan az Iſtennek igiretihez eßt kialtia: Ha
ßinte meg õlßis,megis te benned bizom.Otõdßõr az id-
uõſſegnek ſiſakia az remenſeg, meli az hitbõl ßarmazik
Rom.8. es az hitnek tamaßa es erõſſege.Ez altal õrißtetũnk es tar
tatunk az iõuendõ tõkelletes valtſagra, es az igirt õrõk
ſegnek biraſara. Ha azert az Satan kefert ezzel,hogi az
mi fiuſagunknac ſemmi ielenſege az eletben meg nem te
czik,veſſũk eleibẽ az ſiſakot az remenſeget,meli à mint
Roman. 5. ß. Pal tanit,ſoha meg nem ßegienit. Hatodßor,az lelek-
nek ßabliaia az Iſtennek igeie,meli eleuenitõ es harhato
Hebr 4. es minden ket elõ tõrnel eleſſeb. Ezzel giõzhettiũk es
Marci 4 õlhettiũk meg az ellenſeget,mint az Chriſtuſis czeleke
det az Satannal az puſtaban. Hetedßer, mind ezek mel-
let az kereßtien embernek erõs vara az Vrnak neue, es à
kõniõrges,mint az Chriſtuſis inti az tanituaniokat: Kõ
niõrõgietek, hogy ketſegben ne iuſſatok.

K. *Minemũ ellenſeggel kel vitezkedni az kereßtien embernek?*

F. Sz. Pal erre aßt feleli hog̃ minekũnk ninczen tuſa-
kodaſunk,az teſt es az vẽr ellen,hanẽ az feiedelemſegek
es ez vilagnak hatalmas biriai ellen, es az lelki alnokſa-
gok ellen.Ez igekben meg ielenti à ß.Pal,hog̃ nem giar
lo es halando emberrel vagion kõzũnk,hanem ez vilag
nak Iſteneuel es feiedelmeuel, kinek hatalma vagion az
2.Corint.4. engedetlen fiakban. Az Iſten azert hatalmat adot az Sa-
Epheſſ.2 tannak ez vilagon az ſetetſegert es az bũnert. Sõt niha
Luc.2.2 mẽg az hiueketis kezeben boczattia hog̃ ũket meg roſ-
Ieb 2 tallia mint à Iobnac es az tanituanioknak peldaia meg ie
lenti, Mert az Satannak az eltetõ egnek hatalmais adat-

ta

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

tatot, az az, minden teremtet allatokon meg mutatt'a ke gietlenſeget, mikor az Iſtentűl engettetik az embernek bűneiert. Az Satannak tarſa ez vilag es az mi ſaiat teſtűnk, auagi az bennűnc ſűletteter gonoz kiuanſag.

K. Miert adot az Iſten az Satannak illien hatalmat?

F: Elſő oka nez az Iſtennek diczőſegere, hogy ebben az ű hatalmát es bűntető igaſſagat meg ielentene. Maſodſor ezzel meg bizonittia az hiuekhez valo attiai gődueſeleſet, melliel mêg az Satannac keſertetitis iauokra forditia, es az kűlső embert rontuan, az belſőt eppiti. Harmadſor, hogy à hiuec mindenkor kesek leuen vigiazzanak, es az Iſtēnek aiandekiban ez giakorlaſnak altala eppűllienek, à mint à S. peteris tanit. Az őrgőg az ti ellenſegtek kőrniűl forog, mint à ſiuo oroſlan kereſuen à kit be nielheſſen, kinek ellene alliatok erőſſek leuen az hit bē. Egieb heliekenis az iras haſonlittia az kereſtien embernek eletit az pallia futazhoz, meliben mindenkor elő kel nezni es az fel tőt iutalomra ſietni. Mert az eletnek Coronaia az giőzedelmeſeknek adattatik az kik az ű futaſokat io moddal el vegezik.

1. Petr. 5.

1. Corint. 4. Philipp. 3.

AZ BűNRŐL.

K. Mit iegiez az Bünncc igcie az iraban?

F. Elősőr à bűn azt iegizi valami az Iſtennek ki ielentet akarattiaual ellenkezik, melinek ſolgia es iutalma az

Leuitici 4. Exod. 4. halal. Masodsor iedzi az bűnert valo aldozatot, mint soc helien az Moses irasaban meg talaltatik. Sz. Palis erről
Romano. 8. mongia: Az bűnről karhoztata az bűnt, az az, az ű bűn rontato es engesztelő aldozattianak altala az bűnnek terhet es ereiet el vőtte az hiuekről. Masutis az ertelembe
2. Cor. 5. vesi: Az ki nem tudgia vala a bűut, mi erettünk ast bűn-
Esa. 53. ne teue, az az, amaz artatlan barant, à kinec saiaban alnoksag nem talaltatek, az mi bűneinkert fizető aldozatul rendele, hogy mi Isten igasságí lennenk.

K. *Miczoda az Bűn?*

F. Sz. Ianos az bűnt, az töruennek altal hagasanak mőgia. Az ki azert az bűnt meg akaria ismerni az törue-
1. Ioan. 3. nnek ket tablaiat tűkőrűl vesse eleiben: Az töruen pedig az termesetnek epseget es az tőkelletes engedelmet kiuannia. Hat valami ez kettőuel ellenkezik mind bűn, es termeseti serint halalt erdemel.

K. *Hany fele az bűn?*

F. Mondam hog à töruenből kel az bűnt meg iteleni. A töruen pedig nem czac az kűlső czelekedetet kiuannia, hanem sinten az giőkerere megien, es amaz belső ep seget keresi, meli az emberben nem talaltatik. Az mine mű azert az kut fű ollian az foliasais. Erre nezue az iras ket fele bűnről emlekezik. Eggik eredendő es vg mint termeset serint valo, Masik czelekedendő es az elsőnek giűmőlcze.

K. *Miczoda az eredendő bün?*

F. Az emberben oltatot sentsegnek es igasságnak meg
Epheſſ. 2. romlasa az esetnek altala, meliben minden emberek sűlettenek, es termeset serint haragnak fiai lesnek. Est az i
Ioan. 5. ras masut neuezi testnek, lelkes embernek, bennünc la-

ko

zo bűnnek, az tagokban leuő tőruennek ő embernek es gonoß kiuanſagnak, melliet az ember nem kőuetesből tanul, mint az Pelagius mondotta, hanem ſűleteſenel hoz ez vilagra, mint az Dauid mongia: Ime az alnokſagban fogontattam, es az bűnben fogadot engemet az en aniā. Ezert panaſolkodik az Iobis: Kiczoda teheti tiſtaua, az mi tiſtatalan magbol fogontatot. A mint azert az gonoz ſa nem teremthet io giűmőlczet, i gi az embernek mindē igiekezeti es hailandoſaga az gonoßra vagion. Ez pedig eſmeretlen bűn, melliet ez vilag meg nem itilhet, hanem az Iſten tőrenieből ielentetik meg.

Gal 5. *Romano. 7.* *1. Corint. 2.* *Pſal. 51.* *Iob 14.* *Geneſis 8.*

K. Miczoda az czelekedendő Bűn?

F. Minden fele gondolat, ſolas es czelekedet, valameli az Iſten tőruenieuel ellenkezik. Ebbenis minden embernek reſe vagion, es ez altal ideſtetik az Iſten igaz itiletire, es kőteleſtetik az karhozatra. Ez bűntis meg kel valaſtani az Iſtennek tőrueniből, es erre nezue ket fele leſen az czelekedendő bűn. Mert nemeli vagion az el ső tabla ellen, es ez be foglaltatik az hitetlenſegnek neueben, meli leſen vag tudatlanſagbol, vag ertelemből: Nemeli vetek pedig leſen az maſodik tabla ellen, mely noha ſantalan, mind az altal az hamiſſagnak igeieben be rekeſtetik.

K. Maſodßor hany fele az bűn az ßandekra es az igiekezetre nezue?

F. Ket fele, eggik giarloſagnak vetke, meliben eſnec à hiuek az teſtnek erőtlenſegeből, de iſmeg az benőnk la kozo ß. leleknek altala fel eppittetnek, az mint az iras tanit: Hetetßer eſik az igaz napiabz, de iſmeg fel kel. Sz. Pal is erről mongia, hog nem czelekedheti az iot, az melliet

Rom. 7.

akar. Masik az vralkodo bűn, meli az testnek gonoz kiuansaganak kőueteſe, es vakmerőſeggel valo ůzeſe, meli
Romano. 6 ből az emberek ů magokra lelki es testi bűnteteſeket vő ſanac. Erről mongia a ſ. Pal: Ne vralkodgiec à bűn az ti hailando teſtetekben, es az teſtnek kiuanſagit el ne vegezzetek. Haſna ennek ez, hogi kűlőmbſeget tegiűnk ez vilagnak fiai kőzőt, kik az bűnben el arattanak, es abban giőniőrkődnek, es az hiuek kőzőt, kik ha esnek erő tlenſegekből, ſirattiak es igiekeznek el tauoſtatni.

K. *Hany fele az bűn az vêtkezö ſemeliekre nezue?*

F. Az vetkező ſemeliek vagi valaſtottak, vagi haragnak edeni. De az harag edeniis ket rendben vadnak, nemelliek vakok es tudatlanok, nemelliek az igaſſagnak ertelmere iutottanac. Erre nezue azert harő rędbeli leſen à bűnis, boczanando, halalos es ſ. lelek ellen valo vetek.

K. *Miczoda az boczanando bűn?*

F. Az valaſtottakban mindę fele bűn boczanondo az
Titum 3. Iſten kegielmeből a Chriſtuſert, az hitnek altala, mint ſ. Pal mongia, hog à Chriſtus az valaſtottakat minden alnokſagokbol meg valtotta es meg tiſztitotta, nem tulaidonituã nekiek az ů bűnőket. Est pedig kel erteni mind
Romano. 8 az első, mind az maſik tabla ellen valo bűnőkről, melliec az hiuekben boczanandok, es ennek à ſ. Pal illien okat mongia. ſemmi karhozatiok ninczen immar azoknak, az kik az Chriſtusban vadnak.

K. *Miczoda az halalos bűn?*

F. Az iras az bűnt ketkeppen tamaſtia előnkben. Elő-
Romano 5. ſőr ů magaban, es az ů termeſetiben, es erre nezue minden bűn halalos, mint ſ. Pal kőzőnſegeskeppen mongia

hogi az bűnnek ſolgia az halal. Maſodſor az ſemelie-
re nezue kel meg gondolni az bűnt, meli el fedeſtetik à
hiuekben, es czak az hitetlenekben leſen halalos, kiket
az Iſten az ű tulaidon termeſetekben, igaſſaga ſerint i-
tel az karhozatra. Mindenekben azert halalos bűn va-
gion, valakik meg nem ternek es abban vegiglẽ meg ma
radnak. Erről mongla à ſ. Ianos: Nem mondom hogi az 1. Ioan. 5.
ert kőniőrőgietek az ki vetkezik az halalra.

K. Miczoda à ſent Lelek ellen valo bűn?

F. Vakmerőſegből valo hitetlenſeg, meliben az harag
nak edeni az meg ertet igaſſagot, lelkek iſmereti ellen
karomliak es ebben vegig meg maraduan, ſoha bűnők-
nek boczanattiat nem nierhetik.

K. Miert mondatik ſent Lelek ellen valo bűnnek?

F. Mikor à ſ. lelek ellen valo bűnről vagion az kerdes,
nem az bűnnek czelliara nezűnk, az az ki ellen legiẽ az
bűn, hanem minemű kűlőmbſeg legien az első tabla ellẽ
valo vetkek kőzőt. Minden bűn azert az Iſten ellen es
az ű tőruenie ellen vagiő, es a ki à ſ. lelek ellen vet, egiẽ
lőkeppen az Attia es Fiu ellenis vetkezik, de ebben ki-
ualtkeppẽ az bűnnek meg valaſztaſarol vagion à kerdes.
Touabba a ſ. Lelek neuezetinis kel erteni az ſent lelek-
nek ereiet es czelekedetit, az meg vilagoſitaſt meli ellẽ
vetkeznek ê fele hitetlenek. Mondatik azert ſ. lelek ellẽ
valo bűnnek. Mert az vilagoſſag es az igaz ertelẽ mely
ellen vetkeznek, a ſ. leleknek aiandeka, es ezt ű magok
ban meg oitiak, hogy Iſten lelketűl ne vezereltеſſenek.

K. Honnat bizonitod hogy vakmerőſegből valo hitetlenſeg?

Hebr.10. F. Sz.Pal mongia: Ha akaratunk ſerint vetkezendûnk az meg iſmert igaſſagnak vetele vtan, ninczen aldozat à bûnert. Azok vetkeznek ſpedig akarattiok ſerint, à kiknek minden ſandekok ez, hogi az meg ertet igaſſagot, ôrdôghez illendô irigiſegbôl meg vtalliak es gialazzak. Tomabba ezen ſ. Pal az û meg boczattatot bûnet, tudatlanſagbol valo hitetlenſegnek neuezi. Azert ebbôl ez kôuetkôzik, hogi az meli hitetlenſeg meg nẽ boczattatik, mint à ſent lelek ellen valo bûn, ertelembôl es vakmerôſegbôl ſarmazik.

1.Timot.1

K. Hani dolog vagiô â ſ. lelek ellen valo bûnbẽ?

F. Imez negi mellieket embernek ſûkſeg eſeben venni, hogi ehben ne teuelegien es ketſegben ne eſſek. Elsô ez, hogi hitetlenſeg, es az elsô tabla ellẽ valo vetek, meli ben az hitetlenek az iduôſſegnek okait vtalliak ez vetic meg, à mint ſ. Palis magiaràzza, eſt monduan: Az ki az Moſes tôrueniet meg veti, ket auagi harom bizonſag altal ôlettetik. Menniuel nagiob bûnteteſe leſen hat ãnak az ki az Iſten fiat meg tapodgia, es az vy teſtamentomnak veret tiſtatalannak mongia, es az kegielemnek lelket boſſûſaggal illeti. Az Dauid paraznaſagban es gilkoſſagban eſik, de az maſodik tabla ellen vetkezik kiualtkeppen, honnet nem mondhattiuk, hogi ſent lelek ellen valo bûnt nem czelekedet.

Hebr.10.

K. Mellik az maſodik?

F. Az ſ. lelek ellen valo bûnben mindenkor elôl iar az meg vilagoſitas, auagi az igaſſagnak es az iduôſſeg vtanak iſmereti, meli az igenek altala, az ſent leleknek aiandekabol adattatik. Eſt bizonittia az ſ. Pal, mikor igi ſol: Az kic egiſer meg vilagoſittatnac es az mẽniei aiandekokat meg koſtolliak, es az ſ. lelekben reſeſek leſnek, ha

Hebr.10.

el eſendnek,lehetetlen dolog,hoǵ meg vytaſſanak az pe nitentiara.A ſ.Peteris erről mongia: Iob volt volna nekiek, ha meg nem eſmertek volna az igaſſagnak vrat, hoǵ nem minek vtanna meg eſmertek, el tauoznanak a ſ.paranczolattul,az meli ű nekiek adattatot. Az ſ.Iſtuã is eſt veti az Sidoknak ſemekre: Ti mindenkor az ſ. leleknek ellene allottatok. Mert à Prophetak tanitaſokat, kik Iſten lelke altal ſollottanak ertuen es tuduan, megh vetettek es karomlottak. Az ſ. Peteris az Ananiaſt ezzel feddi:Miert hazuttal à ſ.leleknek. Mert az ű alnokſaganak vege az Euangeliumnak gialazattiara megien vala,melinek igaz voltat lelkeben inimar meg eſmerte vala.Ebből azert kőniű meg erteni, hoǵ az kik tudatlan ſagbol vetenek es nag karomlaſokat teſnek az ſ. lelek ellen nen vetkeznek,miert hoǵ az vilagoſſag es az igaz ertelẽ ninczẽ ű bẽnek.Pelda erre à ſ.Pal,ki ű magat karő lőnac űldőzőnec es boſſuſag teuőnec mőgia,de ê mellet aſt ielẽti,hoǵ ezokaert niert irgalmaſſagot, mert tudattanul czelekette hitetlenſegnek altala.Sz.Peteris à Chriſtuſnak gilkoſit ezzel batorittia:Tudő attiamfiai hogi tudatlanſagbol czelekettetec, hogi az eletnek vrat meg ől tetek.Moſtan azert tarczatok pœnitentiat az ti bűneintekről.

Act.6. Act.ő 5. 1.Timot.1 Act.ő 3. Math.7.12

K. Mellik az harmadik?

F. Az karomlas es az meg iſmert igaſſagnac ſidalmazaſa es czufolaſa, mint az Chriſtus mongia:Az ki karomlaſt ſol az ſ.lelek ellen,meg nem boczattatik,ſem it, ſem az iővendő vilagon.Ez felekről mongia az Chriſtus:Ne adgiatok az ſentet az ebeknec,es à draga kőueket ne hãniatok az diſnok eleiben. Sz.Peter ezekről hozza elő à pelda,beſedet:Az eb az okadaſra,es az diſno az fertőre.

Ez

Ez karomlas mellet artalomra valo gonoz igiekezet vagion, melliel az igasságot akarnak el oltani. Nagy bűn az ert ű magaban az Isten kegielmet es az Christus igasságat meg vetni, de ezt karomlani, ßidalmazni, czufolni, at kozni, es hamis vadolasockal neheziteni, sockal terhesb vetek es örök kárhozatra melto.

K. Mellik az negiedik?

F. Az bűnben valo vegig meg maradas, az embernek lelki ismereti ellen. It az hiuek intendöc, hogy ez fele ite letben igen mertekletessec legienek, es idö elöt senkit ê fele rettenetes bűnnel ne karhoßtassanac, hanem Istenre haggiak az iteletet. Mert ha valameli kesöre meg ter az ember az karomlasbol, annak bizonsagat mutattia, hogy nem vetkezet volt à ß. lelek ellen. Pelda erre az Peter, ki az harom felül meg mondot dolgokon altal ment, es ez negiediken tartozot meg. Az elsö tabla ellen vetkezet mikor az Christust es az iduösseget hatra vetette. Az v
Matth. 16 tan lelki ismereti ellẽ az meg vilagositas vtan el eset, ki az elöt sep vallast tön, hogy à Iesus volna az Christus az elö Istẽnec fia. Vegezetre karomlastis czelekedet, mikor hamis eskűuessel es atkozodassal tagatta, hogy soha az embert nem ismerte volna. Noha annira ment az bűnben elö, mind az altal mẽg sem vetkezet az ß. lelek ellen, es à bűnert karhozatra nem vettetet. Elöß ör mert eletnek fia Masodßor, mert nem vakmerökeppẽ vetkezet. Harmadßor, Mert az bűnben meg nem kemeniedet hanem hertelen mint egy meli alombol fel serkennẽ, es bűnet keseruesen siratuan az Istenhez meg ter. Eckeppen kel azert az iras ßerint az ß. lelek ellen valo bűnt meg hatarozni.

K. Miert nem boczattatik meg à ßent Lelek ellen valo bűn?

F. Mert à kikbẽ ez vetek talaltatik, ſoha azok pœnitenttat nem tarthatnak, melinelkûl ſenkinek az bűnnek boczanattia nem adatik. Hoǵ pedig meg nem terhetnec elſô oka ez, hogy az veſedelemre keſitet haragnak edeni, es az elôbi hitetlenſegert el fordult elmere adattanac es ſoha nem igiekezhetnek az Iſtenhez valo meg tereſre. Ezekrôl mongia à ſ. Pal, hoǵ minek vtanna nem hittenek az igaſſagnak, boczatotta az Iſten û reaiok, az te ueligeſnek ereiet, hoǵ hinnenek az hazugſagnak. Nem igazan ertenek azok az kik itelik az vetket megh nem boczattatni erre nezue, hoǵ auaǵ ritkan anaǵ nehezem boczattatik meg. Mert mind az harõ Euangeliſtac niluã es homali nelkkûl bizonittiak, hogi az ſ. lelek ellẽ valo bűn ſoha meg nem boczattatik, meliben az Iſten az û igaz iteletit akaria meg mutatni az karomlo haragnak edenin. Mikor pedig aſt mongia ſ. Matthenal, hogi ſem ezen, ſem ez iűuendô vilagon meg nẽ boczattatik, nem vǵ kel erteni mikeppen aʒ Papiſtak veſik, mint ha volna oli vetek, meli ez elet vtan boczattatnec meg az purgatoriumnac tűze altal. De ez ſolaſnak modgiaual czak az ielentetik, hoǵ ez fele bűn ſoha meg nẽ boczattatik, ſôt mẽg az iűuendô iteletbenis nagiob bűnteteſe leſen, hoǵ nẽ mint egieb fele vetkeknek, miert hoǵ ez mindẽ bűnôket fellûl halad. Hoǵ ez legien ertelme niluabban magiarazza à ſ. Marknal ez igeckel: Az ki az ſ. lelek ellen karomlaſt teſen, nem leſen boczanattia mind ôrôcke, hanem kôteles leſen az ôrôcke valo itiletre.

Romano. 8

2. Theſſalo. 2

Matth. 12.

Marci 3.

K. Vadnakê peldak â ſent irasban affele vetkekről?

F. Elsô pelda errôl az karomlo Sidok, kik lelkek eſmereti,

Matth.12. Marci 3. Luca.12. reti ellẽ az igaſſagnak giűlőſegeből kialtiak, hog à Chriſtus az Belzebub altal űzi ki az ördögöket, es ű bẽne az Iſtennek meg ielentetet kegielmet labok ala tapodgiak, es halalig meg nem ſűnnek az Iſtennek karomlaſatul. Ezokaert őrők karhozatot niernek, es nagiob bűnteteſt erdemlenek hog nem mint az Sodomabeliek. Maſodſor Az Iudaſis az ſ. lelek ellen vetkezik, ki az keues niereſegert az ű meſteret el arullia, az Iſten kegielmet es az Iohan.17. Chriſtus erdemet meg nem bőczűlli, meliből ketſegben eſik, es az ű erdeme ſerint az veſedelemre megiẽ, à melire keſittetet volt. Harmadſor. Az Iulianus Czaſaris ez vetekben eſik, ki az meg iſmert igalſagtul el ſakad, karomlia es űldözi à Chriſtuſnak hitit, es mikor az hadban nyllal meg lőttek volna, az vert az markaual az egben haniman eſt kialtia vala: Megh giőztel immar Caliláe. Tőb effele peldak vadnak, melliek meg ielentik, meli re ttenetes legien az ſ. lelek ellen valo bűn.

K. *Miczoda az ember fia ellen valo bűn?*

F. Tudatlanſagbol valo hitetlenſeg, es az igaſſagnak karomlaſa, meli az valaſtottaknak az Chriſtusban valo hitnek altala, megh boczattatik, az hitetlenekben pedig halalos.

K. *Miben eggiez es miben kűlőmbez ez ket rendbeli vetec?*

F. Előſőr ebben eggieznek, hog mind az kettő az első tabla ellen valo hitetlenſeg. Mert az fiu ellẽ valo bűnbenis az iduőſſegnek okai vtaltatnak meg, es az ki az fiat meg veti, az Attiat es az ű lelket vtallia meg. Az fiu ellen valo bűnis azert nem minden tudatlanſag, hanem ki vaſtkeppen valo vetek, meli innet ſarmazik, mikor az

Chriſtus

Chriſtűs az igeből nem iſmertetik, meliből kővetkőzik tudatlanſagbol valo hitetlenſeg. Mert az emberek az ű okoskodaſok ſerint iteluen az Chriſtuſt az ſolgai abrazatban nem hihetik hogi Iſtennek fia es iduőzitő legiẽ. Erre nezue mondatik azert ember fia ellen valo ſidalőnak. Mert az kűlső abrazatra nezue, czak ollian mint eg gialazatos es niomoruſag ala vettetet ember, es ezokaert nem czuda ha ű benne meg botrankoznak az emberek, mig az Iſten igeieuel es lelkeuel meg nem vilagoſitatnak. Az tudatlanſag azert es az igiekőzet, kűnniebiti az vetket, ha vgian terhes leſenis, mint peldanak okaert: Ha az Kirali ſolgai ruhaban őltőzuen gialazattal illettetik es nem iſmertetik, boczanando vetek, de ha valaki űtet latuan es eſmeruen ſidalmazza, halálra melto. Ig az fiuis eſmeretlen, es ha meg vettetik nem ollia nagy bűn, mint mikor az ſ. lelleknek vilagoſitaſabol eſmertetuen, meg gialaſtatik. Maſodſor, mind az kettőben karőlas es az Iſten neuenek ſidalmazaſa vagion. Kűlőmbőznek pedig imez haromban. Előſőr. Mert az ſ. lelek ellẽ valo bűn, mint immar meg mondottuk, ertelemből leſẽ, az fiu ellen valo bűn tudatlanſagbol ſarmazik. Maſodſor kűlőmbeznek az ſemelieckelis. Mert az ſ. lelek ellẽ valo bűn, czak az haragnak edeniben êshetik, ezekbenis pedig czak azokban az kik az igaz ertelemre meg vilagoſittattanak. De az fiu ellen valo bűn ket rendbeliek ben leſẽ. Auagi az veſedelemre rendeltetet hitetlenekben, kik az ű termeſet ſerint valo ſőtetſegekben hagiatatnak, es ebben el veſnec: Auagi az valaſtottakban, kic noha ideiglen karomlok, mind az altal, mikor az hiuatalnak ideie el iű, meg vilagoſittatnak, es ſoha az előbbi ſőtetſegre viſſa nem ternek. Harmadſor, Az kik az ſent

lelek ellen vetnek, ſoha meg nem terhetnek, de az kik à fiu ellen vetenek, ha eletnek fiai, fükſegkeppen meg kel terniek.

K. Mi haßna vagion ez ertelemnek?

F. Elöſör ebből meg hamiſſitatik az Stoicuſok ertelme, az kik minden bünt egienlönek mondanak. Mert az iras külömbſeget teßen az elſö es az maſodik tablan valo vetkek közöt, ſöt meg az elſö tablanis ez ket meg mondatot vetek, eggik az maſiknal ſokkal nagiob, es az bün teteſeis terhesb. Maſodßor vgian ezenből meg hamiſſitatik az Meletius es az Nouatus vallaſa, kik aßt tanitot tak, hogi az kik lelkek eſmereti ellen valo nagy bünben eſnek, (mint az kik egißer az tudomant meg tagadgiak) ſoha az Aniaßentegihazban be nem kel fogadni. De ez ellen nag vigaßtalaſa vagion az embernek, hogi à mint az Chriſtus tanit, minden bün meg boczattatik, czak az ßent lelek ellen valo bün boczathatatlan. Az meli bünből pedig az ember meg terittetik, ninczen à ßent lelek ellen. Ebből à ß. Pal ßep tanuſagot hoz ki, eßt monduan: Bizoni beßed es melto minden be vetelre, hog az Ieſus Chriſtus iût ez vilagra az bünöſöknek idöziteſere, kic közzül en elsö vagiok. Harmadßor minden kereßtien embernek ebből inteſe es ſerkenteſe vagion az igaſſagnak ſorgalmatoſſaggal valo köueteſere, mint à Dauidis tanit, hog az igazak latuan az hitetleneknek veßedelmeket, inkab kezdik az Iſtent felni, es az vrnak hazaban ollianok leßnek, mint az zöldelö olai fa.

1. Timot. 1.

Pſal. 52.

K. Kiczoda az bünnek oka?

Iean. 8.

F. Az egeß ßent iras az bünnek okat az ördögnek es az embernek tulaidonitti a, az Iſtent pedig menti, mint

ßent

S: Ianos mongia: Az kiuanſag ninczen az Attiatul, hanem ez vilagtul. Az ôrdôg eleitûl fogua vetkezik es ha zugſagnak attia. Sz. Dauidis eſt bizonittia. Oli Iſten vagte, ki az alnokſagot nem akarod. Igaz az mi vrunk Iſtenünk es nincz û benne hamiſſag. *Romano.5. 1.Ioan.3. Pſal.5. Pſalmo 91. Sophron.3*

K. Mikeppen mongia â ſzent Pal, hogy az Adam nem czalattatot meg, hanem az aſſſony allat, maſut penig vgy tanit, hogy egy ember altal iüt be az bün ez vilagra? *1.Timot.2. Romano.5*

F. Az elsôbẽ ſol az bünnek eredetiről. Mert az Satan elôſôr az Euat czalta meg, es az firfiu az Eua altal hittetet el, honnet az bün az aſſoniallatrol ſarmazot az firfiurais, mint az bölcznek mõdaſabolis bizonittatik: Az aſſoniallattul let az bünnek kezdeti, es minnian û altala halunk meg. Az maſikban pedig nez az ſzẽt Pal az firfiunak meltoſagara, ki az aſſoniallatnak feie vala. Ezokaert az vetek, melliet egy akaratbol czelekedet. à Satannal es az aſſoniallattal û neki tulaidonittatik, vgy mint fünec. *Eccle.25.*

K Miert nem lehet az Iſten az bünnek oka?

F. Elsô. Valami az Iſtẽ termeſetinec ellene vagiõ ãnak oka nem lehet. De à bün, az meli ſõterſeg es hamiſſag, az Iſten termeſetiuel, ki vilagoſſag es igaſſag, ellenkezik. Hat az Iſten az bünnek oka nem lehet. Maſodik. Valamit Iſten meg tilt, meg itel es meg büntet, ſoha annak oka nem lehet. Mert igy magaual ellenkeznek. De az bünt tiltia. Hat ennek oka nem lehet, mint az iras mongya: Nem illik te hozzad, hogy az ki meg itiled ez fôldet, az *Geneſis 8.*

gazat az hamissal eggiűt el veßessed. Az ß. Iobis eßt bízo nittia: Tauoli legien hoǵ az Isten hamis volna: Mert az Isten hamissan nem karhoztat es az mindenhato el nem fordittia az iteletet. Touabba, ahol az gonoßt Istēnek tulaidonittia az iras, nem kel erteni az bűnről, hanem az tőruen ßerint valo bűntetesről, mint az Propheta Istennek gonoz itiletinek mongia az fegiuert, az ehseget, az pußtito fergeket es az dög halalt. Az Hieremiasnalis igi ßol: Ime en hozok gonoßt ez nepre, az ű gondolatinak giűmölczet.

Ezech. 14.

Ierem. 6.

AZ MEGKEMENItesről.

K. Hany fele az meg kemenites?

F. Nemeli vagion az kűlső dolgokban, melliekben az Isten az ű titkos tanaczabol oda haittia, ahoua akaria az embereknek ßiueket, vagi ű magoknak, vag egiebeknek bűntetesere es probalasara, mint à Dauidnak, ßiuet meg kemeniti, az Ioabnak hasnos intese ellen, hogi az nepet meg ßamlaltatna. Mert az Iehoua haragia az nep ellen fel geriedet vala. Nemeli pedig vagion az lelki vakßagban, kiről az iras sok helien emlekezik.

1. Sam. 24.

2. Paral. 21.

K. Miczoda az meg kemenites?

F. Az el fordult elmere valo adas, melliel Isten igaz iteleti ßerint, az haragnak edenit veri, az előbbeni hitetlenßegert, hoǵ az ű bűnőknek merteket be telließituen, ßi elßenek az veßedelemre, az melire rendeltettenek, es az Istennek bűntető igaßaga es hatalma ű bennek meg ielēteßßek.

Mi

K. *Miczoda okai vadnak az meg kemenitesnek?*

F. Elősőr indito es elől iaro oka, az hitetlenseg es az Isten ellen valo engedetlenségh, melli el erdemlik az lelki vakságot, mint §. Pal tanit ez igekben: Miert hog az igasságnak §eretetit nẽ vettek, hog iduózülnenek, boczatta az Istẽ ű reaiok az czalatságnak ereiet, hogi hinnenek à hazugságnak, es azokat czelekednek, à melliek nem illenenek. Ezokaert az lelki vakságot az teueliges iutalmanak neuezi. Masodsor, kűlső §erző oka az Satan, az ki halmas az engedetlen fiakban, es űket az bűnben meg vakittia, es fogságban tartia az ű akaratriara, az az, hogi neki engedgienek az fertelmessegnek czelekedetiben, es à bűnből ki ne terhessenek, mint §. Pal mögia: Ez vilagnak Istene, meg vakitőta az hitetleneknek elmeieket, hog az Euągelium ű nekiek ne vilagoskodgiek. Harmadsor az kemensegnek kűlső bűntető oka az Istennek igaz iteleti ki az bűnert az teueligesnek hatalmat boczattia az hitetlenekre, hogy lattan ne lassanak, ertuen ne erczenek, es meg ne gyogittassanak. Erről mongia à §. Pal. Az kit àkar meg kemenit. Az Esaiasnalis est mongiak az Israel fiai: Miert vittel el minket az te vtaidrol, miert kemenitet ted meg az mi §iuűnket, hog ne felnenk teged? Masutis igi §ol: Az Isten be kente az ű §emeket, hog ne latnanak es ne ertenenek az ű §iuekbẽ. Ez igeckelis ezen erősséttik, ahől est mongia. El fordula az Isten es ada űket hogi tiztelnek az eghi §ereget. Sok egieb heliekenis az Istennek tulaidonittatik az vakitas es az meg kemenites.

2. Tess. 2.
Romano. 2.
2. Corint. 4.
Rom. 9.
Esa. 63.
Esa. 44.
Actorũ 7
Esa. 6. 29.
Actor. 28.
Matth. 11.
Ioan. 12.
Rom. 11.

K. *Hanikeppen kemenit meg az Iſten?*

F. Elŏſŏr, az ŭ lagito es vilagoſito kegyelmenek megh vonialaual. Mert az kiket elŏl nem veſen, es az ŭ lelkenek eleuenitŏ ereieuel nem vonſon, hanem az ŭ tulaidon termeſetekben es ſŏtetſegekben el hagy az ŭ bŭnte tŏ iteleti ſerint, azoknak az bŭnben ſŭkſeg megh kemenedniec, mint az Moſes bizonittia ez igeckel: Nem adot te neked az Iehoua ertelmes ſiuet mind ez napiglan. Az mikeppen azert az napnak el tauozaſabol vagyon az ſŏtetſeg, de mind az altal az nap az ſŏtetſegnec nem oka: Igy az Iſten à kinek nem adgia az ŭ vilagat meg kel maradni az vakſagban, de azert ennek ſer zŏ oka nem lehet. Maſodſor meg kemenit, az vakito Satannak kezeben aduan az hitetleneket, kikben ereiet ki nem ielentheti, hanem ha az Iſtentŭl engettetik. Ez meg bizonittatik az Achab Prophetainak peldaiockal kikbē az Iſten hatalmat ad az Satannak, hogy hazuk lelek legien az ŭ ſaiokban. Harmadſor meg vakit es meg kemenit, az igenek hirdeteſeuel, meli ŭ magaban elet es vilagoſſag, de az veſedelēnek fiaiban halalnak illattia. Ez okaert az Prophetat el kŭldi eſt monduan: Menniel vakicz meg ez nepet.

Deuter. 24.

3 Regŭ 22.

Eſa 6.

K. *Kiczodak kemenitetnek meg?*

F. Iollehet az valaſtottakban-is vagyon ideiglen valo kemenſeg, mig az igenek es az Iſten lelkenek altala meg nem vilagoſittatnak, mind az altal vegh keppen valo kemenſeg czak az haragnak edeniben vagion, kik, miert

hogy

hogy à Chriſtuſnak iuhai kőzzűl ninczenek, ſoha megh nem terhetnek, hanem naponkent az hitetlenſegben neuekednek, es abban meg halnak.

K. Ha az meg kemenicdes, mely ſok bűnnek erdeti az Iſtentűl vagion, az bűnnekis valamikeppen oka leßen?

F. Az meg Kemeniteſnek okait megh kel valáßtani Mert az Iſten az Satannal es az emberrel nem egyarant czelekedik az vakitasban. Az Satanra es az emberre nezue bűn, es az előbbeni hitetlenſeg mertekenek be tőlteſe, mint ßent Pal-is tanit eßt monduan: Meg va kultanak az hitetlenek az tudatlanſagert, meli ű bennek vagyon. Ennek azert az Iſten ßerző oka nem lehet. Az Iſtennek iteletire nezue, ki az bűnert, az emberekre boczattia az teuelygeſnek ereiet, az megh kemenites mondattatik bűnteteſnek, mellyet az hitetlenek előt iaro engedetlenſegeckel erdemlőttenek es vontanak feiekre. *Epheſſ. 4*

K. Hany vege vagyon az meg kemeniteſnek?

F. Harom. Első nez az meg vakult hitetlenekre, hoģ az ű engedetlenſegeknek iutalmat vegiek, az ű ßiueknec meg kemeniedeſet es az karhozatot. Maſodik nez az Iſtenek igaz iteletire es diczőſſegere, hoģ ezeknec bűnteteſeben az ű emeßtő haragiat es hatalmat megh muraſſa, mint à Pharaorol mongia: Ezert inditottalak tegedet fel, hogy te benned meg ielenczem az en hatalmamat. Har *Roman. 1.*

mad-

madik nez az valaſtottakra, hogy ezek ſi magokban, az Iſtennek io voltat es lelki aiandekit meg bőczűlliek, es ezeknek peldaiokbol az bűnt tanullíak meg vtalni, es ſor galmatoſſon el tauoſtatni. Erről mongia az ſent Pal: Laſſad az Iſtennek kemeny itiletit azokhoz: az kik el eſtenek, te hozzad pedig az ki hitnek altala meg allottal, az ſi io voltat.

AZ ANTICHRISTVS= rol es annak orſzagarol.

Mit

K. *Mit iegiez az ſent irasban az Antichriſtuſnac neuezeti?*

F. Antichriſtuſnak mondatic, valaki az Chriſtus tudomania ellen tamad, mint ũ magais magyarazza ez igeckel: Az ki ninczen en velem en ellenem vagion, es az ki nem gyũit en velem ſellel hinteget. Meg valaſtatik pedig az Antichriſtuſnak neue az hatalomra nezue, mert e leitũl fogua, miulta az Euangelium hirdettetik, ſok Antichriſtuſok voltanac, az ſent Pal ideieben az Philetus, Hymenæus, Alexander, es ezekhez haſonlatoſok, kikben az Satan az ũ ereiet keſergette, es az ũ orſaganak elſõ fundamentomat vetõtte. Maſodſor emlekezik az iras amaz fũ Antichriſtuſrol, az ki az Chriſtus el iõnetelinek elõtte, meg ielenendõ. Nemelliek eſt bizonios ſemelirõl ertik, az ki hatalommal, czudackal es alnok meſterſeggel egiebeket felũl haladna, kit meegh iũuendõnek mondanak, de ez czak velekedes, es az irasbol ninczen erõs fundamentoma, nem kel azert eſt czak egi emberrõl erteni, hanẽ az egeſs Antichriſtuſnak orſagarol, es az kik rendſerint ebben vralkodnak, az mint az ſent Pal megh iria, Senkire ez nem illik, hanem az Romai Papara es annak ſeregere, ki meltan mondatik Antichriſtuſnak. Miert hogy az Chriſtuſſal es az ũ tudomaniaual ellenkezik. Ettũl feltõtte az Apoſtol az kereſtieneket mikor eſt irta à Corinthusbelieknek: Felek raita, hogy az mikeppen az kigyo az Euat meg czalta ahnokſaganal, ezenkeppen az ti ertelmetek-is el ne ſakaſtaſſek az egygyũſegtũl, meliuagion az Chriſtusban. Errõl emlekezet az Chriſtusis; Engemet az ki iũttem az Attianak neueben nem veſ *2. Teſſalo. 2*

tek ha pedig valaki iôuend az ûnnen neueben aſt be veſitek. Touabba az papa ez neuet ôrômeſt el razna magarol, es ha lehetne az Aniaſsentegyhaz paſtoraua tenne magat. Az ſent Pal iôuendô mondaſat azert igyekeznek az Sophiſtak el forditani az Paparol es ennek ſerege rôl. Elôſôr ezzel, hogy lattatik az Apoſtol ſollani egy bizonios ſemelirôl, melliet veſsnek az Gôrôg articulusbol, melliel egy ſemelt lattatik mutatni. De errôl aſt kel erteni, hogy az ſent Pal egy ſectarol es egy giûlekôzetrôl ſol, melynek egy feie es vezere vagion, es erre nezue vgy ſol rolla mint egy ſemelirôl. Noha pedig ez part ûtesben eggik fô Antichriſtus az maſik helieben ſal, mind az altal egy az fô es egy az teſt, tudnia illik, az baluaniozoknak es hamis Prophetaknak tarſaſaga. Peldanak okaert, mikor az ſent Peter az Satanrol igy tanit: Amaz ti ellenſegtek az ôrdôg kôrniûl forog, it noha eggiet mutat, mind az altal az ôrdôgôknek ſereget erti, de hogi ezek egienlô akarattal az ſôtetſegnek orſagat eppitik, czak vgy emlekezik mint egyrôl: Igi az ſent Palis amaz bûnôs emberrôl tanituan az Antichriſtuſnak minden ſereget be foglallia, de ez mind az altal egy teſt az egy fû alat ki papanak neueztetik, es az Papais egy, nem ſemeli ſerint. (miert hogy ez rendben ſokan vannak egi mas vtan) hanem az tiſztre es az orſagra nezue. Ezzel azert Paparol az Antichriſtuſnak neuet, ſemmikeppen el nem harithattiak. Mas erôſ
1. Ioan. 2. ſegetis vehetnek az ſent Ianos mondaſabol: Ez az Antichriſtus az ki tagadgia az Attiat es az fiat. De Papa eggiket ſem tagadgia. Azert Papa nem Antichriſtus. De erre aſt kel felelni, hogi noha az Papa nielueuel az Attianak es az Fiunak ſemeliet vallia, mind az altal aſt megh tagatia, mikor az Chriſtus eczer valo aldozat-

tiat nem iteli elegſegeſnek az iduoſſegre, hanē azt czele kedeteckel es emberi talalmaniockal tamogattia, es az Iſten kegielmetis meg veti, az emberi erőhez es az czelekedetekhez kőtuen az iduoſſeget. Erről mondotta az Chriſtus: Az ki be nem megien az iuhoknak aitaian, lopo es toluai. Szent Peter-is aſt ielenti, hogi az meli hamis Prophetak tamadnak, az Vrat, ki ůket arron vőtte, megh tagadgiak. It aſtis ſůkſeg erteni, hogi az Antichriſtus bőczůletes neuet veſen maganak, es farkas leuen, az iuhoknak ruhaiaban őltőzik. Mert az Papa ānit teſen Deak nieluen, mint Pater Patrum, Attiaknak attia melliel mindeneket az ů birodalma ala kőtelez, hogi ne ki minden rendbeli emberek, vgi engedgienek neki, mint az fiak az Attiaknak. Ez fele tiſteſſeg kereſő czalard neuet tilt megh az Chriſtus: Matth. 23. Ne hiiatok ſok attiakat ez főldőn. Az Papa azert miert hogi az menniei Attianak beſedetůl el ſakaſt, ſemmikeppen az Attianak neuet nem erdemli: Mind az altal eſt neki meg engedhettiůk, hogi az hazugſagnak Attia legien, mint az ů első attia az Satan az kinek termeſetit kőneti az el hitetesben. Az Pontifex neuetis meltatlan veſi maganak. Miert hog ez illet az ő Teſtamentombeli fů papokra, kik az Chriſtuſnak arniekat viſeltek, es ez okaert az Apoſtolok ez neuet, czak az Chriſtuſnak tulaidonittiak, es miert hog à valtſagnak tiſtire illik, az embereckel nē kőzeltetik.

K. Mit czelekeſſik az Antichriſtus ez vilagon?

F. Az ſ. Pal tulaidonit ů neki Apoſtaſiat, az az, kőzőn ſeges nag ſakadaſt es part ůteſt, meli nem egieb, hanē az

Euan

Euangeliumnak igaz ertelmetûl valo el tauozas, es dôgleletes tudomannak, es emberi talalmannak kôueteſe. Ez igeuel meg valaſtatik az fô Antichriſtus az egieb teuely gôktûl, kik noha ſokan tamâtanak eleitûl fogua, mind az altal az kereſtieni hitnek bizonios agaiban ûtkôſrenek megh, es nem hatottanak ki ez vilagi orſagokra, hanem keues idô muluan megh ſûntenek. De az Papa orſaga nagy ſakadas az egeſ kereſtieni tudomani ellẽ, mely ki aradot ez vilagnak nagy reſere, es ſok ideiglen allando, es ellenkezik az Chriſtus orſagaual mind vegigẽ. Mert mikeppen az Chriſtus az û orſagat kettôuel biria, az igaz tudomannial, es az û lelkenek ereieuel: Azonkeppen az partolkodo orſag-is kettôbôl al, az hamis tudomanibol, es az Satannak ereiebôl, melliet az ſakadaſnak igeie be foglal.

Ez pedig niluan vagion, hogi az Romai ſek, az igaz tudomannak minden reſeit el forditotta, es emberi talalmaniockal megh elegitôtte, az elô kut feiet az Chriſtuſt meg vetôtte, es az kûlſô czelekedetekbẽ helihe ſtette az iduôſſeget, az Iſtẽnek tiſteſſeget az ſenteckel kôzlôtte, es û nekiek az iras ellen imadaſt tulaidonitot, es ſok kôz beniarokat valaſtot az Chriſtus kiuûl. Az ẽbernek ereiet es ſabad akarattiat allatta az lelki dolgokban, es az embernek ſiuet ketelkedôue tôtte az iduôſſegbẽ. Az halal vtan purgatoriomot czinalt, es lelek valtſagot, miſe mondas altal rendelt. Az iras heliet valami fabulakat, es heaban valo Hiſtoriakat ſerzet, mellieckel az embereknek fûlôket giôniôrkôttette. Az ſẽt iegieketis meg vndoki tôtta, es azoknak ſẽ igaz mogiat, a mint à Chriſtuſtul ſe reztettet, ſem veget meg nem tartotta. Az kereſtſeghez

ſôt

ſot, nialat, es egieb felet adot, es az vtan ehez kôtôtte az iduôſſeget. Az Vr vaczoraiabol baluani imadaſt czinalt aſt tanituã, hoġ az oſtia Chriſtus teſteue valtozic, es ebbôl aſt hozta ki, hoġ az oſtiat imadni kel. Sok egieb teueligeſekbôl-is allot ez orſag, melliekbôl megh teczik, hoġ ebben lôt az derek ſakadas, es ebben vralkodik az Antichriſtus, à kirôl az Apoſtolok iônendôt mondottanak volt. Ez pedig regen ennek elôtte meg ielent, es ez vilagnak nagi reſet birodalma ala haitotta, es moſtanis vralkodik Europaban, Aſiaban, Aphricaban, es mẽg Indiabanis.

K. Minemû az Antichriſtus?

F. Ennek termeſetit eġ nihani igeuel meg iria, es elôſôr neuezi ûtet bûnôs embernek, ki minden hitetlenſegnek es ſok bûnôknek eredeti es kut feie ez vilagõ. Mert valaki az Iſten igeietûl el ſakad, ſôtetſegben iar, es az bûnnek rabia. Nem czak û magaban pedig az Antichriſtus illien, hanem az ereiere nezueis. Mert az embereket is az kik ûtet kôuetik, az bûnnek tômlôczebẽ es az karhozatban eiti. Mert ez niluan vagion hogy az Papa orſaga, minden fertelmeſſeggel, lelki es teſti paraznaſaggal rakua, hõnet meltan neueztetik bûnnek embernek, vgi mint ki az elsô es az maſodik tabla ellẽ valo vetkek kel meg terheltettet. Maſodſor neuezi veſedelẽ fianak, miert hoġ û magais veſedelemre keſittetet, gialazatnac edenie, kiben az Iſten az û igaz es kemeni itiletit megh mutattia. Annak felette egiebeketis az veſedelembẽ viſen, valikik az û hamis tudomaniat kôuetik. Ez igeuel pedig haſonlitatik az Antichriſtus az Iudashoz, ki az Chriſtuſt az keues haſonert el arula: Ig az Papanakis az ûnnôn haſa Iſtene, es az Chriſtuſt meg tagadgia, mikor

az

az iduoſſegnek erdemlő okat egeßen neki nem tulaidonitttiahanem az ſentekben es az emberi erdembenis kereſi, Harmadſor ellenkezőnek mongia,ki az igaz tudomannak ellene al, az hiueket minden alnokſaggal tűzzel es fegiuerrel kergeti,az mint ſok peldak meg mutattiak,az papanak nag kegietlenſeget, ki az feiedelmeket melle vonßa, ſok orßagokban es az kereßtieneknek vereket ki ontattia,de mind az altal az Euangeliomnak vilagat ſoha el nem olthattia,hanem az Chriſtus az Euangeliom altal vralkodik az ű ellenſegi kőzőt. Negiedſer aßt ielẽti,hog mindẽnec fölötte emeli magat, valami ne ueßtetik bőczűlendő meltoſagnac auagi Iſtẽnek.Ezis pedig az Papara illic,ki az feiedelmeket es kiraliokat birodalma ala vetette,es aßt kiuãnia, hog mindenekben ű tűle halgaſſanak es neki engegienec. A feiedelmekis azert az kik Chriſtus neuenel diczekednec, feiet haitottanak neki,es erre nezue à Papa az kűlső fegiuertis maganakra gatta az Chriſtus paranczolattia ellen, ki aßt mondotta, hog az poganioknak kirali es feiedelmi vralkodnak rai tok,az tanituaniok penig nem ackeppen, mert az tanitoknak rendeket az Iſten meg valaßtotta, ez vilagi feiedelmeknek tißtektűl, es ezeknek kezekben nem adot fegiuert,hanem az ű igeiet bizra reaiok,hog ezzel roncza
Matth.22. nak es eppiczenek. Hog pedig az Chriſtus az kufarokat à templombol ki verte,ez kiualtkeppen valo indulat,es minden tanitokra nem illik. Az Peteris meg ölte Ananiaſt es à Saphirat,de nẽ kűlső fegiuerrel, hanẽ czak az igeuel,de ezis nem kőzőnſeges pelda, hat az Papa es az pűſpekek Iſten igeie es rendeleſe ellen veßik magok nac az kűlső birodalmot,melliet az Apoſtolok ſoha nem kőuettenec.es az Euangeliő alat nẽ kercſtek magoknac ez vilagi vraſagot,hanem ßilidſegben es alazatoſſagban viſeltek

viſeltek magokat az hiuek kôzôt. Az Papanak azert es az Pûſpôknek kegietlen birodalma az Antichrûs orſaganac ielenſege. Otôdſôr. Az Iſſen templomaban ûl es magat mutogattia Iſten gianant. Ez igeuel meg ielentetik, hogy az Apoſtol ſol nem valami kegietlen pogãnak birodalmarol, à ki az Aniaſ. egihaz kiuûl vagiô, hanẽ oli rol, à ki eſt tetteti hogi Iſten templomaban ûl, vgi mint fô Paſtor. Ez pedig nem egieb, hanẽ az Papa, ki ezzel di czekedik, hogy û az aniaſẽtegihaznak feie ez vilagon, es à Chriſtus neue alat czalardkodik. Mondatik azert ûlni es Iſten hazaban vralkodni az û velekedeſere nezue, de mind azon altal valoſaggal az Iſten templomanak, es Aniaſentegházanak rontoia. Az ûleſnec igeie az Antichrûſnak erôs es ſok ideiglẽ valo birodalmat ielenti. Ez meltoſagot à Papa az irasbol akaria oltalmazni es igi okoskodik: Peter az Apoſtoloknak feiedelme volt, mint az Chriſtus mõgia; Ez kûſſiklan eppitẽ fel az Aniaſ. egihazat, es neked adom az meniorſagnac kulczait. De Peter Romaban elſô Pûſpek volt, es az Papa az û ſekiben ûl. Hat az Papais feie ez vilagon leuô Aniaſentegihaznak. Az elſôre aſt kel felelni, hogy az Chriſtus az Petert ez mondaſſal nem rendelte feiedelmûl az tôb Apoſtolokon, hanem ezzel akarta az û vallaſtetelet à Chriſtus felôl, es ezẽ az igaz vallaſô es az egi Chrûſton eppitteteſ fel az, aniaſ. egihaz, kinel ſenki tôb fundamẽtomot nem vethet, hõnet kôuetkôzik, hogy Peter ſẽ feie ſẽ fundamentoma az aniaſ. egihaznac. Az meniorſagnak kulczai az Eũgeliõnac haſna es ereie, melinec hirdeteſe altal à bûn meg boczatatik, es à mẽiorſagnac kapuia meg nittatic. Ez meltoſag pedig kôzônſeges à tôb apoſtolockalis, mint a Chrûs tanit: Valakinek bûnôket meg boczattiatoc meg leſnek boczatatuã az egekbenis. Touabba à Chriſtus ez

Matth. 16.

illien feiedelemſegnek kiuanſagaert meg feddette az Ia noſt es az Iacabot, es nem engette hogi az ũ orſagaban eggik az maſikon vralkodgiek. Az ſ. Palis noha az Petert meg bõczũllõtte, mind az altal neki illien hatalmat es fũ meltoſagot nem tulaidonitot, es aſt ielenti, hogy ũ tõle es az tõb Apoſtoloktũl ſemmit nem võt es nem tanult, ſõt az Peter mindeneknek elõtte Antiochiaban meg fedõtte az ſin mutataſert. Az Peteris maganak nem võtte ez hatalmat, hogy mindenek czak ũ tũle ertenenek, hanem az Palbanis meg bõczũllõtte az Iſtentũl adat ttatot bõlczeſeget. De az Papa ſenkitũl nem akar megh feddetni, ſõt aſt iteli, hog ũ az Conciliommal egietembẽ nem teuelieghet, honnet à ſ. Pal meltan mongia, hog mu togatia magat mint ha Iſten volna. Az maſikrol eſt kel erteni, hog à ſ. iras ſohol arrol nem emlekezik, hogy peter Romaban lakot volna, ſõt az APoſtolok kõzõt illien vegezes lõt, hogi az Peter az Sidok kõzõt hirdetne az Euangeliomot, es az Pal az Poganiok kõzõt. Ha pedigh Peter Romai elſõ Papa volt volna, ackoron mit czelekedet, mikor az Palnak ſamot kellet adni az tudomanrol az Czaſar elõt? Mert aſt ielenti, hog az ũ elſõ maga menteſeben ſenki az Vrnal tõb ũ vele nem volt, hanem minniaiã ũtet el hattak. Ha Peter Romaban lõt volna nagi gialazattiara eſet volna ez neki, ha az Palt illien ſũkſegeben es az Euangeliomnak oltalmazaſaban el hatta volna. Mert mas felõl aſt valliak az Papiſtak, hogy Peter egi nehani eſtendeig volt Romai Pũſpek, es Pallal azon egi napon ſenuedet halalt. De ha ſinten Romaban tanitot volnais, es Papa az ũ ſekiben ũlne, mind az altal ezzel megh nem oltalmazhatna az ũ meltoſagat, miert hogy az Peternek tudomaniatul el ſakadot, es ſemmiben

Gal 2.

2. Petri. 3

2. Timot. 4.

az

az ũ peldaiat nem kõueti, es ezokaert heiaban diczekedik euuel, hogy Peternek helieben ſallot, ſemmikeppen azert az ũ kegietlen birodalmat az ſ. irasbol meg nem erõſſitheti. Vegezetre tulaidonit az Antichriſtuſnak iegieket es czudakat, mellieckel az ũ hamis tudomaniat igiekezik allatni, de errõl eſt kel erteni, hoġ az czudakat mindenkor az igere kel vonni, es ha azzal ellenkeznek meg vetendõk. Ez fele iegiekis az Papa orſagaban beũſeggel talaltatnak, az minemũket az Papiſtak az ſentek hiſtoriaiban elõ ſãlalnak. Ezek melle iarulnak egieb bizonſagokis, mint ſ. Pal meg iõuendõlte, hoġ az emberek az igaſſagtul fũlõket el fordittiak, es terũlnek az heiabã valo beſedekre, az minemũ hazugſagok az Papiſtaknal vadnak. Annak felette aſtis ielenti, hoġ az emberek kõzõt meg tiltiak az hazaſſagot, es paranczolliak hogy az etkektũl magokat meg tartoſtaſſak, meli igeckel vgy mint vyal mutatta az Papa orſagat, meli az hazaſſagot tiltia az tanitok kõzõt, es az etkekben valogataſt teſen Iſten beſede ellen.

K. Miert kellet az Antichriſtuſnac az vtolſo idöben el iüni?

F. Hollehet az Antichriſtus, mint ſẽt Ianos tanit, meg az Apoſtolok ideiebenis volt, es az alnokſagnak titkat regenten foralta, mind az altal ennek derek ki ielenefenek tartoſtataſa volt az Euangeliumnak ki teriedeſe, ez ſeles vilagra. Elõſõr azert meg kellet nilatkozni az igaz tudomannak, hoġ az emberek menthetetlenec lennenec es az vtan kellet az ſetetſegnec meg ielenni, hõnet megteczik, hoġ az Euãgelium nem vy tudomani, hanẽ mẽg ſok idõuel az Papiſtaſag elõt hirdettetet, es az vtan ferkezet be az Antichriſtus.

K. *Miuel erősittetet meg az Antichristus nak orszaga?*

F. Kiualtkeppen kettőuel. Elől ő az Satannak czeleke detiuel es hatalmaual, ki meg vakitotta az embereket, hog az Antichristus hitető es czalard tudomanianac engednenek. Mert az mint az ſ. Pal mongia, az ördög hatalmas az engedetlen fiakban. Masodsor erősittetik az hazug igieckel es czuda teteleckel, melliek altal az embereket az balnani imadasra vonta. It azert meg kel gondolni az hiueknek, hog semmi czudatetelnek ne hidgienek az igaz tudomani ellen.

Ephesſ. 2. 2. Corint. 4.

K: *Kikben vagyon ereie az Antichristusnac?*

F. Czak azokban az kik el vettettek, az az, rendeltettenek az karhozatra. Mert noha ideiglen az hiuekis az Antichristus seretsegeben esnek, mind az altal vegiglen abban meg nem maradnak, hanem mihelt el iű az hiuatalnak ideie, ottan meg ternek, es többe vissa nem mennec az Antichristus sötetsegere. De az haragnak edenibē vesedelemre es karhozatra valo ereie vagion.

K. *Mi okaert boczattatot az Antichristus ez vilagra?*

F. Ennek elől iaro oka az embereknek hitetlenſegek es engedetlenſegec, kik az Euāgeliomot ackeppen meg vntak mint az Sidok az Mannat az puſtaban, es miert hogy nem hittenek az igaſſagnak, ezokaert az Iſten az teueligesnek ereiet boczatta reaiok, hog az hazugsagnak hinnenek, az meliben giőniőrkőttenek, es az bűnőknek erdeme ſerint meg iteltetnenec.

Hany

K. *Hamikeppen rontatik meg az Antichriſtuſnac orſſaga?*

F. Eſt az Chriſtus rontia meg kiualtkeppen kettőnel. Előſőr az ſaianak lelkenel, mint az Eſaiaſis meg mondot ta volt. Ez pedig nem egieb hanem az Euangelium es ennek ki ielenese, meli oli erős, hog meeg az pokolnak kapui ſem alhatnak ellene. Ezzel azert naponkent rontia mind az Antichriſtuſt mind az Satant, mikor az hiueknek elmeieket meg vilagoſittia, es mint eg tűkőrből az Euãgeliombol, meg mutattia az veſedelemnek vtat, es az Antichriſtuſnak hamis tudomaniat. Erről mőgia à Chriſtus: Latom vala az Satant le eſni mint az villamaſt az egből. Maſodſor el tőrli es meg rőtia tőkelleteſſen az ű diczőſeges el iőueteliuel, mikor az Satant es az hamis Prophetat az kenkőues thoban veti, es az karhozatban reketi, hog ezeknek ſoha tőbbe ereiek ne legiẽ à nepeknek el hiteteſere. *Eſa.11. Matth.16. Luc.10.*

K. *Mi hazna vagion ez ertelemnek?*

F. Elſő ez, hog az hiuek latuan ez nag valtozaſt es rettenetes ſakadaſt, meg ne haborodgianak, hanẽ meeg az előt meg intetuen io keſűlettel variak az ű lelki ellenſegeket, naponkẽt az viadalra keſűllienek, es vigiazzanac minden keſertetek ellen. Maſodſor, hog az hitetleneknek veſedelmeket latuan, űnnẽ magokbban meg bőczűl liek az Iſten vegheterlen kegyelmeſſeget, kik azon ſarbol valaſzattanak az eletre, hogy az ű diczőſegenek edeni legienek. Annak felette, hog ebből inditaſſanak az halãadaſra es Iſteni felelemre, nikeppen az Dauid mongia, hog az igazak latuan az hitetleneknek veſedelmeket felnek.

AZ BOTRANKOZASrol.

K. Miczoda es hany fele az Botrankozas?

F. Ez ige haſonlatoſſag ſerint vetetik azoktul, az kik az vton ſietuen labokat valami akadalbā meg ûtik, es niha altal eſnek raita es meg botlanak, melliel az el inditot dologban meg kesleltetnek. Innet az iras botrankozaſnak hiia, valamiuel ember meg bantatik vagȧ az hitben, vagȧ az kereſtieni eletben: Eſt pedig, miert hogȧ ſockeppen leſen, tanitaſnak okaert meg kel valaſtani. Mert ne meli botrankozas vagion gonozban, melliet ſoktak neuezni adatot botrankozaſnak. Nemeli leſen ioban, melliet hinak vetetet botrankozaſnak. Ez ertelemnek helie az irasbol vagion. Mert az Chriſtus nihol az botrankozaſt tiltia, melliet kel az gonoſrol erteni, nihol penig vgi tanit, hogȧ az botrankozaſſal nem kel gondolnunk, mint
Matth. 15. az tanituaniok mongiak az Chriſtuſnak, hogi az ũ beſedeben az Phariſæuſok meg botrankoſtanak, de ũ nekiek aſt feleli; Haggiatok beket ezeknek, vak vezere az vakoknak.

AZ ELSŐRŐL.

K. Miczoda az gonozban valo botrankozas?

F. Az Iſten igeieben meg tiltatot artalmas vetek, az ha mis tudomanban, az beſedben es az czelekedetben, melliel auagȧ az kereſtien hit gialaſtatik, auagȧ az hiuek meg bātatnak, auagȧ az hitetlenek à bũnbē meg kemeniednec.

K: Miczoda okai vadnak ê botrankozaſnac?

F. Elſő es kőzel valo oka, az vilagnak hitetlenſege, es engedetlenſege, melliel voniattatik az vetekre es az gonoz pelda adaſra. Maſik indito es ſerző oka az Satan, ki az hazugſagnak attia, az teueligeſnek es az bűnnek kutfeie. Harmadik kűlſő es igazgato oka, az Iſtennek igaz iteleti, ki az botrankozaſt boczattia az ű tanaczabol, hog auag az előbbi bűnt ezzel bűnteſſe, auag az hiueket ſerkencze, auag hog ez altal niluan valok legienek az Iſtennek es az őrdőgnek fiai. Ezekből meg ielentetik, hog az botrankozaſok ez vilagon nem tőrtenetből tamadnak, hanem elől iaro ſűkſeges okokbol ſarmaznak, mint az Chriſtus bizonittia: Szűkſeg botrankozaſoknak iűni, de *Matth.18.* iay az embernek à ki altal iűnek: Sz. Palis ezent mongia Szűkſeg eretnekſegeknek tamadni, hog à kik tőkelleteſ *1.Corint.11* ſek, niluan valok legienek. Eſt kel erteni az hiueknek, hog ű̃k egiebeknek botrankozaſra valo okot es peldat ne adgianak, es magokatis oltalmazzak, hog egiebek miat meg ne botrankozzanak, ſe hiuatalioknak foliaſaban meg ne kesleltetſſenek.

K. *Hany dologban al az botrankozas?*

F. Kiualtkeppen haromban foglaltatik be. Előſőr leſſẽ az teueligő ertelemben, mikor az ẽberec az iduőzitő tudomãnak valami fő reſeben az Iſtẽnek tiſta igeietűl el tauoznak, meliel az tudomant vag el temetic mindeneſtűl fogua, vag meg egielitic, vag ketſegeſſe teſik, kiről ſollot az ſent Pal, hog az emberek az igaſſagtul fűlőket el fordittiak, es az Chriſtuſis iőuẽdőlt az hamis tanitokrol hog ezek mẽg az hiueketis el hitetnek, ha lehetſeges volna. Ez ellen draga oruoſſag, az Iſten igeienek igaz ertelemmel valo magiarazattia, tanulaſa es meg tartaſa. Maſodſor, leſſen az botrankozas az beſedbenis, meli Iſten i-

geieuel nẽ eggiez, az ũ tiſteſſegere es egiebeknek eppũletekre nem nez, ſőt abból ſokan megis bantatnak. Illien volt az Peternek hamis eskűueſe, ki nagy botrankozaſt ſerzet mind maganak mind egiebeknek. Harmadſor ſok botrãkozas eſik az czelekedetben, es az gonoz peldabã, meli az ſemeliekre nezue artalmasb. Mert mẽnel fellieb valo renden az ember vagion, es tőb aiandek adattatot neki, ãnal tettetesb es veſedelmesb à gonoz pelda, mint ha az tanito keueli, parazna, reſeges, vſuras es feslet erkőlczű, tettetesb es artalmasb ũ bẽne à vetek, hogy nem mint az kapasban. Peldanak okaert az Dauid nem czak kirali hanem propheta, hoġ paraznaſagban es gylkoſagban eſik, annal nagiob vetket czelekedik, es kemenieb bűnteteſre melto.

K: Minemű artalmas ez fele botrankozas?

F. Meli iſſoniu legien az botrankozas, meg mutattia az bűnteteſnek terhes volta, mint az Chriſtus tanit ez igekkel: A ki eggiet az kicziniek kőzzűl meg botrankoſtat, iob volna, hoġ malom kű kőttetnek az niakara es az tengerben merittetnek. Előſőr azert à botrankozas Iſtẽnek az hitnec es az tudomannac nagi gialazattiara vagion, mint az ſ. Pal panaſolkodik: Ti erettetek gonoſul hal az Iſtennek igeie. Maſodſor. Giakorta az hiuekis meg bantatnak, el idegenednek es meg kesleltetnek az ũ tiſtekbẽ, főkeppen mikor oly ſemeliektűl iũ ki az botrankozas, kiknek io peldaknak es ſőuetnekeknec kellene lenniek. Harmadſor ezis nag kar, hoġ az giengek az gonoſ peldara nezue, giakorta az hittűl el ſakadnak, es nemelliek az hitetlenſegben inkab meg erőſſődnek. Az Apoſtolok pedig vġ tanitanak, hoġ az hiueknek tűndokleniec kel mint az lampaſoknak, hoġ ez altal az hitetlen-

Matthæi 5

nek

nek karomlo ſaiokat be dughaſſac, es az kik meg teren- *Phil. 1.*
dŏk, Iſtennek nierheſſek.

K. *Mikeppen kel āz botrankozaſnak elle-ne allani?*

F. Elŏſŏr az botrankozas ellen magunkat kel erŏſſite nūnk, az hittel, az io lelki iſmeretnek igaſſagaual, az kegies iozan elettel es az ſūnetlen kŏniŏrgeſſel. Maſodſor az Chriſtus az feddeſt-is kiuannia az borrankozasban, *Matth. 18.* meliben illien rendet kel kŏuetnūnk. Mindenek nec elŏt te, ha āz te attiadfia vet te ellened, es az te tudaſodra, fedmeg ūtet te kŏzŏtted es ū kŏſte. Mert az kereſtien ēber felebarattianak eppūletit kiuannia, es nem mongia abt āz Cainnal egietemben: Mi gondom nekem az en attiamfia ra. Azert ha az ember az būnben el eredet attiafiat meg nem inti, gylkoſa leſen neki. Ha ūtet meg feddi, es nem iobbul, magat meg menti. Az vtan ha az elsŏ intes nem haſnal, veģ melled eggiet auaģ kettŏt, hoģ kettŏnek auaģ haromnak ſaiaban legien az bizonſag ezek elŏt fedmeg, es ha meg terend, ūtet meg nierted. Vegezetre, ha ezeket nem halgattia, mond meg az Eccleſianak, es ha āz Eccleſiat nem halgattia, tarcz vģ mint a Pogant. Sz. Palis *Titum 3.* errŏl iģ tanit: Az eretnek embert, egi auagi maſod intes vtan, el tauoſtaſſad, tuduan hogi ez fele el fordult. Harmadſor. Ide valo az Aniaſſentegihaznac kŏzŏnſeges feniteke, meliben az botrankoſtatok az hiuek giūlekezeti bŏl ki ūzettetnek ideiglen, hogi ezzel az el eſteketis eppiczek, es az allokatis erŏſſiczek, Negiedſer. Az feiedelmek kezebenis ezert atta az fegiuert, hogi az botrankozaſt ki tiltſiczak az hiuek kŏzzūl, ŏrizzek az Iſtē tiſteſſeget es az kŏzŏnſeges igaſſagot. Mert ahol mindennek

ſabad mindent czelekedni,ot ſoc botrankozaſok ſoktac eſni.

AZ MASODIKROL.

K. Miczoda az ioban valo botrankozas?

F. Embernek ſineben valo bantas, melliel az igazban meg ûtkõzik,es meg haborodik,vagy hitetlẽſegbõl,vagi vakmerõſegbõl,vagy tudatlanſagbol es erõtlenſegbõl.Eb ben azert az igaz tudomani,melliet az ſetetſeg nem ſenuedhet,nem elegſeges ok az botrankozaſra,hanem czak kûlſõ alkolmatoſſag. Mert az emberek az û velekedeſek
2.*Corint.*2. ſerint hamiſnak itelik es gyûlõlik,es az edesbõl merget, az eletbõl halalt veſnek magoknak,honnat az ſ. Pal az E
2.*Petr.* 2. *Luc.*2. nangeliomot halalnak illattianak mongia az veſedelemnek fiaiban, es ſok helien az iras az Chriſtuſt botrankozaſnak kõuenek neuezi, ki az Iſraelben vettetet ſokaknak romlaſokra,es valaki erre eſik meg romol, es az kire
*Matth.*21. felûl eſik meg rontatik. Meg kel pedig valaſtani ez botrankozaſtis az ſemeliekre nezue, mert az valaſtottakis meg botrankoznak az Chriſtusban ideiglen,vagy tudatlanſagbol,vagy erõtlenſegbõl,mint az tanituaniokrol mõgia az Chriſtus: Ti en bennem ez eiel minniaian meg botrankoſtok.Igy giakorta egieb hiuekis az niomoruſagoknak terhe miat,az teſtnek giarloſagabol meg botrãkoznak es niha elis eſnek, de az Iſten az û lelkenek ereienel iſmeg fel emeli ûket,es à mint az Dauid mongia,mikor el eſendik az igaz,meg nem romol. Mert az Iſten az û kezet alaia veti. Az haragnak edeni pedig az Euangeliom ban nem czak meg ûtkõznek, hanẽ megis kemeniednec
Roman. 1. ſõt annak felette beleis halnak az botrankozasban, hogy bûnõknek iutalmat vegiek, es az Iſtennek itileti û bennek meg ielenteſſek.

AZ

rol.

K. Hanykeppen vetetik az irasban az Pœnitentia?

F. Elöſör iegzi az banatot es keſerûſeget, melliet az hi tetlenek az bûnnek es az Iſten haragianak eſmeretiből veſznek az töruennek altala. Eſt neuezi az ſ. Pal ez vilag banattianak, az meli halalt hoz, mint meg mutãtia à Cain Eſau, Saul es Iudas peldaia, kik à mint ſ. Pal mongia, noha ſiraſſal kereſtek, mind az altal az Pœnitentianak heliet nẽ talaltak. Ezekről kel erteni ahol aſt mongia: Lehetetlen dolog, azoknak, az kik eczer meg vyuluan el eſnek, az pœnitentia altal meg vyulni. Maſodſor iedzi az Iſtenhez valo meg tereſt. Ez ige pedig haſõlatoſſag ſerint vetetik azoktol, az kik az igaz vtrol el teueliettenek, es meg intetuen viſſa ternek, meliből az kõuetkõzik, hogi mig az Iſten az embereket meg nẽ teriti, ollianok mint az el teueliedet iuhok, az kik az veſedelemre egi-mas elõt ſietnek, meliből az embernek niomorodot allapattia meg ielentetik, es az Iſtennek io volta aianlattatik.

2. Cor. 7.

Hebr. 12.

Hebr. 6.

Eſa. 53.

K. Miczoda az Pœnitentia?

F. Minden Iſtentelenſegnek es ez vilagi kiuanſagoknak hitből valo meg tagadaſa, es az kegies iozan, es igaz eletnek kõueteſe. Auagy rõuiddeden, mint az ſ. Pal mongya, az bûnnek meg halni es az igaſſagnak elni. Auagy mint az ſ. Dauid tanit, az gonoſtul el tauozni es iot czelekedni.

Tit. 2.

Romano. 6

Pſal. 7.

K. Hany reze vagion az Pœnitentianak?

F. Az hit az pænitentianac nem reſe, hanem annac ere deti. Mert az hitnec termeſeti ez, hog az bûnt meg tagat taſſa velûnk, es az mi okoſſagunknak itiletitûl el ſakaſztuan, az Iſtennek bôlczeſege es igireti ala haiczon. Az bûnnek meg vtalaſa azert es az vy eletnek kôueteſe az kegielemből es az igaz hitből ſarmazik. Eckeppẽ kel pedig meg valaſztani. A hit az meg tereſnek kezdeti es kut

Roman. 6 feie. Reſe kettô vagion, az mint S. Pal tanit, az bûnnek valo meg halas, es az meg eleuenedes. Az vy elet pedig à meg tereſnec, kôuetkôzẽdô es ſûkſeges giûmôlcze. Hog

Matth. 3. Luc. 3. pedig ez legiẽ rendi, meg mutattia az kereſztelô Ianos tanitaſais: Teremczetek az pænitentiahoz illendô giûmôlczeket. Mert az pænitentianak helie az lelekben vagion meli amaz belsô meg vyulas. Az kereſztien ember azert haſonlittatik az termô fahoz, kinek giôkere az hit, mely bôl fel neuekedik az elô fa, az igaz Pænitentia, es ez teremt io giûmôlczet, Iſteni felelmet, kôniôrgeſt, halaadaſt es attiafiui ſeretetet, melliek az Iſtenhez valo meg tereſnek haſznai es bizonſagi.

K. *Miczoda az bünnec valo meg halas?*

F. Az bûnnek eſmereti. Szûbôl valo meg ſanaſa es vtalaſa, melliet az iras neuez tôredelmeſſegnec magũc meg tagadaſanac, az ô embernec meg fizeteſenec, es el temete ſenec. Ez pedig ſarmazik az Chriſtus halalanak ereiebôl weli bennûnk az hitnek altala azt czelekeſi, hog miis az

Coloſſen. 2. bûnnek meg halliunk, az mikeppen az Chriſtus az bûnô kert meg holt. It meg kel gondolni az bûn meli iſſoniu legien. Ki az Iſtentûl el ſakaſt, es az mellet az Iſtennek meli rettenetes haragia az bûn ellen, ki meeg az û fianak ſem engedet az mi bûneinkert. Az vtan ſiratnũk kel hog az mi iol tôt Iſtenûnket fertelmes bûneinkkel meg

ban-

bantottuk,es erre valo kepeſt az bűnnek czelekedetitűl, minden eletűnkben el tauozzunk. Erről az irasban ſok draga peldak talaltatnak.Első legien az Dauid,ki az meg teresben előſőr az bűnt ſirattia,es Iſten előt arról vallaſt teſſen,aſt mondtan. Az en bűnőm mindēkor en előttem vagion:Mondek en:Meg vallom en ellenem az en alnok ſagimat.Maſodik. A Peteris az eſetnek vtanna meg emlekezuen az Vrnac beſederől,bűnet meg eſmeruen nagy keſeruesen ſir,de az ű hiti ſoha el nem fogiot.Harmadik Sz. Palis az Vrhoz meg teruen, ű magat eſmeri es megh tagadgia,minden igaſſagat genenak iteli,es az Chriſtuſnac igaſſagahoz erős hittel ragaſkodik.Negiedik.Az bűnős aſſoniallatnac peldaiais eſt mutattia, ki az Chriſtus előt űluen kőni hullataſaual őtőzi labait,es haiaual tőrli, es ű neki ſok bűnei meg boczattattnak.Őtődſőſ.A tekős lo fiuis eckeppē czelekeſik,ki bűnet meg iſmeruē, haza megien es illien vallaſt teſſen: Attiam vetkeſtem te ellened es az egben.Nem vagiok melto hogy fiadnak hiuattaſſam. Hatodik.Az Publicanusbanis ſep peldaia vagiō, az tőredelmeſſegnek,ki az ēgre ſē mer fel nezni, es vallaſt teſſen eſt mondtan:Iſten legy kegielmes ēnekem bűnőſnec.Ez tőredelmeſſegnek pedig ket fű haſna vagiō, Eggik az Iſtenre nez. Mert mikor az ēber ű magat megalazuan,minden igaſſagban valo bizodalomtul el ſakad, ackor adgia meg az Iſtennek az diczőſeget, mint ſ.Dauid bizonittia az Eſaiaſſal egietemben,hogy Iſtēnec kednes aldozattia az tőredelmes es alazatos ſiű. Maſik haſna nez az embernek idűőſſegere. Mert az Iſten kegielmenek es az bűn boczaraſnak az meg keſeredet ſinekben vagiō helie,mint az Eſaiaſnal erről teſſen bizonſagot.Iſietek ti ſomiuhozoc az vizekre.Az Chriſtuſis czēt erős-

Pſal.50. *Pſal.31.* *Philipp.1.* *Luca 7.* *Luc. 19.* *Luc.18.* *Pſal.50.* *Eſa.57* *Eſa 55.* *Matth.11.*

ſſiti

ſſiti, mikor à bűnőſőket illien kegies beſzedeckel batorit tia: Iűuetek ẽ hozzam minniaiã à kik faradoſtok es meg terheltettetek, es en titeket meg kűnniebitlek. Viſontag à kik magokban fel fualkottanak es az ű igaſſagokat Iſtẽ elől akariak alatni, ſoha Iſtenhez meg nem terhetnek, es
Luc.18. bűnőknek boczanattiat nem nierhetik, mint az Chriſtus meg mutattia amaz keueli Phariſæuſnak peldaiaban.

K. Hany rendbeliek vetkeznec az igaz töredelmeſſeg ellen?

F. Elſő rendben vadnak az teſti batorok, kik az bűnnek czelekedetiben giőniőrkődnek, es minden banattio
Epheſſ.4 kat ki bankottac, es mint az kőuec meg nem keſeredhetnek, hanem inkab meg kemeniednek az ű ſokot hitetlẽ
Ieuem.5. ſegekben. Ezekről panaſolkodik az Hieremias: Te űket meg verted es ők nem bankottanak, meg rontottad, es ők nem akartak fel venni az tanitaſt. Maſod rendbẽ az Hy-
Ioeli. pocritak vadnak, kic à mint az Propheta tanit, ruhaiokat ſaggattiak, de ſiueket meg nẽ metelik, nielueckel kőzel
Eſa.26. getnek az Vrhoz, de az ű ſiueckel tauoly vadnak. Harmad rendben az erdemeſek vadnak, kik az ű tulaidon i-
Matth.15. gaſſagokban biznak, es ſoha űnnőn magokat tiſta ſűből meg nem alazzak az Iſtennek előtte. Negied rendbẽ vadnak az ketelkedők, kik az ű rettenetes bűnőkre nezue ketſegben eſnek, es az Iſtẽnek kegieſmes igiretitől el fut
Geneſis 4. nak, es à Cainnal aſt kialtiak: Nagiobbac az mi bűneink, hogy nem mint boczanatot erdemlenenek.

K. Miczoda az meg eleuenedes?

F. Az bűnnek halalabol valo fel tamadaſunk az kegieſemnek eletire, az Chriſtus fel tamadaſanak ereieből, az
Epheſſ.2. hitnek altala. Mert az romlot termeſet ſerint mindenec

az

az bűnben meg holtanak, de az hiuek az Chriſtus altal à bűnnek rabſagabol meg ſabaduluan, reſ ſerint elnek mo ſtan az Iſtenben, es remenſegnec altala tartatnak az dicz5ſ ſegnek eletire.

K. Miczoda az vy elet auagy az io lelki iſmeretnek igaſſaga?

F. Az hitből ſarmazot kegies igaz es iozan elet, melliel meg bizonittatik, hog vy teremtet allatok vagiunk, az Chriſtusban. Erről mongia à ſ. Pal, hog mikeppen az Chriſtus fel tamadot az ű Attianac diczőſege altal: azon keppen miis vy eletben iariunk: Az Pænitentianac az ert giűmőlcze ki teried, mint az Iſtennek igaz tiſteletire, ſmind felebaratunknak ſeretetire. *Romano. 6*

K. Honnat vagion az Pænitentianak eredeti?

F. Az Pænitentia tartas ninczen az embernek ereiebē, hanē az Iſtennec kiualtkeppen valo aiandeka, es à mint az teremtes Iſtenhez illik, igi az meg terites, meli nem egieb hanem vyonnan valo teremtes, melire nezue az ſ. Pal Iſten alkotmaninak neuezi à hiueket. Eſt bizonittia az Propheta, mikor ig kőniőrőg: Tericz meg Vram engemet es meg terek. Sz. Palis aſt ielenti, hog az Iſten az engedetleneknek pænitentiat ad, hog fel ſerkēnienek az őrdőgnek tőriből, az kitűl fogua tartatnak az ű akarattia ſerint: Ezert mongia maſutis: Az Iſtennek io volta az penitentiara int tegedet. Az Iſten azert az meg tereſnek eleit kőzepit es veget ű maganak veſi, hog az diczőſegis ezak ű neki tulaidonittaſſek. *Ephes. 2. 2. Timot. 2. Romano. 2 Philipp. 1.*

K: Ha az Iſtennek aiandeka az Pænitentia, miert paranczollia hat az Iſten az embereknek

hogy û hozza meg terienek?

F. Az Istennek ket rendbeli paranczolati vàdnak az meg teres felôl. Mert nemelliek az tôrueniben ielentetnek meg, es ezek altal az Isten az embernek erôtlenseget mutattia meg hog az eleuenitô kegielmet ez altal tuggia kiuanni. Az lehetetlen parãczolat azert semmi erôt az embernek nem tulaidonit az meg teresre. Masod rendbeliek az Euangeliomban ielentetnek meg, es ezekbẽ az û kegielmeuel czelekeßik az valaßtottakban ß. lelkenek altala, hog û hozza meg terhessenek, es az kegielemben mind ôrôcke meg alhassanak.

K. Kiczodak terhetnec meg az Istenhez?

F. Az ß. Matthenal az Christus erre ig felel: Tinektek adattatot, hogi erczetek az menniorßagnak titkait, egiebeknek pedig pelda beßedben sollok: hog ertuen ne erczenek es latuan ne lassanak, hogi meg ne terienek es meg ne giogiczam ûket. Az kik azert az Christus Iuhai kôzzûl ninczenek, soha vg meg nem terhetnek, hogy û bennek az pœnitentia maradando es iduôsseges legien.

Matth. 5.

Iean. 10.

K. Miczoda ezközi vadnak az Istennec az meg teritesben?

F. Ezek ket rendbeliek. Elsô az ige, melliel bizonios i dôbẽ az bûnôsôket hiia es meg teriti. Mert az tôrueni altal rettenti es ßiueket meg sebheti, az Euãgeliom altal pedig az tôredelmeseket giogittia. Masod rendbeli eßkôz minden fele niomorusag, betegseg, karuallas, segẽseg es gialazat, mellieckel az Isten az embernek kemeny ßiuet rontia es û magahoz lagittia, mint az Dauid mongia: Iol czelekettel Vram en velem, hogy meg alaßtal engemet,

Psal. 118.

hogy

hogy meg tanulnam az te igaſſagidat. Ezent bizonittia az Hieremiaſis: Meg ſaniargattal Vram engemet es meg ſelidültem mint az tanulatlan tulok. Mert az emberek az mint Eſaias tanit, az niomoruſagban latogattiak az ő Iſteneket: Az Oſeaſnalis eckeppē ſol az meg keſeredet nep: Iertek el teriünk meg az Iehouahoz: Mert ű vert meg es ű giogit meg. Hier: 31. Eſa. 26. Oſea 5.

K. Miczoda hazna vagyon az Pœnitentianak?

F. Fű haſna ennek az bűnnek boczanattia, meli czak az meg terőknek adattatik, mint az Ezechielnel eskűßik az Iſten: Elek en Iſten, nem akarom az bűnőſnek halalat: hanem hogi meg terien es elien. Az Hieremiasnalis illien igiretet teßen: Terien meg ki ki az ű gonoß vtarol es ke gielmes leßek az ű alnoſagoknac. Ezent bizonittia az Eſaiaſis: Hadgia el az hitetlen ember az ű vtat, es az alnok firfiu az ű gondolatit, es terien meg az Vrhoz, es kőniő rűl ő raita. Ezech. 18. Hier: 36. Eſa 55.

K: Az megteres lehette oka az bűnnek boczanattianak?

F. Az Pœnitentia tartas nem ßerző ſem erdemlő oka à bűn boczanatnak, meli czak az Chriſtusbā adattatot kegielembē helibeztetet, de ez altal keßittetik az ember az bűn boczanatnak el vetelere es ez nekűl ſoha ſenki bűnek boczanattiat nem nierheti, mint à ß. Peter inti az nepet ez igeckel: Fordulliatok el az bűntűl es teriétek meg hogi el tőrőlteſſenek az ti bűneitek. Touabba az Pœnitētia tart as altal az Iſtēnek ſok kűlső oſtorit el tauoßathatiak az emberek, mint az ß. Ianos mongia, hogi az Iſten meg Actor 2. Ioan. 2.

meg banta az gonoſt, az melliet ſollot volt, hoǵ ű velek czelekednek es nem czelekedet.

K. Vadnakè az igaz Pænitentianak kűlsö iegiei?

F. Az Iſtẽ az meg tereſnek kűlsô iegietis kiuannia, hoǵ ezek az ſűnnek belsô indulattianak bizonſagi legienek.

Ioannis 3. Ezek kôzzűl valok az bôit, az giaz ruha, az ſiralom, az ohaitas es az Iſtenhez valo kialtas, mint az Niniuebeliec peldaia meg ielenti, kik bűitôt, hirdetenek, ſakbã ôltôze

Ioel. nek es az porban heuerenek. Az Ioel-is illien tanaczot ad, hoǵ bűitôt hirdeſſenek, ôſſe gűllienek es kialczanac az Vrhoz. Az Eſaias azert az kemeni niakù nepet ezzel

Eſa. 22. feddi: A Iehoua az ſeregeknek Iſtene az napon ſiralôra hiia, es ſakbã valo fel ôltôzeſre, es ime ôrôm es lakodalô vagion, ôkrôket vagnak es barmokat medcznec, eſt mô duan egiűnk igiunk, mert holnap meg halunk.

K. Hany fele teuelygeſek vagion az Papiſtaknak az Pænitentiaban?

F. Az igaz pænitentianak eggik reſerôl ſẽ ertenec igazat, hanem minden tanitaſokbol nag lelki giôtrelem kôuetkôzik, miert hoǵ az hitrôl ſemmit nem emlekeznek. Harom reſet mongiak ſenni az pænitẽtianac az ſűnek tôredelmeſſeget, az ſainak gionaſat es az czelekedetnek eleg tetelet.

K. Mellik az elsö teuelieges?

F. Elôſôr tôkelletes tôredelmeſſeget kiuānak, meli az

2. Corint. 7. emberben nem talaltathatik, es ha az banat tôkelletes leſen, es valami bizodalommal nem egielittetik, az embernek

nek ketſegben es halalban kel merûlni. Az banatnak az ert olinak kel lenni, ki magunknak iſmeretire, es az Iſtẽ kegielmenek ehezeſere es kereſeſere vigien.

K: Mellik az maſodik teueliges?

F. Az embereknek niakokban nehez igat vetnek, mikor az gionaſra ûket keſeritic lelkec veſteſe alat, melliet nem iauallunk ez kôuetkôzendô okokert. Elſô. Mert az Iſtennek ninczen beſede ez fele kôteles gionaſrol. Maſodik. Mert lehetetlen dolgot kiuannak, mindẽ bûnôknec elô ſamlalaſat, az Dauid tanitaſa ellen: Az vetkeket kiczoda ertheti? Az en titkos bûneimbôl tiſticz meg ẽgemet. Harmadſor az gionaſt fordittiak az Iſten kegyelmenek es à Chriſtus erdemenek karôlaſara: Mert ebbôl remenlik bûnôknek boczanattiat. Tonabba ahol az ſ. Iakab int, hog eggink az maſunknak vallaſt tegyen, nem ſol az fûlbe valo gyonafrol, hanem az hiuek kôzôt valo meg eggieſûleſrôl es bekelleſrôl, mikor az ember felebarattia ellen valo vetket meg vallia, es û tûle boczanatot ker, mint vgian ottan meg magiarazza, mikor aſt paranczollia, hogi eggink az maſunkert kôniôrôgien. *Pſal.2.* *Iaco.2°*

Az kereſtieni vallas tetelrôl pedig, rôuideden aſt kel erteni, hog ket rendbeli: Nemeli Iſten elôt, nemeli embe rek elôt leſen. Az Iſten elôt valo vallaſtetel bûnôknek iſmereti es meg ielenteſe, hog ez altal Iſtennek diczôſeget tulaidoniczunk, magunknak penig boczanatot nier heſſûnk, kirôl igi tanit à ſ. Iânos. Ha meg valliuk az mi bûneinket, hiû es igaz az Iſten, hog meg boczaſſa es meg tiſticzon minket minden alnokſaginkbol. Ezent erôſſiti az Dauidnak, az Publicanuſnak es az Palnak peldaia, kic az Iſten elôt bûnôkrôl keſerues ſiuel vallaſt tôttenek es kegielmet niertenek. Az emberek elôt valo vallaſtetel, *1.Ioan.1.* *Pſalmo 32.* *Luc.18.* *1.Timot.1.*

bűnűnknek ielenteſe az hiuek elől, hog̃ aug̃ űket bato-
riczuk az mi peldanckal, auagi ű tűlők vegiűnk vigaſta-
laſt, melire kiualtkeppen az tanitok rendeltettenek, kik
az meg keſeredet ſiueknec oruoſſagot adnac az Iſtẽnek
igeieből. Erről mongia az iras hog̃ az emberek meg ke-
reſtelkettenek az Ianoſtul, az ű bűnőkről vallaſt teuen.
Matth.3. Mert bűnőket meg iſmeruen es arrol vallaſt teuen, az ke-
reſtelő Ianoſtul vigaztalaſt yettenek az Euangeliomnak
hirdeteſeből.

K. Mellik az harmadik teueliges?

F. Hog̃ az bűnert eleg tetelt kiuannak, es az gionas v-
tan az emberre bőitőt, alamiſnat es buczu iaraſt vetnek,
hog̃ ezek altal bűnet el törölheſſe, Ez pedig rettenetes ka-
rőlas à Chriſtus erdeme ellẽ, ki eczer valo aldozattiaual
Hebr.9. mind őrőcke az idűőzűlendőket tekelleteſſecke tette.
It ez helien pedig eſűnkben kel vennűnc, hog̃ az ſentek
nec idő ſerint valo bűnteteſe, nẽ à bűnert valo fizetes a
uag̃ eleg tetel, hanem Iſtennek bizonios tanaczabol vet-
tetik ű reaiok, hog̃ az bűnről emlekeſtelſſenek, es ez altal
meg keſereduen vtalliak az bűnnek minden alkolmatoſ
ſagat, mint à Dauidnak peldaia meg ielenti, kit noha Iſtẽ
hozza fogad, mind az altal kűlső oſtoriual meg ſaniargat
tia, de ezzel az bűnert eleget nem teſen. Mert az bűnnec
Pſal.51. boczanattiat merő kegielemből nierte, mint meg murat
tia az ű kőniőrgeſeben, mikor ig̃ ſol: Kőniőrűl en raitã
az te nag̃ irgalmaſſagod ſerint.

K. Mellik az negiedik teueliges?

F. Eſtis tanittiak, hog̃ az emberben mindenkor ketel-
kedni kel, ha az kegielemben vagion, ha abban meg ma-
Epheſ.5 radhat, es ha elegſeges czelekedeti vadnak. Sz. Pal pedig

az

az hitet erős bizodalomnak mongia, meli ki rekeſt minden ketelkedeſt, es aſt ielenti hog tudgia kinek kit, es bizonios abban, hog meg adgia az le tőt kenczet, es őrők-ſeget. A ſ. Iacabis vg tanit, hog kerien az ember ſemmit ne ketelkeduen. *Hebr 4. Romano 4 2. Timot. 4 Iacob. 1.*

AZ KEGIELEMRöL.

K. Mit iegiez az Kegielem az irasban?

F. Elősőr kőzőnlegeskeppen kegielemnek mondattatik, minden kedues dolog, mint mikor az ſ. Peter aſt mő gia. Ez az kegielem, ha valaki ſenued az Iſtenben valo io lelki iſmeretert. Maſodſor iegzi az Iſtennek ingien valo io keduet, melliel az valaſtottakat ſereti, mint az ſ. Pal mongia, kegielemből iduőzűltetek, es ez nem ti magatoktul vagion, Iſtennek aiandeka. Harmadſor veteric az lelki aiandekokert, melliek az kegielemből, mint egi kut fűből ſarmaznak. Eſt erőſſiti az ſ. Pal: Mindenűnknek adattatot az kegielem az Chriſtus aiandekozaſanak merteke ſerint. Az ſ. Peternelis ig veteti. Az mint, kiki vötte az aiandekot, vg oſtogaſſa, mint az Iſtē kűlőmb fele kegielmenek ſafara: Az Ianoſnalis igi kel erteni vet tűnk kegielmet az kegielemert, az az, minden lelki aiandekokat bűnűnc boczanattiat, hitet, igaſſagot es őrők eletnek remenſeget. *1. Petr. 4. Epheſſ. 2. Epheſeos 4 2. Petri 4. Ioan. 1.*

K. Miczoda az Kegielem?

F. Az Iſtennek ingien valo io kedue, melliel az valaſ-

Ephesſ.1. tottaknak minden bűnöket meg boczatotta az Chriſtuſ-ert, es ůket őrők eletnek fiaiua tőtte az hitnek es az re-menſegnek altala.

K. Honnat vagion az kegielem?

Ephesſ.1. Marci 3 Ioannis 1. F. Az kegielemnek eredeti vagyon nem az embertől, hanem az Iſtennek io voltabol, es az emberekhez valo nagy ſzerelmeből, mint à ſ. Pal bizonittia, hogy ſzeretet minket az ű ſzerető fiaban, kiben az Iſtennek hozzank valo io kedue meg niugot. Erről mongia à ſ. Ianoſis: Az tőrueni Moſes altal adatot, az kegielem es az valtſag à Chriſtus altal lőt.

K. Mikeppen alhat meg az Iſtenben az igaſſag, ki az bűnt el nem türheti, es az kegielem ki az bűnt meg engedi?

2. Corint. 5. F. Az igaſſagot es az ir galmaſſagot az Chriſtus bekel tette őſſue. Mert az bűnnek terhet ű magara vene az Iſtē igaſſaganak eleget tőt, es mihelt az adoſſagot ertűnc meg fizette, ottan meg ſabadultunk az bűntől es karhozattul es ez altal az Iſtennek kegielme reank aradot. Ezert mōgia az ſ. Pal, hogy à Chriſtus az tőrueni ala vettetet, hogi az kik az tőrueni ala valanak, meg ſabaditana.

K. Hanikeppen ielentetet meg az kegielem?

Actor 15. F. Haromkeppen. Elől őr az igiretben az Attiaknak, kik az kegielmet, vgy mint homaliban tauoli lattak, es ennek altala iduőzültenek, mint az iras niluan mongia: Hiſſük hogy az Ieſus Chriſtuſnak kegielme altal iduőzűlűnk mint az Attiakis iduőzültek. Az Chriſtuſis eſt mongya, hogy az Abraham latta, az ű napiat es őruendezet. Maſik meg ieleneſe vagion az igireteknek be telliesiteſeben az

Chri-

Chriſtus altal, mikor az Iſten kegielme, niluabbā hirdetetet, es minden Poganiokra ki aradot. Harmadik ielene ſe vagion az ſ. leleknek meg vilagoſitaſa altal, mikor az Iſten az Igenek altala az ſōtetſegbōl ki vonſa az embert es az ū iduozitō kegielmenek eſmeretire iutattia az Chriſtusban.

K. *Miczoda okai vadnac hogy ezak az kegielemből adatot ez iduōſſeg?*

F. Elſō az Iſtēnek vegezeſe, ki ōrōk idōknek elōtte vgrendelte, hog ingien az Chriſtus altal adgia az ōrōk eletet. Maſik oka az mi elegtelenſegūnk, kik ſemmi erdemūnkbōl nem nierhettiūk az eletet, hanē czak az kegielemre kel ſorulnunk. Harmadik, hog az Iſtēnek igireti es az mi iduōſſegūnk erōs es alhatatos legien. Mert ha az emberi erōn allana bizontalan es valtozando lenne. Negiedik hog az Iſten elōt eg teſt ſe diczekedhelſek, hanē tōkelleteſſeggel az diczōſeg czak Iſtene legien. Ōtōdik. Mert az Chriſtus aldozattia heaban valo lenne. *Galatas. 3.*

K. *Hany vege vagion az kegielemnek?*

F. Elsō az Iſten neuenek es veghetetlen io voltanak ōrōcke valo diczireti. Mert minekūnk termeſet ſerint haragnak fiainak ili ſerelmet atta, hog Iſtēnek ōrōkōs fiai lēnenek. Maſik vegerōl ig ſol ſ. Pal: Meg ielenek az Iſtēnek iduōzitō kegielme, mindē embereknec tanitnā minket, hog meg tagaduan minden Iſtentelenſeget es ez vilagi kiuanſagot, elliūnk kegieſſen, iozanon es igazan. *Epheſſ. 2. Romano. 8. Tit. 2.*

Az VALTSAGROL es à kõzbeniaroknac tiſztiröl

K: Hani fele az Valtſag?

F. Ket fele. Elſõ az Chriſtuſnak engeſtelõ aldozattia es elegſeges fizeteſe, melliel minden ûdõbeli valaſtottakat meg ſabaditot az Iſten haragiatul, az tõrueni atkatul es à bûnnek terhetûl, az karhozattul. Maſodik az Aniaſſentegihaznak vtolſo es derek ſabaditaſa, az teſtben es lelekben valo meg diczõiteſe Mert moſtan az õ reſre nezue à bûnnek rabſagaban, es az niomoruſagnak tõmlõczeben tartatunk, varuan az mi teſtûnknek valtſagat, melliel vigaſtallia az Chriſtus az hiueket eſt monduan: Mikor lattiatok ezeket lẽni, emellietec fel az ti feieteket, Mert kõzel vagion az ti valtſagtok.

Matth.16. *1.Timot.1.* *Roman. 8.* *Luc.21.*

K. Miczoda az meg Valto?

F. Iſtentûl rendeltetet es boczattatot Kõzbeniaro, hog az õrõcke valo leleknek altala û magat meg aldozuã az bûnert, Iſten igaſſaganak eleget tenne, az valaſtottakat hitbõl meg igazitana es meg ſentelne, az Iſten beûſeges kegielmenek diczíretire.

1.Timot.1

K. Hany kõzbeniaro vagion?

F. Sz. Pal vg tanit, hog eg az kõzbeniaro az Iſten es az emberek kõzõt. Ezt az iras meg bizonittia az kõzbẽ iaronak tiſztiuel. Elſõ az valtſag es az Papſag az kõzbeniaraſſal õſſue kõttetetet. De az valtſag es az papſag czak à Chriſtuſnak tulaidonittatik. Hat czak à Chriſtus kõzbẽiaro. Maſodik, az kõniõrges czak à Chriſtus neueben kelemetes: Hat czak û kõzbeniaro. Harmadik, az ſ. Pal eſt

Pſal.11. *Hebr.7.* *Ioan.14.* *Epheſ.2*

haſon

haſonlatoſſagalis bizonittia: Egi teſtnek czak eg̀ feie lehet. De az Aniaſſenteg̀haz Chriſtus teſte: Hat czak egy feie es kôzbeniaroia vagion. Az Papiſtaknak azert, kik az holt ſenteket czinalliak kôzbeniarocka, harô tcueli geſek ielentetik meg· Elsô mert ezzel az Chriſtus kôzbeniaraſat elegtelenne es haſontalanna akariak tenni, ki mint az valtſagban tarſot nem kereſet melle, igy az kôz beniaraſnak tiſtibenis, ſenki ſegitſegenelkûl nẽ ſûkôlkô dik. Maſodic ez, hogi az ſentek eſedezeſenek oli meltoſagot tulaidonitanak, mint ha Iſten elôt az û meltoſagoc ert lenne ſemeliûnk es kôniôrgeſûnk kedues. Az Attia pedig ezek ellen aſt kialtia, hog̀ czak az û ſerelmes fiabã bekelt mi velûnk meg. Harmadik ez, hog̀ az holt ſẽtek nek mi erettſünk valo kôniôrgeſt tulaidonitanak, kik ellẽ az iras ig̀ tanit: Te vagi az mi Attiank, az Abraham es az Iſrael nem tud minket. Ha pedig az ſentek mindẽ he lien valo kôni ôrgôket meg halgatnak, û nekiek Iſteni termeſet tûlaidonittatik, meli rettenetes baluaniozas. To uabba hog̀ az hiuek ez eletben eg̀ maſert kôniôrgenek melliet az iras kôzbeniaraſnak neuez, az Chriſtus melto ſaganak ellene ninczen. Mert egiebeknek ſûkſegeket, az elô ſentek be ielentik, az Iſtennek, nem az û tulaidon er demekert, hanem az Chriſtusnak oltalma es neue alat, melliel nem rontiak, hanem inkab erôſſitik à Chriſtuſnac egiedûl valo kôzben iaraſat.

Matth. 3.

2. Timot. 2

K. Mellik termeſeti ſerint meg valto es kôzbeniaro az Chriſtus?

F. Az iras az Chriſtuſt, Iſteni es emberi termeſeti ſerint kôzbeniaronak hirdeti, mint à S. Pal niiluan bizonittia, hog̀ aldozatra vitte magat az ôrôcke valo leleknek

Heby 9. 1. Timot. 2

Actorũ 20 altala. Ezokaert mongia hoǵ Iſten ielent meg az teſtben
es az Iſten az ũ verenel valtotta meg az Aniaßentegihaza-
Rom. 1. 9 zat. Maſut pedig ßepen meg valaßtia, mikor igy ßol: Az
Chriſtus Dauidnak maguabol vagion az teſt ßerint, de I
ſten fianak bizonittatot az meg ßentelõ leleknek altala.

K. Bizonicz meg, hogy az Iſteni termeßet ßerint kõzbeniaro legien?

Eſa. 11. F. Az Eſaias neuezi az Meſſiaſt Imanuelnek, miuelũnc
Hier: 23 lakozo Iſtẽnek, erõs Iſtennek. Az Hieremias Iehouanac
Romano. 9 mi igaſſagunknak. Az ß. Pal mind õrõcke aldando Iſten-
1. Coloſſe. 2. nek, az kiben az Iſtenſegnek tellieſege allat ßerint lako-
Philipp. 2. zik, es ki mikor Iſtennek abrazattiaban volna, ũ magat
meg alaßta, fel veuen az ßolgai abrazatot.

ELSÕ ELLENVETES.

Senki ũ maganac kõzbeniaroia nem lehet. Az Chriſtus Iſtenſege ßerint azon es egy az Attiaual Hat Iſtenſege ßerint nem lehet kõzbeniaro.

F. Iollehet azon Iſtenſegnek tellieſege vagiõ az Chriſtusban, az meli az Attiaban: Mind az altal az menniere
à Chriſtus rẽdeltetet ßemeli az valtſagnak tißtire mas az
Attiatul à mint ũ maga bizonittia. Mas az Attia à ki en-
Phili. 2. gemet el boczatot. Ezokaert à Chriſtus Iſtenſege ßerint
is kõzbeniaro lehet. Eßt ielenti à ß. Pal, mikor aßt mõgia,
hoǵ az Iſteni formaban egienlõ volt az Iſtenhez, es eßt
nem velte ragadomannak, hanem az ßolgai abrazatot rea
veuen, mind halalig engedelmes lõt.

II. ELLENVETES.

K. Az valtſag verontaſnac altala leſſen: mert az bûn meg nem boczattatik az verontaſnelkül. De czak az ember onthat vêrt, nem az Iſten: Hat czac emberſege ſerint lehet meg valto es kôzbeniaro?

F. Az Kôzbeniaronak tiſti, nem czak az ver ontas, hanem à mellet kiuātatik az lelki erô, melinek altala, à bûn meg rontaſſek, es az ember az halalbol fel eppiteſſek. De ez nem illik teremtet allathoz, hanē Iſteni hatalomhoz melliel az teſtet aldozatra vitte az bûnnek meg emeſtefere: Az kôzbeniaroban azert eggik termeſetnek tiſti es tulaidonſaga, az maſikat el nem rontia, ſôt az eggik erôſſiti az maſikat.

K. Miert kellet Iſtennek lenni az kôzbeniaronak?

F. Elsô. Mert az engeſtelônek ollinak kel lenni, az ki mindenik felnek termeſetiben reſes legien, az Iſtēnel igaz Iſten, az emberrel pedig igaz ember, hog az Iſtēnek titkos tanaczatis ercze, az embernek veſedelmetis erez ze. Ezert mongia à 6. Ianos, hog az fiu az ki az Attianak kebeleben vagion ũ ielentôtte nekûnk meg. Maſodik, mert az kôzbeniaronak tiſti ez: hog az tôrueni igaſſaganak eleget tegien, à bûnt, az halalt, az Satant es az karhozatot meg rôcza, mindeneket heliere allaſſon, vy egeket es vy fôldet teremczen, az Iſten abrazattiat fel eppicze, az valaſtottakat meg igazicza, az bûnben meg holtakat *Ioannis 2.*

meg eleuenicze, es vegezetre az teſti halalbolis fel tamaſſa az hiueket, es az ŏrŏk eletbẽ be iktaſſa. Mind ezek pedig nem illenek puſta teremtet allathoz, hanem Iſteni termeſethez es erŏhez. Annakokaert ſŭkſeg volt az kŏzbeniaronak Iſtennek lenni. Harmadik. Az kŏzbeniaronak olynak kel lenni, ki az ŭ Aniaſſentegihazanak mindenkor ielen legien, ennek niomoruſagat tudgia, mindẽ helieken, meg halgaſſa, az Satannak es az kegyetleneknek ellene meg ſabadicza, es az ŭ ellenſegit meg roncza.

Eſa. 7 Ez pedig czak az Iſteni termeſethez illik. Azert az kŏz-
Matth. 18. beniaro meltan mondatik velŭnc lakozo Iſtennek, es ahol ketten auag harman ŏſſue giŭlnek az ŭ neueben, kŏztŏk vagion, Iŏt aſt igerte, hog vilag vegezetig velŭnk
1. Ioan. 2 leſſen. Ezert mongia az ſent lanos: Ha valaki vetkezendik, ſoſolonk vagion az Attianal.

K. Bizonicz meg hogy az közbeniaro ember legien?

F. Az elsŏ igiretis aſt ielenti. Az aſſoniallatnak magua rontia meg az kigionak feiet. Egieb heliekenis Abra-
Geneſis 3. hã es Dauid maguanak neueſtetik. Az Eſaias pedig niluã
Geneſis 25 mongia, hog az ſŭz fogad es fiat ſŭl. Az ſent Palis aſt bi-
Roma 1. 9 zonittia, hog az Chriſtus az teſt ſerint az Attiaktul va-
Eſaie 7. gion, ki mindenben haſonlatoſſa lŏt hozzank az bŭntŭl
Hebr. 4. meg valua, es talaltatot vg mint ember: Ezert mŏgia ma-
Phili. 2. ſutis. Eg az kŏzbeniaro az Iſten es az emberek kŏzŏt az
1 Timot 2. ember Ieſus Chriſtus. Eſt az termeſetet teſteſtŭl es lelkeſtŭl az Mariatul vŏtte fel az igiretek ſerint.

1. Corint. 15 *K. Miert mongia hat az ſent Pal, Az elſo Adam az foldböl földi, az maſik pedig az eg-*

F. Az ſ. Pal nem az teſtnek allattiarol ſol, melliet nem hozot az Chriſtus az eghbôl, hanem menniei Adamnak mõgia amaz lelki erôiert, à melliel minket meg eleuenit az bûnbôl Mert mikeppen az elsô Adamban elô lelek volt, es û belôle czak az teſti niomorodot elet ſarmazot reank az eſet vtan, azonkeppen az maſikbã eleuenitô, el tetô lelek vagion. Mert û benne vagiõ az elet, es ez az elet, az ẽbereknek vilagoſſaga. De ez elet az teſt altal kôzôltetik mi velünk, mint az ſ. Palis bizonittia: Ki boczata Iſtẽ az û fiat, ki aſſoniállattul lôt, es az tôrueni ala vetetôt, hoġ à kik à tôruen alat volnanak, meg ſabaditana. *Ioannis 2.* *Gal 4*

K. *Miert kellet az közbeniaronac embernek lenni?*

F. Elsô, Mert az Iſten ellen ember vetet vala. Az kôzbeniarois ennek termeſetibẽ ôltôzôt, hoġ mi attiankfia lenne. Maſodik. Mert az valtſagban az ver ontas es az halal kiuantatot, melinek altala meg tiſztitot minket az mi bûneinkbôl, mint az ſ. Peteris mongia: Nem aranion ſem ezûſtôn valtattatok meg, hanem amaz artatlan barannak vere altal. Harmadik. Mert az valtſagban ezis kiuantatik, hoġ az engeſtelô meg koſtollia es erezze az mi erôt lenſeginket, es mikor keſertetünk, tudgion raitunk kôniôrûlni. Touabba az valtſagnak okai az Chriſtus ſentue deſeben rendelbe foglaltatnak. *1. Petri 2.* *Hebræo. 4.*

K: *Kiczodakat valtot meg â Chriſtus?*

F. Az Chriſtus aldozattianak ereie czak à valaſtottakra hatot, mint û maga bizonittia. En meg aldozom enmagamat û erettek. En nẽ ez vilagert kôniôrgôk hanẽ azokert, az kiket ennekem attal, es azokertis az kic hiẽ dôk volnanak ezeknek tanitaſok altal. Az Chriſtus aldo *Ioannis 17.*

zattia

zattia azert ki arad, mind ez vilagra, az az, minden ûdôbeli hiuekre. De az harag edeni nek ebben ſemmi reſek nem lehet.

Hebr. 12. K. *Miert mongia hat az iras az Chriſtuſt vy teſtamentomnac közbeniaroianac?*

F. Két okaert: Elôſôr, az Moſes tôrueniere nezue. Mert à ſ. Ianos aſt mongia, hogy az tôruen az Moſes altal adatot, az kegielem penig es az valoſag az Iefus Chriſtus altal. Maſodſor Mert az kegielemnek beûſeges ki nilatkozaſa lôt à Chriſtus el iôueteli vtan, az ki draga teſtamentomnak, az az, Iſten ingien valo fogadaſanak lôt közben iaroia, es az mit Iſten tûlûnk kiuanhatot volna, az kezes meg fizette erettûnk, es ſabados fiacka tôt.

Ioan. 1.

K. *Honnat valtot meg az közbeniaro?*

F. Az lelki fogſagbol, az bûnbôl, az tôruennec atkabol à karhozatbol, az ôrôcke valo halalbol, az ſetetſegnek es à Satânak hatalmabol. Oli el reitet bôlczeſege ez az Iſtênek, es oli veghetetlê io tetemenie, melliet ſenki meg nê bôczûlhet. Nagi felſeg az Iſtê, az ember pedig miczoda,

Pſal. 8. aſt mongia à Dauid, hogy az Iſten û rola meg emlekezik, es hogy illiê draga arron, az û ſerelmes fian valtotta meg es à mellet oli ôrôkſegbe viſi, kit ſem nem latot, fûl nem hallot es embernek gondolattiaban ſem iût.

K. *Kinec fizette az Chriſtus az valtſagnak arrat?*

F. S. Pal aſt iria, hogy û magat az Iſtennek aldoſta meg

Hebr. 10. 9. azert Iſtennek fizetet, es az û igaſſaganak tôt eleget. Hat az Satannak egiebet nem fizetet karhozatnal. Mert û elle ne nem vetetûnc, hanem akarattiat czelekettûk. Azert û

is czak bűntetŏ ſolgaia, es tőmlŏcz tartoia volt az Iſtennek, de mihelt az Chriſtus az adoſſagot meg fizette, ottā el rontatot az Satannak ereie, es ſemmi kŏzi nem lŏt velűnk.

K: *Az aldozat vtan houa ment az Chriſtus lelke?*

F. Az Chriſtus az kereſtſan meg terŏ toluait ezzel vigaſtallia: Ma velem leſz Paradyſusban, meli az niugodalŏnak helie. Ez pedig mi legien niluabban magiarazza, eſt monduan: Attiam az te kezedben aianlom az en lelkemet. Hat az Chriſtus lelke pokolban nem ment, es az teſtnek halala vtan nem ſenuedet. Touabba ahol aſt mongiuc az Credoban, hoǵ poklokre ſallot, ſockeppen ertic Nemelliek az poklot magiarazzak, az koporſorol es az el temeteſrŏl, nemelliec az karhozatnak helierŏl, nemelliek az veghetetlen kinokrol, nemelliek az pokolnak es minden ellenſeginknek giŏzedelmerŏl, mert hoǵ az halalnak halala es az pokolnak rontoia lŏt. Nemelliek vgy magiarazzak, hoǵ az Chriſtus halalanak ereie, el hatot az meg holtakhozis, kik az tŏruēnek arnieka alat voltanac: De kel erteni eſt kiualtkeppen az Chriſtuſnak veghkepē valo gialazattiarol, az ēbereknec iteletec ſerint. Mert minek vtanna ki vagattatot az elŏknek fŏldebŏl, ſenki nem remelhette, hoǵ Iſraelnek ſabaditoia lenne. Ez iegizesben vetetik az pokolnak neue az Chriſtus mondaſaban: Te Capernaum, à ki fel magaſtaltattal az eghiglen, mind pokolig le niomattatol, az az, meg gialaztattol, az rŏlaſnak es az veſedelemnec altala, es ſoha remenſeged nem lehet az eppűlet es ſabadulas felŏl. *Matth. 11.*

Miert

K. Miert mongia hat az ßent Peter hogy elekben el menuen prædicallot az lelkeknek, az tömlöczben, az kik az Noè ideieben hitetlenec voltanac?

2.Petri 2.

F. Ez mondaſt ſockeppen magiarazzak, de mind azok idegenek az ß.Peternek ertelmetûl. Ezzel aſt akaria ielẽteni, az mint maſut ßol, hogy az Prophetak es az Attiak az Chriſtus lelke altal ßoltanak, iõuendõt mondottanak, à nepet intettek az meg terefre, es az kõuetkõzẽdõ bũn teteſeckel, az Iſtennek meg emeßtõ haragianal feniegettek es rettentettek az hitetleneket. Hozza pedig elo az Noë peldaiat, ki az viz õzõn elõt ßaz huß eſtendõuel az Chriſtus lelkeuel, intette vala az hitetleneket, kiknek im mar lelkek az tõmlõczben es az karhozatban tartatnak. Az tõb magiarazatokat rõuidſegnek okaert nem ßükſeg elõ hozni.

2.Petri.2.

Zachari.9

K. Mam az Zachariaſnal igy ßol: Teis az te kõteſednec vere altal meg ßabadultat ki boczattad az te fogliaidat az kutbol az kiben nem vala viz?

F. Ez mondaſt ſem viſik igazan az Papiſtak az Chriſtuſnak pokolra valo ßallafara, auagy az Lymbuſra. Mert az Propheta ßol az Iſrael fiainac niomoruſagokrol az fogſagbã es vigaßtallia ũket az iõuendõ, ßabadulaſſal. Elõßer ßolittia az Sion, es errõl aſt mongia, hogy az ũ teſtamentomnak vere altal meg ßabadul. Ezen kel erteni az Iſtennek fogadaſat, mẽliet az kõrniũl metelkedeſſel es az aldo

zatock al

zaiockat meg peczetlet: Ennek pedig valoſaga lelek ſerint az Chriſtusban telliesedet be, kinek vere altal az hiuek meg tiſztultanac minden alnokſagokbol. Az vtan az Iſten igiretet teſẽ es eſt mongia: Ki boczattam az te fogliaidat, az az, meg ſabaditom az rabſagra adattatot nepet meli amaz iõuendõ lelki valtſagnak arnieka volt. Az kuton a nag vizetlen thon, haſonlatoſſag ſerint az rabſagot erti, melyben az ember meeg à vizben ſem ihatik, hanem ſomiuſagnak miatta eped meg. Ezzel ielentelik az lelki fogſagis, az ſeretſeg es az halalnak arniek, melibõl az hiueket az Meſſias ki ſabaditotta, es az karhozatnak tõmlõczebõl, az Iſtennek orſagaban ûket altal vitte.

K. Mig tart az Közbeniaraſnac tizti?

F. Sz. Pal aſt mongia, hog ackor leſẽ az veg, mikor aggia az orſagot az Iſtẽnek es az Attianak. Ez orſagrol az iras ketkeppẽ ſol, niha allattiarol es valoſagarol, melibẽ õrõcke meg maradando, niha kûlſõ biraſnak es igazgataſanak modgiarol, az Euangeliõnak hirdeteſe altal, melinek meg kel ſũnni, mikor az hiueknek ſamok be telliesedik, es ackor az tiſztnec terhet le teſi, nem ad tanitokat, nem ſenued tõbbe az hiuekben. Noha azert az birodalõnak modgia meg valtozic, es kûlſõ eskõzõk altal nem igazgattia az hiueket, mind az altal az orſag, az Aniaſſentegihaz az hatalom es az diczõſeg meg marad mind õrõcke, es ackor megien veghez az Chriſtus telliesſege, Ahol pedig az ſent Pal aſt mongia, hog az Fiuis az Attianak alaia vetterik, nemelliec ertik az kõzbeniaras tiſztinek le tetelerõl. Nemelliek viſik az Chriſtus teſtere, az Aniaſſentegihazra. Nemelliek az emberi termeſetrõl ertik. De az iras itaz kõzbeniaronak tiſztirõl ſol, melli mind az ket termeſethez illik. Az Attianak azert alaia vette-

tik

tik az kȏuetſegnek es az tiſztnek el vegezeſere nezue, es ackor meg bizonittatik es tȏkelleteſſeggel meg iſmertetik, hog̀ az Attianak alaia vettetȏt, az az, engedelmes volt az emberi nemzetnek valtſagaban, es az Aniaſſentegihaznak giuiteſeben.

A CHRISTVS SZENVEdeſeröl.

K: *Mikeppen keſsült az Chriſtus az ſcenuedeſre?*

F. Az Euangeliſtak ielentik, hog̀ az Chriſtus giakorta intette az tanituaniokat az ũ iũuẽdȏ ſenuedeſerȏl, de ũk aſtackoron nem erthettek. Azert az halalra ũ magat az elȏtis keſsitette, de leg inkab mikor az rendeltettet ora el kȏzelitet. Ebben penig az iras kiualtkeppen harõ dolgot tamaſt elȏnkben. Elȏſȏr keſsült az ũ tiſztinek ſorgalmatoſſaggal valo el kȏueteſeuel, ſemmit hatra nẽ hagiuã valamiben az Attia el boczatotta volt. Mert az Iſten tiſteletit oltalmaſta es heliere allatta, az Euangeliomot hiũſeggel es fogonattal hirdette, az emberi talalmaniokat az iras tudokat feddette, az meg terȏ bũnȏſeket hozza fogatta, es azockal niaiaskodot. Halalanak elȏtteis meg mutatta, hog̀ Iſten tiſteſſeget, es az hiueknek idũſſeget kereſne, mikor az templombol az fȏſuen kompolarokat kiũze, eſt monduan: Az en hazam kȏniȏrgeſnek haza, ti pedig

dig aſt latroknak barlangiaua czinaltatok. Felda ez à hi- Ieuem.26.
ueknek, hogi ũkis az ũ hiuatalliokban hiuenjarianak, es
mindeneknek elõtte az Iſtennek orſagat kereſſek. Maſ-
odſor, mint az gonduiſelõ attia halalanak elõtte az ũ mar
haiat io moddal rendeli es az ũ fiainak vtolſo akarattiat
meg ielenti: Igi az Chriſtus draga teſtamentomot teſẽ,
meliben nem veſendõ marhat hag az õueinek hanẽ bũn
nek boczanattiat es õrõc eletet, meli az ũ egẽr valo aldo
zattianak haſna. Eſt meg peczetli az veg vaczoraual, mel'
aſt bizonittia, hog Iſten velünk meg bekelt az ũ fianak
halala altal. Harmadſor kesiti magat az kõniõrgeſel, mel-
bẽ oli ſorgalmatos volt, hog az tanituanioktul el tauoz-
uan, haromſor terdre eſet, es eſt mondotta: Attiam, ha le
hetſeges tauozzek en tũlem ez pohar, de mind az altal le
gien az te akaratod. Ez mellet az hiueket aianlotta az ũ
Attianak, kõniõrõguen ezzen, hog ũket meg ſẽtelne es
eggieſecke tenne, es azokatis meg tartana az eletre, à kik Ioannis 17
hiiendõk volnanak ezeknek tanitaſok altal. Szep peldat
hagiot ebben az hiueknek, hogy ũkis az kõniõrgesben
minden eleteknek rendiben es az ũ halaloknak ideiẽ len
nenek ſorgalmatoſſok.

K. Mikeppen adattatot az Chriſtus az halalra?

F. Illiẽ rendel iriak meg az Euangeliſtak. Elſõ, az fo pa
poknak, az iras tudoknak es az veneknek alnok tanacz-
kozaſok, kik az Chriſtuſra valo irigiſegbõl indittatnak,
hog ũtet el veſtenek. Az Caiphas azert tanaczul adgya,
hog iob lenne eg embernec meg halni, hog nem mint az
egeſz nepnek el veſni. Iolehet pedig eſt az elõtis ſokſor
forraltak, de veghez nẽ vihettek, miert hog à Chriſtus

ideie el nẽ iût volt, de moſt immar az ora el kôzelgetuẽ vgian ſietniek kel, es noha az innep vtan akarnak halaſtani, mind az altal az ISTEN tanacza az û gondolattiokat elôl veſi. Haſonlatos allapatyok vagion az Chriſtus tagiainak minden idôben ez Hypocritak miat kiknek mindẽ igiekezetek ez, hog̀ az hiueket be nielheſſek, de czak annira mehetnek, az mennire Iſten ûket elõ boczattia. Maſodik az Iudaſnak arultataſa, kiben meg ielentetik, hog̀ à fôſuenſeg ſenkinek nem keduez, ki meg az Iſten tiſteſſegetis el arullia. Ehez haſonlatoſok az moſtani idôben, kik az Euangeliom alat haſok keduet kereſik, es az haſonert az igaz tudomant lelkek eſmereti ellẽ meg tagadgiak. De mikeppen az Iudaſnak az harmincz penz veſedelmere vagion, ig̀ az Iſtẽtelen fôſuenieknec az u marhaiok karhozattiokra fordul. Annak vtanna az Aniaſſentegihaznakis illien allapattia vagion, azok miat à kik mi kôzzûlûnk mẽtenek ki, de nem mi kôzzûlûnk voltanak. Ezert mongia az Chriſtus: Az embernek ellenſege az ûnôn haza nepe. Harmadik az itelet, meliben az Chriſtus hamiſſan vadoltatik, el ôſôr karomlonak, hogy magat Iſten fianak mondotta. Az vtan hamis tanukat allattanak, kik aſt vallottak: Hallottuk az û ſaiabol, hogy az Iſten templomat el rontia es harmad napra fel eppiti. Vtolſor, hog̀ partolo volna, ki az Czaſar ellen magat kirallia tôtte. Pilatus ſemmi vetket bẽne nem talal, de hogi az Sidoknak tamadaſokat le czendeſitene, kezekben adgia, hog meg ôlnek. Pelda es az hiueknek, hog̀ à mint ſ. Peter mongia, ûkis meltatlã ſenuedgienek az igaſſagert es ẽnek vagion Iſten elôt kedue. Az Chriſtûs halalanak pedig hog̀ iteletbôl kellet ki menni, nem ôknelkûl volt. Hog̀ Pilatus ûtet igaznak es artatlannak mongia, ezzel

1 Petri 4

ielen-

ielentetik, hogy ű magara nezue meltatlan ſenued. Hogy pedig űtet az bűnteteſre adgia ezzel bizonittatik, hogi à mi bűneinkre es az Iſten itiletire nezue meltan es ſűkſegkeppen kellet ſenuedni.

K. Hol, mikor es kiktűl ſzenuedet az Chriſtus?

F. Panaſolkoduan az Chriſtus aſt mongia: Nē lehetſeges hogy Propheta el veſſen Ieruſalem kiuűl. Azert mint à Prophetanak, ig az Chriſtuſnakis az Sidok voltanak gilkoſi, kik engedetlēſegeckel az Iſtēnek iſoniu oſtorat vōtac feiekre. Ezek tűkōri az poganoknak, hogy Iſten ke gielmet haſonlatoskeppen meg ne vtalliak: Mert ha az termeſet ſerint valo agaknak nē keduezet, ſockal inkab az oltouanioknak nem keduez, ha az vadſagban es az hitetlenſegben meg kemeniednec. Az iras emlekezik az idōrōlis: Mert ackor az Rōmai Czaſarnak, Tiberiuſnak birodalma alat volt az Sido orſag, es ebben tiſtarto volt Pilatus, honnet az Sidokis vallaſt teſnek, hogy nem ſabad embert ōlniek, es hogy nem volna Kiraliok, hanem Czaſarok. Ezekbōl meg ielentetik, hogy az Iacobnak iűuēdōle ſe ſerint, az Meſſiaſnak ideie ielen volt. De az Iſtennek kemen' itileti ez fele vakmerō hitetleneken hogi oluaſuan es ertuen az Prophetak iraſat ne erczenek. *Geneſis 48 Eſaiæ 6*

K. Mit ſzenuedet az Chriſtus?

F. Iollehet ſemmi teremtet allat meg nem mondhattia sōt meg ſem ertheti, mit ſenuedet legien az Chriſtus az emberi nemzetert, mind az altal, az mennire az iras meg ielenti, ſűkſeg arrol emlekezni. Mindeneket ſēuedet pedig az kezes lelkebē es teſteben, valamellieket az mi bűneink erdemlettenek. Lelkeben azert erzette az Iſtēnek emeſtō haragiat az bűn ellen, az tōruennek atkat, az ō-

rôcke valo kenokat es az veghetetlẽ karhozatot. Ez mel let az ketſegben valo eſeſſelis tuſakodot, mint az kereſtfanis kialtot, az mi bûneinknek terhet erezuen: En Iſtenem, en Iſtenem, miert hagial el engemet. Sziue meg oluadot mint az viaſ, es ereie meg ſaradot mint az czerep Minden kefertetinket azert meg ſenuette es meg gôzte. Teſtebẽ rettenetes kenokat es nagy faidalmakat viſelt, ſok czufolaſokat, karomlaſokat es ſidalmakat ſenuedet, es kûlſô allapattiaban annira iutot, hog minden emberek
Eſa. 52. kôzôt el vettetet es vtalatos volt, kitûl az emberek orcza iokatis el forditottak, miert hogi ez vilagnak bûne az û vallara rakodot volt. Errôl panaſolkodik monduan: Fereg vagioc es nem ember. Eſt ielẽtette ezzelis, hog az ter meſet ellen verrel veritezet. Vegezetre ez melle iarult az halalnak iſſoniu es gialazatos neme. Mert az tôrmenben az Iſten meg mondotta volt, hog atkozot az à ki az
Philipp. 2. fan figgene. Erre nezet à ſ. Palis, mikor aſt mongia, hogi engedelmes lôt, mind az halalig, mẽg az kereſtfanak halalaig. Ebbôl azert vigaſtalaſunk vagion, hog valami artal mas lehetet volna iduôſſegûnkre, à Chriſty mind meg ſẽuette, es erettûnk tekelletesen meg fizette. Hog pedig il liẽ ſôrniû halalnac nemenel kellet meg ôlettetni, az ercz kigionak peldaiais meg mutatta, mint az Chriſtus magia
Numeri 21 razza az ſ. Ianoſnal: Mikeppen az Moſes az puſtaban az
Ioannis 3. kigiot fel emelte, ig kel az ẽbernek fianak fel emeltetni hog minden az ki lattia ûtet es hiſẽ û benne, el ne veſen, hanem ôrôk elete legien. Errôl ſol maſutis: Mikoron fel
Ioannis 12 magaſtaltatom, mindeneket en hozzam vonſok. Eſt mõgia vala az halalrol, melire û menendô vala. Mint azert az elsô Adam az farol el veſtette az eletet: ig à maſodik az ſan meg kereſte az ôrôk eletet.

Miczo-

K. *Miczoda czudak köuettek az Chriſtuſnak halalat?*

F. Elſő az nap fenienek el veſeſe harő egeſ oraig meli az termeſetnek fŏliaſa ellē eſet. Mert az nap fenienek el veſeſe ackor leſen, mikor az hold tele es az napnak elei ben vettetik, ki az napnac feniet ſemeink elŏl el fogia. De ackor az idŏben az hold teli nem volt, es meſſe tauozot az naptul. Ezokaert iriak, hogi mikor egi termeſet tudo pogan bŏlcz latta volna, el iiedet, es aſt mondotta, hoǵ auaǵ az Iſten ſenued, anaǵ ez vilag hertelen el veſ. Eckeppē à Chriſtuſſal az napis vǵ mint orczaiat el fordituan, ſirt es ſenuedet, hoǵ az teremtet allatis az Meſſias aldozattianak ideiet meg mutatna. Maſodſor, az templomnak vitorlaia kettŏ ſakadot, melliel ielentetet hog az ŭ aldozattiaual az Sanctuariomot az Iſtē titkait az hiueknek meg nilatkoſtatta. Harmadſor az kŭſiklak meg repedeſtenek, es naǵ fold indulaſok lŏttenek, melliecckel ielentetnek, hoǵ ez volna az Meſſias, kinek neuere es tudomaniara az egez fŏld meg indulna. Vtolſor, ſok halottak fel tamattanak az koporſokbol, kik meeg az ſent varasbanis ſokaknac meg ielentenek. Az hallottak bizonſagot tettenek az Chriſtuſnak hoǵ az ŭ aldozattianak ereie ŭ reaiok el hatot, kik az Meſſias felŏl tŏt igirethez hitel ragaſkodnan ez vilagbol czendeſſeggel ki multanak

K. *Miczoda okai vadnak az Chriſtus ſenuedeſenec?*

F. Elſő oka es eredeti az Iſtēnek titkos vegezeſe es czodalatos tanacza, ki mikeppen ŏrŏk idŏknek elŏtte valaſtot az eletre az Chriſtusban: iǵi az ŭ fiat mēg az eſet elŏt

Romano. 3. rendelte volt az valtſagra, hog ebben lenne oruoſſ: gûk az bûn ellen. Ezert mongia az ſent Pal, hog' eleue rêdelte az Chriſtuſt engeſtelô aldozatul az û vere kôzbe vet
1. Petri 1. tetuen, mint ſent Peteris bizonittia, hog vilag teremteſe nek elôtte eſmerte es rendelte, de az vtolſo idôben ielen
Apocal: 13 tette meg. Honnan az ſ. Ianoſis vg tanit, hogy az barany meg ôlettetet vilag kezdetitûl fogua. Ezokaert az Chriſtus kôniôrôg, eſt monduan: Attiam diczôicz megh az
Ioannis 17 te fiadat azzal az diczôſeggel, meli volt ennekem te nalad meeg vilag teremteſenek elôtte. Ezekbôl azert meg erthettiûk, hogi az Chriſtus nem tôrtenetbôl, hanem az Iſtennek bizonios es ſûkſeges rendeleſebôl ſenuedet, es vgian ezent kel erteni az Aniaſſentegihaznak es eggien kent minden hiueknek niomoruſagokrol. It az helien el melkedni kel, az mennire lehet, az Iſtennek veghetetlen
Geneſis 3 bôlczeſegerôl, ki tuduan az eſetet, az valaſtottaknak oruoſſagot ſerzet, mint az elsô igiretis meg mutattia: Az aſſon'allatnak magua meg rontia az kigionak feiet. Eſt
Eſaie 53. ielentettek azô tôruenbeli aldozatok es az Prophetak-
Pſal. 16. 10. nak eleitûl fogua valo bizonſag tetelek. Maſodik oka az Iſtennek tôrueni ſerint valo igalſaga, melliel az egeſ em beri nemzetet el kellet volna karhoztatni az bûnert, ha à Chriſtus annak terhet û magara nem vôtte volna. Harmadic indito oka az Iſtennek io volta es emberekhez va lo ſerelme, meliből indittatot, hog az û ſerelmes fiat adna erettûnk. Ebben azert Iſtennek veghetetlen irgalmaſ
Ioannis 3. ſaga ielentetik meg, ki minket ackor ſeretet mikor û ne ki ellenſegi volnank, es meg valtattunk, mint az ſent Pe
1 Petri 1 ter mongia: Nem aranion ſem ezûſtôn, hanem amaz artatlan barannak dragalatos vereuel. Negiedik ſerzô oka
Epheſ 2. az Chriſtuſnak engedelmeſſege, ki az Aniaſſentegyhazat

zát ſerette, es ůnon magat atta erette. Ezert mongia az ſent Pal, hogi engedelmes lòt mind halalig: melliet az E- *Philipp. 2.*
ſaiaſis bizonit illien igeckel: Aldozatra vi eret, miert *Isaiæ 53*
hoġ ů igy akarta, melliet az Chriſtuſis ielent eſt monduã: *Ioannis 17*
En ů erettek meg ſentelem magamat, es az en lelkemet *Ioannis 10*
adom az iuhokert. Embernek nagiob ſereteti ninczen, mint hoġ az ů eletet adgia baratiert. Az Chriſtus azert noha az teſtnek erőtlenſegere nezue az halalt rettegte, mind az altal az ů tiſtire, es az Iſtennek rendeleſere nezue, io keduel ment az halalra. Ötödik kůlső indito oka az embernek kőzönſeges veſedelme. Mert à bůnert min *Epheſſ. 2.*
niaian haragnak fiai voltunk, es ollianocka lettůnk, mint *Eſa. 53.*
az el teueliedet iuhok. Meg ſanta Iſtẽ à mi veſedelmůnket es lelkůnknek paſtoraul rendelte az Chriſtuſt. It meg kel gondolni az bůnnek iſſoniu voltat, az Iſtennek kemeni iteletit, es az mi niomorodot allapatůkat à Chri- *Epheſſ. 2.*
ſtuſnelkůl, hoġ erre nezue az Iſtennek io tetemeniet tud giuk bőczůlleni.

K- *Miczoda haznai es vegei vadnac az Chriſtus ſenuedeſenek?*

F. Első nez az Iſtennek diczőſegere, mert az Chriſtus az ů erdemes halalaual az Iſten igaſſaganak eleget tőt, es az ů Attiai kegielmeſſeget az valaſtottakra ki araſtotta, honnet az Iſten mind igaznak, mind irgalmaſnak eſmertetik. Mert aſt, à ki bůnt nem tud vala, es kinek ſaiaban *2. Corin. 5.*
alnokſag nem talaltatot, bůnne, az az, bůn ronto aldozat- *Eſa. 53.*
ta tette, hoġ mi ů benne Iſten igaſſagi es ſabados fiak lennenk. Maſodik vege nezet az mi lelki ellenſegůnknec az Satannak, az halalnak es az karhozatnak el rontaſara mint ſ. Pál mongia; Az halal altal aſt el rontotta, az kinel *Hebr. 2.*

vala az halalnak birodalma. Mert à mint ſ. Ianos tanit az Iſtennek fia ezert iût, hog az ördögnek czelekedetit el rontana, melirôl az ördögökis bizonſagot teſnek, mikor aſt kialtiak: Ieſus Iſtennek fia, mert iöttel idö elöt az mi veſedelmünkre? Erre tanit az ſ. Palis: O halal hol vagiö az te birodalmat, ô Pokol hol vagion az te fulakod? El rontatot az giozedelemnek altala. Hat immar az Satan ſoha az hiueknek veſedelmekre nem arthat, ſöt az Iſtennek gonoſ keſertetitis eppûletekre fordittia. Harmadic haſna nez az valaſtottakra. Mert az Chriſtus halala az valtſagnak, az Iſtennel valo meg bekelleſnek, az bûn boczanattianak, es az örök eletnek erdemlö es elegſeges oka. Ezert mongia à ſ. Pal, hog az Chriſtvs meg holt az mi bûneinkert es à mint ſ. Ianos tanit, û ẽgeſtelö aldozat ez egez vilagnak bûneiert: Honnet az Chriſtus aſt ielenti: Az embernek fia iût, hogi egiebeknek ſolgalna, es adna az û lelket valtſagul ſokakert. Errôl mögia az Eſaias, hog az Iſtennek minniaiünknak alnokſagit û rea vetette, es az mint ſ. pal erôſſiti, az ados leuelet az kereſtſahoz ſegeſte es mikor Iſtennek ellẽſegi volnanc, az û fianac vere altal meg bekellettünk, kinek vereuel meg tiſztultunk mindẽ alnokſaginkból. Ebböl nag vigaſtalas ſarmazik, hog minden ſok bûneinknek el törleſere eleg ſizetes nekünk az Chriſtus aldozattia, es ahol az bûn bövölködik ot fellieb ben bövelkedik az kegielem. Errôl pedig az Chriſtvs ſẽ uedeſebenis ſep peldakat hoz az iras elö nekünk tanuſagunkra. Peter nag vetekben eſik, de meg teruen boczanatot nier. Az toluaibanis az ielentetik, ki az kereſtſan halalanak elötte ter meg, es à Chriſtuſnak igi köniörög Vram emlekezzel meg en rolam, mikor iutãdas az te orſagodban, kinec bûne meg boczattatik, es az Chriſtuſſal

egie

1. Corin. 15
Oſe. 13.

Roman. 4
1. Ioannis 2
Matth. 20.

Eſa. 53.
Coloſſen. 2.
Roman. 5
1 Ioannis 2

egietembẽ Paradyſusban az niugodalomnak heliere vittetik, Nagiedik haſna nez az Aniaſſẽtegihaznak neueke deſere. Mert az ũ halalanac altala az ellenkezeſt es az kőz ſalt el rontotta, az poganokat es az Sidokat ős ſue bekeltette, hog immar eg paſtor es akol legien. Azert immar az Chriſtusban ſem Sido, ſem Gőrög, ſem ſabados, ſem ſolga, ſem Scitha ninczen, hanem minniaian ũ benne eggiek vagiunk, es azon egi lelekben ũ altala vagiõ menetelünk az Attihoz bizodalommal. Ős ődik vege ez, mert à mint ſ. Pal tanit, az ũ halalanak ereie mi bennünk aztcze lekedi, hogi mikeppẽ ũ meg holt az bűnőkert, azőkep pen miis az bűnnek meg halliunk, az az, ne vralkodgiek az bűn az mi romlando teſtünkben. Nem illik azert ez, hog az kereſtien ember ãnak rabſaga ala adgia magat, à kitől eczer meg ſabadult, hőnet ezis meg ielentetic, hog az Chriſtus halala, ãnira nem ad okot az bűnre, hogy inkab aſt meg őli es naponkent fogiattia bennünk. Hat az kik az bűnben elnek vakmerőkeppen, az mint az ſ. Pal mongia, az Chriſtuſt ũnőn magoknak vyőnan meg feſitik es ũ neki gylkoſi. Hatodik vege nez az hiueknek ſẽuedeſere, hogi egeſ eletünkben az niőmorufagnak alazatoſaggal es bekeſſeggel valo viſeleſere, tűkőrünk es peldank legien, ki mint ſ. Peter tanit, igaz leuen, az hamiſſakert ſenuedet, peldat hagidã minekünk, hogi miis az ũ niomdokit kőuetnők, ki mikor ſidalmaſtatnek, ſẽkit vi ſa nem ſidalmazot, es mint Eſaias mongia, mint az baran az niró előt meg nemůlt igi az Meſſias az ũ ſaiat fel nem nitotta, ſőt az feſitőkertis kőniőrgőt. Az hiuekis azert az Iſten fianak abrazattiahoz, haſonlatoſok, es ők meſarſekre keſittetet iuhok, kik az Chriſtus kereſtit viſelik es ũ vele eggiűt ſenuednek, hogi iſmet ũ vele egietemben meg diczőiteſſenek,

Epheſſ.2. *Coloſſen.2.* *Coloſſen.3.* *Galatas.5.* *Epheſſ.2.* *Roma.6.* *Hebr.6.* *1.Petri 2.* *Matth.16.* *1 Timot.2.*

K. *Miuel lehetünk reßeſek az Chriſtuſnac ßenuedeſeben?*

F. Czak az igaz hittel, melliel, az Chriſtuſt mindē iauaiual mienke teßük, hog̀ û mi bennünk ellien, es mi û bēne. Mert Iſten ezert atta az û fiat, hog̀ minden à ki û benne hißen el ne veßen, hanem ôrôk elete legiē. Errôl mōgia à ß. Pal: Elek en immar az Iſten fianak hiti altal Chriſtuſis ezert monda az Thamaſnak: Bodog vag̀ hogy láttal es hittel, de bodogok azok, az kik nem lattanak es hit tenek. Az hitnelkûl azert ſenkiben az Chriſtus halala nē lehet fogonatos es iduôſſeges, honnet az Eſaiaſis panaſol kodik, hog̀ kenеſen hißnek, czak azok, az kiknek az Vrnak karia meg ielentette. Mert ſenki nem mehet az Chriſtushoz, hanem ha az Attia vonßa, es ſenki nem eſmeri az Atiat, hanem az kinek az fiu meg ielenti. Maſodßor az hit melle ſkiuantatik az igaz pænitentia tartas, mely az Chriſtus halalanak es fel tamadaſanac giûmôlcze, es ezne kûl ſenki az Chriſtus ßenuedeſenek haßnaiban nem reße ſülhet. Harmadßor ide tartozik az diczíretnek aldozattiais, az kôniôrges, es az Chriſtusban adattatot iokert valo halaadas. Mert mind az valaßtaſnak, mind az valtſagnak vegе az Iſten diczôſeges kegielmenek diczireti, es à kegies, iozan, igaz eletnek kôueteſe.

Ioannis 3. Galatas. 2. Ioann. 20. Eſaiæ 15. Matth. 12. Epheſſ. 1 Tit. 2. 3

AZ CHRISTVS TEmetſegeröl.

K. *Minemü rendel iriak meg az Euangeliſtak az Chriſtuſnak temeteſet?*

F. Elŏſŏr Chriſtus holt teſtet Pilatuſtul meg keri az Arimathiabeli Ioſeph, ki az Chriſtuſnak tanituania volt, es halala vtanis az ŭ meſterenec halaadaſſal ſolgalt, tiſteſſeg gel valo temeteſeben, az iŏuendŏ fel tamadaſnak bizonſagara. Ez fele kŏniŏrŭleteſſeg kiuantatik mindē kereſtien embertŭl az ŭ felebarattianak eletiben es halalabā. Vgian ezent az iras gazdagnakis mongia, ki az ŭ neki a datot marhanak io ſafara volt, es à Chriſtuſrol el nem feletkezet, meliben ez vilagi gazdagoknak ſep pelda adattatik, hogi ŭkis az Chriſtus tagiait haſonlatoskeppen ſegitſek. Maſodſor az Chriſtus teſtet tiſta giolczbā takarta, melliel ielentetik az mi teſtŭnknek meltoſagais, es ez mellet peldais adattatik, hoģ az kereſtienek az temeteſbē leģenek mertekleteſſek, es az elŏ ſegenieknek reſet ne ruhazzak az holtakra. Harmadſor az varos kiuŭl vy koporſoban temeti, melliel az ielentetik, hoģ à Chriſtuſt meg hŏczŭllŏtte, es à mit czelekedet abbā io keduel forgolodor. Mert az à io tetemeni kellemetes, az meli kŏniŏrŭleteſſegbŏl es tiſta ſŭbŏl ſarmazik. Hogy pedig kertben temettetik, ez lŏt regi io ſokasbol. Az regiek eſt mongiak okanak, mert az elſŏ ember az keriben veſtette el az eletet.

K. *Miert kellet az Chriſtuſnac el temettetni?*

F. Elſŏ oka ez, hoģ az ŭ rola mondatot Prophetiak be telliesednenek. Mert az Dauid igy ſollot az Meſſiaſrol: Pſal.16. Nem hagiod az en lelkemet az pokolban (az koporſoban) es nem engeded, hoģ az te ſented rothadaſt laſſon. Ez az Dauidra nem illet, kinec teſte meg rothat, hanem az Chriſtusbā telliesedet be. Eſaiaſis aſt iria, hoģ az Ieſſe giŭ

Eſaiæ 11. Eſa. 53. giőkerenek koporſoia diczőſeges leſſẽ. Maſut pedig aſt ielenti, hoģ aʒ gazdagnac mogia ſerint temettetet el, mel liet kel erteni az ẽbernek itiletek ſerint, kik aſt veltek hogi az termetteſſel elete es hire neue vģ el veſs, mint aʒ hitetleneknek ẽlekezetek az halal altal, ki tőrőltettetic. Maſodſor az temetſeggel niluan lőt, hoģ az Chriſtus valobã meg holt az mi bűneinkert, mint az Pilatuſis megh lattatta, ha meg holt volna, ſőt ezokaert oldalatis altal ű-tőttek, es abbol ver, es viz ſarmazot, meli az holt teſtnek iegie volt, Harmadſor aʒ ű temetſegenek lelki ereieis vagion mi bennűnk. Mert ezzel az mi bűneinket el temette, hogi tőbbe ne legienek emlekezetbẽ az Iſtennek előt te. Miis pedig ű vele el temettetűnk, az mennire az bűnnek mind ſolgiatul mind vraſagatul meg menekettűnk. Coloſſen. 3. Ennek pedig nint ſ. Pal tanit, az kereſtſeg peczeti, mely bẽ aʒ vizben valo be burltas iegizi, hogi meg holtunc es el temettetűnk az mi buneinknek. Negiedſer ẽlekeſtet minket az Chriſtus peldaia az mi allapatunkrol, kik főld iek vagiűnk, romlandok es halandok, es iſmet viſſa terűnk az főldben, es el temettetűnk az iőuẽdő fel tamadaſnak es diczőſegnek remenſege alat.

AZ CHRISTVS FEL tamadaſarol.

K. *Miczoda az Chriſtus fel tamadaſa?*

F. Az Chriſtus harmad napon valo meg eleuenedeſe à teſti

teſti halalbol, melliel minden lelki ellenſeginken giőzedelmet vet, es az hiueknek igaſſagot es őrők eletet ſerzet. Eſt magiarazza az ſ. Peter illien igeckel: Meg holt az teſtben, az az, à giarlo ẽberi termeſetben, de meg eleueni tetet lelekben, az az, az Iſteni termeſetnek es erőnek altala, mint ſ. Ianoſnal mongia az Chriſtus az Sidoknak, Rőczatok el ez templomot, es harmad napra fel tamaſtom. Hatalmam vagion erre, hogy az en lelkemet le tegiem, es iſmet fel vegiem: Mert ez hatalom az Atiatul adatot nekem, mint ſ. Palis bizonittia: Meg holt az teſtnek erőtlenſegeből, êl pedig az Iſtennek ereieből. 1. Petri 3. Ioan. 2. 20

K. Miuel bizonittatik meg hogy az Chriſtus fel tamadot?

F. Erről az Chriſtus illien igeckel tanit à ſ. Lukacznal: Eckeppen kellet az Chriſtuſnak ſenuedni, es harmad napon fel tamadni, mint meg vagion irua ű felőle az Moſesnel à Prophetaknal, es az Dauidnak dicziretiben. Első rẽdbeli bizonſagok azert eg̃ nihan' ſaz eſtendőuel, az ű ſűleteſe előt mondattanak melliek homalioſok voltanac es az időknek foliaſi ſerint, naponkent niluabban ielentettenek. Az első igiret az Moſesnel az aſſoniallatnak maguarol, es az kigio feienek meg rontaſarol, emlekeſtet az Chriſtus fel tamadaſarol, meli altal lőt az tőkelletes gő zedelem. Mikor Abrahãnak aſt igeri: Az te magodban meg aldatnak ez főldnek minden nemzetſegi, aſt akaria ielẽteni, hogi az Chriſtuſnac elni kel mind őrőcke, hog̃ ű bẽne az főlden lako nepek, minden időben meg aldaſſanac. Az Eſaiaſis az Meſſias koporſoiat diczőſegeſnek mondotta az fel tamadaſra nezue. Maſutis aſt iria, hogy à niomoruſagbol es az iteletből ki ragattatot, Sz. Dauid-

Luc. 24. Geneſis 3. Geneſis 22. Eſaie 11. Eſa. 53. Pſal 2.

is az ũ ſemelie alat az Meſſiaſnak fel tamadaſarol ſola: En fiam vagi te, en ma ſũlteltk tegedet. Az Dauid ſũlettetet az embereknek itiletekre nezue, mikor az Iſtẽ ſok veſedelmeken ũtet altal vitte, es vegezetre: kirali meltoſagra fel magaſtalta, melliel meg bizonittatot hog Iſtennek fia es ũ tũle rendeltetet kirali. Az Chriſtusban pedig ackor tellieſedet be, mikor az mint ſent Pal tanit, az fel tamadasbol Iſtẽ fianak bizonittatot lenni, es az az ẽbereknek eſmeretekre nezue, vgi mint az ũ diczõſegenek napian ſũlettetet, ki az elõt eſmeretlen es gialazatos vala az em
Pſal. 16. berek kõzõt. Maſutis erre nezet à Dauid mõduan: Nem engeded, hog az te ſented rodhadaſt laſſon. Vgyan ezen
Pſal. 110. Propheta õrõcke valo Papnak es kiralnac neuezi ũtet, ẽ lekezuen ſennedeſerõl es fel tamadaſarol illien igeckel: Az tolczabol iſik az vton, ezokaert fel emeli az ũ feiet. Maſod rendbeli bizonſag teuõk az Euãgeliſtak es az Apoſtolok, melliet az Angialokis harom rendben erõſſitenek, ſõt az Chriſtus ellenſegi, es az õrizõkis ezent bizonittiak. De annak felette à Chriſtuſnak ſok rendbeli iele neſi meg mutattiak, miert hog fel tamadaſanak napianis õtſõr ielẽt meg. Elõſõr Maria Magdalenanak, maſodſor amaz neg aſſoniallatocnak, kik az Chriſtus koporſoiahoz mẽtenek vala, harmadſor Peternek, negiedſer Cleophaſnak es Nathanaelnek, õtõdſõr az tanituanioknak Thamas tauoli letebẽ. Ezzel meg erõſſitette az ũ beſedenek igaz es alhatatos voltat, melirõl halala elõt ſokſor ẽlekezet. Hatodſor, meg ielent az tanituanioknak niolcz ad napõ Thamaſnak ielẽ letebẽ, es az ũ hitit meg erõſſitette. Hetedſer meg ielẽt az neg tanituanioknak, kik az Tyberias tengerben halaſnak vala. Niolczadſor, Iacabnak. Kilenczedſer, mint ſ. Pal mongia, õtzaz attiafiaknal tõbbecnek

beknek ielent meg. Tizedſer. Az Apoſtolockal niaiasko
dot, es ûket ki viuen ſemek elôt az eghben fel vitetet, ſ.
Pal pedig aſt mongia, hog vtolſor û nekiis, vg mint idet 2. Corint. 15
lennek meg ielent. Ezeckel az iras à mi hitûnket erôſſiti
az Chriſtus fel tamadaſa felôl. Miert hog az emberi nem
zetnek iduôſſege ebben heliheſtetet.

K. *Mi vegre tamadot fel az Chriſtus?*

F. Elſo. Hogi à mint az iras tanit, az fel tamadas altal I- *Romano. 2.*
ſten fianak bizonittatnek, es az gialazatnak vtanna nieg *Pſalmo 2.*
diczôitetnek. Maſodſor, hogi ezzel tôkelletes giôzedel *Actorũ 13.*
met az ôrdôgôn a bûnôn, à halalon es az karhozatô meg
mutatna: Mert ha az halal û raita birodalmat vehetet vol
na, ſemmikeppen giózedelmes kiralinak nem eſmertetet volna, es az mint ſ. Pal mongia, ha û fel nem tamadot, 1. Corint. 15.
meeg az mi bûneinkben vagiũk. Harmadik haſna, mint
ſ. Pal tanit, az meg igazulas. Mert mikeppen halalaual rô *Rom. 2. 4*
totta az bûnt, igi fel tamadaſaual epp tete az igaſſagot,
meli ebben vagion, hogi immar az Chriſtusban valo hit
nek altala, az mi bûneinknek terhetûl ûreſſek legiûnk,
varuan az iôuendô tôkelletes diczôſeget io remẽſegnec
altala. Negiedik haſna az lelki fel tamadas, meli vagiô az
vyonnã valo ſûletesben. Mert az Chriſtus fel tamadaſa *Coloſſen. 3*
nak ereie bennû nc ez, hogi miis it ez vilagon az eletre
tamadgiunk fel. Ôrôdik vegerôl az ſ. Pal igi tanit: Mindẽ *Hebr. 7.*
kor êl az Chriſty, hogi mi ere tûnk eſedezzek. Harodik 1. Corint. 15
haſna az teſtnek fel tamadaſa à hiueknek rendelteret di 2. Teſſa. 4.
czôſeg es ôrôk elet, mint eſt bôuebben meg magiaraſtuc az kôzônſeges fel tamadaſnak tudomaniaban.

AZ CHRSTVS MEN-
ben meneſerôl.

K. Miczoda az Chriſtuſnac menbe menetcli?

F. Az Chriſtuſnac teſt ſerint valo el tauozaſa ez fôldrôl, melliel az û fel tamadaſanak vtanna, az tanituanioknak lataſara fel vitetet az egekben, az ôrôk diczôſegnek heliere, hog ezzel tôkelletes giôzedelmet meg mutatna az hiueknek ſ. lelket es aiandekokat oſtogatna, es û nekic maradando hazat keſitene.

K. Miert nem ment fel az Chriſtus mingiaraſt az fel tamadas vtan?

Actorũ 1. F. Az Chriſtus az halalon giôzedelmet venen, az tanituaniockal negiuẽ napig niaiaskodot. Elôſôr az û igereti ſerint, melliet mondot halalanac elôtte, ezzel meg ielẽtette, hog valoban fel tamadot legien, melinek hitelenel-
Roman. 8. kûl az iduôſſeg ſoha meg nem alhat, miert hog az emberi nemzetnek valtſaga, az Chriſtus halalaban es fel tamadaſaban heliheſtetet. Maſodſor az û ielẽleteleuel az meg haborodot tanituanioknak ſiueket vigaſtalta es az Euãgeliomnak ez ſeles vilagon hirdeteſere keſitette, es meg mutatta, hog az aniaſentegi hazra gondot viſelne, mind vilag vegezetig.

K Kiczodak bizonſagi az Chriſtus menben menetelinek?

F. Az Chriſtus az kiknek illet az û fel menetelit meg ielentette. Elſô rendbeli bizonſagok az tanituanioc, ki-
Actor. 1. ket az olai ſa hegiere ki vit, es ſemek lattara fel emelked

uẽ

uen az egekben ment. Masodsor vgian ottan az Istennec Angialiis bizonsagot tesnek, mikor diczõlegg[illegible] meg ie lennek es est mongiak; Galilæabeli firsiak mit neztek az eghben, az Iesus ki fel vitetek ti kõzzũletek, ezkeppen iũ el à mint lattiatok fel mẽni. Harmadsor az ß. leleknek lathato formaban valo el boczatasais ezent erõsiti, kit à Christus boczatot az ũ igireti serint az Apostolokra. Mind ezek est bizonittiak, hog az Christus teste serint heliet valtostatot, es hataros heliet foglalt, az hol ũ nekikel maradni az itelet napiaig mint az Christusis mondotta: Az segeniek mindenkor veletek vadnak, de en nem mindenkor lesek veletek. Honnet az ß. Palis est erõsiti hog az iduõzitõt az eghekbõl variuk. Est sũksseg erteni azok ellen kik az Christus menbe menetelit czak valami el eniesesnek itelik, es az ũ igaz testet minden heliekre akariak teriesteni, mẽliel est igiekeznek meg erõsiteni, hog az Christus test serint mindenũt ielen vagion az Vaczoraban az kenierrel. Ez velekedes hog hamis legiẽ oda ala meg bizonittiuk. Touabba mikor az Christus illien igiretet tesen: En ti veletek vagiok mind vilag vegezetik, nem ellenkezik az ũ test serint valo el tauozasa ual. Mert meg kel valastani az Christus ket termesetinek tulaidonsagit, melliet mind az altal az irasnak sokasa serint az egieb semelirõl mondatatnak. Igi az Christus mõdatik velũnk lenni minden helieken, az ũ Isteni termesetire, lelki ereiere es gonduiselesere nezue. Mert immar az hittel vgi kõttetũnk ũ vele õsue, hogi ũ mi bennũnk êl, az ũ iauait reank arastuan, mi pedig ũ benne elũnk, az ũ aiandekinak velũnk kõzleseuel hitnek altala. De mind az altal az test serint az egeknec fõlõtte vagion, es az vtolso napig onnet ide nem iũ, mint ũ magais meg ielẽtet

Actorũ 1. *Marci 16.* *Actor. 2.* *Matt. 28* *Ioan. 12.* *Philippẽ. 3.* *Matth. 28.* *Galat. 2.* *Epheseos 3.*

te: El hagiom ez vilagot es az Attiamhoz megiek. Ezert
2 Timot. 4. mongia az ſ. Palis, hog variuk az Iſtennek fiat az Ieſuſt
Philip. 3. az egekbol ki meg ſabadit minket az kõnetkõzendõ ha
Coloſſen. 2. ragtul.

K. Mi vegre ment fel az Chriſtus az egekben?

F. Elſõ nez az û tiſtinek es hiuatallianak meltoſagara. Mert ezzel aſt ielẽtette hog mi erettünk elegſeges fizeteſt tõt, es tõkelleteſſen meg giõzte mindẽ ellenſeginket
Epheſ. 4. mint à ſ. Pal bizonittia: Fel menuen az magaſſagban foguа vitte az fogſagot. Ezzel azert batoritatnak az hiuek minden lelki ellenſegek es keſertetek ellen. Maſodik vgian azon Chriſtuſnak, diczoſegere nez, mert à ki az ſol
Philip. 2. gai abrazatbã à mi bũneinkert meg gialaſtatot vala, vgã ezen nag tiſteſſegre es mindeneknek felette magaſtaltatot, ebbol azhiueknekis illien vigaſtalaſok vagion, hogi
2. Timo. 2. ũkis az Chriſtus kereſtit viſeluen haſonlatoskeppẽ meg diczõitetnek. Harmadik, fel ment hog az Atiatul ſ. lelket boczaſſon es az aniaſentegihaznak minden idõbẽ a
Ioan 14 15 iandekokat oſtogaſſon. Erõl mongia: ha el nẽ megiek à
Epheſ. 4. vigaſtalo el nem iũ ti hozzatok. Sz. Palis aſt erolſiti: Fel menuen aiandekokat adot áz embereknek. Negiedik, ez
1. Ioannis 2 is fũ haſna, hog à mint ſ. Ianos mõgia, ha vetkezendũnc ſoſolonc vagiõ az Atianal, ki az mi igiũnket vgi forgat
tia, hog ſoha aſt el nem veſthettiũk. Eſt erõſſiti az Apoſ-
Hebr. 9. tolis mikor vg tanit, hog az Chriſtus nem az kezzel czinaltatot ſent helire ment be, hanem az egben, hog az Iſtennek elõtte magat be ielencze mi erettünk. Mert az û
ecz:r valo aldozattianak ereie mindenkor oly bõczũletes es fogonatos az Atianak elõtte, hog erre nezue min-

den

ban valo igiretre nezuen, azon örökſeget es diczöſeget vöttek, es az Chriſtus el iöuetele vtā valo hiuekis Abrahammal, Iſaackal es Iacobal eggiût le telepednek az Iſtennek orſagaban. De erröl az hol helie volt böuebben emlekeſtünk.

AZ ISTENNEK Iobiarol.

K. Miczoda az Iſtennek iobian ûlni?

F. Oli diczöſeges hatalom, melire az Chriſtus az valtſagnak fizeteſe vtan, mennie es földön mindeneknek felette magaſtaltatot, hog azhiueknek oltalmazoia, es à hitetleneknek rontoia legien mind vilag vegezetig. Ennek immar minden reſeit az ſ. irasbol meg kel magiarazni illiē rēdel. Elöſör az Iob kez, az erört es az birodalomert vetetik haſonlatoſſag ſerint, miert hog az ember à iob kariaual nagi dolgokat czelekedik es terhet viſel, es az kez nelkûl az embernec kenes ereie vagion. Az embertûl azert vitettetik az Iſtē erös hatalmanak iegizeſere, mint à Prophetanal mongia: Az en iob kezem meg merte azegeket. Annak felette miert hogi az Chriſtus Iſtennek hatalma, neveztetik lehona karianac, es mondattatic az Iſtē ereienek iobiara ûlni, melliet az ſ. Pal illien igeckel magiaraz. Vitette ûtet az û iobiara, minden hatalmaſſagnak feiedelēſegnek, vraſagnac es neuenek felette, meli neuetetik,

Luc. 22.
Epheſeos 1.

tetik, nem czak ezen, hanem az iővendő vilagonis, Erről mongia maſutis, hog adot ű neki neuet minden neunek felette, hog az ű neueben meg haiollion minden tert, mẽ nieieke, fődieke es pokolbelieke, honnet meg ielenteti c hog minden teremtet allat az ű laba ala vettetet, mint ű nőn magais bizonittia: Adatot ennekem minden hatalő mennien es főldőn. Ebből azert meg ielentetik, hog az I ſtennek Iobia nem az egh, ſem valami bizonios, heli, hanem oli veghetetlen birodalom, ki helire nem ſorittatik, hanem minden teremtet allatokra ki teried. Maſodſor ſükſeg erteni, hogi az Iſtennek iobiara ſenki nem ůl egieb, hanem czak az Chriſtus, hőnet az iras az ẽghnel es az Angialoknal fellieb valonak neuezi. Mert az Iſten ſẽ kinek az Angialok kőzzől nem mondotta: Vli az en iob omra. Ezis azert az kőzbeniaraſnak tiſtire nez, meli mikeppen hog egieb teremtet allatockal nem kőzőltetik, azonkeppen ſenkinek ű kiuůle Iſten iobiara valo ůles nẽ engettetik. Harmadſor. Az ůleſnek igeie nem hiuolkodaſt, hanem niugodalmat, diczőſeget es győzedelmet ie lent, Mert az Iſtentől boczattatot volt az Chriſtus az bai viuaſra, hog az őrdőgőt az bűnt az halalt es karhozatot meg rontana, es az hiueket meg ſabaditana az őrők eletre. Eſt minek vtãna el vegeſte, mint giőzedelmes kirali be ment az ű Atianak diczőſegeben, es az magaſſagokban ůlt az felſeges Iſtennek iobiara, meli ůleſſel az bizonittatik, hogi minden ellenſeginket fogua vitte, es megh foſtuan az hatalmaſſagokat, az giőzedelemben mutogatta. Ily okkal ůlt azert immar le, hog ű neki nem ſükſeg tőbbe az teſtnek giarloſagaban meg ielenni, miert hogy az kereſtnek altala tőkelleteſſen meg giőſte minden ellenſeginket, Negiedſer, vgian itten az ſolaſoknak bizo-

Philippẽ. 2.
1. Corint. 15
Pſal. 8.
Matth. 28.
Hebr. 1. 7.
Pſal. 110.
Marci 16.
Epheſe. 4.
Coloſſen. 2.

nios nemeit meg kel erteni. Az §. Istuan halalanak ideie
Actuũ 7. ast mongia, hog lattia az Iesust allani az Istennek iobian
meli az ûlessel nem ellenkezik. Mert mikeppẽ az ûles az
giõzedelmet es az viadalomtul valo meg sûnest iegzi a-
zonkeppen az allas, az Christusnak kes voltat ielenti az
segetsegre es az oltalmazasra, valamenisser az hiuek-
nek sûksege kiuannia. Az vtan az Istenis mondattatik
az embernek iobia felõl lenni auag allani, mellien az se-
getseg ertetik. Mert az ki iob kezûnk felõl vagion, pai-
sunk es oltalmunk az ellen, az ki minket meg niomorit
Psalm. 29 hatna, mint az Dauid mongia: Az Iehoua az segennek
Psal. 110. iobia felõl. Masutis igi sol: Az Vr az te iobbodon meg
rontia az kiraliokat az û haragianak napian, melliel az
ielentetik, hog az Messias orsaga, nem emberi hatalom-
mal, hanem Istennek ereieuel tartatik. De az mint ertõk
az Christus oli kiualtkeppen valo iegizesben mondatta-
tik az Attanak iobian ûlni, hog û Isteni erõuel es melto-
saggal vralkodgiek. Touabba az seket es az diczõsege-
is, meli kõz az hiueckel, meg kel valastani az Istennek
iobiatul, mint az §. Ianosnal mongia az Christus: Az ki
giõzedelmes, adom annak, hog ûlliõn az en sekemben, à
mint enis giõztem, es ûlõk az en Atiamnak sekiben. Ez
Kirali sek azert iegzi az õrõk eletnek birasat, meliben à
Christus az mi kepûnkbe ment be. De az Istennek iobia-
ra valo ûles oli bõczûletes meltosag, meli czak az anias,
egihaznak feiet illeti es az tagokra ẽnek hasna es ereie, az
diczõseg sarmazik. Õrõdsõr astis meg ielẽti az iras, kinec
iobiara, es mikor ûlt. Mert mikeppẽ az Istẽtûl az û Atia-
tul kûldettet ez vilagra, hog lenne aldozat az mi bûne-
inkert: Igy azon Istennek iob kezeuel emeltetet fel az
diczõsegre. Annak vtanna noha û neki dtczõsege volt

az

az Atianal, meeg vilag teremteſenek elõtte, mind az altal az ſenuedeſnek es menben meneſenek vtãna bizonittatot meg, hoġ mindeneknek Vra legien. Ez hatalom pedig noha moſtanis eſmertetik az hiuektûl, az Aniaſ. egi haznak tartaſaban, es az û ellenſeginek rõtaſaban, mind az altal az vtolſo napon tekelleteſſen meg ielentetik. Mert à mint ſ. Pal tanit. Szûkſeg û neki vralkodni, mig nem minden ellenſegek labai ala vettetnek. 1. Corint. 15.

K. Mi hazna vagion ez ertelemnek?

F. Elõſõr ebbõl meg ielentetik az Chriſtuſnak Iſtenſi meltoſaga es hatalma, hoġ az û emberi giarloſagaban, es az ſolgai abrazatban es à kereſtnek gialazatos voltaban az okoſſag meg ne ûtkõzzek. Maſodſor, hoġ à hiuek batoritaſſanak az niomoruſagnak ſenuedeſeben, es erõs bizodalommal el higgiek, hogi az û feieknek az Chriſtuſnak mindeneken tõkelletes birodalma vagion, melliel az û benne hiuõket meg ſabadittia es az õrõc eletre tartia, à hitetleneket pedig es az Aniaſ. egihaznac ûldõzõit meg bũnteti, mikor az û hatalmaſſaganak angialinal el iũ, hoġ ezudalatoſnak lattaſſek az û hiueiben. Harmadſor. Ez magiarazat ket rendbeli velekedeſt hamiſſit meg. Elſõbẽ azok vadnak, kic az Chriſtuſnak Iſten iobiara valo ûleſebõl aſt akariak erõſſiteni, hoġ az Chriſtus bizonios helien vagion. De immar meg ertettûk, hoġ ez ſolaſnak modgiaual az ielentetik, az Chriſtus mikeppen legien az egekben: tudnia illik, nem vġ mint az Angialok, hanem az û birodalmã es Iſteni ereie mindenût ielen vagion. Ebben azert nem az helirõl, hanem az hatalomrol tanit az iras. Mikor azert à ſ. Pal iġ inti az hiueket, hogi ſen valokat kereſſenec, ahol vagion az Chriſtus ûluen az Iſtennek iobian, aſt akaria ielenteni, hogy az û hatalma az 2. Teſſa. 2. Coloſſen. 3.

Matt.28 egekben nem rekeſtetet, hanem a mint ûnôn magais biz tat, velûnk vagion mind vilag vegezetig. Mafod rendbe liek ebbôl aſt bizonittiak, hog az Chriſtus emberſege ſe rintis az vaczoraban az kenierrel ielen vagion, kik nem vesik eſekben, hog az iras nem az Chriſtus allattianak, a uag emberi termeſetinek valoſagos ielen leterôl ſol, ha nem az û hatalmanak ki teriedeſerôl minden teremtet al latokra. Mert az egh az meliben fel ment, vg mint kirali birodalmanak ſeki es lako haza, de innet az û veghetetlẽ ereiet ielenti meg az Aniaſſentegihaznak giûtteſeben es czudalatos tartaſaban. Eſt pedig kôniû meg erteni illien peldabol: Mikeppen az nap allattia ſerint az êgen vagiõ, de az û vilagaual, melegſegeuel es taplalo ereieuel minde nût ielen vagion: Igy noha az Chriſtus az diczôûlt teſtbenis bizonios helien vagion, mind az altal az û taplalo ereie az igeret ſerint hitnek altala minden valaſtottakra ez vilagnak kerekſegeben ki ſarmazik. Kûlômb azert ſollani az Chriſtus teſtenek ielen leterôl, es az û lelki ereienek ki teriedeſerôl.

AZ HITRôL.

K. eMit icgiez az hit â ſent irasban?

F. Elôſôr az hit kôzônſeggel iedzi à tudomant es à vallaſt, mint az kereſtien hit, nem egieb, hanẽ az Chriſtuſtul adattatot ertelem. A ſ. Iacabis errôl mongia, hogy az Iacobi 2. Actor. 8. ôrdôgôk hiſnek. Az Simon Maguſrol aſt ielẽti az iras, hog hit az Apoſtolok tanitaſanak, es igaznak itelte à mit hir-

hirdettenek az Chriſtus felől. A ſ. Mathenalis emlékezic à Chriſty idő ſerint valo hitről, melinek ninczē giőkere Ez altal ſenki nē iduőzűlhet. Maſodſor giakorta vetetik az hit, az beſedben, fogadasban es czelekedetben valo al hatatoſſagert, mint à Hieremias mongia: El vetetet az hit ê főldről, ki vagattatot az ű ſaiokbol. Sz; Palis ez ertelēbē veſi, mikor ig ſol az Sidokrol: Nemde az ű hitetlenſegek az Iſtennek hitit fel bonthattiaê. Harmadſor iegzi az czodateteleknek aiandekit, mint ſ. Pal mōgia: Ha anni hi tőm leſē: hog az hegieket heliekből ki indithatom, ſere tetem pedig nē leend, ſemmi vagiok. Negiedik à meg igazulaſnak hiti, melliel az igiretben adatot lelki iokat, mint eg fogo kezzel el veſſűk. Ez mindēkor eggiűt va gion az iduőſſegnek okaiual, az Iſtē kegielmeuel à Chriſtus aldozattiaual es az ſ. leleknek meg viitaſaual.

Matth. 13.

Hierem. 7.

Romano. 3.

1. Corint. 13.

K: Miczoda az iduőzitő Hit?

F: Az ſ. Lelektűl az ige altal ſereztetet bizodalō àz va laſtottaknak ſiuekben, melliel az Iſten kegyelmeből az Chriſtus altal, az igiretben el veſſűk az bűnnek boczanat tiat, az meg igazulaſt es az őrők eletnek remenſeget, az ű neuenek diczitetire es az vy eletnek kőueteſere. Auag rőuidebben: Az hit nem egieb, hanem az Iſten kegielmes igiretiben valo bizodalmunk az Chriſtus altal, bűnűnk boczanattia, meg igazulaſſűk es őrők eletűnk felől. Az Papiſtak erről igi ſolnak: Az hit az lelki eſmeretnec bizonios volta az iutalomnak varaſaban az erdemert. Eſt hirdetni Iſten ellen valo karomlas, es az ſ. Pal tanitaſaual ellenkezic: Kegielemből iduőzűltetek hitnek altala es ez nem ti magatoktul vagion, Iſten aiandeka, hog ſenki ne diczekedgiek. Mindenűt az iras az kegielemmel ős ue kőti az hiter, es ki rekeſti az erdemet.

K. *Miuel bizonitod hogy az hit erős bizodalom legien?*

F. Az hitnek neuezetit nem valami velekedeſt auagy ketelkedeſt ielent, hanem allādoſſagot es tökelleteſſeget mint az iras az Abrahānac peldaiaualis eſt meg bizonittia, ki az hit altal okoſſagat meg giőſte, es az igirethez nag bizodalommal ragaſkodot. Erről mongia az ſ. Ianos hog az hit ez vilagnak giőzedelme. Maſodſor. A ſēt Pal illien igeckel tanit az hitnek alhatatoſſagarol. Az Chriſtusban vagion batorſagunk, es bizodalommal valo menetelünk az ű benne valo hitnec altala. Ezert mongia ma ſutis: Iarulliunk bizodalommal az kegielemnek ſeki elei ben. Harmadſor. Az hiueket igi batorittia az ű peldaiaual. Tudom kinek hittem es bizonios vagiok benne, hog minket az Iſtennek ſerelmetűl ſemmi el nem ſakaſthat. Negiedſer. Az hitet mongia az remellendők allattianak es azoknak, melliek nem lattatnak, erős bizonſaganak. Allatnak mongia. Mert az hit oli bizodalommal biria az iővēdő örők eletet, mint ha immar ielen volna. Giőzhetetlen erőſſegnekis neuezi az Iſtennek tökelletes es fel homolhatatlan igiretiert. Eſt ſűkſeg erteni az papiſtak ellen, kik aſt tanittiak, hog embernek ketelkedni kel iduőſſege felől. De ez fele ketelkődes az hit termeſetinek ellene vagion, meli az remenſeg es az okoſſag itileti ellē is hiſen, es nez mindenkoron nem az mi meltatlanſagunkra, hanem az Iſtennek tökelletes igeretire, es mindeneket hatra vetuen elő ſiet menni azoknak meg niereſere, melliek az Iſtentűl az igiretben adattatnak. Eſt bizonittia az ſent Iacabis illien igeckel: Az ki ſűkölködik bőlczeſegnelkűl kerien az Iſtentűl hitnek altala ſemmit nē ketelkeduen,

Genesis 15. Roma. 4. 1. Ioannis 5. Hebr. 3. Ephesees 3. Hebr. 4. 2. Timot. 2. Romano. 8. Hebr. 11. Iacob. 1.

Mierț

K. Miert mongia hat az Eſaias: Kiczoda tudhattia meg az Urnac elmeiet? Az bölczis igy tanit: Nem tudgia az ember ha ßeretetre vagy gülölſegre meltô? Eccleſia. 9.

F. Az elſôre aſt kel felelni, hog az Iſten akarattia ket fele, nemeli titkos es el reiteret, melirôl az ẽbernec nem ſabad tudakozni: Nemeli pedig ki ielentetet az igeben, es erről ſükſeg ertekezni. A hiueknek azert bizonioſocnak kel lenniek iduôſſegek felôl az Iſtẽnek igeiebôl. Az maſodikrol eſt kel erteni, hog az Iſtẽnek ſeretetirôl ket fele itelet vagion. Elsô ez vilagnak es az kûlsô dolgoknac foliaſabol, es miert hog ez valtozando, es az hitetleneknek inkab ſolgal hog nem mint az hiueknek, ebbôl az Iſtennek ſeretetit meg nem iſmerhetik. Mert à kit ez vilag el vettetetnek itel, az Iſtennel kedues, es az kit bodognak mond, giakorta Iſten elôt vtalatatos. Maſodik itelet vagion az Iſtennek igeie ſerint, melibôl az ember meg eſmerheti az Iſtennek akarattiat, ſerelmet es lelki aldaſit, meeg mikor az niomoruſag alat tartatikis.

K. Honnat vagion az hitnec eredeti?

F. Az ſ. Iacab aſt bizonittia, hog minden aiandekonnan felûl vagion az vilagoſſagnak Attiatul. Az hitetis az iras Iſten aiandekanak mongia, mint ſ. Palis tanit ez igeckel: Tinektek adattatot, hogi û benne higgietek. Az Chriſtuſis eſt erôſſiti, mikor ig ſol. Ez az Iſtennek czele kedeti, hogi higgietek abban az kit el boczatot. Ninczen hat az embernek ſabad akarattiaban az hit, hanem czak az hihet az kinek adattatik. *Iacobi 1. Epheſeos 2. Philippẽ. 1. Ioannis 6.*

Kik

K. Kiknek adgia Isten az hitet?

Titum 1. Matth. 13. Actorũ 13. F. Sz. Pal vg tanit, hog az hit az valastottake. A Christusis errol mongia: Tinektek adattatot, hog az meniorsagnak titkait erczetek. Az Peternek tanitasarolis az iras bizonsagot tesen, hogi czak azok hittenek, az kik el rendeltettenek volt az eletre. Vis ontag az Christus ast mongia: Ti nem hihettek, mert nem vattok az en iuhaim kozzul. Ezert mogia az s. Pal, hogi az keresztnek igeie az el vesendokben bolondsag es halalnak illattia. Est masut is illien igeckel erossiti: Nem mindenek engednek az Euangeliomnak az mint meg vagion irua: Kiczoda hisẽ à mi hallasunknak? Hasnos ertelem pedig ez, melliel az embernek ereie el rontatik, az Istennek titkos bolczesege az iduozitesben meg ielentetik, es az hitnekhez valo io volt aianlattatik,

Ioannis 10 1. Corin. 2. Roman. 10. Esaiæ 53. Ioannis 12

K. Minemũ esskoz altal adattatik à hit?

F. Sz. Pal erre ast feleli, hogi az hit az hallasbol, az hallas pedig Istennek igeiebol vagion. Mert az ige Istennec magua, meli az embernek siueben vettetic, es az ũ lelkenek titkos ereieuel meg eleuenitetik, es az io foldben meg giokerezuen hasnos giumolczet teremt. Touabba estis sukseg erteni, hog az hit nem az torvenbol adattatik, kibol rettegesnek lelke sarmazik, hanẽ az Euangeliombol, mint sent Pal tanit ez igeckel: Ti hallan az igassagnak igeiet, az ti iduosseg teknek Euãgeliomat, minek vtanna hittetek, el peczeltettetek az igiretnek sent lelkeuel. Mig azert az ember Istennek igeiet nem vesi, ha sinte valastottis hiti ninczen, mint az sẽt Pal ũ magat az meg teres elot hitetlennek mongia. Ennek hasna ez, hogi az ember erre nezũe mint egy draga kenczet vgy

Matth. 13. Roman. 10. Romanos 8. Ephesios 1

boczul-

eleuenethe tik es diczőſeget fel nem őltőzhet, de az hit az igiretre nezue vg tartia eſt, mint ha kezeben volna.

K. Mit vezen az hit az igiretben az Iſten tül az Chriſtus altal?

F. Az Chriſtusban adattatot lelki aiandekokat az ſent
1. Corin. 1. Pal ez rőuid igekben be foglallia: Lőt minekünk à Chriſtus az Iſtentűl, bőlczeſſeg, igaſſag, ſętſeg es valtſag. Mindeneknek előtte aſt ielenti, hogi az Iſtentűl lőt, az az, Iſ-
2. Timot. 1. tennek titkos tanaczabol őrők időknek előtte rendeltetet,
Galatas. 4. es az időnek tellieſſegeben adattatot az valaſtottaknak iduőſſegekre. A kiben azert az Iſten az eletet rekeſ-
Romano. 3. tette, czak abban kel kereſni mint ſ. Pal-is bizonittia eſt
Actorũ 10 monduan: Az Iſten eleue rendelte az Chriſtuſt engeſtelő aldozatul, es ű kiuűle nem adattatot tőb neu, az kiben kellene iduőzűlnünk. Minden időbeli hiuek azert, mint ſ. pal elő ſamlallia, az Chriſtuſtul neg rendbeli iokat veſnek. Elſő az Bolczeſeg, meli nem egieb, hanem az Iſtennek, es az ű ki ielentet akarattianak iduőſſeges eſmereti, az igenek hallaſa es tanulaſa altal. Az ige pedig az
Coloſſen. 2. Chriſtushoz igazgat, kibę az Iſteni bőlczeſegnek titkos kenczei el reitettenek, es az hitnek altala az valaſtottakra ſarmaznak. Draga bőlczeſeg ez, meli minket az iduőſſegnek vtan hordoz, es az őrok eletnek bodogſagabą bevißen. Ebből azis meg ielentetik, hog az Chriſtus kiuűl tudatlanſag es halalos ſőtetſeg vagion. De ű viſontag elő vilagoſſag, es az ki űtet kőueti az ſetetſegben nem iar.
Roman. 1. Noha pedig az termeßetnek tőruenieből, az embernek el meieben vagion valami vilagoſſag, mind az altal ez is az
Romano. 8 iduőſſegnek dolgaban ſetetſeg, es az mint ſ. Pal tanit, az

teſt

teſtnek bölczeſege az Iſtennek ellenſege. Czak az Chriſtus azert az Iſtẽnek bölczeſege, ki minket bolondokat Iſten elöt bölczecke teſen. 1. Corint. 1.

Maſodik az Igaſſag, meli vagion az mi bűneinknek boczanattiaban. Mert ű az mi bűneinknek terhet ű magara vötte, hogi minket igazakka tenne. 2. Corint. 5.

Noha azert bűnöſök vagiűnk es haragnak fiai az mi termeſetűnk ſerint, de az kezes igaz, es az ű igaſſagban minketis fel öltöztetet, es immar ſem az Iſten haragia, ſem az töruennek atka, ſem az halal minekűnk nem arthat. Ephes. 2.

Harmadik az Szentſeg, meli az vyonnan valo ſűletes, mert az Chriſtus minket az bűnnek rabiait, immar Iſtennek ſentelt es tiſztitot, az ű lelkenek altala az bűnt meg öli es el temeti, es fel tamaſt az vy eletre. Hat az io czelekedet az Chriſtusban valo igaſſag nem rontia, hanem inkab allattia.

Negiedik az Valtſag, meli it ez helien iedzi az vtolſo meg ſabadulaſt, es az örök eletnek meg adaſat, kiről mongia az Chriſtus. A ki en ben nem hiſẽ, ez halalbol az eletre megien. Sz. Peteris aſt bizonittia, hog az hitnek vege lelkűnknek iduöſſege. Az örök elet vtolſo czellia az hitnek, meli moſtan mint ſẽt Pal tanit, az Iſtenben el reitetet az Chriſtuſſal, de mikor az mi eletűnc meg ielenẽdik, miis ű vele egietẽben meg ielenűnk az diczöſegben. Az hitből vagion azert elegſeges vigaſztalaſunk, az Satannak, az bűnnek es minden fele niomorusagnak keſerteti ellen.

K. *Az hit egiarant adattikê minden valaztottaknac?*

F. Az iras vg tanit, hog az Iſten az hitnek merteket oſtogattia à mint ű akaria. Ezokaert à hitnekis nemelibẽ nagiob, nemeliben pedig kiſſeb ereie vagion. Az Chriſtu- Roman. 12.

Matth.13. ſtuſis aſt ielenti az pelda, beſedben, boǵ az io fôldben eſet màg, nemeli harmincz annit, nemeli hatuan annit, nemeli ſaz anni giûmôlczet teremt. De it meg kel gondolni, hoǵ az nag es az kiczin hitnek egi czellia vagion, es az iduôſſegre nem az tekelletes, hanem az igaz hit kiuã tatik, meli az Chriſtusban kereſi az igaſſagot. Ha azert az emberben az hitnek kiczin ſikraia talaltatik, ſinten anni iot veſen ez altal, mint az nagi hitû Abraham. It pedig az hiueknek ſûkſeg kôniôrgeniek az Apoſtolobkal egietembẽ: Vram ôregbicz meg mi bennûnk az hitet. Touabba, noha az hit el nem fog, mind az altal ninczen mindenkor egiarant valo ereie az emberben, mint az Dauidnak es az Peternek peldaia meg ielenti.

K. Miczoda iegiei vadnac az hitnek?

F. Elsô az Iſten igeienek halgataſa, tanulaſa es meg tartaſa. Mint az Chriſtus bizonittia. Az ki Iſtentûl vagyon az Iſtennek igeiet halgattia. Errôl mongia az Dauid: Inkab akarok az te hazadnak kûſôbin ûlni, hoǵ nem mint az hitetleneknek palotaiaban lakni. Viſontag az hitetlen Sidokat az Chriſtus ezzel feddi: Ti azert nem halgattiatok az en beſedimet: Mert nem vattok az Iſtentûl. Ma ſodik az bekeſeg es az meg czẽdeſedet lelki iſmeretnec ôrôme az Iſtenben, mint az ſ. Pal tanit, ez igekben: Meg
Romano.5. igazituan az hitbôl bekeſegûnk vagion. Errôl mongia Chriſtus: Ez vilagon niomoruſagtok, en bennem pedig ôrômôtôk leſen. Ez ôrômet pedig ſenki tûlûnk el nẽ veheti, es miben alliô ez vilag meg nem ertheti, hanẽ czak az valaſtottak erzik az û ſiuekben, melliel mindẽ ez vilagi keſerûſeget meg emeſtenek, es nag bizodalommal ſietnek, az meg igirtetet iutalomnak el vetelere. Harmadik az ſeretet es az Iſten ſerint valo engedelem, meli az

hitbôl

ßi altal neuekedik, de mind az altal nem oka, hanem ezzel az keresztien ember kesittetik es tanittatik az be keseggel valo ßenuedesre es az remensegre.

K. Az remensseg miuel eröſsittetik?

F. Amaz lelki fegiuereckel, az Isten fel bomolhatatlan igeretiuel, mint az Abrahamrol mongia az iras, hog az remenseg ellen hit az remensegre, es az testnek iteleti ellen, az Isten fogadasahoz ragaßkodot. Az vtan az hittel az kõniörgesſel, az bekeuel valo ßenuedesſel, es ez mellet az ßenteknek peldaiaual taplaltatik es segittetik, hogi ez altal vegiglen az valaßztottak meg maraduan, az örök eletnek bodogsagat el veheſſek. *Epheſſ. 6 Roman. 4.*

AZ Szeretetröl.

K. Miczoda az Szeretet?

F. Az hitbõl ßarmazot io indulat, melliel felebaratunknak aßt kiuanniuk az mit magunknak akarunk, es aßt nẽ czelekedgiük, az mit magunknak nem akarnank. Az ßeretet azert be foglallia az maſodik tablan leuõ paranczolatokat, ez az mi külsõ eletünknek regulaia, sõt az hiuek közõt valo eggieſſegnek es tökelleteſſegnek kötele. *Matth. 7. Coloſſen. 3.*

K. Hany dolog kiuantatik az Szeretedben?

F, Elsõ az ßeretetnek giükere, az hit, meli az Istẽ lelkenek ereiebõl, vg plantaltatik az hiueknek giukben, hog io giümölczöt es igaz atriafiui ßeretetet teremczẽ. Mert S. Ianos aßt mongia, hog az ki Istentül vagion az ßeretet- *Epheſeos 3. Ioan. 4. 18*

Ioannis 13. ben meg marad. Ezent bizonittia az Chriſtuſis: Ebből eſmernek meg, hogy en tanituanim vattok, hogy egimaſt ſerettitek. Maſodſor, az ſeretet tiſta ſiuet kiuan es mindē tetteteſt ki rekeſt, mint ſ. Pal tanit: A ſeretet teteteſnekűl Romano. 1. legien. A ſ. Peteris erre int: Minden teteſnekűl valo at-
1. Petri 1. tiafiui ſeretettel, felette igen ſereſſetek egymaſt. Sz. Ianoſis aſt mongia, hogy ne ſereſſűk beſeddel es nielnel, hanē
1. Ioan. 3. czelekedettel es igaſſaggal. Harmadſor az ſeretetnek kiualtkeppen valo vege az Iſtennek diczíretire nezzen, hogy ez altal Iſtenhez valo engedelmeſſegűnk meg bizonitaſſek. Negiedſer, az ſeretetnek maſodik vege nezzen felebaratunknak haſznara es eppűletire. Erről mongia az ſ. Pal: Senki ne kereſſe az mi az ŏue, hanem az mi felebarattiae. Ezeckel meg valaſtatik az kereſtieni igaz ſeretet, amaz tettetes es hitetlen ſeretettűl.

K. Kiczodakat kel ſeretni?

F. Az kereſtieni ſeretet meſſe ki teried, mindeneknek elŏtte kel ſeretnűnk az Iſtent, meli ſemmi nem egieb, ha nem igaz hitnek es io lelki iſmeretnek altala, az Iſtēnek paranczolatiban iarni, mint az Chriſtus bizonittia: A ki engemet ſeret az en beſedemet meg tartia. Erről mŏgia maſutis: Az ki en felettem ſereti attiat auag anniat, nem lehet en tanituaniom. Szűkſeg azert minden dolgainkban az Iſten ſeretetinek elől tarni. Maſodſor az ſeretet felebaratunkra arad ki, az az, mind azokra, az kik azon eg hitnek tarſaſagaban vadnak mi velűnk. Erről mongia
Ioan. 13. 15. az Chriſtus: Vy paranczolatot adoc tinektek, hogy egimaſt ſereſſetek, az mikeppen enis ſerettelek titeket. Sz. Ianoſis ezent bizonittia: Ez paranczolatot vettűk ű tűle,
1 Ioannis 4 hogy à ki az Iſtent ſereti, felebarattiatis ſereſſe. Mert à ki aſt mongia, Szeretem az Iſtent, attiafiat pedig gyűlŏli,

hazug

hazug ember az. Harmadſor, az Chriſtus vg tanit, hogy ellenſegũnkertis ſereſſũk, es algiuk azokat az kik minket atkoznak, Sz. Palis azt erõſſiti: Iol ſolliatok azok felõl à kik titeket ũldöznek es ũ nekiek gonoſt ne kerietek. Az kik azert az mi ſemeliũnket haborgattiak, me eg azokat is ſeretnũnk, kel annibol, hog minden boſſu allaſnak kiuanſagat ſiuũnkbõl ki vetuẽ, az ũ meg tereſekert kõniõ rõgiũnk, es az gonoſt ioual giõzzũk meg, hog az mi Iſtenũnknek fianac eſmerteſſũnc, az ki az ũ napiat mind iokra, ſmind gonoſokra egiarant fel tamaſtia. Ha pedig az mi ellenſegink megh nem terendõk, melinek ertelme az Vrnak tanaczabol reitetet el, az mi ſilidſegũnckel az ũ feiekre egõ tũzet rakunk az haragnak napiara.

Matth. 5.

Romanos. 12

K. Minemũ okockal int az iras az attiaſi ui ſeretetnek köuetesere?

F. Elsõ az lelki eggieſſeg es ſõuetſeg. Mert eg Attianc vagion, eg kõzbeniaronk, azon eg leleckel, minniaian el peczeteltettũnk, eg kereſtſeg altal az Aniaſentegihaz ban ſenteltettũnk, azon kenierbõl minniaian eſſũnk, egy hitũnk, eg remẽſegũnk vagiõ. Ezokaert ſũkſeg azon egy ſeretettel õſſue kõttetnũnc. Maſodſor a ſz. Pal az teſtũl es az tagoktul veſen ſep haſonlatoſſagot. Mert noha az tagoknak kũlõmb fele tiſtek vagion, mind az altal egymaſſal eggieznek: Igi az lelki dologban egi fũ à Chriſtus, egi az teſt az Aniaſ. egihaz, meli az fũhõz kõttetet az hitnek altala, de viſontag az tagok az ſeretettel kõttetnek õſſue. Az mint azert az tagok eggieznek az teſtben, es eggik az maſiknak ſegitſegenelkũl ſõkõlkõdik: Azõkeppen az hinek az eg fũ alat es az egy teſtben eggiet ertenek, Harmadſor az ſeretet, az hitnek, az bũn bo

Epheſeos 4

1. Corint. 12

ezanatnak es az Iſteni felelemnek iegie. Ezokaert az iras az ſeretetet à hittel ſok helien ôſſue kôti. Negiedſer aʒ ſ. Pal ezzel aianlia à ſeretetet, hogy minden fele aiandekok nak ekeſſege, melliek az ſeretet altal kedueſſek, annek ûl pedig artalmaſok. Semmi azert az ekeſen valo ſolas, az nieluekneс tudaſa, az alamiſnalkodas, es az tudomani mel let valo ſenuedes, az ſeretetnek ûl. Ezêt bizonittia maſutis. Az tudomani fel fualkottat, az ſeretet pedig eppit. Ôtôdſôr int az ſeretetre, ênek ſok es draga haſnaibol, es tulaidonſagibol. Mert az ſeretet tûrô, kegies, nem irigy. nem keueli nem czelekeſik rendeletlenûl, nem kereſi aʒ ũ magaet, nem geried fel az haragra, gonoſt nem gondol, nem ôrûl az hamiſſagon, ôruendez az igaſſagô, min deneket el ſenued es hiſen, mindeneket remel es el tûr. Az ſeretet azert mindê ioſagnac kutfeie, es à kereſtieni eletnek regulaia az kûlſô tarſaſagban, Hatodſor az ſeretetnek meltoſagat ielenti meg, ennek meg maradandoſa gaual. Mert à ſeretet ſoha el nem mulik, az Prophetiak à nieluek es az tudomaniok meg ſûnnek. Mert az ôrôk eletben ſenki nem tanittia az ũ attiafiat, hanem minniaian az Iſtentûl leſnek tanittattak, es à ſeretet leſen az ũ bekeſegeknec fel bomolhatatlã kôtele. Hetedſer, az hitnel es az remenſegnel nagiobnak mongia az ſeretetet. Mere aʒ hitnel killieb teried az ſeretet. Mindê embernek czak az ũ tulaidon hiri haſnal az iduôſſegre, de à mikeppê az folio viz nagiob az kut fônel: Igy az ſeretet miert hogy meſſe ki hat, es ſokaknak haſnal, az hitnel nagyobnak mondattatik, de nem mindenben. Mert à menniere aʒ hit eredeti es kutfeie az ſeretetnek, nagiob aʒ ſeretetnel. To uabbi nemelliek nagiobnak mongiak az ſeretetet, az maradâdoſagert, mint ha az hit mindeneſtûl fogua az ôrôc

Galatas. 5.

1 Corint. 13.

c-

eletben meg ſűnnek, miert hoġ az ſ. Pal az hitet es az laſtat ellenben veti. Mert moſt hit altal iarunk, de ackor latas altal. Erről azert rőuideden iġ kel erteni, hogy az hit ben kiualtkeppen harom dolog vagion, az iſmeret az bizodalom es az őrők eletnek varaſa. Az ertelem meg nem ſűnik, hanem czak az, à mi reſ ſerint vagion, tudnia illik az fogiatkozas: az melinek helieben ſal az tőkelleteſſeg: Az Iſtenben valo bizodalomis, meli az hitnek reſe, annira nem ſűnik meg, hoġ ſockal tőkelletesb leſen. Mert az hit nem czak iőuendőt hiſen, hanem ielen valotis. Vtolſor, az mi nez az iőuendő ioknak varaſara meg ſűnik. Mert az őrőkſegben ielen leſűnk, es az kiuűl mas diczőſeget nẽ varunk. Niolczadſor, az attiafiui ſeretet, à mint ſent Pal tanit, erőſſittetik az aiandekoknak kűlőmbſegeuelis. Mert az Iſten eginek nem adot mindent, hanem az aiãdec mellet ſoc fogiatkozaſokis vadnak, mellieckel az Iſten az hiueket az alazatoſſagra inti az eggieſſegre, es az attiafiui ſeretetre tanittia. Azert az Iſtennek ſok fele aiandeki az emberek kőzőt valo bekeſegnek kőtele es ſegitſege.

2. Corint. 5.

1. Corint. 12. Epheſſ. 4. Romano. 12

AZ IGAzVLASROL.

K. Mit iegiez az Igazulas az irasban?

F. Az tőb iegiezeti kőzőt ez kettő fű. Előſőr meg igazulni ſemmi nem egieb, hanem igaznak eſmertetni, talaltatni es bizonitatni, mint mikor aſt mőgia à Dauid: Czac teneked vetkeſtem: hoġ meg igazitaſſal à te beſedidben az az igaznak eſmerteſſel. A ſ. pal aſt mongia, hoġ az Iſten meg igazitatot az lelekben, az az, az Chriſtus igaz

Pſalmo 51. 1. Timot. 3.

nak es Iſten fianak bizonittatot az leleknek, auag az Iſte
Luc.7. ni termeſetnek es hatalomnak aitala. Sz. Lukacznalis eſt
iegizi mikor, ig ſol: Minniaian az bûnôsôk es az Publi-
canuſok haluan ezeket meg igazitak az Iſtent, az az, I-
gaznak eſmerek es ûtet diczôitek. Az bôlczeſeg meg i-
Matth.11. gazitatot az û fiaitul, az az, igaznak iſmertetet es megh
beczûltetet à hiuektûl. Maſodſor, az meg igazitas annit
teſen mint az bûnnek terhetûl valo meg mentes, auagy
Exod.23. meg ſabadulas. Errôl pelda az Moſeſnel: Meg ne igazi-
czad az hamiſſat, az az, meg ne menczed az tôrueni ſe-
rint valo bûnteteſtûl. It az helien azert az vtolſo iegi-
zesben kel venni.

K: *Miczoda az meg igazulas?*

F. Az bûnnek terhetûl valo meg ſabadulas az Iſten ke
Pſalm 32. gielmebôl az Chriſtuſert, az hitnek altala. Eſt à Dauidis
Roman.3. à 5. Pallal egietemben igy magiarazza: Bodogok az kik-
nek alnokſagok meg boczattatot, es az kiknek bûnôk el
fedeſtetet, es à kiknek az Vr nem tulaidonitotta az û bû
neket. Hog pedig ez iegizesben veteſſek az igazulaſnac
Luc.18. igeie, ſepen meg mûtattia az Publicanus peldaia, ki ecke
ppen kôniôrôg: Vram leg irgalmas ennekem bûnôſnek,
kirôl az Chriſtus aſt ielenti, hog meg igazitatuan ment
hazahoz. Hat az igazulas es az igaſſag nem valami io in-
dulatokat iegiez, mint az Papiſtak tanitanak, hanem ez
al az bûnnek boczanattiaban, es az Chriſtus igaſſaganak
nekûnk tulaidonitaſaban az hitnek altala. Ollian azert
az meg igazulas peldanak okaert, mint mikor valamely
embernek kinek egy fillere ſinczen, ſok adoſſaga meg e-
gettetik, es ez altal az fizeteſnek terhetûl megh ſabadul:
Igy az ember û magaban bûn es adoſſag ala vettetôt, de
mihelt az Chriſtusban valo hit altal, ennek terhetûl meg
ſabadul, ottan meg igazultnak mondatik.

K. *Miczoda az igazulasnac ßerzô oka?*

F. Szerzô okat es eredetit az igazulasnac czak az Iſten kegielmehez kôti az derek ſ. iras, es aſt hirdeti, hog az Iſten az û ingyen valo io keduebôl az czelekedetnek er demenelkûl boczattia meg az bûnt minden hiuoknek, mint az ßent Pal erôſſiti illyen igeckel: Meg igazitatnac Iſtennek kegyelmebôl INCIEN, melliet maſuttis bibonit niluan valo igeckel eſt monduan. Kegyelembôl iduôzûltetek, es ez nem ti magatoktul vagyon: Vgiã ezent neuezi Iſten irgalmaſſaganak, melliel indittatot ere, hogy minket az bûnbôl ki tiſtitana es meg igazitana. Iſten io voltanakis mongia az kegyelmet. Mert mi nemû io es kegyes legyen az igazitasbol ielentetik meg, meliben az Iſten minden lelki ianait kôzli az hiueckel. Neuezi eſt emberekhez valo ßeretetnekis, miert hogy az Iſtennek veghetetlen ßereteti ebben ielentetet meg, hogy az bûnôſôket es veſedelemben eſteket az û ßerelmes fiaban kegyelmere vôtte, mint ez igeckel bizonittia az Apoſtol: Minek vtanna meg ielent az Iſtennek io volta, es emberekhez valo ßereteti, nem az igaſſagban valo czelekedetekert az melliecket mi czelekettûnk volna, hanem az û irgalmaſſaga ßerint iduôzitôt minket. Maſuttis vgy tanit: Hogy meg tartot minket nem az czelekedetekbôl, hanem az û vegezeſe es kegyelme ßerint. Touabba hogy ez kegyelem ne erteſſek valami emberben valo indulatnac, hanem czak Iſten Attiai io keduenek, melleie veti ez magyarazo ighet: INGIEN, melliel aſt ielenti, hogy az Iſten az igazitasban nem nez az embernek ſêmi czelekedetire, erdemere es meltoſagara,

Romano. 3.

Epheſeus 2

Titum 3.

2 Timot. 1.

Esa. 52. hanem mindeneket czak mindenkor ad, mint az Esaiás prophetalis hiia az somiuhozokat az vizekre, hogy azokat ingyen es fizetesnekûl vegyek. Miert kellien pedig sûk segkeppen az embernek czak merô kegielembôl Istẽ elôt meg igazulni oda fel meg magiarastuk.

K: Miczoda az igazulasnak erdemlô okai?

F. Erre sent Pal illyen igekkel felel: Megh igazittattûk
Romans. 3. az valtsag altal, meli vagion az IESVS CHRISTVS-BAN, kit az Isten rendelt engestelô aldozattul, es û bẽne meg boczatotta bûneinket, es velûnk meg bekelt,
Roman. 4. mikor meg holt az mi bûneinkert es fel tamadot igazulasunkert. Ez pedig mindenkoron ôsue kôttetet az Isten kegyelmeuel, miert hogi az Isten igassaga az Christusban tellyesedet be, es senkinek bûne meg nem boczattatik, hanem czak az Christus aldozattiara nezue. Errôl
Esa. 53. mondotta az Esaiasnal-is az Isten: Az en igaz szolgamnak esmereti meg igazit sokakat. Mert az ki hiszen az fiuban ôrôk elete vagion. Miert hogi azert tôb engestelô aldozat ez vilagnak bûneiert ninczen az Christus valtsaganal: Igi az igazulasnakis ninczen sohul tôb erdemlô es fizetô oka az Christus ẽgedelmessegenel, ki az
Ephesers 2. An iaszentegi hazat szerette, es ûnnẽn magat atta erôtte, es meg tisztitot minden alnokssaginkbol, hogi immar û benne igazak legiûnk, ki az hûnnek karhoztato ereiet megh emesztötte, hogi mi Isten elôt az û igassagaual legiûnk szabadosoc es igazac, es ezokaert az Istenis nẽ az mi saiat termesetûnkre nez es itel minket, hanem az û

fianac

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Fianak igaſſagaban bóczûl minket es erre nezue, vgi mint tiſtakat, órókós fiainak iſmer, honnet az Chriſtuſ. is ſok helien bizonſagot teſen, hogi iût ez vilagra az bûnóſóknek meg tartaſara es idvózitesere. Ennek pedig, hogi Chriſtusban kel idvózûlnünk, ſó oka az Iſten nek vegezeſe, es titkos tanacza, ki az embernek igazitaſaban illien modot talalt, es vgi ſerette ez vilagot, es minden ûdóbeli valaſtotrakat, hogi az û egi ſûlot fiat adna erettek, hogi valakik hiſnek el ne veſſenek, hanem órók eletek legien. Ezokaert valakik az Chriſtus kiuûl masban kereſik az ûdvóſſeget, es az eg kózbeniaronal meg nem elegeſnek, mind azok Iſten karomlok, es ſemmikeppen Iſten elót meg nem igazulhatnak, ſót inkab az karhozatot, es Iſten emeſtó haragiat vonſak feiekre. Meg kel azert elegedniek mindẽ ûdvózûlendóknek, az Chriſtuſnak eczer valo tókelletes aldozattiaual, meli minden ûdóbeli bûnókert czak egiedûl valo elegſeges fizetes, kiról aſt mongia az iras, hogi az embernek fia atta az û lelket valczagul ſokakert, es az mint az Eſaias mongia, az û ſebeiuel giogiultunk meg. Bolondok hat az Papiſtak, az kik az Chriſtusban az idvóſſegnek erdemeuel meg akarnak oſtozni, es az elſó kegielmet û nekik tulaidonittiak. De aſt itelik, hogi az vtan az û czelekedeteckel vegezik eſt el, meli nagi Iſteni karomlas miert hogi az idvóſſegnek minden reſeit, eleit, kózepit es veget az iras czak az Chriſtuſnak tulaidonittia, ki az û eczer valo aldozattiaual tókelleteſecke tótte az idvózûlendóket mind órócke.

Matth. 9.

Ioannis 1.

Eſaiae 53.

Hebr. 9.

Miczoda

K. Miczoda az igazulasnak essköze?

F. EZ igazulast az valastottak czak az hittel vehetik el, melliet az Isten az igebol sent lelkenek altala ez vegre aiandekoz, hogy ez altal az Christusnak minden iauaiban reseslilünk es ez altal ö bele oltatuan ü tüle vegyünk igasságot es eletet. Ez altal sarmaznak azert reank minden lelki iok az igiret serint es ezzel mindent
Galatas 2. vehetünk az Christusbol valaminelkül sükölködünk az iduösségre. Errol mongia az sent Pal: Tudgiuk ast hogi az ember meg nem igazul az töruennek czelekedetibol
Romans. 3. hanem czak az Iesus Christusnak hitibol, es à mint masuttis tanit: Meg igazitatuan hitbol bekesegünk vagyon az Istennel az mi Vrunk Iesus Christus altal, es egieb he-
Philippē. 3. lieken-is ki rekestuen az ünnön erdemet, ast mongya, hogy ninczen neki saiat igasságа, meli lehetne az töruen bol, hanem oly igasságа vagyon, mely à Christusban valo hit altal adattatik.

K. Mint kel hat erteni ez mondast az iras-
Romans. 3. *ban: Meg igazittatunk az hitnek altala?*

F. Az hit altal meg igazittatunk, à menni ere mint egy fogo kez az igeretben adattatot bünnek boczanattiat el veszi, az Istēnek kegyelmebol az Christusban löt vallasagert. Az hit azert mindenkoron ösue kotterö az mi iduösségünknek fö okaiual, es ezekre nezue tulaidonittia az iras az meg igazulasra valo eröt az hitnek. Mert ez altal nittatik meg az meniorsagnak kapuia az Christus, ki ben az Istennek minden gazdagsagi velünk közöltetnec hog semminelkül ne sükölködgiünk, az melliek kiuantatnak az bodog eletre.

Hani

K. Hany fele igaſſaga vagyon az kereztien embernek?

F. Harom fele. Eggik vagion az hitnek altala, meli az Chriſtus igaſſaganak nekünk tûlaidonitaſa, es az Iſtennek elôtte czak ez altal lehetünk kedueſſek; Errôl ſol az §. Pal: Ninczen vg mond, ſaiat igaſſagom, hanem oli igaſagom vagion, meli az Chriſtusban valo hitben al. Maſik az io lelki iſmeretnek igaſſaga, meli az kegies, iozan, es fegihetetlẽ elet. Harmadik amaz tôkelletes igaſſag melliet ez eletben birunk remenſegnek altala: Errôl az ſent Pal ig ſol: Mi lelekbôl az hitnek altala remenſeget biriuk az igaſſagnak. Vgiã ezent kel erteni à kereſtieni tôkelleteſſegerôl, az melirôl az iras ſok helien emlekezik, meli mi bennünk vagion az hitnek, az vy eletnek es az remenſegnek altala. *Philipp. 3. Galat. 5. Philip. 3. 1. Corint. 13. Iaco. 1. Epheſſ. 3.*

K. Minemü erôſſegeckel bizonittia az iras hogi az ember az töruennek czelekedetibôl meg nẽ igazittatik hanem czak az Chriſtusban valo hitnek altala?

F. Szent Pal az Romaban es Galatiaban irt leueleben, meg bizonittia beûſeggel. Elsô erôſſeget veſen az embernek allapattiabol az eſetnek vtanna. Mert ninczen az ki iot czelekednek, minniaian ſûkôlkôdnek az Iſtẽnek diczôſegenelkûl. Azert az tôruenbôl, az meli tôkelletes ſeget kiuan, az ember meg nem igazulhat. Maſodikat veſen az 6. Dauid diczirethôl: Bodogok az kiknek bûnôk meg boczattatot: Azert az embernek bodogſaga es igaſſaga *Roman. 3. Pſalmo 13.*

ſaga az bűnnek boczanattiaban al az Iſten elől, melliet az hitnek altala kel vennűnk. Harmadik. Az Iſten őrők időknek előtte az ű fiaban valaſt az eletre, nem nezuen az embernek ſemmi czelekedetire. Azert az meg igazu
Romano.8. las ſem lehet az tőruẽnek czelekedetiből. Negiedik. Ha az iduőſſeg az czelekedetből vagion, az Chriſtus heabã holt meg: De az Chriſtus halala nẽ lehet hafontalan: Hat
Galatas 2. az iduőſſeg nem lehet ſemmikeppen az czelekedetből.
Galatas 3. Ötődik. Az lelek nem adatik az tőruennek hirdeteſeből, hanẽ az hitből. De az leleckel eggiűt iar az igaſſag: Hat az igaſſag ſem adattatik az tőruenből, hanem az Chriſ-
Romano.4 tusban valo hitből. Hatodic. A mint Abraham meg iga-
Galatas 3. zittatot, minden hiuek vg igazitatnak meg. Mert az Abraham az iduőzűlendőknek peldaia. Abraham pedig hit
Geneſis 15. ből igazittatot meg, mint meg vagyon irua: Hűn Abraham Iſtennek, es ű neki ez tulaidonittatek igaſſagra. Hat minden iduőzűlędők hitből igazittatnak meg. Hetedik.
Galatas 3. Valami karhoztat, az meg nem igazit. De az tőruen karhoſtat, eſt monduan: Atkozot az ki meg nẽ marad azok ban, az melliek az tőruennek kőniueben meg irattanak. Azert az tőrueni nem igazithat. Niolczadik. Az igaz, hit altal êl, mint az Propheta mongia: De az tőrnen nin-
Abacuc 2. czen az hitből, az az, ingien nem igazit es nem ad eletet.
Galatas 3. Hat az tőrueni altal nem lehet az igazulas. Kilenczedik. Az ki meg valrot az tőruennek arkabol es annak be tőltőie, czak az altal adattatik az iduőſſeg: De czak egiedűl az Chriſtus valrot meg az tőruennek arkatul. Hat czak egiedűl az Chriſtus altal adattatik az idűőſſeg. X. Az ki ben Abrahamnak az igiret adattatot, abban vagion az
Geneſis 22. iduőſſeg De ez czak Chriſtusban adattatot, mint irnan vagion, Az te magodban (meli az Chriſtus) meg aldat-

nak

nak mindẽ poganiok. Hat czak ũ benne adattatik az iduõſſeg. XI. Az tõrueni vczerlõ meſterũnk az Chriſtuſhoz. Hat az tõruenbõl az igaſſag nem adattatik. XII. Az Agar es az Sara az ket teſtamentomot peldazza. De az Agar rabot ſũl, az Sara pedig ſabadoſt es igiretnek fiat, az Iſaacot. Hat az tõruenbõl az ember ſũlettetik rabſig- *Galatas 4.*
ra, az hitbõl ſabadſagra.

K. Minemũ czelekedetec rekeztetnec ki az iduõſſegnec õkaibol?

F. Az Papiſtak az tõruennek czelekedetit meg valaſtiak es vgi tanitanak, hogi az iduõſſegnek okaibol nem rekeſztetnek ki az tiz paranczolatban valo czelekedetek hanẽ czak à Ceremoniak. Elsõ kezdetit azert az hitnek tulaidonittiak de ẽnec fũ okat az io czelekedetre kõtic. Ezek meg hamiſſitatnac az ſ. Pal tanitaſanak rendibõl, ki azt mongia: hogi ingien czelekedetnelkũl, czak az Chriſtusban valo hit altal igazit atik meg az ember, mint ũ *Romans. 4.*
magarolis bizonittia, ſemmibõl nem vadol lelkem, de *Titum 2.*
mind az altal abbol meg nem igazittattam. Errõl mongia *2 Timot. 2.*
hogi noha az tõruennek igaſſaga ſerint, fegyhetetlen volt, mind az altal eſt karnak itelte az Chriſtus igaſſagahoz kepeſt, kõniũ azert meg erteni ezekbõl ez haſõlatos bizonſagokbol, hogy az ſent Pal es az derek iras, az egeſz tõruẽnek czelekedetit az iduõſſegnek okaibol ki rekeſzti, es egeſzlen minden reſzeibõl czak az Chriſtusban valo hitelben helyheſztetik. Touabba it meg kel erteni az hit mikeppen rekeſzti es foglallia be az io czelekedeteket. Ki rekeſzti azert hogy az czelekedetek ſẽmi rezbõl az iduõſſegnec okai ne legienek. Be foglallia pedig à menire az io czelekedetek az hitnek, es az meg igazult

ember-

embernek kôuetkôzendô giûmôlcze es bizonſag teuôi Annakokaert az hit az io czelekedetet nem rontia, hanẽ allattia es erôſſiti.

ELSÔ ELLENVÉTES.

Iacob.2. *Az ſent Iacab niluan mongia, hogy az ẽber az czelekedetbôl igazittatik meg es nem czak az hitbôl: Hat az igazulaſt nem kel czak az hitnec tulaidonitani?*

Romano.4. F. Az ſ. Pal erre ig felel: Ha az Abraham az czelekedetbôl igazittatot meg, diczekedeſe vagion az emberek elôt, nem Iſten elôt. Eckeppen azert ket fele leben az igazulas. Eggik az hit altal, melliel az ember Iſten elôt bûnenek boczanattiat nierheti. Ez ki rekeſti az embernek minden czelekedetit az iduôſſegbôl, mint à ſ. Pal bizonittia: Ha kegielembôl, nem az czelekedetbôl. Maſik igazulas nem egieb, hanem az hitnek meg bizonitaſa az emberek elôt az io czelekedeteknek altala, melliekre nezue az Abrahamis, meg igazittatot, az az, igaznak iſmertetet, mikor hitit kûlſô engedelmeſſegeuel meg mutatta. Az ſ. Iacab azert nem tanit az igazulaſnak okarol, hanem annak giûmôlczerôl, es eſt akaria erôſſiteni, hogy az iduôzitô hit meg nem alhat az io czelekedetnelkûl. Ezert mongia vgian ottan: Ha hited vagion, mutaſd meg az io czelekedetbôl. Rôuid ſummaia azert ez, hogy ſ. Pal az igazulaſnak okarol tanit, az ſ. Iacab pedig haſznarol es giûmôlczerôl.

II. ELLENVETES.

Az meg holt hit nem igazit: Az hit meg holt

az

az czelekedetnelkûl: Hat az czelekedetnelkûl nẽ igazithat?

F. Az ſ. Iacab kûlômbieget teſen, az igaz es az tettetes hit kôzôt. Az igaz hit, à mint ſ. Pal mongia, oli à ki czelekedik az ſeretetnek altala: Az tettetes, à ki czak à kûl ſô vallaſſal diczekedik, de ſemmi io giûmôlcze ninczen à kibôl meg iſmertetnek. Azert az ſ. Pallal aſt tanittiuc, hog az à hit ûduôzit, az kinek io czelekedeti vagion. De az igazitaſnak ereiet nem az czelekedettûl veſi, hanem az igazulaſt czak az bûnnek ingien valo boczanattiaban helihesteti, mint peldanak okaert. Az tûz ſoha nem eget az û vilagnekûl. De azert az vilagoſſag nem oka az egeteſnek: Igi az hitis ſoha nem igazithat ha czelekedeti ninczen, (mert annekûl nem lehet hit) de mind az altal, az czelekedet nem oka az igazulaſnak. Mert az io czelekedetek nem veſik elôl az igazulandokat, hanem kôuetik az meg igazultakat. Summa azert ez: Az hitnek ket keze vagion. Eggickel az Chriſtuſt fogia meg az igiret ben, es eckeppen tiſti az hitnek, hog meg igaziczô. Maſikat az io czelekedetekre teriesti ki, es ezzel bizonittia ieg ſerint Iſten elôt valo meg igazulaſunkat. Errôl mongia à ſ. Pal. Lakozzek az Chriſtus az ti ſiuetekben, az hitnek altala, meg giôkerezuen az ſeretetben. Galatas 5.

III. ELLENVETES.

Meg fizet mindennek az û czelekedeti ſerint. Roman. 2. Matth. 16. 2. Corint. 5.

Sz. Palis azt mongia: Minden el vezi aſt az mit czelekedet az teſtben vagy iot, vagy gonoz.

Az Chriſtuſis igy ſol: Az kik iot czelekẽtek, mẽnec Matt. 25.

az itiletnek fel tamadasara: Hat mikeppen az gonoz czelekedetert az Isten karbozattia az embert azonkeppen az ioert iduôziti?

F. Ket dolgon forog az Istennek iteleti es fizetese. Elô ſôr az hiten, mert az Isten az ſiuet nezi kiualtkeppen. Errôl mongia à ſ. Ianos: Az ki hiſen ôrôk elete vagion, à ki pedig nem hiſen, immar meg iteltetet. Masodſor az Isten itel az io es gonoz czelekedetec ſerint, es az ioert fizet ôrôk eletet, de nem ok ſerint, hanem czak bizonſagtetel ſerint. Mert az czelekedetek az hitnek auag az hitetlenſegnek ielenſege. Azert Isten az lathato ieg ſerint itel es fizet, de az iegiet mind az altal nem kel okaul czinalni. Mind peldanak okaert, az polgari tôruenbenis az bizonſag igazittia auag neheziti meg az embert, de nem ok ſerint. Mert az oka ûnnen magaban vagyon: igi az iduôſſeg dolgabanis az io czelekedetek ſerint iteltetic es igazittatik meg az ẽber, de vg mint kûlſô bizôſag tetel ſerint: Touabba noha az gonoſ czelekedetnek ereie, vagiõ erre, hog el karhoſtaſſon, (mert minden bûn halalos az û termeſetiben) mind az altal ſoha nem lehet az emberben anni io czelekedet, à ki Isten elôt meg igazulaſt erdemlene. Mert az k: az leg kiſſeb paranczolatot altal hagia, az tôbbitis meg ſegi.

Romano. 5.

Iaco. 2.

IIII. ELLENVETES.

2. Timot. 4. Hebr. 6. *Szent Pal azt mongia hogi le tetetet û neki az igaſſagnak Coronaia: Maſuttis igy ſol. Nem igaztalan az Istẽ, hogy el feletkeznec az ti czelekedet tekröl es mũkatorol. Az Christuſis vgy vigaztal*

lia az tanitnaniokat, hogy nagy iutalmok vagiõ az eghben: Az iutalom pedig elol iaro munkaert adatik. Matth. 5.

F. Az Iſten mikor az mi czelekedetünknek es ſenuedeſünknek iutalmat iger, nem à mi erdemünkre nez, hanẽ az ũ aiandekit ekeſiti es coronazza meg mi bennünc mint à ſ. Pal modgia, hoġ az Iſteni felelẽnek igereti vadnak, mind ez ielen valo ſmind az iõuendõ eletben. Az iutalom pedig it à helien à mint nemelliek felelnek, nẽ az erdemet iegzi, hanem az kõuetkõzendõ haſnot es diczõ ſeget, melliet az Iſtẽ noha kegielemből ad, mind az altal az hiueknek ſenuedeſetis ezzel meg fizeti es meg ekeſiti, mint ſ. pal bizonittia, hoġ ez eġ ſem pillantaſig valo niomoruſag, õrõcke valo terhes diczõſeget vonſon vtãna. De az derek es iras ſerint valo felelet ez: Hogi az õrõk elet iutalomnak mõdatik, az fiui fogadaſra es meltoſagra nezue, meli vagion az Chriſtusban. Mikeppen azert az fiu az Attianak õrõkſeget erdemli, ha ſoha ũtet nẽ ſolgaltais. Igi az valaſtottak noha magokban nem erdẽlik, mind az altal az fiuſagra nezue, iutalmok ũ nekik az õrõk elet. Az iutalom azert ket fele leſen, eggik az erdẽre es czelekedetre nez; Maſik az fiui fogadaſra. Mert ezokaert hoġ fia vagiunk. Iſtennek õrõkõſi, az Chriſtuſnak pedig õrõkõs tarſai lõttünk. 1. Tim. 4. 1. Corint. 2. Rom. 8.

V. ELLENVETES

Nam az Chriſtus azt mõgia amaz hũnõs aſſoniallatrol: Meg boczattatnac õ neki ſoc bũnei

mert igen ſzeretet: Hat az ſzeretet altal nierte bű nenec boczanattiat.

F. Nem ſol az Chriſtus az bűn boczataſnak okarol, ha nem bizonios iegirôl, meli az igaz ſzeretet. Az Chriſtus azert az karomlo Sidok ellẽ bizonittia, hog noha bűnôs es fertelmes aſſoniallat volt, az ki ô kôrniûle forgodik, mind az altal az Iſten bűnet meg boczatotta, melliet az Chriſtushoz valo nagi ſzeretettel meg ielent. Mert az ki nek ſok bűne boczattatik meg, inkab ſzeret. Azert az ſzeretet az bűn boczanatbol ſarmazik: De az bűn boczanat viſontag nem ſarmazik az ſzeretetbôl. Az iras azert ez fele mondaſockal az egeſ Pœnitentiat be foglallia.

VI. ELLENVETES.

Az tôruennek be tôlteſe meg igazit, Az ſzeretet az tôruennek be tôlteſe: Hat az zeretet meg igazit?

Galatas 5.

F. Mikeppẽ az tôruennek igaſſaga kettô, eggik belsô es tôkelletes. Maſik kûlſô es reſ ſzerint valo engedelmeſſeg: Azonkeppen az tôruennek be tôlteſeis kettô. Eggic az Iſten elôt valo tôkelleteſſeg, meli eg bűnôs emberbẽ ſem talaltatik. Maſik kûlsô, meli az emberek kôzôt valo fegihetetlen elet. Az ſzeretet azert be tôlti à tôruent nem tôkelleteſſen, hanem czak az kûlsô engedelemre nezue

1. Corint. 13

Mert à mint ſ. Pal mongia à ſzeretet kegies nem irig, nem keueli, nem ragalmazo. De ebben az ſzeretedben az Iſten tôruenie ſok fogiatkozaſt talal, melire nezue, megh nem igazithattia az Iſten elôt az embert. Vgyan ezent

Coloſſen. 3.

kel erteni az ſ. Pal mondaſarolis, mikor az ſzeretetet ne-

uezi

zi tökelletesseg kötelenek, nẽ ezert mint ha az iduösseg nek oka volna, hanẽ az külsö eletben valo igalsagra nez ne, miert hog à feretettel köttetnek ösue minden fe e rẽ dek. Mas azert sollani az emberi tarsasagbã leuö tökelletesegrol, mas az Isten elöt valo meg igazullasrol.

AZ ANIASzENTEGLhazrol.

K. Miczoda az Aniaßentegyhaz?

F. Kereßtieni sent giülekezet, meli az Prophetak es Apostolok tudomaniaual az Christusson fel eppittetet az ß. iegieckel igazan el, es az Istent hitböl es io lelki esmeretböl tißteli kinec külsö tarsasagaban meg maradnac az Hypocritakis mind vilag vegezetig.

K. Hany Aniaßentegyhaz vagyon?

F. Hißünk eg közönseges Aniaßentegyhazat meli az földnek kereksegebẽ el hintetet. Eßt pedig à ß. Pal magia 1. Corin. 12
rasßa sep hasonlatossaggal. Mert mikeppen eg su alat eg test vagion, es az testben sok fele tagok; Ezenkeppen eg az Vr, es eg az test, az Aniaßentegház, meli az Christus telließegenek neuestetik. Mert az Istennek fia az Christusnak es az Vrnak neuet viseli az hiuekre nezue. Noha azert az Christus testeben sok tagok vadnak, mind az altal czak egi Aniaßentegihazat teßnek. Touabba az heli sem tesen sẽmi valaßtast es sakadast: Azert à meli hiuek ez vilagbol ki mentenek, es giözedelmet vöttenec, az elö es vitezkedö senteckel, mind az altal eg Aniaßentegi-

hazban es, azon eg fũ alat vadnak, mint ſ. Palis tanit, hog
Hebr. 12. az tökelletes igazac lelkeinek tarſaſagaban iarultunk.

K. Kiczodak vadnak az Aniaſſentegyhazban?

F. Az iras az kereſztieni gyülekezetröl ketkeppen ſol, Elöſör az Iſtennek iteletire nezue, es eckeppen az Aniaſſentegihaznak igaz tagiai es lakos polgari czak azȝ kegielemnek fiai leſnek, kiket az Iſten az hitnek altala maganak iegzet, es az ũ lelkeuel meg ſentelt az iöuendö bodogſagnak el vetelere. Maſodſor az iras veti elönkben a külſö iegiekre nezue, az menniere az tudomãnak vallaſa ſerint, az hiuek öſue egielettenek az haragnak fiaiual, kiknec az Iſten orſaganak tarſaſagaban addig heliek vagion, mig az io buza az konkoltul meg nẽ valaſtatic. Azȝ
Matth. 13. Aniaſſẽtegihaznac azert tökelleteſſege es derec tiſtaſaga az itelet napian leſen. Az kereſztieni giülekezet pedig
Epheſſ. 5. Szẽtnek mondattatik es maculanelkül valonak az valaſtottakra nezue, kik az Chriſtus iegieſi es az ũ ruhaiaban, igaſſagaban es ſentſegeben fel öltöſtenek varuã az iöuẽdö tökelleteſſegnek es örömnek be telliesedeſet.

K. Vagyone minden idöben az Iſtẽnek Aniaſſentegihaza ez földön?

F. Noha az Aniaſſentegihaz niha feniesb es tettetesb, niha homalios, es vg mint el reitetet az embereknek ſemei elöt: mind az altal ſoha meg nem ſünik, hanem örök ke valo es meg maradando. Söt az Iſtennek hatalma vagion arra, hog mẽg az könekböl is az Abrahamnak fiakat czinallion, hog az ũ igiretiben valami fogyatkozas ne eſſek. Pelda erre az Illies, ki latuã ez földön el aradot
Matth. 3.

hi

hitetlenſeget, panaſolkodik vala, hog̀ az Iſtẽ felȯk el fogitak es czak egiedûl maradot volna. De û neki aſt feleli: Hattam en magamnak het ezert, az kik az Baalnak terdet nem haitottanak. Mikeppen azert az Chriſtus ȯrȯkke valo kirali: Igy az û orſaganak ſûkſeg meg maradni minden idȯben, es az elȯ Iſtennek hazat az pokolnak kapui el nem ronthattiak. Ebben azert minden ûduȯzûlendȯket az Iſten be heliheſtetet, es ez kiuûl ſenkinek az iduȯſſeg nem adattatik. Mert ez az menniei Ieruſalem, ki mindenûnknek annia, es ebben ſûletettûnk Iſtennek fiai ua az igenek es az ſent leleknek altala. *Matth. 16.* *Galatas 4.*

K: Kiczodan eppittetic fel az Aniaſzentegihaz?

F. Az Iſten hazanak erȯs fundamentoma es fû ſegelet kȯue az Chriſtus, ki ȯrȯk idȯknek elȯtte rẽdeltetet, es adattatot, hog̀ minden valaſtottak, Sidok es Poganiok az hitnek altala û raita eppiteſſenek, vg̀ mint elȯ kȯuec. Ez melle rendelte Iſten az tanitokat, kiknek ſaiokban atta az iget, hog̀ ez altal az Iſtennek hazat naponkent rakiak, es az munkatul addig meg ne ſûnnienek, mig nẽ az iduȯzûlendȯknek ſamok be telliesedik. Atkozot hat az Antichriſtus az ki az Aniaſzentegihaznak feieue akaria magat tenni, es fel ûlt az Iſtẽ templomaban, mutogatuan magat Iſten gianant. Eg̀ azert az akol, az kiben az iuhoc vadnak, es egi az paſtor, ki az û halalanak altala el rontotta az kȯz falt, es az Iſraelnek fiat az poganiockal ȯſſue bekeltette, hog̀ û kȯzȯttȯk immar ſemmi kûlȯmbſeg ne legien, hanem az eg̀ fû ala rekeſteſſenek, es az Chriſtuſban valo hitnek altala minniaian iduȯzûllienek es ȯrȯk eletet vegienek. *1. Corint. 2.* *Epheſeos 2.* *1. Petri 2.* *Epheſeos 4* *Ioannis 10* *Epheſ. 3.* *Epheſ. 2.*

K: Miczoda iegiei vadnac az aniaſzegihaznac

F. Elsõ iegie es tulaidonsaga ez, hog czak az Christusnak beſedet es tudomaniat veſi, es à mint ſ. Pal tanit felepittetet az Prophetaknak es az Apoſtoloknak fundamentoman, Ezokaert az Aniaſzentegihaz mondatik az igaſſag oſlopanak es erõſſegenek. Mert az Iſten az Aniaſzentegihazban tõtte le az igaz tudomant, hogi eſt hiuen es ſorgalmatoſſon õrizze, es vg mint kezrõl kezre adgia. Az ki pedig ez kiuûl mas Euangeliomot hirdet ne, mêg ha ſinte Iſten Angiala volnais, atkozotnak mongia. Az Aniaſzentegigaznak azert tagiainak ſûkſeg az iduõſſegnek okaiban, es az kereſztien hitnek fundamẽtomabã eggiezniek, ha pedig valami czickelõkben eggiet nẽ ertenek, nem mingiaraſt idegenek az Aniaſzentegházthul. Errõl à ſ. Palis ſep inteſt ad ez igeckel. Valakic tõkellete ſſek vatok, eggiet erczetek, ha mit penig kûlõmbẽ ertetek, az Vr eſtis meg ielenti tinektek. Maſodik kûlsõ bizonſaga az Aniaſzentegihaznak az ſent iegieknek oſtogataſa auag kõzleſe, à vegre es ollian modõ, mint à Chriſtus ſerzete. Eſt erõſſiti az ſ. Pal illien igeckel: En az Vrtul eckeppen vottem, à mint tinektekis attam. A Chriſtus paranczolattiais eſt bizonittia: El menuen hirdeſſetek az Euangeliomot minden teremtet allatnak, meg kereſteluen ûket. Harmadik iegie az kereſztieni ẽgedelmeſſeg, es az attiafiui ſeretet, melliel az Chriſtus tagiai õſſue kõttetnek, hog egimaſtul el ne ſakadozzanak. Mert az teſt auag az aniaſzentegihaz, az hit altal kõttetik oſſue az fõuel, tudnia illik az Chriſtuſſal, az hiuek pedig az ſeretettel vgy kõttetenek eg maſhoz, mint à tagok az inakkal, honnet Chriſtuſis aſt ielenti, hog az û tanituani ebbõl eſmertetnek meg, ha egimaſt ſeretik.

Ioannis 10 *Epheſeos 2* *1. Timot. 3* *Galatas 1.* *Philippẽ. 3.* *1. Corint. 15* *Marci 16.* *Ioannis 13*

AZ

AZ VYONNAN Valo Szûletesrôl.

K. Hany fele az vyonnan valo ßületes?

F. Az iras ket felerôl emlekezik. Eggik az testnek vyonnan valo ßületese amaz vtolso fel tamadasnak altala, kirôl tanit az Christy à ß. Mathenal, ahol az kôzônseges fel tamadast vyonnan valo ßületesnek neuezi. Masik lelki, melinelkûl senki az Istennek orßagat nem lathattia, es az ôrôk eletnek fiai kôziben nẽ ßamlaltathatik. Neuezi est az iras mas igeuel meg ßenteleſnek. Mert ez altal az bûnnek vndogßagabol meg tißtuluan Isten tißteletire rendel tettûnk. *Matth.19 Ioan.3.*

K. Miczoda az vyonnan valo ßületes? *Romano.12*

F. Az romlot termeßetnek meg vyulasa az Isten kegielmebôl az Christusert, az igenek es az ßent leleknek altala, ez vegre hog vy teremtet allatok lenen ßolgalliunk û neki ßentsegben es igaſſagban. Errôl mõgia à ß. Pal: Vi ulliatok meg az ti elmeteknek lelkebẽ, es ôltôzzetek fel az vy embert, az ki Isten ßerint teremtetet igaſſagra es valosagos ßentsegre. *Epheſſ.4 Coloſſen.3.*

K. Minemû az ember az vyonnan valo ßûleteſnek elôtte

F. Az Christus eg igenel meg mongia. A mi testûl ßûlettetet test az, Az testen pedig nem az mi testûnknek, ſem lelkûnknek allattiat erti, hanem az lelekben valo fogiatkozast, kiualtkeppen penig az test harmat foglal be. Elôßôr az elmeben valo sôtetseget. Mert az embernek elmeie meg foltatot az Istẽnek iduôſſeges eſmeretitûl ſem *Ioan.3.*

pedig

pedig az ũ hozzank valo io keduerõl bizonios nem lehet az ũ ſaiat ertelmebõl es ereiebõl. Maſodſor be foglallia az ſiunek engedetlenſeget, meli rakua minden gonoſ kiuanſagockal, mellieckel fel indittatik az Iſten parãczo latinak altal hagaſara, hoġ giũiczen ũnnen maganak haragot az haragnak napiara. Harmadſor az embernek nio morodot allapattiatis be foglallia. Mert termeſet ſerint haragnak fia es veſedelem ala vettetet. Eſt ſũkſeg erteni ennekokaert, hoġ az ember magat eſmerie, es Iſten elõt megh alazza, es az vyonnan valo ſũleteſnek aiandekat meg bõczũllie.

Epheſios 2.

K. Miben vagion az vionnan valo ſũletes?

F. Kiualtkeppen az embernek lelkeben, es ennek mindẽ reſeibẽ: Ebbõl meg teſtereis el ſarmazik illiẽ rendel: Elõſõr az embernek elmeie vyonnan ſũlettetik, mikor az Iſtẽnec igaz eſmeretiuel, az ũ kegielmes akarattianac iduõſſeges ertelmeuel fel eppittetik. Maſodſor, az kũhõz illendõ ſũbõl, az ũ lagito es eleuenitõ lelkenek altala engedelmes es hus ſiuet czinal, hoġ ũtet felheſſũk, az iot akarhaſſuk es veghez viheſſũk az ũ kedues akarattia ſerint. Harmadſor, azokbol à kik rabok voltanak ſabados fiakat czinal. Mert az hol az Vrnak lelke, ot vagiõ az ſabadſag. Touabba az vyonnan valo ſũletеſnek ereie tagainkrais el hat. Mert ſ. Pal aſt mongia, hoġ à mikeppen fegiuerũi attuk volt az mi tagainkat az hamiſſagnak, azõkeppen immar aggiuk es ſentelliũk teſtũnknek minden reſeit az Iſten igaſſaganak.

Ezechie. 36
Philip. 2.

Romans. 6.

K. Miczoda okai vadnac az vyonnan valo ſũleteſnek?

Titum 3.

F. Szẽt Pal ez igekben be foglallia; Iduõzitet minket az

az vyonnan valo ſületeſnek ferdeie es az ſ. leleknec meg vytaſa altal, kit mi reank bőüſeggel ki öntöt az IESVS Chriſtuſnak altala. Elſő es ſerző oka azert az Iſtennek kegielme, es reank ki aradot veghetetlẽ ſereteti, melliel ſeretet minket mẽg mikor ellenſegi volnank. Az ſ. Peter is ezent bizonittia: Az ű beüſeges irgalmaſſaga ſerint vyonnan ſült minket elő remenſegre. Maſodik erdẽlő oka, az Chriſtuſnak engeſtelő aldozattia, kinek halalaban az bűnnek meg holtunk, fel tamadaſaban pedig, az vy eletre fel tamattunk. Harmadik az meg eleuenitő ſ. lelek, ki altal meg tiſtulunk az bűuből. Mert à mint à Chriſtus tanit: Valaki viztűl es lelektűl vyonnan nem ſületik, nẽ mehet be az Iſtennek orſagaban. Negiedſer, kűlső eſkőze az ige, meli az hiueknek ſiuekben meg eleuenittetik az ſent lelektűl, hog giümölczet teremczen. Erről mongia az ſent Peter. Vyonnan ſületettetek, nem az halando ha nem az halhatatlan magbol, az elő Iſtennek beſede altal. Szep haſonlatoſſag vagion pedig az teſti es lelki ſületes kőzől. Atiank minekünk az Iſten. Aniank az meniei Ieruſalem az Aniaſſentegihaz. Az mag kiből ſületettünc az Euangeliom. Ennek eleuenitőie es taplaloia az ſent lelek, ki altal ſulettettünk, hog vg teremtet allatok es Iſtẽnek fiai legiünk.

Rom. 8. 1. Petri 1. Coloſſen 2. Rom. 6. Ioan. 1. Petri 1.

K. Minemű modgia vagion az vyonnan valo ſületeſnek?

F. Az Chriſtus erről à ſ. Ianoſnal ig tanit: Az ſel ahol akaria fu, hallod az ſauat de honnat iüiön, es houa mennien nem tudod: Ig vagion minden az ki ſületettetik az lelektűl. Szep haſonlatoſſag ez, melliel tanit à ſ. leleknek titkos ereieről az vyőnan valo ſülesbẽ. Elősőr, à mikep-

Ioan. 3.

pen

pen à ſel ahol akaria fu, az az,minden helieken ſabadon megien,ſenki ûtet meg nem foghattia,ſem eleit nẽ vehetiIg̃ az Iſten lelke, valahol es valameli idôbẽ az embert meg akaria fuallani,az az vyonnan ſûlni es meg eleueni teni,ſenki az û ereienek ellene nem alhat.Maſodſor à mi keppen à ſelet nem lathattiuk ſemûnkel,ſem nem erthet tiûk honnat iûiôn,es meddig mennien,hanẽ zugaſat halliuk es ſebeſeget erezzûk:Ig̃ à ſ.leleknek titkos czelekedetit az vyonnan ſûlesben nem lathattiuk, ſem okoſſagunkal meg nem foghattiuk,de mind az altal halliuk à ſauat,es erezzûk magunkban az ſ.leleknek ereiet.Mert az mi ſiuûnkben lelki ôrômet ad, es az Iſtent kialtattia velûnk kegies Atiaknak lenni, hogi mindenkor az û atiai ſeretetiben batorſagos es niugodalmas leheſſen az mi lelkûnk.Ez mellet az bûnt meg ôli bennûnk, es kiuantattia velûnk az igaſſagot. Ha azert az ſelnek czudalatos eredetit,es nagi ereiet az emberi okoſſag meg nem foghattia,ſockal inkab az Iſten titkos czelekedetinek az embernek meg vytaſaban vegere nem mehet.

K. Tôkelleteſe az vyonnan valo ſûletes az emberben?

F. Ez eletben az vyonnan valo ſûletes czak el kezdes es reſ ſerint vagion, meliben mindennap kel eppûlni,es
Philip.3. arra igiekezni,hogi az tôkelleteſſegre iuthaſſunk, mint
2.Corint.13 az ſent Pal mongia: Meeg nem fogtam meg,de vgy futok,hog̃ el veheſſem. Maſutis eſt bizonittia: Moſt reſ ſerint ertûnk,es vgy mint tûkôr altal homaliban nezûnc ackoron pedig ſinrôl ſinre.Mert à mint egiebûtis tanit Mi minniaian diczôſegrôl diczôſſegre valtoſtatunk vg̃ mint az Vrnak lelketûl. Innet vagion hogi az kereſ-

tien-

tien emberis nem mindenkor az vy reßnek giümölczet teremti, hanem giakorta az teſtnek kiuanſagatis kőueti, de iſmeg az vy lelek ũ benne fel eppittetik, mint peldanak okaert, az meli vad faban ßilid oltatik, giakorta az tő uen vad fiatalok iũnek ki, de mind az altal az fa ßilidnec neueßtetik, Igy vagy on allapattia az vyonnan ßületet embernekis, leleckel az Iſten tőruenienek ßolgal, teſtel pedig az bűnnek keßeriteſenek, de mind az altal az lelki ßületeſre nezue vy ember es Iſtennek fia. *Romans. 7.*

K. *Kiczodak ßülettetnek vyonnan?*

F. Az vionnan valo ßületeſnek ket rendi vagion. Mert nemelliek meg vilagoſſittatnak, czak az igaſſagnak ertel mere nezue, es ezek kozzűl ſokan czak meg koſtolliak az ß. leleknek aiandekat, de meg nem ehetik, ſem az altal nẽ taplaltatnak az őrők eletre, mint à Saul peldaia meg ielenti. Ez azert ideiglen tart mẽg à haragnak edenibenis. Az valaßtottakban pedig iduőſſeges, giőkeres es meg maradando az vyonnan valo ßületes. Hat czak ezek ßületettetnek vyonnã, az meg ßenteleſre es az iduőſſegre nezue, kikbẽ noha az vyőnan valo ßületeſnek ereie es giümölcze ninczen mindenkor egiarant, mind az altal az elő giűkernek meg kel ũ bennek maradni, mint oda fel magiaraßtuk az ß. leleknek bennűnk lakaſarol. *Hebr. 6.* *Hebr. 6.*

K: *Hany vege vagion az vyonnan valo ßületeſnek?*

F. Első vege Iſtenre nez, hog ßentſegben es igaſſagban eluen az ũ nenet dicziriűk, mint az ß. Iacab tanit: Vyonnan ßült minket, hog az ũ teremtet allatinak első ſengei lennenk, az az, Iſten tißteſſegere ßẽteltetnenk, es mint ẽ gedelmes fiak, az mi kegies Atianknak akarattiat kőuet- *Iacobi 1.*

nők, Masodik vege az ők eletnek meg nlerefere nez,
Ioannis 1. melibē czak azok mehetnek be, à kik nē az vertūl, hanē
1 Petri 1 Istentūl ſūlettetnek, mint à ſ. Peter bizonittia: Vyonnan
ſūlt minket elō remēſegre, az az, oli ōrōc eletre, melinec
tekelletes meg adaſat moſtan ez eletben alhatatos remen
ſeg altal biriuk.

AZ ANIASzENTEGI-hazbol ualo ki ueteſrōl.

K. Mikeppen kel keſsülni az ki veteshez?

1. Corint. 5. F. Sz. Pal az Corinthusbelieket feddi, hog fel fualkottanak es nē ſirtanak, mikor ū kōzōttōk amaz rettenetes paraznaſag hallattatot. Ehez azert ſiralommal kel kezdeni, imez harō okaert. Elōſōr ezen kel ſirni, hog az mi ſe iūnknek az Chriſtuſnak ueue gialaſtatik, es az kereſztien Aniaſzentegihaz karomlattatik, es az Iſten igeie gonoſul hal ez vilagi hitetlenek kōzōt Masodſor ſiraſſuk az mi atiankfiat, à ki az vetek altal à Chriſtus tagiaitul az hiuek tūl el ſakaſtatik, es mikeppen az tagot, à melire az feneeſſik, kedūnk ellē ſūkſeg el vagnunk, hog az egeſz teſt el ne veſſen. Igi effele ſemelinek ki veteſere oli nehezen menniūnk, mint ha labunkat auagy kezūnket kellene el vagnunk. Harmadſor ſiraſſuk mi magūkatis, meg eſmeruen az emberi ērōtlenſeget, es kōniōrōgiūnk, hogi min-
Galatas 6. ketis effele keſertetben az Iſten ne haggion eſnūnk.

K. Kiczodakat kel ki vetni?

F. Nẽ mindent, hanem czak aſt, az ki valami nag czegeres vetekben ël, kibŏl az Iſtẽ neue es az kereſtieni hit fidalmaſtatik. Illien volt az Corinthusbeli parazna, ki az ŭ attia feleſeget biria vala.

K. Kiknek vagion hatalmok az ki veteſrẽ?

F. Sz. Pal aſt paranczollia, hog az ŭ lelkeuel egietemben az hitnek ŏſſue giŭllienek. Melliel aſt ielenti, hog az ki vetes nem czak az tanitok hatalmaban vagion, hanem az egeſs giŭlekezetnek iteletiben. Noha azert az tanitoc vg mint vezerek, mongiak ki az ſententiat, mind az altal az egeſs Aniaſſentegihaznak eg ertelme es eg akarattia kimantatik.

K. Kiczoda neueben kel ki vetni?

F. Az Ieſus Chriſtuſnac neueben, meli ket dologbã al, Elŏſſor, az ŭ neuenek ſegitſegŭl valo hiuaſaban. Maſodſor, hog az itelet az ŭ igeie ſerint legien. Hat az Papnac atka, à ki az Chriſtus neueben es az ŭ beſede ſerint nem leſen, czak heiaban valo, es ſemmi ereie ninczen az Iſtennek elŏtte.

K. Kiczoda creieuel kel ki vetni?

F. Az Ieſus Chriſtuſnak hatalmaual, melliet adot az ŭ Aniaſſẽregihazanak ez ket igeretben. Elſŏ. Valahol ketten auag harman ŏſſue giŭlnek az en nemenben, ot vagiok ŭ kŏzŏttŏk. Maſodik. Az kiknek bŭnŏket meg kŏ titek es meg tartiatok, megh leſnek tartatuan az eghekbenis. *Matth. 16.*

K. Houa kel vetni es kinec kel adni?

F. Az Satannak. Haromkeppen adattatnak pedig az emberek az Satannak. Elŏſſŏr az haragnak edeni adattat- *2. Teſſa 2.*

nak

Epheſeos 2 nak az meg vakitaſra es meg kemeniteſre. Mert az Satan hatalmas az engedetlen fiakban. Maſodſor nemelliek, mint à kik az giûlekezetbôl ki vettetnek, az giôtrelemre es az teſtnek faniargataſara adattatnak, hogy az Satan

2. Corint. 5. ûket keſergeſſe ſiuekbẽ az bûnnek ereieuel, es az kûlſô gialazattal. Harmadſor adattatnak az hiuekis az Satan

Iob 2 kezeben probalaſra, es hiteknek giakorlaſara, mint à Iob

Luc. 22. peldaia meg ielenti. Az Chriſtuſis aſt mongia az tanitua nioknak: Meg kert titeket az Satan, hogy meg roſtallion titeket.

K. Hany vege vagion az ki veteſnek?

F. Elſô az teſtnek veſedelme, hogy ez altal az kûlſô ember rontaſſek, es az belſô eppiteſſek. Mert az Iſten az gialazatnak altala terit nemellieket û hozzaia, mint az Da-

Pſalme 118 uid mongia: Io Vram ennekem, hogy engemet meg alaſtal, hogy meg tanulnam az te igaſſagidat. Maſodik. Hogy ennek lelke meg tartaſſek az Vr Ieſuſnak napiara: Kettô pedig az Chriſtus napia. Eggik az kegielẽnek napia, mikor az bûnbôl fel eppit ſ. lelkenek es igeienek altala. Maſik az iteletnek napia, mikor az meg tert bûnôſoket iob

2. Timot. 5 felôl allattia, es az û bûnôkrol ſoha meg nem emlekezik. Harmadik. Szent Pal aſt paranczollia az Timotheuſnak, hogy az kik niluan vetkeznek, mindenek elôt meg feggie hogy az tôbinekis felelme legien.

K. Ha illien feniteckel kel az bûnöſôket meg teriteni, nem kelle hat az feiedelemnek az parazsnakat meg büntetni?

F. Sz. Pal ezzel az polgari tôruent es az bûnteteſt el nẽ

p5 rontia, de aſt kel meg gôdolni kiknek tegie ez inteſt. It

azert

azert nem az feiedelmeket ſolittia, hanem az erőtlẽ kőſ-
ſeget es az tanitokat, kiknek kezekben az Iſten fegiuert
nem adot, hogi az gonoſokat bűntethetnek, hanem az ű
lelki fegyverek az ige, melliel az bűnben el merűlteket,
mig meg nem ternek, meg ölik, es vgiã azonnal az meg
terteket meg eleuenitik. Mikor pedig az feiedelmeknek
ſol, aſt mongia, hogi nem heaban viſelik az fegiuert, ha-
nem hog az ioknak oltalmara, az gonoſoknak rettente-
ſere legienek. Az Moſeſnelis aſt paranczollia, hogy ne *Romano.13*
keduezzenek, es ne kőniőrűllienek, hanem az gonoſt ki
giomlalliak az nep kőzzűl.

K. Mit kel czelekedni az ki atkoztackal?

F. Ezek ket rẽdbeliek. Nemelliek az oſtor altal megh
kemeniednek, es az bűnből ki nem tudnak terni, mint az *1. Tim. 2. 4*
ſ. Pal ideieben voltanak, az Hymenæus es az Alexander. *Matth. 18.*
Az Chriſtuſis erről mongia: A ki az Eccleſiat nem akar-
ia halgatni, vg tarczad mint az pogãt. Nemelliek pedig
az lelki oſtor altal meg laginlnak es meg keſerednek kic
kel ideiglẽ eggiűt ſem kel ẽnűnk, à mint ſ. Pal tanit, hogi *2. Teſſal 3.*
meg pirullianak, de mind az altal nem kel vg tartanunk
mint ellenſeginket, hanem inczűk űket, mint atiankfiait.
Ebbẽ azert kőuetnűnk kel à ſ. Palt, ki az Corinthusbeli *2. Corint. 2.*
paraznat be fogatta az hiueknek tarſaſagokban, melliet
ſűkſeg czelekedni imez harom okaert. Elſő az Iſtẽnek
peldaia, ki az meg terő bűnőſőket hozza fogadgia, ſőt az
Iſtennek Angialiis őrűlnek eg bűnős embernek meg te
reſen, es az Chriſtus aſt ielenti, hog iűt ez vilagra az bű-
nőſőket hini az pænitentiara. Ebben azert illik kőuet- *Matt. 9.*
nűnk az mi menniei Atiankuak kegieſſeget. Maſodik ez
hogi az mi el eſet attiankfia, az feletteb valo banatnak
miatta meg ne emeſteſſek es ketſegben ne eſſek, Harma-

madik,Meg gondolliuk az mi erőtlenſegünketis,mint S.
Galatas 6. Pal mongia:Az ki al, meg laſſa, hoġ el ne eſſek. Az hiueknek azert ſep tanuſagot ad ez igekben.Ha az ember valami vetekben talaltatik,az kik lelkiek vattok,fel eppiczetek ſilidſegnek lelkeuel,meg gondolman,hoġ te-is meg ne keſerteſſel.

AZ TANITOKROL.

K. Miczoda az Aniaßentegihazbeli Tanito?

F. Iſtentůl rẽdeltetet ſemeli,az igenek igazan valo hirdeteſere es az ſent iegieknek oſtogataſara

K. Miczoda külőmbſeg vagion az Apoſtoloc es az egieb rendbeli tanitok közőt?

F. Elſő kůlőmbſeget teßen az hiuatalnak modgia·Mert az Apoſtolok ſemeli ſerint az Chriſtuſtul valaßtattak es boczattattak az Euangeliomnak hirdeteſere. De az egieb tanitok ẽberek altal hiuattatnak.Ezokaert à S.Pal az ů hiuatallianak meltoſagat hirdeti ſok helien, mikor aſt mongia,hoġ nem az emberektůl,hanem az Iſtentůl,es az Ieſus Chriſtuſtul rendeltetet az kőuetſegre. Maſodik va
Galatas 2. gion az tudomannak tőkelleteſſegeben.Mert az Apoſtolok noha az eletnek rendiben,eſendők voltanac mind az altal az tudomanban az Iſten lelke altal, vgy meg erőſſitettenek,hoġ abban ſemmit nem teuelieghettenek. De

az

az egieb rẽdbeli tanitok, mihelt az igenek igaz ertelme tûl el tanoznak, ottan teueliegnek. Azokaert az kereßtien embernec nem ßemeltûl, hanem az Iſten igeietûl kel mindenkor figgeni. Harmadik vagion az tanitaſra valo hatalomban: Mert az Apoſtoloknak ßabadſag adattatot az tanitaſra minden helieken. Az egieb tanitoknak pedig io rend tartaſnak okaert, hatart ßabot az Iſten, hogi ki ki az û buzaiaban araſſon. Ezert paranczollia az ß. Pal az Tituſnak, hogi varaſonkent rendellien tanitokat. 1. Tim. 2. Titum 1.

K. *Hany dologban helibezteti az iras az tanitoknac tizteket?*

F. Kettôben. Az elſô rendben az iras azokat ßamlallia elô, az melliek neznek az tudomanra. Maſik rendben azokat foglallia be, à melliek tartoznak az io erkôlczre, auag az eletnek tekelleteſſegere. Mert az tudoman mellet kiuantatik, hogi az tanitok ßôuetnekek es io pelda adok legienek az kôſſegnek, mint ß. Pal paranczollia az Titnſnak es az Timotheuſnak, hog az io czelekedetekben tûkôrûl es peldaul adgiak ûnôn magokat. Titum 2. 1. Tim. 3. 4

K. *Hani dolgot kiuan â ßent Pal az tudomanban:*

F. Harmat. Elſô, hog az tanito es az ôr allo tudos legiẽ az az, valamire maſt tanit, û magais ercze, es az ßent iraſbol meg tudgia erôſiteni. Nem kel az igaz tanitonak ingadozonak, ketelkedônek es valtozandonak lenni az tudomanban. Az ß. Palis feddi azokat, à kik haßontalan dolgokbi tôrik feieket, es û magok ſem ertik miról ßolanak Az tudomani azert oli legien, melliel eppitteſſek az embert az hitben es az ßeretedben. Maſodik ez, hog az igaſ- 1 Timot. 1 2 Timot. 2.

ſagnak igeiet tudgia io moddal haſogatni, az iraſokat haſſonnal magiarazni, es eggiket az maſickal ôſſue bekeltetni. Harmadik, hog az ellenkezô tudomanioknak meggiôzeſere alkolmatos legien, es azoknak faiokat be duggia erôs bizonſagockal, az kik valami teueligô ertelmet hirdetnenek, es minden tanitaſanak vege ez legien, hog az emberek eppûllienek az hitben es az ſeretedben.

K. Az igaz tanitok mindenkor eppûletre valo tudomant hirdetneke?

F. Sz. Pal aſt mongia, hog az fundamentomon, nemelliek araniat, ezûſtôt es draga kôueket eppitenek, az az, hirdetnek igaz es iduôſſeges tudomât, melliet az Dauid hetſer meg probaltatot ezûſtnek neuez. Nemelliek pedig fat, ſenat es pozdoriat eppittenek, mellien kel erteni az igaz tudomani ellẽ valo velekedeſeket. De mind ezeket az tûz proballia meg, es az ki pozdoriat eppitet mun kaiaban kart val, û maga pedig meg tartatik, az az, megh ôriſtetik az eletre, de az tûſ altal, meli nem egieb, hanem az leleknek iteleti, amag az ſ. leleknek vilagoſito ereie. Eſt pedig tûzhôz haſonlittia ket okaert. Elôſſôr az emeſtô erôert, kinek tiſti ez, hog az embernek elmeieben mindẽ hamis velekedeſt meg emeſſen. Maſodſor az vilagoſitaſert. Mert az tudatlanſagnak ſetetſegebôl ki hozza az embert az iduôzitô vilagoſſagnak eſmeretire. Az tanitaſban azert kiuantatik az bôlczeſegnek es az meg ieleneſnek lelke, meli az Iſtennek kinaltkeppen valo aiandeka.

2. Corin. 2.

K. Az tudomany melle hany dolog kiuantatik?

1. Corint. 4. F. Elsô az hiûſeg, mint ſ. Pal tanit: Az Safarban kiuantatik

tatik, hogy ki hiunek talaltaſſek, meli ebben al, hogy à tanitto az Iſtẽnek tiſteſſegere es az hiueknek eppûletire igiekezzek mindenkor. Maſodik az ſorgalmatoſſag, hogy minden munkat es faratſagot kes legien fel vẽni az Iſtẽnek tiſteſſegeert, es az hiueknek iduôſſegekert. Az Eſai aſnal azert az tunia es beres tanitokat igy feddi: Az en nepemnek ôr aloi, minniaian vakok, minniaian tudatlanok, nema ebek, az kik nem vgadhatnak, reſtek es ſunnia tak. Ezert paranczollia à ſentpal a Timotheuſnak, hogy az û benne leuô aiandekot fel geriesſe, meli leſẽ az irasnak forgataſaual es az tanitaſnak ſorgalmatoſſagaual. Mert az io paſtornak mint ſ. Pal maſutis paranczollia, ei iel es nappal vigiazni kel az ragadozo farkaſok ellẽ. Harmadik az batorſag, es az ſolasban valo mereſſeg, hogy ſemberekneck kedueert, ſe felelemert, az Iſten tiſteſſegenek aruloia ne legien mint ſ. Pal mongia: Ecke diglen ha az embereknek kedueskettem volna, ſemmikeppen az Chriſtuſnak ſolgaia nem volnek. Erre pedig az ſ. Pal û magat hozza peldaul, ki az Nero Czaſarnak ellôtte, az Chriſtus tudomaniarol bizonſagot tôt nag batorſaggal. Ez pedig ki rekeſti amaz ſeles vakmerôſeget es az felel meſſeget. Negiedik az ſilidſeg, kirôl ſ. Pal ig tanit, hogi az Vr ſolgaianak kegieſnek, es az tanitaſra keſnek kelleni, es ſilidſeggel oktatni kel az ellentartokat, hogy ha valamikeppen az Iſten û nekiek pœnitentiat ad, hog az ôrdôgnek tôribôl fel ſerkennienek.

1. Timo. 4.
2. Timo. 1.
Actor. 20
Galatas 1.
2. Timo. 4.

K. *Egienlô io indulattal hirdetiſê minniaian â Tanitok az Iſtennek igeiet?*

F. Szẽt Pal vg tanit, hog nemelliek az Chriſtuſt hirdetik irrigiſegbôl es viſalkodasbol nem tiſtan, az az, nẽ io

Philipp. 1.

igiekezettel es indulattal, nem az Iſten diczőſeget, es az hiueknek eppűleteket kereſuen, hanẽ az ű magoc tiſteſſeget auagy haſnat: Nemelliek pedig prædicalliak io akaratbol es ſeretedből, meg bőczűluen az tudomant es az Iſtẽnek kőuetſeget. Noha azert kűlőmbőző az igiekezet es az első ű magaban feddendő, mind az altal ezzelis az Iſten orſaga eppittetik. Ezert mőgia az Chriſtuſis: Az iras tudok Moſes ſekiben űlnek, az mit mondanak megh czelekedgietek, de az ű eleteket ne kőueſſetek. Az tanitonak azert feslet erkőlczeert, az Iſtennek draga igeiet nẽkel meg vtalni.

Matth. 23.

K. *Az tanitoknac külső eletekben minemű iozagot kiuan az ß. Pal?*

F. Egy ſummaban à ß. Pal vgy tanit, hogi à Pűſpőknek auagy az vigyazonak, es az ők allonak fegyhetetlennek kel lenni, vgy mint Iſten ſafaranak, es à mint vgian ottan magiarazza, io viteſſeget kel vitezkedni, meg tartuan az hitet es az io lelki eſmeretet. Ez pedig hany dologban allion rendel elő ſamllia. Első hogy egy feleſegnek ferie legien, az az, foglallia űnőn magat tiſta hazaſſagba es minden fertelmes eletet, ſőt mẽg annak gianoſſagatis el tauoſtaſſa, hogy az Iſtennek igeie meg ne karomlattaſſek. Maſodſor ez melle kiuannia, hogy hazanepetis iol igazgaſſa, es engedelmes fiai legienek, kik Iſteni felelembẽ es fenitekben neuelteſſenek fel. Mert aſt ielenti, hogy aki az ű ſaiat hazanepet nem tudgia birni, az Iſtennek hazara inkab nem viſelhet gondot, mint az Eli Papnak peldaiabol is meg bizonittatik. Harmadſor aſt paranczollia, hogy az kiuűl valoktul io bizonſaga legien, az az, mindeneknek előtte io hire neue es tiſteſſege legiẽ, hogy tőkelle-

1. Tim. 3. Titum 1.

tes eletinek altala, meeg az hitetlenek-is inditaſſanak az Euangeliomnak vetelere. IIII. Iozan eletû legien, es az mertekleteſſegnek kôuetôie, mind az etelben ſ-mind kiualtkeppẽ az italban, es à mint mongia, nem kel bor mel let multatozonak, ſockal inkab reſegeſnek lenni. Mert à reſegſeg az embernek elmeiet minden dologra, es kiualt keppen az tanuſagra alkolmatlanna teſi. V. Ne legien à tanito maganak kelllô, az az, ne erczẽ û maga felôl keue lien, ne czak aſt iaualliá à mit û ert, hanem egiebekbenis az Iſtẽnek aiandekat eſmerie es bôczûllie, az igaſſagnac ôrômeſt engedgien, es az û bolôd ertelmehez vakmerôkeppen es lelki eſmereti ellen, fel fualkodot elmebôl, ne ragaſkodgiek, mert az keuelſeg mindẽ teueligeſnek kut feie. VI. Haragûs ne legien, az az, kegies es ſilid erkôlczû legien, ki ſokat tûrheſſen, es minden kiczin bantaſert modnekûl fel ne geriedgien az boſſu allaſnak ûzeſere, hanem haragiat meg mertekellie es meg biria, mert harag tartasbol az Iſtennek tiſteſſege, lelkûnk eſmereti, es felebaratûnk igen meg bantatik. Touabba az Iſten diczô ſege mellet valo harag, minden tanitokban kiuantatik, mikeppen az Moſeſnek, az Illieſnek es az Chriſtuſnak peldaiabol meg ielentetik. VII. Verekedô ne legien, az az, katonahoz illendô termeſetû, feniegetô es harczos ne legien, kezeuel, ûſtôk vonaſaual es fegiuerrel igazat ne vegien, hanem tôruen ſerint oltalmazza magat az boſuſag ellen, ſokat pedig Iſtennek itiletireis halaſſon.
VIII. Vndok nieresegnek kiuanoia ne legien, az fôſuen ſeget az telhetetlenſeget, es rendi ellen valo kereskedeſt el tauoſtaſſon, es az Iſtennek igeiet kalmaſagra es haſanak tôlteſere ne fordicza. Vſuraual es alnok meſterſeggel marhaiat ne ſaporicza, hanẽ azzal meg elegedgyek

az mit Iſten neki ad, naponkent valo taplalaſara, fûkeppẽ pedig az niereſegnek okaert az igaſſagot el ne niellie es
Ezechi.34. ne titkollia, es az û haſat Iſteneue ne czinallia. Ezert mõgia az Iſten az Prophetanal: Iay az Iſrael paſtorinak az kik ûnõn magokat legeltettek, maga az paſtoroknak az
Numeri16 niaiat kellene legeltetni. Pelda erre az Moſes, az Samuel
1.Sam.12. es az ſent Pal, kik bizonſagot teſnek magok felõl, hogy
Actorũ 20 ſenkinek ſem ôkret, ſem ſamarat, ſem araniat, ſem ezûſtit ſem ruhaiat nem kiuantak, es az Iſten hazaban io lelki es merettel forgottanac, nem az û haſnokat, hanem az Iſtẽ nek tiſteſſeget kereſuen. IX. Gazdalkodo legien, es az iõueuenieket, fôkeppen az kik az hitnek vallaſaert ſankiuetesben ûzettetnek, be fogadgia, es az ſẽteknek min-
Hebr.2.3 denben ſolgallion. Maſutis erről az ſ. pal illien igeckel tanit: Az gazdalkodaſrol el ne feletkezzek. Mert ez vi-
tal nemelliek, nem tuduan, Angialokat fogattanak be.
X. Az kegieſſegnek kõuetõie legien, ſilid, ẽgedelmes es alazatos erkõlczeuel az tudomant meg bõczûlteſſe, es az
2.Timot.2. giengeknek ſiueket feletteb valo kemẽſegeuel el ne ide genicze, hanem mint az kegies Attia, vgy oktaſſa es feni cze az halgatokat. XI. Igaz legien, es ſemmit tõruen el-
len ne czelekedgiec, es mindẽnek az mi õue meg adgia mindennec haſnara, ſenkinek karara ne igiekezzek.
XII. Szent legien, az az, Iſtennek diczõſſegere es az hi-
ueknek eppûletire minden eletit ſabia es rendellie. Ti-
zenharmadik. Ez vilagi dolgokbã û magat ne egielicze hanem ſczak annak kedueskedgiek az kitûl rendeltetet
2.Timo.2. az vitezkedeſre, mint az ſ. Pal mongia, hog az Demas ûtet el hatta es ez ielen valo vilagot inkab ſerette. It azert kiuantatik, hog az tanito û magat meg tagadgia, es valami az hitnek alban ûtet meg keslelne, hatra hadgia es fel ve

uen

uen az ũ keresztit az Christust kõuesse, hog az sam adaskor hiu solganak talaltassek.

K: Miert akaria az Isten giarlo emberek altal legeltetni az ũ Aniaßentegihazat?

F. Elõsõr ebben az Isten emberekhez valo nagy serelmet ielenti meg, mikor erõtelen embereket ad, hog az hiueket Isten kepeben az igenek altala taniczak, es az õrõc eletnek vtara igazgassak. Masodsor az alazatossagra es engedelmessegre soktattia az hiueket, mikor az ũ lelki hazanak eppũletire az halando embereket vesi fel, es az testnec iteleti ellen czelekedik az iduõzitesbẽ. Harmadsor, az eggiessegnek es seretetnek kõtelit erõssiti, mikor az emberek kõzzũl valasst, az kitũl egyebek tanitassanak.

K. Miuel tartoznak az keresztien halgatok az tanitonac?

F. Az ß. Pal est kiualtkeppen negy dologban foglallia be. Elsõ az bõczũlet. Masik az engedelem. Harmadik az kõnniõrges. Negiedik az taplalas.

K. Mikeppen tanit az tizteletrõl?

F. Szent Pal áz tanitokrol ketkeppen sol. Elõsõr ũnõn magokban gõdolliak meg, à meniere czerep edeniek, es giarlo emberek, kik áz igenek lelket nem adhatnak, hanem ũ magokra nezue hasontalan solgak. Errõl mõgia, en plantaltam. Apollo õtõzgette, de semmi az plantalo, semmi az õtõzgetõ, hanem Istene az erõ, az ki az neueke dest adgia, meliben az tanitokis intetnek az alazatossagra, az halgatokis tanittatnak, hog az diczõsseget nem az embernek, hanẽ czak egiedũl az Istẽnek tulaidoniczak. 1. Corint. 3.

2.Corint.4. Másodsor az ſ. Pal gondollia meg az tanitokat az Iſtennek hiuatalliara nezue, es igi tanit: Vg bôczûllien minket az ember, mint Chriſtuſnak ſolgait, es az Iſten titkainak ſafarit. Ezek anakokaert oli draga eſkôzôk, kiknek ſolgalattiok altal aiandekozza Iſten az hitet minden valaſztottaknak. Ezekrôl mongia az Chriſtuſis: Az ki titeket veſen engemet veſen, es aſt à ki ẽgemet el boczatot

1Timot.5. A ki pedig titeket meg vtal, engemet vtal meg. Sz. Palis aſt erôſſiti: Az kik iol iarnak ti elôttetek, az igeben es az tudomanban munkalkoduan, ketfele tiſteſſegre meltok.

K. Miben al az engedelem?

F. Hog à mit az tanitok az Vrnak ſaiabol mondanak az hiuek annak vg engegienek, mint az Iſtẽ beſedenec es û tûlôk mind az oktataſt, mind az feddeſt io neuen ve-

Heb. 13. giek, es minden eletẽket az Iſtennek igeie ſerint rendel liek: Errôl mõgia à ſ. Pal: Engedgietek az ti hadnagitoknak: Mert ûk vigiaznak az ti lelketekert, vg mint ſamot adãdok, hog ôrômmel czelekegiek aſt, es nem niõgnẽ, miert hogi ez tinektek nem haſnos,

K: Szûkôlkôdneke az tanitoc az hiuek kôniörgeſenelkûl?

1 Timot.4 Ephesſeos 6 Coloſſen.4. F. Az ſ Pal az kereſtieneket mind fogſagaban ſ-mind ſabadſagaban giakorta inti, hog û erette kôniôrôgienek hog az Iſten ûtet az orôſlãnak ſaiabol meg ſabadicza, az igenek kapuiat meg niſſa, es adaſſek û neki beſed ſaia

Amos 8. nac meg nitaſara, hog az iget mindenût batorſaggal hir-

Eſaie 35. deteſſe. Mert az Iſten az nepnek halaadatlanſagaert anag el ſedegeti az tanitokat es io tanacz adokat, anagy pedig ûket meeg az io igiekezetbenis giakorta meg tartoſtattia, Ezokaert à mint Chriſtus tanit, az arataſnak V-

ranak kel kóniórgeni, hóg az aratokat ki tafigallia az aratafra.

K. Tartoznaké â hiucc az tanitokat taplalni?

F. Sz. Pal aſt paranczollia, hóg az ki tanittatik az igenek altala, minden iauaibol reſt tegien annak à kitûl tanittatik. Ennek pedig az iras eg̃ nihani okait ſamlallia elô. Elſô, à mint az Chriſtus tanit, à munkas melto az û berire, melliet à ſ. Pal haſonlatoſſagalis meg erôſſit: Kiczoda vitezkedik az ûnôn kôltſegeuel? Kiczoda plantal ſôlôt es az giûmôlczebôl nem eſik? Kiczoda legeltet nia iat es annak az teieuel nẽ el. Maſodſor az iras erôſſiti eſt haſonlatoſſagalis. Mert az Moſes tôrueniebenis meg vagiô irua: Be ne kôsd az niomtato ôkôrnek ſaiat. Azert ha az Iſtẽ ili egieneſſeget kiuan, hóg mẽg az oktalã allattul ſe vonnia meg ẽber az û eletet es iutalmat, bizoniara hat ſockal meltob hóg az lelki paſtorok tiſteſſeges keniẽrel taplaltaſſanak. Harmadik erôſſeget veſen à ſ. Pal az tanitok mũkaianak draga haſnabol, kik lelkieket es ôrôcke meg maradando iokat adnak. Azert nem igen nag̃ iutalom, ha ôk teſti taplalaſokra valo iokat es el mulãdo haſnokat veſnek az halgatoktul. Negiedſer, Az hiuek meg ielentik ezzel Iſtenhez valo ẽgedelmeſſegeket, halaadaſokat es az igenek bôczûletit. Mert az Vrtul rendeltetet, hóg az ki az Euangeliomot tanittia, az Euangeliombol ellien. Ôtôdſôr int az irts erre minden embereket az kôuetkôzendô iutalommalis. Mert az Iſten az irgalmaſſagot ez eletbenis meg aiandekozza, mint à Sareptabeli aſſoniallatnak peldaia meg ielenti. Az igazaknak fel tamadaſabanis el nem veſti iutalmat, à ki az ôueinek eg̃ pohar hideg vizet ad az û neueben.

Galatas 6.

Matth. 10. 1. Corint. 9.

Deutr. 25. 1. Timot. 5

Miert

Matth.10. K. *Miert mongia hat az Chriſtus: Ingyen vöttetec, ingien adgiatoc. Aſſent Palis penig kezi munkaiaual taplalta magat?*

F. Az elſöre ez az felelet, hogi az Chriſtus az tiſteſſeges iöuedelmet nem tilti a meg, hanem az fölſuenſeget, es az igenel valo kereskedeſt, es kiualtkeppē erti az giogitaſnak aiandekat, melliel a Chriſtus ûket fel eppittöte vala. Eſt û nekiek nem kompolarſagra atta, hanē az igenec erölſegere, es bizonſagara. Eſt ielenti meg az ſ. peter mikor az Simon Magus kereſere eſt feleli: Tied legien az penz az te veſedelmedre. Azert az kik munkaiok ſerint valo iöuedelmet veſnek, ingien tanitanak. De az kik herek es czak haſſokat hizlalliak, bereſek, es az Iſten tiſteſſegenek aruloi. Az maſodikra penig aſt kel felelni, hogy az ſ. Pal peldaia kiualtkeppen valo es nem mindenekre illik. Eſtis pedig nem azert czelekette, mint ha erre valo ſabadſaga nem löt volna, hanem hog az hamis tanitoknak ſaiokat be dugna, hog ûtet ne karomlanak, mint ha az Euangeliomot haſa kedueert hirdetne, es egiebeknek is peldat adna az tiſteſſeges munkanak köueteſere. Az töb tanitoknak pedig nincz anni aiandekok, hog mind à kettöre elegek leheſſenek, ſöt az ſ. Pal paranczollia, hog az tanitok ez vilagi dologban magokat ne elegiczek, ha nem az Vrnak dolgaban legienek foglalatoſſak minden hiuſeggel es ſorgalmatoſſaggal.

2. Teſſal.3. Actor. 20 2. Corint.4.

AZ

K. *Mit iegiez az Tôrueny az irasban?*

F. Elôſôr kôzônſegeskeppẽ iegzi az oktato es igazga to tudomant, meliben az Iſtennek vtai meg ielenternek az iduôſſegre es az eletnek rendeleſere, mint az ſ. Dauid nak mondaſaban vetetik: Bodog ember az ki eiel es nap pal az Vrnak tôruenieben elmelkedik. Maſodſor iedzi à Moſeſnek es az Prophetaknak iraſokat, mint mikor az Chriſtus aſt mongia: Nemde meg vagione irua az ti tôr uentekbe. En mondottam: Iſtenek vattok. Harmadſôr vetetik à Moſeſtûl adattatot kûlſô rend tartaſokert, melliek az iôuendô Meſſiaſt peldaſtak, mint ſ. Pal tanit. Az tôruenben az iûuendô ioknak arnieki voltanak. Negiedik az erkôlcznek tôruenie, meliben az io paranczoltatik, az gonoz tiltatik.

Pſalmo 1.
Ioannis 10
Pſalmo 82.
Hebr. 10.

K. *Miczoda az Tôrueny?*

F. Iſtennek igeie, meliben azoknak az kik tôkelleteſſẽ engednek, igir eletet, az engedetleneket pedig atockal feniegeti.

K: *Szûkſege az tôruent tanitani az Aniaſſentegihazban?*

F. Az Euangeliom az tôruent nem rontia, hanem à mint ſ. Pal tanit, az hit altal az tôruẽt erôſſittiûk, kinek el rontaſara nem iôt az Chriſtus, hanem inkab be tôlteſere, mikeppen az ſent Mathenalis az tôruennek lelki ertelmet magiarazza. Az bûnnek eſmereti pedig meli az tôruenbôl vagion, ſûkſeges az embernek mindẽ eletiben hogy meg eſmeruen erôtlenſeget, az Chriſtusban kereſſe

Romano. 4.
Matth. 5
Roman. 3.
Galatas 3.

ſſe az iduöſſeget, kihez minekünk vezerlö meſterünk az törueni.

Marci 16. K. *Miert paranczollia hat az Chriſtus az Apoſtoloknak, hogy el menuen az Euangeliomot hirdeſſek?*

F. Az tanitoknak ket tißtek vagion az igenek hirdeteſeben. Eggik vg mint keßitö es elöl iaro, melliel meg mutattiak az embernek halalos betegſeget. Maſik az giogitas, es az Iſtenhez valo meg teres az iduözitö kegielemnek altala, meli az tanitaſnak vtolſo es fü vege. Mint az oruoſnak igiekezeti az giogiulas, de aßt addig nem vihe tö veghez, mig nẽ az ſebet meg tißtittia, es az vtan az giogito irrel köti: Ig az tanitoknak kiualtkeppen valo tißtek az lelki giogiulas es az bünnec boczanattia, de ennec elötte ſükſeg az bünt eſmerni az töruenböl, hog az elenenitö kegielmet tudgiuk kiuanni. Az Chriſtus azert ſoluan az Apoſtoloknak fü tißtekröl aßt ki nem rekeßti, az melliel vg mint keßittetnek az ẽberek az lelki oruoſagnak be vetelere. Eßt bizonittia à ß. Pal tanitaſanak rendi, ki elöſör az emberek eleiben az töruent tükörül veti es meg bizonittia, hog termeßet ßerint mindenec haragnak fiai, az vtan az Chriſtusban valo kegyelemmel üket biztattia.

Matth. 22. K. *Mikeppen kel erteni ahol azt mongya az Chriſtus, hogi az törueny es az Prophetac lanoſig voltanac. A ß. Palis vgy tanit, hogy az igaznac nem vettetet az törueny?*

1. Timot 1.

F.

F. Az elsöt nemelliec ertik az arniekokrol, melliek az Christusban meg ßüntenek. De az derek felelet ez, hogy tanit az töruennek czelliara. Mert az Moses es az Prophetak tanitasanak vege az Christus, kit az kereßtelö Ianos vyal mutatot, es bizonsagot töt arrol, hog az igiretek ü benne tellieſettenek be, mint ß. Palis tanit ez igeckel: Az töruennek vege az Christus mindē hiuönec igaſſagara. Ezzel azert nem rontatik, hanem be tellieſedetnek bizonittatik az töruen. Az maſodikat kel erteni nem az töruen ßerint valo engedelemröl, hanem az atokrol, melitül az hiueket az Christus meg mentette, es à mint maſutis tanit, az meg igazultak az töruen alat ninczenek, az az, meg ßabadultanak az töruennek karhoßtato ereietül, es immar az kegielem alat vadnak. Mert à Christus az töruen ala vettetet, hog az kik töruen alat voltanak meg ßabaditana. Az mi pedig nez az fiui engedelemre, moſtanis az töruen az mi eletünknek vezere. *Roman. 10* *Roman. 6.*

K. *Lehetſegeſſe az töruen?* *Galatas 2.* *Pſal. 142.*

F. Sz. Pal es az Dauid aßt bizonittiak, hog az töruennek czelekedetiböl eg teſt ſem igazittatik meg. Az toruen azert az teſt altal erötlenne leßen, az az, nem adhat eletet az mi erötlenſegünkert. Volna pedig az töruen bē elet es igaſſag, ha az ember tökelleteſſen engedhetne, mint az töruennek igiretibenis meg vagion: Ha ezeket czelekeded elß. A ß. Palis eßt erösſiti: Nem az töruēnek halgatoi, hanem czelekedöi igazittatnak meg. Nezuen penig az embernek romlot termeßerire, mindenekben igaz leßen az Dauidnak mondaſa: Vram, ha az mi alnokſaginkra ßamot tartaß, kiczoda alhat meg te elötted? Ha az töruen az emberi eröre nezue lehetetlen. *Pſalm. 130*

Miert

Philip 3. *K. Miert mongia hat â ß. Pal, hogy az töruenbeli igaſſag ßerint fegihetetlen volt?*

F. Az töruennek igaſſaga kettö. Eggik külsö es eſſerint valo, az embereknek elötte, melire nezue az Dauid ſok helien koniörög az Iſtennek, hog ütet meg itellie az Iob 23. ü igaſſaga ßerint. A ß. Iobis errül mongia: Az te paranczolatidtul el nem tauoßtam, es fellieb meg öriztem a te ßaiadnak beßedit, hog nem mint paranczoltatot ennekē, melliel aßt ielenti, hog tökelletesb volt, hog nem mint ê vilag kiuanta volna az külsö elerben. Mert ez vilag es az okoſſag nem kiuannia, hog az ember iol tegien ellenſegiuel, es boßßut ne allion. De aßt ielenti ezzel, hog felliül halatta az embernek itiletit. Ez fele igaſſag nem elegſeges az töruēnek be töltefere. Maſik lelki es tökelletes, melben kiuantatik az ßiunek tißtaſaga, es fogiatkozaſnek kül valo engedelmeſſege, melire nezue meeg az artatlan ſē lehet Iſten elöt artatlan.

K. Mikeppen kel hat erteni az Moſeſnel ez

Deuit. 30. *mondaſt: Ez paranczölat, melliet ma teneked adoc, te tüled el nem reitetet es mezze nē tauozot, hanem közel vagyon te hozzad az te ßiuedbē es ßaiadban, hogy czelekedgied azt?*

F. Nemelliek aßt felelik, hog az töruen ninczen az ember felet az ertelemre nezue, miert hog az törnen az embernec ßiueben be irattatot, az ēgedelemre nezuē pedig ereie felet vagion. Ez noha igaz, mind az altal nem elegfelelet, Sz. pal azert eßt magiarazza az töruennek lelke

rül

ről es be tőlteseről. Mert az mi az tőruenbē lehetetlen à teſtre nezue, à Chriſtȳ aſt be tőltötte, es mi benünkis az ű lelkenek ereienel be telliesiti, melire nezue az lehetetlen paranczolat lehetseges az hiuekben. Mert à mint ſ. Pal tanit, az bőtű meg ől, az az halalra ſententiazza az tőrtnen az engedetleneket, az lelek pedig meg eleūenit, az az, az Chriſtusban adattatot lelki kegielem az tőruēnec atkatul meg ſabadit es fel tamaſt az eletre. Roman. 10

K: Mikeppē töltötte be az Chriſtus à tőruent?

F. Elegseges fizeteſſel es tőkelletes engedelmeſſeggel, Mert noha az ű ſaiaban alnokſag nem talaltatot, mind az altal az tőrueni ala vettetet, halalt ſennuedet es mi erettűnk aldozot, az Iſtē igaſſaganak eleget tőt, mi erettűnc atokka lőt, az tőruennek atkatul, az bűntűl es az karhozattul meg ſabaditot. Az Chriſtus azert nem czak a tőruennek igaz ertelmet allatta heliere, es nem czak ű maga ert engedet, hanē kiūaltkeppen mi erettűnk fizette meg valaminemű bűnteteſſel Iſtēnek tartoztunk volna az tőruennek altal hagaſaert, es fűkeppen erre nezue mondattatik az tőruennek be tőltőienek. Ez pedig ſarmazik az hiuekreis, kik az Chriſtusban be tőltik az tőruent az hittel es az ſeretettel. Mert az hittel Chriſtusban oltatnak es ezzel be tőltik az tőruent. Az ſeretettel pedig kűlső keppen meg ielentik engedelmeſſegeket, melire nezue à ſ. Pal mongia, hog az ſeretet az tőruennek be tőltese. Galatas. 5.

K. Kikben vagion hazna az tőruennek?

F. Az ket rendbeli emberekben az tőruennek kűlőmbőző haſna es ereie vagion. Mert az Iſtē az tőrueni altal az haragnak edenit menthetetlenekke teſi, es ezekben az tőrueni az halalnak ki ſolgaltato ſententiaia. De az vala- 1. Corin. 15.

rottakban ſok fele haſna vagion. Elöſör az törueni mint eg elö tükörben meg mutattia, hog az Iſten bölcz es igaz. Meg menti hat az törneni az Iſtent, hog az bünnec
Roman. 1 nem oka. Errö l mögia à ſ. Pal, hog az Poganok termeſzet ſerint ertik, az mit Iſten felöl kel tudni. Maſodſor, emlekeztet az eredendö igaſſagrol, mert mikor mi tülünk engedelmeſſeget kiuan, eſünkben iutattia, hogi minket fel eppitet volt az ü abrazattiara, minden ſentſegre es igaſſagra. Harmadſor, az törueni az embernek egeſz eletit igaz
Eſaie 8. gattia, hog az Iſten akarattiaual eggiezzen, melitül nem ſabad ſem iobra ſem balra hailani, mint az Eſaias alis mögia: Az törueure es az bizonſag tetelre. Negiedſer az törueni altal iutunk az bünnek eſmeretire. Mert az törueunelkül az bün meg holt, de ez altal meg eleuenedik.
2. Corin 15. Ezert mongia à ſ. Pal, hog az törueni az bünnek hatalma az az, ebböl iſmertetik meg az bünnek karhoztato ereie.
Galatas 2. Ötödſör az törueni vezerlö meſterünk az Chriſtushoz. Mert meg mutattia, hog magunkban ſinczen az igaſſag, ü ſem adhat eletet az mi erötlenſegünkert, es ezzel keſerit, hog az lelki ornoſt az Chriſtuſt meg kereſſük, kinek ſebeiuel mi meg giogiultunk.

K. Miczoda az töruennec ſummaia?

Matth. 22. F. Az Chriſtus ez igeckel be foglallia: Szereſſed az te Vradat Iſtenedet tellies ſiuedböl es minden erödböl: Az te felebaratodat pedig mint tennen magadat. Ez ket paranczolatban figgenek az törueni es az Prophetak. Sz. Pal is
2. Timot. 2 ezent erösiti, mikor ig tanit: Az paranczolatnak vege à ſeretet, tiſzta ſüböl, io lelki eſmeretböl, es tetetesnelkül va
Galatas 5. lo hitböl. Ahol pedig ſ. Pal aſt tanittia, hog az egeſz törueu, eg igeben tellieſedik be: Szereſſed az te felebaratodat mint tennen magadat, nem ellenkezik az Chriſtuſſal.

Mert

Mert az attiafiui ſeretet foliaſa az Iſteni ſeretetnek vgy mint kût feie. Nem lehet pedig ot az Iſteni ſeretetnek helie, ahol az attiafiui ſeretet nem talaltatik. Niluabban valo felelet ez, hogi az ſeretet ſummaia az maſodik tablan leuő paranczolatoknac, mint az Chriſtuſis bizonittia illien igeckel: Valamellieket akartok, hogi ti veletec czelekedgienek az emberek, tiis aſt czelekedgietek velek. Mert ebben vagion az tőrueni es az Prophetak, tudnia illik, az maſodik tablara es az emberi tarſaſagban valo igaſſagra nezue. *Matt. 7.*

AZ TIZ PARANCzOlatnak magiarazattiarol.

AZ ELSŐ PARANCZOLATROL. *Exodi 20.*

I. ÉN vagiok az JEHOVa, az te Iſtened, ki tegedet ki hoztalac az Aegyptuſnak foldeből, az ſzolgalatnak hazabol.

II. Ne legienec teneked idegẽ Iſtenid en elöttem

K. Hany dologgal int az Iſten az û parãczolatinac meg tartaſara?

F. Első. Hogy az tőruennek meltoſſagat meg mutaſſa aſt ielenti, hogy nem teremtet allattul ſarmazot, hanem

az elő Istẽtűl,ki űnőn magat neuezi IEHOVANAC, az az, LEVŐNEC, ki volt, vagió es leendő, kitűl minden allatok teremtettenek es taplaltatnak. Ez igeuel azert veghetetlen allattia,es mindenhato ereie ielentetik meg Szűkseg hat az teremtet allatnak az ű teremtőienek engedni. Masodsor Israel Istenenek mongia magat, melliel emlekeßteti az nepet az Abrahammal kőtőt igiretről:Leßek te Istened es az te magodnak Istene.Ez pedig kiualtkeppen az Messiasban tellieſedet be. Mert ű benne lőttenek az hiuek az Istennek fogadot fiai es saiat nepei. Erre nezue tartoznak az valaßtottak az Istennek mindẽ engedelemmel,mint Abrahamtul kiuannia az kőtesben, hogy ű előtte iarion. Harmadsor emlekezik az ű io tetemenieről, az Aegyptnsbol valo sabadulasrol, melliet ne uez rabsag es inseg hazanak, hog ezzel az sabadsagnak meltosagat aianlia. Ez pedig amaz lelki fogsagnak es bőczűlhetetlen sabadulasnak peldaia,meliből a Christus ki ragatta az hiueket,hog immar ű neki engedgienek es solgallianak.

Genesis 17

Ephesos 2

2. Petri 2.

K: Mit kiuan az Istẽ az első paranczolatban?

F. Az ű igaz tißteletit,meli imez negi dologban foglaltatik be. Első az Isten akarattianak igaz esmereti az igenek hallasabol, mint az Prophetanal mongia: Az ki diczekedik ebben diczekedgiek, hog tud es ismer engemet.Nem solunk pedig it amaz kőzőnseges ertelemről, meli vagion az termeßetnek tőruenieből, es ez vilagnak teremteseből,hanem ertiűk az titkos es iduősseges esmeretet,meli az Christusban ielentetet megh az hiueknek: hog ez altal őrők eletek legien.Masodik az igaz hit,meli az Istẽnek igiretire nez,es az iduősségnek okait a Christusban adattatot kegielemnek tulaidonittia, Harmadik az

Ieremi. 9.

Romam. 2

Ioannis 17

az kõniõrges es az halaadas, auag az diczíretnek aldozat tia, melliet az Iſtẽ egiedûl û maganak valaſtot kiualtkep pen valo tiſteletûl. Negiedik az Iſteni ſelelem, meli az gonoſnac el tauoſtataſa es az ionák kõueteſe, mint az Mo ſeſnelis paranczollia: Moſtan Iſraêl mit kiuan te tûled az te Iſtened, hanem czak eſt, hog fellied ûtet es iari mindẽ û vtaiban. Deut. 6. Deutr. 10.

K. Mit tilt meg ez paranczolatban?

F. Az baluani imadaſt meli az irasban ſok fele. Elõſõr kõzõnſegeskeppen baluannak mondatik, valamiben az ember Iſten kiuûl fû bizodalmat heliheſteti, mint az ſẽt Pal az fõſuenſeget baluani imadaſnak neuezi, es az hamis tanitokrol aſt mongia, hog az û haſok Iſtenek. Maſodik baluani imadas, valami teremtet allatbol Iſtent czinalni, auagy annak tulaidonitani Iſteni tiſteletet, mint az Papiſtak az oſtiat Iſten gianant imadgiak, es az holt ſenteket Iſtenecke czinalliak, mikor û nekiek kõniõrõgnek. Harmadik baluaniozas ez, mikor az hitetlenek emberi talalmaniockal akariak az Iſtent bõczûlleni, es engeſtelni, minemû az erdemes bõit, az Miſe, az lelek valczag es az buczu iaras. Negiedik rendben vagion az babonaſag es minden fele varaslaſok, melliek az Iſtennek tõrueniében tiltatnak. Ezert mongia az Moſeſnel: Az varaslokhoz ne terietek, es az iûuẽdõlõktûl ne kerdeſkedgietek es û altalok meg ne ferteſteſſetek. Ezeknek bûnteteſekrõlis ſol illien igeckel: Az meli lelek az varaslok vtan nez es û velek paraznalkodik, az en orczamat vetem û el lene, es az en nepem kõzzûl ki vagom. Az meli firfiuban auag aſſoniallatban varaslaſnak es iõuendõleſnek lelke vagion meg õletteſſek. Ephes. 5. Coloſſen. 2. Philip. 2. Leuitici 19. Eſa. 8 19. Deutr. 18. 2 Reg. 23. 2. Sam. 25.

AZ BALVANIOZOKnak tarſaſagokrol.

K: Szabade az kereſztien embernek az hitetlenek baluaniozaſaban ielen lenni, de mind az altal ſiueben aſst karboztatni?

F. Nemelliek ezen meſterkednek, hog kereſztieni neuetis viſellienek, de mind az altal az ẽbereknek kedueket is meg tarczak. Mind az kettôt meg nierni igen nehez, ſôt giakorta vgian lehetetlenis. Azert az kereſztien embernek kel magat tartani à S. Peter regulaiahoz: Iob Iſtẽnek engedni, hog nem nint embereknek. Errôl mõgya Matth. 10. az Chriſtuſis: Az ki en hozzam iû es nem giûlôli, attiat, anniat, feleſeget es az ûnôn lelket, nem lehet en hozzam melto. Aſst kel hat erre felelni, hog az kereſztien embernek nem kel az hitetleneckel egy igat vonni, hanem az mit ſiueben ember vtal es Iſteni karomlaſnak itel, ſe niel ueuel, ſe kûlſô czelekedetiuel es tetteteſeuel aſst ne iaualia. Elsô oka ez: Mert az baluani imadas nem czak az ſiûben leſen, hanem az kûlsô tiſteletbenis, mint az Illieſnek mongia az Iſten: Hattam mẽg het ezert, à kik az Baalnak terdet nem hairottanak. Ha azert az ember ſiueben igazat ert, es kûlſôkeppen tettet valami hamis tiſteletet, vgian baluani imado. Ertettek eſt amaz harom iffiak, az kik az egô kemenczeben vettetenek, kic nẽ czak ſiuec kel, de mẽg nielueckel es czak kûlſô ielenſeggelis, anagy terd haitaſſal ſem akaranak baluant imadni. Maſodſor, 1. Corint. 8. meg kel gondolni, hogi az Iſten nem czak lelkûnket, de

mẽg

AZ BALVANIOZOKnak tarſaſagokrol.

K: Szabade az kereſztien embernek az hitetlenek baluaniozaſaban ielen lenni, de mind az altal ſiueben aſst karhoztatni?

F. Nemelliek ezen meſterkednek, hog kereſztieni neuetis viſellienek, de mind az altal az ẽbereknek kedueket is meg tarczak. Mind az kettôt meg nierni igen nehez, ſôt giakorta vgian lehetetlenis. Azert az kereſztien embernek kel magat tartani à S. Peter regulaiahoz: Iob Iſtẽnek engedni, hog nem nint embereknek. Errôl mõgya Matth. 10. az Chriſtuſis: Az ki en hozzam iû es nem giûlôli, attiat, anniat, feleſeget es az ûnôn lelket, nem lehet en hozzam melto. Aſst kel hat erre felelni, hog az kereſztien embernek nem kel az hitetleneckel egy igat vonni, hanem az mit ſiueben ember vtal es Iſteni karomlaſnak itel, ſe niel ueuel, ſe kûlſô czelekedetiuel es tetteteſeuel aſst ne iaualia. Elsô oka ez: Mert az baluani imadas nem czak az ſiûben leſen, hanem az kûlsô tiſteletbenis, mint az Illieſnek mongia az Iſten: Hattam mẽg het ezert, à kik az Baalnak terdet nem haitottanak. Ha azert az ember ſiueben igazat ert, es kûlſôkeppen tettet valami hamis tiſteletet, vgian baluani imado. Ertettek eſt amaz harom iffiak, az kik az egô kemenczeben vettetenek, kic nẽ czak ſiuec kel, de mẽg nielueckel es czak kûlſô ielenſeggelis, anagy terd haitaſſal ſem akaranak baluant imadni. Maſodſor, 1. Corint. 8. meg kel gondolni, hogi az Iſten nem czak lelkûnket, de

mẽg

1 Ioannis 1 §. Ianos paranczollia: El tauoßtaſſatok az baluàniokat. Ez ellen forgattiak nemelliek az Illieſnek peldaiat, ki ielen volt az Baal papiainak aldozattiaban, melire aßt kel felelni, hoǵ az Illies nem tettetesbol ment oda, hanem az Iſtẽ tißteſſege mellet akart vitezkedni, hogy az baluaniozok meg ßegienüllienek, es ez altal ſokan az igaz hitre megh terienek. Touabba ez fele pelda nem minden ßemelihez helihez es idõhõz illik, hanem mikor Iſtẽ annak valami io modgiat mutattia, melliel az hamis tißtelet az igaztul meg valaßtatik. Maſodßor hozzak elõ az Naaman Syruſnak peldaiat, az ki az Eliſæuſtul aßt kõueti ki, hoǵ ũ neki meg boczattaſſek mikor az kirallial be megien az baluaniok templomaban, de mind az altal fogadaſt teßen, hogi az kirali baluaniat nem tißteli, hanem az Iſraelnek Iſtenet. Az Propheta ũ neki czak aßt feleli: Mẽniel bekeſeggel. Ebbõl aßt itelik, mint ha az Propheta meg ẽgette es iauallotta volna. Erreis aßt kel felelni, hoǵ az Naaman eßt ũnõn magaban bũnnek eſmerte, es erre nezue az Propheta ũtet el küldõtte, ſemmit nem felelnen az ũ kereſere melliel aßt ielentõtte, hogi ertene ũ magais mit kellene czelekedni, tudnia illik, hoǵ ket ellẽkezõ vrnak nem ßolgalhatna. Harmadßor. It ez helien valaßtaſt kel tenni az hitetleneckel valo tarſalkodas kõzõt. Mert az külsõ dologbã, polgari tõrneni es rend tartas ßerint, az kereßtien ember kõzõsülhet velek, de az mi nez az Iſteni tißteletre, velek nem egiesülhet az baluaniozasban, mint az ßent Pal tanit: Ha valaki az hitetlenek kõzzül titeket hiuand es el akartok menni, valami elõtõkben adattatik, meg egietek.

AZ

AZ HOLT SZENTEK nek imadaſarol.

K: *Kelle az holt ſenteket imadni?*

F. Az imadaſnak tiſteleti ſem az elôket, ſem az holtakat nem illeti mint az kôuetkôzendô bizonſagok megh erôſſitik. Elsô, Ebben az paranczolatbã meg tiltatik, hogi az Iſtẽ nepenek idegen Iſtene ne legien, de mihelt az Iſteni tiſtelet az ſenteknek tulaidonittatik ottan az baluaniozoknak velekedeſek ſerint idegẽ Iſtenek leſznek. Azert ûket nem ſabad ſemmikeppen imadni. Maſodik az Iſten eskûſik az Eſaiaſnal, hog az û diczôſeget maſnak nẽ adgia, ſem baluanioknak nem engedi az û tiſteſſeget. De az imadas Iſtẽnek diczôſege es tulaidon tiſteleti mint à Moſes tanit: Az te Vradat Iſtenedet imadgiad es czak û nekie ſolgali. *Deuter. 6.* Hat az imadaſnak tiſteletit ſemmi terẽtet allatnak nẽ engedheti honnet meg ielentetik, hogi akic az holt ſenteket hiiak ſegitſegûl, Iſten karomlok. Harmadik. Soha ez fele tiſteletet ez vilagon eltekben az ſentek nem kiuantanak, ſôt az ſ. Pal es az Barnabas, mikor ûket az poganiok imadni akarnak, igen meg buſultanak es ruhaiokat ſaggattak, es aſt ielentettek, hogy ûkis haſonlo bûnôs emberek volnanak. *Actorũ 14* Annakokaert halalok vtanis ez fele tiſteletet nem keduelnek. Negiedik, az Iſtennek Angiala tiltia az Ianoſt, hog ûtet ne imadna, hanem az elô Iſtent, miert hog neki czak ſolga tarſa volna *Apocal: 22* Azert az holt ſenteket ſockal inkab nem illik imadni. Ôtôdſôr. Sohol az iras aſt nem ielenti, hog az holtak az elôknek ſûkſegeket ertenek, anag az kôniôrgôket tauol

letekben meg halgathatnak, Hat nem ſabad az elöknek az holtakat imadni.

K. Miuel bizonittiak az Papiſtak az holt ſenteknek imadaſat?

F. Mindeneknek elötte az imadaſt meg valaſtiac es ket felenek mongiak, az elſöt neuezik Latrianak, az az, Iſteni tiſteletnek imadaſanak, melliet czak egiedül Iſtennek tulaidonitanak. Maſikat hiiak Dulianak, az az, ſolgai tiſteletnek, melliel imadgiak az ſenteket, vgi mint Iſtënek ſolgait es közbeniarokat. Ez fele valaſtaſnak az irasban helie nem talaltatik, ki mind az tiſteletet, ſmind az ſolgalatot czak Iſtennek tulaidonittia, es ſemmi reſt abbol në ſakaſt egieb teremtet allatoknak: Azert meg nem menthetik ezzel magokat, hogy baluany imadok nem volnanak. Az irasbolis eg nihani bizonſagokat tudatlanul erre vonſanak. Elſö az Iacob ig ſol: Az Manaſesben es az Ephraimban hiuataſſek az en neuem, es az en Attiaimnak, Abrahamnak es Iſaacnak neue. Erre aſt kel felelni, hogy az Iacob nem paranczollia az ü neuenek imadaſat, hanem Sido ſolaſnak mogia ſerint, az ü neuenek hiuaſa, az nekü ala es az nëzetſegbe valo be ſamlaltatas: Ezzel az ert az Iacob aſt ielenti, hog az Ioſephnek ket fiat az ü neue ala, es fiai közben ſamlallia, hog ezekis Iſrael fiainak neueſteſſenek. Az Eſaiaſis aſt mongia, hogy az firfiunak neue hiuattatik az aſſoniallaton, mikor valameli firfiu ſe leſegenek neueſtetik. Maſodik, ebbölis nag bolödſagoc ielentetik meg, mikor aſt mongiak, hog az Gabriel imatta az Mariat, es ezokaert az köſönteſböl köniörgeſt czinaltanak, melliel az Mariat naponkent akariak tiſtelni. Ez köuetſeget pedig az Iſten czak erre bizta volt az An-

Geneſis 48.

Eſaie 9.

gialra

gialra es nem az emberekre. Ezokaert nag tudatlanſagh tauol az Mariat ez igeckel auag imadni auagi kôſônteni. Harmadik, eſtis akariak allatni, hog az holt ſentek az elôkert kôniôrgenek, mert az ſ. Ianos lattia az lelkeket, hog az oltar alat kialtanak, de ez nem az elôkert valo kôniôrges, hanem ezzel czak ielentik az Iſtennek igaz iteletit es boſſu allaſat azokon, az kik az û vereket ki ontotak az fôldôn. Vgian azon ſ. Ianos aſt iria, hogi egi Angial adot az ſenteknek kôniôrgeſekbôl. Ezis nem az holtak kereſerôl ertetik, hanẽ az elôknek kôniôrgeſekrôl. Az Angialok pedig eretettek, hog az Chriſtuſra nezue, az hiuek aldozattia Iſtẽnel kellemetes. Touabba az Angialokatis ezek kôziben egielitik, mint az Zachariaſnal kôniôrôg az Angial illiẽ igeckel: Seregeknek Vra mig len kôniôrûlſ az Ieruſalemen es az Iudanak varoſin. Erôl aſt kel erteni, hog az Angialoknak es az ſenteknek tiſti meg valaſtatik. Mert ezek mikeppen az ſolgalatra ki boczattatnak, ig az hiuekert kôniôrôgnekis, melliet à holt ſentekrôl nem oluaſſunk. Az vtan erre vonſak az Hieremias môdaſatis: Ha Moſes es Samuel allananac elôtem, nẽ lẽne lelkem ez nephez. Ennekis ertelme ez, hogy ha az Moſes es Samuel elnenec es kôniôrgenenec az nep ert, mint regentẽ, mêg ezeknec kereſek ſẽ haſnalhatna à bûnben meg kemeniedet nepnek. A ſ. Pal tanitaſabolis ezẽt akariak erôſſiteni, ki ã ſeretetet mind ôrôcke allâdonak mongia. Az ſeretetnek pedig fû tiſti az egyebekert valo kôniôrges. Honnet aſt hozzak ki, hog ez vilagbol ki mult ſẽtek az hiuekert kôniôrgenek. Erreis aſt kel ſe lelni, hog az ſeretetnek tiſti az egiebekert valo kôniôrges czak ez fôldôn, mig az ſentek az teſti eletbẽ lattiak es ertik az elô hiueknek ſûkſegeket. De ha ſinte ig volnais

Apocal: 6.

Apocaly 8

Ierem. 15.

1. Corin. 12

nais, hog az ôrôk eletben leuô ſentek kôniôrgenek az hiuekert, mind az altal ebbôl nem kôuetkôznek, hog û ket kellien imadni, es tauoli letekben meg ſolitani, miert hog nekûnk czak egi kôzbeniaronk vagiô, az Iſtennek iobian, ki az ſentek ſegitſegenekûl nẽ ſûkôlkôdik. Hozzak elô az Baruch mondaſatis: Halgasd meg moſtan Le-
Baruch 3. houa az Iſrael holtainak kôniôrgeſet, melire abt kel elôſôr felelni, hog haſonlatoſſag ſerint az iras az niomoruſagban eſteket holtaknak neuezi, es az û ſabadulaſokat fel tamadaſnak. Az vtan ha ſinte tulaidon iegzesbẽ veſſûkis, az Propheta tanitaſanak ez leſen ertelme, hogy az Iſten az hiueknek kôniôrgeſeket tellieſicze be, kik ez ſôldôn eletekbẽ kôniôrgôttenek az û maradekoknak ſa badulaſaert es aldaſaert. Ezekbôl kôniû leſen az tôb ellẽ ueteſeketis meg feiteni.

AZ II. PARANCZOLATRÓL.

III. Ne czinali te magadnac faragot kepet, es ſemi haſonlatoſſagot azoknak melliec az eghbẽ vadnac oda fel, ſem azoknac melliek az fôldôn vadnac itt alat, ſem azoknak melliek az vizekbẽ vadnak az fôld alat.

IIII. Ne imadgiad ûket, es ne tiſztellied ûket

V. Mert en vagiok az Iehoua az te Iſtened, boſſu allo Iſtẽ, ki meg latogatom az attiaknac al nokſagokat az fiakban harmad es negied iziglen azokban az kik engẽmet giûlôltenek.

6. *Es irgalmaſſagot czelekedem ezerigle azokkal, az kic ßeretnec engemet, es meg ôrzik az en paranczolatimat.*

K. Hany reze vagion ez paranczolatnac?

F. Kettô. Az elsôben meg tiltia, hogi ſemmi terêtet allatnak kepeben az lathatatlan es veghetetlen Iſtent ki ne czinalliuk es ki ne iriuk. Mert az Iſten ſemmi allathoz, nem haſonlittatik, es û neki nâg gialazattiara vagion mikor valami lathato es veſendô formaban ki ielentetik, mint az Dauid es az Eſaias ſok helien feddi az emberek- *Pſalme 113 Eſa. 40. 41 43. 44. Exod. 22. Deut. 7. 25. 27.*
nek vakmerôſeget eſt monduan: Kihez haſonlitotok engemet. Az Moſeſnelis errôl igi tanit: Atkozot ember, az ki faragot auâg ôntôt kepet czinal, meli az Iehouanal vtalatos. Mikor az nepet ki hozza illien inteſt teſê: Meg emlekezzel hogy az Vr teneked ſollot az Horebnek vôl gien. Az ſozatot hallottad, teſtet nê lattal: El tanoſtaſſad azert, hogy valamikeppen meg czalattatuan ne czinali teneked valami haſonlatoſſagot. Maſodik reſzebê aßtis meg tiltia, hogy ez illien baluaniok ne imattaſſanac, ſe pedig az Iſten azokban ne tißteltteſſek, ſe azokhoz ne kôtteſſek. *Deutr. 27. Deutr. 4*

K. Hany fele kepek vadnak:

F. Harom felek: Elsô rendbeliek peldazok, melliek az iôuendô dolgoknak arnieki voltanak, es az Chriſtusban meg ſûntenek, mint az Cherubim Angialok, kik az frigi nek ladaiat az û ſarniockal be leptek, melliel az ielentetet, hogy az Iſtennek melſeges titkaira nem iuhatna az ember, hanem czak az engeßtelô Chriſtus altal. Illiê volt az ercz kigiois, ki peldaßta az Chriſtuſt, de az vtan hogi *Ioan. 5.*

2. Regū 18. az Iſrael nepe baluant czinala belōle, az Ezechias Kiraly el rontotta. Maſod rendbeliek ſolgalnak az embernek kūlſō eletire, melliec auag meg lōt dologrol emlekeztetnek, auag kūlſō ekeſſegnek okaert rendeltetnek, es azokat az iras nem karhoztattia, mint az Czaſar kepe az penz ben, meli iegizi az Czaſarnak birodalmat az orſagban: Harmadik rendben az baluaniozo kepek vannak, melliekben az hitetlen emberek az Iſtent akariak tiſztelni, es Exo. 32. 34. az ū kōzel valo letelet azokhoz kōtelezik. Mellieket ez Eſa. 41. 42. 44. piranczolat es az egeſz ſent iras tilt, es kemeni būnteteſſeckel fenieget.

Hierem. 10. 14. 15. Soph. 32. *K. Igazan mongiaké az Papiſtak, hogy az kepek az paraſztoknak köniuei?*

Hab. 2. Pſalmo 115. F. Ez fele okoskodas az ſent iraſnak ellene vagyon, ki az kepeket hiuſag tanitoinak mongia, es az Dauid azokatis atkozza, az kik czinalliak, hogy ezekhez haſonlatoſok legienek: Az Eſaiaſis nem az nema baluaniokhoz igazit, hanem az tōruenire es az bizonſag tetelre. Sz. Pal Eſaiæ 8 Galatas 3. is azt mongya, hogy az Galatiabelieknel megh fizette az Chriſtuſt az Euangeliumnak hirdeteſe altal. Azert az kereſztien embernek nem az fa kepektūl kel tanulni, hanē az Iſtennek igeiebōl, es ez melle adattot ſent iegiekbōl, melliek az lathatatlan kegielemnek lathato bizonſagi. Toualbba az fa kepeknek eredetekrōl, haſontalan voltocrol, es az baluaniozoknak bolondſagokrol beūſeggel tanit az iras az Bōlczeſegrōl irt kōniben.

Sap. 13. 14. 15.

K. Miczoda feniteſt ad ez paranczolat melle?

F. Azt mongia; hog erōs boſſu allo Iſten, ki az fiakban

az

az attiaknak alnokſagokat meg latogattia, harmad es negied nemzetiglen. Ezzel ielenti Iſten az û emeſtô es bûntetô haragiat az baluaniozok ellen, kiknek meeg marade koknak ſem keduez, hanem meg latogattia, az az, ſok fele oſtoriual meg bûnteti, hog az Iſtennek boſſu allaſat az lelki paraznak ſemeckel lathaſſak es kezekkelis meg tapaſtalhaſſak, mint ſok peldackal eſt meg bizonitotta.

K. Mikeppẽ fer az Iſtennek igaſſagahoz hogi â fiakban az attiak alnokſagokat meg bünteſſe?

F. Erre nemelliek aſt felelik. Miert hog az fiakis haſôlatos baluani imadok az û attiokhoz. Ezokaert ôrôkſegkeppen viſelik az û attioknak terheket es bûnteteſeket: De ebben melieb ertelem vagion. Mert meeg ez az kerdes: Az fiak miert viſelik az attioknak hitetlenſegeket, oka ez, mert az Iſten az û kegielmeuel, ûket nem vette elôl, hanem az û tulaidon ſeteſſegekben hatta igaz iteleti ſerint. Aſt mondom ennekokaert, hog az polgari es kûlſô iteletben az attianac alnokſagat nem viſeli az fiu, mert meg paranczolta vala à tôrnenben, hog az fiak az attiaknak bûnôkert meg ne ôlettetnenek. De az Iſtẽnek iteleti bellieb hat: ki az hitetleneknek fiait giakorta bûnteti igaſſaganak meg mutataſaert, az û lelkenek vilagoſſagatul meg foſtia, es à bûnnek rabſaga ala adgia, mint az û attiokat, es erre nezue mondattatik az attiaknak alnokſagokat az fiakban meg latogatni, mint az Dauid kôniôrôg à hitetlenek ellen: Iûiôn emlekezetben az û attioknak alnokſaga az Iehouanal, es az û annianak bûne el ne tôrôlteſſec Ez pedig nem kôzônſeges, mert giakorta az Iſtẽ az û kegyelmeuel az hitetleneknek fiait elôl veſi, es az û Attioknak veſedelmekbôl ki ragadgia. Mert az Iſtennek

Ezechi 18. 2 Reg 5.14. Deutr. 24

Pſalmo 102

ſabad

ſabadſágaban vagion, hoġ az kin akar kóniórûllion, az kit akar penig meg kemeniczen. Touabbá ſûkſeg megh valaſtani az Iſtennek lelki es kûlſô bûnteteſet. Mert az Iſten ſenkit idegen bûnert nem karhoſtát, de mind az altal az kûlsô oſtort igaz itileti ſerint giakorta az Attiaknak bûnôkert az fiokonis meg tartia, mint az Dauidnak fiat el veſi, az attianak paraznaſagaert. Az Eliſæus ſolgaia az Giezi meg verettetik az fôſuenſegert az Naaman Syruſnak bel pokloſagaual minden maradekiual egietêben. Ez fele fiak ha hitetlenek meltan ſêuedik es viſelik az û attioknak terheket, ha pedig valaſtottak, az Iſten az kûlsô czapaſſal inti ûket, hoġ az û attioknak niomdekokat ne kôueſſek. Az ytan kûlômbſeget kel tenni az Iſtênek es az embereknek iteletek kôzôt, mert ackik emberek elôt artatlanok, ezekben talal az Iſten okot az bûnteteſre, mint az viz ezenben es Sodomaban az kiczineket egiarant el veſtette az ôregeckel.

2. Regũ 5.

K. Miczoda iutalmat ad ez paranczolat melle?

F. Aſt mongia, hoġ ezer iziglen irgalmaſſagot czelekeſik azokkal, az kik ûtet ſeretik, melliel aſt ielenti, hoġ az Iſtê felôknek maradeki ſockepê meg aldatnak, es ſoha meg nê ſûnik az Iſten û velek iol têni. Mert ha az giôker ſent, az agakis ſentek leſnec. Ez aldas kiualtkeppê lelekben telliesedik be, az valaſtottakra nezue, es nem mindê ſemeliekben, hanem czak az elô agakban. Mert giakorta az ſenteknek hitetlen fiok leſen, es az teſti ſûleteshez nê kôttetik az lelki aldas, mint az Eſauſnak peldaia meg mutattia, es az ôrôk eletnek fiai nem az vertûl es az teſtûl ſûlettetnek, hanem az Iſtentûl,

Roman. 11.

Ioan. 1.

AZ

AZ III. PARANCZOLATROL.

7. *Az IEHOVANAC azte Iſtenednek neuet ſel ne vegied heaban.*

8. *Mert az Ieboua nem hadgia azt bûnteteſ nekûl az ki az ô neuet heaban fel vezi.*

K. Mit kiuan ez paranczolatban?

F. Hogy az Iſtennek draga neuet meg ſentelliûk es meg bôczûlliûk, ûtet ſegitſegûl hiiûk, neki halakat adgiûnk, az û neuerôl vallaſt tegiûnk, minden io tetemenit magaſtalliuk, es hirdeſſûk, az û igeiet halgaſſuk, es az û neuere igazan eskûdgiûnk.

K. Miczoda az Iſten neuet heaban venni?

F. Az û neuet meg nem tiſtelni, az iget vtalni, es karôlani, az Iſtennek nem ſûbôl kôniôrgeni, hanem czak ſaial kôzelgetni û hozza, io tettemenit meg tagadni, az ô neuet karomlasban, varaslasban, auagy atkozodasban, be elegiteni, es gonoz ſokasbol az û neuere eskûnni. *Matth. 19. Eſa. 26.*

Az Eskûueſrôl.

K. Miczoda az Eskûues?

F. Az Iſten neuenek ſegitſegûl valo hiuaſa, meliben û tet keriûk, hogi az igaz dologban bizonſagunk es ſegitûnk legien, az hamisban pedig meg itellien es meg bûnteſſen az û tôrueniének igaſſaga ſerint.

K. *Szabade eskünni?*

F. Hogi ſabad legiẽ, mind az bizonſagok, mind pedig
Deutr. 6. az Chriſtuſnak es az tôb ſenteknek peldai megh mutattiak, mert az Iſten aſt paranczollia, hog̃ czak az ũ neuere eskûdgiũnk. Az Dauid, az ſ. Pal, es egieb hiuek giakor
2. Corin. 1. ta eskûſſnek. Sôt az ſ. pal vg̃, tanit, hog̃ minden viſalko-
Romano. 1 do dolgoknak vege az eskûues.
Hebr. 6.
Matt. 5.

K. *Miert tiltia meg hat az Chriſtus, hogy ne eskûdgiünc ſemmikeppen?*

F. Az Chriſtus nem az eskûttesnek valoſagat tiltia meg hanem az gonoz ſokaſt. Mert valameli eskûuesnek az ve ge nem io, bator igaz dologban legienis, az Chriſtus ez igekben karhoſtattia, az meli ſem Iſtẽ dicz̃ôſegenek, ſem felebaratunk haſznanak, ſem az mi magunk ſûkſegenek nem ſolgal. Illienek az kik iteletnekûl az Iſtẽ neuere valo eskûueſt hiuolkodo czaczogasban egielitik.

K. *Kire kel eskünni?*

F. Czak egiedûl az elô Iſtennek neuere, mint az Moſes tôrueniében paranczollia, es az Prophetaknal ſok helien feddi az kik eskûſſnek vala az Baalra es azokra, kik nem igaz Iſtennek. Ezokaert az eskûueſnek igeie ſok heliẽ az irasbã az egeſ Iſteni tiſteletert vetetic. Viſontag tiltia az
Matth. 5. tôrueni hog̃ ſemmi terẽtet allatnak neuere ne eskûgiũnc mint az Chriſtus tanit az ſent Mathenal, hog̃ ne eskûdgiũnk az eghre, mert az Iſtẽnek ſeki, melibôl ez ertetik
Hebr 6. hog̃ embernek arra kel eskünni, az ki mindeneknek fele tte vagion, mint ã ſ. Palis bizonittia, hog̃ az emberek az ũ maloknal nagiobra eskûſſnek. Ezert mongia à Chriſtus: Ne eskûdgiel feiedre, mert eg̃ ſôr ſalat ſem teremthecz,

mel-

melliel aſt akaria erôſſiteni, hoġ czak az teremtôre kellien eskûnni. Iſten karomlok azert az Papiſtak, kic az eſkûuesben ôſue kôtik az Iſtennel az ſûz Mariat, es egieb ſenteket. It meg kel bekeltetni az ellenkezô iraſokat-is: Ahol aſt mongia az Moſes, hoġ az Iacob meg eskût az û attianak felelmere, nem vġ kel erteni, mint ha az Iſaakra eskût volna, hanem aſt akaria ielenteni, hogi azon Iſteni felelẽmel eskût, az meli volt az ô attiaban, kinek ûis mint io fiu kôuetôie volt. Az Ioſephis eskûßik Pharaonak eletire, az Aegyptusbelieknek ſokaſok ſerint, de es ninczẽ fogiatkozaſnekûl. Mondhatnok aſtis, hoġ ez fele ſolaſnak modgia nem eskûues, hanem ionak kiuanaſa.

ELLENVETES.

Az Chriſtus vgy tanit, hogy az ki eßkûßik az egh re az Iſtẽ ßekire esküßik, es arra, aki az ßeken ûl, az Iſtenre. Az ki pedig Iſtenre eskûßic igazan eskûßic. Hat az ki az eghre esküßic es az teremtet allatra igazan esküßic. Matth. 23.

F. Ebben ſok bôlczek meg akadnak es nemelliek vgy tanitanak, hoġ az teremtet allatra valo eskûues nem tiltatik meg, hanem ezzel valo gonoſul eles, mikor ember nẽ igazan eskûßik. De ez niluan vagion az irasbol hoġ mẽg igaz dologban ſem ſabad Iſten kiuûl ſemmi fele allatra eskûnni. Nemelliek aſt felelik, hogy az teremtet allatra valo eskûuesben, az Iſtennek neueis ot ertetik, es nem ezekre eskûßnek, hanem ezekben eskûßnek az Iſtẽre. De ez ſinte ollian, mint ha az baluaniozo aſt mondana, hogi nem az ſa kepet imadgia, hanem ebben es ez alat az Iſtẽ

tiſteli. Megh kel azert tekinteni az Chriſtus tanitaſanak czelliat. Mert ot az helien azokat feddi, az kik nemeli eſkûueſt allandonak, nemelliet valtozandonac iteltenek es aſt veltek, hoġ az ki templomra eskûſik ſemmi az, de az ki az templomnak araniara eskûſik, kôteles az meg tarta fra. Az Chriſtus azert arra akar tanitani, hogy valamire az ember eskûſik, mind az altal az gialazat Iſtenre megien. Mert ez az tiſtelet melliel az emberek czuſolkodnak, czak az Iſtent illetne. Ebben azert ket nagy vetek volt. Elsô, hoġ Iſten heliet teremtet allatra eskûttenek. Maſodik, hoġ az eskûueſt fel bôtottak, es ſêminec iteltec Ez pedig mind kettô Iſten bôczûlleti ellen valo karôlas;

K. Miert kel czak az Iſten neuere eskünnünk?

F. Elôſôr, mert ez tiſteletet az Iſten czak maganak veſi, es ebben ſenkit tarſul nem iſmer. Azert feniegeti azokat, kik az Iehouanak es az û kiralioknak neuere eskûſnek vala. Maſodſor, mert czak egiedûl az Iſten ertôie à mi ſiuûnk titkainak, es û lehet bizonſag azokrol, az mellieket az emberek nem latnak es nem ertenek. Harmadſor, mert û egyedûl minden helieken es minden idôben mihelt akaria, meg bûntetheti azokat, az kik heaban az û neuet fel veſik.

Deut. 6. Soph. 1.

K: Minemû moddal kel eskûnni az Iſtênek neuere?

F. Az Ieremiaſnal errôl iġ tanit: Eskûdgiel az en neuê re, El az IEHOVA, valoſagban, iteletben es igaſſagban. Elôſôr azert kiuantatik az valoſag, auaġ az igaz mondas, hoġ ertûl minden tettetes es hazugſag tauoli legien es az beſed az dologgal tôkelletesk eppê eggiezzen: Maſodic az itelt, meli nem egieb, hanem az dolgoknak tudaſa es bi-

Hierem. 4.

bizonios ertelme. Hat nem eleg hoǵ igaz dologra eskûd giek az ember, hanem ſûkſeg hoǵ ercze es tudgia az mire eskûßik, es az hitre elmelkedeſſel es io itelettel mennien; Annakokaert hamis eskûues az, mikor ember mas hiti vtan eskûßik oli dologra az melliet nem tud. Harmadik az igaſſag, hoǵ az mire eskûßûnk, az Iſten tôrenieuel eggiezzen, mert nem ßabad arra eskûnni, az mi az Iſtennek ki ielentetet akarattia ellen vagion.

K. *Minemû eskûuesnek modgia talaltatik à ßent irasban?*

F. Az prophetaknal az eskûues illien igeckel foglaltatik be: El az IEHOVA, melliel kettô ielentetik: Elôßôr hoǵ elô Iſten az, à kinek neuere eskûßûnk, ki az igaſſagban ſegitô, az hamiſſagban bûntetô, es az û neuenek gialazattiaert boſſu allo lehet. Maſodßor, hogy û aggia nekûnk az eletet, melliel neki ſolgalnûc kel. A ß. Pal pedig giakor helien az eskûuesnek illien modgiat tartia: Bizon ſagom ennekem az Iſten, az kit az en lelkemben tißtelek Bizonſagaual hiuom az Iſtent az en lelkemre. Ezzel meg ielentetik, hoǵ az eskûues ßent dolog, meliben nem czak az embereckel, de kiualtkeppen az Iſtennel vagion igiûnk es kôtesûnk, kinek ßemei elôt ſemmi titok el nem enyßhetik. Maſut pedig illien igeckel tanit. Az mellieket tinektek irok, Iſten elôt nem hazudok: Ezzel aßt ielenti hogy az ki eskûßik Iſten eleiben all, es ezokaert nem ßabad hazudni. Az Chriſtuſnak pedig kiualtkeppen valo modgia volt az eskûnesbê AMEN DICO, az az, valoſag ßerint mondom, melliet az tôb ßentek nem kôtettenek. Ezzel aßt ielentette, hoǵ az û igereteknek tekelletes ſege, es ezokaert igazat mond.

Hierem. 4. Oſee 4.

2. Corint. 1.

Galatas 1.

K: *Meg kelle allani minden eſkũuesben?*

F. Ket fele eskũues vagion. Eggik az Iſſennek parãczolattia ſerint, melliet ſemmikeppẽ nem ſabad meg ſegni, ha karunk es veſedelmũnk kõnetkõzik belõleis, mint az ſent Dauid mongia, hoġ az lakik az Iſten ſatoraban à ki az gõnoſra meg eskũſik es meg nem valtoſtattia, az az, inkab ſenuedi az karuallaſt, az igaz eskũues mellet, hogi nem mint à kũlsõ haſonert es kũnniebſegert fel bontana fogadaſat. Maſik eskũues leſen vagi tudatlanſagbol, vagi hertelenſegbõl, Iſten paranczolattianak ellene, meli ũ magaban nagy bũn, de ha abban az ember meg marad, a bũnt õregbiti. Az eskũues azert az igaz dolognak nem az hamiſnak kõtele. Az Herodes meg eskũſik az ũ tanczos leanianak, hogi mindent neki meg adna valamit kiuanna. Az eskũues hatarat az Iſten paranczolattiat altal hagia, es hoġ az hamis fogadasban meg marad, annal inkab vetkezik. Az Dauid haſonlatoskeppen eskũſik, hoġ az Nabalt meg õlne, de az Abigail kereſẽre engedelmes leſen, es boſſuſagbol tõt fogadaſat meg valtoſtattia. Ez fele vak merõ embertũl pedig az ki nem iol eskũſik, harõ dolog kiuantatik. Elõſõr bũnet eſmerie es ſiraſſa, hogi az Iſten neuet heaban võtte fel. Maſodſor az Iſtennek kõniõrõgien bũnenek boczanattiaert. Harmadſor el tauoſtaſſa ſor galmatoſſon, hoġ egeſ eletenek rendiben, ez fele tõruen telen eskũueſſel az ũ Iſtenenek neuet meg ne gialazza. It immar ſok nehez kerdeſek tamadnak, mint à ki felelembõl es keſeritesbõl eskũſik. Az toluai read talal az vton meg eskũttet, hoġ penzt acz neki, es ha ki arra az veſedelmes vtra megien, ũtet meg nem inted, hanem rea boczatod az halalra. Ebben az eskũueſnek modgiat es hatarit

Pſal 15

kel

kel meg gondolni. Ha penſt igertel, ſabadſagodbã volt, hogy eletedet raita meg valtanad, Azert iob kart vallanod, hoǵ nem mint hitedet meg ſegned. Aʒ mi nez pedig felebarotodnak veſedelmere, ebben mas itelet vagiõ. Ebben igen vetkeſtel, hoǵ meg tiltot dologra eskũttel, de ha eckeppen eſet, felebaratodat el ne arulliad, es ne boczasd az veſedelemre.

K. *Miczoda bũnteteſe vagion az hamis eskũueſnec?*

F. Az Moſes illien igeckel feniegeti az eskũueſnek fel bontoit: Nem hadgia az Iehoua bũntetlenũl, valaki az ũ neuet heaban fel veſi. Ezzel azert az emberek, kũlſõ nag czapaſokat es ôrôcke valo karhozatot vonſanak magok ra, az mikeppẽ az Prophetaknal ſok helien feniegeti azokat, az kik gonoſul eskũſnek, fegiuerrel, puſtulaſſal, dõg halallal, dragaſaggal es ehſeggel. Pelda erre az Sedechias kirali, ki az Aſſyriabeli kirãllial kõtõt eskũueſet fel bontia, es az Iſten megh veri retteneteſen mind orſagat, mind ũ magat, mert az ellenſeg, fiait ſeme lataſara, meg õli, ũ magat pedig, az ſemet ki toluã ôrôcke valo tõmlõcʒre veti, ahol az Iſten ũ vele mind halalig ſiratattia az eskũueſnek fel bontaſat. Nem kũlõmben iart az ſegeni Laſlo Kiralis, kit az Papa az eskũueſtũl meg oldoʒot es meg mẽtet, es az ellenſeggel kõtõt frigiet meg rontuan, nagi veſedelemben eitette ũ magat es az orſagot. Diczíri meeg Ciceronis az Reguluſt, ki hitin el boczattatuan, inkab akar viſſa menni Carthagoban az rettenetes kinra es halalra, hogy nem mint eskũuẽſet meg ſegni. 2 Reg. 25.

8. *MEG emlekezzel az Sombatrol, hogy meg ßentellied azt.*

9. *Hat napon munkalkodgial es mindẽ dolgo dat meg czelekedgied.*

10. *De az hetedik napon az Iehouanac az te Iſtenednek ßombattia leßen.*

11. *Semmi dolgot ne czelekedgiel, ſe te magad ſe az te fiad, ſem az te leaniod, ſem az te ßolgad, ſem az te barmod, ſem az te ſelliered, az ki az te kapudon belôl vagion.*

12. *Mert az Iehoua hat napon teremtôtte az eget es az fôldet, az tengert es valamelliek ezekbẽ vadnac: es meg niugot az hetedik napon.*

13. *Ennek okaert meg aldotta az hetedik napot es azt meg ßentelte.*

K. *Miczoda az Szombatnak meg ßẽteleſe?*

F. Az hetedik napnak, à vegre valo meg tartaſa, az mel re Iſten rendelte, mind az Iſteni tiſteletre es mind az kûl sô niugodalomra. Touabba az Sombat niugodalmat iegiez, es neha az hetedik napert, mint it ez helien, niha az egeß hetert vetetik, mint az Phariſæus mondaſaban; Ket ßer bôitelek az ßombaton. Luc. 13.

Mit

K. Mit kiuan ez paranczolatban?

F. Hoǵ az Iſten neuenek tiſteletire, az igenek halgataſara, az ſent iegieknek kiſolgaltataſara, az kôzônſeges kôniôrgeſre es halaadaſra bizonios idôt rendelliûnk.

K. Miert paranczolta volt az Iſten az ſombatnac meg tartaſat?

F. Elôſôr hogy emlekeſtetne az nepet az teremteſrôl melliet az hatodik napon vegezet el, es az mellet az Iſtênek czudalatos gonduiſeleſerôl, az hiuekre, à kikert min deneket teremtet. Maſodſor êlekeſtet az lelki niugodalomrol, az teſtnek kiuánſagatul valo meg ſûneſrôl, hogi ez altal igiekezzûnk amaz ôrôcke valo ſombatra, es niugodalomra az melirôl ſol az Eſaiaſnal. Ez ſombatnak pedig kezdeti az Chriſtusban leuô lelki niugodalom, es az bûnnek terhetûl valo meg ſabadulas, ki ſombaton el temetetuen, az koporſoban niugot, hogi az mi bûneink û vele el temettetnenek, es ſoha emlekezetben ne lênenek. Harmadſor, hoǵ az Iſten ez napnak meg tartaſaual az Iſrael fiait egieb nemzetektûl meg valaſtana, es azoknak pogani tiſteletektûl el fogna, ſôt ez altal az Chriſtushoz vezerlene. Ezis eggik reſe az valaſto kôz falnak, melliet az Chriſtus halalaual el rontot, hogi az kettôbôl eggyet czinalna. Negiedſer, hogy ez napon az Iſtennek nepe az tôruennek halgataſaban, az aldozatokban es egieb Iſteni tiſteletekben giakorlattatnek. Ôtôdſôr, hoǵ az ſolgakis ez napon az teſti munkatul meg ſûnnenek es Iſteni dolgokban lennenek foglalatoſok. *Eſa. 66.*

AZ

AZ NAPOKNAk VALO gataſarol es az Szentek innepinek meg tartaſarol.

K. Hany fele az napoknak valogataſa?

F. Negy fele. Elsô termeßet ßerint valo, meliben Iſtẽ az ûdôket es az napokat meg valogatta az ember eletinek al kolmatoſſagara, mint az eßtendônek reßei, es az holnapoknak ßamlalaſa, melirôl à Moſeſis emlekezik az terẽteſben. Maſik, Polgari rend tartaſra es az kûlſô dolgoknak io moddal valo ßerzeſere tartozik, mint az tôrueni tetelre, es egieb fele dolgoknac el vegezeſere bizonios napoc rendeltettenek. Harmadik, az Aniaßentegi hazban leuô io rend tartas, mint hog az Iſten igeie reggel hirdetteſſek, es az ßẽt iegieknek oßtogataſara, bizonios nap valaßtaſſek: Negiedik az babonas valogatas, melibe az embernek az ige kiuûl valami Iſteni tißteletnek velekedeſet helheßtetik, melliet az iras ſok helien karhoztat.

K: Szükſege az Szentec innepet meg tartani?

F. Nemelliek erre valaßtaſſal felelnek, es az meg tartaſnak vegeben teßnek kûlômbſeget. Mert, vg tanitanak, hog Papiſtak hoz illendô velekedesbôl nem kel meg tartani, hog az ßentek bôitel es imadaſſal tißteltetſſenek. De io rend tartaſnak okaert ßûkſegeſnek itelik az ßẽtek napianak meg tartaſat. Ez ellen aßt kel itilni, hog nem io rẽdtartas az, valameli az Iſten igeieuel ellenkezik, mint az kônetkôzendô erôſſegekbôl meg ielentetik. Elsô az ßẽt

Pal

Pal mindeneſtûl fogua meg tiltia, hogy az hiuek meg ne i teltetſſenek, es iga ala ne adgiak magokat, az innep napok nak meg tartaſaban, hat ennek illeſere, mint az Papiſtak ſolnak, nem kel az kereſtién embert kôtelezni. Maſodic ſemmi emberi talalmanira, meli az Iſten beſedenel ellenkezik, az hiuec nem kôteleſſek. Az ſenteknek innepi emberi talalmanioc, es az Romai Antichriſtuſtul ſereſtetenek. Azert ezeknek meg tartaſara az hiuek nem kôteleſek. Harmadik, minden arniekok a Chriſtusban meg ſûntenek, de az innep napoknak meg tartaſi mint §. pal mongia, az iôuêdôknec arnieka. Hat ezek meg ſûntenec. Negiedik, valami az kereſtieni ſabadſagot rontia ſûkſeg el t auoſtatni. Az innep napoknak kôteles meg tartaſa az kereſtieni ſabadſagot rôtia. Hat eſt ſûkſeg el tauoſtatni.

Coloſſen 2.

Galatas 5.

Matth. 15.

Coloſſen. 2.

K. Ha â ſenteknek innepi ſok draga dolgokrol emlekeſſtetnek miert nem kellene meg tartani?

F. Nemelliek az ſentek innepinek ſok fele haſnait ſamlalliak elô es ſep ſin alat az embereknek niakokban vetik az igat, mert vgi tanitanak, hogy az ſentek innepi az Iſten gonduiſeleſerôl bizonſagot teſnek, es ſok ioſagos czelekedeteknek peldai adattatnak egiebeknek kô ueteſere. De ez nem io okoskodas: Az ſentek eletiben ſok emlekezetre melto peldak talaltatnak: hat û nekiek bizonios napokat kel ſentelni es valaſtani. Mert ez niluan vagion, hogy az ſenteknek peldai az mi tanuſagunkra iratattanak meg, es ezeknek emlekezeti mindenkor haſnoſok, valameniſſer az alkolmatoſſag elô hozza es kitiannia. De erre valami kôteles innepet rendelni nê ſûkſeg, ſôt inkab az elsô tabla ellen valo baluaniozas.

K:

K: Szabade â ſſentek innepet ez vegre meg hirdetni es meg tartani, hogi ez alkolmatoſſaggal az igaz tanitok az baluaniozas ellen ſſollianak?

F. Nem kel gonoſt czelekedni, hog io iûiõn belõle? Mert az ſſentek napianak kõteles meg tartaſa bûn, azoka ert eſt nem illik kõuetni, hanem valamikor az ûdõ hozza az tanitonak, az irasbol kel feddenie az baluaniozaſt. Nẽ ſſûkſeg azert az Antichriſtus belliege es palaſtia alat az igaz tudomant elõ vinni. Noha pedig az babonas kõſſeg az ſſentek innepere inkab fel gyûl az igenek halgataſara, mind az altal, az gonoſ ſſokaſt nem kel erõſſiteni, hanem erre ſſoktani, hog mindenkor az Iſten igeiet ſſorgalmatoſſon halgaſſa, es nem az ſſentek napiaert bõczûllie az iget, meli ûnõn magaban az Iſtenert bõczûletes.

K: Ha az eztendõnek reſſei à ſſenteknek napiã valaſſtatnak meg, miert nẽ kellene meg tartani?

F. Iollehet az Papak baluaniozaſnak okaert az ſſentek nek neueket oſtottak bizonios napokra; mind az altal az menire az neuek nem babonaſagbol es tiſteletbõl, hanem az napoknak es az ûdõk reſſeinek meg ſſamlalaſara neznek, es az lelki dolgokban nem elegittetnek, az hoſſu ideiglen valo rend tartaſert, es az eſtendõknek ſſamlalaſaert meg maradhatnak. De ha az ember ez napokat lelki tiſteletre, viſi, ottan baluaniozaſra fordittia.

K: Kõteleſe az kereſtien az Vaſarnapnac meg tartaſara?

F. Eggik nap az maſiknal nem ſſenteb û magaban, es az

nap

nap meg nem ſenteli az embert, hanem az ember ſenteli meg az napot, az hitből valo Iſteni tiſteletnek altala. Az ert az napnak meg tartaſa ű magaban nem lelki tiſtelet, hanem czak ſegitſege es alkolmatoſſaga az embernek az Iſtennek tiſteletire. Hat ez napnak valaſtaſa nem kötelalat valo meg tartas, hanem kereſztieni ſabadſagbol ſereſtetet: Elöſör io rend tartaſnak okaert, Maſodſor à Chriſtus fel tamadaſanak emlekezetiert. Harmadſor, hogy az vy teſtamentombeli ſabadſag meg erösſitteſſec. Touabba az ſ. Lukaczis aſt ielẽti, hog az Apoſtolok à ſombatnac elsö napiã öſue giültek az köniörgeſre es az keniernek ſegdeleſere. Ez napnak azert meg tartaſa ninczẽ valami babonaſagbol, es miert hog eleitül fogua az Aniaſſenteg haz ez napot rendelte, nem ſükſeg immar el valtoztatni mint à ſ. Palis paranczollia, hog mindenek ekeſſen es rẽd ſerint legienek az Aniaſſentegihazban. 1. Corint. 14 Coloſſen. 2.

K. Kiczodak vetnek ez paranczollat ellen?

F. Az kik az Iſtennek igeiet ritkan auag vnasbol halgattiak, az kik reſtek az közönſeges köniörgeſre, ackik az Vrnak napiat ſam veteſre, tanaczkozaſra, tobzodaſra es reſegſegre fordittiak.

AZ V. PARANCZOLATROL.

14 Tiſtellied â te atiadat es aniadat, hogy boſſu eletű legy ez földön melliet azte Iſteneded adando teneked.

K. Mit ert az Attianac neuezetin?

F. Fükeppen az mi teſti ſüleinket es az vtan mindeneket

ket, valakiktûl vessûnk lelki auagi testi iokat, mint az tanitok, az kik minket az Euangeliumnak altala szûlnek, az vtã az feiedelmek es egieb fele gonduiselôk kiket bôczûl lenûnk kel mint attiainkat.

K. Hany dolog kiuantatik az tisteletben?

F. Elsô az bôczulet, hogi az mi szûleinket tisteletlen es gialazatos beszeddel ne illessûk, hatok mege ne szidalmazzuk. Mert az ki szûleit nem tisteli, melto az testi es lelki halalra, mint az Moses tôruenieben meg irattatot. Vala ki az attianak es ãnianak gonosst mond halalra vitessek, mert az û attianak es annianak mondot gonosst halalos bûnteteshre melto. Masutis illien igeckel sol: Atkozot aki attianak es annianak gonosst mond. Az Salomonis vg tanit, hog az meli szem meg czufollia attiat anniat az variak ast ki vayak, mint meg ielenti az Chamnak, Rubennek, Absolônak, es az Eli fiainak peldaia. Masodik az engedelẽ, hogi az û io inteseket es tanaczokat be vegiûk, sôt ez mellet az feniteket es az feddest el szenuedgiûk, es arczul ne tamadgiunk û reaiok, hanem mindenekben alazatossagunkat es engedelmessegûnket hozzaiok mutassûk, es ûket haragra ne indiczuk. Harmadik. Az halaadas, mely az el vôt iokrol valo emlekezet, es hasonlatos ioknak fizetese, minden tehetsegûnk szerint. Ez mellet vagion az szolgalat, es az mi szûleinknek io keduûnkbôl valo taplalasok, es segitsegek minden sûksegekben, es kiualtkeppen vensegeknek ideien.

Deut. 26.

K. Miczoda iutalmat ad ez paranczolat melle?

F. Ast mongia az Moses, hog aki szûleit tisteli, hossu eletû lesen ez fôldôn. Ez penig û magaban Istẽnek dragaaian

aiandeka,noha az bűnert ſok fele niomoruſagok iarnak mellette.Ez mellet egieb ſok iutalmokis vadnak,mint az Bölcz ez igeckel meg ielenti:Az ki az ű ßűleit tißteli,giő Eccleſi. 2.
niőrűſege leßen az ű fiaiban,es az ű kóniőrgeſenek ideiẽ meg halgattatik.Mert az atianak io kereſe az fiaknak hazat meg erőſſiti,az annianak pedig atka fondamentomabol ki rontia.

K. Nam giakorta ſok engedelmes fiac ideieknek elötte ki ragattatnak ez vilagbol, az ẽgedetlenek pedig ſokaig élnek, hogy hogi alhat azert meg az Iſtennek igireti?

F. Ez igiret nem mindenekben egiarant tellieſedik be, de mind az altal az Iſtennek aldaſa es feniegeteſe veghez megien,mert giakorta az engedelmes es kegies fiakat mikor ki veßi,haßnokra es aldaſokra czelekeßi: Ezokaert e Sapien. 4.
lőßőr űket ki ragadgia,mint az Bölcz mőgia,mert az Iſtennek kedueſſek,es nem akaria,hog ez vilagnak alnokſaga miat az ű ertelmek el valtozzek. Maſodßor. Az Iſten giakorta ez feleket, mint az Eſaias bizonittia,el niu- Eſa.57.
gottia es el veßi az kőuetkőzendő gonoßnak előle.De vißontag niha az engedetleneket ſok ideiglẽ elteti, hog az Iſtennek hoßßű varaſa altal ha meg nem ternek mẽthetetlenek legienek,es az ű bűnteteſekis nehezeb legien.

K. Mit kiuan Iſten az teſti Attiaktul?

F. Az attiaknak tißteket az ß.Pal kettőben helihefteti. Elſő, hogy az fiakat neuelliek az Vrnak fenitekeben es inteſeben,űket taniczak az Iſtennek eſmeretire, tißteleire es felelmere,tilczak űket az fertelmes elettűl,ßoktaſſac az haßnos es tißteſſeges munkara, Pelda erre az ß.Iob, ki

Dani.13. az ũ fiait Iſteni felelemben tartotta. Danielis aſt iria, hog az ũ ſũlei az Suſannat giermekſegetũl fogua. az Vrnak tõruenieben neueltek. Viſontak aſt mongia az Bõlcz,

Eccleſi. 30. hogi az meli giermek fenitekbẽ nem tartatik, mint az tanulatlan lo kemeni leſen. Ha keduere tartod az te fiadat az vtan felned kel ũtet, iadzal vele es oſtan meg ſomorit tegedet. Az ki az ũ fiat ſereti, gakorta oſtorral eregeti ũtet, hogi vegezetre ũ neki õrõmere legiẽ. Meli artalmas legien pedig az feletteb valo keduezes, az Eli fiainak peldaia meg ielenti, kiket az Vr el veſt az ũ attiockal egie-

1. Sam. 3. temben, mint az Samuelnel mongia az Iſten: Meg itelem az Elinek hazat mind õrõcke, az alnakſagert, az melliet ũ iol tudot, hogi az ũ fiai vt alloc voltanac, es ũ nẽ illete ũket keſerũſeggel. Illien gonoſul neueltettenek vala fel a

2. Regũ 2. Coloſſen. 3. maz giermekekis, kik az Eliſeuſt czufoluan az meduektũl meg haggattatanak. Maſodikrol illien igeckel tanit: Atiak az ti fiaitokot ne haborgaſſatok es haragra ne indiczatok, hogi ſiuõkbẽ ne eſſenek ketſegben. It meg tiltia az feletteb valo kemẽſeget boſſontaſt es ſidalmazaſt melliel gakorta meeg az kegies termeſetũ fiakis meg gõzetetnek, es tiſtekben hatrab maradnak: Azert kiuantatik, hog az attiak ſe igen ẽgedelmeſſek, ſe feletteb kegietlenek ne legienek, hanem ebben nezzenek az Iſten tiſteſſegere, az kõzõnſeges eppũletre, az ũ fioknak iõuẽdõ haſnokra, es ũnõn magoknak tiſteſſeges õrõmõkre.

AZ VI. PARANCZOLATROL.

I5 *Ne öly.*

K: *Mit kiuan ez paranczolatban?*

F. Hog az mi felebaratunknak eletit õrizzũk es oltal-

maz-

mazzuk, romlaſat, es halalat ne kiuanniuc, veret ki ne on czuk. Gialazattiat es karomlaſat ne kereſſük, es az mi tehetſegünk ſerint mindē fele vesedelemből igiekezzünc ſket meg ſabaditani.

K: *Hanykeppen leſſen az gylkoſſag?*

F. Elöſsör külsö czelekedetnec altala, mikor felebaratinknak eletit töruentelen meg ronttiuk, auag az gilkoſokat erönkel es tanaczunkal ſegittiük, melirül az iras aſt mongia, hog az ki az embernek veret ki ontia, az ü vere is ki ontatik, es az ki fegiuerrel kereſi, fegiuer miat kel el veſni. Ez paranczolatnak penig okat mongia az iras: Elſö mert az ember Iſtennec abrazattiara teremtetet. Hat valaki embertöl, az Iſten kepet rontia meg, melliet az Iſten ſoha boſſu allaſnekül el nem ſenued: Touabba mert az ember mi teſtünk es az nii nemünkből valo: Hat az ēbernek rontani az embert, az termeſetnek töruenie ellē vagion, es mēg az oktalan allatoknakis kegietlenſegeket felül haladgia. Maſodik gilkoſſag, az giülöſegből valo harag tartas, melliel az ember az ü felebarattianak veſedelmet kiuannia, es örüli, kirül az ſ. Ianos aſt mongya, hog az ki giülöli az ü attiafiat az ü ſiueben, gylkos az, ſöt az Chriſtuſis aſt bizonittia, hog à ki oknelkül haragſik felebarattiara, melto az iteletre, honnet aſt paranczolia az ſ. Palis, Meg haragudgiatok, de ne vetkezzetek, es az ti haragotokon az nap el ne mulliek, es ne adgyatok helt az ördögnek, mert az harag mellet az Satan be ferkezik, mint az Cain haragſik az ü attiafiara az Abelre, es ütet meg öli. Errül mongia à ſ. Iacabis. Mindē ember keſedelmes legien az haragra, mert az firſiunak haragia nē czelekedi az Iſten igaſſagat. Harmadik gylkoſſag az be-

Geneſis 9. Apocal: 2. Matth. 25.

1 Iaannis 3. Matt. 5.

Epheſeos 4.

Geneſis 4. Iacobi 1.

ſedben vagion, mikor felebaratunkat, gonoz indulatbol io hireben neueben ragalmazaſſal es hamis vadolaſſal, egiebeknek elötte nehezittiük, kiről aſt mongia az ſét Iacab, hog az ki felebarattiat ragalmazza, annak minden Iſteni tiſteleti heaban valo. Ezokaert maſottis eckeppen int. Eggitek az maſtokat ne ragalmazza, mert az ki felebarattiat ragalmazza es iteli, az törvent ragalmazza es iteli. Az Dauidis aſt mongia, hog az lakik az Iſtennek ſatoraban, az ki felebarattiat nieluenel nem ragalmazza. Sz. Palis az ragalmazokat azok köziben ſamlallia, az kic el fordult elmere adattanak.

Iacobi 1. Iac. 4. Pſal. 15 Roma. 1.

K. Nem ſabade hat felebaratunkat ſemmikeppen itelnünc?

F. Az itelet ket fele. Eggik kereſtieni itelet, meliben i mez harom dolog kiuantattik. Elsö hog az Iſtennek igeie ſerint legien. Mert az meli itelet ez ellen vagion, nem egieb ragalmazaſnal, mint az Phariſæuſok à Chriſtuſt ha miſſan itelik vala. Maſodik hogaz itelet mi raitunk kezdeſſek es az vtan ſallion felebaratunkra, mint à Chriſtus is mongia, hog elöſör az mi ſemünkből veſſük ki az gerendat, es az vtan itelliük meg az ſalkat az mi felebaratunknak ſemeben. Mert à mint ſ. Pal mongia, az ki maſt meg itel abban, az mit ü maga czelekedik, menthetetlen ne teſi magat. Harmadſor, hog az iteletben es az feddeſben, kereſſük föképpen az Iſtennek tiſteſſeget, az vtā felebaratonknak iobbulaſat es eppületit. Maſodik Iſten tör uenie ellē valo itelet, meli irigiſegből, magunknak ſeretetiből, es felebaratünknak giülöſegeből ſarmazik. Eſt tiltia meg à Chriſtus mikor ig ſol: Ne itellietek es nem itelteltek. Sz Palis erről ſol. Kiczoda vagi te az ki mas ſolgaiat meg mered itelni.

Matth. 7. Roman. 2 Matt. 7. Roman. 14

AZ

16 *Ne paraznalkodgial.*

K. Mit kiuan es mit tilt ez paranczolatban?

F. Elsőször kiuannia az lelki tisztaságot, hogi az ẽbernek siue ne geriedezzẽ paraznaságra valo igiekezettel, mint az Christus magiarazza, hoģ az ki meg tekinti az assoni allatot gonoz kiuanságra, immar siueben vetkezet vele, es az Istennek paranczolattiat altal hagta. Masodsor kiuannia az beszedben valo tisteſſeget, es semermeteſſeget, es ez mellet tiltia az faitalan es semtelen fertelmes beszedeket, mellieckel az embereknek siuek indittatik az buiaságra. Erről mongia az S. Pal: Semmi tisztatalan beszed az ti saiatokbol ki ne sarmazzek, hanem à meli io es hasnos az eppületre. Harmadsor kiuannia kűlső magunk viſele senek tisteſſeges modgiat, es az ruhazatban valo mertek leteſſeget, hoģ ezeknek altala az ember valami paraznaságnak ielenseget ne mutaſſa. Negiedser sőkeppẽ megh tilt minden fele paraznaságokat, mellieknek űzeseben, az termeſe tnek ellene, mint à S. Pal tanit: Az Istentelenek meg vakultanak es meg sűnuen az banattul, attak magokat faitalanságra, minden tisztatalanságnak czelekedetire telhetetlenseggel. *Ephesos 4* *Romano. 1.* *Ephesos 4*

K. Miert paranczollia hat az Isten, hogy az Oseas Propheta fertelmes szemelt vegien felesegűl es attul parazna fiakat fogadgion? *Osea 1*

F. Ez nem lőt dolog, hanem az Isten hasonlatossagban es pelda beszedben akaria meg ielenteni, mikeppen az Is-

rael nepe az lelki paraznaſagnak, auagi az baluani imadaſnak altala ũ tũle el ſakadot, es az minemũ baluaniozo ũ maga, iſmeg ollian fiakat ſũlt. Azert minemũ ektelen es iſoniu vetket az Vr ellen czelekedet legien az nep es az Vris meli kemeni bũnteteſſel latogatta legien meg, mint eǵ tũkõrben mutatta meg.

K: *Hany dologgal int az iras az paraznaſagnak el tauoſtataſara?*

2. *Corint. 6.* F. Elſõ mert az Iſten hit minket, nem az fertelmeſſegre
1. *Teſſal 4* hanem az tiſztaſagra. Maſodſor, mert az hiuek az Chriſtuſnak iegiezi, es ũ neki tagiai Meltatlan dolog hat az Chriſtuſnak tagiait az paraznaual kõzleni. Harmadſor. Mert az hiuek az ſ. leleknek lako templomi: Azert nem illik az Iſtennek hazat paraznaſaggal meg fertẽztetni.
Epheſſ. 5. Negiedſer mert ſ. Pal aſt mongia, hoǵ az ki paraznalko
Hebr. 13. dik az ũnõn teſte ellenis vetkezik, es az paraznaual egy teſte teſi magat. Õtõdſõr. Mert az Iſten az paraznakat
Geneſis 19 meg iteli, es ſok fele oſtorockal meg bũnteti, az mint er-
Luc. 17. rõl ſantalan peldak vadnak. Az õt varoſt az rettenetes paraznaſagert kenkũues elſõuel ſillieſte el. Az Beniamin nak nemzetit az Leuita feleſegenek meg fertẽzteteſeert, mindeneſtũl fogua le vagatta. Noha pedig az valaſtotta kat az karhozatra nem veti, es erre nezue minden bũneket meg boczattia, mind az altal, ez vilagon az paraznaſagert kemenien meg bũnteti, mint az Dauidot az Vrias feleſegeert, ezzel vere meg, hoǵ az ũ fia az Ammon az ũ nõn hugat Thamart meg fõrtõztete. Az egieb rendbeli
Epheſſ. 5. ekrõl ſ. Pal aſt mongia, hoǵ az paraznak Iſtennek orſzagat nem biriak.

A Hany dologgal intsen

K. Mit kel itelni azokrol, az kik tiztatalan agi bol auagy paraznaſagbol ſzülettetnek?

F. Nemelliek aſt itelik, hog ezek minniaian karhozatra vettetnek, es erre indittatnak elôſôr az Iſmaêl peldaia ual. De eſt nem io ertelemmel veſik. Mert ezzel az ielentetik, hog az kik az tôrueni alat vadnak, es Agartul, az Sina hegẽ ki adattatot iegitûl ſzülettetnek, az ôrôkſeget el nem vehetik. Maſodſor eſtis forgattiak. Mert az Iſten meg paranczolta volt, hogi az fattiu be ne mennie az Iſtennek hazaban. De ezis az tôruennek kûlſô rend tartaſara illik, melliel ielentetet, hogy az Iſten templomat, az mi teſtûnket tiſtan kel tartanunk. Noha azert az gialazatot emberek elôt viſeltek, hog egiebekis az fertelmeſſeg tûl iſoniodnanak, mind az altal az Iſtennek kûlômb itelti vagion felôlôk az û titkos tanacza ſerint. Ezekrôl annakokaert ſinten vg kel erteni mint az paraznakrol, kic kôzûl az kik Iſtenhez meg ternek azok iduôzûlnek, à kik haragnak edeni el karhoznak. Az teſti ſzûleteshez az iduôſſeg nẽ kôttetet: Mert hiû attiaknak giakorta hitetlen fiok leſen, es viſontag hitetlen attianak niha Iſtenfelô fia vagion, à mint az Iſten az û kegielmet akaria oſztogatni. Az ſaporodaſtis meg kel valaſtani az vetektûl. Mert az embernek neuekedeſe Iſten aiandeka, de az bûn vagion az ſaporodaſnak mogiâban, meli az paraznaſag. Eleg erre à Dauid peldaia ki az û fiarol, kit hazaſſagnak tôruenie kiuûl fogadot vala az Berſabetûl, eſt mongia: Ô meg nem ter en hozzam, hanẽ en megiek û hozzaia. Niluan vagion pedig hog az Dauid nem az karhozatra, hanem az eletre ment. A Chriſtus mondaſais erre nez, ahol vg tanit, hog az paraznak elôl veſik az engedetlen Si-

Galat. 4.

Matth. 19.

dokát az Iſtẽ orſagaban. Innet vagion, hoǵ az Thamar, ki parazna aſſoniallat vala, az Chriſtuſnak nemzetſegi kôziben ſamlaltatik, hogi meg ielenteſſek, hogi à Chriſtus minden rendbeli meg terô bûnſôkert egiarant iût ez vilagra. Ezokaert ſ. Palis aſt bizonittia, hoǵ az Raab, noha parazna aſſoniallat volt, mind az altal az hitnek altala meg igazitatot. Valakik, azert az eletre rendeltettenek, ſem eredendô bûn, ſem czelekedendô, az Iſtennek kegielmetûl ûket el nem ſakaſthattia.

1. Timo. 1. Hebr. 11

AZ VIII. PARANCZOLATRÓL.

17 *Ne lopy.*

K. Mit kiuan es mit tilt ez paranczolatban?

F. Hoǵ minden az û ſaiat marhaiaual meg elegegyek, ſenkiet erôuel, hamis fortellial es alnok meſterſeggel el ne vegie, ſenkit az aruban, ſe az adasban, ſe az vetelben meg ne czinallion, hamis merteckel ne elliẽ, felebarattiatul fel vôt adoſſagot el ne veſeſſen, ſôt mindeneknek az mi az ôue igazan meg adgia. Az Iſtentûl adatot marhat, tobzodaſra es rendi kiuûl valo hafontalan ekeſſegre el ne tekozollia, hanem az Iſtennek aiandekiual mertekleteſſen ellien, Iſtennek tiſteſſegere es felebarattianak eppûletire. Touabba az lopas ellen az ſ. Pal io oruoſſagot mond: Az ki lop vala, immar ne lopion, hanem inkab mû kalkodgiek, czelekeduen az ûnôn kezeuel à mi io, hogy legien mit adni az ſûkôlkôdôknekis.

Matt. 6. Pron 1. 20 Leuitici 19 Deutr. 25. Epheſſ. 4.

K. Miert paráczollia hat az Iſtẽ az Sidoknac, hogy az Aegyptusbelicknec ezûſt es aranyſzerzamokat elkericc es el lopiac?

F. Ez kiualkeppen valo paranczolattia az Iſtennek, melliel az Aegiptusbelieknek kegietlẽſegeket bũntette es az ũ nepenek ſoc ſolgalattiat es ſenuedeſet fizette meg De eſt egiebeknek nem illik kõuetni, hanem mindenek nek kel magat tartani, az Iſtennek kõzõnſeges paranczolattiahoz.

AZ VSVRAROL.

K. *Miczoda az Vſura?*

F. Oly hamis niereſeg melliet az ember az derek ſommanak felette veſen az ũ felebarattiatul, czak az kõlczõn adaſert. Elõſõr mondatik hamis niereſegnek. Mert az Iſten tõruenieuel es az attiafiui ſeretettel ellenkezik. Maſodſor meg ielentetik miben allion az vſura, nem czak à penznek adaſaban, hanem minden fele marhaban, mint mikor az ember penzt ad bor feieben es az arranak felette veſen. Harmadſor meg valaſtatik az vſura az igaz kereſettûl. Mert mikor ember az võt marhat, az munkara, az idõre, es az helire nezue tõbbõn el adgia, nem vſura, De mikor kõlczõn ad ez vegre, hog ũ tõbbet vegien rea nem nezuen felebarattianak ſem karara, ſem haſznara, ottã artalmas vſura leſen. Az tarſaſagis, mikor ember kõzre boczattia penzet az niereſſegre es az veſteſegre nem vſura, es az ember az ũ reſet io lelki eſmerettel fel veheti, de igi hogy felebaratiahoz igaz legien.

K. *Szabadé az kereſtien embernek vſurat venni?*

F. Errõl ſok fele ertelem vagion. Elſõ. Az regi feiedelmek mikor latnak, hogi az fõſuenſegbõl valo vſura igen

neuekednek, bizonios hatarat rẽdeltek az vſuranak, hog̀ az fölöt ſenki tobbet ne vehetne. De ebben nekünk az Iſten beſedet kel kouetnünk. Maſodik, nemelliek az vſurat meg valaſtiak es ket felenek mongiak, eggik nehezitö, melinek altala felebaratunk marhaiaban meg fogiatkozik. Ez à mint tanitanak, az kereſtien emberhez nem illik. Maſodik ſegitö vſura, melliel felebaratunk taplaltatik es marhaiaban öregbedik. Erröl aſt mongiak, hogi az kereſtien embernek meg engettetik. De ennek az külömbſegnek helie az irasban nem talaltatik. Harmadik, nemelliek az ſemeliek közöt teſnek külömbſeget, az kic az vſurat fel veſik. Es ezek ket rendbeliek: Nemelliek gazdagok, nemelliek pedig ſegeniek. Erre nezue vg̀ tanitnak, hog̀ az ſegienektül nem ſabad venni, auag̀ pedig keueſet kel venni, de az gazdagtul ſabad es ſükſeges venni. Ez külömbſegrölis ninczen ſẽmi bizonios es bötü ſerint valo iras. Negiedik, nemelliek vg̀ tanitanak, hogi az iras valaſtaſnekül meg tilt minden fele vſurat, mint az ſ. Dauid aſt mongia bodog embernek lenni, a ki az ü penz et nem adgia vſurara. Az Ezechielnelis ig̀ ſol: Az ember az ki vſurara nem ad es fellieb nem veſen, eluen êl. Az Moſeſnelis meg tiltia ez igeckel: Az te attiadfiadtul vſurat ne veg̀, es meg ne harapiad vtet vagi penznek vagi egieb marhanak vſuraiaual. Maſutis igi tanit: ha penzt adädaſ kölczön az en ſegen nepemnek, ne legi ü neki ſar czoltatoia, es ütet meg ne harapiad. Az Chriſtuſis eſt igi bizonittia: Kölczön adgiatok es ſemmit abbol ne remenlietek, melinek noha ez az ertelme, hog̀ az ẽber ne czak azockal tegien iol az kiktül haſnot var, hanem meeg az oknakis ſegitöie legien, à kiktül külſö haſnot nem vehet mind az altal az vſuratis be foglallia; Mert az vſuras annak ad, akitül haſnot vehet.

Pſalmo 15. Ezechie. 18.

Deut. 23.

Exo. 22.

Luc. 6.

K;

K: *Bizonicz meg töb erőſſegeckelis?*

F Elſő. Az Sidok az vſurat gialazatos neuel hiiak, Ne ſeknek, az az, maraſnac, mert az vſura, mint az kigio ala- *Ezechi. 18.*
tomban az embert meg harapia es veret ki ſya, vegezet-re marhaiat el fogiattia. Hat az kereſtien embernek nem illik effele vndok niereſſeggel elni, Touabba, mikor latnak az telhetetlen emberek, hogy az iras illien vtalatos neuel hya az vſurat, es hog̀ ne lattatnanak ůk vrozua maroknak lenni, tiſteſſegesb igeuel Tharbitnak, az az, tőbbůleſnek, auag̀ fel penznek, mint az Deakokis *Intereſtnec es lucrumnec*, az az, haſonnak es niereſegnek hiiak. De ezzel akar mint ekeſiczekis, az rutot ſeppe nem tehetik, Maſodik. A főſuenſeg az vſuranak annia es giőkere. Eſt az i- *Epheſſ. 5.*
ras ſok heliẽ karhoſtattia. Hat az vſuratis ê mellet megh *1. Timo. 6.*
tiltia. III. Az vſuras mint à here, mas ember faratſagaual *Luc. 12.*
hizlallia magat, meli az Iſten rendeleſenek es à kőzőnſeges igaſſagnak ellene vagion. Touabba az Iſtẽ meg ẽget
te volt az ů nepenek, hog̀ az idegenůl vſurat vẽne, mert *Deutr. 23.*
nem akarta az Iſtẽ, hog̀ az ů nepe karban maradna, miert hogy az idegenek az Iſrael fiaitul vſurat kiuannak vala. De immaron, minek vtanna à Chriſtus el rontotta az kő-falt, ez kůlőmbſegnek helie ninczen. Tartoznak azert az Iſtennek fiai mindeneckel igaſſagot czelekedni.

K: *Miuel menti magat az Vſuras?*

F. Elősőr mert az pelda beſedben feddi az Vramaz alnoc es reſt ſolgat, hogi az ů penzet el reitette, es ki nem atta az vſurara. De erre aſt kel felelni, hogy az Chriſtus it nem iaullia az vſurat, hanem az kőzőnſeges ſokasbol veſen haſonlatoſſagot, es feddi az ſolgat, hog̀ az giranal nem kereskedet, es ů haſnot nem adot az ů vranak. Igy

az alnok ſolgat diczíri az Vr, nem az alnokſagert, hanẽ az eſſeſſegert, es az hiueket inti ennek peldaiaual, hog̀ io moddal magokra gondot viſellienek. Maſodſor eſt forgattia. Az Chriſtus aſt paranczollia, hog̀ à mit magunknak akarunk, maſſal aſt czelekedgiũk. De en akarnam, ha valaki ſũkſegemben adna vſurara. Hat enis adhatok maſnak. It az vſuras ũ maga ellen okoskodik: Mert ũis inkab akarna es iob neuen venne, ha mas ũ neki vſuranekũl adna, azert ũ neki-is eſt kellene maſſal czelekedni. Harmadſor eſtis mongia, hogy felebarattianac haſznara vagion, es nagy halaadaſſal veſi az vſurat. De erreis aſt kel felelni, hogy nem kel gonoſt czelekedni, hogy io iũ iõn belõle, es ha vſurat nem venne, felebarattianak tõb haſzna kõuetkõznec belõle, es ũ tũle ſockal iob neuen vẽne. Sok egieb fogaſiis vannac az vſuras embernek, de azokat az Iſten Igeie mind el rontia.

AZ IX. PARANCZOLATROL.

18. *Hamis tanubizonſagot neſſoli az te felebaratod ellen.*

K: Mit kiuan ez paranczolatban?

K. Kiuannia az igaz mondaſt, es az beſedben, az igiretben, es az czelekedetben valo alhatatoſſagot, viſſontag meg tilt minden tettetes alnok es hazug beſedet, mind az tõrueni tetelben, mind az bizonſagban, mind az aruban, fogadasban es egieb fele dolgokban.

K: Hany fele hazugſag vagion?

F. Harom fele. Eggik artalmas, melliel felebaratunknak

nak io hiret neuet hamis vadolaſunkal meg kiſſebittiûk, auagy egieb fele karral illettiûk. Errôl mongia az Bôlcz: Vtalatos az Vr elôt az hazug nielu. Maſodik hiuolkodo hazugſag, meli noha maſnak ninczen artalmara, mind az altal az igaztul tauol vagion, es ſenkinek haſznara ninczen. Errôl ſol az Chriſtus: Minden hiuolkodo beſedrôl ſamot kel adnotok az iteletnek napian. Harmadik ment hetô hazugſag, meli noha az dologgal nem eggiez, mind az altal felebaratunknak haſznara vagion, mint az Michol az Saul elôt, az û feriet, az Dauidot meg menti hazugſagaual. Az Dauidis az Achis kirali elôt bolonda teſi magat, hoġ ez altal meg ſabadulhaſſon. Az Raab parazna aſſoniallat az kemeket hazaban el reiti es hazugſagaual meg menti, kiert nag iutalmat veſen. Az Aegyptusbeli Babakis az Sidoknak fiait hazugſagockal mentik meg az Pharaonak kegietlenſege ellen. Ez fele hazugſag û magaban bûn, de az vege haſznos es ſûkſeges, ſôt ha az nem lenne, nagiob bûn kôuetkôznek.

Prou. 14

1 Sam. 29
1 Sam 25
Ioſuæ 2
Hebr. 11.

Exod. 2.

AZ X. PARANCZOLATROL.

19. *Ne kiuãniad az te felebaratodnak hazat.*

20. *Ne kiuanniad az te felebaratodnac feleſeget, ſem az ü ſolgaiat, ſem az û ſolgaloiat, ſẽ az û ökret, ſem az û ſamarat, es ſẽmit azok közzül az melliek az te felebaratodê.*

K: *Mit kiuan ez paranczolatban?*

Kiñan

F. Kiuannia az kőzőnſeges igaſſagot, hogi az mi tulaidő marhankal meg elegedgiűnk. Viſontag, à mas ember marhaiat gonoſul az mi ſiuűnkben ne kiuanniuk.

K: Miczoda az Kiuanſag?

F. Minden fele bűnre valo hailandoſſag, melliel az ember keſerittetik az kőzőnſeges igaſſagnak altál hagaſara Mikeppen azert az felſő paranczolatokban az kűlſő gonoz czelekedetet meg tiltia: Igi ebben az giőkeret es eredetit, az ſiunek kiuanſagat es belső indulattiat karhoſ tattia.

K: Bűné az kiuanſag?

F. Miert hogi az Iſten tőrueniе az rendeletlen kiuanſagot meg tiltia, à 6. Pal bűnnek neuezi, eſt monduan: Az kiuanſagot nem tudnam bűnnek lenni, ha az tőrueni eſt nem mondana: Ne kiuany.

Iacobi 1. *K. Az ſent Iacab azt mongia, hogy az kiuanſag az bűnt ſűli: Hat czak annia az bűnnek es magaban nem bűn?*

F. Az ſent Iacab az bűnőn, az lathato es czelekedendő vetket erti, es az bűnnek eredetit, rędit es giűmőlczet ie lenti meg. Mert az kiuanſag fogadgia, es ſűli az bűnt, az bűn penig veghez menuen ſűli az halalt. Nezuen azert az Iſtennek tőrueniere, meli az termeſetnek epſeget kiuannia, es az belső kiuanſagotis tiltia, bűn es halalra melto,

AZ

K: *Mit iegiez az Euangeliom.*

F. Ôruendetes izenetet, melibôl az meg keſeredet ſiuû emberek, remelletlẽ nagy lelki ôrômet es czendeſſeget veſznek. Eſt magiarazza az Angial, mikor à paſtoroknac ig ſol: Hirdetek nag ôrômet, meli leſen tinektek es az egeſ nepnek. Peldanak okaert, ollian az Euãgeliom, mint mikor az halalra ſententiazot embernek remenſege kiuûl az feiedelem kegielmet es ẽgedelmet hirdet, melliel à halalbol eletre fordul: Ig az embert az Iſten tôruenie halalra iteli az bûnert. De az Chriſtus az bûnnek boczanattiat es az û elegſeges fizeteſet hirdetuen, az fogſagban es ôrôk halalban eſet embereket meg ſabadittia, mint az Eſaiaſnal mongia: Boczatot engemet, hog az ſegenieknec kedues izenetet hirdeſſek, az vakoknak lataſt, az tôredelmes ſiueknek giogiulaſt, es az foglioknak ſabadulaſt. Luc. 2. Eſa. 61.

K. *Miczoda az Euangeliom?*

F. Iſten kegielmenek igireti az Chriſtusban, mindẽ hiuônek iduôſſegere. Mit foglallion pedig az Euangeliom be, az ſ. Lukacz illien igeckel magiarazza meg: Igi kellet az Chriſtuſnak ſenuedni, harmad napon fel tamadni es hirdetni az û neueben Pænitentiat es bûnnek boczanattiat. Sz. Palis ennek rôuid ſummaiat ſok helieken meg ielenti, mint mikor vg tanit, hog az Chriſtus meg holt az mi bûneinkert, es fel tamadot az mi meg igazulaſunkert. Maſutis aſt mõgia: Atta à Chriſtus ûnôn magat az mi bûneinkert, hog minket meg valtana ez ielẽ valo gonoſ vilagbol, az Iſtennek es az mi attianknak akarattia ſerint. Luc. 24. Romans. 4. Galatas 1.

K. *Kiczoda oka az Euangeliomnak?*

Mi-

F. Mikeppen őrők időknek előtte az Istẽ à Christusbȝ valaſtot, azonkeppẽ iſmeg aȝ ũ ingien valo io kedueből ũ benne adot igiretet, az bűnnek boczanattiarol, az meg igazulaſrol es az őrők eletről. Ezokaert mondattatik az bodog Isten Euangeliomanak es Isten hatalmanak.

K. Mikoron kezdetet az Euangeliom?

F. Az eſet vtan mingiaraſt igiretet tőn az Isten az hi-
Geneſis 3. ueknek iduőſſege felől az Christus altal, mikor aſt mon-
Geneſis 22. da: Az aſſoniallatnak magua rontia meg az kigionak fe-iet. Ez igiretet giakorta meg vytotta aȝ Attiaknak, mint az Abrahamot vigaſtallia: Az te magodban aldatnak meg ez főldnek minden nemzetſegi.

Roman. 16. 2 Timot. 1 Coloſſen. 1. *K: Miert mongya hat â ßent Pal el reitetet titoknak, mely az vtolſo idöben ielentetet meg?*

F. Az Euangeliomnak ideie kettő. Eggik az igeretben maſik az be tőltesben. Volt azert az Euangeliom az Attiaknal igeretben, melinek altala valoſaggal meg igazultanak, kűlőmbőztenek hat mi tűlűnk nem az igaſſagnak valoſagaban, hanem ebben, hogi arniek alat voltanak, es az igiret be tellieſedeſet, anaǵ az őrőkſegnek meg fizetet ſet vartak, es mint à giermekek, az tőruẽnek feniteke es
Galat. 4. őrizeti alat ſenuettenek, es à mint ſ. Pal mongia, mi nalũ
Hebr. 11. knekűl el nem vőtte' az igiretet. Mert az igiretnek be
Romans. 3. tellieſiteſet' az Isten az vtolſo időre halaſtotta volt. Maſuttis aſt mongia, hoǵ az Attiaknak bűnők varasban voltanak, az az, az ũ bűnőkert valo fizetes es eleg tetel halaſtatot az Christus aldozattianak ideiere: Benne voltak azert az kegielembẽ es az őrőkſegben, de meeg à kezes

az

az Chriſtus annak az arat meg nem fizette volt, mind az altal abban alhatatoſſon meg marattanak az igiretnek erőſſegeert: Ezert mongia az iras, hog az barani vilag kez detitől fogua meg ölétetet. Sz. palis vg tanit, hogi az Ieſus Chriſtus tegnap ęs ma, es vgyan azon mind őrőcke: Sz. Peteris eſt bizonittia: Hiſſük, hog az Ieſus Chriſtuſban valo hitnek altala iudőzülünk, mikeppen az attiakis melliet az Chriſtus erőſſit eſt monduan: Abraham latta az en napomat es őruendezet raita, kinek peldaiaual aſt tanittia ſent Pal, hogy minniaian eckeppen iudőzülünk, mint az Abraham: hitinek altala, az igiret ſerint. Peldanak okaert, az ember valami őrőkſeget veſen, de az arra nak fizeteſe eſtendőre auag touab halaſtatik, mind az altal ſabadon biria az őrőkſeget az kőteſre es az iőuendő fizeteſre nezue: Igi az Attiaknakis az Iſten igiretet tőt, az bűnnek boczanattiarol az Meſſiaſnak iőuendő aldozattiara nezue, es ezokaert hitből iudőzültenek. Maſodic ideie az Euangeliomnak vagion, az Chriſtuſnak meg ieleneſeben, kiben minden arniekok meg ſűntenek, es az Euangeliom nag vilagoſſaggal hirdettetet, minden nęze tek kőzőt, es erre nezue mongia az iras, el reitetet titoknak őrők időknek előtte. Mas azert ſollani az Euangeliomnak allattiarol, meli vilag kezdetitűl fogua volt, mas iſmeg niluaban es vilagosban valo meg ieleneſeről tanitani, mint peldanak okaert, az nap mondattatik el reitetnek lenni, mikor az homalioſſag es az főlhő be fogia, de ebből ez nem kőnetkőzik, hog az nap ne legien, ha vilagoſſagat ki nem ielenti: Igy az Euangeliomnak igireti volt kezdettől fogua, de annak beűſeges vilagoſſaga az vy teſtamentomban hatot ki, mikor az Poganiokis az Iſten orſaganak őrőkſegere iutottanak, melliet az ſęt Pal el reitet nagi titoknak mond lenni.

Apocal 13.
Hebr. 13
Actor. 15.
Geneſis 15.
Romano. 4

Ki-

K. Kiben atta az Iſten az Euangeliomot?

F. Czak az ũ fiaban à kiben az valaſtottackal meg bekelt, mert ninczen tõb neũ az egh alat, az kiben iudõzũl hetnenk. Hat valakik az kõzbeniaro Chriſtuſt nem iſmerik, ſoha az Euangeliomnak igiretiben reſek nem lehet, ſem az Iſten titkos dolgainak ertelmere nem iuthatnak.

Galatas 1. Erre nezue mõgia az ſ. Pal; Tuttotokra adom, hog az en tũlem hirdettetet Euangeliom ninczen az emberek ſerint, mert en nem embertũl võttem, ſem tanultam, hanem az Ieſus Chriſtus ieleneſebõl. Ezzel azert minden teremtet allatnak felette magaſtaltattatik az Euãgeliom, miert hog ẽnek meltoſaga es bizonios volta czak az Iſtẽtũl vagion, honnet à ſ. Pal még az Angialtis atkozotnak mongia lenni, ha mas Euangeliomot hirdetne.

K. Miczoda ereie vagiõ az Euangeliomnak?

1. Corint. 2. F. Iollehet az Euangeliom az haragnak edeniben bolõdſag es halalnak illattia, mind az altal az valaſtottakban

Roman. 10 *Ioan. 15.* az ſ. leleknek ereie altal Iſten bõlczeſege es hatalma, melnek altala az hit adattatik. Errõl mongia az Chriſtus: Immaron ti tiſtak vattok az igeiert, à melliet tinektek ſoltam, nem hog az ige tiſtitana meg az ũ ereieuel, de hogy

Matth. 13. az ige az ſ. leleknek eſkõze az tiſtitasban. Az Euangeliom azert Iſten magua, meli ha az io fõldben az valaſtot emberben eſik, es az taplalo vizzel az Iſtennek lelkeuel õtõſtetik, giõkeret ver, es giũmõlczet teremt. Iſtennek igaz iſmeretit, kegies, iozan es igaz eletet. Minden lelki auait azert az Euangeliom altal oſtogattia az Iſten az hiueknek.

K: Miben eggiez az Euangeliommal az

törueny? F.

F. Elősőr az ſerzŏ okban, mert mind az kettŏ azŏ egi Iſtẽtűl ſarmazot, eggik igaſſaganak, maſik irgalmaſſaganak tűkőre. Hat mikeppen az Iſtenben nem lehet ellenkezŏ akarat, azonkeppen ez ket tűdomani nem ellenkezik. Maſodſor, mind az kettőnek azon czellia vagion, es azon eletet igerik, de az meg adaſnak mogia teſen nagy kűlőmbſeget miert hog az tőrueni czelekedetet, az Euãgeliom hitet kiuan. Harmadſor. Az eletnek rendeleſebẽ is eggieznek. Mert à mit az tőrueni tilt, az Euangeliomis azont erőſſiti, es feddi az elſő es az maſodik tabla ellen valo bűnőket. Negiedſer, kiualtkeppen az Chriſtusban egieznek, ki à tőruennek vege mindẽ hiuőnek igaſſagara. Erről mongia à ſ. Pal, hog az hit altal az tőruent erőſſittiűk. Mert à mit az tőrueni kiuan, az Chriſtus be tőlti es ezzel az kegielmet reank araſtia, az hitnek altala. *Roman. 10* *Romans. 4*

K: *Hany kűlőmbſeg vagion az tőrueny es az Euangeliom közőt?*

F. Elſő, ſent Pal aſt mongia, hog az tőrueni az embernek ſiueben irattatot be, az Euãgeliom pedig el reitetet bőlczeſeſeg, melliet az okoſſag û magatul meg nẽ erthet, hanem az ſiu, à ki az Attianak kebeleben vagion, es az Iſten titkait erti, à kinek akaria meg ielẽti. Ezokaert neuezi az ſent Pal az Enangeliomot Iſtennek titkos akarattianak. Maſodik. Az tőrueni czelekedetet kiuan az eletert, es igi ſol: Ha ezeket czelekeded elſ. Az Euangeliom pedig hitet kiuan, az az, ingien, az Iſtẽnek kegielmeből az Chriſtus altal minden hiuőknek iger bűnnek boczanattiat. Harmadik. Az tőruenből rabſagnak es felelemnek lelke adattatik. Mert az tőruen haragot ſerez. Az Euangeliumből pedig az fiui fogadaſnak, az kegielẽnek es az ſabad- *Romano. 8.* *1. Corint. 2.* *Ioan. 1.* *Epheſe. 1* *Roma. 8.*

ſabadſagnak lelke adattatik. Mert azt hirdeti, hogy az kic az Chriſtusban az hit altal be oltattanac, ſemmi karhozat tiok ninczen.

AZ SZ. IEGIEKRŐL.

K. Miczoda à ſzént Iegy?

F. Az Chriſtusban tőt lelki igiretnek kűlſő es lathato bizonſaga, az Iſtẽ kegielmenek es az mi hitűnknek erősſegere, es Iſtenhez valo engedemeſſegűnknek meg ielentesere.

K. Kiczoda à ß. ieginekſzerzö oka?

F. Mikeppen az kegielem, es az bűn boczanattia felől, ſemmi teremtet allat nem adhat igeretet es remenieget, hanem ez czak az Iſtennek hatalmaban es io voltaban heliheſtetet: Igy az Iſtẽnek meltoſagahoz illik ſent iegieket ſerzeni. Mert à ki az őrőkſeget adgia, iſmeg azon adhattia az peczetes leueletis. Meg bizonittatik ez az Chriſtus mondaſabol, mikor aſt kerdi az Phariſæuſoktul, honnat volt az Ianos kereſtſege, az eghből auagy az emberektűl? melliel az ielentetik, hogy czak Iſtẽ ſerezhet es adhat ſent iegieket, nem az emberek. Eſt ſűkſeg erteni annakokaert, hogy az ſerző oknak meltoſaga meg bőczűltesſe velűnk az ſent iegieket, es az teſtnek okoſſagat haiczà az elő Iſtẽnek bőlcz tanacza ala, ki à ß. iegiekbenis megmutatta, hogy az teſtnek bőlczeſege az Iſtẽnek ellenſege. Ebből azis meg ielentetik, hogy az ki à ß. iegieket meg veti, az Iſtennek aiandekit vtallia meg, mint az kőrniűl meteikedeſről mondotta: A ki niolczad napon, kőrniűl nẽmeteltetik, az en nepem kőzzűl ki vaggattatik. Mert az

Matth. 21.

Geneſis 17.

en kötesemet fel bontotta. Az ki az vy testamentomnak veret pedig meg vtallia es tistatalannak iteli, sokkal nagiob bünteteſre melto. Hebr.10.

K: *Hany dolog kiuantatik à ßent iegiben?*

F. Harō. Elsō az kegielemnek Igireti, meli az Chriſtuſ ban rekeſtetet be, mert minden iegiek, valamelliek voltanak vilag kezdetitūl fogua, az Chriſtus engeſtelō aldozattianak peczeti, mint ß. Pal mongia, az Husueti barannol: Az mi Paschank az Chriſtus meg aldostatot. Valahol ninczen az igeret es az Istennek igeie, ot nē lehet à ßent iegis. Erre pelda az Abrahamnak adattatot kōrniūl metelkedes, melinek elōtte iara az Istēnec draga igireti; Leßek te Istened, es te vtannad az te magodnak Istene; Masodik. Az lathato es eltetō allatok, mellieket az Isten iegiūl es bizonſagul veßen fel, hog az teſtiek altal minket az lelkiekre igazgaſſon. Ez kūlsō iegieknec allattiok meg marad az ū elōbbi termeßetekbē, az ū tistek pedig megh valtozik. Mert ezekbōl lelki dolgoknak emlekeſtetō bizonſaga ielentetik az Istennek igeie altal. Harmadik az iegieckel valo eles az Istēnek ßerzeſe ßerint, mint az Vr vaczoraiaban adas auag ostogatas es vetel vagion, melyben az Istenis igiretet teßen, az emberis kōti es hittel czatollia magat az Istennek igiretihez. Hat az eltetō allatoc ha ielen vadnakis, nem lehetnek ß. iegiek, az eles auag adas es vetelnelkūl az igiretek ßerint. 1.Corint.5. Geneſis 17.

K. *Miczoda kūlōmbſeg vagion azō es az vy teſtamentombeli ßent iegiek kōzōt?*

F. Elōßōr kūlōmbōznek az iegizō allatokban. Az ō teſtamentōbeli iegiekbē ver ontas volt, az iōuendō aldozatnak emlekezetire, az vy teſtamentōbeli iegiekbē ninczē

ver ontas, az Christus meg lôt aldozattianak bizonſagara. Maſodik. Az ô teſtamentombeli iegiek homaliosbak, es az iôuendô Meſſiaſt, vg mint tauoli mutattak, de az vy teſtamentombeli iegiek, vilagosbak, es az meg adattatot Galatas. 3. Chriſtuſt, es az igireteknek be tôlteſet ielentik. Harmadſor az ô teſtamentombeli iegiek, az Abraham nemzetenek adattattanak, melliel az ielenteret, hog az Meſſias az û maguabol ſûlettetnek az teſt ſerint. De az vy teſtamentombeli iegiek neznek minden nemzetben valo hiuekre es ielentik az Chriſtus orſaganak ki teriedeſet, mind az egeſ vilagra. Negiedſer, az ô teſtamentombeli iegiek Moſes tôrnenie ala kôteleſtek az embereket, mint ſ. Pal mongia: Az ki kôrniûlmetelkedik az egeſ tôruennek meg tartaſara kôteles. Az vy teſtamentombeli ſ. iegiek pedig az Chriſtusban adattatot ſabadſagnak bizonſagi. Kôzônſeggel pedig mindẽ iegieknek czellia es vege az Chriſtusban tôt igeret, melire nezue minden ûdôbeli iegiek eggieznek.

K: Hany vege vagion â ſent iegieknek?

F. Elſô, hog az Iſten kegielmenek es az Chriſtusbã tôt igereteknek, à mi bûnûnk boczanattiarol, meg igazulaſunkrol es ôrôk eletûnknek meg adaſarol, emlekezetô bizonſagi es peczeti legienek. Maſod, hog ezeckel az Iſten az mi gienge hitûnket meg erôſſitene, es az û lathatatlan iauait vg mint lathatocka es tapaſtalhatokka tenne az iegieknek altala. Az ſ. iegiek azert Iſtennek peczetes leue lei, à mi ôrôkſegûnk felôl. Ezert mongia à ſ. Pal hog Ab Roman. 4. raham vôtte az kôrniûlmeteleſt az hitbôl valo igaſſagnak peczetire. Harmadik. Emlekeſtetnek à ſ. iegiek, az mi tiſtûnkrôl es engedelmeſſegûnkrôl, hog az Iſtennek elôtte iariunk es tôkelleteſſek legiûnk, Mert az frig tetelben à hi-

hiuekis ſünen magokat Iſtennek kötelezik az kegies, iozan es igaz eletre. Negiedik, ez iegieknek altala az Ania ſentegihaz meg valaſtatik, minden poganioktul. Mert ezek az mi hittünk vallaſanak külſő bizonſagi.

AZ O TESTAMENTOMBEli iegiekről.

AZ KÖRNÜL METEL kedeſről.

K: *Hany fele Körniülmetelkedeſről emlekezik az iras?*

F. Ket feleről. Eggiket az ſ. pal neuezi bőtű ſerint valonak, melliel az Abrahamnak maradeki es minden firfiui magzatok, az Iſtennek paranczolattia ſerint niolczad napon el iegzetettenek, es az Iſrael fiainak tarſaſagokban be ſamlaltattanak. Maſik az leleknek körniülmeteleſe, meli az bünnek valo meg halas, hog az Iſtēt igaz hitnek altala tiſta ſüböl felheſſük, mint à Moſe tanit, körniülmeteli az Iſten az ti ſiueteket, hog fellietek az Iehouat az ti Iſtēteket Sz. Palis erről mongia: Mi vagiunk az körniül metelkedes, az kik lelekből az Iſtent tiſtelliük. Maſuttis vg tanit, hog az hiuek körniülmeteltettek az Chriſtus altal, le vetkezuen az bünnek teſtet, az az, mint maſut magiarazza, meg tagadni az Iſtentelenſeget es ez vilagi kiuanſagokat. Ez azert nem egieb, hanem az teſtnek meg ölese es az leleknek meg eleuenedeſe, auagy az vralkodo bünnek el hagiaſa, es az vy eletnek köueteſe.

Roma. 2.

Deut. 10.

Philip 3. Coloſſen. 2.

Titum 2.

K. *Mi vegre ßerzette volt az Iſten az körniülmetelkedeſt?*

F. Elſö haßna ez, hoġ az termeßetnek romlaſarol es az eredendö bünrol emlekeßetne, à melibē mindenec ßületetnek es halal vala vettetnek. Ezzel azert meg ielentetik hoġ az emberek vġ lehetnek Iſtennek fiaiua, ha az Chriſtus az bünt es az halalt az ü ßiuekrol le medczi. Mert aßt ßoktag le vagni mēg az ßölö tökerölis, az mi haßontalan es artalmas. Maſodik, emlekeßetö iegiek volt az ö teſtamentombeli hiueknek az iüuendö Meſſiaſrol, kinek Abraham maguanak kellet lenni az teſt ßerint. Harmadik, Az Iſten igeretinek es fogadaſanak, melliet köttöt Abrahammal es az ü maradekaual, külſö peczeti volt, mint az Moſes eßt meg iria. Mert az mindenhato Iſten Abrahammal illien köteſt tött. Te Iſtened es az te magodnak Iſtene leßek te vtannad, meliben fodadaſt teßen az lelki aldaſrol, az bunnek boczanattiarol, es az örök eletrol, melliet neki adando vala az ü maguaban, kiben mindē egieb nē zetſegekis meg aldattanak, es az igeret ßerint hitnek alta la Abraham fiai löttenek. Viſontag az köteſnek maſik reßeben aßt kiuannia Abrahamtul, hoġ ü elötte iarion es te kelletes legiē. Mert az embertül ez kiuantatik, hogy az igeretnek hidgien, es az Iſtent fellie. Ez köteſnek azert erössegere atta volt az Iſten az körniulmetelkedeſt az ü teſtekben, hoġ az igeretnek emlekezeti mindenkoron ü elöttök forogna. Negiedik. Vgian ezennel az hiuek emlekeßetnek amaz lelki körniülmetelkedeſrol, melinekül az külſö iegi haßontalan leßen, mert az iegi mellet ßükſeges az hit, es az kereßtieni ēgedelem. Ötödik. Ez ieggiel az Iſten meg valaßtotta, es maganak peczetlette az Iſra-

el

élnek fiait minden egieb nemzetek kõzzũ', hogy ezeckel õſue ne elegiednek az iõuendõ Meſſiaſert.

K: Miert kellet az Chriſtuſnac körniülmetel tetni?

F. Elſõ oka, ezzel meg ielẽtetet, hogy az igeretek ſerint Abrahamnak maguabol iũt volna ki az teſt ſerint, mint ſ. Pal bizonittia, hogi Dauidnak maguabol es az Attiak-kõzzũl vagion az teſt ſerint. Maſodik. Ez kũ ſõ ieginek fel vetelenel azis meg bizonittatot, hogy az Chriſtus mindeneſtũl fogua az tõruennek alaia vettetõt, es kõteleſſe tõtte magat az egeſ tõruennek meg tartaſara, hogi akik az tõrueni alat volnanak azokat meg ſabaditana. Harmadik. Ezzel meg ielentõtte, hogy az mi lelki körniũlmetelkedeſũnknec meli keznek ũl vagion, az igenek es az ſ. leleknek ereiebõl, ũ legiẽ erdemlõ es ſerzõ oka ki à bũnt le meteli mi rolunk, es az bũnnek halalabol fel tamaſt az eletre. Negiedik, à Chriſtus az ũ peldaiaual aianlia minekũnk az Iſtentũl adattatot ſent iegieknek meltoſagat, hogy miis azokat vgy mint Iſten igeretinek peczetit, meg ne vtalliuk. Õtõdik. Az Chriſtus korniũlmetelkeduen az Moſes altal adattatot kũlſõ rend tartaſoknak es igaknak veget vetet, hogy immar mi azoktul ſabadoſok legiũnk, mint ſ. Pal tanit. Ha körniũlmeteltettõk, az Chriſtynek tinektek nẽ haſnal. Ezzel pedig be foglallia az egeſ tõrtennec meg tartaſat, melibõl az igaſſag nem adattatik. Ez azert arnieka volt az iõuẽdõ Meſſiaſnak, es ezokaert az ũ meg ieleneſe vtan nem ſabad meg tartani az aniaſẽt egihazban, mint az ſ. Pal tanit azok ellen, kik az Moſes tõrueniet az Chriſtuſſal eggiũt akariak vala allatni.

AZ PASCHAROL ES Husueti Baranrol.

K: *Mit iegiez az Pascha es mi vegre szereztetet?*

F. Az Pesach Sido nieluen, altal menetel, es niha az Vr nak altala menetelit, niha az napot, niha az barant iegizi meli neuezetnek eredeti ez: Mert mikor Isten Aegyptus bol az nepet ki hoza illien czudaual ekesiti az ũ io tetemeniet, hog az Isten Angiala ez egesz orszagon altal menuen, az Aegyptusbelieknek elsõ szũlõtteket megh ole, az Sidoknak pedig hazokat el kerũle, es vg mint altal haga Az Pesach azert emlekezstette az nepet el mult io tetemẽ rõl, ielen valorol es iõuendõrõl. Elõszõr az Isten estẽdõn kent esekben iutatta, meli nagi erõuel ũket az insegnek hazabol meg szabaditotta volna, hog az nep soha ez kiuũl mas Istent ne ismerne, hanem ennek igaz tiszteletiben es az halaadasban lenne foglalatos. Masodszor, hog à nep az Istennek regi io tetemenieuel es fogadasaual az ielen valo haborusagokbanis magat biztatna, es igaz hitbõl az igeretek szerint ũ tũle oltalmat varna. Harmadszor ẽlekezteti kiualtkeppen az hiueket, amaz tõkelletes lelki szabadulasrol es az Christusnak engesztelõ aldozattiarol, melliel azt erdemli az valaztottaknak, hog az Istẽ haragia es à karhozat ũket el kerũllie. Errõl mõgia à 5. Pal: A mi husueti baraniunk à Christus mi erettünk meg aldoztatot. Ezzel azt akaria ielenteni, hog az barani à Christust peldazta, ki minden arniekoknak teste es valosaga. Annak o kaert, noha az Husueti barannak etele tartot vgi mint e-

2. Corint. 5.

zer

zer ôt ſaz es negiuen eſtendeig, mind az altal, à Chriſtus ban meg ſûnt, es ez heliet az Vr vaczoraia adattatot, mel az ielen valo es meg adattatot lelki ſabadulaſt iegzi.

K. Minemû rendel iria meg az Moſes az Huſucti Barannak etelet? Exod. 12.

F. Azp eldazo ieginek reſzeit iozanon kel magiarazni, czak az menire az iraſnak foliaſa engedi es az Apoſtoloknak tanitaſa, kik az derek dologra neznek es az peldanak minden reſzeinek iegizeſit mellien nem tudakoſtak. Elſô azert az barannak valaſtaſa, melliet az Niſannak, az az, Martiuſnak tizedik napian fogtak ki az tôb nyai kôz zûl, es az tizennegiedik napon ôttek meg, hogy minden ember io keſzûlettel menne az ſent ieginek vetelere. Az Barani pedig him, eſtendôs es makulanekûl valo. Mert az Iſten tiſta es ep aldozatot kiuan, hog ezzel meg ielenteſſek az embernek Iſtenhez valo io indulattia es bôczûlleti. Ez pedig az ſent Peter magyarazattia ſerint peldaſta amaz tiſta, artatlan es makulanelkûl valo Chriſtuſt, ki i- 1. Petri 1.
gaz leuen az hamiſſakert ſenuedet. Maſodſor meg ielen ti az aldozatnak modgiat. Mert az barani hazankent eſtne fele meg ôlettetet, melliel az ielentetet, hog az Chriſtus ki az idônek tellieſſegeben ez vilagnak bûneiert meg ôlettetet, mindê hiuôknek egiarant haſnal az iduôſſegre. Mindennek azert tulaidon hitiuel û magahoz kel az Chriſtus aldozattianak haſnat kapczolni. Az verrel az aitonak felſô es alſo kûſôbit megh kellet hinteni, melliel az peldaſtatot, hog az halaltul czak azok ſabadulhat nak meg, ackik az Chriſtus vereuel az bûnbôl meg tiſtul nak, az kik pedig az û vereuel meg nem peczetôltetnek, ôrôk karhozat ala vettetnek. Nem ſabad volt fôue enni

ez barant, hanem czak ſûtûe, melliel ielentetet, hog az ke ſedelemnek es az io lakaſnak helie nem volna, hanê ſiet ſeggel kellene ki iûni. Harmadſor. Az etelnek modgiarol aſt iria, hog ſaruiokat fel vontak, botok kezekben volt es ſen alua ôttek. Ezzel ielentetet, hog giorſaſaggal vtra kellene indulnioc, es ezokaert czak faldokua ettenec hog meg ielenteſſek, hog az kereſtien ember elete az igeret fôldeben, az lelki ôrômben valo keſûlet es ſietes ez keſerûſegnek helieröl. Kouaſtalan kenierrel ôttek. Mert az vton iarok czak pogaczaualis meg elegeſnek. Az kô uaſ az Chriſtus magiarazattia ſerint, minden hamis vele kedes es gonoſ teſti kiuanſag. Szent Palis ebbôl veſi az inteſt, hog az regi kouaſt ki tiſticzuk, es az bûnnek ne ſolgalliunk, hanem lakozzunk az igaſſagnac kouaſtalan keniereuel, Iſteni tiſteletel, es fegihetetlen elettel. Keſerû fûuetis ôttek mellette, miert hog az vtra ſietôknek oly e tek kel, ki hamar meg keſûlhet. Ielentette ez annak felette az Chriſtus kereſtinek keſerûſegetis, melliet az hiuek meg koſtolnak es vg ſietnek az Iſten orſagaban. Hog e geſlen à barant meg kellet enni, az czontiat es az maradekat az tûzzel meg emeſteni, oka ez volt, hogy az Iſten tôl ſereſtetet ſent ieġi mas napra maraduan, auag megh veſuen, az emberektûl meg ne vtaltatnek, es gonoſ vegre auagi baluaniozaſra ne fordittatnek.

Matth. 16. 1. Corin. 5.

AZ VI TESTAMENTOMNAK iegieiröl?

K. Hany ſent iegy vagyon az vy Teſtamentomban?

Kettô

F. Kettő. Az Kereſtſeg, az Chriſtusban valo oltaſunknak, es az ſentec tarſaſagaban valo be ſamlaltataſunknac iegie. Az Vr vaczoraia pedig az Chriſtusban valo lelki neuekedeſünknek, es az őrők eletre valo taplalaſunknak bizonſaga. Mikeppen azert hog egiſer ſűlettetűnk, de eges eletűnkben ſűkőlködűnk az taplalaſnek űl: azonkeppen egiſer vyonnan ſűlettetűnk, es Iſtennek fiai leſűnk es ennek bizonſagara egiſer kereſtelkedűnk meg, de az Iſtēnek kegielmeuel, az Chriſtus igaſſagaual, es az ſ. lelek nek meg ſēteleſeuel mindenkor taplaltatunk es neueke dűnk, melinek ēlekezetire es erőſſegere az Vr vaczoraiaual elűnk giakorta. Az Papiſtak azert iras kiuűl tanitanak het iegiet. Mert az kenes, az giogitas aiandekanak kűlső peczeti volt, es az aiandeknak meg ſűneſe vtan he lie ninczen. Az gionas, az bűnnek meg vallaſſa az Iſtē es az emberek előt. Az oldozas, az bűn boczanatnak hirdeteſe az meg terőknek. Az hazaſſagis nem ſamlaltatik az Sacramentomok kőziben, hanem az hiueknek à Chriſtuſſal valo eggieſűleſeknek tűkőre, es kűlső haſonlatoſſaga Honnet az ſ. Pal Myſteriumnak, az az, titkos es lelki dolog peldaianak mongia. Ezen igeuel neuezi az Euangeli omot es az poganoknak hiuatalliat, de mind az altal nē kőuetkőzik hog ſacramentom legien.

AZ KEREZTSEGRŐL.

K: *Hany fele az Kereſtſeg?*

F. Az kereſtelő Ianos ket fele kereſtſegről emlekezik mikor ig ſol: En vizben kereſtelek, az Meſſias pedig tiz ket meg kereſtel ſ. lelekkel es tűzzel. Az leleknek ke- *Matth.3.*

reſtſe-

Luc.3. Marci 1. reſtſege nem egieb, hanem az mi bűneinkből valo megh tiſztulaſunk az Iſten kegyelmeből az Chriſtuſert az hitnek altala, es ez mellet az vy eletre valo fel tamadaſunk à ſ. leleknek meg vilagoſitaſa altal. Ennek ket reſet auag ereiet ielenti à ſ. Ianos. Elſő à tűz, mellien erti az bűnnek meg emeſteſet. Mert az kegielem es az Chriſtus erdeme à bűnnek ereiet auag az karhozatot, vg meg emeſti mint az tűz az pozdoroiat. Peldazza azert az tűz az Pæniten-tianak elſő reſet, meli az bűnnek valo meg halas. Maſod-ſor kereſtel az Chriſtus ſent leleckel, melliel ielentetik az meg tereſnek maſodik reſe. Ez pedig az meg eleueni-

1 Petri 3. tes meli kettőben al, az hitben es az vy eletben. Erről mőgia à ſ. Peter: Az kereſtſeg iduőzit minket, n az teſt ſẽ nienek le veteſe, hanem az io lelki eſmeretnek bizodalma az Iſtenben, az Ieſus Chriſtuſnak fel tamadaſa altal. Nez pedig az ſ. Peter az kereſtſegben valo kőteſre meli ben az Iſten igeretire meg felelűnk az io lelki iſmerettel Maſodik az viznek kereſtſege meli ű magaban az bűnt el nem tőrőlheti, hanem amaz lelki moſogataſnak bizon ſaga, melinek valoſagat az igeret ſerint az Iſten az hiuek nek meg adgia, es az őrők eletnek zalagaual, az ſ. leleckel

Epheſe. 4. meg peczetli. Ez kettő pedig czak eg kereſtſeget teſẽ, noha az kettőből al, az iegiből es az iegizendőből,

K: Miczoda az kereſtſeg!

F. Az Chriſtuſtul ſereztetet ſent iegi, meliben az igenek es az vizben valo moſogataſnak altala, bizonittatik Chriſtusban igertetet bűnűnknek boczanattia, es az mi vyonnan valo ſűleteſűnk.

K. Hany dologrol emlekeſtet az kereſtſeg?

F. Kettőről, Az bűnnek boczanattiarol es az vyonnan valo

valo ſűleteſről. Az bűn boczanattiat peldazza. Mert mikeppen à viz el moſogattia à ſenniet az teſtről: igi az Iſtē kegielmeből, az Chriſtus erdemeuel az ſ. lelek az mi ſiuűnket meg tiſztittia az bűnből. Ezert mongia az iras: Meg kereſztelkedgietek az bűnnek boczanattiara. Az vyonnan valo ſűleteſt pedig peldazza. Mert mikeppen az viz ben borittatunk, igi az bűnnek meg kel halnunk, es magunkat meg tagaduan, az kereſztet fel kel vennűnk, es mikeppen az vizből fel emeltetűnk, azonkeppen az bűnből fel kel tamadnunk az igaſſagra. Ezert neuezi az ſ. Pal az kereſztſeget vyonnan valo ſűleteſnek fördőienek, es eſt niluabban magiarazza mikor ig ſol: Valakic meg kereſztelkettetek az Chriſtuſt öltöſtetek fel, hogi mikeppē az Chriſtus fel tamadot az holtak közzűl, azonkeppen miis vy eletben iariunk. *Titum. 3. Romano. 6. Galat. 3.*

K: Miert kereſztelkedet meg az Chriſtus haſem bűnös nē volt, ſem vyonnan nem ſűlettetet? *Matth. 3.*

F. Az Chriſtus kereſztſegenek kűlömb oka es modgya vagion, Első oka nez az ű engeſztelő aldozattiara. Mert az Ianoſnak kereſztſege altal fel ſenteltettetet az valtſagnak tiſztire. Peldaſta azert az kereſztſeg az ű halalat, el temeteſet es fel tamadaſat. Ezokaert az ű aldozattia az irasban kereſztſegnek mondatik. Maſodik nez az ű aldozattianac ereiere es haſnara. Mert ezzel meg ielentetet, hog az lelki kereſztſegnek ű legien őka: Erről mongia à ſ. Pal, hogi ű vele meg holtunk, es az kereſztſeg altal el temettetűnk es fel tamattunk az eletre. Harmadik oka ez, hogi az Ianoſnak tanitaſat, auag az Euangeliomnak hirdeteſet es à ſ. iegieknek meltoſagat meg erőſſitene, es meg bizonitana hog nem az emberektűl, hanem az Iſtentűl vagyon. *Luc. 12. Matth. 20. Coloſſen. 2. Romano. 6.*

Erről

Erről kel erteni ahol aſt mögia. Igi kel minekünk be től
Matt.3. tenünk minden igaſſagot, meli nem egieb hánem az Iſtē-
Luc.1. tűl rendeltetet tiſtnek, az Euangeliom hirdeteſének el
kőueteſe.

K. Miert kereztelkedünk meg az Attianak az Fiunac es az ßent leleknek neueben?

Roman.3 F. Ezzel meg ielentetnek az mi lelki keſerűſegünknec
Titum 2. okai es rendi. Előſőr, hog az Attianak neueben meg ke-
Epheſſ.2 reſtelkedűnk, ezzel az bizonittatik, hog az bűnnek bo-
2. Timo.2. czanattia es minden lelki aiandekok, czak az Iſtēnek kegielmeből adattanak az hiueknek. Maſodſor az Chriſtuſ nak neueben meg kereſtelkedűnk. Mert ű benne vagiō az iduőſſegnek fizető arra es erdemlő oka, es czak ű alta la adattatik az bűnnek boczanattia, azoknak, az kik ű be le oltattanak, előſőr az Iſtennek valaſtaſaual, maſodſor az igaz hittel. Ezzel azert bizonittatik az hiueknek az
Coloſſen. 2. Chriſtuſſal valo eggieſűleſek, es Iſtennel valo meg bekel leſek. Harmadſor az ß. lelek neueben azert kereſtelked-
Epheſeos 1. űnk meg. Mert az Iſten ackiket fiaiua fogad, az ű ß. lelke-uel az őrők eletre peczetli, es űk az Iſtennek lako templomi leſnek, es meg ßenteltetnek az kegies igaz eletnek kőueteſere. Az kereſtſeg azert ennek iegie, hogi az Iſtē az hiueket az ű kegielmeuel, az Chriſtuſert az ß. leleknec meg vytaſa altal iduőziti.

K. Nam az Apoſtolok czac az Chriſtus neuere Kereſteltenek?

F. Az Chriſtus neueben valo kereſtſeg aſt ielenti hog az hiuek az Chriſtus paſtorſaga es oltalma ala adgiak ma gokat, ű bele oltatnak, hog ű legien feiek, es ű belőle vegiek

giek az eletet, mint Istennek tarhazabol. De az Christus az Attianak kőueti, es veghetetlen kegielmenek safara, kinek reank ki aradot ianait az ſ. lelek be peczetli. Mert az Christus erdeme az kegielem, es az meg ſẽteleſnek ſoha nem lehet. Hogy pedig meg kereſtelkedűnk Attianak, fiunak es ſẽt leleknek neuere, az lelki kereſtſegnek modgiat, ſerzŏ, erdẽlŏ, meg peczetelŏ auagi ki ſolgaltato okait akaria az iras ezzel meg ielenteni. Azert ez ket mod, noha valamit kűlőmbőz, de ſemmit nem ellenkezic.

K: Miczoda kötes vagion az kereſtſegbẽ az Iſten es az ember kőzőt?

F. Az Iſten az hiueknek aſt fogadgia, hog kegielmes Attiok leſen, minden bűnőket meg boczattia, vegiglẽ à kegielembẽ meg tartia, es az őrők eletre ůtet be viſi. Ennek bizonſagara az ů igeretinek peczetit, à kereſtſeget adgia, melliel ůket az Aniaſentegihaznak kűlſŏ tarſaſagabanis be veſi. Az ember viſontag kőti magat az Istennek, harom dologra. Előſőr az Istennek aiandekabol az hitből aſt fogadgia, hogy az meli Istennek neue ala atta magat az kereſtſegben, attul ſoha el nem ſakad, es baluan imado nem leſen, hanẽ ů vele egiedűl meg elegſik. Maſodſor fogadaſt teſen az Christusnak, hog ůtet egiedűl iſmeri kőzbeniaronak, es ů kiuűle nem keres tőb vtat az iduőſſegre. Harmadik kőtelezi az ẽber magat, hog az ů ſ. lelkenek ereie altal igiekezik az gonoſtul el tauozni, es igaz, iozã es tőkelletes eletet kőuetni, hog az Istẽnec ne ue az ẽberek előt diczirteſſek az io czelekedetnek altala.

K: Mikeppen tulaidonittia az iras az bűnnec boczanattiat az kereſtſegnek?

Noha

F. Noha az kereſtſeg nẽ oka az iduõſſegnek, mind az altal az Iſten ez fele mondaſockal aſt ielenti, hogy nem puſta iegiet ad, hanem à mit peldaz ennek altala, az ũ lel keuel az hiuekben meg tellieſiti valoſaggal. Ezert mongia à ſ. Ianoſnal. A ki vyonnan nem ſũletik viztũl es ſ. lelektũl be nem mehet az Iſten orſagaban. A viz nem ſerzõ oka az vyonnan valo ſũleteſnek, hanem az ſ. lelec vyteremtet allatocka teſen, es az kũlsõ ieginek belſõ valoſagat meg agia. Az ſ. Palis aſt mongia, hog az viznek fõrdõieuel meg tiſtitot minket az ige altal. Mert à mit peldazot az vizzel, aſt bẽnũnk ſ. lelkeuel meg eröſſiti. Hat az kik az kũlſõ kereſtſeget nem erhetik, ha valaſtottak el nem karhoznak. Az kiknek pedig ideiek es alkolmatoſ ſagok vagion, az ſent iegiet, vg mint Iſten kegielmenek peczetit, meg ne vtalliak.

Ioannis 3.

Epheſeos 5.
Titum 3.

K: *Kikre bizta à Chriſtus az kereztelesnek tiztit?*

F. Az Chriſtus az tanitas melle iegiũl atta az kereſtſeget, hog akic az kegielemnek hirdetõi, vgian ezenek lẽnenek meg peczetlõi. Azert az Chriſtus el kũlduen az Apoſtolokat meg paranczollia, hog taniczanak es kereſtellienek. Hat nem illik ez tiſt egieb kõz emberekhõz, ſem pedig az babakhoz, à mint az ſ. palis neuezet ſerint meg tiltia, hog az aſſoniallatok ne taniczanac, ſe pedig à kõzõnſeges giũlekezetben ne ſollianak.

Marci 16.
Matth. 28.

1. Timot. 2
1. Corint. 14

K: *Kiket kel meg kereztelni?*

F. Mindeneket, Sidokat es poganokat, nagiokat es kiczinnieket, valakik az Chriſtus neue es hiti ala adgyak magokat. Mert az Chriſtus eſt hagia az tanituanioknak, hog minden teremtet allatnak hirdetnek az Euãgeliom ot, es minden fele nemzetet meg kereſtelnenek.

Mine[illegible]

K. *Miuel bizonitod az kicziniéknek kereſtſeget?*

F. Elſő. Mert az Iſtẽ igereti es az bűnnek boczanattiá, melliet peldaz az kereſtſeg, az kicziniekreis ackeppen nez mint az őregőkre. Abrahamnakis aſt igeri; Te Iſtened es az te maradekodnak Iſtene leſzek. Ezekis pedig nẽ idegenek az Aniaſzentegihaztul, hanem az kik valaſtottak igaz tagiai, es őrőkős fiai, kiket az Iſten őrők időknek előtte az ű fiaban ſeretet, mint az Iacobrol mőgya, hoģ mẽg az előt ſerette űtet, mig az ű annianak meheb nem formaltatot volna. Meltatlan dolog hat az iegiet azoktul meg vonni, az kiknek Iſten az iegizendőt atta, Hoģ pedig ſokan az kicziniek kőzzűl haragnak edeni, ezzel az ſ. ieginek meltoſaga es ereie meg nem kiſſebűl. Mert à ſ. ieģ ű magaban es az ű tiſti ſerint kegielemnek peczeti, noha effelekben az kegielemnek ninczen helie Iſtenre kel azert aſt hadnunk, kik vegiek meltan az ſent iegiet, auaģ meltatlanul. Maſodik, Az ſ. Pal az kőrniűlmetelkedeſt es az kereſtſeget őſſue veti illiẽ igeckel: Az Chriſtusbã kőrniűlmeteltettetők kęznekűl valo kőrniűl meteleſſel, le vetkezuen az bűnőknek veſendő teſtet, el temettetuen ű vele az kereſtſegnek altala. De az Iſten paranczolta, hoģ az Abraham maguabol ſűletet kicziniek kőrniűlmetelkezzenek, az hitből valo igaſſagnak peczetire. Hat nem illik az vy teſtamentombeli kicziniéketis az kőzőnſeges friginek peczetitűl az kereſtſegtűl ki rekeſteni.

Geneſis 17

Coloſſen. 2

ELLENVETES.

Az Chriſtus azt paranczollia az Apoſtoloknak,

Matth. 28. Marci 16. *hogy el menuen taniczanac, es kereßtellienek: De az kiczin giermekec nem tanulhatnac es ſemmit nem erthetnec. Hat nem kel ûket meg kereztelni.*

F. Ket rendbeli emberek vadnac. Nemelliec az Iſten aniaßẽtegihazatul idegenek es pogan hitẽ vadnak Chriſtus nekûl elnek. Ezeket, ha meg terẽdők előßőr tanitani kel az iduőſſegnek vtarol, es az vtan meg kel kereßtelni es ezzel az Chriſtus ſerege kőziben kel iegizeni. Illienek voltanak az vy teſtamentom kezdetiben az emberec es az előt hiret ſem hallottak az Euangeliomnak. Ezeket azert az tanitas vtan kellet meg kereßtelni. De vannak nemelliek, az kik kereßtien attiaktul vgy mint az Aniaßentegihazban ßületteznek, es ezekben nem ßükſeg hogi az tanitas iarion elől. Mert az igaz hitnek vallaſara kereßtelkednek meg, a melliet, az ű attiok vettenek az Iſtennek igeieből. Erre pelda nekőnk az Abrahã, ki őregkoraban meteltetek korniűl, de az Iſaac az Iacob es mindẽ maradeki giermek korokban. Noha pedig az kicziniek nẽ ertik az Iſtennek igiretit, es az kereßtſegnek haßnat mind az altal az Iſtennek kőteſere nezue őuek az őrőkſeg az peczetes leuelel egietemben. Nem tudgia az giermek, hogy az ű teſti attianak őrőkős fia, ſőt mẽg az attiat ſem iſmeri, de mind az altal az fiuſagnak meltoſagaert, az attianak minden ioßagi ű rea neznek. Igi az Iſten mẽg eleue iſmer minket, fiaiua fogad, az Aniaßentegihazbã be iktat, es ennek peczetes leuelet, az kereßtſeget adgia.

Genes. 17

II. ELLENVETES.

Az kereßtſegbẽ kiuantatik az hit es az vyonnan

valo

valo ſületes: De az kiczinek nẽ hibetnek. Mert az hit az hallasbol vagiõ, nemis ſüléttetnek vyönan: Mert az bünnek meg nem holtanac fel ſem tamattanac az igaſſagra. Hat nẽ ḳel üḳet megh kereztelni? Marci 16. Coloſſen 2. Roman. 10.

F. Az kereſtſegnek valoſaga kiualtkeppen neǵ dologban vagion. Eggik az Iſten kŏteſe, maſik az hit, harmadik az vyonnan valo ſületes, negiedik az ŏrŏk eletre valo fel tamadas. Ezec nem egiſerſmind telliefednek be. Mert az kereſtſeg embernek egeſ eletire ſolgal, el rẽdelt es meg lŏt dolgotis peldaz, ielen valot, iŏuendŏtis mutat. Azert az kiczin giermekekis az elſŏ reſeben tudnia illik, az Iſtennek kŏteſeben es valaſtaſaban vadnak. Ez pedig az hitnek giŏkere, meli hit noha ũ bennek ninczen valoſaggal az igenek halgataſabol, mind az altal erre valaſtattac hoǵ el hiuataſſanak es meg igazitaſſanak, ez vtan emlekeſteſſenek az egiſer fel vŏt kereſtſegnek altala, mindẽ eletekben, az vyonnã valo ſületeſrŏl, meli az hittel egietemben neuekedik, mind amaz tŏkelletes bodogſagnak meg adaſaiglan. Mikeppen azert az ŏ teſtamentŏban à Chriſtusban tŏt iŏuendŏ igeretnek bizŏſagara, az kiczi niek kŏrniũlmeteltettenek, azonkeppẽ moſtan az kẽgielemnek beũſeges ki aradaſa vtan ſũkſegesb az kiczinieket az kŏzŏnſeges igeretnek peczetiuel mèg iegzeni, es vǵ mint az ſenteknek kũlſŏ tarſaſagokban ſamlalni, es ez eǵ igaz hitnek vallaſara be fogadni.

AZ VRNAK VACZORAIAROL.

I: ÉN az Vrtul vöttem, melliet nektekis attam: hogy az VR Iesus az etczaka, az mellien el arultatek, veue az kenieret.

1. Cor. 11.

II. Es halakat aduan, meg ßege: es monda: Vegietec, egietec, Ez az ẽ teſtem, meli ti erettetek megrontatic, ezt tegietek az en emlekezetemre.

III. Haſonlatoskeppẽ az Pohartis, veue minek vtanna vaczoraltanac volna, mõda, Ez pohar vy teſtamentom az en verembẽ, ezt tegietec, valamenizer izzatoc, az en emlekezetemre.

IIII Mert valamenißer ezitec ez kenieret, es ißtok ez poharbol, az Vrnak halalat hirdeſſetec, miglen el iü.

Ez igeknek magiarazattiarol.

K. Miczoda az Vrnak vaczoraia?

F. Chriſtuſtul ſereztetet ſẽt ieg, melibẽ az kenieknek es az bornak veteleuel ielentetik az igiret ſerint à Chriſty teſtenec es verenec velünc valo közleſe hitnek altala, melliet valamenißer vesünk, kel aſt tennünk az ü halalanac emlekezetire, es bününc boczanattianac bizõſagara.

Ez

Ez igekbe[n] rôuideden be foglaltatik valamit kel hasno ſon erteni az Vrnak vaczoraiarol. Eſt az iras neuezi vaczoranak, nem czak azert, hogi az Chriſtus eſtue ſerzôt te az Huſuet[ek] barannak etele vtan, de fûkeppen hogi az û el kôzelite[k] halalanak es vtolſo akarattianak tôkelletes es erôs bizon ſaga. Ebbe pedig nem kôttôtte az vaczoraual valo etel[nek] bizonios idôre, auag eſtuere, miert hogy nem adot oli[n] peldat az melire kôtelezet volna bizonios paranczolattal. Annak okaert az hiuek io rend tartaſnak okaert r[e]ggel ſoktanak elni az Vr vaczoraiaual az kôzônſeges [e]ûlekezetben, hogy iozanon es beczûlettel iarullianak i[n] n titkos ſentſegnek vetelere. Az helikôl aſt kel erteni, hog az Apoſtolnak tanitaſa ſerint ſûkſeg eſt oſtogatni az ſenteknek giûlekôzetiben, à hol az Iſtê nek igeie kôzôſ[e]ſegeskeppen hirdettetik, miert hogy az Euangeliomban [v]alo igiretôknek peczeti az Vrnak vaczoraia. Vgian ezert à ſ. Pal neuezi Vr aſtalanak. Mert à kik ezzel elnek, az Chriſtus aſtalahoz ûlnek, es û tûle tapialtatnak, oli etellel az meli ſoha el nê veſhet, es az mel vtan ſoha ember meg nem ehezik, hanem ebbôl veſê hal hatatlan eletet. Eſt ennekokaert kel erteni, hog azon neu tartaſſek meg az melliet az Vr ſerzet. Honnet meg ielen tetik az Papiſtaknak vakmerôſegek, kik ez ſ. czelekedet idegen es homalios igeuel neueztek Miſſanak, az az, (mint ûk ertik) aldozatnak. Mas idegê igeuelis hiiak oltari ſentſegnek, mint ha à Chriſtuſt az oltaron aldoznac meg. De it az oltarnak ſemmi helie ninczen, miert hogy az ô teſtamentombeli oltar czak arnieka volt à Chriſtus iôuendô aldozattianak, es ez immar meg ſûnt, honnet ez ſele oltaron aldozok vetkeznek, mikor az arniek hoz kapnak, melinek moſtan ſemmi helie ninczen, es ezzel az i-

Ioannis 6.

gaz vilagoſſag meg homalioſittatic. Az Gŏrŏg, ŏkis ſoc ſe le neuel hittac, neměliec Liturgianac ß. czelekedetnec es ſolgalatnak, nemelliec Synaxiſnak, egieſſegnec, nemelliec agapenac ſeretetnek, neměliek Euchariſtianak hala adaſnac. De mind ezeckel az vr vaczoraianac: ſoc fele haſnai ielětettenec. Minekůnc azert batorſagoſsb mindenek bě az vrnac beſedetůl es ſŏrzeſetůl függenůnc, es azon igeněl elnůnc à melliet ů alkolmatosbnac itel t lěri Touabba mŏgia eſt az iras vr vaczoraianak, mind à ſerzŏ okara nezue, mint hog egeb kŏzŏnſeges teſti lakodalmoktul meg valaſtaſſec. Annakutăna neuezůc eſt ' ieginek mel liet az Deakoc hinac Sacramentŏnac, es ě neuezetŏt vettec az hadakozo vitezektůl kic az ů feiedelmeknek hite ket es kezeket adgiac, hog ů neki hinec ' ſnek, es az ů ielet viſelnen mellette vitezkednec, haſonlatoskeppě a kereſtienek az ů neueket a Chriſtuſnak giac es az ů zaßlo ia ala mennek, hog immar el ſakaduan mindenektůl czac ů neki ſolgallianac. Ez ige iollehet az irasbă bŏtů ſerint nem talaltatic, mind az altal ehez haſonlatos, à hol à ß. Pal az kŏrniůlmetelkedeſt neuezi Sphragiſnac, az az, iegizŏ peczetnek, es ez ŏli kŏzŏnſeges ige, meli mindě ß. iegiek hez egiarant es egi iegzesben illik. Ez iget ſůkſeg meg tartani it ez helienis, hog az iegizŏ allatok meg valaſtaſſanac, az iegizendŏ es valoſagos dolgoktul. Touabba ez oli ieg, mel minděkor az czelekedettel iar eggiůt, es czac ackor lehet ß. ieg mikor à Chriſtus rendeleſe ſerint valo czelekedet tartatik meg az adasban, es az vetelben, es az kiuůl czak puſta es kŏzŏnſeges allat. Annakokaert az meli kenier auagi bor meg marad az Vrnak vaczoráiatul, immar az nem ß. iegi, hanem czak kŏz kenier es bor; Eſt kel erteni az Papiſtak velekedeſe ellen kik aſt itelik

Romano. 4

hogy

hogi az meli oſtia darab meg marad az Chriſtus teſte legien, es ebből oſtā ſok bolond kerdeſeket teſnek, mellieket nem ſükſeg moſt elő ſamlalni. Az vtan ezis meg ielē tetik, hogi ez vaczoranak ſerzō oka legien ūnōn maga à Chriſtus az vy teſtamentomnac kōzbeniaroia, melliel ennek meltoſagais meg ielentetik. Mert ennek veteleuel az Chrūſnac ſemelie es io tetemenie bōczūltetik meg, vtalaſaual pedig, az ū aldozattia vettetik meg, es az mellet az bűnnek boczanattia. Mert ha az iduōſſegnek meg erōſſitēſere az Chriſtus ſükſegeſnek nem itelte volna, ſemmikeppen nem ſōrzōtte volna. Annakokaert ha az peczetes leuel meltoſagos az kiralira nezue es ſükſeges az ōrōkſegre nezue, ſockal inkab ez vaczora bōczūletesb az Chriſtuſra nezue, ki ōrōcke valo kirali es meg maradando ōrōkſeget ad, melliet peczetes leueleuelis meg erōſit. Annak felette ezis meg ielētetik, minemū eltetō allatok bol allion ez ſ. ieg, tudnia illik, kenerbōl es borbol mellieknekūl az mi eletūnk naponkent ſzūkōlkōdik: Igi az Chriſtusbā adattatot lelki ioknekūl egi oraban ſem elhetūnk, hanem mind addig azoktul kel taplaltatnunk, mig nem az ōrōk eletnek bodogſagaban be megiūnk. De ezek nek iedzeſerōl oda ala kel bōuebben emlekezni. Vgiā itten az ieg vtān vagion emlekezet az iegzendōrōlis, tudnia illik, à Chriſtus teſtenek es verenek velūnk valo kōzleſerōl, melinek modgiarol ez vtan kel emlekezni. Vegezetre ennek haſnais meg ielentetik, mint ez vtan az holhelie leſen bōuebben meg magiarazzuk.

K: *Minemü moddal es rendel ſzörzette az Chriſtus ez vaczorat?*

F. Ebbẽ nemeli rendbeli czelekedetek neznek az oſtogato ſemelire, nemẽliek az veuõkre. Az oſtogato ſemeli az Chriſtus es az kik az û kepet viſelik, az Tanitok, kikre az igenel egietemben bizta ez §. ieginek ki ſolgaltataſat Az oſtogato ſemelibẽ az iras ezeket veti elõnk ben· Elõſõr aſt mongia, hoġ az Chriſtus vette az kenieret, melliel aſt ielentõtte, hoġ ez kenier immar meg valaſtatik az kõzõnſeges keniertûl, es erre ſenteltetik, hogi Chriſtus teſte legien es az û teſtenek auagi engeſtelõ aldozattianak peczetinek es bizonſaganak eſmerteſſek. Ez vetel az ert emlekeſtet arrol, hoġ az Chriſtus az mi bûneinknek valczagara rendeltetet, melliet velünk akar kõzleni hitnek altala, mint az ember mikor io keduebõl valami aiãdekot akar adni, kezeben veſi es vgi kõzli maſſal: Igi az Chriſtuſis ez vetellel akarta ielenteni az hiuekhez valo io keduet, es ezokaert az û draga aiandekat es az mi iduõſſegünknek peczetes leuelet kezebõl niuitotta az Apoſtoloknak es minden hiuõknek. Maſodſor emlekezik az iras az halaadaſrol es az aldaſrol. Mert az Chriſtuſnak e-
atth. 14. giebkoris ſokaſa volt, hoġ mikor etelhez kezdet, auagy egiebeket meg akart elegiteni, halakat adot az û Attianak. Az vaczoranak ſerzeſeben pedig ſockal inkab kiuantatot, miert hoġ abban lelki etelt es italt adot. Az aldas azert Iſten attiai kegielmeſſegenek es io voltanak diczereti, hoġ az hiuõknek az Chriſtusban lelki etelt es italt, Iſtennel valo meg bekelleſt, bünnek boczánattiat es õrõk eletet ſerzet. Ez igenel emlekeſtetünk hitbõl valo halaadaſra az Chriſtusban adattatot iokert egeſ eletünkben, de fükeppen mikor az û vaczoraiaual elünc, melibẽ az û titkos ioſagit velünk vġ kõzli, hogi ennek láthato es tapaſtalhato bizonſagat meg ielencze, es hitünket az

latha

Iathatatlã iok felõl meg erõſſicze. Harmadſor, Az kenieret meg ſegte hoġ mindennek abbol reſt tehetne. Ezzel ielenteret az û teſtenek meg rontaſa, melliet erettûnk aldozatra vit es halalra adot, az mi valtſagunkert. Az vaczoranak azert veteleuel meg bizonittãtik, hoġ az Chriſtuſnak eczer valo aldozattia az teſtben elegſeges mindẽ bûneinknek el tõrleſere, mẽliekert mint az Propheta mõ gia meg tõretet es meg veretet, hoġ az û ſebeiuel minket meg giogitana. It ſûkſeg arrol elmelkõdni, menit ſẽuedet legien az Chriſtus az teſtben, melinek Iſtẽ elõt oli fogonattia vagion, hoġ az kikert ſenuedet, ſoha azokat ſeme elõl el nem vetheti. Negiedſõr ez melle paranczoalatot ad, hoġ vegiûk es eggiûk, melliel az ielentetik, hoġ az û halala minekûnk haſnalt, es mi ez altal eleuenettûnk meg, es minniaian û belõle veſſûnk valaminekûl ſûkõlkõ dûnk az iduõſſegre. Mert hoġ egienlõkeppen adgia minden eknek, ezzel aſt bizonittia, hoġ az û halala elegſeges fizetes mindenekert. Ez igeuel meg hamiſſitatik az Papiſtak ſerzeſe, kik az Chriſtus rendeleſe ellen az û Miſeiek ben czak mutattiak az kenieret es az bort az nepnek, de az vtan û magok fel koppantiak, meliben bolondul kõuetik az õ teſtamentombeli papokat, kik û magokert es az egeſ nepert egiarant aldoznak vala. Mert az Chriſtũs az vaczoraban illien modot nem ſabot, hogy az Papok az halgatoknak kepekben ez ſẽt iegyel czac û magoc ellienek, es mikeppen az iduõſſegre mindennek ſulaidon hiti kiuantatik, iġ az ſent iegiekelis mindennek ſemelie ſerint kel elni, hoġ minden ûnõn magat reſeſnek eſmerie az Chriſtũs halalanac ereieben es haſnaban. Õtõdſõr aiã lia nekûnk ez kenieret, mikor eſt û teſtenek neuezi, melliel aſt ielenti, hoġ nem puſta kenier, es nem ûres ieġ ha

Esaie 53.

nem à mit peldaz valoſaggal mi velünk közli, es az Chriſtus teſteben kereſet iokban reſeſit igaz hitnek altala. Ezzel azert mint oda ala meg magiarazzuk, ſem teſteue nẽ valtoſtattia, ſem bele nem rekeſti, hanem czak arra tanit, mit ielenczen es mutaſſon az kenier, tudnia illik az ũ teſtet, meli az kũlſõ ieginek vgi mint valoſagos allattia. Az elſõ ieginek az keniernek oſtogataſarol illyen rendel tanit az iras. Az maſodik iegineknek haſonlatos modgia vagion. Mert az vaczora vtan az pohartis kezeben vötte, es ez melletis paranczolatot adot, hogi minniaian ebbõl innanak, es ennek meltoſagatis meg ielentötte mikor vy teſtamentomnak neueſte, melliet az ũ vereuel meg peczetlöt az bünnek boczanattiara. Maſodik modgia es rendi az Vr vaczoraianak nez az veuõ ſemeliekre, az az minden rendbeli hiuekre az kik ez vaczoraual meltan elhetnek. Ezekben azert elſõ az vetel, hogy az Chriſtus paranczolattia ſerint az kenieret el vegiük es kezünkel el fogiuk, hogy ez minket amaz lelki vetelrõl meli vagion hitnek altala emlekeſteſſen. Ebbõl meg ielẽtetik az Papiſtanac babonaioc, kik meg tiltiak, hogy az köſſeg az kenieret kezeuel ne illeſſe, iteluen aſt hogy az ember az ũ kezeuel az Chriſtus teſtet megh förtöſtetne, azert ük az oſtiat embernek czak ſaiaban vetik, mint ha az embernek ſaia tiſtab volna az kezenel. Ezek ellen aſt kel erteni, hogi az keresztien embernek kezeuelis kel fogni az kenieret es az pohart. Maſodſor az veuõ ſemeliben kiuantatik az etel es az ital, melliel ielentetik à hitnek termeſeti, es az Chriſtuſnak velünk valo közöſüleſe. Mert mikeppen az kenierrel es az borral taplaltatik az embernek teſte: Igy az Chriſtusban adattatot lelki iokal, tudnia illik, az bölczeſeggel, igaſſaggal, ſẽtſeggel es

valt-

valtſaggal az mi lelkünk hitnek altala tartatik es eppitte tik. Harmadſor kiuantatik, hoġ az kik elnek ez vaczorauál, tegiek eſt az Chriſtuſnak emlekezetire, auaġ mint S. Pal magiarazza, valameniſſer eſnek ez kenierbôl es iſnak ez poharbol az Vrnak halalat hirdeſſek, meli nem egieb, hanem valjani es hinni aſt tôkelleteſen, hoġ à Chriſtus egiſſer valo aldozattia elegſeges fizetes mindẽ bûne inkert, melire nezue az Iſtenis minket ôrôk eletnek fiai ua rendelt. Ez azert fû vege es iduôſſeges haſna az VR vaczoraianak.

K. Mikeppen vagiõ ielen Chriſtus az vaczorabã

F. Hoġ ez kerdes niluabban meg erteſſec tanitaſnak okaert ſûkſeg meg gõdolni à Chriſtus hanikeppẽ lehet ielẽ valami helien. Elſô ielẽ letele azert vagiõ Iſteni termeſeti ſerint, melliel mindeneket be tôlt. Ez foghatatlã es merhetetlẽ, melirôl mõgia az iras, hoġ az ẽmbernek fia mikor az fôldõn iartis az eghbẽ volt. Ezzel bir mindeneket, rõtia az hitetleneket es oltalmazza az hiueket. Maſic teſti ielẽ letele, melliet az igaz teſtnek tulaidõſaga ſerint bizonios heliet foglal, es ſoc fele heliekre eczerſmind kinẽ teried allat ſerint mint mikor Betaniabã volt, nẽ volt akkor Hieruſalẽbẽ az teſt ſerint. Es mikor az apoſtolokhoz el tauozot, es az egekbẽ fel vitetôt, nẽ volt û velek tôbbe teſt ſerint, hanẽ czak batorito es erôſſitô lelkenec ſegitſegeuel. Ebbôl meg ielentetic, hoġ à Chriſs az vaczorabã ſem lehet ielen teſt ſerint. Es azoc iras ellen tanitanac, az kik ezzel hitetik el az tudatlaã kôſſeget, hoġ à Chriſtus teſt ſerint ielẽ vagiõ à kenierrel, de lathatatlã es foghatatlãkeppen, kic tulaidonitanac az Chriſtuſnac valami tûnderes es ſemfeni veſtô teſtet, melirôl az iras ſohul emlekezetet nem teſen.

Vgian

Vgian itten forgattiak az Chriſtuſnak mindẽhato ereiet is, es ig okoskodnac nemeli peldak altal: Az Chriſtus az koporſonac kôuen altal mehetet az okoſſag iteleti ellen, az tanituaniok kôzôtis aito be zaruan ielen lehetôt, es e gieb ſok czudakat az termeßet foliaſa ellen czelekedhetet, hat eztis kûnnien meg mûuelheti, hog teſt ßerint az vaczoraban mindenût ielen legien. De ez igen bolond o koskodas, mert az Iſtennek mindenhatoſaga ot czelekedic à hol akarattia es igereti vagion, es ezen kiuûl ſoha nem czelekedik. Errôl pedig bizonios rẽdeleſe es el vegezet akarattia ninczẽ, hog az Chriſtus teſte mindenût ielen legien, melinek bizonitaſara az Chriſtus beßedet: EZ AZ EN TESTEM idegẽ magyarazattal akariak võ ni. Harmadik neueßhettiûk lelkinek, meli az Chriſtuſnak az hiueckel ¡valo egieſûleſe hitnek altala, mert ezzel lakozik az Chriſtus az valaßtottaknak ßiuôkbẽ, es ezzel û nekic eletet ad, es ûkis ezzel az Chriſtusbã neuekednec mig nem tôkelletes firfiacka leßnek: Noha azert az Chriſtus teſt ßerint el tauozot, de az û lelki aiandekinak kôzleſiuel az igeret ßerint vg vagion ielen mindenkor, hogi ſoha tûlûnk el nẽ ßakadhat, meli lathatatlan egieſûleſnec es ßûnetlen ielen letelenec es lelki taplalaſanac lathato bizonſaga az Vrnac vaczoraia Negiedic ielen lete le Sacramentom ßerint valo, meli az lelkitûl, allat ßerint ſemmit nem kûlômbôz, hanem czak enniben az menibẽ inkab meg erôſſiti es meg peczetli az mi ßiuûnkben az igiretet. Annakokaert az Chriſtus ielen vagion az igeret ßerint az vaczoraban, de nẽ az mi teſti ßaiunknac hogy aßt fogſickal ragiuc, hanem az mi lelki ßaiunknac, tudni illic, az igaz hitnec meli azoknac az, melliec nẽ latatnac allattia es bizonios el vetele. Mert ez altal leſẽ az Chriſtus

ſtus fogonatos es haſnos mi bennûnc, es ezzel oltatunc à Chriſtusbã, es ezzel veſſûnc û belôle minden lelki iokat, mellieknek az teſti etel es ital czak mutato iegie.

K: Miert ſzerzette az Chriſtus az vaczorat kenierböl es borbol?

F. Hogy ez kôzônſeges es eltetô allatokbol meg bizonicza az û hozzank valo ſûnetlen es taplalo kegyelmet. Mert mikeppen az kenierrel, es az borral az mi teſtûnk taplaltatik, azonkeppen az Chriſtusban meg ielentet kegielẽmel az igiretek ſerint, à mi lelkûnk tartatic es meg eleuenittetik, mint az Chriſtus tanit: Az en teſtem valoſagos etel, az ki eſik ez kenierbôl, melliet en adok, ſoha meg nem ehezik, mert en vagiok az eletnek keniere, az ki az egbôl le ſallottam. *Ioannis 6.*

K. Kelle mindeneckel közleni az kenieret es az bort az vaczoraban?

F. Az Chriſtus mind az kettôt egiarant ôſtogattà az tanituanioknak, es ezen rendeleſt az ſ. Pal az Corinthuſbelieknek aggia, melliel aſt ielenti, hogy mikeppẽ à Chriſtus teſte meg rontatot, es vere ki ontatot, nem czak az Apoſtolokert, hanem minden hiuôkert, azonkeppen az iegietis mindẽ rendbelieknek egeſlen kel adni. Hat à Papiſtak az Chriſtus rendeleſe ellen vetkeznek, akic, à mint ûk ſolnak az Vrnak vaczoraiat, czak egy ſemeli alat ad giak az kôſſegnek, es az ieginek maſik reſet, az bort û tûlôk meg vonnak, es vgy tanitnak, hogy az teſtel eggiût vagion az veer, azert nem ſûkſeg az bort adni, de atkozot okoskodas, acki az Iſten igeienek es rendeleſenek ellene vagion.

Mit

K. *Mit kel itelni az vaczoranac kenierröl?*

F. Iollehet az Chriſtus oſtogatta az vaczorat kouaſtalan kenierrel, mind az altal errôl nem adot ſemmi paranczolatot. Honnet az iras czak vgi tanit, hoǵ à kenieret vôtte, de minemû keniernek kellet lenni, arrol ſémit nẽ emlekezik. Touabba az kouaſtalan keniernek etele nezet az tôruennek arniekara, meli moſtan meg ſûnt. Annakokaert kereſtieni ſabadſagban vagion valaminemû kenierrel akaiunk elni, czak hoǵ az baluaniozas ettûl tauoli legien. Miert pedig hoǵ ez moſtani ûdôben kôzônſegeskeppen elûnk kouaſos kenierrel, vgian ezent illik nekûnk az vaczoraban meg tartanunk. Hoǵ pedig ſ. Pal à hiueket kouaſtalanoknak mongia, emlekezic az ô teſtamentombeli kouaſtalan kenierekne valoſagokrol, meli peldaſta az tiſta es ſent eletet, es immar az hiuek nem az kûlſô arniekban, hanem ennek iedzeſeben es allattiaban foglalatoſok. Az Papiſtak oſtiaiaual pedig az kereſtien embernek az vr vaczoraiabã nem ſabad elni. Elſô oka ez Mert à ſ. Pal es az Euangeliſtak aſt iriak, hoǵ az Chriſtus kenieret adot, es oſtiat nem ſût ôt, es ollian kenieret oſtogatot, az minemûuel kôzônſeges ſokas ſerint ackoron el tenek. Az oſtia pedig noha liſtbôl czinaltatik, mind az altal annira el vekonittatik, hogy az teſtnek taplalaſara mindeneſtûl fogua alkolmatlan leſen, es meeg az kenierneк neuetis meltan nem viſelheti. Szûkſeg azert az Chriſtuſnak peldaiat ebben kôuetni, es az kôzônſeges kenieret meg tartani. Maſodik, az Iſten nem akar tiſteltetni emberi talalmaniockal. De az oſtiat az Papa rendelte, hog ez vekoni allat kônniebben teſte valtozhatnek. Azert az Iſten ezzel nem akar tiſteltetni. Harmadic, Az o-

1. Corint. 5.

ſtia az baluaniozaſnak vg̃ mint iele volt, mert eſt mindẽ miſeben meg varaslottak, az iget rea fugtak, es az û hamis velekedeſek ſerint Chriſtus teſteue czinaltak es Iſtẽ gianant imattak. Ez azert vg̃ mint az Antichriſtuſnak billiege volt. Hat mikeppen az iambor firfiu nem kedueli az û feleſegen az páraznanak aiandekat es ruhaiat: Azonkeppen az Chriſtuſis az Beliallal ô ſue nem ter, es az Antichriſtus ſerzeſet ſemmikeppẽ nem iaualhattia. Hog̃ pedig ez baluani imadaſra valo legien, meg mutattia az neueis. Mert Hoſtianak, az az, aldozatnak hiiak, es aſt ite lik, hogy ebben az Chriſtuſt naponkent meg aldozzak. az formais ezent mutattia, mert erre feſûlet kepet czinalnak, az Iſtennek paranczolattia ellen, ki meg tiltotta, hog̃ ſemmi haſonlatoſſagot ne czinalliunc, es aſt ne imagiunc Ezokaert az Propheta knalis az Iſten az hiueknek aſt igeri, hog̃ az baluanioknak neuetis ki vonſa az û ſaiokbol, es az bûdôs huſt ki irtia az û fogok kôzzûl. Azert az baluaniozaſnak ſemmi modgianak, az kereſtienek kôzôt meg nem kel maradni. Negiedik. Az ieginek es az iegyzendônek valami haſonlatoſſagbol egyezni kel: De az oſſia Chriſtus teſtenek eltetô ereieuel nem eggiez, miert hog̃ nem taplal. Azert nem illik ezzel az vaczoraban elni, mert az Iſten az ſent iegiet kôzônſeges taplalo allatbol ſerzi, mint az kereſtſeget azon vizbôl az melliel elûnk. Az vaczoratis nem valami kûlômkôzô kenierbôl hanem azonbol, a melliel naponkent taplaltatunk, rendeli, hog̃ ezzel meg ielentſe az û hozzãk valo attiai io voltanac ſûnetlẽ ki aradaſat. Azert az vaczoraianac kenieret nem az kûlſô formaual kel meg valaſtani az kôzônſeges keniertûl: hanem czak az iedzeſel, a melliet viſel az Chriſtus teſtere nezue, Ezekbôl meg ielentetik, hog̃ noha az

mi

miből az oſtia ezinaltatik, Iſtennek io teremtet allattia, mind az altal az botrákoſtato forma es à baluaniozas oli vtalatoſſa tötte, hog ezzel az kereſtiẽ ember ſ. iegi heliet ſemmikeppẽ nem elhet io lelki eſmerettel. Mert noha az tiſtanak minden tiſta, es Iſtẽnek ſemmi teremtet allattia meg nem vetendő, mind az altal valami az baluanioknak aldoſtatot, azo helien es azon vegre es azon baluaniozo formaban, az kereſtien azzal nem elhet. Hőnet ez kőuet kezik, hog ackik az oſtiat oltalmazzak, az Euãgelio mellet nẽ iarnac egieneſſẽ, hanẽ az Antichrűs fele ſantalnak.

K. Mikeppen mondatik az kenier Chriſtus teſtenek?

F. Erről eleitűl fogua ſok viſſa voniaſoc es kűlőmbőző ertelmek voltanak az bőlczek kőzőt. Elſő ertelem az Papiſtake, akik aſt tanittiak, hog az igenek mondaſa altal à kenier Chriſtuſnak termeſet ſerint valo teſtue valtozic, es ez vtan az oſtiat, mint az Iſtent vgi imadgiak, ſőt aſt kialtiak, hog az keniernek czak kűlső ſine marad meg, de az allatti a el valtozik. De ez fele el fordult elmeiű emberek tapaſtalhato hazugſagot oltalmaznak. Mert valami mas allatta valtozik, kűlőmbőz az előbbitűl, mind allattiaual mind tulaidonſagaual, mint az Moſes palczaia kigioua valtozik. Az Chriſtus az vizet borra valtoſtatta, es az vtan mind ereieuel, mind iziuel kűlőmbőz az viztűl; Igi az Loth feleſege ſo baluannia leſen, es az emberi termeſetet ſemmi rezből meg nem tartia. De az kenier ha ſazſor az iget rea mondanakis azon előbbi allattiat es izit tartia meg. Hat ſemmikeppẽ teſte nem valtozik. Peldanak okaert, az fel teteter czeger az ű allattiaban nem valik borra, hanen czak tiſtiben valtozik meg. Igi à kenier

nier allatiaban, ſemũnckel lattiuk, hogi ſemmi valtozas nem eſik, hanem meg valtozik az ũ tiſtire nezue, hoġ az meli kõz kenier vala, immar Chriſtus teſtenek iegiet viſellie. Erre aſt ſoktak felelni az Sophiſtak, hoġ az kenier ben termeſet ellen vagion az valtozas, melliet az okoſſag meg nem foghat es az kũlſõ erzekenſegis megh nem eſmerhet, es az mi az ſemnek itiletire nezue kenier nek lattatik az ũ allattiaban teſte valtozot. Ennek meg bizonitaſara egieb erõſſeget nem tudnak elõ hozni, hanem czac eſt forgattiak: EZAZENTESTEM. De erre aſt kel felelni, hoġ az igek igaz ertelmenek el forditaſa nem bizonitas. It azert irasbol aſt kellene meg erõſſiteniõk, hoġ az kenierben effele valtozas legien az termeſetnek foliaſa ellẽ, melliet eġ bõtũuel ſem erõſſithetnek. Annak okaert az kereſtien embernek ez fele bolond velekedeſt el kel tauoſtatni. Maſodik ertelem azoke, az kik aſt hirdetik, hoġ az kenier az Chriſtuſnak valoſagos teſte, es az kenierrel, auaġ az kenierben, auaġ az kenier alat, nem ieġ ſerint, hanem allat ſerint ielen vagion, es minden ve uõckel kõzõltetik. Ez ertelmet ſok ſantalan erõſſegekkel, es ez mellet tũzzel, feginerrel es tõmlõczel akariak meg erõſſiteni.

ELSõ ELLENVETES.

Az Chriſtus beſſedehez ſemmit nem keltenni: De az Chriſtus azt mondotta: Az kenier en teſtem, es nem atta azt melleie: Az en teſtemnek iegie. Hat az kenier valoba Chriſtus teſte.

F. Az Chriſtus beſedenek igaz magiarazattiaual, ſem-

mit nẽ adunk az û igeiehez, hanem az homalios beſedeket niluabban valo igeckel magiarazzuk, az ſ. iraſnak foliaſa ſerint, mint à Chriſtus, vtnak, aitonak, ſôlô tôkenek es botrankozas kôuenek mondattatik, de nem allat ſerint, hanem czac haſonlatoſſaggal: Ig az Huſueti baran Chriſtuſnak mondattatik, nem hog az barani allat ſerint Chriſtus volna, hanẽ hogi az iôuendô Chriſtuſnak peldaia es vezerlô iegie volt. Hat nem czak az igekre, hanẽ kiualtkeppen az ertelemre kel nezni, es az irasban valo ſolaſnak modgiat es ſokaſat kel kôuetni. Touabba ez ellenuetes û magokat pirongattia. Mert az Chriſtus ſoha nem mondotta, hog az kenier valoſagos teſt legien, auag pedig az kenierrel az û teſte ielen legien. Hat az igekhez heaban ragaſkodnak az Chriſtuſnak es az derek ſent iraſnak ertelme ellen.

II. ELLENVETES.

Azt veſsük az vaczoraban az mi adattatot eret tûnc: De az Chriſtus teſte adattatot, nem az iedzô kenier. Hat nem az puzta auagy iedzô kenier adattatic, hanem à Chriſtuſnac valoſogos teſte:

F. It az iegyet az iegzendôuel ôſſue zauariak. Mert mind az kettô adattatik, de kûlômb moddal. Veſsûk az kenieret, vg mint az Chriſtus teſtenek bizonios peczetit. Veſsûk az Chriſtus teſtetis minden iauaiual egietemben, de lelki ſaiunkal az igaz hitnek altala, melliel à Chriſtuſſal egieſûlûnk, es û benne neuekedûnk. Igaz azert ez, hog az kenier, az Chriſtus teſtenek, meli erettûnk halalra adattatot, peczete es zalaga: De ebbôl nẽ kôuetkôzik hogi az kenier Chriſtuſnak valoſagos teſte legien, auagy

az kenier alat, vagi mellette, vagi bẽne, vagi fölötte legien valoſaggal es allat ſerint.

III. ELLENVETES.

Az Chriſtus teſte az Iſtenſeggel eggiesült, es az Iſtenſegnec tellieſſege û bẽne allat ſerint lakozik, ſot megis diczöittetet: Hat mindenût az Urnac Vaczoraiaban ielen lehet teſt ſerintis.

F. Az ket termeſet az Chriſtusban nem egieledet ôſſue, es eggik az maſik tulaidonſagat nem vötte maganak, ſem az emberſeg Iſtenſegge nem valtozot. Azert az diczöiteſſel az emberi termeſet nem valtozot meg az û allattia bã, hanem az giarloſag es halandoſag vetetöt el, de mind az altal, az iras vg tanit, hogi az Chriſtuſnak az eghben kel lenni, mig nẽ mindenec heliere allattatnac, es onnat variûk ûtet el iöuendönek. Mert à mint valoſaggal fel ment, ig valoban ot vagion, es onnat iû el az iteletre. Hat nem kel ûtet teſt ſerint az vaczoraban kereſni. Touabba az minemû okoskodaſt az Iſtennek iobiarol veſnek, arra maſut meg feleltünk.

K: Mit iegiez az Chriſtus teſte az irasban?

F. Elöſor az Chriſtus teſte az emberi termeſet melliet vöt az Mariatul, minden tulaidonſagiual egietemben az bün kiuül. Errol mongia a S. Pal, hog meg holt az teſtnec giarloſagabol, es hog Dauidnac maguabol vagion az teſt ſerint. Ez teſtet ſenkinek û nem adgia külſö etelre. Maſodſor Chriſtus teſtenek mondattatik az aniaſſentegihaz, az lelki eggieſſegre nezue. Mert nikeppen az tagok az fütül viſeltetnek, es attul veſnek eletet, azonkeppen

Hebr. 4. *1. Corin 12* *Roman. 12.* *Epheſſ. 5.*

az Chriſtus feie az Aniaßentegihaznak, es ũ vele az hiueknek valhatatlan eggieſũleſek vagion, mint az fũnek az egeß teſtel. Harmadßor, az kenier az vaczoraban mondattatik Chriſtus teſtenek, nem allat ßerint, hanem az menire Chriſtus teſtenek iegiet es peczetit viſeli.

K. Mikeppen mondod hat az kenieret Chriſtus teſtenek?

F. Tißtire es iegizeſere nezue. Mert à kenier, az igenec altala rendeltetik erre, hog̃ Chriſtus teſte legien, de nem valtozaſal, ſem az teſtnek ielen leteleuel, hanem kũlſõ es lathato bizonſag tetellel. Ez magiarazatnak pedig, hogy az irasbol legiẽ helie, ſok erõſſegeckel meg bizonittatic mint ez kõuetkõzendõ okokbol meg ielentetik. Az elſõt veßũk az Sacramentomnak reßeibõl. Mert minden ſacramentomban az ieg̃ es az iegizendõ meg valaßtatik. Hat az Vr vaczoraiabanis az kenier iegy es emlekeßtetõ peczet, az Chriſtus teſte pedig annak valoſagos allattia. Ha pedig az kenier az Chriſtuſnak termeßet ßerint valo teſte leßen, nem lehet eczerſmind ieg̃ es iegizendõ, mint az Corona es az Iſtap az kirali birodalõnak iegie, de mind az altal az Iſtap nem birodalom ſem orßag. Valakik azert az kenieret allat ßerint valo teſtnek mongiak, igaz ſacramentomot nem eſmernek.

I I. Maſodik erõſſeg vetetik az ßent iegieknek kõzõnſeges tißtekbõl: Mert minden ßent iegi az Chriſtusban adattatot igereteknek erõſſege. De az ß. Pal vg̃ tanit, hogi
Romano. 4 az kõrniũlmetelkedes az hitbõl valo igaſſagnak peczeti. Hat az Vr vaczoraiabanis az kenier peczeti az Chriſtus teſtenek, es az hitbõl valo meg igazulaſnak. Mikeppen azert az kõrniũlmetelkedesbẽ az iegi allat ßertnt megh

va-

valaſtatik az iegizendôtûl,azonkeppen az vrnak vaczoraiabanis, melliet az fel papiſta kereſtienek eſekben nẽ akarnak venni.

3. Harmadik erôſſeget vehetûnk az Chriſtus tanitaſabol,aki ig ſol:Eſt valameniſer veſitec az en emlekezetẽre tegietek,Hat az kenier az Chriſtus teſtenek es halalanak emlekezeti,Annakokaert nem az Chriſtus allat ſeſerint valo teſte, hanem az û egiſer valo aldozattianak, es ennek reank aradaſanak emlekeſtetô bizonſaga.

4. Negiedik,az vaczoraban leuô maſodik ieginek tulaidonſagabol.Mert az Pohar vy teſtamentomnak mondattatik nem allat ſerint, hanem tiſti es bizonſag tetele ſerint, es az mint az nem valtozik vêrrẽ: ig az kenieris meg marad allattiaban es tulaidonſagaban, noha tiſtiben meg valtozik.Ha azert az teſt ragok meg engedik,hogy az pohar,auag az poharban leuô bor tiſti ſerint vy teſtamentom,Aſtis meg kel ſûkſegkeppen engedniek,hog à kenier,iegizeſe ſerint legien Chriſtus teſte.

5. Ôtôdik.Ezis erôs bizonſag, hog az ſ.Pal az aldas, auag meg ſenteles vtanis az kenieret nem teſtnek,hanem kenierneknek neuezi eſt monduan: Aki ez kenierbôl meltatlan eſik,iteletet veſen maganak.Ha pedig allat ſerint valo teſt,immar nem kenier volna. Erre az ſûlt Papiſtak aſt mongiak,hogi az teſt mondatik kenierneknek az elôbbi allatra nezue,miert hogi az kenier Chriſtus teſteue valtozot.Az maſik rendbeliek pedig aſt felelik,hog à ſinre nezue mõdatik kenierneknek. Ez okoskodas meg ronttatic ezzel, hogy az iras à ſ. iegiekben ſoha ez fele valtozaſt nem iſmer.

6. Hatodik.Ez ertelem meg erôſſittetik,haſonlatos ſolaſoknak rendibôl,melliekben az ieg es az iegizendô az

1. Corin. 10 ſ allattiaban meg marad. Az huſueti barani Chriſtuſnak mondatik nẽ valtozas ſerint, hanem az menire az iouendõ Chriſtuſnak kûlſõ peldaia volt. Az puſtaban leuõ kûſiklarol ſ. Pal aſt bizonittia, hogi az Chriſtus volt. Mert

Titum 3 ûtet peldaſta. Az kûlſõ kereſtſeg vionan valo ſûleteſnek ferdeie, miert hog az lelki meg viulaſnak peczetes leuele. Az ſouaruanis Iſten frigienek mondatik az kõteſre nezue, melliet adot Noênak ennek bizõſagara, hogi tõb be az fõldet viz ezõnnel el nem veſtene. Az fõldbe hintetet magotis az Chriſtus Iſten igeienek neuezi haſonlatoſſagara es iegizeſere nezue. Az minemû ſolaſnak mod giat azert be veſſûnk az tõb ſent iegiekben, vgian azont kel eſmernûnk az VR vaczoraiabanis.

Epheſeos 3. 7. Sz. Pal à Chriſtus velûnc valo egieſûleſnek modgiat ſepen meg iria ez igeckel: Lakozik az Chriſtus az ti ſiuetekbẽ az hitnek altala. Az hit pedig az lathatatlan iok-

Hebr. 11. nak erõs bizonſaga. Azert mi az Chriſtuſnak iauaiban nem teſti ſaiunkal, hanem lelkiuel es igaz hittel eggieſûlûnk. Mert az Chriſtus vg tánit, hogi az teſt nem haſnal

Ioannis 6 ſemmit, hanem az lelek az ki meg eleuenit. Az iras azert az hitet es az bûnnek boczanattiat, giakorta az ételhez es az italhoz haſonlittia, mint az Chriſtus mongia: Bodogok akic ehezik es ſomiuhozzak az igaſſagot. Az Eſaiaſ

Eſaiás 55. is ig tanit: Iõuetek ſomiuhozok az vizekre. Az lelki ehſeg azert es ſomiuſag, lelki etelt es italt kinan, melinek bizonſagara az Chriſtus ez vaczorat ſerzette.

8. Erõſſeget kel venni az Chriſtus teſtenek tulaidonſagabol, meli noha meg diczõitetet, mind az altal bizonios heliet foglal, mint az iras mongia, hog û neki az eghben kel lenni, mig nem mindenek heliere allattatnak, honnet vãriûk ûtet az iteletre. Azert teſt ſerint az vaczoraban

min-

minden helieken nem lehet. Ielen vagion pedig az Chriſtus az igeret ſerint, az ũ lelki ereieuel es taplalaſaual az hitnek altala.

9. Ez ertelem à mi hitũnknek egik agaual ſem ellenkezik, de az ellenkezõ vallasbol ſok ektelen es iſoniu dolgok kõuetkõznek, melliek az kereſtieni hitben meg ũtkõznek: A kic aſt ertik, hogy Chriſtus teſte az kenier allat ſerint, ſũkſeg hogy az Papiſtak valtozaſatis be vegiec. Mert ha az mi kenier volt, immar valoſagos teſt, niluan azza kellet valtozni. Ha pedig aſt valliuk, hogi az kenierben, auagy alatta, vagi felette vagion az Chriſtus teſte. Iſtenſegge kellet az teſtnek valtozni. Mert ãnak tulaidon ſaga neki adattatik. Ezis kõuetkõzik, hogy rõlãdo es veſſẽdõ à Chrũs teſte, melliet az ẽberek fogockal meg ragnac es meg emeſtenek. Ha az hitetlenek à Chriſtus teſtet meg ehetnek, el nem veſnenek, mint a Chriſtus mongia. A ki eſi az en teſtemet es iſſa az en veremet, ſoha meg nẽ hal. De miert hogy ezek el veſnek, az Chriſtus teſtet nẽ eſik.

10. Az Chriſtus tanituan az ũ teſtenec eteleröl, feddi az Capernaumbelieket, hogi kũlſõ es veſendõ etelröl gondolkodnanak, es iſoniodnanak az veres teſtnek eteleröl, es aſt feleli nekiek, hogy az teſt nem haſnal, az az, az teſti etel nem adhat eletet es iduõſſeget. De az lelek aki meg eleuenit. Ez pedig nem egieb, hanem az Chriſtuſnak idue zitõ kegielme es lelki taplalo ereie, es az bũnbõl valo meg eleuenedes, meli adattatik az ũ halala es fel tamadaſa altal. Ebben azert meg valaſtia az lelki es az teſti etelt, es meg magiarazza, miczoda legien az ũ teſtenek etele, tudnia illik, az lelki meg eleuenedes. Ezokaert az lelki etelbõl nem ſũkſeg teſtet czinalni, miert hogy ez nẽ haſnalhat az iduõſſegre.

11. Az kereſtelő Ianos ű magat az Chriſtuſtul ezzel va laſtia meg, hogy ű vizzel moſogat, az Meſſias pedig kereſtel ſent leleckel ez tűzzel. Ahol aſt ielenti, hogy az tanitok az kűlső ieginek ſolgai, de annak valoſagat űk nem adhattiak, hanem aſt kel venni à Chriſtuſtul, ebből azert az kőuetkőzik, hogy az Vr Iváczoraiabanis az tanitok az ieginek ſafari, es az peldazo kenieret oſtogattiak, de az iegizendőt, annak az teſtet, es az bunnek boczanattiat az Chriſtus agia az igiretek ſerint az hitnek altala.

12. Az mikeppen az attiak őttenek es ittanak az Chriſtusbol, miis azonkeppen eſzűk az Chriſtuſnac teſtet. De az attiak őttek az lelki etelt az Mannat, à menire az igerte tet Chriſtuſnac peldaia volt, es miert hogy czak az iegiet vettek ſokan ű kőzzűlők el veſtenek. Hat az vaczorabā- is az kenier az Chriſtusban adattatot lelki ioknak latha- to bizonſaga, es az mikeppen az kőſikla es az Manna al- lat ſerint nem volt Chriſtus, hanem czak mūtato iegi, a- zonkeppen az kenieris nem valoſagos teſt, hanem vezer lő es igazgato iegi az Chriſtuſnak teſtere, es abban kere- ſet lelki iokra.

13. Az mit az Chriſtus fel vőt es meg ſeget, vgian azont atta az tanituanioknak etelekre. De az iras vg tanit, hogi az kenieret fel vőtte es meg ſegte, nem az ű teſtet. Hat az kenieret atta kűlső etelre az tanituanioknak.

14. Valami az embernek ſaian be megien, veſzedő es ki vettetik, mint az Chriſtus tanit: Az Chriſtus teſte pedig nem veſzendő. Hat az Chriſtus teſte az embernek teſti ſa- ian be nem mehet.

15. Hat az kenier az Chriſtuſnak valoſagos teſte, ſűkſeg hogy elő teſt legien, es eges Chriſtus, lelekből es teſtből. Ha pedig illiē leſen, az kenieret imadni kel. De az kenie ret imadni rettenetes baluaniozas; Hat az kenier nem le-

het Chriſtuſnak valoſagos teſte, hanem annak bizonſaga es iegie, es mint az kirali palczat nẽ tiſztelheted vgi mint à kirali ſemeliet, azonkeppen az kenieret vradnac es imadandonac nem monthatod.

16. Valaki az Chriſtus elõ teſtet meg rontia es meg eſi, gilkos az. De az teſt ragok meg akariak fogockal rontani es enni az Chriſtus teſtet. Hat ezek Chriſtus gilkoſi igiekeznek lenni.

K. *Miert adgia az iras az iegizendõnek neuet az kûlſõ iegire?*

F. Ezzel meg bizonittatik az Iſten lathatatlan igeretinek erõs es alhatatos volta: Mert az Iſten à mit az igenec altala mutat, minden ketſegnek kûl az hiueknek meg adgia. Ezert mongia az iras, hogi az Iſten az û aiandekit es igeretit meg nem banhattia. Hat Iſteni meltoſaganak ellene volna, ha az iegiek, melliek Iſtennek peczetes leuelei üreſſek es haſontalanok lehetnenek. *Roman.11.*

K. *Hani fele etel vagion az vaczoraban?*

F. Eggik kûlſõ es teſti, meli az iegieknek vetele. Ez õ magaban ſenkinek õrõk eletet nem adhat, mint à S. pal az attiakrol bizonſagot teſen, hogi az lelki etelt võttek, de mind az altal az Iſtennek kedue nem mindenekbẽ telliefedet be. Lelki etelnek mongia pedig az Mannat, az meni re az lelki keniernek, es az Iſtennek velek kõtõt igeretinek, kûlſõ bizonſaga volt, noha õk az û hitetlenſegek miat ennek valoſagat el nem vehettek. Maſodik etel lelki meli nem egieb, hanem az Chriſtuſſal valo eggieſüleſünk az hitnek altala. Ez hit teſi azert az Chriſtuſt es az remelendõ iokat ielen valocka, es ennek oli hoſu keze vagiõ *1. Corin.10* *Hebr.11*

hogi ſinten az Chriſtuſig ér, hogi ez altal az Iſtẽnek az Chriſtusban rekeſtetet kenczei mi reank aragianak. Ebbôl azis meg ielẽtetik, hog az hitetlenek nẽ veſik a Chriſtus teſtet, mert ebben elet vagion, es czak az lelki ſaial az igaz hittel vetetik. Hat az hitetlenek czak az kûlſô puſta iegiet veſik, es az Chriſtus teſteben reſek nem lehet.

K. Miert mondatik az Pohar vy teſtamentomnac?

F. Mert az poharban leuô bor, emlekeſtetô bizôſaga az Chriſtusban tôt igeretnek az mi bûneink boczanattia es ôrôk eletûnknek meg adaſa felôl, melliet az Chriſtus az û halalaual meg erôſſitet. Mert à mint ſ. Pal mongya, Szûkſeg hogi az teſtamentom teuônek halala iarullion melle, Hog pedig borral oſtogatta az vaczorat, az Chriſtus mondaſabol meg bizonittatik: Nem iſom tôbbe az ſô lônek giûmôlczebôl. Ittis az Papiſtak az vr ſerzeſet meg vtalliak, es az borhoz vizet egielitenec, miert hog à Chriſtus oldalabol ver es viz ſarmazot ki. De ez fele okoskodas, ſem az Vrnak, ſem az Apoſtoloknak eſekben nem iutot volt. Azert az kereſtien embernek ſem illik kôuetni. Touabba az bornemiſakrol, es az kik oli tartomanbã laknak, hol borral nem elhetnek, aſt kel itelni, hog az mi nemô italnak neme nalok vagion, azzal az bor heliet elhetnek. De ahol bor talaltatik nem ſabad meg valtoſtatni, hog az io italnak neme, az lelki es bôczûletes italnak peczeti legien.

K: Miczoda az teſtamentom?

F. Az Iſtennek kôteſe, meliben az embernek igeretet
Geneſis 17 teſen, es viſontag ennek engedelmeſſeget kiuãnia, mint az Abrahamnak igeri: En te Iſtened leſec; Te pedig iary en elôttem, es leg tôkelletes.

Hany

K. Hany fele az teſtamentum?

F. Az iras ket felerôl emlekezik. Eggik ô maſik vy. Az ô Teſtamentom Iſtennek kôteſe az Iſrael nepeuel az Moſeſtul ki adattatot tôrueni es rend tartaſok ſerint, hogi ezzel az nepet az ũ tiſteletire tanitana, es emlekeſtetne az iôuendô Meſiaſrol, à kiben ez fôldnek minden nemzetſegi meg aldatnanak. Az vy teſtamentum pedig az Iſtẽnec beuſeges kegielmenek ki aradaſa az Chriſtusbã melibẽ igertetik minden valaſztottaknak bũn boczanattia, megh igazulas, es ôrôk elet, az hitnek altala. Az vy teſtamentôban pedig ímez negy dolog foglaltatik be. Elſô az kegielmnek igereti, meli az Chriſtusban ielẽtetet meg. Maſik az hit, mint az iras mongia Abrahamrol. Hin az Iſtennec es ez ũ neki meg igazulaſra tulaidonittatek. Harmadik az engedelmeſſeg, meli az Iſtennek kedues aldozattia: Negiedik az kûlſô iegy meli az Iſtentûl igertetet ôrôkſegnek peczetes leuele.

Hierem. 31. Act. 8. Geneſis 22. Galatas 4.

Geneſis 15. Roman. 4.

K. Hany kûlömbſeg vagion ez ket teſtamentom kôzôt?

F. Elſô: Az ô kôttetet az ô embernek ereiere, es ez altal erôtlenne leſen nem ũ magaban, hanem az embernek elegtelenſegeert. Az vy pedig az Chriſtusban igertetôt kegielmen eppitetôt fel, es ũ benne veghez megiẽ. Maſodik. Az ô melle adattatak, az Ceremoniak, es az Moſeſtûl ſereztetet rend tartaſok, es az igat az Attiakis nehezen viſelhettek el: De az vyban minden effele peldazo arnie kok meg ſũntenek. Harmadik az ô az embereket ſũlte az rabſagra. Az vy pedig ſabadſagra. Negiedik az ônak ſolgaia volt az Moſes, de az vy auagy az kegielem es az valaſag

Actorũ 15. Coloſſen 2. Galatas. 4.

valoſag, az Chriſtus altal adattatot. Ótódik az oban iö-uendó dolgoknak peldazo iegiei voltanak. Az vyban pedig az be tellieſedet igeretnek iegiei vannak. Hatodic kűlömbſeg. Az ô teſtamentom az oktalan allatoknak vereuel erôſſitetet meg. Az vy pedig amaz artatlan baran-
a Petri 1. nak dragalatos vereuel peczeltetetet meg. Hetedik az ô teſtamentom bizonios nepet kôtelezet. Az vy pedig ſemeli valogataſnekűl mindẽ hiuô poganiokra ki arad. Az Vr vaczoraia azert ennek az vy teſtamentomnak pecze-
Eſaie 59. ti, melirôl az Iſten az Prophetak altal tôt volt igeretet, mint az Eſaiaſnal mongia: El iű az Sionbol az ſabadito, es az Iacobnak alnokſagit el veſi. Es ez ű velek az en kôte-
Romano. 11 Hierem. 31 Hebr. 8. ſem, mikorô az ű bűnôket el veſem. Az Hieremiaſnal er-rôl ſol: Ime el iűnek az napok, es be tellieſitem az Iſraelnek es az Iudanak hazan az en kôteſemet, nem az teſtamentom ſerint, az melliet tôttem az attiackal: Adom az en tôrueniemet, az ű ſiuekbẽ, es leſek ű Iſtenek, ők pedig leſnek en nepeim.

K. *Hani vege es hazna vagion az Vr vaczoraianak?*

F. Elôſôr ẽlekeſtet az iduôſſegnek erdemlô es fizetô o karol az Chriſtuſnak engeſtelô aldozattiarol, mint ez igekben meg ielenti: Eſt tegietek az en emlekezetemre. Ez emlekezet pedig nem czak az lôt dologra nez, hanẽ az hitetis be foglallia, mellielaz Chriſtuſnak iauat el veſſük. Maſodſor emlekeſtet az vy teſtamentomrol, auagy az Iſtennek Chriſtusban ki ielentetet hozzank valo iokeduerôl. Harmadſor emlekeſtet az bűnnec boczanattiarol, meli az Chriſtus aldozattianak giűmôlcze, mint ez igeckel megh bizonittatik; Ez pohar vy teſtamentom az

en

en veremben, ki ſokáknak bűnöknek boczanattiara ki ontatik. Negiedſer. Az mi hitűnket erőſſiti az lelki igere tek felől. Ötödik, emlekeſtet az igaz attiafiui ſeretetről, mert azon eģ kenierből eſſűnk, eģ poharbol iſſunk, eģ at tiank, egi kőzbeniaronk, es eģ őrők eletűnk vagion. Erről mongia à ſ. pal; Sokan eģ teſt es eģ kenier vagiunk, es minniaian eģ kenierből reſeſűlűnk. 1. Corint. 10

K. Mikeppen kel az embernec ű magat keſsiteni az Vr vaczoraianac vetelere?

F. Erről ſ. Pal igi tanit: Meg proballia az ember ű magat vgi egiek ez kenierből, es vģ igiek ez poharbol. Mert valaki probalaſnekűl eſi es iſſa iteletet veſen maganak; 1. Cor. 11.

K. Hany dologban vagion az probalas?

F. Haromban, Elől ſőr az ertelemben, hoģ az ember az ſent vaczoranak titkos ereiet es meltoſagat ercze, az Iſtē nek hozzank valo ſeretetiről, az Chriſtuſnak engeſtelő aldozattiarol, az bűnnec nag voltarol, bőczűlettel es Iſte ni felelemmel, az ſ. ieginek vetelenek előtte es vtanna el melkedgiek. Maſodſor al az igaz hitben, melliel az latha to ieginek vāloſagat el veſſűk, es az Chriſtuſſal vģ egieſű lűnk, hogi immar ű ellien mi bennűnk es mi ű benne. Ez hitnekűl az vaczora nem haſnal az embernek, ſőt inkab artalmara es karhozattiara vagion. Harmadſor al az vy es kereſtieni eletnek kőueteſeben, az kegieſſegben, az i gaſſagban, az iozanſagban es az attiafiui ſeretedben. Az ert oli ſādeckal kel vennűnk az vrnak vaczoraiat, hogy ez vtan lelkűnk eſmereti ellen az bűnnek ne elliűnk. To uabba az iteletnek es az karhozatnāk nem az ſent iegy ſerző oka, hanem az emberekben valo hitetlenſeg, meli mind az iget ſmind az ſ. ieget halalra fordittia.

K. Kelle elni az Vr vaczoraiaual mindē idōbē?

F. Ez kerdesrōl ſūkſeg igaz ertelmet venni. Mert ez moſtani idōbē tamattak oli teueligō ēberek, kik aſt hirdetik, hog az Chriſtus az vaczorat czak az Apoſtoloknak ſerzette volt, es ezzel ūket az kōuetſegre kesitette, moſtan penig nem volna helie à hiuek kōzōt. De ezeket à ſ. Pal tanitasa meg hamiſſittia, ki az vr vaczoraianak vetelet az Vrnak ſerzeſe ſerint rendelte az Corinthusbeliek kōzōt, es eſt mondotta, hog valamenīſer veſik az Vrnak halalat emlegeſſek es hirdeſſek miglen el iū, meliben aſtis ielenti, hog az vaczoraiaual nem egīſer, hanem ſok ſor es giakorta kel elni. Annak felette, hogi ez vaczorat ſūkſeg meg tartani, mind vilag vegezetig. Mert mikeppē az teſtamentomnak vere, minden idōbeli hiueket megh moſogat az būnbōl, azonkeppen az ſent ieg-is mindenekre egienlōkeppen tartozik.

AZ ANIAZENTEGIHAznak niomoruſagarol.

K. Miczoda az Niomoruſag?

F. Az Iſtennek igaſſaga ſerint az emberekre boczatta tot haboruſag az būnert, meliben meg mutattia az būn ellen valo haragiat, es az hiueket tanittia az alazatoſſagra, giakorlia az hitben es indittia az ſegitſegūl valo hiuaſra, hog ez altal ez vilagtul ūket el ſakaſtuan, kesicze amaz terhes diczōſegnek el vetelere.

K. Hany

K: Hany fele az niomoruſag?

F. Az regi bôlczek es kiualtkeppen az Gôrôgôk azokara es vegere nezue, az niomoruſagot negy felenek mõdottak. Eggik engeſtelô maſik bizonſag teuô, harmadik bûntetô, negiedik probalo, melliekrôl à tẽt irasban eleg bizonſagok vannak.

K. Miczoda az engeſtelô niomoruſag?

F. Az Chriſtuſnak erdemes es kedues aldozattia, es fizetese, melliel igaz leuẽ ſenuedet egiſſer az bûnôkert, hogi minket az Iſtennel meg bekeltetne. Ennek pedig okairol ſoltunk az Chriſtuſnak ſenuedeſeben.

K. Miczoda az bizonſag teuô niomoruſag

F. Az igaz tudomani vallaſanak verontaſſal es halallal valo meg peczetleſe erôſſiteſe, melirôl az Dauid eckepẽ tanit: Bôczûletes az Vr elôt az û ſentinek halala. Az ſ. Palis az û halalat aldozatnak neuezi. Mert az û ſenuedeſe Iſten elôt kedues volt, es az û rea bizot Euangeliomot ez altal igaznak lenni bizonitotta. Effele draga ſenuedeſnek elsô oka az Iſtennek tiſteſſegere nez. Maſik az tudomannak meg erôſſiteſere. Harmadik az erôtleneknek batoritaſara, kik az ſenteknek peldaiockal indittatnak à tudomani mellet valo ſenuedeſre, mint ſ. Pal mongia, hogi ſok attiafiak az û fogſagabol batorſagot veuen, felelemnekûl mertek az Iſtennek igeiet ſollani. Negiedſer ez teſti eletnek el veſteſeuel bizonſagot tôttenek az iôuendô ôrôk eletrôl, mint az Chriſtus mongia, hogi à ki eletet û erette el veſti, az eletre ſûli aſt. Sz. Palis ez teſti es iſoniu halal ellen magat biztattia amaz diczôſegnek Coronaiaual, es az ôrôk elettel, meli moſt az Chriſtusban el reite-

Pſal. 115

2. Timo. 4

Philip. 1

Luc. 17

2. Timo. 4

tett,

tet, es ôrißtetik az egekben, es erre nezue à ß. Pal az ũ hallalat niereſegnek mongia.

K. Miczoda az bũntetô niomoruſag?

F: Az Iſtennek keſerues oſtora, melliel igaz iteleti ſerint, bizonios vetkekert, ſaniargattia az hiueket, hogi ennek altala meg tericze az bũnbôl, es kôuetkôzendô nagiob eſetek ellen oltalmazza. Errôl ſol az Nathan Prophe ta az Dauidnak; Miert hogi eſt czeleketted, es okot attal az Iehoua gialazattiara, az fegiuer ki nem tauozik az te hazadbol. Az Ionaſis el futuan okot ad Iſtennek az bũnteteſre. De az hiuekben ez fele oſtor nem karhoßtato, hanem oktato es tanito.

K. Miczoda az probalo niomoruſag?

F. Az Iſtentûl az hiuekre boczattatot oſtor az ũ attiai kegielmeſſegebôl, melliel az bũnt ũ bennek fogiattia, es az ũ aiandekit neueli, hog ez vilagtul el ßakaduan, az iô ũendô eletnek kiuãſagara indittaſſanak. Errôl ßep pelda az Iobnak elete, ki noha Iſten felô volt, mind az altal nag niomoruſagok ala vettetet, hog mint à tißta arani, az tũz ben meg probaltatnek.

Roman. 5. *K. Miczoda okai vadnac az niomoruſagnac?*

F: Elſô erdemlô oka az mi ßũleinknek eſete, melliel az egeß emberi nemzetre minden fele veßedelmet es halalt hoztak. Maſodik indito oka, az naponkent valo ſok vetkek, az elſô es az maſodik tabla ellen, mellieckel az emberek az ũnôn feiekre vonßak az Iſtennek haragiat. Harmadik kũlſô bũntetô oka, az Iſtennek igaz iteleti, melliel vg mint ez vilagnak itelô biraia, az vetkekert az embereket veri ſok fele oſtoriual, mint à Propheta mõgia. Nin-

czen

ezen olî gonoz aʒ varasban, melliet az Vr nem czeleked nek. Negiedik. Aʒ niomorusagnak elsô eſkôze az Satan, ki à bûntetesben ſolgal az Iſten igaſſaganak, mint az Iobot haborgatta az Iſten engedelmebol, az tanituaniokat is meg roſtalta. Maſod rendben vadnak aʒ ellenſegek, kic az Iſtentûl indittatnak fel az embereknek bûnteteſere, mint az Prophetanal mongia: El keſitette az Iehoua az û aldozattiat, es meg ſentelte az û hiuataloſit. Errôl mõgia az Eſaias: Fel emeli az û zaſloiat az nepnek, az ki meſe vagion, es ſûu ôlt neki az fôldnek hatarira, es hirtelenſeg gel ielen leſen. En paranczoltam az en ſenteltimnek es az en vitezimet hittam, az en haragomnak el kôueteſere kik az en diczôſegemen ôrûlnek. Az ellenſegek azert Iſten haragianak veſei, es û tûle kûldetnek az puſtitaſra, mint az Eſaiaſis haſonlatoſſaggal eſt bizonittia: Nemde à ſekercze diczekedhetike aʒ ellẽ, az ki û vele vaǵ auaǵ aʒ fûreſ az ellen, az ki ûtet vonſa? Az palcza, az ki te kezed ben vagion en haragom? Ezokaert az Iſten mondattatik az ellenſeget zablan hordozni, az û akarattia ſerint. Harmad rendben vadnak aʒ oktalan allatok, kik Iſtennek ſolgalnak az bûntetesben, es hatalmaſok az Iſtennek ereiebôl, mint az ſaskak es egieb fergek az teſti eledeleknek meg emeſteſeben. Az kegietlen pharaora az ſûniogokat boczattia, az keuely Herodeſt pedig az fergeckel eteti meg. Ezzel meg mutattia minemû erôtelen es haſontalã iegien az ember û ellene.

Amos 3.

Soph. 2.

Eſa. 5 13.

Eſaiæ 10.

Eſa. 37.

4 Reg. 19.

Actorũ 12.

K. *Az hiuek ſenuedeſe erdemliê az ôrôk eletet?*

F. Miert hoǵ az ôrôk elet Iſtennek aiandeka az Ieſus Chriſtus altal, ſenki az û ſenuedeſeuel, ok ſerint aſt nem nierheti, mint ſ. Pal tanit eʒ igeckel: Nem iteltem, hogi ez

Roma. 8.

ielen valo niomorusagok egienlők legienek amaz diczö seghez, az meli minekünk meg ielenendö.

ELSÖ ELLENVETES.

2. Corint. 4. *Szent Pal vgy tanit, hogy az egy ßem pillãtasig valo haborusag öröcke valo terhes diczöseget*

Iacob. 2. *hoz, melliet à ßent Iacabis es igeckel erösit: Bodog firfiu, az ki el ßenuedi az kesertetet. Mert mikor meg probaltatik, el veßi az diczösegnek Coronaiat. Hat az hiueknek ßenuedese, valami rezböl erdemli az örök eletet.*

F. Az iras az hiuek ßenuedesenek nem ok ßerint tulaidonittia az örök eletet, hanem czak külsö kesites ßerint, mert az niomorusaggal tanittatnac ez vilagnac meg vtalasara, es az iöuendö hodogsagnak keresesere, mint S. Pal

Actorũ 14 tanit, hog az Istennek orßagaban, sok niomorusagok altal kel be menni. Mint peldanak okaert, ez vilagi gazdag sagotis sok veßedelmes vtakon kel giüiteni, de mind az altal ez nem ßerzö oka az gazdadsagnak, hanem külsö es köze: Ig az örök eletnek meg nieresere, költseg az Isten

2. Tim. 3. tül adatot igaz hit, de ez mellet sok niomorusagok vadnak, mellieken ha altal nem megiünk az örök eletben nem iuthatunk. Mert valakik az Christusban kegiessen a

Matth. 16. karnak elni, azoknak üldözeseket kel ßenuedniec, mint a Christus mongia: Az ki engemet akar köuetni, tagadgia meg magat, vegie fel az ü keresztit minden nap, eskövessen engemet.

II.

II. ELLENVETES.

Szent Pal az ü ſẽuedeſenek haznarol igy tanit: Coloſſen. 2.
Be tôltöm az Chriſtus ſenuedeſinek maradekit a nagy fogiatkozaſit az en teſtemben. Hat az ſẽntek niomoruſaganak erdeme vagion?

F. Az Chriſtus ketkeppen ſenued. Elôſôr ûnôn maga ban az meniere az Aniaſentegihaznak feie, es engeſtelô aldozat az egeſ vilagnak bûneiert. Erre nezue az Chriſtus ſẽuedeſebôl ſemmi hatra nem maradot, mert à mint ſ. Pal tanit, egiſer valo aldozattiaual mind ôrôcke tôkelleteſecke tôt. Maſodſor az Chriſtus ſenued az tagokban, kikre nezue az Chriſtus ſenuedeſe nem ment veghez, ha nem û bẽnek ſenued naponkent mind vilag vegezetig, mint az Palnak monda, mikor az hiueket kergetne, Saule Saule miert ûldôſ engemet? Annakokarrt az hiuek az Chriſtus ſẽuedeſinek maradekit be tôltic nem fizetes ſerint, hanem az menire az ſenuedes altal bizonittiak, hog neki tagiai, kik az Chriſtus kereſtiben reſeſek, hogy az diczôſegbenis û vele ôrôkôſôk legienek. 2 Tim. 2.

III. ELLENVETES.

Maſuttis igy ſol à ſent Pal: Mindeneket el ſenuedek az valaztottakert, hogy ûkis iduôzûl lienek, azert â ſentek ſenuedeſe haznos egiebeknek az iduôſſegre. 2. Timot. 2.

F. It meg kel valaſtani az ſenuedeſt, melirôl oda fel emlekeſtûnk. Mert az Chriſtus halala az bûnert valo fizetes

az ſ. pal ſenuedeſe penig az tudomanrol valo bizonſagtetel, melliel az hiueket batorittia, hogi az Euangeliom mellet, minden haboruſagot el ſenuedgienek, mint az Epheſusbelieketis inti ez igeckel: Kerlek titeket, hogy el ne ſakadgiatok az en niomoruſagimert, mellieket ti eretetek ſenuedek, es ez tinektek diczôſegtekre vagion. Ez ert mongia maſutis, hoǵ az û teſteben az Vr Ieſuſnak billiegit viſeli.

Epheſeos 3.

Galatas 6.

K. *Miczôda vegei vadnac az niomoruſagnac?*

F. Elôſôr az bûnrôl emlekeztet, meli mindẽ haboruſagoknak kutfeie. Errôl mongia az Prophetanal. Meg ſaniargatlak tegedet iteletben, hoǵ te magadnak ne lattaſſal artatlannak lenni. Az Dauidis az vereſeg vtan kezdi eſmerni es ſiratni az û bûneit, melibôl az Iſtent igaz itelô bironak vallia eſt monduan: Igaz vaǵ te Vram, es igaz az te iteleted. Maſodik, az Iſten az niomoruſagok altal az kûlſô embert rontia, az keueliſeget, az irigiſeget, es egieb fele vetkeket fogiattia, hoǵ az belſô embert, az û lelki aiandekit, az hitet, az remenſeget, az bekeſeggel valo ſenuedeſt, az ſiſidſeget, es az tiſta ſzûbôl valo kôniôrgeſt eppicze es neuellie, mint az Eſaias mongia: Az giôtrelẽ ertelmet ad, Vram az niomoruſagban latogatnac tegedet meg, az haboruſag, az meli û raitok vagion, û nekiek tanitaſok. Az Oſeaſnalis igi ſol: Az û niomoruſagokban reggel meg kereſnek tegedet, mint az ſ. Danidis ezen halakat ad az Iſtennek eſt monduan: Iol czelekettel Vram en velem, hoǵ engemet meg alaſtal, hoǵ meg tanultam à te igaſſagidat. Harmadik ez, hoǵ az Chriſtuſnak abrazat tiahoz haſonlatoſſak legiûnk, kiuel ha eggiût ſenuedûnc iſmeg

2 Corin. 4.

Eſaiæ 28.

Eſaiæ 26.

Oſeæ 5.

Pſalm 119

Romano. 8.

2. Timo. 2.

iſmeg eggiût meg diczôitetûnk. Erről mõgia az ſ. Peter: Ebben ôrûllietek, hog az Chriſtus niomoruſagiban reſeſek vattok. Negiedik. Az niomoruſag az Iſten ſerelmenęk, iûuẽdô igaz itiletinek, es az mi ôrôk eletûnknek bizonſaga, mint az iras mongia, hogy az meli fiat az Attia ſereti, meg ſaniargattia es meg feddi. Viſontag az Iſten emeſtô haragianak iegie, mikor az hitetleneket ſok ideiglẽ nem veri, hanẽ folni boczattia az û gonoz kiuanſagokban, mint az Prophetanal mongia: Az en boſonkoda ſom meg ſûnik te raitad, es tôbbe nem haragſom te read. Az Dauidis eſt erôſſiti: Nem hallotta ez nep az en beſedemet, ezokaert el boczattam ûket az û ſiueknek kemẽſegekben. Ôtôdik. Szent Pal illien igeckel tanit az niomoruſagnak vegerôl: Mikor ſaniargattatunk az Vrtul tanittatunk, hog ez vilaggal eggiût meg ne iteltеſſûnk. Megh tartoſtattia azert az niomoruſag altal az hiueket, hog ſe ez vilagnak fertelmes bûneibẽ ne keueregienec, ſe pedig az veſedelemben ne eſſenek, mint à ſẽt Palnak peldaia meg ielenti, kinek teſteben az Iſten ôſtônt adot, a Satãnak kôuetit, ki ûtet arczul czapdoſna, hog az ieleneſeckel es az draga aiandekockal fel ne fualkodnek, es hog az Iſtennek hatalma az û erôtlenſege altal eſmertetnek. Harodik. Giakorta az Iſten hiueket ſaniargattia, hog egiebeknek eleiben peldaul tamaſſa, es inczen mindeneket az meg tereſre, mint az ſent Peteris mongia: Ha az itelet az Iſtennek hazatul kezdetik, mikeppen leſen hat dolgok az hitetleneknek? Hetedik. Az niomoruſagok altal meg eſmertetik az Iſtennek attiai gonduiſeleſe es az û neue diczirtetik, mint az Dauid mongia: Hy engemet ſegitſegûl az te niomoruſagodnak napian, es en tegedet meg ſabaditalak, es te engemet diczôiteſ. Az ſẽt

1. Petri 4. 2. Teſſalo. 2. Hebr. 12. Proverb. 3. Apocal. 3. Ezechi. 16. Pſalmo 82. 1. Corint. 11. 2. Corint. 2. 1. Petri 4. Pſalmo 49.

Ioannis 8. Ianoſnalis az Chriſtus aſt ielenti, hogi az vakon ſûletet emberben az û diczôſeget akarta az Iſten meg mutatni.

K. Miczoda kûlômbſeg vagion az hiueknek es az hitetleneknek niomoruſaga kôzôt?

F. Elſô, az hiuek az niomoruſagnak kôzepiben, noha bûnôſôknek eſmerik magokat, mind az altal az Iſtent kegielmes Attioknak hiſik lenni, es aſt mongiak az ſ. Iobbal egietemben. Ha ſinten meg ôlſis te bêned hiizom. A hitetlenek pedig iſmerik az Iſtent az haboruſagban kemeni itelô bironak lêni, ſôt ketſegbenis elnek, es az Cainnal egietemben aſt kialtiak, hog nagiob az û bûnôk, hog nem mint az Iſtennek irgalmaſſaga. Maſodſor, az hiuek ſenuednek ez vegre, hogi az Iſtênek az rûresben engedgyenek, es ezzel ûtet diczeriek. Az Hypocritak pedig meeg az ſenuedesbôlis û magoknak kereſnek hiû diczôſeget. Harmadſor az remenſegis nag kûlômbſeget teſen. Mert az hiuek az haboruſag vtan diczôſeget remênenec de az hitetleneknek ſemmi remenſegek nem lehet iôuêdô kûnniebſegek es vigaſtalaſok felôl.

K: Hany dologgal vigaztallia az kereſtien ember magat az niomoruſagokban?

Hebr. 12. F. Elſô, mert az niomoruſag nem tôrtenetbôl, hanem Iſten vegezeſebôl eſik az hiueken, kinek ſûkſeg engednûnk mint az lelkeknek Atrianak. Maſodik az io lelki eſmeret, meli az Iſten elôt vagion az hitbôl, az emberek elôt az igaſſagnak czelekedetibôl, melinek altala vitezkeduen az kereſtien ember ha valamit ſenued, û maganak vigaſtalaſt yeſê, kirôl ſôl az ſ. Peter; Senki ne ſenuegiê

vgy

vg̃ mint az lopo, auagi mint az mas ember dolgaban vis-
galo, hanem a ki ſenued, vgi mint kereſtiẽ, eſt ne ſegien
lie, ſõt inkab az Iſtent magaſtallia. Harmadik az Chriſtus *Hebr.11*
nak es az tõb ſenteknek peldaia, kik minniaian ſẽuette-
nek, es meg mutattak, hog̃ iõueueniek ez vilagon, es lel-
ki hazat kereſtenek, kiknec niomdekokat ſũkſeg nekũn
kis kõuetnũnk az ſenuedesben. Negiedik az Iſtẽnek igi
reti, az ki hiũ es nem hagi fellieb keſertetnũnk, hanem az *1. Corintio*
menire el ſenuedhettiũk. Fogadaſt tõt azert az Iſtẽ, hogi *Pſalmo 91.*
nekũnk erõt ad az kereſtnek viſeleſere, es velũnk leſen
az keſerteteknek kõzepiben, megis ſabadit az ũ tanacza
es io kedue ſerint. Õ: õdik az niomoruſagnak rõnid vol-
ta, mert az iras egy ſem pillantaſig valonak neuezi ez ie *2. Corint. 4.*
len valo niomoruſagot, amaz õrõcke valo diczõſeghez *2. Timo. 4.*
kepeſt, melliel az Iſten meg Coronazza az mi ſẽuedeſũn *Roman 8*
ket az õrõk eletben. Hatodik. Mert az hiuekben ſemmi
nem eshetik, az mi ũ nekik iauokra es eppũletõkre nem
volna. Hetedik. Mert az niomoruſag vtunk minekũnk *2. Tim. 3.*
es kũlſõ keſũletũnk, az õrõk eletnek meg niereſere. Niol *Matth. 16.*
czadik, mert az hiuek niomoruſaganak mindẽkor io ve *Actor 14.*
ge es bodog ki menetele vagion, mint az Chriſtus mon- *Ioan. 16.*
gia: Az ti keſerũſegtek õrõmre fordul.

K. Hany fele keſerteti vagion az kereſztien ẽbernek az niomoruſag miat?

F. Sok fele, de kiualtkeppen ez kettõ. Elõſõr, az Satan
tul, es az teſtũl igi keſertetik: Az igazaknak iol vagion
dolgoc, azert ha az kereſtienek igazak volnanac, es Iſtẽ
ſeretne ũket, iobban volna dolgok ez vilagon. Erre aſt
kel felelni, hogi az hiũ embernek bodogſagarol, nem az
teſtnek okoſſagabol kel iteletet tenni, hanem az Iſtẽnec

igeiebôl, mely aſt bizonittia, hogy valamely fiat az attia hozza fogadgia, aſt megis ſaniargattia. Az hiuek pedig igazak reſ ſerint az hitnek altala, de az bûn bennek lakozik melliet Iſten az niomoruſag altal naponkent fogiat es emeſt. Noha azert ez vilag vg̃ itel, hog̃ bûnôsbek egiebeknel, az kik inkab verettetnek, honnet az Eſaiaſis vg̃ tanit, hog̃ az Meſſias az niomoruſag miat, iteltetet Iſtentûl el vettettetnek, mind az altal à Chriſtus aſt ielẽti, hog̃ az kiknek vereket à Pilatus ki ontotta, es az tizenniolcz firfiak, kiket az Siloe tornia meg ûte, nem voltak bûnôsbek az tôb Ieruſalembelieknel, de Iſten ezeket peldaul atta, hog̃ egieb gonoſokis haſonlatoskeppen el veſnenec valakik az bûnbôl meg nẽ ternenek: Az teſtnek iteleti az ert ellenkezik az Iſtennek tanaczaual az niomoruſagok nak vegeiben, mint az Iobnak baratiban meg ielentetik, kik ſokat ſoluan errôl, hogi az Iſtẽ igaz legien, vegezet re aſt hozzak ki, hogi az Iobot valami titkos bûnert ſaniargatta volna meg illien keſerues oſtoraual. De ez velekedes ellen az Dauid vg̃ tanit, hogy bodog az ki eſeſẽ itel az niomorodot felôl. Mert ſok hiuekre az Iſten bizonios tanaczabol nagy niomoruſagokat boczat, nem hog̃ egiebeknel bûnôsbek volnanak, hanẽ hog̃ hitôket proballia, alazatoſſagra tanicza, az bûnt fogiaſſa, ez vilagot meg vtaltaſſa, az iôuendô eletet kiuantaſſa, az kôniôr geſre fel indiczô, es egiebeknek peldaul tamaſſa. Maſod ſor keſertetik az hitetleneknek elômenteckel, mint a ſẽt Iob panaſolkodik: Miert elnek az hitetlenek, es meg venheſnek, gazdagſaggal meg erôſſitetnek. Az û hazok ûres az felelemtûl, es az Iſtennek oſtora ninczen û raitok. Az Habacuc Prophetais ig̃ ſol: Miert nem nez azokra akik hamiſſagot czelekeſnek, es miert halgatod el, mikor az hi-

Eſaiæ 53.

Lucæ 13.

Pſalme 42.

Habac. 1. Hierem. 17

hitetlen az nalanal igazbat be nieli. Az ſent Dauid erre meg felel: Ne boſonkodgial az hitetlenekre. Mert mikẽpen az fũ hirtelen le vagattatik. Sôt az mint ſ. Iob mongia az hitetlennek ôrôme igen rôuid, es ha az egiglẽ fel neuekedik es feieuel az felhôt eri, mint az gane ſẽmiue leßen. Errôl ſol az Dauidis: Latam hoġ az hitetlen fel nekedet, mint az Libanus hegien nôt fa, es ime el menek mellôle, es mẽg az helie ſem talaltatek. *Pſalmo 37.* *Iob.20.* *Pſalmo 36.*

Az Bõitrõl.

K. *Hany fele az Bõit?*

F. Az iras harom fele bõitrõl emlekezik. Elſõ czudalatos, maſik tettetes, harmadik Pœnitentianak bũiti.

K. *Miczoda az czodalatos bũit?*

F. Termeßet ellen valo tũres, anaġ eteltûl es italtul valo meg ßũnes, meli czak bizonios ßemelieknek adattatot, valameli nagi es Iſteni dolgoknak meg erôſſitefere. Illiẽ volt az Moſeſnek, az Illieſnek, es az Chriſtuſnak negiuẽ eiel es nappal valo bõitôleſe. *1.Regũ 19.* *Deuter.9.* *Matth.4.*

K. *Miert bõitõlenek ezek à ßemeliek?*

F. Ezek keßitettenek naġ es czudalatos dolgoknak el kezdefere. Az Moſes bõitôlt, hoġ az Iſten tôruenie ki a daſanak bõczûletes voltat meg mutatna. Az Illies bõiti aßt ielentette, hoġ û Iſtennek kedues dolgot czelekedet, mikor az Baal papiait le vagatta. Az Chriſtuſis bõitôlt

az ű tiſztinek es tanitaſanak el kezdeti elől, hog ezzel az ű hiuatallianak meltoſagat meg eroſſitene, es ezzel vgy mint keſitetnek az iouendő aldozatra es fizeteſre. Mert mikeppē az elſő Adam az tiltot fanak giűmőlczeuel iol akart lakni, azonkeppen az maſodiknak az mi ehſegűnket, lelki teſti ſükſeginket es minden keſertetinket, viſelnikellet, hogi minket ehezőket az Iſtēnek iauaiual meg elegitene.

K. Miert nem tartiuk meg az negiuen napi böitöt, ha az Chriſtus azt paranczolta, hogy az ű peldaiat köueſſük?

F. Az Chriſtuſnak ket rendbeli peldaia vagion: Elſő czak az ű maga ſemeliere nez, es tartozik az kőzbe iaraſnak tiſztire, auagi az ű hiuatallianak meg erőſſiteſere. Ennek kőueteſeről ſoha nem adot paranczolatot, mint à tē geren ſaraz labbal iarni, beteget giogitani, es negiuen napig böitőlni. Hat az Papiſtak nem iol czelekednek, hogi ebbē az Chriſtuſt maiom modra kőuetni akariak. Az Chriſtus egiſer böitőlt az kereſtſegnek előtte es az iras nem emlekezik rola, hogi ſem az előt ſem pedig az vtan az negiuen napi bűitőt meg tartotta volna. Ezek pedig eſtendőnkent az embereket az böitre keſeritik. Maſod rendbeli czelekedeti neznek az tagokrais, auagi az hiuekre, melliekről paranczolatotis adot, mint az niomo
1. Petri 2. Philippè. 2. ruſagnak bekeſeggel valo tűreſeről, az attiafiui ſereteteről es alazatoſſagrol.

K. Miczoda az tettetes büit?

F. Bizonios napoknak es etkeknek valogataſa, melibő az Hypokritak Iſten paranczolattia ellen bűnők boczanattiat es lelki iutalmokat varian.

K. Hany dologgal karboztattia ezt az iras?

F. Első, mert emberi talalmaniockal az Iſten nẽ tiſztel- *Coloſſ.2.*
tetik. Az Iſten pedig az napokban, es az etelben nem tőt *Matt.15.*
valogataſt, hanem mindeneket teremtet, hogi halaadaſſal
elliűnk azockal. Sőt az 6. Pal őrdőgi tudomannak mon-
gia: az kik az etkektűl meg tiltiak az ẽbereket. Maſodik, *1.Tim.4.*
mert az Iſten orſaga, nem etel es nem ital, es az etek ſen-
kit keduelſe nem teſzen Iſten előt, es az mint az Chriſtus *Rom.14.*
mongia, nem az vndokittia meg az embert, à mi az ſaian *2.Corint.8.*
be megiẽ, hanem az mi ki iű az ſaiabol. Harmadik, Chri-
ſtus erdemet, rontiak, es tagadgiak, mikor az bőitből var
iak idnőſſegeket. Mert à Chriſtus erdeme, mindẽ czeleke
detet es ſenuedeſt ki rekeſt az idnőſſegnek okaibol. Ez *Coloſſ.2.*
ert mongia az 6. pal, hog az Chriſtuſſal eggiűt meg hol-
tunk ez vilagnak bőiteitűl. Mert az Chriſtus az kőz falt
az Moſes rend tartaſit, etkeknek es napoknak valogata-
ſit el rontotta mi erettűnk. Negiedik, ez fele erdemeſek
az kereſztieni ſabadſagotis fel bontiak, melliel az hiuek
meg menekettenek az ẽbereknek igaiatul, es napoknac
auag etkeknek valogataſatul. Ötődik. Mert effele Hypo-
critak à mint az Chriſtus mongia czak az ű hiű diczőſe-
geket kereſik az emberek előt, melliet az iras ſok helien
karhoztat. Hatodik, mert ez fele bőit okot ad embernek
az tobzodaſra, mert hogi az Hypocritak mind az bőit
előt valo nap, mind az vtan meg nehezitik az ű teſteket
es lelkeket, reſzegſeggel es tobzodaſſal. Hetetſer. A Chri *Luca 12.*
ſtus az keueli Phariſæuſt, az ki ezzel kerkedik vaia, hog
mindẽ heten ketſer bőitőlne, feddi az gonoz velekedeſ-
ert, melliel ű magat egiebeknel iobnak itelte, es Iſtẽ előt
meg akart igazitatni az bőitőles altal. Azert ha abbã ar-
talmas volt az bőitben valo bizodalom, egyeb Hypocri-

takbanis feddendő. Niolczadik, Az tiſztanak minden tiſz-
Rom. 14. ta, es az Iſtennec mindẽ teremtet allattia io, es ſẽmi meg
1. Tim. 4. nem vetendő. Ezokaert ſ. Pal aſt mongia, hogy valamellie
1. Corint 8. ket az meſarſekbẽ arulnak, mindeneket meg egiűnk, ſẽ-
mit nem ketelkeduen az lelki iſmeretert. Kilenczedic, A
ſ. Pal inti à hiueket, hogy ſenki űket meg ne itellie, ſem az
Coloſſ. 2. etelben, ſem italban, melliel aſt ielenti, hogi ſabados fiak
leuen, az emberek iteleti es rabſaga ala ne kőtelezzek
magokat, kik aſt hirdetik vala: Ne egied ne koſtolliad,
ne illeſſed. Ennek pedig erős okat adgia. Mert az etkek-
nek valogataſi az ő teſtamentomban az iőuendőknek ar
nieki voltanak, de à Chriſtuſe az teſt, es ű benne tellieſet
tenek es ſűntenek meg. Azert bolondſag az arniekhoz
kapni, mikor az valoſaggal elhetűnk. Tizedik. Vgian ot
Coloſſ. 2. tan az Apoſtol arra tanit, hogy az mi romlando es veſen-
dő, abban az iduőſſeget, es az Iſteni tiſztelet nẽ talalhat
tiſtk. De az etek veſendő, es az mint maſut bizonittia, az
etek az haſnak es az has az eteknek rendeltetet, az Iſten
1. Corint. 8. pedig mindeniket el rontia. Hat az etelnek valogataſa-
bol auagy az ehezesből nem kel varni lelki iutalmakat.

Touabba az mertekleteſſeget az iras nem tiltia, mely
ű magaban io volna, de az Iſten paranczolattia ellen va-
gion, hogy lelki eſmereteket meg kőtelezik az etkeknek
es az napoknak valogataſaual, es eſt valami Iſteni tiſztelet
nek tartiak, es abbol bűnők boczanattiat variak, melliel
à bőitől baluaniozaſra fordittiak.

K: Miuel ſzenteltetik hat meg az etel es az ital?

F. Az etek nem az valogataſſal ſenteltetik meg, hanẽ
1. Timo. 4. à mint az iras tanit imez harőmal. Első az Iſtẽnek igeie,
Marct 6. az ű orſaganak es igaſſaganak kereſeſe mindẽ ez vilagi
ſorgalmatoſſagnak felette, hogy ember elől őr az Iſten-

be

ben legien gazdag es az vtan kereſſe az teſtieket. Maſodik az kőniőrges es az halaadas, hog az ember az etelt es az taplalaſnak ereiet Iſtennec tulaidonicza, es ezekert az ű neuet diczirie. Harmadſor meg ſenteltetik az etek, es az Iſten előt áldot es kedues leſen az attiafiui ſeretetnec es az irgalmaſſagnak altala. De viſontag az kegietlenſeg az embernek marhaiat veſedelemre fordittia. Luc. 12

K. Miczoda az Pœnitentianak bűiti?

F. Az vralkodo bűntűl valo meg ſűnes es iozan auagi mertekletes eletnek kőneteſe.

K. Hani reze vagion ennek az bűitnec?

F. Eggik az lelekben vagion, meli az bűnnek meg vtalaſa, es az ionak kőueteſe, mint az Eſaiaſnal tanit az iras: Eſaiæ 58. Nemde eze az bűit, melliet en valaſtottam, az hitetlenſegnek kőtelet meg oldozni, hog az te kenieredet meg ſegied az ehezőnek, az ſegenieket es az iőueuenieket be vigied az te hazadban. Maſik az teſtnek bűiti, meli az etelben es italban valo iozanſag es mertekteſſek, kiről ſok peldaink vadnac az irasban. Mert mikor az Iſten kinalt-keppen valo oſtorat boczatta az főldre, az tanitok, es az feiedelmek bűitőt hirdettenek es eckeppen az Iſtē haragiat engeſteltek. Effele bűit pedig nem kőttetet bizonios időre, hanem hog az kereſtien ember vigiazhaſſon es vitezkedheſſek az ű lelki ellenſegi ellen, minden eleti ben ſűkſeges. Ionæ 4. Ioel 2.

K. Hani vege vagion az kereſtieni büitnek?

F. Harom. Elſő hog ez altal az teſtnek gonoz kinanſagit meg zabolazhaſſuk. Maſodſor hog az riſta ſűből valo kőniőrgeſre alkolmatosbak leheſſünk. Ezokaert az iras az kőniőrgeſt es az bőitőt őſue kőti, Harmadſor hog

az iozan elet, Iſten előt valo alazatoſſagunknak iegye, es lathato bizonſaga legien.

K. Vagioné az Bőitnek erdeme?

F. Az Papiſtak az bűitnek lelki es teſti iutalmat tulaidonitanak, es azt itelik, hog ez altal Iſtēnek keduet es bűnőknek boczanattiat nierhetik, es ennek meg erőſſiteſere hozzak elő az Chriſtus tanitaſat: Mikoron te bűitőlſ kend meg az feiedet es mosd meg az te orczadat, hog ne lattaſſal bőitőlni az embereknek: es az te Attiad az kilat az reitekben, meg adgia teneked niluan. Hat az bűitert adattatik az iduőſſeg.

Erre minek előtte meg felelnēk kettőt kel iol meg gő dolnunk. Elſő, hog az derek ſent iras az iduőſſegnek okaibol minden czelekedeteket ki rekeſt, mert ennek ſer ző oka czak az Iſtennek ingien valo kegyelme: Erdem lő oka pedig czak az Chriſtuſnak engeſtelő aldozattia: Hat az Bűitis ebből ki rekeſtettik. Maſik ez. Mert ſent Pal aſt mongia, hog az etel minket Iſten előt kedueſekke nem teſſē. Ha eſűnkis ezzel nem bőuőlkődűnk, hanē eſűnkis ezzel meg nem fogiatkozunk.

Erre azert azt kel felelni, hogi az Chriſtus az bőitnek nem ű magaban tulaidonit iutalmat, hanem ennek valoſa gara nezne, meli az igaz Pænitentia tartas, es ennek bizőſaga az bűit, melliel az ember keſittetik az ű bűnenek eſmeretire es az buzgo kőni őrgeſre. Ez azert niluan vagion, hogy az bűit es az eteltűl valo meg ſűnes, az igaz Pænitentia tartaſnekűl haſontalan, mint az Iſtenis feddi azokat az kik az gonozra bűitőlnek. Az vtan forgattiak az Niniuebelieknek peldaiokatis, mint ha az Iſtē az bűitert kegielmezet volna nekiek meg. De vgian ottan meg ielenti az Propheta, mire nezet legien az Iſten mikor igi

ſol:

ſol: Hiuenek az Niniuebeliek az Iehoua beſedenek, az ert az Iſten az hitre nezet melliel biztanak az ũ iovoltaban. Az vtan aſt ielenti hogi az Niniuebeliek meg tertenek az ũ gonoz vtokrol, es az Iſten-is eſt latuan ũ raitok kŏniŏrũlt. Az bũit azert iegie volt az ũ meg keſeredet ſiueknek, es Iſtenhez valo meg tereſeknek, melire nezue az bũitis kedues lehet Iſten elŏt.

AZ ALAMISNAROL, adakozaſrol, es io tetemenrŏl

K: Mit iegiez az ß. irasban az Alamiſna?

F. Gŏrŏg nieluen az Eleemoſyna irgalmaſſag. Mert az adakozaſnak eredeti az niomorultakon valo kŏniŏrũleteſſeg, mint ß. Dauid magiarazza: Az io firſiu kŏniŏrũl es adakozik, es az ũ marhaiat itelettel rendeli. Sidoul pedig Zedek, az az, igaſſag, miert hogy az termeſetnek tŏruenieis aſt mutattia, hogy az ember az ũ teſten es attiafian kŏniŏrũllion, meli az Iſten elŏt valo meg igazulaſnakis bizonſaga. Neuezi eſt az ſent Pal Iſten kegielmenekis illien igeckel; Bizonioſocka teſtek titeket az Iſten kegielme felŏl, meli adattatot az Macedonianak giũleke zetiben. Mert az hitnek az Iſten kegyelmebŏl adattatot ioknak ſafari az adakozasban.

Pſalm 111.

Matth. 16.

2 Corin. 8.

Mi-

K. *Miczoda az Alamiſna?*

F. Igaz hitbôl ſarmazot io tetemeni, melliel az kereſtie nek, az Iſtentûl adattatot marhanak merteke ſerint az ſû kôlkôdôket ôrômeſt ſegitik, es taplalliak, hog Iſtenhez valo engedelmeket, halaadaſokat es felebarattiokhoz valo ſereimeket, minden irgalmaſſaggal es alazatoſſaggal meg mutaſſak.

K Miczoda okai vadnak az alamiſnalkodaſnac

F. Elſô. Az adakozaſnak ſerzô es rendelô oka, az Iſten nek paranczolattia, meliben kiuannia, hog irgalmaſok le giûnk mikeppen az mi mêniei Attiankis irgalmas. Ezert mõgia az Eſaiaſnal: Szegd meg az te kenieredet az ehezônek, es az mezitelenekt meg ruhazzad. Az Moſeſnel is ig tanit az iras: Meg niſſad az te kezedet az te ſegeny attiadfianak az te fôldedben. Az kic azert kegietlenek es az niomorultakon nem kôniûrûlnek, az Iſtennek kegies termeſetitûl tauol vadnac, es az Iſten ioſagibol alnok ſafarok, mint az hitetlen gazdad peldaiabol meg ielentetic ki az ſegeni Lazartul orczaiat el fordittia, es nem Iſtennek, hanem haſanak aldozik ez vilagi iokbol. Maſodik: Ennek kutfeie az hit, meli Iſtẽ elôt, ſemeliûnket, es aldozatũkat kedueſſe teſi. Ez pedig az czelekedettûl ki reke ſti az bizodalmat, es czak az Iſtẽ kegielmeben heliheſte ti, nem kereſuen az û ſaiat tiſteſſeget, hanẽ czak az Iſten diczôſeget, es ezzel az hiueknek es az Hypocritaknak a lamiſnaiok meg valaſtatik. Harmadik, Indito oka à ſeretet, es az mi attiankfiainak ſûkſege. Ha azert az ember ſeretedbôl nem indittatik, hanem valami heabã valo diczôſeget keres belôle, az adakozas nem kellemetes Iſten elôt mint ſent Pal bizonittia; Hã minden marhamat az ſegeniek

Matth. 6.

Eſaiæ 58

Deuter. 15.

1. Corint. 13

niek taplalasara kôltôm, seretetem pedig ninczen, sẽmi vagiok. Ez mellet azis kiuantatik, hog ôrômesst es io ked uebôl adakozzek az kerestien ember. Mert à mint az iras tanit, az vig adakozôt sereti az Isten, es az ki hamar ad, ketser ad. Negiedik. Az io tetemennek vege ez, hogi Isten diczôitessek ez ẽgedelem altal, az mi hitûnc es sele baratunkhoz valo seretetûnk meg bizonitassek. Ez rendet meg forditiak, az kik az emberek elôt adakoznak, hog û tûlôk lattassanak. De az Christus ezek ellen vg tanit, hog ne tudgia az bal kezed, mit czelekedet az iob, melliel ast akaria ielenteni, hog az ember az io tetemen bôl ne keresse az û maga diczekedeset. Errôl mongia az iras masutis: Az te marhadbol iol tegi, es az te semed alnakul ne visellie magat az alamisnanak adasaban.

2. Corint. 9. Eccles. 5. Matth. 6. Tob. 4.

K: Minemû moddal es kiknek kel adakozni?

F. Elôsôr az adakozast az ember az û marhaianak mertekehez sabia, es û magatis feletteb ki ne pusticza, hogi az vtan az io tetement meg ne bannia, mint à Salamon tanit: Igial vizet az te kutfeiednek foliasabol: Az te kutfeieid ki sarmazzanak, es az te vizeid ki folliânak az vczakra. De te legi annak vra egiedûl, es nem az idegenek teveled. Est masutis illien igeckel erôssiti: Te leg az te marhadnak vra, es az tisteseget masnak ne engedgied. Az iteletnekûl valo tekozlas azert az kerestieni adakozasnac ellene vagion. Az hiû ember pedig ha kiczint ad az kiczinbôl, kedues az Isten elôt, mint à sok, mint az ôzuegi asoniallat peldaiabol meg ielentetik, ki mikor ket fillereczket adot volna az tẽplomnak es az segenieknek segitsegere, à Christus ast môgia rola, hogy mindeneknel

Prouerb. 5. Eccles. 35. Luc. 21.

tőbbet adot. Mert à gazdagok az elegſegből ſokat adnak vala, ez pedig az keuesből az kiczint io keduel atta. Ma ſodſor azis kiuantatik, hogy az kereſtien ember az adakozasban iol meg gondollia kinec menniuel tartozik. Mert az io tetemennekis rendi vagion, melliet meg kel valaſztani az elsŏ es az maſodik tabla ſerint. Az marhabol azert az hiuek mindeneknek előtte Iſtẽ tiſteſſegere adakozzanak, az igenek hirdeteſeert, az tanulokat es az egihazi tanitokat ſegiczek es taplalliak. Az maſodik tablanis az adakozaſnak rendi es hatara vagion. Mert az kőzőnſeges tarſaſagot, ſűleinket, ſegeni attiankfiait, kereſtien felebaratinkat, őzuegieket, aruakat, iőueuenieket es minden egieb niomorultakat, eſmerőket es eſmeretleneket ſűkſeg ſegiteni. Harmadik, Hogy az kereſtien ember igazan
Prouer. 25. kereſet marhaiabol adakozzek. Mert az Salamon vgi tanit, hogi az hitetleneknek aldozattia Iſten előt vtalatos. Ahol pedig az Chriſtus inti az embereket, hogi az alnak ſagnak marhaiabol baratokat ſerezzenek, tanittia az hamiſſakat az Pœnitentiara, hogi iőuendőre gondot viſellienek magokrol, es az hamiſſan ſerzet marhat az meg teres vtan fordiczak az ſegenieknek taplalaſara, hogi ezec be vegiek űket az őrőcke valo hailekokban, az az, bizőLuca 19. ſagot tegienek az ű kegieſſegekről, mint erre pelda az Zachæus, ki neuet az Chriſtuſnak be aduan illien vallaſt teſen: Ime az en marhamnak felet az ſegenieknek adom es ha kit meg czaltam negy annit adok erette. Ezzel azert nem ad az Chriſtus ſabadſagot az czalardſagra, ſem à hamis kereſetet nem dicziri, hanem tanaczot ad, mit czelekedgiek, az ki alnokul kereſte marhaiat.

K. Miczoda hazna es iutalma vagion az adakozaſnak? F. Az

F. Az kereßtieni irgalmaſſag az hitnek az Iſten ßerete tinek, es az iduôſſegnek bizonſaga, mint az ß. Ianos mongia: Az kinek ez vilagi marhaia vagion, es latuan az û ßûkôlkôdô attiafiat, be zaria az kôniôrûleteſſeget, mike pen maradhat û benne az Iſtennek ßereteti? Ez azert oli folias, melirôl iutunk az kut fôre, az Iſten elôt valo igazulaſnak eſmeretire. Maſodßor. Az adakozas, meli az hitnek giûmôlcze, az Iſten elôt az kôniôrgeſt fogonatoſſa teßi, de az kegietlenſegert az Iſten el fordittia az û kegiel mes ßemeit, mint az Salomon iria; A ki fûleit az ßegeniek kialtaſara be dûgia, kialt ûis, de meg nem halgattatik. Ezert mongia à ß. Peteris az Corneliuſnak; Az te alamiſnad es az te kôniôrgeſid fel mentenek emlekezetben az Iſtẽ eleiben. Harmadßor az adakozaſnak teſti es lelki iutalmi talaltatnak az irasban, mint az Bôlcz tanit. Az te hazaid ban be rekeßßed az irgalmaſſagot, es az tegedet minden niomoruſagbol meg ßabadit. A Tobias az ô fiait ig tanittia; Iob kegieſeget czelekedni, hog nẽ mint kinczet giûi teni: Az io tetemeni az halaltul meg ßabadit es minden bûnt el tôrôl. Az Sareptabeli aßßoniallatnak peldaiabolis ez ielentetic, ki mikor az Illieſt taplalta volna, az û kiczin olaia es liſti meg ßaporodek, honnet az Chriſtuſis aßt mõ gia, hog à ki az û neueben eg pohar vizet ad, el nem veßti iutalmat. Ennekokaert à ß. Palis à kereßtienektûl kûldetetet kôltſeget az Iſtennek kedues es io illatu aldozattianak mongia, miert hogy ezzel az Iſten az hiuekhez engeßteltetik, mint az Salomonis bizonittia: Az ki kôniorûl az ßegenien, az Vrnak ad vſurara. Ez fele mondaſok bol az erdemeſek, az alamiſnat az iduôſſegnek erdemlô okaua teßik. De ezek ellen az iras vg tanit, hogy az igazulas es ôrôk elet czak merô kegielembôl es nem az cze

1. Ioan. 3.
Prouer. 21.
Actorũ 10.
Eccleſ. 29.
Tobi. 12.
1. Regũ 17.
Phil. 4.
Hebr. 13.
Prouer. 19.
Rom. 3. 11.
2. Tim. 1.

Titum 3. lekedetbôl adattatik, es mikor meg czelekedûnk mindeneket, haſontalan ſolgak vagiunk.

ELSŏ ELLENVETES.

Luc. 11. *Adgiatok alamiſnat az ielen valokbol, es ime mindenek tiztak leznek tinektek: Hat az embernek tiztulaſa az alamiſnabol leſſen.*

F. Nem ſolt it az Chriſtus az ſemelnek tiſtulaſarol es Iſten elŏt valo igazulaſrol, mely az kegielmebŏl az Chriſtusban leuŏ valtſagert hitnek altala adattatik, hanẽ Remàn 3. tanit minket az etelnek es ez vilagi marhanak tiſtaſagarol es meg ſenteleſerŏl. Mert az etel vg̃ leſſen tiſta, aldot Prouer. 15. es kellemetes, ha az ſûkŏlkŏdŏkreis ki arad, mint peldanak okaert, az kutfû vg̃ lehet tiſta, ha mindenkor ki foldogal, de ha az foliaſa be zarattatik, az vize bûdŏs leſſen: Igi à kereſtien ẽbernek marhaia tiſta, ha az ſegeniek taplalaſara annak valami reſe ki ſarmazik.

II. ELLENVETES.

Matt. 19. *Ha tekelletes akarz lenni, menniel ad el à mellieket birz, oſtogasd az ſegenieknec es oſtã kôues engemet, es kenczed lezen az eghben. Hat az ôrŏk elet az alamiſnaert adattatik?*

F. Erre aſt felelik nemelliek, hogi ez intesben az Chriſtus az alamiznanak iutalmat nem tulaidonit, hanem az kerkedẽ iffiunak keueliſeget akaria meg ſegieni teni, es aſt meg mutatni, hog̃ az tŏruennek be tŏlteſetûl tauol volna, Ez noha igaz, de mind az altal az iutalmat nem he

aban

aban igeri az alamiſnanak, es à mire Chriſtus tanit czak kôuethetne, ez altal az ôrok eletre be mehetne. Vgy kel azert errôl erteni, hogi az Chriſtus tanittia az iffiat maga meg tagadaſara, meli ebben vagion, hog minden kereſtet es karuallaſt az Euangeliom mellet keſ legien fel vẽni, es vegiglen az Chriſtuſt kôueſſe igaz hittel es io lelki eſmerettel. Ez pedig nem oka az ôrôk eletnek, hanem annak el vetelere valo keſſûlet. Mert vg vehettiûk el az eletet, ha az Chriſtuſt kôuettiûk, es felebaratinkat ſerettiûc. Ez kettôben foglaltatik be az tôkelleteſſeg, melirôl it az iras emlekezik.

III. ELLENVETES.

Bodogok az irgalmaſok, mert ûk irgalmaſſagot. Matt. 5.
niernek. Maſuttis vgi tanit: Ha lakodalmat tez Luc. 14.
hid az ſegenieket es meg fizettetik te neked az igazaknac fel tamadaſaban. Sz. Palis ezt erôſsiti. 2. Corint. 9.
Az ki bôuẽ vet, ôrômeſt adakozuã, beuſeggel arat. Hat az ôrôk elet az io tetemeniert adattatik

F. Nemelliek aſt felelik, hogi az Iſten az iutalmat ennek okaert igeri, hogi az û fiait inkab fel gerieſtheſſe az io czelekedetnek kôueteſere, mint az teſti attia fogadaſt teſen az fianak, hogy ſep ruhat veſẽ neki ha tanul es fofogado leſen, de mind az altal az fiui meltoſſag ezeknek eredeti. Nemelliek aſt ertik, hog az Iſten nem az emberi erdemet, hanem az û aiandekit ekeſiti az hiuekbẽ. De ez niluan vagiõ, hog noha az io czelekedet Iſtẽ aiandeka az emberben, mind az altal az ôrôk eletnek nem lehet erdẽ-

lô oka. Nemelliek aſt felelic, hogi az alamiſnanak ezert tulaidonittatik az ôrôk elet, mert az hittel oſſue kôttetet az ſeretet meli noha igaz, mind az altal ez kettô nê egiarant czelekedik az iduôſſegnek el vetelebê. Ez fele mô daſokra azert vgy kel felelni, hogy ſolnak nem az eletnek ſerzô es erdemlô okarol, hanem az Iſtê igaz fiainak bizonios iegieirôl, mellieckel az hitetlenektûl meg valaſtatnak. Mert az kik kegieſek, ezek Iſten fiai, de mind az altal az kegieſſeg nem oka az fiuſagnak, melinek meltoſagat czak az Chriſtus adgia az û benne hiuôknek. Az ſeretet azert az kôniôrûleteſſeg es az adakozas az Iſten fiainac bizonſaga es iegie, melire nezue az ôrôk eletis tulaidonittatik az czelekedetnek. Mert az Iſten az hiueknek fiui engedelmeſſegeket meg ekeſiti, es meg fizeti lelki es teſti aiandekockal, mint az APoſtolis bizonittia, hogi az Iſteni tiſteletnek igereti vadnak ez ielen valo es az iôuê dô eletbê. De it ſûkſeg meg erteni, hogi az io czelekedet ſem ſerzô ſem erdemlô oka nem lehet az Iſten elôt valo igazulaſnak es az ôrôk eletnek, meli Iſten aiandeka az Ieſus Chriſtus altal. Peldanak okaert az attia aſt igeri, hogi minden ioſagabã ôrôkôſſe teſi ha ſo fogado leſen es neki hiuen ſolgal. Ittis nem az ſolgalat erdemlô oka az ôrôkſegnek, hanem az fiuſag, mert az io fiu az engedelemmel ielenti meg, hogi ôrôkôs legien, es az û fiui êgedelmeſſegeis az ôrôkſeggel meg ekeſſittetik. Az Iſtenis ig czelekedik, mikor az hiueknek engedelmeſſegeket, az ôrôk elettel meg fizeti, nem az czelekedetnek erdemeiert, hanem az û ingien valo kegielmebôl az Chriſtuſert az kire nezue minden lelki iokat erdemlenenk.

IIII. ELLENVETES.

Dan. 4. *Az Daniel illiê tanaczot ad az kiralnak: Valcz*

meg az te bûneidet igaſſaggal auagy alamiſnaual es à te alnokſagidat à ſegeniekhez valo io te temenniel. Hat az bûn el töröltetik az alamiſnaual.

F. Nemelliek aſt felelik, hogi ſol az Propheta az kûlſô bûnteteſrôl, melliet êber az adakozaſſal el fordithat, mint à Bôlcz mongia: Az alamiſna tegedet meg ſabadit minden niaſaliabol, es erôsben viaskodik eretted az ellenſeg ellen, hogi nem mint az feginer es az pais: De ebben az Propheta inti az kegietlen kiralt az pænitentia tartaſra, melliel az ember mondatik az bûnt meg valtani nem ok ſerint, hanem az meniere az hiueknek vta az Iſtenhez à lelki ioknak el vetelere. Ez mondas azert eggiez az Ezechiel tanitaſaual: Ha az hitetlen meg ter az û gonoz v tarol, minden alnokſagirol el feletkezem. It azert az alamiſnanak neuen kel erteni az igaz Pænitentiat, hogy az ki az elôt kegietlen volt, az Iſten nepet haborgatta, immar irgalmas legien, ſereſſe az Iſtent, oltalmazza es ſegitſe az ſegenieket, hog az mint az Eſaias mongia, az ſetetſegben, fel tamadgion az û vilaga. Eſt illien igeckel magiarazza à Prophetais: Tiſtulliatok meg, vigietek el elô lem az gonoz gondolatokat, tanulliatok iol tenni, tegietek iteletet az ſegennek es az niomoraltnak. *Eccleſ. 29.* *Ezechi. 18.* *Eſaiæ 58.* *Eſaiæ 1.*

AZ KERESZTIENI alazatoſſagrol.

K. Hany fele az kereſtieni alazatoſſag?

F. Ket fele. Eggik Iſten elôt, mely az elsô tablara nez. Maſik emberek elôt, meli az attiafiui ſeretetre, es az maſodik tablara vitetik.

K. Miczoda az Iſten elôt valo alazatoſſag?

F. Az mi bûnôs termeſetûnknek Iſten tôrueniebôl valo iſmereti, melinek altala minden ſaiat igaſſagunktul ûreſſek leſſûnk, tulaidonituan az mi orczanknak gialazatot es Iſtennek aduan az diczôſeget, az iduôſſegnek min dê okaiual egietemben. Errôl ſol az Eſaiaſnal, kire tekinczek, hanem czak à ſegenire es az alazatos ſiuûre, à ki retegi az en beſedemet. Effele alazatoſſagot talalunk az ſentekbenis, kik meg iſmeruen az Iſten igaſſagat, es az û meltatlanſagokat, az Iſtennek kôniôrgettenek, hogi û velek iteletben ne ſallion, mint à ſ. Dauidis û magarol bizô ſagot teſen, hog bûnben fogontatot, es ûis termeſet ſerint ollian haragnak fia, mint a kik az veſedelemben uadnak. Touabba az alazatoſſag ki rekeſti az embernek ſiuebôl az erdemben valo bizodalmat es az tettetes tôredelmeſſeget, mikeppen az Chriſtuſis azokat mongya bodogoknak lenni, az kik lelkekben ſegeniek.

Eſaiaſ 66.

Pſalmo 50. Epheſ 2.

K. Miczoda az maſodik tablan valo alazatoſſag?

F. Meg eſmerni az mi erôtlenſegûnket, az Iſten aiande kiual fel nem emelkedni, es felebaratunkat hozzank kepeſt

peſt meg nem vtalni, hanem Iſteni felelemben, es ſilid er kôlczben magunkat hordozni, varuan mindenkor az Iſtentûl ſegitſeget. Errôl mongia ſ. Pal: Senki û maga felôl keuellien ne erczen, hanem vg erczen, hog mertekletes es iozã legien, à mint az Iſtẽ kinek kinek oſtogatta az hitnek merteket. Az bôlczis erre tanit: Menniuel nagob vagi, anniual alazatosban hordozzad magadat, vgi mint keduet keresuen az Vrtul. *Eccleſ. 3.*

K: *Hanykeppẽ tanit az Iſten az alazatoſſagra?*

F. Ketkeppen, Elôſôr az û ſẽt lelkenek altala, a ki ſilid ſegnek lelkenek mondatik. Mert az hiueket alazatoſſok ka teſi, hog egigiûuek legienek mint az galombok, minden ẽgedelmeſſeggel egimaſnak tûrienek az ſeretetnec altala. Maſodſor az Iſtennek tanito es ſilidito oſtora az niomoruſag, melliel az kemeni es fel fualkodot termeſet et meg lagittia, hogy az Iſten igaiat minden alazatoſſaggal hordozza. Erre ſ. Pal az ûnôn peldaiat hozza, kinek teſteben az Iſten ôſtônt adot, amaz czapdoſo Satannak kôuetit, hogy az ieleneſeknek nagy voltaual û magat el ne hinne. Ig ſoktattia az Iſten az hiueket az alazatoſſagra, mikor az aiandek melle, oli czapaſt ad, melire nezẽ û magokatis vtalliak, es ſemmi alkolmatoſagot nem talalnak az keueliſegre. *2. Corint. 12*

K: *Hany dologgal int az iras az alazatoſſagnak kôueteſere?*

F. Elſô az Chriſtuſnak peldaia, ki mikor Iſtennek formaiaban volna, ûnôn magat meg alazta, es meg ûreſſitette, az ſolgai abrazatot fel veuen, kinek tanituani ſoha nẽ lehetûnk, hanem czak az alazatoſſagnak altala, à mikep- *Philippẽ. 2.*

Matt.11. pen int mindeneket eſt monduã: Tanulliatoc en tűlem: Mert ſilid es alazatos ſiuű vagiok, es niugodalmat talaltok az ti lelketeknek. Maſodſor az Chriſtus az tiſteſſeg
Matth.18. kiuano tanituaniokat inti az alazatoſſagra, az kiczin gier mekeknek pel daiaual, es eſt mongia: hog valakik ezekhez haſonlatoſok nem leſnek, az meniorſagban be nem
2. Cor.14. mehetnek, Mert à mint ſ. Pal tanit, gonoſſaggal giermekeknek kel lennűnk, ertelẽmel pedig tőkelleteſeknek:
Iacob.1. Harmadſor az iraſis aſt tamaſtia előnkben, hogi minden
1. Corint.4. aiandek onnan felűl adattatik az vilagoſſagnak attiatul, honnet à ſ. Palis eſt mongia, hog az ẽbernek ſemmie ninczen az mit nem vőt volna: Hat mit diczekődik mint ha nem vőtte volna: Azert az Iſten az aiandekotis, el veheti az keueliektűl, es minden aiandek heaban valo, ha az Iſ
1. Petri 5. ten aldaza nem leſen mellette. Negiedſer, A ſ. Peteris arra int, hog az alazatoſſagot kőneſſűk. Mert az Iſten az alazatoſoknak adgia az ű kegielmet, az keuelieknek pe-
Pſalmo 18. dig ellenek al, melliet bizonit az Dauid es à Samuel: Az
1. Sam.21. niomorodot nepet te meg tartod, az te ſemeid penig à ke
Proue.8.15. uelieken, hog űket el veſeſſed. A bőlczis ſok helien mő
16.29. gia, hogi az keueliſeg ytan iar az veſedelem es az gialaEccl.10.17 zat. Oreődſőr ſűkſeg meg gondolni, az embernek allapat
Tob.4. ria minemű bizontalan legien. Mert nem tudhattia, halala oraiglan mire kel iutni, es melli rettenetes valtozaſok eſſenek eletiben, mellieket ſoha nem remelhetet volna.
Iacob.1. Az ember minden niomoruſagnak kutfeie, minden di-
Pſalmo 103 czőſege ez vilagon ollian mint az arniek, fel neuekedik mint az virag, es hirtelenſeggel iſmeg el heruad, es el mulik minden giőniőrűſege mint az alom, es à mint ſent Dauid mongia. Az ember az tiſteſſegben meg nem marad, miert hogy haſonlittatot az barmokhoz, az melliek el

veſ-

nek. Ezent bizonittia à ſ. Iacab: Miczoda az mi eletünk? Ollian mint az para, à meli keues ideig tart es az vtan el ennesik, es az mint az Bölcz mongya, igen niomorodot az embernek elete, mind ſületeſetül fogua mig el temettetik az földben, à ki mindeneknek annia. Az Eſaiaſis aſt iria, hog minden teſt fü, es meg ſarad, mihelt az Vrnak ſele meg fuallia. Erre nezue azert meg kel magat az embernek alazni az Iſtennek hatalmas keze alat, hogi ez ielen valo iockal meg ne bolondullion. Hatodſor az alazatoſſoknak à Chriſtus ket fele iutalmatis iger. Elſö mert öuek az meniorſag, melliet noha nem az alazatoſſagert niernek, mind az altal ezzel keſittetnek annak el vetelere, meli az keuelieket be nem fogadgia, hanem az ſilideket. Maſodik. Mert az ſilidek ez földnek örökösi leſznek. Ez mondas vg teczik mint ha az hiuekre nem illenek, kik iöueueniek ez vilagon, ſöt az Chriſtus ünön magarolis panaſolkodik eſt monduan: Az rokoknac liukok vagion, az madaraknak feſkek, az embernek fianak pedig ninczen anni helieczkeie, ahol feiet le haithatna. De errül ig kel erteni, hog az ſilidek ez földnec örökösinec mondattatnak haromkeppen, el öſör, mert az Iſtē kiualtkeppen ü erettek teremtette es tartia es földet, es ezeknek enieben niugoſnak az hitetlenekis. Mert az Iſtennag türö es halogattia az vtolſo napot az hiuekert, hogy ü közzülök ſenki el ne veſen. Noha azert vg vagiö dolgok, mint az Iſaaknak az Iſmael miat, mind az altal az hiuek örökös fiak. Maſodſor ez földnek örökösi az Iſtennek aldazara nezue. Mert az mint az Dauid enekli. Az igazaknak nemzete meg aldatik, az hitetleneknek magua pedig el veſ. Az kegietlenek ez földröl ki puſztittatnak, az ſilidek pedig az Iſtennek oltalma alat niugoſnak

Iaco. 4.

Eccl. 40.

Eſaie 40.

Matth. 5.

1. Time. 4.

2. Petri 2.

Galat. 4.

mint

Seph.a. mint az Iſten giakorta az nepnek ſinet es derekat az fog ſagra vitette, az ſilideket pedig meg hatta. Azert az Iſtennek ſarniai alat batorſagosbak az ſegeniek es inkab örökösi az földnek, hog nem mint az kegietlenek, à kik hatalmokban bizuan az földrol ki törültetnek. Harmad ſor örökösi ez földnek amaz tökelletes birodalora nez ue, meli leſen az fel tamadas vtan, mikorö mindenek az Chriſtuſnak es az hiueknek labai ala vetetnek, es kiualtkeppen ackor ielentetik meg, hog az ſilidek valoban az Iſtennek örökös fiai voltanak.

Az Hazassagrol.

K. *Miczoda az Hazaſſag?*

F. Eg firſiunak es eg aſſoniallatnak valhatatlan eggieſüleſe, meli az Iſtentül rendeltetet az emberi nemzetnek ſaporodaſaert, az ſegitſegert, es az fertelmeſſegnek el tauoſtataſaert.

K. *Hani dologbol ielentetik meg az hazaſſag nac meltoſſaga.*

F. Elſö ez, Mert az hazaſſagnak kiualtkeppen az elö Iſten ſerzö oka, kirol ü magaban tanaczkozek, es az Adã nak czontiabol alkota az aſſoniallatot. Maſodik: Mert az Iſten meeg az êp termeſetben az eſetnek elötte rendelte. Ha azert ackoron ſükſeg volt, moſtan az embernek illien nagy erötlenſegeben ſockal ſükſegesb. Harmadſor, Mert az Iſten megis aldotta az hazaſokat, hogy

ſaporodnanak es az egeſ fôldet be tôltenek. Negiedſer, à Chriſtuſis ẽnek bôczûletit ielentette meg, mikoron az meniegzôben ielen volt, es czudateteleuel, az vizet borra valtoſtatuã, meġ ekeſite. Ôtôdſôr az hazaſſagnak ſok haſnai es vegei meg mutattiak ennek meltoſagat. *Ioan.2.*

K. Hany ſemeli vagion az igaz hazaſagban?

F. Czak kettô, egi firfiu es egi aſſoniallat. Mert az Iſtẽ vġ rẽdelte eleitûl fogua, hogy ketten legienek egy teſte. Ezek pedig valhatatlanok egi maſtul. Mert az kiket Iſtẽ ôſſue kôtôt, azokat ember el nẽ valaſthattia, es valaki feleſeget paraznaſag kiuûl el hagia, hitetlenne es paraznaua teſi ûnôn magat.

K. Mi vegre ſerzette Iſtẽ az hazaſſagot?

F. Elſô vege az Iſtennek tiſteſſegere nez. Mert azert rendelte, hoġ az emberi nemzet ez altal ſaporogiek, es à hiueknek ſamok vilag vegezetig ebbôl tellieſẽgiek ki. Errôl mongia az Moſeſnel. Neuekedgietek es ſokaſullia tok, tôlczetek be az egeſ fôldet. Maſodik oka az ſegitſeg Mert az ember teremtetet munkara, meliben kiuantatik az kûlſô ſegitſeg. Eſt ielenti az Moſeſnel, mikor igi ſol: Nem io az embernek egyedûl lenni, teremczûnk û ueki ſegitô tarſot. Ez igeuel az aſſoniallat az û tiſtirôl emlekeſtetik, hogi nehezitô es puſtito tarſa ne legiẽ az firfiunak, hanem mindenben û neki eppûletire igiekezzek, es az eletnek terhes igaiat viſellie rendi ſerint az firfiunal egietemben, foglalatos leuen az munkaban es az gonduiſelesben. Harmadik vegerôl ſ. pal iġ tanit. Szûkſeg hogi minden firfiunak egi tulaidon feleſege legyen, es miudẽ aſſoniallatnak ſairat ferie legien, az paraznaſagnak el tauoſtaſaert. Mert az Iſtẽ az paraznakat meg iteli. Miert *1. Gor.7.* *1. Corint.6.*

pedig

pedig, hog az mi testünk Istennek templomaua szenteltetet, szükseg hog azt tisztasságban viselliük, es az fertelmességgel Istênek sok fele kemeni, ostorit reank ne vöniuk. Negiedser vg tanit à S. Pal, hog ez testi es ideiglen valo hazasság, titkos es lelki dolgoknak bizonsága. Mert emle kestet az Aniaszentegihaznak az Christussal valo eggiesüleserol. Mikeppen az hazasok közöt fel bomolhatatlan kötele vagiö, es eggik az masiknak mentseget nê adhat, azonkeppen az lelki hazasságban az hiuek vgi köttetenek az Christushoz, az Istennek valasztasaual es igeretiuel, hog soha többe û tüle el nem szakadhatnak. Touabba mikeppen az asszoniallat nem esmerhet senkit az û Vra kiuül, hanem azzal meg kel elegedni minden eletibê ak keppen az igaz aniaszentegyhaz nem esmerhet töb feriet es közbeniarot az egi Christus kinül.

Ephes. 5.

K: Miczoda tizti vagion az hazasagban elö firfiunak?

Ephes. 5. F. Az elsörol az S. Pal ig tanit: Ti firfiak vg szeressetec az ti feleségteket, à mint az Christus szerette az aniaszentegihazat, es ünön magat atta erette, melliel à S. Pal inti az firfiat, hogi az Istêtül adattatot iambor hazastarsal meg elegedgiek, taplallia es oltalmazza mint az ünön testet.

Coloss. 3. Mert az igaz szeretet feie es erössege az hazasságnac, mint masutis tanit ez igeckel: Ferfiak szeressetek az ti feleségteket es üket meg ne kesergessetek. Masodik tisti az gödnöseles, meliben az embernek rendihez es hiuatalliahoz kel

1. Tim. 5. ünön magat szabni. Errol mögia à S. Pal, hog à ki feleségerol es hazaneperol gondot nem visel, hitit meg tagatta, es az hitetlennelis alab valo. Harmadik tisti az böczület, kirol à S. Peter sol, hog az firfiu az asszoniallattal, mint

1. Petri 3.

giar

giarlob edenniel eßeſſen lakiek eggiůt, es meg adgia az ů tißteſſeget. Ezzel arra tanit, hog az firfiu az hatalommal, kit Iſten neki adot az aßſoniallaton kegietlenůl ne ellien, es az ů feleſeget talpa ala ne tapoggya, mert az Iſten fel votte az aßſoniallatotis az bůnbůl, es azon kegyelmeben tőtte reßeſſe, es az iduőſſegnek dolgaban, ſemmi kůlőmbſeget nem tőt az firfiu es az aßſoniallat kőzőt. Sz. Palis aßt mongia, hogi iduőzůl az aßſoniallat az giermek ßůleſnek altala. Ebben pedig nez az atokra es az ßůleſnek nehez terhere, melliet Iſten bůnteteſůl vetet az aßſoniallatra. Ertelme azert ez, hogi noha az ßůleſnek kennia es faidalma az aßſoniallaton vagion à bůnert, mind az altal ez zel ki nem rekeßtetik az kegielemtůl, hanem iduőzůl az aßſoniallatnak neme, de illi ok alat, ha meg maradnak az hitben, az ßeretetben, es az meg ßentelesben, az mertekletteſſeggel egietemben. Ha azert az Iſten az aßſoniallatot meg bőczůllőtte, aßt kiuannia, hog az firfiuis az ů rendiben kiſſebſeggel es ektelen gialazattal ůtet ne illeſſe. 1. Tim. 2.

K. *Miezodà tizti vagion az hazaſſagban leuő aßſoniallatnac?*

F. Iollchet az aßſoniallatnak ſok tißtit es ekeſſegit ßallia az iras elő, mind az altal ezek kiualtkeppen valok. Elſő, hog az aßſoniallat az ů tulaidon feriet ßereſſe, melliel erre intetik mindē kereßtien aßſoniallat, hogi az mel gonduiſelőt az Iſten neki paranczolt, aßt io neuen vegie es azzal meg elegedgiek, es à kiuůl ſenkihez ne kőſſe az ů ßerelmet. Tonabba ezis ielentetik, hog az aßſoniallat az ů vranak ßemeliet ßereſſe, es ne hordozza à ßeretetet czac az erßenben, hanem az eletnek minden valtozaſiba ůtet egiarant ßereſſe, es ne legien ollian mint az Iob feleſege,

az

az ki az Vrat niomoruſagban meg keſergette, es az ũ hitiben meg karomlotta, eſt monduan neki: Atkozd meg az Iſtent es hali meg. Az aſſoniallat azert az ũ vranak niomoruſagaban ne legien keſertetire, hanem mindenbẽ vigaſtalaſara. Maſodſor kiuantatik, hogy az aſſoniallat tiſta es haznak gonduiſelõie legiẽ, az ũ vranak marhaiat ne loppia, es ne tekozollia, hanem oltalmazza es ſaporicza. Harmadik tiſti az engedelmeſſeg, meli az aſſonial latnak fũ ekeſſege. Szẽt Pal azert azt paranczollia, hogy
Epheſ 5. az aſſoniallat mindenben engedgien az ũ ferienek, melliel aſt kiuannia, hoġ, alazatos es ſilid erkõlczũ legien, es ũnõn magat az ũ vranak akarattiahoz ſabia, es ne igiekezzek hatalmat venni az firfiun, hanem az Iſtennek rendeleſe ſerint czendeſ es tũrõ legien az firfiunak birodalma alat. Az vtan az engedelemnek modgiat es hatarat veti,
Coloſſ 3. mikor aſt mongia, hoġ az aſſoniallat az Vrban engedgien, melliel aſt ielenti, hogi az engedelem Iſten paran-
Actorũ 5. czolattia ſerint legien, mert à ſent Peter vġ tanit, hogy iob az Iſtẽnek engedni, hogi nem mint az embereknek. Errõl mongia az Chriſtus: Az ki attiat es anniat, feleſeget, es minden marhaiat, es ũnõn magat meg nem tagadgia, nem lehet en hozzam melto. Azert kõteles az aſſon
Epheſ 5. allat az engedelemre, czak az oltarig, az az, mig az Iſten
1. Corint. 11 tiſteſſege meg nem bantatik. Vtolſor aſt mongia, hoġ az aſſoniallat az firfiunak vgy engedgien, mint az Vrnak, az az, mint az Iſtennec. Mert à mint maſut tanit, az firfiu az Iſtennek diczõſſege es abrazattia, az aſſoniallat pedig az firfiunak diczõſege. Azert ebbõl az kõuetkõzik, hoġ az meli aſſoniallat az firfiunak enged, az Iſtent bõczũli meg, viſontag, az ki engedetlen, az Iſtent, es az ũ rẽdeleſet gyalazza, melliet az Iſten bũnteteſnek ũl foha el

nem

nem ſenued. Negiedſer a mint ſent Peter tanit, az aſſoni allat tartozik az ſ vranak tiſtelettel, hogi ſtet mint feiet bôczûllie, ôrizze es oltalmazza az ſ vranak tiſteſſeget, es az ſeretetnek altala, ſok fele fogiatkozaſokat el fedez zen. Ennek bizonſagara az ſ. Peter elô hozza az Sara aſſonnak peldaiat, az ki tiſtelte az Abrahamot, es ſtet vranak hitta, hol aſt paranczollia, hogi mindê aſſoniallatok ez tiſteſſeges neuezettel meg mutaſſak aſt, hog az Iſtennek rendeleſet meg bôczûllik es annak engednek. 1. Petri 2.

K. Mit kel erteni az aſſoniallatnac ôltôzetiröl?

F. Sz. Pal illien igeckel tanit: Az aſſoniallatok kôniôrôgienek ekes ôltôzetbê, ſemermeteſſeggel es mertekle teſſeggel ekeſiczek magokat, nem tekergetet haiakban, auag aranyban, auag draga kôuekben, auag draga ruhabâ, hanem a mint illic aſſoniallatokhoz, kik az Iſteni tiſteletet valliak az io czelekedetnek altala. Az kôniôrges melle veti az ekes ôltôzetet, nê hog Iſten az kûlſô ekeſſegre nezne, de giakorta az ôltôzet az elmenek es az ſitnek bizonſaga. Sz. Pal azert iaualia az aſſoniallatban az ekes illendô es tiſta ôltôzetet, az ruſniaſagot pedig iltia. Ez mellet karhoſtattia valami ſolgal az keueliſegre es az giêgeſegre, mint az feletteb valo haſontalan aranyozas es giôngiôzes, meliben mikor az aſſoniallatok el merûlnek, ſok fele hiuſagban es vetekben eſnec. Az ôltozetben azert illien hatart es modot rendel. Elſô az ſemermeteſſeg, meli az tiſtaſagnak es az ſalazatoſſagnak ôrizôie. Ebbôl azert meg teczik, hogy az kik rendek kiuûl valo haſontalan ekeſſeget ſeretnek, auagi ſemtelenek, auagy tiſtatalanok, auagi keueliek, kiket az Iſtê minden ketſeg 1. Tim. 2.

nekûl meg gialaz, ha meg nem terne c. Szûksek azert hog az keresztiẽ assoniallatnak ekessege kûlombõzzõn az paraznanak õltõzetitûl, kik û magoknak az feletteb valo ekesseggel seretõket vadasnak. Az assoniallat pedig az û hozza illendõ ruhaiat le vetuen, à semermetis le veti. Masodik hatara az õltõzetnek az mertekletesseg, mely ast kiuannia, hogi az ember se fõsueny, se tekozlo ne legien, es ûnõn magat rendihez, hiuatalliahoz es az idõhez sabia. Mert az kik rẽdek kiuûl õ magokat ekesitik, auagi inkab vndokittiak, tekozlok, lopok es gilkosok, es az kõ zõnseges tarsasagnakis aruloi. Touabba valameli assoniallatók az testet igen ekesitik, amaz belsõ embert vesni hattak, es ninczen bennek egigiûseg, es az tista eletnek sereteti. Harmadik hatara az Isteni tistelet, meli az mertekletes eletet kiuannia, miert hogi az iozansag az Isteni felelemnek kûlsõ bizonsaga. Azert à kik minden giõnirûsegeket czak az illetlen ekessegibẽ helihestetik, a zokban semmi Isteni tistelet ninczen, es ezek az kerestieni giûlekezetet azert giakorliak, hogi ûnõn magokat mutogathassak, es az õ elmeieket az keueliségben hizlalhassak. Negiedik hatara az io' czelekedetnek kõuetese, melire az mertekletes assoniallatok alkolmatossak, az keueliek pedig es az czifrasok semmi tistesseges dolgot nem indithatnak. Vtolsor sûksseg ezeknek bûnteteseket is meg gondolni, meli ket rendbeli. Elsõ pustasag es gialazat, mint à Prophetanal feniegeti, hog ezeknek minden ekessegeket le vonsa. Masodsor az ẽ. Pal az giengeket, azok kõziben samlallia, az kik Istennek orsagabol ki rekestettenek. Ezert mongia, hog à meli assoniallat az giõnirusegben êl, immaron eluen meg holt. Mind ezekbõl az assoniallatok intetnek az mertekletes eletre, hog se Isten

Esaiæ 3. *1. Corint. 6.* *1 Tim. 5.*

ſtent meg ne banczak, ſe lelkeket meg ne neheziczek, ſe egiebeknek gonoz peldat ne adgianak.

AZ TANITOKNAK Hazaſſagokrol.

K. Szabadê az Tanitoknak meg hazaſulni?

F. Az Iſtennek rendeleſe kôzônſegeskeppen aſt tartia, hogy az embernek nem io egiedûl lenni, tudnia illik, hazas tars nekûl. De az Iſtennek rendeleſet az Antichriſtus igiekezik el forditani, es nem elegeduen az lelki paraznaſaggal es az rettenetes baluani imadaſſal, az teſti fertelmeſſegreis aitot ſnit, fûkeppen azoknak az kik ez vilagnak ſôuetneki volnanak, kegyetlen paranczolatot aduan errôl, hogy az aniaſſentegi hazbeli tanitok egeſs eleteknek rendiben, az tiſta hazaſſagtul magokat meg tartoſtatnak. Ez hamis es artalmas vegezes ellen az iras niluan tanit, hogi az tanitoknakis Iſten paranczolattia ſerint meg engettetik az hazaſſag, mint ez kôuetkôzendô erôſſegekbôl meg ielentetik.

ELSÔ. Szent Pal aſt kiuannia, hogy az Pûſpôknek es az ôr allonak egy feleſege legien, melynek ertelme ez, hogy ſok feleſegeknek valogatoſaual mertekletlen es al hatatlan termeſetit meg ne mutaſſa, hanem egy tôrneny ſerint valo feleſeggel, mig Iſten aſt mellette tartia, megh elegedgiek. Vgyan ottan aſtis paranczollia, hogy ſiai engedelmeſek legienek, es mertekletlenſegnek *Titum 1. 1. Tim. 3.*

vetkeuel ne vadoltaſſanak. Ez niluan valo bizonſagot az Papnak hizelkedôi ſok alnokſaggal igiekezik meg homalioſitani. Mert nemelliek tudatlannol aſt ertik, hogi az eg feleſeg eg aniaſſentegihazat iegiezzen, meli az Chriſtus ellen valo karomlas, az ki az Aniaſſentegihazat fele ſegûl vette maganak es ſoha mas feriet û mellette nem ſẽ uethet, es az ſ. Palis vgi tanit, hog az hiueket egi feernek iegizette az Chriſtuſnak. Nemelliek azt felelik, hog à ſ. Pal arrol ſol, az kinek az elôt egi feleſege volt, de moſt immar ninczen, mint maſuttis hadgia, hog oli ôzuegi va laſtaſſek, az kinek eg ferie volt. De ez heaban valo fogas mert az igeknek foliaſa meg mutattia, hog az tanitoknac ielẽ valo allapattiarol es fegihetetlẽ eletirôl ſollion, melnek ôrizeſere az tiſta hazaſſagis kiuantatik.

1. Timo. 5.

Maſodik. Hog az ô Teſtamentombeli Papokrol ne emlekezzûnk, kiknek az Iſten neuezet ſerint rẽdelte es hatta az ſ. Hazaſſagot. Az APoſtolok kôzzûlis, nemelliek nec volt feleſegec, mint oluaſſuk, hog az Peternek napat az Chriſtus meg giogitotta az hideg lelesbôl. De ez ellẽ aſt forgattiak, hog az Apoſtolok minek vtanna az Euangeliomnak hirdeteſere valaſtattanak, feleſegeket el hattak, mint û magokis ielentik, kerduẽ az Chriſtuſtul mint lenne nekiek allapattiok, kik hazokat es feleſegeket û erette el hattak volna, honnet az Chriſtuſis aſt ielẽti, hogi az kik feleſegeket; hazokat, es mindẽ marhaiokat û erette el nem veſtik, nem lehetnek û hozza meltok. De ûk ez igeket nem veſik io ertelemmel, mert az Apoſtolok minek vtanna az Chriſtuſnak attak neuôket, feleſegeket meg nem vettetek, ſem el nem hattak, hanẽ û tûlôk ideiglen el tauoſtanak. De mikor alkolmatoſſag adatot, û hozzaiok meg tertenek, mint az Chriſtuſis Peternek haza-

Matth. 9.

Matt. 10.

hoz

hoz be ment,sőt az Christus menbe meneteli vtã,nemelliek feleſegeketis velek viſeltek,mint a ß.Pal erőſſiti illiẽ igeckel:Nem ßabade nekűnk az mi attiankfiat,feleſegűnket velűnk hordozni,mint az Cephas es az Vrnak attiafiai czelekettenek. Az vtan az feleſegnek, az haznak es az mezőnek el hagiaſat nem vģ kel erteni, hogy az ember feleſeget el veſſe tűle es őrőkſegetűl el idegenicze magat, hanem az mint maſut niluabban magiarazza:Az ki attiat,anniat,es feleſeget, auagi giermeket fellieb ßere ti az Chriſtuſnal,nem lehet ű tanituania, melliel czak aßt ielenti, hogy ſemmi oly bőczűletes ne legiẽ ez vilagő, melire nezue az Iſten orßagat meg veſſűk, de mind az altal az ű rendekben,mig az Iſtentűl el nem ßakaßtanak,azokatis ßűkſeg meg bőczűlleni. Ezzel azett meg nem bizonithattiak, hoģ az Apoſtolok hiteket es feleſegeket el hattak volna. 1.Corint 9.

Harmadik,Szent Palis iőuendőlt ez fele hitető emberekről,es aßt iria,hoģ tamadnak oli el fordult elmeiű czalardok,kik őrdőgi tudomaniokat hirdetnek,es meg tiltiak az emberektűl az hazaſſagot,honnet meg ielentetik, hogy Iſtennek io rendeleſe az hazaſſagnak kőneteſe, de ennek meg tiltaſa es ßidalmazaſa az őrdőgtűl ßarmazot, ki eleitűl fogua az hazaſſagnak, meliből az Iſtennek haza eppittetik, nagi ellenſege volt. It pedig meg kel erteni,hogy az Apoſtol ſemmi rendben nem teßen valogataſt,hanem az hazaſſagnak meg tiltaſat az őrdőg alnokſaganak tulaidonittia. 1.Tim.4.

Negiedik,Ezis kőzőnſeges,inteſe az ß. Palnak : Iob hazaſſagban elni,hoģ nem mint geriedezni, ſőt azt ielenti, hoģ mikor az hazaſok ideiglen meg ßűnnek,hoģ az kőniőrgeſre es az bőitőleſre űreſſek legienek,iſmet eģ maſ 1.Corint.8.

hoz terienek, hogy ûket az vtan az û mertekletlenſegekert meg ne keſercze. Innet kôniû meg erteni, hogy az kik egeſs eletekben az hazaſſagot el vtalliak es ez mellet hiuolkodasban, es az teſtnek hizlalaſaban foglalatoſok, mint az Papiſta Papok ſockal hailandobak, nem czak az geriedezeſre, hanem az teſti fertelmeſſegnek ûzeſereis. Hat valakik az Iſtentûl mutatot io eſkôſt es ornoſſagot meg vtalliak, Iſten keſertôk es karomlok.

Ôtôdik, Valami az paraznaſagra nem czak alkolmatoſſagot, hanem vgian ſûkſeges okotis ad, el kel tauoſtatni az kereſtien embernek. De meg tiltani az tanitoktul az hazaſſagot, okot ad az fertelmeſſegre es ſok botrankozaſra. Miert hog̀ az ember az termeſetet el nem olthattia, es az mertekleteſſegnek aiâdeka ſaz kôzzûl ſem adatatot eginek, mint eſt ſok rettenetes peldak meg ielêtik az Papanak orſagaban, ahol minden heliek rakuak paraznaſaggal, es annak felette termeſet ellẽ valo fertelmeſſeg gelis, melliet az ſ. Pal karhoztat az poganiokban. De miert hog̀ ez feleiek el fordult elmere adattanak nẽ ſegienlik az û vndokſagokat ezzel fedezni: *Si non caſte caute*, melliel aſt ielentik, hog̀ ha tiſtan nem elhetnek, mind az altal oua es titkon czelekedik az gonoſſagot, hog̀ az emberektûl meg ne eſmerteſſenek. De ninczen oli titok az melinek ki nem kel ielentetni, mint immar az û pironſagok ez vilagnak ſeme elôt forog, es mikeppen az Iſten rendeleſet ûk nem bôczûllôttek, azonkeppen ûketis Iſten bôcztelenecke tette az hiuek elôt. Touabba à hol az ſ. Pal diczири az ſûzeſeget, es ionak mongia lenni aſſoniallatot nem illetni, es kiuanna, hog̀ egiebekis vg̀ volnanak mint û, tudnia illik, hazaſſagnekûl, nẽ mindenikrôl kel erteni, hanem à mint magiarazza, czak azokrol à kik

Roman. 1.

1. Corint. 7.

nek

nek Iſten tûreſnek kiualtkeppen valo aiandekat atta, es ez fele oruoſſagnekûl, kik mind az altal keueſen talaltatnak mêg az hiuek kôzôlis, mint az Chriſtuſis mondgia: hogy vannak nemelliek kik az mênieknek orſagaert magokat meg hereltek, tudnia illik, az kiknek Iſten mertek leteſſegnek aiandekat adot, hogi ezzel az Iſteni ſolgalatra alkolmatosbak leheſſenek ez vilagi gondal es giônirûſeggel az û elmeiek meg ne terheltеſſek. Mert vgiã ottan az Chriſtus valaſtaſt teſen benne, mikor aſt mongia: Nem mindenek foghattiak meg ez dolgot, hanẽ az kiknek adattatot. Annakokaert az kiknek ez fele aiandek nem adattatot, az Iſtennek kôzônſeges rendeleſehôz kel magokat tartaniok, akar minemû rendbeli emberek legienekis. Ezekbôl es az tôb haſonlatos iraſokbol meg hamiſſittatik az Papa ſeregenek vegezeſe, ki az hazaſſagot teſti fertelmeſſegnek neuezi, es azt iteli, hogi az meli tanito meg hazaſodik, nagiob bûnt czelekeſik, mint ha paraznalkodnek. De ez ellen à §. Pal vgy tanit, hogi az hazaſſag bôczûletes, es fertelemnekûl valo àgy. *Hebr. 13*

Vegezetre nagy bolondſagok ielêtetik ebbôl megh, hogy ûk az hazaſſagot Sacramentomnak mongiak lenni, es ezzel nem mernek elni. Minekutanna ezeket ſent iraſbol meg nem oltalmazhattiak, vtolſo mentſegek ez, hogi az Catholica Eccleſia ezkeppen rendelte. De eſt mi ertiûk, hogy az igaz aniaſſentegihaz nem az emberi talalmaniokтul, hanem az Iſtennek igeietûl halgat mindenekben.

AZ FEIEDELEMSEgröl.

K. Miczoda az Feiedelemſeg?

F. Az Iſtentûl rendeltetet tiſt, hogi az kûlſô hatalommal az igaz tôrueniek ſerint, az ioknak oltalmazaſara, az gonoſoknak pedig rettenteſere es bûnteteſere legien.

K. Honnat vagion az Feiedelemſeg?

Roman 13. Prouer. 8. Sap. 6.

F. Szent Pal vg tanit, hogi ninczen hatalmaſſag, hanem czak Iſtentûl, es valameni birodalmak vadnak az Iſtentûl rendeltettenek. Az bôlczis ezent bizonittia: Az birodalom tinektek az Vrtul adattatot, û ſamot tart az ti czelekedetekre, es az ti tanacztokat meg iteli. Ezert mon

Pſalmo 82. gia az Dauidnalis: En mondottam Iſtenek vattok, es miniaian az felſegeſnek fiainak neueſtettôk. Ezert mongia

Pſalmo 112 maſuttis: Az Iehoua fel emeli az porbol es az ganebol à ſegent, hog ûlteſſe az û nepenek feiedelmi kôziben. Ez ertelem pedig haſnal mind az feiedelmeknek, ſmind az kôſſegnek. Az feiedelmek intetnek, hog meg gôdolliak aſt, hog Iſtennek kepet viſelik, es erre nezue Iſteni felelemmel iarianak az û tiſtekben, es vg mint keſiczec magokat az ſam adaſra az Iſtennek ſeki eleiben. Az kôſſeg is emlekeſtetik arra, hog az feiedelmeket vg bôczûllie, mint az Iſtentûl boczattatot tiſtartokat, es erre nezue el tauoſtaſſa az part ûteſt es tamadaſt.

K. Az gonoz feiedelmek Iſtentûl vadnake?

F. Az gonoſſagot meg kel valaſtani az tiſtûl, mert az hamiſſag ninczen Iſtentûl, de minden tiſt û tûle vagion, es az kegietlenek nem vehetik magoktul az birodalmat

Dan. 2. hanê ha az Iſtentûl adattatik, mint az Daniel mongia: Az

Vr el valtoßtattia az időket, es el veti az kiraliokat es rẽdeli, hoģ meg eſmeriek az elők, hoģ az felſeges Iſten hatalmas az embereknek orßagaban, az kinek akaria annak adgia aßt. Az ßent Iobis erről mongia: A nepnek bűneiert regnalni hadgia az Vr az ßin mutato feiedelmet. Maſutis igy ßol: Az főldnek alnokſagaert meg ſokaſulnak az feiedelmek. Azert ha az Amoſnak tanitaſa ßerint ninczẽ oli gonoz az varosban, kit az Vr nem czelekednek, az kegietlen feiedelmeketis ű adgia haragiabol, mint az Oſe aſnal mongia: Es ű ad gyermek feiedelmeket az nepnek bűntereſere. Az Dauid inti az hitetleneket, hoģ ßaruokat fel ne emelliek, ſem nap kelet, ſem nap niugat, ſem eßak felől ninczen az ti fel magaßtalaſtok: Mert az Iſten biro, eßt meg alazza es amaßt fel emeli. *Iob.34.* *Iob.28.* *Amos 3.* *Oſe.13.* *Eſaia 3.* *Pſalmo 75.*

K. *Minemű ioßagok kiuantatnak az feiedelmekben.*

F. Első az Iſtennek felelme, hoģ attul el tauozzanak à mit az Iſten tilt, es igiekezzenek minden eleteket rendelni az ű tőruenie ßerint. Ez mellet az Aniaßentegihaznak io daikai es ſegitői legienek, az Iſtennek tißta igeiet hirdeteſſek, az igaz tanitokat oltalmazzak es taplalliak, mint à ßent kiraliok, az Dauid, Ioſias, Ezechias czeleketteenek, kik az baluaniokat az ű orßagokbol ki tißtitottak, es az Iſtennek igaz tißteletit heliere allattak. Az feiedelmek azert Iſtennek kepet viſelik, hoģ mindeneknek felette az Iſten tißteſſegenek legienek őrizői. Maſodik az hőlczeſſeg es eßeſſeg, meliben az kiuantatik, hoģ az feiedelmek ſok peldakrol, es meg lőt dolgokrol emlekezzenek, es ezekből az zielen valoknak rendeleſere okosbak legienec, es az iőuendőkről io moddal gődot viſellienec *Exod.18.* *Prouer.8.* *Pſal.82.* *Ioan.10.*

hogy az alattok valo kőſſeget valami karban es veſedelemben ne eiczek. Ez mellet ſukſegeſek az io es eſes tánacz adok, hog ahol az feiedelmek meg fogiatkoznak, ezeknek iteleteckel ſegitteſſenek. Mert ninczẽ eg ember is, à ki mindent ũnõn magatũl erthetne. Harmadik, az erőſſeg, meli nem egieb, hanem az ſiũnek alhatatoſſaga es batorſaga, melliel az tiztbeli emberek, minden niaualiat el ſẽuednek, hogi ũ magokat es az reaiok bizot kőſſeget az veſedelemtũl meg oltalmazhaſſak. Azert az feiedelmek el tauoſtaſſak, mind az felelmeſſeget, mind pedig az vakmerőſeget, melliekből giakorta kőzőnſeges es kiual kepẽ valo veſedelmek kőuetkőznek. Negedik à mertek leteſſeg, hog à feiedelmek az ũ elmeieket es teſteket tőbzodaſſal es reſegſegel meg ne neheziczek. Mert ez altal le hetnek alkolmatoſok, mindẽ dolgoknac el vegezeſere. A reſegſeg miat pedig, mint ſok peldak meg mutãtiak, her telenſeggel nag birodalmok el veſtenek. Mert ez minden gonoſſagnak kutfeie. Ötődik az igaz mondas, hogi az ũ beſedekben es igeretekben alhatatoſſok legienek, az hazugſagot es tragarſagot el tauoſtaſſak, es az ũ fogadaſokat meeg karockalis fel ne bonczak. Mert az beſedben valo tőkelleteſſeg, az feiedelmeknek nag ekeſſege. Hatodik, az főſuenſegnek vtalaſa, hogi az feiedelmek ne legienek telhetetlenek, es vndok niereſegnek kiuanoi, es feletteb ne ſomiuhozzak az gazdagſagot, ſe rendek kiuũl kereskedeſre, es vtalatos kompolarſagra magokat ne
1. Tim. 6. adgiak, mert à mint az ſ. Pal mongia, az penznek kiuanſaga mindẽ gonoſſagnac giőkere. Es az kic meg akarnac gazdagulni, az ördőgnek tőriben es ſoc keſertetekbẽ eſ-
Hierem. 8. nec, melliek ũket az veſedelemben be meritik. Erről mõ gia az Hieremiaſnal. Ezert adom az ũ feleſegeket es me-

zeie

zeieket idegeneknek, mert kiczintûl fogua nagyg minniaian az fôſuenſeget es az niereſſeget kiuanniak, mint az Samuelnek fiairol mongia az iras, hogy az fôſuenſeg vtan indultanak, es az iteletet el forditottak. Ezert tiltia meg az Iſten, hog az feiedelmek aiandeknac kinanoi ne legienek, mint az Moſeſnel paranczollia: Aiandekot ne veg, mert az aiandek az ſemeſſeket meg vakittia, es az igazaknak beſedoket el forditia. Annak felette az fôſuenſeg teſti es lelki veſedelmet vonſon vtanna, mint ſêt Pal bizonittia: Az fôſuennek ki baluani imado, ninczen reſe az Iſtennek es az Chriſtuſnak orſagaban. Hetedſer kiuantatic, hog igaſſagot es iteletet tegienek. Az igaſſag eſt mutattia, hogy ſemely valogataſnekûl az igazat meg ſabadiczac, es meg oltalmazzak. Az itelet pedig ez hogy az kik az tôrueni ellen vetenek meg bûnteſſek, es az nepnek bûneuel magokat ne hizlalliak. Eſt tiltia meg az Eſaiaſnal: Iay azoknak az kik hamis tôrnenieket irnac az kic à hamiſſat az aiandekert meg igazittiac. Az Moſeſnelis aſt mongia, hogy atkozot az ki az iôneuênec az arnanac es az ôzueginec igiet el forditia. Eſt paranczollia azert az feiedelmeknec: Szemelieket ne eſmerierec az itelerben, mint az nagiot az kiczintis vgy meg halgaſſatoc, es ſenkit ez emberec kôzzûl ne fellietec, mert Iſtene az itelet.

1. Regũ 8.
Exod. 23. Eccl. 2.
Epheſ. 5.
Hier. 22.
Eſaiæ 10. Deuter. 28.
Deuter. 1.

K. Szabadê az Feiedelmeknek az niluan valo bûnôſoknek meg kegielmezni, auagi penzert ûket el boczatani?

F. Az tôrnennec az feiedelem nem vra, hanem ſolgaia es ôrizôie, kel azert magat tartani az Iſtê tôrnieihez es

à vetekre nezue meg itelheti, hol vagiõ helie az kegielẽnek. Ebbẽ pedig nezni kel nem az ũ haſnara, melliet birſagnak neueznek, hanem az Iſten tiſteſſegere es az kõzõnſeges igaſſagnak meg tartaſara. Ha azert az vetek halalra melto az tõruẽnek beſede ellen az feiedelem à penz ert io lelki eſmerettel meg nem engedheti az bũnteteſt, mint giakorta aki diiat te teheti el boczattatik, aki nẽ fizethet meg õlettetik. Ellõ erõſſeget vehetũnk à feiedelmeknek tiſtibõl, kik tartoznak iteletet es igaſſagot czelekedni. Ha pedig à gonoſokat nem bũntetik az tõrueny ſerint es az iokat nẽ oltalmazzak, à feiedelemnek neuet nem viſelhetik es az tõruẽntis erõtlẽne teſik. Maſodik az Iſten az tõruenben aſt paranczollia: Az ki vert ont, annak vere ki ontaſſek. Az parazna firfiu es aſſoniallat meg õletteſſek. Az gonoſt ki vegied az en nepem kõz zũl, es ne kõniõrũli raita. Az Moſes az baluaniozokat le vagattia. Az Ioſue az Achant meg kõueſteti, es az Iſten haragia le czendeſedik. Harmadik. Sz. Palis aſt bizonittia: Ha mi eg maſt meg itelnõk, az Vrtul nem iteltetnẽk. Mikor azert az feiedelmek az bũnre ſabadſagot adnak az Iſtennek haragiat az kõzõnſeges bũnteteſre fel gerieſtik. Negiedik. Vgyan azon ſent Pal igy tanit: Ha gonoſul czelekedel fely, mert nem heaban viſeli az fegyuert. Boſſu allo az haragra az gonoſ teuõnek. Õtõdſõr. Az iras ſantalan helien tiltia, hog az feiedelmek az aiandekert az tõrueni el ne fordiczak, hanem az igaſſagot az bũntetesben ki ſolgaltaſſak. Ez fele lagito gõduiſelõket mongia az Eſaias az lopok tarſainak, es az Dauid feddeſe ſepẽ illik ezekre: Ha latod vala az lopot, eggiũt fũcz vala vele, es az paraznakkal reſed vala. Ezekbõl megh ielentetik, hogy az feiedelem tiſti ellen czelekedik

Rom. 13.

Eſa. 1.

Pſal. 49.

dik, mikor azon vetekert, hasonra annak semelire nezne, eginek meg kegielmez, maſt pedig meg bûntet.

K: Minemû ellenueteſek vadnak ez ellẽ?

F. Az Auguſtinus illien erôſſegeket hoz elô: Elſô, Mihelt az ember pœnitentiat tartand boczanatban vagion az vetek, Azert ha az bûnôs ember fogadaſt teſen, az feiedelem meg kegielmeſhet. F. Mondam ide fel, hogy az vetkeknek mertekere kel nezni, es ha tûrhetô, elegſeges okokert az kegielemnek helie vagiõ. De ha it az bûnôs embernek ſabadſag adattatik az fogadas tetelert, ſoha eg ſem bûntetetik megtes eckeppẽ az vetek el arad az emberek kôzôt. Maſodik, Az Pœnitentianak ez vilagon vagion helie, Azert az bûnôſnek meg kel kegielmezni hog Pœnitentiat tarthaſſon. F. Az mit Iſten az Feiedelẽre bizot, abban hiuen el iarion. Az meg teritesre pedig Il tennek gondgia vagion. Az kûlſô bûntetes nem veſi ele it az bûn boczanattianak. Mert noha az ember meg ôlertetik az bûnert, mind az altal ha eletnek fia el nem veſhet mint az kereſtfara feſittetet tolnainak peldaia meg ielẽti. Touabba az teſti bûnteteſt es az bûnnek boczanattiat meg kel valaſtani, mint az Dauidnac bûne el vetetik, hog Iſten elôt ne karhoztaſſek, de az ſok rendbeli bûnteteſek el nẽ tauoznak az û hazabol. Harmadik, Az feiedelmeknek illik az Iſtennek kegieſſeget kôuetni. De az Iſtẽ irgalmas az meg terô bûnôſôkhoz. Hat az feiedelmeknek is az niluan valo paraznaknak es gilkoſoknak meg kel kegielmezni. F. Szûkſeg kôuetni az Iſtennek Attiai kegielmeſſeget, az menire az û tôrueniеben ki ielẽtet akarattia engedi. De ahol az tôrueni feniteket es bûnteteſt

ki

kiuan, az feiedelem nem keduezhet. Mert az Iſtenis az lelki bűnteteſt az karhozatot engedi meg, de az kűlſő ſanſargato oſtort az embereken tartia. Ha azert Iſten megh engedi az lelki bűnteteſt, vta es meltoſaga vagyon hozza. De az feiedelem kezeben az tőruent atta, hogy ettűl erczen es halgaſſon. Azert ninczen ſabadſagaban, hogy az tőruent nehezicze auagy kűnniebicze. Negiedik. Az Chriſtus amaz parazna aſſoniallatnak, kit az Phariſæuſok eleiben vinek, monda: En ſem karhoztatlak tegedet, menniel es tőbbe ne vetkezzel. Hat az feiedelmeknec ſem kel az paraznakat bantanioc. F. Meg kel valaſtani à Chriſtuſnac hiuatalliat es à feiedelmeknek tiſteket: Mert az Chriſtus az Atiatul boczattatot, iduőzitő es tanito volt, es az ű orſaga nem vilagi birodalom, hogi fegiuerrel bűnteſſe az gonoſokat. Az tanitokis tartoznak minden meg terő bűnőſőknek az kegielmet hirdetni az igeből. De ez mellet az feiedelmek elő tőruennek es az igaſſagnak ki ſolgaltatoi legienek.

Iesaiás 8.

K: *Szabade az Feiedelem az alatta valo koſſegnec feicuel es marhaiaual?*

F. Mikeppen az io paſtor az iuhot niri, az giapiaual es feieuel êl, de ű magat farkas modra el nem nieli; Igy az io feiedelem az toruent ſerint valo iőuedelẽmel meg eleg ſik, es az ſegeni kőſſegnek bűret le nem vonſa, es czontiat meg nem ragia, mint az Iſten panaſolkodik az Prophetanal: Az en nepemnek feiedelmi ſiuo oroſlaniok, es birai, eſtueli farkaſok, kik reggelre nem hadgiak az prædat, az kőſſegnek huſat es czontiat fel vagdalliak es meg eſik: Feniegeti az Iſten ez fele kegietleneket es aſt mongia az niuzo foſto ſolgakrolis: Meg latogatom az kűzőben

Sophon.

ben vgralokat,az kik az ű vroknak hazokat meg tőltik ragadomannial. Mert vg tanit az iras,hogi az verrel epittetet hazbol az kőuetis kialtanak,es az kőtesek az gerendak kőzzűl feniegetnek. Ezert mongia az Esaiasnal: Iai az ki prædalß,mert ismeg meg predaltatol.Pelda erre az Achab kirali,ki az Nabothnak ßőlőiet el foglallia, az Iezabel tanaczara,es az Isten mind az kettőnek veret ki ontattia.Kőuessek azert az feiedelmek az Dauidot,ki az Arafna czűrit el nem vesi hatalommal,hanem az mi igaz arra meg fizeti. Annakokaert az feiedelemnek nem ßabad tőruentelen niomorgatni, fortellial neheziteni, fogsagban tartani,meg ölni,auagi marhaiat el venni az ßegeni kőssegnek. *Hab.2.* *Esaie 33.*

K: *Miuel tartozik az kössęg az Feiedelmeknec:*

F. Elősőr bőczűlettel, hogi ű felőlők vgi erczenek es ßollianak,mint Istętűl rendeltetet ßemeliekről.Erről mő gia à ß.Pal:A kinec tißteſſeggel tartoßtok, tißteſſeget adgiatok. Az Moſesnelis aßt paranczollia: Az Isteneknek gonoßt ne mondg,es az nepnek feiedelmet ne atkozzad. A ß.Peteris feddi azokat,az kic az hatalmaſſagokat ßidalmazzac,es az Iudas Apoſtol aßt iria, hog az Michaêl Archangial az Satannal tuſakoduã az Moſesnek teſte felől, nem merte ůtet ßidalommal illetni, hanem aßt mondotta:Te Satan feggię meg tegedet az VR.Masodsor tartozic engedelęmel mindę dologbã valami Isten paranczolattianak ellene ninczen. Erről mongia à ß.Peter engedgietek minden emberek kőzőt valo rendeleſnek,auag à kiralinak vg mint fellieb valonak,auagi az tißtartoknak à kik boczattatnak az gonoßoknak bűntetesere,es az iok *Roman.13* *Exodi 22.* *1.Petri 2.*

nak

nak tiſteletire. Ez engedelemnek az ſ. Pal neg okat ſam lallia elő. Elſo. Mert nincz feiedelemſeg, hanem czak az Iſtentűl, es à ki az hatalomnak ellene al, az Iſten rendeleſenek al ellene. Maſodik oka az lelki eſmeret, meli az en gedetlenſeggel meg ſebhetik, es az embert minden dolgaiban felelmeſſe teſi. Az tőrueni ſerint valo engedelem mel pedig az io lelki eſmeret őrizetik, meli az ẽbernek nag vigaſztalaſara vagion minden niomoruſagaban. Harmadik az harag, meli nem egieb, hanem az Iſtennek kemeni boſſu allaſa az engedetleneken. Mert az Iſten az ű kepebeli embereknek meltoſſagokat meg oltalmazza, es az engedetleneket kemeny bűnteteſe ala veti, mint az
Nume. 16. Chore, Dathan, Abiram peldaia meg ielenti, kik az Moſes es az Aron ellen tamadanak, az főld meg nita az ű ſa iat, el niele űket, es minden hazok nepeuel eleuẽ pokolra ſallanak. Negiedik, mert à feiedelẽſeg az io czelekedetnek tiſteſſegere vagion, az gonoſznak pedig rettẽteſere. Touabba az engedelem be foglal minden terehnek viſeleſet, es adonak fizeteſet, az közönſeges tarſaſagnak ſűkſegere es meg maradaſara. Erre mögia à ſ. Pal: Az kinek adonal tartozztok, adot fizeſſetek. Harmadſor tartozik az kőſſeg köniörgeſſel, hog az feiedelmeknec adgion az Iſtẽ bőlczeſegnek, erőſſegnek, es Iſteni felelemnek lelket, io tanacz adokat es gonduiſelőket, ẽgedelmes, hiű ſolgakat, es czendeſ birodalmat, à mint ſ. Palis tanit eſt mond
1. Tim. 2. uan: Intelek titeket, hog köniörgeſek legienek, minden emberekert, minden tiſt viſelőkert, hog czendeſ es bekeſeges eletben legiűnk, minden Iſteni felelemmel es tiſteſſeggel. Harom okaert paranczollia az feiedelmekert valo köniörgeſt: Első, hog az Iſteni tiſtelet, es az igaz tudomani az ű birodalmok alat meg tartaſſek, mint az Eſaiaſnal

iaſnal vigaſtallia az aniaſſentegihazat, hoǵ az kiraliok taplaloi, az kiralne aſſoniok pedig ű neki daikai leſznek. Maſodik az czendeſ elet, hoǵ az kőſſeg az ű oltalmok alat bekeſſegben elheſſen. Harmadik giűmőlcze es haſna az kőzonſeges tiſteſſegnek meg tartaſa, hoǵ ſenki io hireben neueben az alnok 'es gonoz emberek tűl megh ne gialaſtaſſek.

AZ HALALROL.

K. Mit iegiez az Halal à ſſent irasban?

F. Előſőr iegzi az termeſetnek meg romlaſat, az bűnt es az Iſtentűl valo el idegenedeſt, meli az eſet vtan mindenekre Adamtul ſarmazot, mint ſ. Pal tanit ez igeckel: Mikoron meg holtatok volna az bűnben az Chriſtus altal meg eleuenite. Ennek azert oruoſſaga az Chriſtusban adattatot kegielẽ kiben mihelt be oltatunk az hitnek altala, ſemmi karhozatunc nem lehet, hanem vǵ mint Iſtẽnek ſabados fiai elűnk, es tartatunk az iőuẽdő dicőſegre. Maſodſor iedzi a bűntűl valo meg ſabadulaſt ennek el hagiaſat es meg vtalaſat. Mert az bűnnek meg halni ſemmi nem egieb, hanem az bűnnek nem vralkodni az mi halando teſtűnkben, mint ſ. Pal mongya: Az ki megh holt, az bűntűl meg igazittatot, az az, à ki igaz hitből Iſtenhez meg tert, az bűnnek iutalmatul az őrők halaltul meg menekedet. Harmadſor vetetik az halalos veſedelmekert es niaualiakert, melliek ala ez vilagon az hiuek vettettenek, mint az ſent Pal mongya, hogi minden nap halal-

Epheſ. 2.

Roman. 8.

Roman. 5.

Roman. 8.

halalra adattatunk. Masuttis ig tanit, hogi û giakorta ha-
2. Corint. 12 lalokban forgot, az az, oli vesedelmekben, melliekbôl ha
lal kôuetkôzhetnek, ha Isten nẽ tamastotta volna. Negie
dser vetetik az iôuendô ôrôk karhozatert, melliet az ha
ragnak edeni az Istẽnek itelô igassaga serint lelkekben
senuednek, es az fel tamadas vtan testekbenis meg erez-
nek. Ez halal azert vagion az embernek niomorodot al-
lapattiaban, az Isten bûntetô haragianak senuedeseben,
es az diczôsegbôl valo ki rekesteseben. Ezzel pedig czac
az hitetlenek halnak meg, kic az û bûnôknek solgiat az
halalt el vesik, hog û bennek az Istennek emestô igassa-
ga az bûnert meg ielentessec. Errôl mongia à S. Ianos. A
kinec rese vagion az elsô fel tamadasban, nem lesen rese
az masodik halalban. Ôtôdsôr, iedzi az leleknec az testûl
el valasat, meliben az hiuec lelkek niugodalomra, az hi-
tetleneke giôtrelemben megien, az test pedig az Istẽnek
besede serint ismeg folde lesen.

K. Miczoda okai vadnak az testi halalnac?

F. Elôsôr serzô es eredendô oka az Satannac hitetô al
nokssaga, melliel az embert mind à testi mind az ôrôk ha
lalban be eitette, mint az Bôlczis bizonittia: Az ôrdôg
Sap. 2. nek irigysegebôl iôt be az bûn ez vilagra. Ennekoka-
Ioannis 8. ert az Christussis vgi tanit, hogy eleitûl fogua gylkos, es
az hazugssagnak attia. Massdsor indito erdemlô es kôzel
Roman. 5. valo oka az bûn, meli az eges emberi nẽzetre sallot, mint
S. Pal erôssiti ez igeckel: Eg ember altal iût be az bûn ez
vilagra, es az bûn altal az halal, es ez mindenekre el hatot
miert hog minniaian vetkestenek. Az halalnak azert o-
karol az emberi bôlczesegbôl nem itelhettûnc, hanẽ czak
az Istennek igeiebôl, meli minket egiedûl tanit az esetrôl
es az embernek romlasarol. Harmadsor, kûlsô bûntetô

oka

oka az Istennec igaz iteleti, ki az bűnert meg rőtia es ha- Ezechiel.
lal ala veti az embert. Mert ahol az iras ast mongia, hogy
Isten az bűnnek nem oka, es nem akaria az bűnősnek ha-
lalat, vg kel erteni, hog nem szerző oka, es az bűnnec ere
deti ninczen ű tűle, de az mi nez az iteletre, es az tőruen
setint valo bűnteteſre, minden fele halal ű tűle származik,
mint igaz birotul. Vege ennek harom vagion. Első nez
az Isten beſedenek tőkelleteſſegere, tudnia illik, hogi az
Isten feniegeteſe be tellieſednek, ki az Adamnak est mő- Gene.3.
dotta vala: Valameli nap eſel az tiltot fanak giűmőlcze-
ből halallal kel meg halnod. Ez mondas nem czak az lel- Roman.4.
ki halalt, hanem az teſtitis be foglallia. Mert à mint ſ. Pal
tanit az bűnnec solgia az halal. Masodik, nez az Isten-
nek igasságara, ki az veſedel emre rendeltetet haragnak
edenit, az teſti halal altal visi az karhozatra, melibẽ az ű
bűnőknek fizeteſet el veſik, mikor teſtekbenis fel tamad
nak az gialazatra, es amaz őrőcke valo tűznek es kinnac
senuedeſere. Harmadic nez az Istẽ irgalmaſſaganak meg
mutataſara az hinekhez, kiknek teſti halalokat aldaſra
forditotta, mert az mint ſ. Ianos tanit: Az ki hiſen, halalt Ioan.5.
nem lat, es az halalbol eletre megien, est bizonittia az
Christusis illien igeckel: En vagiok az elet es az fel tama Ioan.10.
das, az ki en bennem hiſen, meeg ha meg halis él.

K: *Mikeppen kel magat az kereſtien em-*
bernek az halalra keſziteni?

F. Az ſ. Pal mikor az halalra keſzűl diczekedik est mő- 2.Tim.4.
uã: Io viteſeget viteſkettẽ, futaſomat el vegeſtẽ, az hitet
meg tartottã. Ahol erre tanit, hogi az Istẽtűl ez rőuid elet
adattatot az halalra valo keſzűletre, meli az kereſtieni ből
czeſegnek eggik fű reſe. It pedig az Satan az embereket

igen alnoktul czelekedik, mert igiekezik az halalnak emlekezetit az ũ ßiuekbol ki ũtni, es ez altal minden gonoſſagra vtat nitni. De az hiueket illik az alombol fel ſerkẽteni, hogi minden ßem pillantasban az vrat keßen variac az ũ halokra. A keßületet pedig tanitaſnak okaert ot dologban foglalhattiuk be. Elſo az hit, mely ala rekeßtetik az meg igazulas, az Iſten igeienek ſorgalmatoſſaggal va lo halgataſa, tanulaſa es meg tartaſa, minden igaz Iſteni tißtelettel egietemben. Mert az kinek hiti vagion, ez vilagot meg giozte, meg vtalta es az ſamkiuetesbol az iouendo hazban kiuankozik. Az kinek pedig hiti ninczẽ ſemmi fegiuere az halal ellen nem lehet. Ebbol meg ielẽtetik, hog czak az valaßtottak keßülhetnek io moddal az halalra, kiknek ez halal elet es niereſeg. Errol mongia az
Luc.12. Chriſtus, az ti agiektokat fel ſouezzetek, es ego ßouetne kok legienek az ti kezetekben, mert az halal ellen, nem ſotetſeggel, hanem vilagoſſaggal kel keßülni. Maſodik, az io lelki eſmeretnek igaſſaga, es az attiafiui ßeretet mel bol az hiuek indittatnak erre, hogy mig alkolmatoſſa-
Galat.6. gok vagion, mindeneckel iol tegienek, ſokaknak haßnal lianak, az aniaßentegihaznak ßolgallianak hiuatalliok ßerint, es ez vilagi marhabolis io ſafarok legienek, hogi az itelet napian az Chriſtus az ũ io czelekedetek felol bizo ſagot tegien az ßenteknec es az Angialoknak elotte. Er-
Matth. 25. rol mongia az iras, hogy az kic iot czelekettenek, fel tamadnak az eletre. Az Chriſtuſis ezent bizonittia: A ki
Hebr.13 az en neuemben eg pohar hideg vizet ad, el nem veßti iu talmat. Sz. Palis ig inti az hiueket: Az ßent eletet kouetſſetek, melinekül ſenki az Iſtẽt nem lathattia. Ebbol meg ielentetik, hog az kik rakuak irigiſſeggel, keueliſſeggel: kegietlẽſegel es egieb fele veteckel az halalra nẽ io mod

dal

dal kesûl nek, Harmadik az iozansag, meli ebben vagió, hog az hiuek az û lelkeket meg ne terhelliec ez vilagnac seretetiuel es sorgalmatossagaual, se pedig tesseket meg ne neheziczek tobzodassal, resegsseggel, es ez vilagi giô niórûseggel, mint az Christûs paranczollia: Meg oiatok magatokat, hog az ti siuetek meg ne nehezitessec tobzodassal es resegsseggel, es ez vilagnak gondgiaiual. Mert ez vilag gonossagban helihestetôt, semnek kitanssaga es ezalardsag, melihez valaki ragaskodik, sok kesertetekbê esik, es az Istentûl el sakad. Mint az gazdagnak peldaia meg ielenti, ki ez vilagnak iauaiual meg resegûluen, czak hasanak keduet keresi vala, nem gondolkoduan az halalrol es az iônendô eletrôl. Mas peldabanis az Christus est feddi, mikor elô hozza az gazdagnak besedet: Egiel es igyal en lelkem, sok estendôre valo iosagid vannak. De az Isten ast feleli neki: Bolond ez eyel meg keuâniak az te lelkedet, es à mellieket kerestel, kie lesnec? Ez ellen az Christus io tanaczot ad, est monduan: Keressetek elôsôr az Istennek orsagat es ennek igassagat, es mindenek meg adattatnak tinektek. Mert masutis vgy tanit, hog az embernek semmit nem hasnal, ha ez vilagot meg nieriis es lelkeben kart vall. Az kik azert barô modra elnek, es hasoknak inkab solgalnak, hônem mint Istennek, ez vilagban bele zabalnak, es eyel nappal tobzodnak, auag niughatatlankodnak, sem halalokra sem elete kre gondot nem viselnek, hanem vesni hattak magokat, es eluen immar meg holtanak. Negiedik. Az bekeseges senuedes, es az vegiglen valo meg maradas, melibê à keresstiê ember minden haborut az hit mellet el tûruen, az û pallia futasatul soha addig meg nem sûnik, mig nem az czelra iut, es el vesi az fel tôt iutalmat, meli czak azoknak

Luc. 21.

Luc. 16.

Luc. 12.

Matth. 6.

Luc.21. Hebr.10. nak adattatik, az kik vegiglen meg maradnak. Erről mõ dgia az Christus: Az bekeseggel valo senuedes altal bir iattok az ti lelketeket, mint §. Palis tanit ez igeckel: Az tûres tinektec §ûkseges, hogy az igeretet el veheſſetec. Sz. Iacab-is aſt bizonittia, hogi az eletnek koronaiat az veſi el, az ki az keſertetet el §enuedi. Hat à ki az niomoruſag miat Iſtẽtûl el §akad, az halalra nem keſûlhet io moddal, mint az Christus ielenti: Az ki eletit meg tartia el veſti aſt, ezert mongia maſuttis: Bodogok az kik ſirnak, mert ûk meg vigaſztaltatnak. Ötödik keſûlet az tiſta §ûbôl valo kôniörges, mint az Christus inti az tanituaniokat az û halalanac elõtte: Kôniörögietek, hogy keſertedben ne iuſſatoc. Azert az kereſtien embernek halakat kel adni az el vôt iokert, mellieket Iſten û benne el kezdet, es el mellet kerni kel, hogy az hitben meg erôſſiczen minden keſertetèk ellen mèg tarczon, az halalnak ideien batoriczõ es vigaſztallion, bodog es czendeſ ki mulaſt adgion, es az eletre be vigien. Peldank erre az Christus, ki halalanak elõtte, mind û magaert, mind egieb hiuekert kôniörgôt melliet az §. Iſtuanis kõuetet, mikor az halalnac kõzepet te imatkozuan, az û lelket az Vr Ieſuſnac kezeben aiánlotta, es az vtan az Vrban el alut.

Matth.10. Matth.5.

Ioan.17.

K. *Mint kel embernek û magat es egiebeket az halalban vigaztalni?*

F. Sohol az halal ellen orſoſſag nem talaltatik, hanem czak az Iſtennek igeieben, melliel az hiuek vg meg erôſ ſitetnek, hogy mèg az halalbanis diczekednek es örûlnec, mint à §. Pal kiuankozik ki mulni, es az vrral eggiût lenni. Elsõ vigaſztalas azert az Iſtennec vegezeſe, ki az û itelet ſi §erint aſt akaria, hogy mindenek az teſti halalt meg kol-

Philippẽ.1.

ſtolliak, mint ſ. Pal tanit ez igeckel: El rendeltetet, hogy mindenek ecczer meg hallianak, Az hiuek azert ebben is haſonlitatnac az û feieknek abrazattiahoz, ki az kereſtnek es halalnak altala ment be az û Attianac diczõſegeben. Hog̃ pedig az Enoch es az Illies meg nem holtanak, az itelet napiãis ſokã talaltatnak eleuenẽ, ezek kiualtkeppẽ valo peldak, es az kõzõnſeges regulat fel nem bõtiak, melibẽ termeſzetec ſerint mindenec à halal ala vetẽtenec. Mint azert egieb dolgokbanis ſûkſeg az Iſtẽ akarãtianac io keduebõl ẽgedni, ig̃ à halalbãis mikor azõr allo helirõl az niugodalomra be ſolit. Maſodik, az bûn czelekedetinek felben ſakaſtaſa, mert à mint ſ. Pal tanit, az hiuekis az û tagiokban leuõ tõrueni miat, ſokat akarattiok ellen czelekednek, es az ũnõn teſtektûl ſok keſerûſegeket ſenuednek, honnet fel kialt ezt mondãan: OH en ſegeni ember, kiczoda ſabadit meg engemet es halalos teſtbõl? Az halalnak pedig fû haſna az hiuekben, hogi ez altal az bûn û belõlõk ki egeteſſek, az mi az õrdõge meg emeſteſſek, es az Iſtene helien màradgion. Harmadik az ſok fele niomoruſagoknak, es ez vilagi kenoknak meg ſũneſe. Mert it az hiuek az ſiralomnak võlgieben laknak, es az tũzek kõzõt iarnak, lelkeket markokban hordozzak, es az kegietlenek laba ala vettetenek, nẽ elnek, ſõt naponkẽt halnak, es giakorta aleg ohattiak magokat, hogy az ſ. Iobal egiût meeg ſûleteſek napiatis meg ne atkozzak. Mind ez ekbõl es ez vilagra kõnetkõzendõ veſedelmekbõl az Iſten az û hiueit az halalnak altala ki ragadgia. Errõl mongiá az ſ. Ianos: Bodogok akik az vrban meg halnak, moſtantul fogua, aſt mongia à lelek, hog̃ meg niugodgianak az û munkaioktûl. Mert ezzel tõrli el az Iſten az õueinek ſemekrõl az kõnihullataſt. Annakokaert mikor az hiuec

Hebr. 9.

Roman. 5.

Eſaia 57.

Apoc. 14.

ez vilagbol, mint egy eget hazbol ki saladhatnak, nagy niereſſeget veſnek. Negiedik az Iſtentûl adattatot lelki aiandekok az hit, az remenſeg, es az io lelki eſmeret, melliekben az hiuek ez vilagon eltekben eppûlteneç, es az Iſten orſagaban az fel labokat be tôttek, kikben az Iſten az mi iotel kezdet, az û igereti ſerint veghez viſi, az ha lalban velek vagion, es az û lelkenek ereieuel ûket biſtatia. Czak ezeknec lehet azert lelki ôrômôk az ki mûlaſra akik io keſûlettel mennek az teſti halalra. Ôtôdik vigaſtalas az hiueknek az halal vtã leuô io allapattiok kik mi
2. Corint 5. helt az teſtbôl ki mulnak, ottan az Chriſtuſſal eggiûl leſnek, es ez fôldi romlando ſator heliet, ôrocke valo hazat
Philippẽ. 1. niernek az egekben. Errôl mongia à ſ. Pal, hog û magara nezue iob volna meg halni, honnẽ mint az teſtbẽ elni, es vg tanit, hog neki mind elteben mint halalaban az Chriſtus niereſſeg, melliet maſuttis illiẽ igeckel erôſiit: Vagi elûnk, vagi halûnk az Vre vagiunk. Ha azert az ſiralom bol ôrômre, a ſamkiuetesbôl orſagunkban, à ſatorbol hazunkban megiûnc, ſemmit ne bankogiunk, hanem ôrôm mel variuk az halalt, ki noha à bûnnek ſolgia, mind az altal à Chriſtus aldaſunkra fordittia, hog az eletre valo menetelônknek, vg mint kapuia legien, es à mi magabã mereg, oruoſſagga valtozic, mert à Chriſtus à bûnnek fulak
Oſe. 13. iat es karhoſtato ereiet el rontotta, mint az Oſeaſnal mongia: O halal en teneked halalod leſek. Hatodik az Attiaknak, à Prophetaknak es egieb ſenteknec peldaia, kik mikor halalok oraiarâ iûtottanak, ez vilagbol nag ôrômmel multanak ki. Mint az Abrahamrol, Iſaacrol es Iacobrol iria az Moſes. Ha azert illien draga edeniek az halalt el nem kerûlhettec, nem illik, hog miis az halaltul Pogan modra rettegiûnk. Hetedik, A teſtnek iûuendô fel tamadaſa

daſa, es eletre valo meg viulaſa. Mert mikeppen az ſanto ember nem val kart benne, mikor az magot az fôldben veti: Igi az hiueknekis haſznokra es idôſſegekre vagiô, mikor az fôldben tetetnek, amaz diczôſeges fel tamadaſnac remenſege alat, mint ſ. Pal vigaſtallia az hiueket illiẽ igeckel: Ha hiſſûk, hogy à Chriſtus fel tamadot az holtak kôzzûl: igi az Iſtenis akik û benne el aluttanak, û vele eg giût azokat elô hozza. Erre nezueis azert nagy niereſeg az hiueknek az halal, miert hogi az halando es romlando teſtet le teuen, halhatatlã teſtet veſnek fel, es ollianok leſnek az Iſtennek orſagaban, mint az Angialok. Szûkſeg hat az kereſtien embernek ezekrôl elmelkedni, hogy az halalnak ſomoru emlekezeti meg ne haboricza ûket, hanem inkab vigaſtallia, es minden keſertetek ellen batoricza. 1. Cor. 15. 1. Teſſal. 4.

K. *Vagione az ember halalanak az Iſtentûl el rendeltetet ideie?*

F. Az Iſten gonduiſeleſe minden tôrtenetet ki rekeſt. Ennekokaert az iras vgy tanit, hogi az Iſten az ember ſûleteſenek, elete hoſſabitaſanak es halalanak bizonios orat ſabot, meli mikor el telik, az ember ſẽmi moddal toſab nem halaſthattia, mint ez kôuetkôzendô iraſockal meg bizonittatik. Elſô. Az ſ. Iobnal illien igek talaltatnak: Az embernek napiai rôuidek, az û holnapinak ſama te nalad vagion, hatart vettôtel neki, melliet altal nẽ hag hat. It azert nem czak az embernek halandoſagarol ſol, hanẽ kiualtkeppẽ à halalnac bizonios ideierôl, meli az ẽbertûl el titkoltatot, es czak az Iſtẽnek vegezeſeben reitetet el. Senki azert, ſem az ember teſtenek allaſabol, ſemà czillagoknak forgaſabol az ẽber halalanac oraiat meg Iob. 14.

nem tudhattia, honnet meeg az halalnac ielenſegiis gyakorta meg czalliaç az embernek iteletit. Maſodik az Iſtẽ gonduiſeleſebôlis erôs bizonſag vetetik. Mert az iras aſt
Matt.10 ielenti, hoġ az Iſten lepeſũnket, iaraſunkat, es haiunk ſa lat meg ſamlalta, ſôt meeg az vereb ſem eshetik aʒ fôldre az û akarattianekûl. Hat az ember inkab nẽ halhat meg tôrtenetbôl áz Iſten vegezeſe ellen. Mert û benne elûnk
Act.17. mozgunk es vagiũnk, mint az Moſeſis mongia: Ôaz te eleted es az te napidnak hoſsabitoia. Harmadik vetetik az
Deut.30 Chriſtuſnak peldaiabol es allapattiabol, kiben ſemmi nẽ eſet tôrtenetbôl, hanem aʒ Iſtennek vegezet tanaczabol, mint az Prophetak meg iôuendôltek volt. Errôl azert
Act.7. aſt mongia à ſ. Lukacz, hoġ az Iſtennek el rendeltetett ta
Act.4. naczabol adattatot az halalra, az Pilatus es az Herodes aſt czelekôttek az mit Iſten û felôle vegezet volt. Az ſ.
Ioan.7. Ianoſis aſt iria, hoġ az Sidok igiekôſtek ûtet meg fogni, de kezeket rea nem vethetek, miert hogi nem iût vala el
Ioan.12. az û oraia, mert à mint à Chriſtus haſonlatoſſag ſerint tanit, az napnak tizenket oraia vagion, meli mikor el telik vege leſen: Igi az ember eletinek hatara vagion meli mikor el kôzelit, aʒ halal veget vet az eletben. Ezokaert mi
Ioan.17. kor az halalra keſsûl, igy kôniôrôg: Atiam el iôt az ora, diczôicz meg az te fiadat. A mint azert az fônek halalanak bizonios ideie volt, iġ az tagokrolis azont kel erte-
2.Tim.4. ni. Negiedik, ſ. Palis û maga felôl aſt ielenti, hoġ fûtafat el vegeſte, es aʒ û meg oſlaſanac ideie ielen vagõ mel liel arra akar tanitani, hogi az Iſten az ember hiuatallianak es eletinek hatart vetet, mellien ſoha altal nem me-
2.Pet.1. het. Mint az ſ. Peteris tanit ez igeckel: Tudom hogy rõ nid idõn le teſem ez Satort, mint az Vr Ieſus ennekem meg ielentette. Az Moſes halalanak ideie mikor el iût

volna

volna,az Iſten fel ſolittia az hegyre es paranczola neki, hoġ meg halna. Otodik az Moſes toruenieben Iſten aſt hadgia,hoġ az ki ſanſandeckal embert ol,meg oleteſſek az ki pedig nem olalkodot ember vtan,hanem Iſten atta kezeben es akarattia ellen meg olte, az felenek rendelt volt oltalomra valo helt.Ebbol meg ielentetik,hogi meg az meli halal tortenetbol eſikis, az Iſten vegezeſebol leſen,mint az Achab peldaia meg mutattia, kinek az Micheas meg mogia,hoġ az hadbol haza nem iune meli rea is telik,mert eġ vitez el loui az nilat ſerenczere es az Achabot talallia.Ez halal embernek iteletire nezue,ki iuſtē dot nem tud,tortenetnek lattatik,de az Iſten titkos tananaczabol igazgatta az nilat, hoġ az u vegezeſe az Achab nak halalaban be telliesednek.Hatodik az Bolcznek mo daſais eſt eroſſiti: Az Iſten az embert az foldbol teremtette,es ilmet folde teſi,az u eletinek idot ſabot.Maſutis iġ ſol:Mindennek udo rendeltetet az eletre.Az Moſeſis errol bizonſagot teſen illien igeckel: Meg forditod az embert az romlaſra es eſt mondod.Terietek viſſa embereknek fiai,az az,Halliatok meg,es valtozzatok folde,az melibol lottetek volt. Eſt pedig ebernek erteni igē ſukſeges,es nag kunniebſegere vagion,mikor tudgia, hogy elete es halalala az Iſtennek rendeleſetul igazgattatik.

Exod.21.

Eccl.17.

Pſal.90.

K. Miert mongia hat az Bolcz: Hitetlenul ne czelekedgiel,hogy meg ne haly az te nem napodon? Eccl.7.

F. Erre nemelliek aſt felelik,hoġ az Iſten ez fele inteſ ſel czak akaria az embert ſerkenteni,es mind az altal ide ie elot ki nem veſi.De az Iſtēnek nē kel aſt tulaidonitani hoġ heaban feniegetne;es aſt meg nem czelekedne. Eb-

ben azert nem ſol az halal hataranak meg valtozaſarol, hanem az emberнek iteletirôl, es az termeſetnek foliaſa rol, melyre nezue az gonoz teuô emberek touab elhettenek volna, de az gonoſſaggal eleteket meg rôuiditettek, nem az Iſten tanaczara nezue, hanem az ember itele
Eſa. 38. ti es az eletnek foliaſa ſerint. Az Ezechias halalarolis ez ent kel erteni, ki azû halalanak oraiat elôb vitte, auagy meg hoſſabitotta, nem az Iſten tanaczanak el valtozaſara nezue, hanẽ az kûlſô okokra, az betegſegnek neheſſegere es az embernek iteletire nezue. Mert noha elete felôl az ẽbereknek iteleti ſerint, nem volt remenſeg, mind az altal az Iſtennek titkos tanacza ſerint halalanak oraia tizenôt eſtẽdôuel volt touab, es mikor erre iutot az elet nek hatarat kûllieb nem vethette. Haſonlatoskeppen ſol
Phil. 4 az §. Pal Epaphrodituſrol, ki az halalhoz kôzel volt, de az Iſten raita kôniôrûl. Nem az Iſten iteletire es halalanak oraiara nezue volt kôzel, hanem az Palnak iteletire, es az betegſegnek neheſſegere nezue. Ennek azert helien kel maradni, hogi az ember az Iſtentûl rendeltetet orat, ſem elôl nem veheti, ſem altal nem haghattia.

K. Ha Iſten rẽdelte az halalnac nemẽ az bũre kiert meg hal nem kezerite, es az gilkoſoc, ment hetike magokat az Iſten vegezeſeuel?

F. Iollehet minden halalnak neme, akar mely iſſonia legyen is, az Iſtentûl rendeltetik, es az ember aſt el nem kerûlheti, mind az altal az bûnt meg kel valaſtani az bûnteteſtûl, mert Iſten az bûnre nem keſerit, de latuan az bûnt melire az ember menendô, igaz iteleti ſerint az bûnteteſt el vegezi, es mikor az bûnnek merteke el telic, az emberre boczattia. Mikeppen azert az tôrueni el

rendelte, hog az ki vert ont, vere ki ontassek, de azert ez zel az kouetkozendo bunnek nem oka, sot inkab tiltoia: Igy az Istenis az halalnak nemet es ideiet el vegezi, de mind az altal erre nezue az bunnek nem oka. Touabba, az gonoz teuo emberek, az prædaloc es az gylkosok, noha Isten haragianak ostori es el boczattatnac az ember o lesre, mind az altal, miert? hog Istennel nem egi tanaczon iarnak, hanem az u kegietlensegeket adag hasnokat keresik egiebeknek halalokbol, ezokaert magokat meg nem menthetik: sot ukis azon vetekert meg rontatnak. Mint az Prophetaknal: Az Isten fel tamasttia az ellenseget az pustitasra es az oldoksesre. De ismeg uket feniegeti az hiuek ellen valo kegietlensegert. Mert mikeppen az Attia az vessot melliel fiat meg verte, el tordeli es az tuzre veti: Igy az hitetlenekis az Istentul meg buntetnek, a ki u neki hatalmat adot volt egiebeknek rontasara. Est pedig Isten meltan czelekedi, imez harom okokert. Elosor, Mert az kegietlenseg es az bun u magoktul vagion, noha Isten ast fordittia az hiueknek saniargatasara. Masodsor mert az igiekezetis kulombozz, Iste az hiueket ferelme bol eppuletekre veri, az kegietlenecket giulolsegbol az u telhetetlensegekert oli. Harmadsor. Mert az buntetesnek hatarat es modgiat el hadgiac, kiert Isten uket meg iteli, es el karhoztattia, mint az Esaiasnal mongia: Iay a ki prædals, mert ismeg meg prædaltol.

Esaiæ 10.

Esaiæ 8. 33. 47.

Esa. 33.

Az dög halalrol.

K. *Miczoda az Dög halal?*

F. Sok embereknek hertelen le omlasok, pokol var, mi

rigy

rigadag egieb fele betegseg mist, meli az bünert, Istē igaz iteleti szerint boczattatik azokra, akic illiē halalnac nemere rēdeltettenek. Est az deakoc Pestisnec hiiac, miert hog az embert hertelen megemesti. Az Sidok pedig ne uezik Debernek, az az, rendnek, miert hogi semmi rendet nē lattatik tartani, hanem egiarant az embereket, mikor semmi iele ninçzen, hanem czak mig az besedet saiokbol ki eresztik, ūket meg ōli: Ez azert Istennek pusztito es keserues ostora, melliel mint egi eghō tūzel az embert emesti es fel indult haragiat ielenti.

K. Miczoda okai vadnac az dög halalnac?

F. Elōszōr az dög halalnak kūlsō okarol ast kel erteni, hog soha tōrtenetbōl nem tamad, hanem az Istennec itelō igasságabol boczattatik, amint az Mosesnel es az Pro-
Deuter.28. phetaknal sok helien feniegeti az engedetlen nepet fegi nerrel es dög halallal. Ez meg ielentetik az Dauid peldai-
2. Sam.24. abolis, ki mikor az neppel egietemben Isten haragiat fel geriesztette, volna az harom ostor kōzzūl, az dög halalt valasta, es harmad napig az ū nepe kōzzūl hetuen ezeren halanak meg. Az halalnak eredeti azert nem az eghtūl sem az czillagoktul vagion, hanem az Istennek būntetō igasságatūl sarmazik. Est sūksēg erteni ēnekokaert, hog az niaualiaban Istent engesztelliūk, kinek kezeben az ostor, es mihelt akaria le sallithattia à dög halalt. Masodsor erdemlō es indito oka kōzōnseges keppē az Isten tōruenienek altal hagasa, az elsō es az masodik tabla ellen valo tettetes es vralkodo būnōk, az balūani imadas, az igenek meg vtalasa, az testi batorsag, az irigiseg, czalardsag, gilkossag, resegseg, kegietlenseg, paraznasag, az igaz tōruēnek el forditasa, az aruaknak, es ōzuegieknek be nielese, az keueliseg, es minden rendeknek tisztekbōl valo ki ha

ga

gasa, mint az Mosesnel mongia: Ha az en paranczolatimbā nem iarsz, dög halallal tegedet meg emestelek, mig nem ki pustitalak ez földrol. A Samuelis ast ielenti, hogi az Iehouanak haragia fel geriedet volt az nepre az bünert, es ezokaert inditotta az Dauid siuet az samlaltatasra meliben mind az altal üis vetkezet, es magaban vg mint fel fualkodot, es ezzel vonta az dög halalt az nepre. Harmadsor külső eskőze lehet, vag az eghnek meg döglelte tese, vagy az emberben lenő neduessegeknek rothadasa, melibol mind az altal, ok serint halal nem kouetkőzik, miert hog czak egiedül az Isten biria az eletet es az halalt. Ez mellet az Samuel emlekezik az pustito Angialrolis, ki Istennek solgaia volt az dög halalnac boczatasabā, mert ezis touab nem mehetet, hanem az menniere Isten boczatta, es az ytan paranczolt neki, hog kezet be vonna. Melibol meg ielentetik, hogy az Isten az dög halalra bizonios semelieket, üdöt es hatart rendelt, mellien altal nē mehet. Negiedser az dög halalnak veget meg kel valastani az sentekben es az hitetlenekben. Mert az harag nak edenibē büntetes es vesedelem, es az ü gonoz eletek nek iutalma. Az hiuekre pedig az Isten boczattia: Elősor, hog üket az bünbol fel serkencze, es az eletnek iobi tasara incze, ez vilagot velek meg vtaltassa, es az igirt örökseget kiuantassa. Masodsor, hog üket kouetkőzendő nagiob vesedelemtül meg oltalmazza, es az ü agias hazokban czendesseggel niugossa az fel tamadasig. Deuter. 18.

K. *El mehete ember az dög halal elöt?*

F. Errol sok külömbőző ertelmek vadnak meeg az bolczek kőzötis. Első es iras serint valo itelet ez, hog az ember az Istentül rendeltetet halalt el nem kerülheti, es az dögötis el nem tauoztathattia, ha az Isten ast el vegeste,

felő

felöle, mint az köuetközendö bizöſagockal meg erösſitetic. Elſö, Az ember az halalnak neme elöt, melire Iſtēnek valaſtatot, ſohá el nem mehet, mint à Prophetanal mögia: Az ki fegiuerre rendeltetet fegiuerre mennien, az ki
Hierem.15. dög halalra, mennien dög halalra. Mert az dög halalis nē mindennec egiarāt arthat, hanem az kire czak Iſtēnek boczattatik. Ebböl is azert meg ielentetik, hogy az dög oli halalnac neme, melliet ember futaſaual el nem tanoſtathat. De erre aſt felelik, hogi az fegiuertis ember el nē kerül heti ha Iſten arra rendelte, de mind az altal ſükſeg elötte el futni. Az dög halalrolis azert haſonlatoskeppen itelnec. Aſt kel erre felelni, hogy az kettö közöt külömbſeg vagion, mert az fegiuernec el tauoſtataſarol pelda es paranczolat vagion, de az dög halal elöt valo futaſrol nin-
Pſal.91. czen, mint ide ala böuebben meg magiarazzuk. Maſodic az ſ. Dauid vgy tanit, hogy aki az Vrnac reitekeben lakik es az mindenhatonac arniekaban niugſic, nem fel az eyeli rettegeſtül, az nyltul, az meli nappal röpül, az dög halaltul, meli az ſetetſegben iar, es az dögtül az meli delliest puſtit, melliel aſt ielenti, hogy az dög halal ellen fü oruoſ ſaga az Vrnak oltalmaban valo bizodalom, meliben az kereſtien ember ü magat Iſtēre bizza, es tüle io neuen veſi, mind az eletet mind az halalt. Ebböl azert azis ielentetik, hogy az kik az halal elöt budoſnak, gienge hitec vagion, es tökelleteſſen nem merik magokat Iſten gondui
Pſal.138. ſeleſere bizni. Harmadik vgian ezen Dauid igy ſol az Iſtennec ielen leterül, es az hiuekre valo gogduiſeleſerül: Az en üleſemre es fel keleſemre ſamot tartaſ; Houa menniek az te lelked elöt es az te orczad elöl hona fuſſac, ha fel megiek az eghekben ot vagy, es ha az föld ala teritem az en agiamat, ime te ot vagy. Ha az tenger feneken lakö,

ot-

ottis az te kezed meg fog engemet. Ebben azert niluan tanit, hogi az ember valami halalnak nemere rendeltetet, el nem futhat elötte. Negiedik: A 6. Dauidnak peldaiais ezent erösiti, ki az dög halal elöt el nem futot, de ha Isten ellenseget boczatot volna rea, mint à Prophetatul meg izeni, latuan az vesedelmet, kinec ellene nem allhatna, el futot volna. Illik azert az Dauidot ebben köuetni, es az Istennek kezet bekeuel senuedni. Az töb sentekrölis pedig nẽ oluassuk, hogi soha az dög halal elöt futo tanak volna. Ötödik erösseg az Experientia. Mert semũn kel latiuk, hogi sokan az kik az meg dögleltetek körniül forgodnak, ha giengek es erötelenekis meg nẽ halnak, miert hogi halaloknak ideie el nem iüt, es addig az dög üket meg nem ölheti Nemelliek pedig kerüluen az embereknek tarsasagokat, czak kiczin fakadek mait-is meeg ha erössekis, hirtelen meg halnak. Ebböl meg ielẽtetic, hogi az dög halal addig sẽkinek nem arthat, mig nẽ az eletnek hatara el kozelget. Mert à kiket Isten arra rẽdelt, ha az földnek vtolso vegere futnakis, el nẽ kerülic à dög halalt, akiknec pedig ideiec touab halastatot a dög halalnak közepötteis meg tartatnak, meliböl könü meg erteni, hogi az dög halalt Istẽ igazgattia, es az kire nem boczattia ast el kerüli. Szinte azkeppen mint az vere kedö Angyal Aegyptusban, az Israel fiait nem banttia, hanem czak az Aegyptusbelieknek elsö szülotteket, az kiknek meg ölesekre Istentül boczattatot vala. Hatodik ezfele futas az attiafiui sereteteknis ellene vagyon. Mert az betegsegben leuök, kik segitsegnekül igen sükölködnek, el hagiattatnak es giakorta el sem temettetnek, melinagi kegietlenseg, es az Isten haragianak geriesztese.

K. *Mellik az masodik ellenkezö ertelem?*

F. Az oruos Doctorok paranczolliak, hog az dög elöt ember el mennien, es ig tanitanak: Ez harom ige, hamar, messe, kesön, többet hasnal es inkab segithet az dög halal ellen, hog nem mint harom rakot patikac, melibē ast akariac ielenteni, hog ember az dög elöt hamar el mennien, mihelt annak valami ielenseget aranza, az vtan mes se mennien, hogy az dög oda ne erhessen, es kesön iüion haza, mikor az dög meg sünik. Ezeknek ertelmeket kö uetik sokan az iras tudok közzülis, kik ast allattiak, hog az ember ü maganak es hazanepenek gilkosa lesen, ha az dög halal elöt el nem megien, söt annak felette Istenet-is keserti, hog az sabadulasnak esközeuel nem akar elni. Elössör ezzel erössitik, hogi az ellenseg es ehseg elöt ēber nek sükseg el menni, az büdös es egö hazbol ki kel futni, es nem kel ast mondani, hogy az tüz közöt-is Isten meg tarthattia, es ezokaert el nem kel futni. Ebböl ast hozzak ki, hog az dög halal elöttis hasonlatoskeppen el kel menni. Ez okoskodasra meg felelhetünk az Dauidnac mondasabol: Iob ennekē az Istē kezeben esnē, hogi nem mint az embereknek kezeben, eckeppen azert az Istēnec osto ra ketfele lesen: Eggik az emberek es egieb külsö esközök altal, ez elöt mikor Isten modot mutat el kel futni, meliben az keresztien ember nem Isten elöt füt, hanē az gonoz esközöket igiekezic el tauoztatni, az mennire Istentül engettetik. Ez fele esköznek meg vralasa Istēnec keserteſe, melirol paranczolat es pelda talaltatik, mint az Iacob az ehseg elöt Aegyptusban megien. Az Illies az Iezabelnek feniegetese elöt el fut, à Christus Herodes ül dözese elöt Aegyptusban vitetek. Szent Palis az kosarban le erösködek az kü falrol, es ig meg menekedek, hö net az Christus az tanituaniokuakis hadgia, hogi mikor

egy

eg̃ varosbol ki ũzetnek, masban fussanak. Masik oszor Istẽ keze altal es vg̃ mint lathato eszkõznelkũl lesen, mint az dög halal, meliben az ember Istennek kezeben esik, es ezokaert az czapas elõt ẽber el nem mehet. Peldanac okaert, mikor az atia az fiat mas altal akaria verni, auagy iesteni, el futhat elõtte, de mikor az atia ũ maga akaria meg saniargatni, ha ki fut elõtte inkab haragra indittia az attiat: Ig̃ az fegiuer elõt el kel mennũnk, hogy embereknek kezekben ne essũnk, kik nem tudnak raitunk kõ niõrũlni. De mikor Isten az dög halallal ver, el nẽ mehe tũnc, sõt inkab az ũ kezeben kel esnũnk, az ki kõniõrũlõ Isten es meg bannia az gonozt. Masodszor esztis forgatiak, az Isten meg paranczolta volt, hogy az Lepras embert az varosbol ki rekesztenek. Annak felette szũksseg az franczus es rũhes embertũl magunkat onunc, hogi reanc ne ragadgion, hat az dögõs embert es eghet el kel tauoztatni, hog̃ meg ne dögleltesstũnk. It azt kellene meg bizonitani, hogy az dög halal ollian ragado legyen mint az Lepra. Mert ez niluan vagion, hog̃ az Lepra es az Franczu, az illetesbõl el ragad, de esztis meg keszertiũk, hogi az dög nem ragad mindenekre egiarant, mert akik az dögõs sõk kõrniũl forgodnak es ũket temetik, sokan meg nẽ dõgleltetnek, hanem czac nemelliec, az kikre Isten rendelte, akic pedig tauol kerũlic es messze futnak, gyakorta az mirig̃ auag̃ egieb niaualia miat meg halnak, mert az dög halalnac oka, nem az kũlsõ eghben, hanem az embernek testeben vagion, melliet mikor Isten meg indit, ottan halal kõuetkõzic belõle. A kic azert illien ertelemben vadnak, az szent irasbol nem hozhatnak oli bizonsagot, mely hez kõthetnõk hitũnket.

K: *Mellik az harmadik ertelem?*

F. Ez ket rendbeliek kiuûl talaltatnak oli bôlczek, kik ez kerdeſrôl ſemmit nem mernek vegezni, hanem mind ket fele hailandok, es embernek ſabadſagaban vetik, ha el akar az dög halal elôt menni, auag meg maradni, azoknak azert az kik hitekben erôtlenek, es nem merik magokat bizni az dög halalban, ſabadſagot adnak az futaſra, ily ok alat, hogy azokat ne karhoztaſſak, az kik meg maradnak, es az û eleteknek hoſſabitaſat ne tulaidonizak az futaſnak. Azokat pedig az kik meg maradnak if meg arra intik, hog ûkis amaz erôtleneket kik el futottanak, ne ſidalmazzac, hanem inkab az û gienge hitekert es meg maradaſokert kôniôrôgienek. Ez ertelem int. t iût be, hogy az embereknek velekedeſek kôzôt nẽ tuttanak meli fele hailani.

K. Miuel kel az dög halalt el ûzni?

F. Az emberek ſok Iſtentelen moddal igiekeznek à dögôt el tauoſtatni. Nemelliek terieckel, nemelliek fûſtôle ſel es az erdôknec egeteſeuel, nemelliec varaslaſſal, nemelliek pedig bolondul aſt velik, hog az kin elôſôr kezdet tet az dög, az fôldbôl ki aſſac, es az akaſto fa ala vonniac, nemelliec hazokbol es varoſokbol ki rekeſtik azokat akik az dögleltetes helien laknak auag iarnak hog ezek tûl az dög reaiok ne ragadgion, nemelliek pedig, mint az poganiok, az holt oktalan allatokat vonſak az vczakra, es hazok eleiben, hog az dögôt döggel ûzheſſek el. De mind ezek az Iſtennek haragiat nem ſallittiak, hanem inkab gerieſtik. Mi azert az dögnek el ûzeſeben kôueſſûk az Dauidot, ki az û bûnet eſmeri es vallaſt teſen, hogy ûinkab erdemlene az bûnteteſt, magat Iſten elôt meg alaz za, az û bûneibôl Iſtenehez meg tẽr, az attiafiui ſeretetet kôueti az holtakat tiſteſſegeſen el temetteti, tiſta ſûbôl

az

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

az elő Istennek kőniőrőg es az halalnak meg ſűneſe vtā nem adgia magat teſti batorſagra, hanem az Arafna ſűrűien, ahol az puſtito Angial meg allot vala, oltart rakuan, az Istennek aldozik, es eckeppen az ű emeſtő harag giat czendeſiti. Az Ezechias Kiralis haſonlatoskeppen magat az betegſegben meg allaza, es io lelki eſmerettel ſiuet batorittia, az giogiulas vtan Istennek halakat ad, es illien fogadaſt teſē: Laſſan iarok minden eſtendőimben az en lelkemnek keſerűſegeben. Eſaiá. 38.

K. *Kelle az embernek az halalt kiuanni?*

F. Niha az ſentek nag ſiraſſal kőniőrgenek, hog az Isten űket ez vilagbol ki ne vigie, hanem az teſti eletre az betegſegből fel giogicza, niha pedig az halalt kiuāniak. Erről azert aſt kel erteni, hog mikor a ſētec vonogattiac magokat az halal elől, auag giarloſagok ielentetik meg, auag pedig az halalhoz ninczenek io keſűlettel, mint az Dauid nikor az vetekben eſik, nē őrőmeſt mehetne az halalra, hanem kőniőrőg eletinek hoſabitaſaert, hogi az vtan iob keſűlettel meheſſen az ki mulaſra. Az egieb Attiakrol viſontag oluaſſuk, mint Abrahamrol, Iſaacrol, Iacobrol, Ioſephrol, hog io lelki eſmerettel czēdeſſegel es őrőmmel multanak ki ez vilagbol. Az halalnak kiuanſagarol ig kel erteni, hog az iras à halalt ketkeppē tamaſztia előnkben, Előſőr ű magaban es az ű termeſetiben, az menire az bűnnek ſolgia, es az embernek rontoia, melire nezue nem kiuanhattiuk, ſőt inkab iſoniodunc az halaltul. Maſodſor kel az halalt meg gondolnunc az Chriſtuſra nezue, ki annak merget el vőtte, es à gonoſt eletűnkre forditotta, melire nezue à 6. Paliſ kiűan az teſtűl meg valni, hog az Chriſtuſſal eggiűt leheſſen. De az teſti eletetis kiuannia, hog ebben az hiueknek ſalgalhaſſon. It meg

kel valaſtani az kiuanſagnak okat es veget, mert nemelliek az hiuek kozzul kiuanniak az halalt, hogi az bunos teſtul meg menekeduē, az igirt diczoſeget el nierheſſec. De ittis nem kel feletteb ſietni, mert hogi az Iſten az mi lelkunknek meg kereſere bizonios idot rendelt, mind az altal az kiuanſag io es dicziretes. Nemelliek pedig kiuanniak az halalt, es ſietnek arra teſti niughatatlanſagbol, kik Iſten ellen igen vetkeznek az beketelēſegben. Mint az Ionaſnak peldaia meg ielenti, mikor ig ſol: Vedel en tulem az en lelkemet, mert iob ennekem meg halnom hō nem mint elnem. Ez fele kiuanſag azert es zugolodas Iſtennek keſerteti, meli az haragnak edeniben karhozatot erdemel, az hiuekben pedig Iſten irgalmaſſagaual el fedeſtetik.

Iunc 4.

K. Kelle az halal ellen oruoſſaggal elni?

F. Iollehet nem terem az kertben halal ellen oruoſſag, mind az altal, miert hogi nem ertiuk az Iſten vegezet akarattiat felōlunc, az minemū eſkozoket mutatot az elet nek ſegitſegere es tartaſara, nem ſabad meg vtalni, mint à bolcz mongia: Tiſtellied az oruoſt az ſukſegert. Maſutis ig ſol: Az oruoſſagot az Felſeges Iſten teremtotte, es az eſes ember eſt meg nem vtallia. Az Eſaiaſis aſt hagia, hog az Ezechias kirali keleueniere figet kōſſenec, es meg giogiul. Ebben pedig harom dolgot kel eſunkben vennunc. Elſo hog az oruoſſag oli legien, meli az Iſtēnec ige ieuel nem ellenkezik, hanem az u tule adattatot io ſerzamokbol czinaltatik. Mert az varaslok es ſemfen-tieſtok oruoſſaga az irasban tiltatik, az kik valami igeknec ſuga ſaual, oldaſſal es kotteſſel, auagy egyeb fele babonaual akariak az betegeket giogitani. De ez fele ordog tagiaitul nem illik az kereſtien embernek giogiulaſt varni, ſot in

Eſaiæ 38.

kab

kab tarcza magat az Istennek igeiehez, es czak az ũ tũle rendeltetet oruoſſagockal ellien. Maſodik, hogy ſenki az giogiulaſnak okat es ereiet az oruoſſaghoz ne kõſſe, mint azok czelekeßnek, kik nag bizodalommal arra kõtik magokat, hog az betegſegbõl embert meg giogithatnak, meli ũ bẽnek feddendõ vetek. Mert az oruoſſag czak ackor haßnalhat, mikor Isten erõt ad az giogitaſra, honnet vgian azon oruoſſag nemelliekben fogonatos, nemelliekben artalmas, hogy az emberek eſmeriek az Istent egiedũl valo oruoſnak lẽni, es az kũlſõ oruoſſagockal vgi ellienek, mint eßkõzõkel, nem vgi mint az giogiulaſnak okaiual. Harmadik, hog az meli oruoſſagot haßnoſnak iſmertek lẽni, egieb niomorultackalis, nag õrõmeſt kõzõl liek, mint az Chriſtus tanit, az Samaritanus peldaiaban ki az tolũaioktul meg vagdaltatot emberen kõniõrũl, es annak ſebeit giogittia borral es olaial. Ebbenis azert az Isten akaria, hog az attiafiui ſeretet giakorlattaſſek, es az egeſegeſek az betegeket ſegiczek oruoſſaggal es egieb fele io tetemenniel.

K: *Mikeppen kel az embernek Teſtamentomot tenni?*

F: Az Teſtamentom tetel igen ſũkſeges, hogy az ember az ũ hazanepenek haborut es patuart ne hadgion, hanem az õueinek io allapattiarol halala vtanis gondot viſellien. Ez pedig egy io rendeltetet ſokas, melliet az ſent Attiakis meg tartottanak, mint az Iacob halanak elõtte fiait hozza hiuattia, az ũ dolgokat io modal rendeli, es kõnetkõzendõ allapattiokrol ũket meg tanittia. Haſonlatoskeppen az Dauidis venſegenek es halalanak ideien teſtamentomot teßen, es az orßagot io allapat-

ben hadgia,az ũ fiat Salamont helieben ſalituan. Az Eze chiaſnakis az Iſten meg izeni Eſaias altal,hogy minek elõtte meg halna, teſtamentomot tenne, es az ũ hazat el rendelne.Ebben pedig ezek kiuantatnak.Elſõ, hog mig az ember eſen vagion,es az betegſeg miat fõlõtteb el nẽ nehezedet,addig tegien teſtamentomot,hog az ki mulaſnac ideien ezzel magat meg ne haboricza,ſõt mindeneket ſidebõl ki vetuen,czak iõuendõ eletirõl,es az Iſtennek kegielmes igiretirõl gondolkodgiek. It azok vetenek,à kik az teſtamentomot ackor akariak tenni, mikor immar nem ſolhatnak,kik aſt itelik,hog ſükſegkeppen meg kel halnioc ha teſtamentomot teſnek.Maſodik,hog az teſtamentom tetelben az embernek vezere legien az Iſtennek igeie,es mindenben azzal eggiezzen,es kiualtkeppen az Iſten tiſteſſegere nezzen. It azok vetkeznec, az kik penzeket es õrõkſegeket baluaniozaſra hadgiak. Mikor azert az Iſten az embereket meg vilagoſſittia, ez fele teſtamentomot meg iobbithatnak, rendeluen aſt az Iſtennek tiſteſſegere,es az Euãgeliom hirdeteſenek ſegi tſegere.Harmadik, hog az Teſtamentom az kõzõnſeges igaſſag ellen ne legien, hanem az kit mi illet annak minden czalardſagnekũl meg adattaſſek. Azert az meli teſtamentom az tõruenniel nem eggiez, es az kikre az iosag nezne ez altal rontatnek, fel bomolhat, es az igaſſag foliaſa ſerint meg iobitathatik. Mert az mit az elõkben az tõruen meg tilt, vgyan azont az holtakban nem erõſiti.Negiedic, hog ember az teſtamentomot eſeſſen tegie es mi kõuetkõzhetnek az ũ maradekara, az el mult dolgokbol,es az ielen valo peldakbol iol meg gondollia, es mindeneket az õueinek eppũletekre rendelliee. Ezokert ſoktanak az eſes emberek tutorokat,es gonduiſelõket

ket valaßtani, hoģ az marha el ne tekozoltaſſek, hanem az ôrôkôſnec meg tartaſſek. Mert az kik bolondul teſ-nek teſtamentomot es iûuendôre nem neznek, gyakorta nagy karokban eitik az vtanna valokat. Ôtôdik, hoģ az kereßtien ember, mint eletiben, igy halala ideienis, el ne feletkezzec az irgalmaſſagrol, hanem ha az Iſtẽ teſti marhaual meg aiandekoßta, az Iſten tißteſſegere, az tanulok-nak, es egieb ßegenieknek ſegitſegere abbol valamit ßakaßon, mert az embernek meeg halala vtannis igiekezni kel az aniaßentegihaznak eppûletire.

K: Minemü keſerteti vadnac az embernek az halalban?

F: Elſô az halalnak ißoniu es rettenetes volta, mely az emberi termeßetnec romlaſa, es az teſti ekeſſegnec el valtozaſa, nagi gialazatra es vtalatos allapatra, az mikeppen lattiuc, hoģ az emberi teſtnel ninczen vndokab, minek vtanna az lelek ki megien belôle. Ez gondolat meeg az Bôlczeketis igẽ meg keſerti, es meg rettenti az halaltul, De az kereßtiẽ embernek ezzel kel meg giôzni az keſertetet, hoģ az Chriſtus az halalnac merget el vette, es az idô ßerint valo gialazat es romlas vtã ôrôcke valo diczô ſeg kôuetkôzik, meli az halalnak iſſoniuſagat meg emeſti, es aßt kiuanatoſſa teßi az iôuendô allapatert. Erre nezue azert az halaltul nem kel feletteb rettegni, ſôt vgi kel tartani, mint ha az ember az tômlôczbôl az ßabadſagra es az vraſagra menne. Ez mellet kôniôrgeni kel, hogi az Iſten ez vilagot meg vtaltaſſa velûnc, es keßiczen az û baторito lelkenec altala, az bodog ki mulaſra es az û diczôſeges orßaganak meg niereſere. Maſodik az bûnôkrôl valo emlekezet, melyben az Satan az embernek eleiben ra-

kia, valamenj vetket iſſiuſagatul fogua czelekedet, es igiekôzic ketſegben eiteni, az bûnnek boczanattia felôl. Ez ellen az embernek batoritani kel magat az ISTEN kegyelmenek igeretiuel, es az Chriſtuſnak igaſſagaual, ki ez vilagra iût az bûnôſoknek iduôzitesere, kinec erde mes aldozattia à hiueknek mindê bûnôket vgy meg eme ſti, mint az tûz az pozdoriat. Mert az hol à bûn bôuelke dik, ot az kegyelem fellieb arad. It az peldak-is igen erôſſitik az embernek hitit, mellieckel az iras az bûnôſôket biſtattia, es à Chriſtushoz igazgattia, mint az Dauid,
Pſal. 32. noha gylkos es parazna volt, mind az altal eſt mongya magarol: Meg vallô en ellenem az en bûneimet, es te meg boczatod az en alnokſagomnak vetket. A Chriſtuſſal fel feſitteted toluai, noha mindê eletet gonoſſagban fogiatta, mind az altal az û kiczin hitinec altala bûnenek boczanattiat nierte. A bûnnec eſmereti azert es vallaſa nê vefedelêre, hanê eletre viſſê, mert az kereſtien êber nem czak az bûnnec nagi voltarol emelkedik, hanem az Iſtennek veghetetlen kegielmerôl, es az meg terô bûnôſôkhoz va lo io voltarol gondolkodik, meli az bûnnek ereiet el niô ia, es az halalt eletre valtoſtattia. Ragazkodgiek azert minden bûnôs ember az Iſtênek erôs igiretihez, ki meg
Ezech. 18. eskûſik, hog az bûnôſnec nem ãkaria halalat, hanem meg tereſet es eletit, ki az hiueknek bûnôket az tenger fenekere vetette, es oli meſſe tauoſtatta, mint az nap kelet az nap niugattul. Ez fele igereteckel à Satannak tûzes nilait el foghattiuk, es az halal ellen giôzedelmeſek lehetûnk. Harmadik keſerteti az tôrtênek igaſſaga, ki à bûnôſôket atok ala veti, es az Iſten haragianak tûzeuel emeſti, es az êbernek lelki eſmeretit az karhozatnak felelmeſel meg ſebheti. Ez ellenis erôs oltalmunk minekûnc az Chriſtus,

ki

ki az tőrueni ala verettet, hogy minket az atoktul meg ßa badítana. Ha azert az tőrueni erőltet, es à bűnert halallal fenieget, igazicz̃ûk az mi kezesűnkhez à Chriſtushoz, ki az tőrueni igaſſaganac eleget tőt mi eretűnk, hőnet à tőr uennec ſinczẽ menedeke hozzanc à karhoßataſra, mint ß. Pal tanit ez igeckel: Semmi karhozáttiok ninczẽ moſt azoknak, az kik az Chriſtusban vadnak. Negiedik keſerteti az Satannak ez, hogy ígyekezik bizontalanna tenni az valaßtaſt, De ez ellen az kereßtien embernek erőſſen kel allatni, hogy az ű neuebe irattatot az eletnek kőniueben, mellyet Iſten meg bizonitot az hiuatallal, az hittel, az lelki bekeſſeggel, az meg ſenteleſſel, es az ſent iegieckel. Ezek noha gyengek az emberben, mind az altal bizonios peczeti az valaßtaſnak, honnet az embernek nagy bizodalmat kel venni, hogy az minemű io kat az Iſtẽ el kezdet az hiuekben, azokat veghezis viſi: Az foliaſarol kel azert mennűnc az kut főre, es mikor ez lelki ioknak valami ielenſeget erezzűk magunkban, tőkelleteſſen el hidgiűk, hogy valaßtottak vagiunk, es ez fundamentomon fel eppitetuen, az teſti halalbol ſieſſűnk az valaßtaſnak vtolſo vegere, az diczőſegnek meg niere ſere. Őtődik. Az betegſegnek terhes volta, mert az Iſten giakorta à hiuekre nehez es hoßßu ideiglen valo nia ualiat ereßt, meliből az Satan aßtakaria az emberrel el hitetni, hogy az Iſten emeßto haragianak bizonſaga legien, es ez miat à hiuekis ßiuekben igẽ meg keſerednek. Ez velekedeſt az kereßtien embernek viſa kel forditani, mert az hiuekben minden fele betegſeg Iſten ßeretetinek ielẽ ſege es az halalnak neme, auagy az ſulios betegſeg ſenkit nem karhoßtat, ſőt az hitet ezzel proballia es erőſſiti, ez vilagot vtaltattia az bűnnek kiuãſagatul el ßakaßt az kőn

iőrgeſ

iörgeſre indit es ũ magahoz vonſon. Inſſon eſũnkben az ert az ſenteknek peldaia, kik iſſoniu halalt ſẽuettenek, es à Chriſtus oli gialazatos halalt võt fel mi erettũnk, kõ ueſſũk ebben az ſent Iobot, ki az nag betegſegben az Iſtenben veti bizodalmat, eſt monduan: Ha ſinten meg ölſis, te benned remellek.

K. Meg kelle tartani az halalra betegülteknek vtolſo keneſeket?

F. Az Papiſtaknak ſentelt olaiok vagion, melliel az betegeket meg kenik, es az kezeken auag homlokokon kereſtet vonſanak, meli ſokaſt azoktul võttenek, kik az Apoſtolok ideiekhez kõzel eltenek, es giogitaſnak aiande
Iacob. 5. kiual fel eppitettenek, mint à ſ. Iacab tanit ez igeckel Ha valaki betegſegben eſik hiuaſſa az aniaſẽtegihaznak gõd uiſelõit es kõniõrõgienek erette, meg kẽuẽ ũtet olaial az Vrnac neueben, es à hitbõl valo kõniõrges meg tartia az beteget, es fel tamaſtia ũtet az Vr, es ha bũnt czelekedet meg boczattatic neki. Eſt à Papiſtak maiom modra okne kũl kõuetic, mert ez fele kenes à regieknel az giogitas aiandekanak kũlſõ iegie volt, mint ſ. Palis mongia, hogy az lelek altal nemellieknek adattatik giogitaſnak aiandeka, meli az APoſtoloc vtã eginihani eſtẽdõuel meg ſũnt auag ritkan talaltatot. Azokaert ahol à valoſag ninczen, az ieginec ſem lehet helie. De az giogitaſnak ereie moſtã ninczen az tanitoknal: Hat az kũlſõ iegiel ſem ſabad el ni. Azokis pedig nem mindeneket kentenec meg, hanẽ az Iſten az giogitaſnac aiandeka mellet, valaſtaſnak es iteletnek lelket adot volt nekiec, hogi meg eſmerhetnek kik volnanak giogiulandok, melinek bizonſagara ũket meg kentek olaial, es ezzel meg bizonittatot, hog à giogitas

gitas nẽ az ũ ereiekbõl volna, hanem az leleknek aiande kabol. Az kiknek pedig halalok oraia el iũt, ezekre à kũl sõ iegiet nem veßtegettek. Mikeppen azert az aiandek ũ dõ ßerint valoßig vege let az iegynekis, mihelt à giogitaſ nac ereie, es à betegſegnek kí menetelirõl valo itelet meg ßũnt azẽberek közõt. Maſod: Az aßſoniallatnak peldaiatis forgattiak, à ki à Chriſtus feiere onta az draga kenetet. De ez erõtlen bizonſag, mert paranczolatnek kũl valo pelda, es noha ez kenes az Chriſtus iũuendõ halalat es temeteſet peldaßta, mind az altal az aßſoniallat czac à kũlſõ ſokaſra es beczũletre nezet. Mert az nap keletiek az lakodalombã es egieb heliekenis, io illatu kenettel ſoktak vala magokat meg kenni. A Papiſtac pedig ezzel kũlõmb vegre elnec, es àbetegnek iduõſſegere ßükſegeſnec velic

K: Kelle az Vr vaczoraiat az betegekhez hordozni?

F: Ebbenis az Papiſtak Iſten rendeleſe ellẽ valo ſokaſt tartnac, hog az oſtiat hazankent viſelik. Elõßõr mert à ß. Pal vg rendelte, hog ahol az Iſtennek igeie hirdettetik, az Vr vaczoraiais az közönſeges helien oßtogataſſek, es à hiuek addig ellienek az vaczoraual mig egeſſegek es al kolmatoſſagok vagion, es ẽnek vetelet ne hallaßßak az ũ halaloknac oraiara, meli ſokas iegie az keßületlenſegnec. Maſodßor ezertis tiltiuc, mert az Papiſtac hamis velekedeſt es baluani imadaſt köttöttec melleie, mikoron az oſtiat Vrnac neueßtec, es à ki meg nem giont, auag halalanac oraian az vrat nem vette, az karhozatra vetic. Eßt azert nem illic à kereßtien ẽbernec kõuetni, miert hogi ſẽ pelda, ſem paranczolat ninczen rola, mert ahol az iras aßmongia, hog az Apoſtoloc hazankent tõrdeltec az kenie

tet nem az vaczorarol, hanem az alamiſnalkodaſrol es az ſegenieknek ſegitſegerôl kel erteni.

K. Kelle ſſôuetneket giuitani az holtaknak?

F. Az Papiſtak ebbenis bolondul czelekeſnek, hogi az holtac feieknel es laboknal giertikat giuitanak, melliet vettenec az pelda beſednek gonoz ertelmebôl, mert ahol az Chriſtus tanit az tiz ſûzekrôl, kik kôzzûl ôte bolond volt, ôte eſes, az bolondoc olait nem vittenek velec, az eſeſec pedig olait vittenek az û lampaſokban, ezzel czak arra akar inteni, hog az hiuek az vô legent io keſûlettel variac, mind halalokra, mind az itelet napiara. Az olai az ert es az ſôuetnec peldazza az hitet, es à pœnitentiat, melliel az hiuek ez vilagnac ſôtetſege ellen vilagoskodnak, mint az lampaſok. Bolondſag azert az halal ellen kûlſô giertiackal keſûlni, meli ſokaſrol az iras nem emlekezic, es ezokaert nẽ ſabad a kereſtien embert erre kôtelezni,

K. Kelle Tort tenni az holtaknak!

F. Az tort az Papiſtac oli lakaſnac hiiak, melliet ackor keſitenec, mikor az ember halua fekſik: es ezzel az û tor kokat es haſokat tôltic, hogi az keſernſeget el feleiczek, Eſtis pedig nem iaualliuk ezokaert. Elôſôr, mert az Iſtẽ nec ſemmi paranczolattia errôl ninczen Maſodſor, az Iſten rendeleſeuelis ellenkezik, ki aſt kiuannia, hog az ôrûlôckel orûlliunc, az ſirockal pedig ſiriunk. Mert noha az halalbã vigadnunc kel lelkûnkben, az meniere ſabadſagunknac es eletûnknek kezdeti, mind az altal az mennire à bûnnec ſolgia es az termeſetnek romlaſa, keſergenûnc kel. Ezec pedig az mi embernek alazatoſſagara ſolgalna aſt fordittiak tobzodaſra es teſti batorſagra. Felebaratunknac pedig halala intene minket nẽ az reſegſeg

re,

re, hanem az kesűletre, es az eletnek iobbitasara. Harmad for ez sokas mellet gonos velekedesis vagiõ, mert ast ite lic, hog az torral, es az segenieknek iol tartasaual az lelket meg valthattiac. Erről pedig mi ast erczűg, hogi az halal ellẽ embernek nẽ borral es io lakassal kel magat vigastalni, hanem Isten igeieuel es lelki örömmel.

K: *Szabade az holtakat siratni?*

F. Az siralom ket fele, eggik kereßtieni es mertekletes, melliel az mi attiankfiait keserűlliűc es ast siratiűc, hog az emberi termeßet ennire meg rõlot az bűn miat, es annac fellette, hog hasnos emberektűl valũc meg, kiknec el tauozasoc sokaknac ikarara vagion, es giakorta Isten haragianac iegie az halaadatiã vilagon. Erről azert soc peldainc vadnac, mert az Abraham sirattia az ű feleseget, az Iacob az ű fiat Iosephet, az Israel fiai az Moseſt, az Dauid az ű fiat Absolont, az Christus az Lazart, es az Maria az Iesust. Masik pogani siralom, meliben az emberek sem modot sem hatart nem tartanac, sem az iűuendõ fel tamadasnac remensegeuel magokat nem bisstattiak, sőt az keserűsegnec, miata magokatis meg emeßtic. E fele siralmat meg tilt à S. Pal az kereßtienektűl, mikor ig solazokat à kicel alußnac ne sirassatoc, mint az egieb poganoc, kiknec ninczen remensegek.

K: *Hol es mikeppen kel az kereßtien ẽbernec temetkezni?*

F. Az Isten vg rendelte, hog az foldi ember ismeg visa terien az fődben. Azert az holtakat bűkseg el temetni az fődben, es mint egi agias hazaban le tẽni niugodlomra az iűuendõ fel tamadasnac remensegeert. A temetesbẽ pedig tisteſſeges modot kel tartani, es az mi attiankfiai-

nak el takaritaſaban ſůkſeg ielen lenni, hoǵ az mi remen ſegůnket mutaſſuk az ů halaloc vtã valo bodogſagokrol, es az mi ki mulaſunkrolis az ů peldaiockal emlekeßteſſůnc, mert à halal ma ůket ragatta el, holnap minket. It aßt is eßůnkben kel vennůnc, hoǵ az holtakat nẽ ſabad draga ôltôzettel, arannial es ezůſtel meg vndokitani, hanẽ mint az Chriſtus peldaia ielenti, az holt teſtet tißta ruha ban, auaǵ giolczban kel tartani: Mert lopas az Iſtennek boßſontaſa, az holtaknak adni aßt es az fôldben rothaßtani az mi az elô ſegenieket illetne. Az halal azert nẽ keuelſegre, hanem alazatoſſagra tanittia az embert. De az ôrdôg viſſa fordiattia meeg az termeßetnek tôruenietis, es az halalbanis Iſtẽ ellen fel fualkotattia az embert. Az temeteſnek helierôl pedig aßt kel erteni, hoǵ az atiak az varas kiuůl kertben temetkeßtec, mint az Abraham az ů hazanepenek temetſegre mezôt veßen. Az Chriſtuſtis az Aramathiabeli Ioſeph, vy koporſobã temeti az kertben. Ez io rend tartaſt az Antichriſtus el valtoßtatta, es az ſoros Cynterimbẽ rekeßtette az temeteſt. Iollehet pedig à fôld minden helien io es ſabados az kereßtiẽ embernek temeteſere, mind az altal az Papiſtaktul rendeltetet heliet nem iaualliuk ez kôuetkôzendô okokert. Elſô mert eßt az heliet az tôbbinel ſentebnek tartiak es aßt velic, hogi az heli az embert meg ſenteli. meli velekedes az Iſtẽ ige ienek ellene vagion, mert az Iſten az kereßtien ẽbert az cynterimhez nem kôtôtte, hanem ů neki meg ſẽtelt minden fôldet nem czak eletire, hanem halalarais, mert az Vre az fôld es ennec minden telliesſege, es az mint à ß. Pal tanit, az tißtanac minden tißta. Maſodßor ezis naǵ kegiet lenſeg az Papiſtakbã, es Iſtennek kemeni oſtora ů raitoc hoǵ az holtaknak nẽ hadnac niugodni, hanem az ů czô

tiokat

ſegben: igy az teſtnek moſtani es iõuendõ allapattia kũlõmbõz, mint az holdnak eiel vilaga vagyon, de mihelt az nap fel iũ, az holdnak minden vilaga vg̃ mint homalioſſag, ha az napnac vilagoſſagaual õsue haſſõlittatik: Ig̃ ez eletben vagion bennũnc valami reſ ſerint valo aian-
1. Cor. 13. dek es vilagoſſag, de mikor el iũ amaz tõkelleteſſeg, az mi reſ ſerint vagion, meg ſũnik.

K. Minemũ leſſen hat az teſt à fel tamadasban?

F. Sz. Pal neg̃ kũlõmbſeget ſamlal elõ az teſtnek ielen valo es iõuendõ allapattia kõzõt. Elõſõr az teſt el vettetik es az fõldben be tetetik rothadaſra, melinek altala fõl de leſſen, az Iſtennek beſede ſerint: Por vag̃ es à porban viſſa terſ. Az vtan fel tamad azon teſt rothadatlanſagbã, es ſoha tobbe valtozas es halal ala nem vettetik. Maſodſor az teſt letetetik gialazatban. Mert mihelt az lelek ki megien belõle, minden allatoknal vtalatosb es iſſoniub. Fel tamad pedig diczõſegben es oly ekeſſegben, melliet meeg ſoha ſem nem latot, fũl ſem hallot, es az embernek gondolattiaban ſem eshetet, mert az giarlo teſtet à Chri-
Philipẽ. 3. ſtus el valtoſtattia, es az ũ diczõſeges teſtehez haſonlatoſa teſi. Harmadſor le tetetik az teſt erõtlenſegben mely nem egieb, hanem az embernek teſteben valo ſok niomo ruſaga, keſerũſege, faidalma es egieb valtozaſi. Fel tamad pedig hatalomban, es minden niaualiatul ũres leſſẽ, es kõuetkõzendõ gonoſtul ſemmit nẽ fel, mert ſoha az õrõmnek es bodogſagnak vege nem leſen. Negiedſer le tetetik az lelkes teſt az ki moſt az lelektũl hordoſtatik, es ſoc ſele eltetõ eſkõzeknekũl mint etel, ital es alomnekũl fũkõlkõdik. Fel tamad lelki teſt, az az, menniei es halhatatlan aiandekokkal fel eppittetik.

K. Miert kel az teſtnek eckeppẽ meg valtozni?

F: Ennek ſ. Pal ket okat mongia. Elſő okat veſi az ket Adamnak ő ſűde haſonlitaſabol. Mikeppen Adamnak kepet viſeltűk, mert ű bẽnne vettetűnc, az bűn, niomoruſag es halal ala. Azonkeppen az maſodik es menniei embernekis kepet kel viſelnűnc, melibẽ eleuenitő lelec vagiő, az az oli menniei es Iſteni erő, melliel az bűnből meg eleuenithet ez vilagon, az igenek es ſẽt leleknek altala hoǵ az hitből meg igazitatuan ſabados fiak legiűnk, az mi te ſtűnketis pedig ez földből fel tamaſthattia az diczőſegre, hoǵ mind őrőcke az ű kepet viſelliűk, es ezen eletbẽ es halhatatlanſagban leheſſűnk. Maſodik oka ez. Mert az Iſten orſagat az teſt, es az veer, az az, à bűnős, veſendő es gialazatos teſt őrőkſegűl nem birhattia. Azert az fertelmes teſtnek meg kel tiſtulni, hoǵ az Iſtennek tiſta es diczőſeges orſagaban be ferkeſheſſek.

K: *Bizonicz meg hogy ezen teſt tamad fel az meli le tetetik?*

F: Elſő à ſ. Iobnak bizonſaga, ki illien modon ſol. Az en bűrőmmel kőrniűl vetetőm, es meg latom az en iduő zitőmet, en (latom meg) es nem mas. Maſodik, ſent Palis niluanſaggal bizonittia, mikor iǵ ſol; Szűkſeg az rothadando teſtnek rothadatlanſagot, es az halandonak halhatatlanſagot fel őltőzni. Harmadik az Chriſtuſis ezent erőſſiti az ſ Ianoſnal: Az ki en bennem hiſen, mẽg ha meg halis eel, es en űtet fel tamaſtom az vtolſo napon. Negiedik. Az Chriſtus fel tamadaſaualis ezen ielentetik. Mert az meli teſtben ſenuedet es meg holt, vgyan azonban tamadot fel es meg diczőittetet, melihez minekűnkis haſőloknak kel lennűnk.

Iob.19.

1.Cor.15.

Ioan.5.

Philip.3.

K: *Minemű ezközök es iegiek altal tamadnac fel az boltak?*

1. Theſſal. 4. F. Az iras emlekezik az Archangialnak ſauarol es az vtolſo kűrtről, meli haſonlatoſſag ſerint mondatik; Mert mikeppen az vitezeknek az trombitaual adnác iegiet, hoģ keſſűllienek az indulaſra es az viadalra, azonkeppen az vtolſo napon, az Chriſtuſnak oli hathato beſede leſſen, melliet mindenek meg hallanak, az kik az főldnec poraban aluſnak, es hertelenſeggel eģ ſem pillantasban fel tamadnak halhatatlanſaggal.

K. Mint leſſen dolgok az kik eleuenen talaltatnak az Chriſtus el iöuetelekor?

F. Ezek iollehet el nem aluſnak, es az lelkek az teſtűl meg nem valik, ſem meg nem rothadnak, mind az altal el valtoznak, es halhatatlanſagot őltőznek fel. Eſt bizonitotta az Iſten az Enochnak es az Illieſnec hertelenſeggel valo el ragadaſaual, az kik az kőzőnſeges es termeſet ſerint valo halalt nem lattak.

Hebr. 11.

K. *Miert mongia hat maſut à ſent Pal: El rẽdeltetet, hogy mindenek eczer meg hallianak. Mert az halal az bűnnec ſolgia?*

Hebr. 9.

F. Erről nemelliek aſt ertik, hoģ akic eleuenen talaltatnac, hertelenſeggel el ragattatuan meg halnac, es mingiaraſt meg eleueneduen, vģ mint fel tamadnac. De ez az ſ. Pal tanitaſanak ellene vagion, az ki aſt mongia, hoģ nem mindenek el aluſnak. Az vtan nemelliek az halalt valaſtiac meg, es ket felenek mongiak. Eggik kőzőnſeges es termeſet ſerint valo, melibẽ az lelek az teſtűl meg valic

get adgion, mikoron el iû az û hatalmaſſaganak Angialiual. Azert az Iſtennek igaſſaga ſem alhatna helien, az hiueknek ſem lehetne iutalmok, ha az halottak fel nem tamadnanak. Hetedik bizonſagot veßen az Adamnak es az Chriſtuſnak ôßue haſonlitaſabol. Mert az elſô es az maſodik Adamnak ellenkezô czelekedetek vagion. De az elſôben minniaian meg halnac, nem czak az lelekben, hanem az teſtbenis. Mert az bûnnec ſolgia az halal. Azert az maſikban mindenek meg eleuenitetnek. Ezokaert az meli bizonios az ember az halalban, mely az Adam altal iût be ez vilagra, ily bizonios legyen az fel tamadasban, meli az Chriſtus altal leßen.

K. Mikeppen tamadhat fel az teſt az ki meg rothad es földé leßen?

F. Sz. Pal eßt haſonlatoſſaggal magiarazza. Mikeppen az fôldben hintetet meg elôßôr meg rodhad, es az vtã eleuenedik meg, es czudalatos ßep ekeſſeggel ßarmazik ki az fôldbôl, es fel neuekeduen giûmôlczet teremt. Igy az teſt az fôldben tetetik, meg rothad es el valtozik mindeneſtûl fogua, ſôt az okoſſagnac iteleti ßerint el veß, es ſem mi elôbenni abrazattia meg nem teczik, mind az altal, mikor az Iſtentûl rendeltetet ûdô el kôzelget, vgyan azon teſt tamad fel az allattiara nezue, de mind az altal mas leßen tulaidonſagara es minden ekeſſegere nezue. Eßt pedig az ßent Pal haſonlatoſſaggal bizonittia meg: Mert mikeppen mas az napnak, mas pedig az holdnak diczôſegei: igy noha azon teſt tamad fel az meli le tetetik, mind az altal kûlômbôz ekeſſeggel, ez ielen valo allapattul, mint az nap kûlômbôz az holdtul. Az vtan mint az czillag kûlômbôz az czillagtul az diczôſegben es az feniesſegbẽ

nẽ igazgat, mert mindenkor az Vrral egiůt leßünk, es ů vtȩ ỏrỏcke elůnk.

K. Minemů rendi leßen à fel tamadaſnac?

F. Az elỏk az holtakat elỏl nẽ veßik, hanem az kik az Chriſtusbã meg holtanak, elỏßỏr fel tamadnac, es az elỏk ezeckel egietemben ragattatnak az Vrnac eleiben, es eǵ ſerſmind el valtoznak, es az vtan az hiuek mindenkorỏ az Vrral eggiůt leßnek.

K. Miczoda hazna vagion ez tudomannac?

F. Az ß. Pal kiualtkeppen ket haſnat ielenti. Elſỏ vigaſ talas, melliet az hiuek minden niomorůſagban, es az halal nac kỏzepette magokat batorittiak, ez iỏuendỏ fel tamadaſnak, es halhatatlan eletnek remenſege alat, teſteket le teßik az fỏldben. Errỏl mongia: Ne ſiraſſatok az el alutt kat vǵ mint az kiknek ninczen remenſegek. Maſodik haſna imez: Mert ezzel az hiuek intetnek az bůnnek es ez vilagnak meg vtalaſara, es ez mellet az kereßtieni iozan, igaz es tỏkelletes eletnek kỏueteſere, mint az ß. Pal ſerkenti az hiueket, hoǵ az Vrnak dolgabã mindenkor bỏuỏlkỏdgienek, tuduan aſt, hoǵ az ů munkaiok nem leßen haſontalan az Vrban.

2. Teſſ. 4.

1. Cor. 15.

AZ ITELETRỏL.

K. Lezenè az vtoſo itelet?

Roman. 14. 2. Cor. 5.

F. Elỏßỏr az egeß ſent iras bizonſagot teßen, hoǵ minden embereknek az Chriſtus itelỏ ßeki eleiben kel allaniok, hoǵ el vegiek az mit erdemlỏttenek az teſtbẽ, vagi

es az teſt meg rothaduan fôlde leßen. Maſik pedig kiualt keppen valo, meli nem leßen alomnak altala, hanẽ hertelen valtozaſſal. De ez ſem lattatik elegſeges feleletnek lẽni. Mert ez valtozas inkab illenek az fel tamadashoz, hogi nem mint az halalhoz. Az iraſis pedig effele halalnak nemerôl ſemmit nem emlekezik, es az ß. Pal niluã mõ gia, hog az Enoch, az hit altal el ragatatuã, az halalt me gh nẽ koßtolta. Az derek iraſis ket rendbeliekrôl emlekezic holtakrol es eleuenekrôl, honnet à ß. Pal nilũan mongya; 1. Cor. 15. Nẽ minniaiã el alußunc, de minniaian el valtozunk. Ma- 1. Theſſ. 4. ſutis vg tanit, hog az elôk az fel tamadot holtackal à fel hôkôn az eghben ragattatnak az Vrnak eleiben. Annak okaert helien kel hadni, hogi az kik eleuenẽ talaltatnak az Vrnak el iõuetelekor meg nem halnac. Az ß. Palnak azert mondaſara eßt kel felelni, hogi ßol az termeßetnek kõzõnſeges foliaſarol, meliben minden emberek az bũn ert, az halalnak birodalma ala vetettenek. Hog pedig azok akik eleuenẽ talaltatnak meg nẽ halnac, nẽ az ũ termeßetektûl vágiõ, melibẽ ûkis halandok volnanac, hanẽ hog à Chriſtus el iõuetelinek ideie ûket az eletben talallia, es ezokaert meg nem halhatnak, ſem fôlde nem lehetnek, hanem hertelen el valtoznak az halhatatlanſagra.

K. Miert nem lehet helie az halalnak az fel tamadas vtan?

F. Ket okaert. Elôßõr, Mert az halalnak fulakia es oka, tudnia illik az bũn, el rontatik. Ot vagion az halal à hol à bũn: Az fel tamadas vtan ninczen az bũn az hiuekken. Hat az halal ſem lehet. Maſodßor, mert az halalra ſententiazo tõrueni mely az bũnnek ereie, meg ßũnik, es ſoha tõbbe nem vadol, ſem nem karhoztat, ſem à Chriſtushoz

aſt kel tetelni, hogy az hitetleneknek iteletek kettő: Egik it ez vilagon, mert az kik az Euangeliomnak nem hiſznek, az karhozatban eſtenek. Az maſodik itelet az vtolſo ſententianak ki mondaſa, melliel az hitetleneknek karhozattiok meg erőſſittetik. Erről mongia az Chriſtus feniegetuen az Capernaumot: Kűnnieben leſen az Sodoma főldenek dolga, hogy nem mint teneked az itelet nek napian.

Matth.11.

K. *Miczoda iegiek vezik elől az iteletnek napiat?*

F. Iollehet az iteletnek napia ſenkinek meg nem ielentetet, hanem az Atia czak az ű hatalmabã es titkaban reitette aſt el, mind az altal bizonios iegieket mutatot, melliek az itelet napiat el kőzelgetni bizonittiak. Ezek pedig az irasban ſok felek, melliek kőzzűl nemelliek tauolb vadnac az itelettűl, nemelliek pedig kőzelben iarulnak. Elſő rendbeli iegiek, az ẽbereknek erkőlczőkre neznec mert az hit meg kezd alunni, az ſeretet meg hidegſik, az alnokſag pedig bőuelkedik, es à mint ſ. Pal mongya, az vtolſo űdőkben az ẽberek leſnek magok ſeretők, főſue niek, fel fualkottak, kerkedekeniek, atkozodok, ſűleikhez engedetlenek, halaadatlanok, fogadaſoknak meg tőrői, mertekletlenek, kegietlenek, arulok, patuarkodok, giőniőrűſegnek ſeretői, kik az kereſtienſegnek ſinet viſelik ereiet pedig meg tagattak. Maſod rendbeliek az tűdomanban leſnek, mert az Iſten az ű zaſloſat fel teſi, es az Euangeliom ez ſeles vilagon hirdettetik. De ez mellet az Satanis ki boczattatik, es nem ſűnik meg ſok fele teueligeſeket hinteni, ſőt à mint ſ. Pal mongia, az igaz tudomant el nem ſenuedhetik, hanem viſket az fűlők, es ű

Matth.24.

2.Tim.3.

Matth.24.

2.Tim.4.

magok-

F. Elôßôr à mint ß. Peter mongia, az egek es az fôld, kûz nek altala meg tißtulnak es meg vyulnak: Ez pedig minemû tûz legiẽ az emberi okoſſag meg nẽ ertheti. El mulnak azert az fôld, es az egh, nem az allattiokra nezue hanem az vyulaſſal meg valtoznak, es meg ßabadulnak az heûſagtul, az meli ala vettettenek az embernek bûneiert. Maſodßor az Chriſtus az eghbôl el iû nagy diczôſeggel es hatalommal, es û vele egietemben az ß. Angialok, à kic ez vilagnak neg reßere ki boczattatnak, es hertelẽſeggel minden embereket az itelô biro eleiben giûitenek. Harmadßor az Chriſtus ûl az û diczôſegenek ßekibẽ, melliet kel erteni haſôlatoſſag ßerint, az hatalomrol, melliel mindeneket meg itelhet. Mert û elôtte az fôldnek minden nemzeti ſirnak, à kiraliok, Czaßarok rettegnek, mikor az haragus barani eleiben vitetnek, es eßt kialtiak: Hegyek ßakadgiatok reank, es lepietek el minket. Negiedßer, mint az Daniel es az ß. Ianos mongiak, az kôniuek elô hozatnak es meg nitatnak, De eßt haſonlatoſſaggal kel erteni, melliel az ielentetik, hog az Chriſtus oknekûl ſenkit nem itel, hanem iol tudgia mindeneknek az û czelekedeteket, es meg fizet nekiek az û erdemek ßerint.

Ps. 2. Petri 3.

Roman. 8.

Apoc. 20.

K. Minemû töruẽbôl tezi Chriſtus az iteletet?

F. Az Chriſtus az ß. Ianoſnal erre igy felel. Az ki meg veti es nem veßi az en beßedemet, vagion à ki meg iteli û tet. Az ige az melliet ßolottam meg iteli ûtet az vtolſo napon. Azert az iteletet, ez vilagra ki boczattatot Euangeliombol teßi, melinek à ki hißen ûduôzûl, az ki nem hißen immar el karhozot. Mikeppen azert ez vilagi itelet ben az emberek az polgari tôruenre neznek es abbol tanuſagot veßnek: Igi az kereßtien ember io modal keßûl az iteletre, ha az Iſtennek igeiehez rendeli eletet, De va-

Ioan. 12.

Ioan. 3.

lot vagy gonoßt. Eßt pedig az iras noha ßantalan helien erőßiti, mind az altal, az Satán minden ődőben igiekezet az iteletnek emlekezetit az embereknek elmeiekből kivenni hogy ůket az bűnre nagiob batorßaggal vihetne. Ezeket neuezi à ß. Peter czufoloknac, az kic aßt kialtiak: Hol vagion az ů el iűuetelinek igereti. De meg bizonittia ezek ellen, hogy az Vr el iű es nem kesik. Az ß. Palis aßt erőßiti hogy az vrnak napia hertelen el iű, mint az lopo, es mikor aßt itelik az emberek, hogy batorßag es bekeßeg vagion, hertelēßeggel reaiok iű az veßedelem. Maßod ßor az Iſten be oltotta az iteletnek bizonßagat az embernek lelki eßmeretiben, meli az ioert batorittia az embert, az gonoßert pedig rettenti, es vgy mint az Iſtennek iőuēdő iteletinel feniegeti, mint az Cain peldaia meg ielenti. Erről mongia à ß. Pal, hogy az hitetlenek, ů magoknak haragot giűitenek az haragnak napiara. Harmadßor, ezent erőßiti az Iſtēnek igaßagais, meli ßemmikeppen meg nē alhatna, ha az itelet nem lenne, es meg nem fizetne mindeneknek az ů erdemek ßerint. Ezert mongia à ß. Palis, hogy az hiuek niomoruſaga az Iſten igaz iteletinek erős bizőßaga, melliet à ß. Peteris bizonit, eßt monduan: Meg tugia az Vr az hiueket az keßertetből ßabaditani, az gonoßokat pedig az iteletnek napiara tartani.

K: Miert mongia hat az Chriſtus: Az kinek bennem nem hizen, immarō meg iteltetet. Ezokaert nem ßükßeg az vtolßo iteletnek lenni?

F. Az első bizonßagban az itelet az karhozatot iegizi, melitől immaran az hiuek meg ßabadultanak, mint ß. Pal mongia, hogy ßemmi karhozattiok ninczen moßtan azoknak, az kik az Chriſtusban vadnak. Az maßodikra pedig

laki az igetűl nem ert, hanem az ű feienek bolond veleke deſet kőueti, mint az Papa orſaga, el veſti igiet az iteletben. Ez ertelem erre haſnal, hogi az hiuek ſorgalmatoſſan tudakozzanak az igeből az ű igieknek meg niereſefelől, es mikor az igehez tartiak magokat, ſemmit az iűuendő rettenetes itelettűl ne fellienec. Mert az Iſtennek czak az eg ki ielentet akarattia vagion, meliből megien ki minden itelet.

K. Kiczodakat itel meg?

2. Tim. 4. 2. Cor. 5. Roman. 14

E. Eleueneket es holtakat, iokat es gonoſokat. Mert akkor valaſtia meg az konkolt az gabonatul, az konkolt à tűzre vetuen, az io buzat pedig az ű czűriben giuituen, auag mint à paſtor ſokta az iuhokat az gedeliektűl meg valaſtani: ig az Chriſtus az hiueket az hitetlenektűl meg valogattia, az iokat allattia iob felől, az gonoſokat pedig bal felől.

K. Mikeppen ſolittia meg az hiueket az itelet vtan?

Matth. 25.

F. Ezeknek illyen kegyes beſedeckel ſol: Iőietek el en Attiamnac aldottai, biriatoc az orſagot, meli tinektek keſitetet vilag kezdetitűl fogua. Meg ielẽti ez igekben à hiuek bodogſaganak okait. Előſőr, hogy az Attianak aldottinac mongia, az Iſtennek őrőcke valo aldaſara es valaſtaſara nez, melliel Iſten űket az eletre rendelte volt. 2. Hog Atianac neuezi az Iſtẽt, be foglallia az erdemlő okotis à Chriſtuſnak ẽgeſtelő aldozattiat, kinec altala Iſtẽnek őrők ős fiaiua lőttenec à hiuec. 3. Ki rekeſti az ẽbernek mindẽ erdemet, mikor aſt ielenti, hog az orſagot keſitette, mẽg vilag kezdetinek előtte. 4. Ahol emlekezik az czelekedetről, nem ſol az okarol, hanem az Iſten alda-

ſanac lathato giūmōlczerōl, melibōl az Iſtē iteletet teſen az Angialoknac es az embereknek elōtte.

K: Minemū ſententiat mond az hitetlenekre?

F. Ezeket rettenetes beſeddel ſolittia: Mennietek el en Attiāmnac atkoſtai az ōrōk tūzre, meli tinektek keſitte cōt. Elōſōr atkoſtaknak mōgia. Mert haragnak edeni, es arra keſittetec az Iſtennek iteleti ſerint, hogy ezekben būntetō igaſſaga meg ielenteſſek. Maſodſor az būnteteſrōlis emlekezik, melliet tūznek neuez haſonlatoſſagkeppen, hogy ezzel meg mutaſſa az pokolban valo rettenetes kenokat, es lelki giōtrelmeket, kiket az el karhoſtak vegetlenūl ſenuednec, mint a Prophetais bizonittia: Az ū fergek meg nē hal, es az ū tūzōk meg nem alusſik. *Eſa. 66.*

K. Mi hazna vagion az itelet felōl valo ertelemnek?

F. Elſō haſna ſerkenteſre nez, hogi az kereſtien ember à būnnek kōueteſetūl meg rettennien. Mert ſemmi vgy meg nē tartoztat az vetkektūl, mint az iteletrōl valo gondolkodas, meliben el veſi minden à mit erdemlet az teſtben. Maſodic az vigiazas, es az keſūlet, meli az hitben az io lelki eſmeretben, iozā es kegies eletben, az kōniōrgeſben, es az Iſtēnek minden aiandekiban valo eppūles, hogy meltoknak talaltaſſunk az iōuendō veſedelemnek el tauoſtataſara. Harmadik. Hogy az iteletrōl valo ertelem vigaſtalaſunkra legien minden niomoruſaginkban. Mert ackor leſen minekūnk mint ſ. Pal tanit kūnniebūleſūnk, es az Chriſtuſnak mondaſa ſerint, latuan az iteletnek iegiet, az mi feiūnket fel emelliūk, mert el kōzelget az mi valtſagunk, az az, tōkelletes meg ſabadulaſunk, minden *2. Cor. 5.* *2. Teſſ. 1.* *Luc. 21.*

R ß L.

K. *Hani fele az Elet*

F. Haromfele. Eggik az termeßetnek elete, meli kôzôn
Actor. 17. ſeges minden elô allatockal, az Iſtennek taplalaſa es gôd
diſeleſe ßerint. Errôl emlekezik az iras eßt monduan: Ô-
benne elûnk, mozgûnk es vagiunk. Maſik az kegyelem-
nek elete, melliel az hiuek az Chriſtusban meg eleuenit-
tettenek, az hitnek es az vyonnan valo ßûleteſnek altala,
Galat. 2. mint ß. Pal tanit: Elek en immar az Chriſtusban valo hit-
nek altala. Harmadik az diczôſegnek elete, melliet moſ-
tan remenſeggel birunk, de az fel tamadas vtan tôkelle-
teſſê el veßûnk, mint errôl az iras bôûſeggel emlekezik.

K. *Miczoda az ôrôk elet?*

F. Ôrôcke valo bodogſag, igaſſag, ßentſeg, veghetetlen
ôrôm, halhatatlanſag es meg mondhatatlan nagy diczôſeg
meli az fel tamadas vtan az Iſtennek igereti ßerint à Chri
ſtus altal adattatik minden hiuôknek, hogy Iſten legien
minden mindenekben, es ezektûl diczirteſſek az ß. An-
gialockal egietemben.

K. *Miczoda oka es vta vagion az ôrôc eletnek?*

Ioan. 17. F. Az ß. Ianos meg ielenti ez igeckel: Ez az ôrôk elet,
hogy meg eſmerienek tegedet egiedûl igaz Iſtent, es akit
el boczatottal az Ieſus Chriſtuſt. Az ôrôk eletnek eredet-
tit az igaz Iſtenre vißi, à ki tôkelletes minden igeretibê
Tit. 1. melliet tôt az igeben az valaßtottaknak bûnôc boczanat
Rom. 5. tiarol es ôrôk eletekrôl. Ezert mongia à ß. Palis, hogy az ô
Matth 25. rôk elet Iſtênek aiandeka, meli ôrôk idôknek elôtte ke-
Eſaia. 66. ßittetet az hiueknek. Maſodßor, az ôrôk eletnek vta, es ka

puia

puia czak egiedûl az Chriſtus, à ki rendeltetet az Attiatul, hog, az Aniaſſentegihaznak feie legien, es annak örök eletet adgion, à mint ſ. Ianos bizonittia: A ki hiſen à Fiuban örök elete vagion. Erre pedig keſiti az hiueket belöl az û ſ. lelkenek ereieuel, melliel az örökſegre ûket el peczetli, kiuûl pedig az niomoruſagok altal, melliekkel ez vilagtul el ſakaſt, es az eletre kiuankoſtat ez naponkent valo halalbol. Ezert mongia az iras: Soc niomoruſagok altal kel minekûnk be mennûnk az mêniorſagban. Az ſ. Palis ezent bizonittia: Ha û vele egiût ſenuedûnk, egiûtis vralkodunk. Harmadſor, az ezköz igazgato meſter az Iſtennek igeie, meliben vagion az örök elet. Ezert mongia az Chriſtus: Az igek az mellieket ſolok elet es lelek, mert az altal eleſenitetûnk meg, mind az id uözitö kegielemre, mind penig az iöuêdö eletnek diczö ſegere. Nê ſabad hat egiebûnnet tudakozni az örök elet felöl, hanem czak az Iſtennek beſedeböl, mint à ſ. Pal emlekezteti az hiueket arra, hogi az eghekben le tetetet remenſeg felöl, hallottanak az igaſſagnak igeieböl az Euangieliöbol. Negiedſer, az örök eletnek kûlcza az igaz hit melliel az Iſtê gazdagſaginak tarhazaban à Chriſtusban iuthatunk, es az örök eletnek bodogſagabã reſeſek lehet ûnk. Erröl mongia az Chriſtus, Az ki en bennem hiſen, meeg ha meg halis eel, es en ûtet az vtolſo napon fel tamaſtom: Ötödſör, Az örök eletnek elöl iaro iegie es kûlſö bizonſagi az io czelekedetek, melliekböl az kegielemnek fiai meg eſmertetnek, mint à ſ. Pal paranczollia az hiueknek, hog gazdagok legienek az io czelekedetben io fundamentomot vetuen magoknak, hog el veheſſek az örök eletet. Hatodſor az örök eletnek vege, az Iſtennek ſzintelen valo diczereti, mint à ſ. Ianos mongia; Az û ſolgi û neki ſolgalnak es lattiak az û orczaiat,

1. cor. 2.

Act. 14.

2. Tim. 2.

Gol. 2.

1. Tim. 6.

Apoc. 22.

K. *Minemŭ allapattia vagion az hiueknek az örŏk eletben?*

F. Errŏl az iras vgi tanit, hogy sem nem latta, sŭl nem
Esa.66. hallotta, es az embernek gondolattiaban nem sallot, à mi
1.Cor.2. nemŭ iokat az Vr keśitet az ŭtet śeretŏknek, melliek nez
nek az ember lelkenek es teśtenek tŏkelletes bodogśaga
ra. Azok kŏzzŭl vadnak pedig ezek, az melliek az iraś-
ban meg ielentettenek. Elśŏ amaz derekkeppen valo bŏl-
cześeg, es az ŭ meliśeges titkainac ertelme. Mert az mint
1.Cor.13. ś. Pal mongia: mośtan reś śerint eśmerŭnk, mikor pedig el
iŭ az tŏkelleteśśeg, ackoron à mi reś śerint vagion meg
śŭnik, es ot śemmi tudatlanśagnak helie nem leśen. Mert
minniaian az Iśtentŭl tanitattak leśnek. Maśodik az śiu
nek tŏkelletes engedelmeśśege, meli śemmi gonośra hai-
lando nem leśen, es egiebet nem kiuanhat hanem az mi e
giez az Iśtennek akarattiaual. Mert az artatlanśagra nez
ue, mint az Chriśtus mongia, ollianok leśnek az hiuek
mint az Iśtennek Angiali. Harmadik az halhatatlanśag.
Mert ahol az bŭn ninczen, à halalnak ŏt helie nem lehet,
śem pedig egieb niomoruśagnak, mint à ś. Ianos bizonit-
Apoc.21. tia: Az Vr el tŏrli az ŭ śemekrŏl minden kŏnihullataśo-
kat, az halal nẽ leśen, śem à śiralom, śem az kialtas, śem az
śarádśag, mert az elŏbbiek el multanak. Negiedik az teśt
nek diczŏśege es minden ekeśśege, meliben haśonlittatik
Phil.3. az Chriśtuśnak diczŏśeges teśtehez Ennek pedig à Chri-
Matth.17. śtus valami ielenśeget mutatta az Thabor hegien, mikor
az ŭ śinet el valtoztata es tŭndŏklek az ŭ orczaia, mint à
napnak vilagośśaga. Ŏtŏdik az Iśtennek śinrŏl śinre va-
lo lataśa, à śenteckel, es az Angialockal valo tartaśag.
1.Cor.15. Mert à mint ś. Pal tanit, mośtan tŭkŏr altal es vg mint ho-
mali-

maliban lattiuk, ackorŏ pedig vg à mint vagiŏ. Mert az Iſten leſen minden mindenekben, es minden eſkŏznekŭl az ŭ draga ioſagit reank araſtia, vg annira, hog ſoha tŏb bet ſem tudunk kiuanni. Hatodik az Iſtennek diczireti- ben valo nag giŏniŏrŭſeg, meliben à hiuek meg mondha tatlan nag ŏrŏmmel leſnek mind ŏrŏcke foglalatoſok. 1. Ioan. 3. 1. Cor. 13.

K. *Hol vagion az örök eletnek helie?*

F. Az iras minket oda igazit, ahol à mi feiŭnk az Chriſ- tus vagion az egekben: Elŏſŏr, mert ŭ maga azzal vigaſ- tallia à hiueket. El megiek tinektek keſiteni, es mikor meg keſitem iſmeg el iŏuŏk ti hozzatok, es titeket en ve lem fel veſlek, hog tiis ot legietek, ahol en vagiok. Ma- ſodſor. Mert a §. Palis oda kiuánkozik ahol az Chriſtus va gion, mikor ig ſol: Kiuanok az teſtŭl meg valni es az Chriſtuſſal egiŭt lenni, melinek tŏkelleteſſege az fel ta- madas vtan leſen teſteſtŭl lelkeſtŭl az ŏrŏk eletben. Har madſor. Ezent erŏſſiti maſutis illien igeckel: Tugiuk aſt, hogy, ha az mi ſatorunknak fŏldi haza el rontatik, eppu- leſŭnk leſen az Iſtentŭl, nem kezzel czinaltatot hazunk (hanem) ŏrŏcke valo az egekben. Negiedſer az Attiak- rolis vg tanit, hog az fŏldŏn iŏueueniek voltanak, es mas hazat kereſtenek, ki nem ez fŏldŏn volt, mert ninczen it maradando varaſunk, hanem iŏuendŏt kereſŭnk. Ŏtŏd- ſŏr a §. Peteris ezent bizonittia, hog az halhatatlan elet ŏ riztetik minekŭnk az egekben. Hatodſor. Az §. Pal di- czirí az hiueket ezzel, hogi az ŭ marhaioknak prædala- ſat az hit mellet bekeuel ſenuettek, tuduan aſt, hog ŭ ne- kiek iob ŏrŏkſegek volna az egekben. Hetedſer, A Chri ſtuſis ezzel biztattia, az ŭ tanituanit, hog ŭ nekiek nagy iŏtalmok vagion az egekben. Vegezetre az §. Pal aſt erŏ ſiti, hog nekŭnk az remenſeg le tetetet az egekben. Az 2. Cor. 13. Heb. 11. 13. 1. Petri 1. Heb. 10. Matth. 6. Coloſſen. 1.

reméſegen erti az remellet örök eletet, meli mint egi dra
ga kencz tártatik az Iſtennek hiuſeges őrizeti jalat. Ahol
2. Petri 2. pedig à ſ. Peter aſt mögia, hog vy egeket es vy földet va
runk az igeret ſerint, melliekben az igaſſag lakozik, őſ-
ue veti az igaſſagot az bűnnel. Mert moſtan az bűnnek e
reie el hatot az teremtet allatokrais, de ackor meg ſaba-
dulnak az romlandoſagnak ſolgalattiatul, es az hiűſag-
tul, à meli ala moſtan vettettenek, varuan az Iſten fiainac
Roman. 8. ſabadulaſokat, melire nezue, mind az egekben, ſmind az
földön az igaſſag lakozik.

K: *Egienlő lezene az hiueknec diczőſege az örök eletben?*

F. Erre nemelliek aſt felelik, hogi noha minniaian a zö
eg eletben leſnek, mind az altal ez diczőſegben kűlömb
ſeg leſe kőzöttők. De ha meg itelliűk, az iras effele valaſ
taſt nem teſen, ſőt ahol az elet vagion, ot kel lenni à di-
czőſegnekis. Azert à mint eg az elet, azonkeppen eg es
egienlő az diczőſegis mindenekben, meli az kőuetkőzé-
2. Tim. 2. dő bizonſagockal meg erőſſittetik. Elſő ſent Pal igy vi-
gaſtallia magat es egiebeket az halal ellen: Le teretet
enekem az diczőſegnek koronaia melliet azon à napon
meg ad amaz igaz biro, nem czak ennekem pedig, ha-
nem, mindeneknek, az kik ſeretik az ű el iőuetelit. Eb-
Phil. 3. ben azert à ſent Pal űnnen magat egiebeckel egyenlőne
teſi, es nem kiuan ű maganak az ſok munkara nezue na-
giob diczőſſeget. Maſodſor, vgian ezent erőſſiti mikor
vgy tanit, hogy az Chriſtus az mi romlando teſtűnket,
az ű diczőſeges teſtehez haſonlatoſſa teſi. It azert az ſ.
Ioan. 3. Pal nem czak az eletnek allattiarol es helieről emlekezik
hanem annak allapattiarolis, meli az teſtben valo di-
czőſeg

ezôfeg. Harmadſor, Eſt bizonittia az ſ. Ianos: Moſtan Iſtennek fiai vagiunk, de mêg nem ielêt meg miue leſûnc tûdgiuc pedig, hogi mikor meg ielenendik, û hozza haſonlatoſſocka leſûnk. Negiedſer az pelda beſedbenis ezen erôſſittetik, mert noha az gazda nemellieket reggel, nemellieket dellieſt, nemellieket eſtue fele hii az ſôlôbê, mind az altal, mindeniknek azon eg iutalmat aggia, es magat ezzel meg menti, hogy ſabad vele az mit az ôtuebôl czelekedik. 1. Ioan. 3.

ELSÔ ELLENVETES.

It ez vilagon az aiandekoknak merteke vagion es â mint az pelda beſzed mutattia, az mag à mely io fôldbe eſic nemely harmincz annit, nemel, hatuant, nemely pedig ſaz annit teremt. Hat az iutalomban es az ôrôk eletbê valo diczôſegbenis kûlômbſeg vagion. Matth. 13.

F. Ez okoskodaſnak valami rezbôl helie lehetne, ha az Iſten az embernek erdemere, auagi az û tûle adattatot aiandekokra nezne, az eletnek adaſaban. De miert hogi az ôrôk elet Iſtennek ingien valo aiandeka, az mi Iſtenûnknek ſabadſagaban es io kedueben vagiô, azoknakis egiêlô iutalmat adni, az kik keueſebet munkalkottanak, es akik harom girat niertenek, azonkeppen az Vrnak ôrômeben boczattatnak be, mint à kik ôt girat haſnaltanac. Touabba az kiczin hitis azon czelra nez, es azon egy igaſſagot es eletet veſi, azon eg kegyelembôl, az czelekedetnek erdemenekûl, hogy ſenki az Vrnak elôtte ne diczekedheſſek. Ephes. 2.

II. ELLENVETES.

Az karhozatban az büntetesnek rendi vagion,
Matth.11. *mert azt mongia az Christus, hogy Sodomanak künnieben lessen dolga, hogy nem mint az Varasoknac, az kic az Christus czudait lattac es nẽ hittenek: Hat az örök eletbenis az diczősegnek külömbsege lezen.*

F. Nem kouetkőzik semmikeppen. Mert ez ket ellenkőző dologban nag külömbseg vagion. Az karhozat az embernek erdemeert es elől iaro vetkeiert adattatik. Azert mennel nagiob az elől iaro ok, tudnia illik az bűn, annal terhesb, az iutalom auagi az vtanna kouetkőzendő bűntetes. De visontag, miert hog az örők elet az czelekedetből nem adattatik ok serint, az ingien valo iutalomnak, auagi az diczősegnek sem lehet külömbsege, miert hogy azon egy iutalmat es egienlő diczőseget rendelt minden hiueknek.

III. ELLENVETES.

Sz. Pal azt bizonittia, hogy à mint külömbez az czillag az masik czillagtul: igy lessen az testnec
1.Cor.15. *diczősegeis. Hat mikeppẽ az czillagoknak fenieſſegeben külömbseg vagion, azonkeppen az hiuek nec diczősegeben külömbseg lessen.*

F. It az helien, a mint oda felis magiaraztuk, a 6. pal nẽ

arra

arra tanit, a hiuek kôzôt az ôrôk eletbẽ minemũ kũlomb seg legien, hanem sol az testnek ket allapattiarol, es vesẽ hasonlatossagot az czillagoktul, mert mikeppen nemely czillag annira fenies, hogy az masik hozzaia kepest alig teczik meg. Igẽ lesen az testnek allapattiais. Mert az iõuendõ diczõseg az testnek kiçzin vilagat mindenestũl fogua el borittia es el valtostattia. Hat nem a semelieket hasonlittia õsue, hanem kôzõnsegeskeppen az testnek ie len valo allapattiat es iõuendõ diczõseget ielenti meg.

IIII. ELLENVETES.

Az Christus igi tanit à ß: Ianosnal: Az ẽ Attiam Ioan. 14.
nac hazaban soc maradasra valo heliec vaduac. Azert az ôrôk eletben à diczõsegnek rendi vagyõ.

F. Ez igeuel az Christus nem tesen semmi kũlõmbseget az hiueknek iõuendõ diczõsegek kôzôt, hanem ast akaria ielenteni, hogy az ũ orszaganak diczõsegeben minden hiueknek resek vagion. Vigastallia azert az hiueket ezzel, hogy az ũ Attianac hazaban nem czac ũ maga megien be hanem ez oli tagas heli, kiben az hiuekis minniaian be fernek az ũ feieckel az Christussal egietemben.

V. ELLENVETES.

Az Danielis ezt mongia, hogy az kic egiebeket Dan. 12.
az igassagra tanitottanac, vgy fenlenec mint az nap az eghen. Hat az ßenteknek diczõsegeben kũ lõmbseg lezen.

F. Az Daniel vigastallia es batorittia az tanitokat minden

den munkaiokban es keſerûſegekbẽ, az iõuendõ örök eletnek iutalmaual, melire nezue, minden neheſſeget es keſertetet meg giõznek az tanitok, mint az ſ. Palis ezzel eröſſiti ünön magat. De mind az altal ebböl nem kõuetkõzik, hogy az tanitok nagiob diczoſeget vegienek. Mert à mint az tanitokrol az helien mond az Daniel, vgian ezent à Chriſtus minden hiueknek tulaidonittia, mikor igi ſol: Az igazak, mint az nap fenlenec az Atianak orſagaban. De ez mint legien az örök eletben tökelleteſſen meg lattiuk, melliet minekünk ketſegnekül az Iſten az ü valtozhatattlan igereti ſerint ad az Ieſus Chriſtuſnac altala, kinek mind öröckön öröcke diczöſeg legien. AMEN.

1. Tim. 4.

Matth. 24.

VEGE.

CATE-

CATECHESIS

RÖVID KERDESECES FELELETEK AZ KERESZTIENI HITNEK AGAIROL, az giermekeknek es az egigüueknek tanitasokra.

PIIS ET ORTHODOXIS Ecclesiarum Ministris puram Euangelii doctrinam

fideliter annuntiantibus in Vngaria, fratribus in CHRISTO dilectis, Gratiam et pacem á DEO Patre nostro et Domino IESV CHRISTO precatur.

LAVDAT APOSTOLVS TIMOTHEVM QVOD à pueritia sacras literas didicerit, quæ possint ipsũ eruditum reddere ad salutem. A teneris enim adsuescere multum est, ac vt dici solet:

Alté animis residet quod primis discitur annis

Hoc etiam consilio Catechesis à veteribus instituta fuerat, in qua sanæ doctrinæ elementa ad puerilem captum ritè accomodata, facili quadam Methodo rudioribus tradebantur & subinde inculcabantur. Quæ docendi ratio in Ecclesiis bene constitutis, ad hæc vsque tempora dimanauit, ac in multarum gentium linguis talis instructio legitima & necessaria conseruata fuit. Vocarunt antiqui κατηχησιν Christianæ religionis Epitomen, quæstionibus et responsionibus dilucidis explicatam, in qua potissimũ requiritur breuitas & perspicuitas, quarum altera ociosam prolixitatem, altera obscuritatem excludit, quod etiam prudẽter Ethnicus ille poëta expressit:

Quic-

Quicquid præcipies esto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles teneantque fideles.

Quanta veró vtilitas ex his initijs, sine quibus maiora consistere nequeunt, ad tyrones & minus exercitatos reditura sit, verbis exprimi non potest. Continet enim Catechesis formulam sanæ doctrinæ, quæ a Prophetis et Apostolis vno ore ex instinctu Spiritus S. in perpetuum Ecclesiæ vsum tradita est, ac literis consignata, vt eadem veritas cœlestis doctrinæ illibata cunctis temporibus seruaretur,& eadem via salutis omnium seculorum fidelibus præmõstraretur. Huc accedit. quòd talis docendi ratio teneros & doctrinæ capaces animos assuefacit ad rerum vtilium meditationẽ, nec vigore ingenij crescente ociosis speculationibus diffluant, vti solet humanæ mentis vanitas ad ineptarum & curiosarũ quæstionum indagationem sine vlla fruge abripi, vnde sæpius contingit, vt necessaria ignorentur, quia non necessaria discuntur.

Proinde hac tenui institutione, imperiti & idiotæ præparantur & velut manu ducuntur, vt res grauiores facilius intelligant & memoria teneant, quæ in publicis contionibus fusius explicantur. Si vero hæc initia temere contemnantur, damnum ingens & aliquãdo etiam irreparabile solet emergere. Quicunq; enim his medijs in ipso ætatis flore destituuntur intra metas se continere non poterunt, sed veluti in vasto

sto mari oberrantes, interdum ex prolixis sermonibus ad populum habitis, nil reportabunt vtilitatis. Qui vero ad hæc capita tanq3 prima κεφαλαια redegerint omnia, quæ ab alijs dicta audiuerint, non solum informabunt iudicium, sed etiam tuebuntur veritatem infracto animo. Dolendum itaq3 est hoc temporis articulo, quo Deus veritatem è tenebris, pro immensa sua bonitate in lucem produxit, adeo quosdam reperiri ignaros, vt etiam petituri munus docendi in Ecclesia, hæc prima rudimenta nonnulli ignorent ac fastidiant & interim spretis initijs ad altiora aspirare non desinant. At certum est & quotidiana experientia demõstrat, sine his adminiculis nemi nẽ fore, διδακτικὸν, nec quẽquã posse iuxta præceptũ Pauli, ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. His õnib⁹ dextrè consideratis in medijs fluctibus grauissimarum tentationum ophtalmia & alijs morbis oppressus hanc isagogen Christianæ fidei, opera amanuensis ad promouenda puerorum studia curaui describendam & fretus vestro candore in lucẽ emittere nõ dubitaui.

Cum autem vestri sit muneris fratres in Christo dilecti, talia præcepta & semina veræ pietatis rudioribus interdũ proponore, vestra synceritate permotus, æquum & officio meo consentaneum iudicaui hanc opellam vobis dedicare, quã vt benigno & candido accipiatis animo à vobis peto, quod veræ pietatis sectatores sedulò facturos non dubito: reliquo-

rum

rum autem siniſta iudicia à bono propoſito, quod in Dei gloriam & Eccleſiæ ædificationem vergit, me non deterrent.

Porro quòd breuitati tam obnixè ſtudui, mirũ videri nõ debet, quia captui puerorũ ſingula attemperare volui, quantum docendi ratio poſtulabat. Retinui etiam pene easdem definitiones, quas in pleniore volumine ter iam edito poſueram, ne frequens verborum mutatio diſcẽtibus fieret moleſta ac tædioſa. Si quis ergo plenam harum materiarum explicationem efflagitauerit, opus illud noſtrum vberius pertractatum requirat, in quo neceſſaria cognitu Planius euoluta ſunt. quibus dextrè intellectis facilius ad ſolidiorem cognitionem locorum Theologicorũ penetrare diſcentes poterunt. Ego pro mea tenuitate, quantum ratio talenti diuinitus dati exigebat, liberali pectore hoc quicquid eſt muneris in ædificationem Eccleſiæ contuli. Quibus autem plus donorum & proſperæ valetudinis concreditum eſt, ab iis plus lucri iure quodam expetitur, ego ſi vnicum talentum cum aliquo fœnore Domino meo reddere potero: inter bonos ſeruos me reputatum iri confido.

Oro autem vos fratres dilecti (ſi quos meæ extremæ ſortis miſeret) vt ad Clementiſsimũ Deum pro me fundatis preces, quò me tandem crebris flagellis caſtigatum, & pro exẽplari multis propoſitũ, benigno

vultu

vultu aſpiciat, & ereptum ex hiſce malis, quibus ferendis ipſe vires ſuppeditauit, Eccleſiæ ſuæ me reſtituat, quam vt protegat cõtra horrendos errores, qui paſſim iam graſſari cœperũt, dies ac noctes orandus eſt. Ipſe autem Deus & Pater noſter per & propter vnigenitũ Filium Dominũ & Seruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum ſuo Spiritu vos tueatur & muniat, vt ſanam doctrinam omni labe repurgatam cũ multo certamine, propagetis & inuicta animi conſtantia aſſeratis in Dei honorem & piorum æternam fœlicitatem.

Debrecini 24. Auguſti Anno D. 1583.

Themas Felegihazi veſter in Domino cooperarius.

Mm RÔVID

RÖVID KERDESEK ES FELELETEK AZ KEREZ tieni tudomannac agairol.

AZ ISTENNEKES AZ EMbernck eſmeretiről.

Miczoda az kereſtiẽ embernek fö bölczeſege?

Eſmerni az Iſtent es ũnön magat.

Hany fele az Iſten eſmereti?

Ket fele. Eggik közönſeges.
Maſik iduöſſeges.

Miczoda az Iſtennek közönſeges eſmereti?

Rom. 1. Pſalmo 18. Iob. 12. Az embernec elmeieben oltatot ertelem, meli az terme ſzetnek töruenieböl, es ez vilagnak teremteſeböl meg mutattia, hogy igaz es bölcz Iſten legien, ki minden tiſteletre melto.

Miczoda az Iſtennek iduöſſeges eſmereti?

Ioan. 17. Iere. 8. Az Iſtenről es az Chriſtusban meg ielentetet akaratiarol valo igaz ertelẽ az igeböl es az ſz. leleknek vilagoſitaſabol, hogy ez altal az hiuek örök eletet nierheſſenek, mint az Iſtẽ mongia: Az ki diczekedik ebben diczekedgiek, hogy tud es eſmer engemet.

Miben vagion az embernec eſmereti?

Gen. 2. Coloſ. 3. 1. phef. 4. 2. Cor. 3. Az ũ negy rendbeli allapattianak ertelmeben.
Elsö az ëp termeſet, meliben az ember teremtetet Iſtẽ kepere, ſentſegre es igaſſagra.

Mi-

Maſik az eſet es az romlás, meliben az ember minden lelki aiandekoktul meg foſztatot, es haragnak fiaua lõt.

Harmadik az vy teremtes, meliben az Chriſtus altal à hiuek fel eppitetnek az igebõl es az ſ. leleknek ereiebõl vyonnan ſûletetnek az õrõk eletre.

Negiedik az iõuendõ tõkelleteſſegnek biraſa, az teſtnek fel tamadaſa vtan.

Miböl eſmertetik az Iſten es az ember?

Az ſent Irasbol.

AZ SZENTIRASROL.

Miczoda à ſent iras?

Iſtennek igeie meli az ſ. leleknek vezerleſebõl az Prophetak es Apoſtolok altal meg irattatot az hiueknek tanuſagokra, inteſekre es vigaſtalaſokra: 2. Petri 1. Roman. 15. 1. Co. 11. 14. 2. Tim. 3.

Hany reſſe vagion az Iſten igeienek?

Kettõ, Tõrueni es Euangeliom:

AZ TÕRVENRÕL.

Miczoda az Tõruen?

Iſten igaſſaganak igeie, meliben azoknak akik tõkelleteſſen engednek eletet iger, az engedetleneket atockal feniegeti.

Be töltheti ê ember az tõruent?

Az ember az û romlót ereiebõl ſemmikeppen à tõruent be nem tõltheti, mint ſ. Pal mongia: Tugiuk hogy à tõruênek czelekedetibõl az ember meg nem igazulhat. Galat. 2.

Kiczoda az tõruennec be töltöie?

Sz. Pal vgy tanit, hogy à tõruênek vege az Chriſtus mindê hiuõknek igazulaſara, mert û az tõrueni ala vettetõt, hogy azokat akik az tõrueni alat volnanac meg ſabaditana: Roman. 10. Galat. 4.

Az hiuek be tôlthetikè az töruent?

Be tôltik de nem az ũ tulaidon ereiekbôl, hanem az Christusban valo hitnek es az ſeretetnek altala.

Kikben vagion haßna az töruennek.

Mindenekben. Hitetlenekben es Hiuekben.

Mi haßna vagion az Hitetlenekben?

Ezeket menthetetlenekke teßi az Iſtẽ elôt, es az halalnak ki ſolgaltato igeie.

Mi haßna vagion az Hiuekben?

Roman. 1. Elôßôr meg mutattia hogi az Iſten igaz legien.
Maſodßor ẽlekeßtet az êp termeſetbẽ valo igaſſagrol.
Roman. 2. Harmadßor az bũnnek eſmeretire iutat.
Eſaiæ 8. Negiedßer az kũlſô eletet igazgattia.
Galat. 3. Ôtôdßôr vezerlô meſterũnk az Chriſtushoz.

Miczoda az töruennec ſummaia?

Az elſô tablan leuô negy paranczolatban tanit az Iſten tißteletire. Az maſodik tablan leuô hat parãczolatban az
Matth. 22. atiafiui ſeretetre, mint à Chriſtus mõgia: Szereſſed az te vradat Iſtenedet tellies ſiuedbôl, es az te felebaratodat mint tennõn magadat.

AZ ISTENNEK PARANCZOLATIROL.

Exod. 20. EN vagiok az Iehoua az te Iſtened, az ki tegedet ki hoztalak Ægyptuſnak fôldebôl, az ſolgalatnak hazabol.

Mire tanit ez elôl iaro igeckel?

Az tõruennek meltoſagat ielenti, es int annak meg tar taſara harom dologgal.

Kiuánia az igaz mondaſt es à beſedben valo tôkelleteſſe
get. Tiltia az hazugſagot es az beſedben valo tettetêſt,
melliel felebaratunk nehezittetik valami dologban.

Hani fele az hazugſag?

Harom fele. Eggik mentherô, melliel felebaratûnk ka
rat avagy veſedelmet el tauoztattiuk.
Maſik hiuolkodo, meliben ſemmi haſon ninczen, hanem
czak embernek hiuſaga ielentetik.
Harmadik artalmas, melibôl egiebeknek kara kôuetkô-
zik, mint az hamis vadolas, es hazug tanubizonſag az tô-
uentelelben.

X. PARANCZOLAT.

NE kiuanniad az te felebaratodnak hazat.
Ne kiuanniad az te felebaratodnac feleſeget, ſem az
û ſolgaiat, ſem az ü ſolgaloiat, ſem az ü ſamarat, es
ſemmit azok kôzzül à melliek az te felebaratode.

Mit tilt meg?

Minden czelekedetben valo gonoſſagnak eredetit az ki
uanſagot.

Miczoda az kiuanſag?

A ſiunec gonoz indulattia az bûnnek czelekedetire, ki-
rôl à S. Iacab ez igeckel tanit. Mindê êber keſertetik az û
tulaidon kiuanſagatul, mert az kiuanſag fogaduan ſûli à bûnt, az bûn pedig veghez menuen ſerzi az halalt. Iacob. 1.

AZ EVANGELIOMROL.

Miczoda az Euangeliom?

Iſten kegielmenek igereti az Chriſtusban minden hi-
uônek iduôſſegere.

Miczoda az Euangeliomnak ſummaia?

A S. Ianos ez igeckel meg ielenti: Vgy ſerete Iſten ez vi- Ioan. 3.

Singula quæ nomen aypponequia librum perdiscendo
Etym. in nom. eius

ſagot, hog az ũ eg ſũlõt fiat adna erette, hõg minden aki
lattia az fiat es hiſen benne, el ne veſen, hanẽ õrõk elete
1. Tim. 2. legien. Az ſ. Palis ig tanit: Bizonios beſed es melto min-
den be vetelre, hogi az Ieſus Chriſtus iũt ez vilagra az
bõnoſõknek iduõziteſere.

Hani kũlõmbſeg vagion az Tõrueni es az Euã geliom kõzõt?

Harom. Elſõ az tõruennek ertelme az embernek elme-
Roman. 2. ieben oltatot, mint ſ. Pal mongia: Hog az tõrueni az po-
ganoknak ſinekben be iratot. Az Euangeliom pedig tit-
kos bõlczeſeg, meli az Chriſtusban ielentetet meg.

Maſodik az tõrueni czelekedetet kiuan. Az Euange-
liom hitet, mint ſ. Pal mongia: Az tõrueni ninczen az hit
Galat 3. bõl, az az, ingien nem igazit, hanem à ki czelekedi eze-
ket eel az altal.

Harmadik az tõrueni rettent es karhoztat az bũnert
eſt monduan: Atkozot à ki meg nẽ marad azokban mel-
liek az tõrueniben meg irattanak. Az Euãgeliom biſtat
es vigaſtal az bũnnek boczanattiaual eſt monduan: Iõie
Matth. 11. tek en hozzam minniaiã à kik faradoſtok es meg terhel-
tettetõk, es en meg kũnniebitlek titeket.

Miczoda giũmõlcze vagiõ az Euangeliomnac?

Az hitbõl valo meg igazulas.

AZ HITRÕL.

Miczoda az iduõzitõ hit?

Az Iſtennek kegielmes igiretiben valo bizodalmſunk az
Chriſtus altal, bũnũnk boczanattia, meg igazulaſunk es
õrõk eletũnc felõl.

Honnet vagion az Hit?

Phil. 2. Az hit Iſtẽ aiãdeka mint ſ. Pal mongia: Tinektek adatta-
Ioan. 6. tot hog ũ bẽne higietek. Es a mint az ſ. Ianos tanit: Ez az
Iſtẽnek czelekedeti hog higietek abbã à kit el boczatot.

Kiknek adgia Iſten az hitet?

Czak az valaſtottaknak, mint a Chriſtus mongia: Tinek tek adattatot, hog tudgiatok az meniorſagnak titkait, maſuttis vg tanit az iras: Hiuenek minniaian a kik el rẽdeltettenek vala az eletre. *Maath.13.* *Act.13.*

Mi altal adgia Iſten az hitet?

Az Euangeliom altal, mint ſ. Pal mongia: Ti haluan az igaſſagnak igeiet az ti iduoſſegteknek Euangeliomat, mi nek vtanna hittetek el peczeteltettetõk az igeretnec lel kenel. Maſuttis ig tanit: Az hit hallasbol vagion, az hallas pedig Iſten igeiebõl *Ephe.1.* *Roman.10.*

Mire nez az hit?

Az Chriſtusban vãlo igeretre.

Mit vezen az Chriſtuſtul?

Sz. Pal meg tanit ez igeckel: Lõt minekũnc az Chriſtus az Iſtentũl bõlczeſegũnc igaſſagunc ſentſegũnc es valtſagunc. *1. Cor. 1.*

Mint kel erteni ez igeket?

Elſõ az bõlczeſeg, az az, Iſtennek es az ũ ki ielentetet akarattianak igaz eſmereti az igebõl, mint ſ. pal mongia; hog ũ benne reitettenek el az Iſteni bõlczeſegnek minden kinczei. *Coloſſ.2.*

2. Az igaſſag, meli vagion az bũnnek boczanattiaban.
3. Az ſentſeg, auagi az vyonnan valo ſũletes.
4. Az valtſag, meli az derek ſabadulas, es az õrõk eletnek meg adaſa.

Miczoda iegiei vadnac az hitnec?

Elſõ az iſtẽ igeienek halgataſa, tanulaſa es õrizeſe, mint a Chriſtus mõgia: Aki Iſtẽtũl vagion Iſtẽ igeiet halgattia. *Ioan.8.*
2. Az lelki bekeſeg, mint ſ. Pal mõgia, meg igazittatuã az hitbõl bekeſegũnk vagiõ az Iſtennel a Chriſtus altal. *Roman.5.*

Harma-

Harmadik, Az kegies, iozan es igaz elet, mert az hit
Iacob.2. meg holt az czelekedetnekûl.

AZ IGAZVLASROL.

Hani fele az igazulas?

Kettô. Eggik emberek elôt az czelekedetbôl,
Maſik Iſten elôt az hitbôl.

Miczoda az emberek elôt valo igazulas?

Iacob.2. Az lathato io czelekedetbôl az lelki igaſſagnak bizonſá
gat mutatni az emberek elôt, mint à ſ. Iacab mõgia: hog
az Abraham az czelekedetbôl igazittatot meg, melliet ſ.
Roman.4. Pal ig magiaraz, Ha Abraham à czelekedetbôl igazitta-
tot meg, vagiõ diczekedeſe, nem az Iſten elôt, hanem az
emberec elôt.

Miczoda az Iſten elôt valo meg igazulas?

Az bûnnek terhetûl az karhozattûl valo meg ſabadulas,
az Iſten kegielmebôl az Chriſtusban valo valtſagert, az
Pſal.31. hitnek altala, mint az ſ. Dauid mõgia: Bodogok à kiknek
alnokſagok meg boczattatot, es à kiknek bûnôk el fôdôſ
tetet, es à kiknek bûnôk nem tulaidonittatot.

Miczoda okai vadnak az igazulaſnak?

Elſô ſerzô oka az Iſtennek kegielme es ingiẽ valo io
Epheſ.2. kedue, melliel az hiueknek bûnôket meg boczatotta,
mint ſ. Pal tanit: Kegielembôl iduôzûltetek, es ez nẽ tûn-
nen magatoktul vagion.

Maſoodik erdemlô oka az Chriſtuſnak engeſtelô aldo
1. Ioan.2. zattia, mint ſ. Ianos bizonittia: Ô engeſtelô aldozat à mi
bûneinkert, nem czak az mienkert, hanem ez egez vilag
nak bûneiert.

Harmadik ennek eſkôze az hit, melliel az Chriſtusb
adatot igaſſagot el vefûk, mint ſ. Pal mongia; Ninczẽ az

tôruen

tőruenbeli igaſſagom, hanem az meli igaſſagom vagyon, *Phil.3.*
az Chriſtuban valo hîtnek altala. Az hit azert mynden
czelekedetet ki rekeſt az ûduôſſegnek okaibol, mint ſent *Tit.3.*
Pal mongiá: Iduôzitôt minket nem az igaſſagnak czeleke
detibôl, hanem azû irgalmaſſaga ſerint.

Miert kel czak kegyelembôl ûduôzûlni.

Elſô oka az Iſtennek vegezeſe.

Maſodik az embernek elegtelenſege, mert az tőruen=
nek czelekedetibôl egy teſt ſem igazittatik meg.

Harmadik, mert az Chriſtus aldozattya haſontalanna
lenne mint ſent Pal mõgia: Ha az tőruenbôl vagyon az *Gal.2.*
igazulas, az Chriſtus heaban holt meg.

Negiedik, hogi az iduôſſeg erôs legien, mint ſent pal *Rom.4.*
tanît. Azert vagion hitbôl ingen, hog az igîret erôs legiẽ.

Ôtôdik, hog az diczôſſeg czak Iſtene legien, mint ſ. Pal
mongîa: Iſten aiandeka hogy ſenki ne diczekedgyek. *Ephe.2.*

Miczoda giümölcze vagion azhitbôl valo igazulaſnak.

Az pęnitentia es az io czelekedet.

AZ POENITENTIAROL.

Miczoda az pœnitentia.

Minden Iſtentelenſegnek es ez vilagî kiuanſagnak hit= *Tit.3.*
bôl valo meg tagadaſa, es az kegies, iozan îgaz eletnek
kôueteſe.

Hani reſſe vagyon az pœnitentianak?

Kettô: Eggik az bûnnek valo meg halas az Chriſtus ha= *Rom.6.*
lalanak ereyebôl, mely az bûnt megh ôly, hogy tôbbe
ne vralkodgyek bennûnk.

Maſik az megeleuenedes, az Chriſtus fel tamadaſanak e-reiebôl, hogi immar miis eletben iariunk

Honnet vagyon az Pœnitentianak eredeti?

Az meg teres Iſtennek aiandeka, mint az Propheta nal mongia, Tericz meg minket es meg terûnk. Maſutis-ig ſol: En czelekedẽ azt hogi az en paranczolatimbã iariatok. Sz. Palis vgi tanit, Iſten ad poenitentiat az engedetleneknek, hogi fel ſerkennienek az ôrdôgnek tôriból.

Iere. 31.

2 Tim. 2.

Nincze hat az Embernek ereie az meg teresre?

Ninczen ſem ertelme ſem akaratt ya, ſem tehetſege.

Elôſôr, mert az iras az meg teres elôt az emberrôl azt mongia, hogi az bûnben meg holt, es hogi az lelkes ember meg nem foghattia azokat, mellyek Iſten lelkeie, es a teſtnek bôlczeſege Iſtennek ellenſege.

Phil. 3. 2. Cor. 2. Roma. 8

Maſodſor, mert az ionak kezdetit kôzepit es veget az iras Iſtennek tulaidonittya, mint ſ. Pal mongia: Iſten agia hogi akariatok es czelekegietek az iot, az û akarattyanak kedue ſerint. Maſutis igy ſzol. Nem vagiunk elegek arra, hogi czak gondolhaſſukis az iot mimagunktul, de valamit czelekedhetûnk, Iſtentûl vagion.

Phili. 2. 2. Cor. 3

AZ IO CZELEKEDETREOL.

Miczoda az io czelekedet?

Iſten paranczolattia ſzerint valo engedelem, meli az hit bôlſzarmazik, ez vegre hogi az Iſten diczôiteſſek.

Ezech. 10

Hani dolog kiuantatik az io czelelekedetben?

Harom. Elſô hogi Iſten igeieuel eggiezzen, mint a prophetanal mongia: Az en paranczolatimbã iariatok es nem az ti attiatoknak paranczolatiban.

Maſodik az hit, meli altal ſemleliunk es czelekedetûnk kedues Iſten elôt.

Har-

Harmadik, hogi czelekedetnek vege legyen Iſtennek diczőſſege mint ſz. Pal monga: Mjndeneket czelekegietek az Iſtennek diczőſſegere. *Roma 4. Heb. 11. 1. Cor. 10*

Miczoda oka uagion az io czelekedetnek?

Az hiuekben Iſten ſzerez minden iot az Chriſtuſert az ſ. Leleknek ereieből, mint ſ. Pal mongia, hogi az Iſten rendelt maganak ſaiat nepet, ki az io czelekedetnek kőuetőie lẽne. Maſutis ig ſol: Teremtettűnk az Chriſtus Ieſusban az io czelekedetekre, mellieket az Iſten ellene keſeritől hogi azokban iariunk. *Titum 2. Ephe. 2.*

Mi vegre kel iot czelekedni?

Elſő vege nez az Iſtennek diczőſſegere, mint az Chriſtus mongia: Vgi tűndőkliek az ti vilagoſſagtok az emberek előt, hogi latuan az emberek az ti io czelekedetteket diczőiteſſek az ti menniei Attiatok. *Matth. 5.*

Maſodik hogi az mi valaztaſunknak es hitűnknek bizonſaga legien, mint ſ. Pal mongia: Valaſztot minket vilag teremteſenek előtte az Chriſtusban, hogi lennenk ſentek es feghetetlenek ő előtte az ſzeretetnek altala. *Ephe. 1.*

Harmadik hogi az mi peldanckal egieb hiuekis inteſſenek az tőkelletes eletre. *2. Cor 9.*

Negiedik, hogi az hitetleneknek ſaiokat be dukhaſſuk az io czelekedttel, es ezekis az mi ſzent niaiaſſagunkal inteſſenek az meg tereſre, hogy az Iſtent diczőiczek az meg latogataſnak napian. *1. Petri 2.*

AZ APOSTOLI CREDORVL.

Mire tanit az Credo?

Az ſzent iraſnak rőuid ertelmeről illyen rendel.

Elſőr az Attyarol.

Maſodſor az Fiurol.

Harmadſor az ſent Lelekrôl.
Negedſer az Aniaſentegihazrol,es ezekbe valo ieckrol.

HISZEK egy Iſtenben, mindenhato Attyaban, mennek es fôldnek teremtôyeben,

AZ ISTENRŐL.

Miczoda az Iſten?

Ôrôcke valo veghetetlen lelek, io, igaz, ſent, irgalmas, mindeneknek teremtôie es taplaloya, ki az irasban vgy
ı Ioan. 4. ielentôtte magat meg, hogi legien Attya, Fiu, es ſent Le-
Matt. 3. lek, mint a ſ. Ianos mõga: Harman vadnak az egben a kik bizonſagot teznek, es ez harõ eg. az Chriſtus kereztſegebenis az Attia az egbôl kialttya: Ez azen ſerelmes fiam ki ben en meg bekeltem, es az ſ. Lelek galamb kepeben ſzal rea. Az Apoſtoloknakis azt paranczollia, hogi kereſtelienek Attyanak Fiunak es ſent Leleknek neueben.

AZ ATYAROL.

Miczoda az Attya?

Ôrôkke valo kegielmes teremtô Iſten, ki az û ègi ſûlôt fiat az teſtben el boczatotta az valtſagra, hog û benne az hiueket fiaiua fogadna, es az ôrôk eletbẽ meg diczôitene.

Miuel valaſtatik meg az Iſten à teremtet allattul

Ezzel hogi minde hatonak es teremtônek hiſûk lenni.

Miert mongiuk mindenhatonak lenni?

Mert ezak Iſtenhez illik ez, hogi mindent meg czelekedheſſẽ valamit akar, es û magatul elegſeges leheſſen annak el vegezeſereis, az mi az teremtet allatnal lehetetlen,
Pſal. 115. mint az Dauid mongia: Az mi Iſtenûnk az eghben, valamellyeket akart meg czelekedet.

AZ

Miczoda az Teremtes?

Istennek bölcz czelekedeti, melliben az ű hatalmas igeie uel földet menniet es egieb allatokat semmiből alkotot, hog ebben az ű Isteni diczőſſeget meg mutatna, es az emberi nemzetből maganak aniaſſentegi hazat giűitene.

Mi vegre teremtette Isten ez vilagot?

Előſőr, hog az lathaio vilag az ű bölczeſegenek, io voltanak es hatalmanak tűkőre lenne, kiből eſmertetnek es tiſteltetnek.

Maſodſor, hog ez vilagi allatok az embernek haſnara lennenek. Roman. 1.

Harmadſor, hog az Isten az emberi nemzetből maganac hiueket valogatna, kiktűl mind őrőcke diczertetnec

Hani fele okos allatot teremtet az Isten?

Ket felet. Angialt es Embert.

Hani fele az Angial?

Ket fele. Io es Gonoz.

Miczoda az io Angial?

Istentűl teremtetet, igaz, bölcz es hatalmas lelek, ki az ſentſegben meg erőſſitteted, hog az Istent diczőicze neki endegien, az hiueket oltalmazza es az hitetleneket rő cza mikor Istentűl boczattatik.

Miczoda az gonoz angial?

Istentűl teremtetet lelki allat ki az igaſſagban meg nẽ maradot, hanem el hagiuan rendit, Istennek es az hiueknek ellenſege lőt, ki az bűnert az ſőrtſegnek tőmlőczeben vettetőr, de mind az altal Istennek engedelmeből hatalom adattatot neki az engedetlen fiaknak meg vaki-

taſara, es az hiueknek probalaſara, az ũ itelõ igaſſaganak megielenteſere.

Miczoda az ember?

Iſtẽ kepere teremtetet allat, ki teſtbõl es okos halhatat lan lelekbõl eppittetet fel, hoġ az ũ teremtõienek ſentſegben es igaſſagban ſolgalna.

Hani vege vagion az ember eletinek?

Haró, Elſõ nez az Iſtẽnec diczõſegere, hogi ũtet igazan iſmerie es tiſztellie, meli, czak az hiuekben adattatik.

Maſodik, Hoġ ez eletben mindeneknek elõtte kereſſe az Iſtennek orſagat, igaſſagat es az ũnnen iduõſſeget.

Harmadſor hoġ az ember rendi ſerint az attiafiui ſeretetnec altala legien igiebeknekis eppũletekre es haſznokra.

AZ FIVROL

Hiſek az Ieſus Chriſtusban az ũ egy ſũlõt Fiaban mi Vrunkban.

Kiczoda az Chriſtus?

Az elõ Iſtennek tũlaidon eġ ſũlõt fia, ki mikor Iſten formaiaban egienlõ volna az Artiahoz, ſolgai abrazatot võt fel, hoġ az õrõcke valo lelek altal ũ magat Iſtennek az bũnert meg aldoztan, lenne minekũnk az Iſtentũl, bõlczeſegũnk igaſſagunk, ſentſegũnk es valtſagunk.

Matth. 18. Rom. 8. Phil. 2. Heb. 9.

Miert mondatik Ieſusnac?

Mert czak ũ egiedũl iduõzitõ es meg valto, mint az Angial magiarazza: Hiuod az ũ neuet Ieſuſnak, mert iduõziti az nepet az ũ bũneibõl.

Luc. 2.

Miert neueztetik Chriſtusnak?

Mert

Mert à ſent leleknek tellieſſegeuel meg kenetet az Iſtẽtûl hoġ lẽne minekûnc Papunc, kiraliunk es Prophetank

Hani dolgot kel hat az Criſtus felöl vallanunc?

Negiet, Elſô, hoġ igaz Iſten az Attiahoz egienlô, mint az Eſaias erôs Iſtennek mongia, az Ieremias Iehouanac mi igaſſagunknak. A ſ. Pal mind ôrôcke aldando Iſtennek, az ſ. Thamas û Vranak es Iſtenenek neuezi. 1. Ioan. 5. Eſa. 9. Iere. 23. Rom. 9. Ioan. 20.

Maſodik, hogi igaz ẽber, mindenben hozzank haſonlo az bûntûl meg valua, mint ſ. Pal mongia: Hoġ eġ az kôzbeniaro Iſtẽ es emberek kôzôt az ember Ieſus Chriſtus. 1. Tim. 2.

Harmadik, hogi az ket termeſetben eġ ſemeli Iſten es ember fia, mint ſ. Pal mongia, hogi Dauid maguabol valo az teſt ſerint, de vgian ezẽ Iſtennek fianak bizonittatot az meg ſentelô lelek ſerint. Roman. 1.

Negiedik, tiſtirôl aſt kel vallanunk, hoġ egh alat nem adattatot tôb neu az kiben idnôzûlnûnk kellene. Mind à negiet ſ. Pal be foglallia illiẽ igeckel: El boczata. Iſtẽ az û fiat, ki aſſoniallattul lôt es tôrueni ala vettetôt, hogi az kik tôrueni alat volnanak azokat meg ſabaditana. Act. 10. Gal. 4.

Miert kellet Iſtennek lenni az kôzbeniaronak?

Elôſôr, mert az bekeltetônek mind az ket felnek ter meſetiuel eggiezni kellet, hoġ az Iſtennek titkos akarat ciatis ertene, es az embernek niomoruſagatis erezne.

Maſodſor, mert az bûnt az karhozatot es az ôrdôgôt meg kellet rontani, es az emberben az Iſten abrazattiat, es az ôrôk eletet fel kellet eppiteni, meli czak Iſteni erô hôz illik.

Harmadſor, mert à kôzbeniaronak mindenût ielẽ kel lenni, hoġ az hiueknek ſûkſegeket ercze, es kôniôrgeſe ket mindẽ helieken meg halgathaſſa, meli czak Iſtenhez illik.

Miert kellet embernek lenni?

Elsô, mert vetkezet vala, es ezokaert emberi termesetbe kellet meg fizetni.

Masodik mert az bûnnek boczanattiaban es az valtsagban ver ontas kiuantatik.

Harmadik, mert az kôzbeniaronak mi attiankfianak kellet lenni, hog erezuen az mi niaualiankat, tugion mi raitunk kôniôrûlni mikor kesertetûnk.

Heb. 4.

Ki fogantatek §. Lelektûl sületek süz Mariatul §

A CHRISTVS SZÛLETESERÔL.

Miert kellet sent lelektûl fogontatni?

Hog tista es bûnekûl valo ember lenne, ki minket fertelmes bûnôsôket meg tistitana, az û sentsegeben es igassagaban hitnek altala fel ôltôztetne.

Miert kellet szüztôl születtetni?

Hog Isten ez czudaual meli soha nem hallattàtot, az û fianak sületeset meg ekesitene, es hog az Esaias mondasa be tellieſednek: Ime az szûz fogad es fiat sûl, mint az elsô igiretis ielenti, az assoniallat magua meg rontia az kigionak feiet.

Esa. 7.

Gen. 3.

Hani vege es hazna vagion az Christus sületesenek?

Az Angial kettôrôl emlekezik est monduan: Diczôseg massagban az Istennek, es ez fôldôn bekeseg.

Luc. 2.

Mellik az elsô hazna?

Az Isten diczôssege auag az û igassaganak es irgalmassaganak be tellieſedese, meli lôt az aldozatnak altala.

Mellik az masik hazna?

Az bekeseg es az Istennek az emberekhez valo iokedue, meli az Christus altal az hitnekre beûseggel ki aradot.

AZ

Szenuede Pontius Pilatusnak alatta, meg fesittetek meg hala.

Miczoda az Christus szenuedese?

Az Christusnak lelkeben es testebẽ valo sok faidalmi, es az ũ gialazatos halala, melliet Isten rendelesebŏl engedel messen fel vŏt, hoġ az ũ engestelŏ aldozattianak altala, az Isten igasságanak eleget tenne, es mindẽ idŏbeli hiuket az bũnbŏl es karhozatbol meg valtana, es nekiek ŏrŏc eletet szerzene.

Mikor szenuedet az Christus?

Pontius Pilatusnac Romai Czasar tiztartoianak ideiebẽ hoġ be tellieſednek az Iacob iŏuendŏ mondasa: Nem vetetik el az birodalom Iudabol, mig el nem iũ az Messias. Gen. 49.

Minemũ halalnak nemeuel ŏlettetet meg?

Meg fesittetet, es ez ſŏrniũ halallal ielentetet, hoġ az mi bũneinkert atocka lŏt, mint meg vagion irua: Atkozot valaki az fan fũg. Deut. 21.

Miczoda okai vadnak ez szenuedesnec?

Elsŏ az Istennek io volta es emberekhez valo szereteti, ki az ũ fiat rendelte volt engestelŏ aldozatul.
Masik az Christusnak engedelmesſege es az valastottakhoz valo szerelme, mint ſ. Pal mongia: Christus szerette az aniaszentegihazat es ũ magat atta erette. Ephes. 5.
Harmadik indito oka az egesz emberi nemzetnek veſedelme az bũnert.

Mi vegre szenuedet az Christus?

Elsŏ nez az Isten diczŏsegere, hoġ, az ũ igasságanak eleget tenne az tŏrueni szerint.

Masodik, hogy az ördögnek hatalmat meg rontana,
Heb.2. mint sent Pal mongia: Az halal altal el ronta azt a kinek birodalma vala az halalon.

Harmadsor, hog az valastottakat, az bűntűl karhozat tul es örök halaltul meg szabaditana, mint ű maga ielenti:
Matth.20. Az embernek fia iűt, hog ű szolgalna egiebeknek, es adna az ű lelket valtsagul sokakert.

Negiedik, hog mikeppen az Christus meg holt az bű-
Roman.6. nökert, azonkeppē miis az ő halalanak ereieből meg halliunk az bűnnek.

Ötödik, hog az Christus minekűnk peldank legien az
1.Petr.2. szenuedesben, mint s. Peter mongia. Az Christus szēuedet eczer az testbē az mi bűneinkert peldat hagiuā nekunc hogi mies az ő niomdokit kőnessük.

AZ CHRISTVS TEMETESERŐL.

ES el temettetek.

Miert kellet az Christusnac el temetteni?

Elősör ezzel meg bizonittatot, hog az Christus valoban meg holt az mi bűneinkert.

Masodsor hog az ű el temetesenel az mi bűneinket el temetne, es soha ezek Isten előt emlekezetben ne lenne nek, es miis az bűnnec czelekedetitűl meg szűnnenk mint s. Pal magiarazza: Hog eggiűt az Christussal el temettet-
Col.2. tűnk az kősősztsegnek altala.

Mint kelerteni hogy az Christus pokolra szallot?

Ezzel ielentetik az Christusnak vtolso nagy gialazattia, meli kőuetkőzőt az ű halalabol embereknek iteletec re nezue, kik nem hihettek hogy ű Israelnek szabaditoia lenne, mint az előt remenlőttek. Illien iedzesben vetetik az pokolnak neue az Christus mondasaban: Te Capernaum ki az egig fel magastaltattal, az pokolig le niomatatol, az az, meg gialalaztatol es meg rontatol.

AZ CHRISTVS FEL TAMADASAROL.

Harmad napon fel tamada halottak kőzzűl.

Miczoda az Christus fel tamadasa?

Az Chriſtuſnak halalbol valo meg eleuenedeſe harmad napon, az Iſtennek vegezeſe ſerint, hog ezzel az karhozatot tőkelleteſſen meg rontana, az hiueknek igaſſagot es őrők eletet ſerzene.

Miuel bizonitod hogy az Christus fel tamadot?

Az Chriſtus ű maga meg bizonittia: Igi kellet az Chriſtuſnac ſenuedni, es harmad napő fel tamadni, mint meg vagion irua ű felőle, az Moſeſnel es az Prophetaknal es à Dauidnal. Az Dauidis erről mondotta: Nem hagiod az en lelkemet az pokolban, ſem nem engeded hog az te ſẽ ted rothadaſt laſſon. Ezent erőſſitik az Chriſtuſnak ſok rendbeli meg ieleneſi az fel tamadas vtan. Az Tanituniockal valo niaiaskodaſa es menibe menetele. *Luc.24. Num.21. Pſal.15.*

Mi hazna vagion az Christus fel tamadaſanac

Elſő. Ezzel meg bizonittatot az ű Iſteni ereie es fiui meltoſſaga, mint ſ. Pal mongia: Hogi Iſten fianak bizonittatot az holtak kőzzűl valo fel tamadasbol. *Rom.1.*

Maſodik. Fel tamadot az mi igazulaſunkert. *Rom.4.*

Harmſ̃dik. Az ű fel tamadaſaual az hiueket az bűnből fel tamaſtotta vy eletre. Ezert mongia az ſ. Pal: Mint az Chriſtus fel tamadot az ű Atianac diczőſege altal: azonkeppen miis vy eletben iariunk. *Rom.6.*

Negiedik. Az Chriſtus fel tamadaſa az mi teſtűnknek iőnendő fel tamadaſanac elől iaro es ſűkſeges oka. *1.Cor.15. 1.Teſſ.4.*

A CHRISTVS MENBE MENESERől.

Mene menniegben.

Miczoda az Chriſtus menbe menetele?

Az Chriſtuſnak el tauozaſa ez földről az teſt ſerint, es az diczőſegbē valo be menetele mindē egeknek főlőtte, hogy az hiueknek maradaſra valo heliet ſerezzen az ű attianak hazaban.

Mi hazna vagiō à Chriſtus menbe menetelinec?

Elſő. Hogy tőkelletes giőzedelme meg bizonittaſſek, mint ſ. Pal mongia: Fel menuen az magaſſagban, fogua vi ue az fogſagot. *Eph 4.*

2. Hogy à giőzedelēnec iutalmat à diczőſſeget el vēne.

3. Hogy az hiueknek ſ. lelket es aiandekot oſtogatna.

4. Hogy az aniaſſentegihazert minden ūdőbe kőzbeniaro lenne, mint à ſ. Ianos mongia: Ha vetkezendűnk, ſoſo lonk vagion az Atianal, amaz igaz Ieſus Chriſtus. *Heb. 7. 1. Ioan. 2.*

5. Hogy az hiuekis az ű feiek vtan kiuankozzanak az menniegben hittel es ſent elettel, mint ſ. Pal mongia: Fē valo dolgokat kereſſetek, à hol vagion az Chriſtus. *Col. 3. Phil. 3. Ioan. 14.*

6. Hogy à hiueknek heliet keſiczē, mint ű maga bizonittia: El megiek tinektek heliet ſőrzeni, es iſmet el iőnők hozzatok, es fel veſlek titeket, hogi à hol en vagiok tiſs ot legietek.

AZ ISTENNEK IOBIAROL.

Vl az Atia mindenhato Iſtennek Iobiara.

Miczoda az Iſtennek iobian ülni?

Oli diczőſeges hatalom, meli czac egiedűl az Chrūſnac adattatot mennīē es főldőn, az valtſagnak el vegezeſe es menbe menetele vtan, hogi az aniaſ. egihaznak oltalmazoia, es az ördög orſaganac rontoia legiē, mind vilag ve gezetig.

Miuel bizonitod hog ez legien az Iſtennek iobia?

Sz. Pal illien igeckel magiarazza: ūltete őtet az mennieg *Eph. 1.*

ben

ben minden hatalmaſſagoknak es feyedelemſegeknek, es minden neunek felette, az meli neueztetik nem czak ez ielen valo vilagon, hanẽ az iõuendõnis, es az mint maſut mongia: Adot õ neki neuet minden neunek felette, hogi, az õ neuebẽ minden terd meg hayollyon, mennieieke fõldieke, es pokolbelieke. Phil 2.

Mi haſsna vagion ennek?

Elõſõr ezzel meg ielentetik, hog az Chriſtus orſaga az Anya ſent egyhaz õrõke meg marad.

Maſodſor, hogi mindenek meg rontatnak, valakik az õ orſzaga ellen tamadnak.

AZ I TILETREOL.

Onnet leſen el iõuendõ itelni eleueneket es holtakat.

Leſsene az vtolſo itelet?

Az egez ſ: iras azt bizonittya, hogi az Chriſtus ez vilag nak itelõie, mint ſ. Pal mongia: Szükſeg nekõnk allanſik az Iſtennek itelõ ſzeki eleiben, hogi minden, el vegye az mit az teſtben czelekedet vagi iot vagi gonozt. 2. Cor. 5

Mikor leſsen az itelet?

Senki ennek bizonyos orayat es napyat nem tudhattya, meg az Iſtẽnek Angyaliis, ſõt meg az embernek fiais, az õ hiuatallyanak kõuetſegere nezue, miert hog nem bocza tatot az Attyatul, hogi az itiletnek bizonios napyarol tanitana az embereket.

Miert titkolta el?

Hogi az hiuek az Vrat mindenkor keſen varyak, az bũnben el ne alugianak, hanem vgyazzanak az teſt az õrdõg es ez vilag ellen igaz hittel es iozan elettel.

Minemũ ielei vannak az itilet napyanak?

Elſõ vagion az teremtet allatokban, mert az napban hold-

holdban es czillagokbã giakerta nagi czudak lesznek, az Tengeren veszedelmek es haboruk, fôld indulasok, ehseg-gek, dôg halalok, hadak es ver ontasok.

Masodik vagon az embereknek erkôlczôkben, mert az zeretet meg alusik, es bûuôlkôdik az alnokfag.

2. Tim. 2. Harmadik leszen az tudomanban, mert iûnek sok hamis tanitok, es az AntiChristus fel tamad, ki az Isten Templo

Rom. 11. maban ûl mutogatuan magat' mint ha Isten volna.

Negiedik az Euangeliom ez szeles fôldôn hirdettetik, es meg az Isten az Iszrael fiainis kôniôrûl.

Ôtôdik es kôzel valo, az ember fianak iegye az eghben meli mikor meg ielentik, hamar el iû az itiletre.

Kiczoda az itelô biro?

Acto 14. Czak egiedûl az Christus mint az iras mongia: Rendelt az Isten bizonios napot, mellyen meg iteli ez fôldet

Psalm. 14. az Christus altal, mint ß. Palis mongia: Minniaian alunk az Chistus itelô szeki eleiben, mikeppen meg vagion irua Elek en Isten ennekem haiol meg minden terd.

Mikeppen tulaidonitty a az iras az iteletet az Christusnak az Apostoloknak es az hiueknek?

A Ckristus itel mint fô biro, kinek kezeben vagion az ęlet es az halal. Az Apostolok itelnek Euangeliomnak hirdetesseuel, mert az kikhisznek iudôzûlnek, az kik nẽ hisznek el karhoznak. Az hiuek itelnek a hitnek altala, mellyel az engedetleneket karhoztattyak.

Kitket itel meg?

Eleueneket es holtakat.

Kiczodak ertetnek az holtakon?

Az kik vilag kezdetitûl fogua az vtolso napig meg halnak.

Kiczo-

Kiczodak az eleuenek?

A kik az Chriſtus el iõuetelẽkor az eletben talaltatnak es meg nem halhatnak, hanem czak el valtoznak az halhatatlanſagra, mint ſ. Pal mongia: Nem minnyaian el aluſunk, de minnyaian el valtozunk. 1. Cor. 15.

Kiczoda erõſiti meg mind ezekben az hiueket?

Az ſent Lelek.

Hiſek ſent Lelekben.

AZ SZENT LELEKROEL.

Miczoda az ſent Lelek?

Igaz Iehoua ki az Attyanak es az Fiunak õrõcke valo lelke, es az Attyatul az Chriſtus neueben adattatik a hiueknek, hogi ũket el peczetellye az õrõk eletre.

Miuel bizonitod hogy valoſagos Jehoua?

Mert az prophetakat es Apoſtolokat ũ valaſtotta es boczatotta, ũ tanitotta es ſõlot altalok, es az hiuẽkis ennek lako Templomi, az õ neueben megis kereſtelkedũnk, me ly illyk teremtet allathoz. Vegezetre az ſ. Peter niluan mongia Ananyasnak, hogi az ſ. Leleknek hazudot, es hogi nem embereknek, hanem Iſtennek hazudot. Fſa. 6. Actor. 28 Actor 5

Miuel bizonitod hogy Attyanak es Fiunak lelke?

Az Chriſtus azt mongia: Hogi az igaſſagnak Lelke az Attyatul ſarmazik. Sz. Pal pedig igy ſol: Ki boczata Iſtẽ az ũ Fianak Lelket. Maſutis azt mongya: Akiben nin czen Chriſtus Lelke az nem õue. Ioãni 15. Gala. 4.

Mit czelekeßik az ßent Lelek az hiuekben?

Õket meg ſenteli, vionan ſũli, vigaſtallya, batorittya, tanittya minden igaſſagra, bõlczeſegre, Iſteni felelemre, es eleueniti hennek az meg hallot iget, es ũket Iſtennek lako Templomiua teſi.

Meg

Meg marade mindenkor az ß. lelek az hiekben.

Esa. 59. Meg marad, mint az Esaiasnal mongia: Az en lelkem az ki te benned vagion, es az en igem az melliet vetettem a te szayadban, el nem tauozik az te szayadtul, es az te magodnak szaiatul. Christusis ezt erősiti: Kerē az Attyat es mas vigaztalot ad tinektek, hogy veletek maradgyon mynd örökke.

Joan. 14

Hol lakik az ßent lelek?

Az Anya szentegyhazban.

AZ ANIASZENTEGIHAZROL.

Hiszek közönseges keresztyen Anyaszentegyhazat szenteknek eggyesseget.

Miczoda az Anyaßentegyhaz?

Keresztieni szent giülekezet, melli az prophetak es az Apostolok irasaual fel eppitettöt az Ckristusban az szent iegiekel igazan el, az Istent hitből es io lelki esmeretből tisztelli, melinek külső tarsasagabanazkep mutatokis meg maradnak mynd vilag vegezetik.

Miert mondatik ßentnek?

Elősör az Christusban valo hitre nezue, melinek altala ű bele oltatik es szente lesen.

Masodsor az vyonnan valo születesert.

Harmadsor az iüuendő tökelletes szentsegnek remenseger-nezue.

Ephe. 2.

Miből esmertetik meg az Anyaßentegihaz?

Elősör az igaz tudomanbol, mert ez czak az Istennek tiszta igeyet vesi.

1. Cor. 11. Masodsor az szent iegyekből, mellyekkel vgi el, mint az Ckristus rendelte.

Hat-

Harmadſor az hitnek giümölczeből, az keresztieni életből es az ſeretedből.

Minemü iok hirdetnek az aniaßentegihazban?

Bünnek boczanattia, teſtnek fel tamadaſa es az örök elet.

Hiſem az bünnek boczanattiat.

AZ BÜNRŐL

Miczoda az Bün?

Valami az Iſtennek törvenieuel ellenkezik. 1. Ioan. 3.

Hani fele az bün?

Ket fele. Eredendő es Czelekedendő.

Miczoda az Eredendö bün?

Az ep termeſetnek meg romlaſa, meli az efetnek vtan na mindenekre ſarmazot az fogantatasbol, es az altal haragnak fiaiua leſnek. Pſal. 50. Eph. 2.

Miczoda az Czelekedendö bün?

Minden fele gonoz gondolat, ſolas es czelekedet az Iſten törvenienek ellene.

Hani fele az Czelekedendo bün az vetkezö ßeme liekre nezue?

Negy fele. Halalos, Boczanando, ſent Lelek ellen valo es az ember fia ellen valo bün.

Miczoda az halalos bün?

Minden bün halalos az haragnak edenibeni

Miczoda az boczanando bün?

Minden fele bün boczanando az hiuekben, à kik tiſta ſiuel az Iſtenhez ternecc.

Miczoda az ßent Lelek ellen valo bün?

Vakmerôſegbôl valo hitetlẽſeg, melibẽ à haragnac edeni az meg ertet igaſſagot, es az iduôſſegnec okait, lelkek eſmereti ellen karomliak, es ebben vegiglen meg maradtuan, ſoha bûnôknek boczanattiat nem nierhetik,

Hani dolog vagion à fele vetekben?

Imez neg.

Elſô az vakmerô hitetlenſeg, meli az elſô tabla ellẽ eſik.

2. Az igaſſagnak ertelmere valo meg vilagoſitas.

3. Az iduôſſegtûl valo el ſakadas es ennek karomlaſa.

4. Az bûnben valo meg maradas, melibôl ôrôk karhozat kônetkôzik.

Miczoda az ember fia ellen valo bûn?

Tudatlanſagbol valo hitetlenſeg, es az igaz tudomannak ſidalmazaſa, meli az valaſztottakbã à pœnitentia tartas altal boczanando, az hitetlenekben pedig halalos.

Kiczoda az bünnek oka?

Az ôrdôg es az embernek akarattia.

Lehetè Iſten az bünnec oka?

Nem lehet, mint az 5. Dauid mongia: Oli Iſtẽ vagi ki az
Pſal. 5. alnokſagot nem akarod, mert az Iſten ſent es igaz, ki az bûnt tiltia es meg bûnteti.

AZ BÛNNEK BOCZANATTIAROL.

Miczoda az bünnek boczanattia?

Az bûnnek folgiarol az ôrôk halaltul valo meg ſabadulas, Iſten kegielmebôl az Chriſtusban valo hitnek algtala.

Kiczoda boczattia meg az bünt?

Czak egiedûl az Iſten az û irgalmaſſagabol, mint az Eſai
Eſa. 43. aſnal mongia: En vagiok az ki az te alnokſagidat el

tôrlôm

tőrlőm en magamert, es azokrol tőbbe meg nem emlekezem.

Miert boczattia meg az bűnt?

Czak az Chriſtuſnak engeſtelő aldozattiaert, kiben az hiueckel meg bekelt.

Miuel veßűk el az bűnnek boczanattiat?

Az hittel, meli az igebẽ tőt igeretet meg fogia es à Chriſtus igaſſagaban fel őltőztet.

Miert vêr hat à bűnert ha eczer meg boczattia?

Meg boczatotta az karhozatra nezue, de miert hog bẽ nűnk az giőkere, à niomoruſaggal fogiattia à bűnt, es neueli az ű aſandekat, az hitet, remenſeget, Iſteni felelmet es ſegitſegűl valo hiuaſt, es kitőankoztat az halalbol eletre.

Miczoda iegiei vadnak az bűn boczanatnak?

Elſő az hitben valo neuekedes.

Maſik az bűnnek vtalaſa, es az ionak kőueteſe.

Harmadik az attiafiui ſeretet es az kereſtieni ſelidſeg ha miis egiebeknek vetkeket meg boczattiuk, mint az Chriſtus mongia: Ha ti meg nem boczattiatok az ti felebaratotoknak bűnet ſiuetek ſerint, az Iſtẽ ſem boczattia meg az ti bűnőtőket. *Matth. 18.*

AZ TESTNEK FEL TAMADASAROL.

Hiſzem az teſtnek fel tamadaſat.

Miczoda az fel tamadas?

Az porra lőt emberi teſtnek meg eleuenedeſe, es az lelekkel valo eggieſűleſe az vtolſo napon, az Iſtennek rendeleſe ſerint az Chriſtus altal, hogy az hiuek őrők eletet vegienek, az hitetlenek pedigien karhozatra vetteſſenek.

Miuel bizonitod az teſtnek fel tamadaſat?

Elöſör az egeſs ſent iras erröl niluan valo bizonſagot te
Ioan. 11. ſen, mint az Chriſtus mongia: Az ki en bennem hiſen ha
meg halis êl, es en ûtet fel tamaſztom az vtolſo napon.
1. Cor. 15. 2. Az Chriſtus fel tamadot, hogi az el aluttaknak elſö
1. Teſſ. 4 ſengeie legien, es ö altala mindenek fel tamadgianac.
2. Teſſ. 1. 3. Az Iſtennek igaſſagais aſt ielenti, hog mindenek fel
tamaduan az û iutalmokat el vegiek.

1. Cor. 15. ## *Minemû haſonlatoſſaggal magiarazza ſent Pal az fel tamadaſt?*

Mint az földben vettetet mag elöſör meg rothad es az v
tan meg eleuenedik: Igi az halando teſt az földben tete-
tik, de fel tamad diczöſeggel.

Minemû rendi leſſen az fel tamadaſnak?

Szent Pal ez igeckel iria meg: Az kik az Chriſtusban
1. Teſſ. 4. meg holtanak, elöſör fel tamadnak, es az vtan mi kik ele
uenen talaltatunk, az eghben ragattatunk az Vrnak elei-
ben, es eckeppen mindenkor az Vrral eggiût leſsünk.

AZ ÖRÖK ELETRÖL.

Hiſsem az örök eletet.

Miczoda az örök elet?

Veghetetlen bodogſag, halhatatlanſag, diczöſſeg es ö-
röm, meli az fel tamadas vtan az Iſtennek rendeleſeböl à
Chriſtus altal adattatik az egekben, minden hiueknek,
hogi az Iſtent ſinröl ſinre laſſak, es ûtet az Angialockal
egietemben öröcke diczeriek.

Miczoda az örök eletnek vta?

Szent

Sz. Ianos ez igekben meg ielenti: Vgi ſerete Iſten ez vilagot, hogi az ũ ſũlõt fiat adna erette, hogy minden az ki benne hiſen el ne veſſen, hanẽ õrõk elete legiẽ. Mert az õrõk elet Iſten aiandeka az Ieſus Chriſtus altal, es a ki hiſen az Chriſtusban õrõk elete vagion. Ioan. 3.

Hol vagion az õrõk eletnek helie?

Az egeknek felette à houa ment az Chriſtuſis, mint az ſ. Pal mongia. Mikor az fõldi hazunknak ſatora el rontatik, õrõcke valo hazat veſũnk az egekben. 2. Cor. 5.

Miuel peczetli meg bennönk Iſten ez iokat?

Az ſent iegieckel.

AZ SZENT IEGIEKRÕL.

Miczoda â ſent iegy?

A Chriſtusban tõt lelki igereteknek lathato bizonſaga, az Iſten kegielmenek es az mi hitũnknek erõſſiteſere es ſiui engedelmeſſegũnknek meg ielenteſere.

Hani dolog kiuantatik à ſent iegiekben?

Harom. Elſõ az lathato allatok.

Maſik az igebẽ tõt igeretek az bũnnek boczanattiarol

Harmadik az czelekedet es az iegieckel valo eles, ollian modon mint az Iſten ſerzette.

Mi vegre ſerzette Iſten â ſ. iegieket?

Elõſõr, az ũ kegielmes igeretinek bizonſagara.

Maſodſor az mi hitũnknek erõſſiteſere.

3. Az aniaſ. egihaznac meg valaſztaſara à poganoktul

4. Az hiuek engedelmeſſegenek meg mutataſara.

Hani ſent iegi vadnak az vy teſtamentomban?

Kettõ. Az Kereſtſeg es az Vr vaczoraia.

Miczoda az Kereztſeg?

A Chriſtuſtul ſereſtetet ſ. ieg melibē az viznek moſoga taſa altal Atianac fiunac es ſ. leleknek neueben peldaſtatik az bűnnek boczanattia es az vyonnan valo ſűletes.

Hani dolog ielentetik az kűlſő kereſtſegbenis?

Kettő. A bűnnek boczanattia es az viőnan valo ſűletes.

Mikeppen peldazza az bűnnek boczanattiat?

Mint à viz az teſtről az lenniet el moſſa. Igʼ az Chriſtus Ieſuſnak vere meg tiſtit minden bűneinkből.

1. Ioan. 1.

Mikeppen peldazza az vyonnan valo ſűleteſt?

Mint az kereſtſegben à vizben be merittetűnk: Igi az Chriſtus halalanak ereieuel meg halunk az bűnnek. Es a mint az vizből fel emeltetűnk: Igʼ az ű fel tamadaſanak ereieuel vy eletre tamadunk fel.

Kinek neueben kereztelkedűnk meg?

Attianak Fiunak es ſ. Leleknek neueben.

Miert kereztelkedűnk illien modon?

Ezzel meg ielentetik az mi lelki kereſtſegűnknek es iduőſſegűnknek rendi, mert az Iſtē az ű kegielmeből az Chriſtuſert bűneinket meg boczattia az hitnek altala es ſ. Lelkeuel vyonnan ſűl az őrők eletre.

Kiket kel meg kereztelni?

Mindeneket Sidokat es Poganokat, Nagiokat es kiczinieket.

Miuel bizonitod az kiczinieknek kereztſeget?

Elſő: Mert az igeret az kicziniekreis egiarant nez, es ez okaert űketis az kereſtſeggel az Aniaſentegihaznak tarſaſagaban kel venni.

Gen. 17.

Maſod

Masodsor, Mert S. Pal ez kórniúl metelkedessel ósse hasonlittia az keresstseget: Hat mint az kórniulmetelkedes az kicziniekre nezet, igi az keresstsegis.

Mit fogad Isten az kerezstsegben?

Hogy az hiueknek kegielmes attiok lesen, bűnöket meg boczattia az Christusert, es az ű lelkenek altala vyonnan fűli az órók eletre.

Mit fogad az ember az Istennek?

Elósór hogy tób Istent nem ismer annal, à kinek neuet sel vesi az keresstsegben.

Masodsor hogy az egy kózbeniaroual az Christussal meg elegesik.

Harmadsor hogy Istennek hala ado fia lesen, es ű nekí sentsegben es igasságban solgal.

AZ VR VACZORAIAROL.

Miczoda az Vr Vaczoraia?

Christustul serezteret set iegi kenierból, borbol, az ó egestelo aldozattianak emlekezetire, es bűnűnk boczanattianak bizonságara.

Hani dolog vagion az Vaczoraban?

Elso az eltetó allatok, az kenier es az bor.

Masik az ige. Harmadik az Christus teste es vere.

Negiedik az czelekedet, az aldas es vetel.

Otódik az Vr halalanak emlegetese.

Mire valo az kenier es az bor?

Az kenier es az bor az lelki ioknak emlekestetó iegie: mert mikeppen az kenier meg segetik ig az Christus teste meg rontatot. Az vtan mint az kenierrel es az borral az embernek teste taplaltatik: Ig az Christusbã adatot lelki aiãdekokal à hitnek altala az mi lelkűnk taplaltatik.

Minemũ igecke! Berzette Chriſtus az vaczorat;

Ezeckel. VEVE az Chriſtus az kenieret, es mikor halakat adot volna, meg ſege es ada az ũ tanituaninak eſt monduan: Vegietek es egietek, ez az en teſtem, eſt valameniſõr eſitek az en emlekezetemre tegietek.

Mire tanit ez igekben?

Azt ielenti az Chriſtus, az veg vaczorat, mikor, mimodon, mibõl, kiknek, es mi vegre ſõrzõtte.

Mikeppẽ mõgia â Chriſtus az kenieret ö teſteneke?

Tiſtire es iegizeſere nezue. *Bizonicz meg eſt?*

Elſõ. Minden ſent iegiben meg valaſtatik az kũlſõ iegi az iedzendõtũl. Azert az Vaczorabanis mas az kenier, es mas az Chriſtus teſte.

Maſik az haſonlo ſolaſnakis mogia eſt mutattia, mert az kõrniũlmetelkedes Iſtẽ frigienek mondatik, maga ez czak peczeti az hitbõl valo igazulaſnak. Az Huſueti Baranis es az kõſikla az Chriſtuſnak mondatik iedzeſere nezue: Ig az kenier Chriſtus teſte, nem valtozaſſal, ſem teſti ielen letellel, hanem â menire az Chriſtus teſteben kereſet ioknak lathato bizonſaga.

Gen. 17. Roman. 4. 1. Cor. 5.

Harmadik, Az Chriſtus teſte az meniegben vagion bizonios helien, Azert az ũ teſte az kenierbe nem lehet.

Mikeppen vagion hat ielen az Chriſtus teſte?

Az hitnek altala az igeret ſerint. Mert az hitnek oly hoſſu keze vagion, hog ſinte az Chriſtuſig êr, es valamiokat az ũ halalaual kereſet, mi reank araztia, mint S. Pal mongia: Az meli eletet elek, az Iſten fianak hiti altal elẽ. Maſuttis vg tanit, hog az Chriſtus lakozik az mi ſiuũnkben az hitnek altala.

Gal. 2. Epheſ. 3.

Miert mondatik az Pohar vy teſtamẽtomnak?

Mert az poharban leuô bor bizonſaga az Iſten iduôzi tô kegielmenek es az Chriſtus vere ki ontaſanak, az mi bûneinknek boczanattiara.

Mi vegre ſzereztetet az Vr vaczoraia?

Elôſôr az Chriſtusban tôt Iſteni igeretinek es kegielmenek bizonſagara.

2. A Chriſtus halalanak es aldozattianak emlekezetire
3. Bûnûnk boczanattianak meg peczetleſere.
4. Hitûnknek erôſſiteſere.
5. A hiuek kôzôt valo attiafiui ſeretetnek bizôſagara.

Minemû keßûletel kel az vr vaczorahoz iarulni

Probalaſſal mint ſ. Pal mongia: Meg proballia az ember ûnôn magat, vg egiek ez kenierbôl, es vg igiek ez pohar bol, mert à ki meltatlan eſi es iſa, iteletet veſen maganak. 1. Cor. 11.

Hani dolog kiuantatik az probalaſban?

Harom. Elſô az Vr vaczoraianak es az iduôſſegnek igaz ertelme.

Maſik az hit.

Harmadik az pœnitentia tartas es az attiafiui ſeretet.

Miuel tartozunk az Iſtennek az iokert?

Kôniôrgeſſel es halaadaſſal.

AZ KôNIôRGESRôL.

Miczoda az Kôniörges:

Lelki es teſti ioknak igaz hitbôl valo kereſe az Iſtentûl à Chriſtus neueben es azel vôt iokert valo hala adas.

Hani dolog kiuantatik az igaz kôniörgesben:

Harom. Elſô az alazatoſſag es meltatlanſagunknak eſmereti. Maſik az hit, mint az Chrûs môgia: Valamit kerê Mar. 11. detek hitbôl el veſitôk.

Harmadik az Pœnitentia tartas,

Minemű moddal kel köniörgeni?

Mint az Chriſtus tanitot az mi Attiankban, meli mindẽ köniörgeſeknek feie.

Hani keresből al ez köniörges?

Hetből. Az harom elſőben keriük valami nez Iſtẽnek diczőſſegere. Az neg vtolſoban valami tartozik lelki es teſti ſükſegünkre.

Miert mondatik az Iſten Attianak?

Eph. 2. Ioan. 1. Az Chriſtusban valo fiui fogadaſert, mint S. Ianos mögia Hatalmat adot hog Iſtennek fiai lennenek valakik az ü neuebẽ hinnenek. Sz. Palis erről ig tanit: Minniaian ti Iſtennek fiai vattok az Chriſtusban valo hitnek altala.

Gal. 4.

Mire tanit az elſo igeuel?

Aſt ielenti kit kellien, ki altal es minemü bizodalommal ſegitſegül hini.

Kinek kel konniorgeni?

Czàk egiedül az Iſtennek es az mi Vrunk Ieſus Chriſtnak Attianak.

Ki altal kel koniorgeni?

Ioan. 14. A kőzbeniaro Chriſtus altal mint ü maga tanit: valamit kerendetec az Attiatul az en neuembẽ meg adgia tinektek.

1. Ioan. 5. *Minemü bizodalommal kel Iſtẽnek koniorgeni?*

Ig hog ütet kegies Attianknak higiük lenni, à ki az ü fiait meg halgattia akarattia ſerint.

Ki vagy az menniegben?

Miert monguk az Iſtent az egekben lenni?

Ezzel az ü mindenhato ereie meg ielentetik, es az mi elmenkis ez földi ckről az mennieickre fel emeltetik.

ELSŐ KERES.

Szenteltessék te neved.

Miczoda az Isten neue?

Az ű bőlczeseségenek, igasságának es irgalmassaganak esmereti az igeből. *Miczoda az szenteles?*

Az Isten neuenek emberek kőzőt valo bőczűlleti es ű gaz tiszteleti. *Mit kerünk hat ebben.*

Kerjük nemünkast engetetni, hogy mindeneknek felet te az ű diczosseget keressük, es valami az ő neuenek gialazattiara vagion el tauoztassuk.

II. KERES

Iüiön te orszagod.

Miczoda az Isten orszaga.

Az aniaszentegihaznak gyűlese es meg tartasa az Isten igeienek es ſ. lelkenek altala.

Miczoda ennek el iouetele?

Az Istē igeienek beűlseges hirdetese es ki teriedese minden heliekre, es ennek fogonattia az hiuekben.

Mit kerünk hat ebben?

Hogy az Isten az ű igeiet tiszta hirdettesse, io tanitokat adgion, az hiueket eppicze, es naponkent roncza az ördőgnek orszagat es minden hamis tudomaniokat.

III. KERES.

Legien te akaratod.

Miczoda az Isten akarattia.

Az Isten vegezese, melliet vagy meg ielentet az igeben vagy pedig el titkolt.

Mit

Mit kerûnk hat ebben:

Hog az Iſten az mi kemeni ſiñûnket erre haicza, hog mindenekben az û akarattianak engedheſſûnk, es valamit ad tûle io neuen es halaadaſſal veheſſuk.

Mikeppen eagedhetûnk az Iſten akarattianak:

Ketkeppen. Elôſôr az hitnek altala, mint ſ. Ianos mongia: Ez az Iſten akarattia, hog higietek abban à kit Iſten el boczatot.

Ioan. 6.

Maſodſor. A ſ. eletnek altala, mint ſ. Pal mongia: Ez az Iſtennek akarattia, tudnia illik, az ti meg ſenteleſtek.

1. Teſ. 4.

Miert mongiûk eſt: Mikeppẽ menniegbẽ vgy it ez fôldõnis?

Hog az Angialoknàkis peldaiaual inteſſûnk az engedelemre, hog eckeppen velek eg tarſaſagban leheſſûnk.

IIII. KERES.

Az mi mindẽ napi kenierûnket ad meg nekûnk ma:

Mit kerûnk ebben:

Hog az Iſten az mi eletûnket taplallia minden teſti aldaſſual, es viſontag oltalmazzon meg ehlegtûl, dõg halaltul es egieb niaualiaktul.

Mit iegiez hat az kenier:

Valaminekûl ſûk ôlkôdûnc ez ielẽ valo eletnek meg tartaſara.

Mit iegiez az mindennapi:

Az meli elegſeges az mi eletûnknek io moddal valo taplalaſara.

Honnet vagion az elegseg?

Az Iſtennek aldaſabol, ki az kiczinnielis az hiueket meg elegiti, mint ſ. Pal mongit: Nag kereskedes az Iſteni tiſztelet az elegſegel egietemben.

1. Tim. 6.

Kelle

Kelle az gazdagoknak mindēnapi kenieret kerni

Igenis kel. Mert az ember nem czak az kenierrel tap- *Matth.4.*
laltatik, hanem az Iſten igeieuel es az kōniōrgeſſel, mel-
liel az kenier meg ſenteltetik, hoġ az embernek egeſſe-
gere es taplalaſara legien. *1 Tim.4.*

Miert mongiuk mienknek?

Mert az Iſten az ū io voltabol az mi haſznunkra rendelte *Eph.4.*
es aſt kiuannia, hoġ tiſteſſeges munkaual az minnōn ke- *Acto.20.*
nierūnket egiūk, es gonoſul az maſet ne kiuanniuk. *1 Teſſ.2.*
2 Teſſ.3.

Miert keriūk hogy ma adgia?

Hoġ ezzel meg tilcza az telhetetlenſeget, es arra incze,
hoġ ez ielē valockal meg elegedgiūnk, es ez vilagi niug
hatatlan ſorgalmatoſſagert az Iſtē orſagat hatra ne veſ-
ſūk.

V. KERES.

Boczasd meg minekūnk az mi būneinket.

Mit kerūnk ebben?

Hoġ az Iſten az ū igaz iteleti ſerint, az mi būneinkert
ſamot ne vegien, hanem az ū kegielmeſſegeuel az Chriſ
tus aldozattiara nezue minden vetkeinket el fōdōzze hit
nek altala.

Mit iegiez az boczatas?

Az mi adoſſagunknak tudnia illik az karhozatnak ingiē
valo meg engedeſet, melire nezue Iſten elōt igazaknak
iſmatunk.

Miet mongiuk az būnt mienknec?

Hoġ ezzel alazatoſſagra inteſſūnk, es Iſtennek tulaido-
niczuk az diczōſſeget az iduōſſegnek minden okaiban

Kiknek boczattia meg Iſten az ō būnōket?

A kik hitnek altala à Chriſtusbā tōt igirethez ragaſkod.

nak, es ez mellet igaz pænitentiat tartanak, mint ez igeis megielentik mikor aſt mongiuk:

Mikepẽ miis meg boczatunk ellenünk veteteknek.

Okae az mi boczataſunk az Iſten boczataſanak

Nem oka, hanem bizonſaga, miert hogi az attiafiui ſeretet iele az hitnek es az igazulaſnak.

Tartozike hat az kereſztien ember felebarattianak meg boczatani.

Matth. 18. Az Chriſtus eſt paranczollia hog valameniſer felebarattük bünet meg banniá es kötet, mind anniſor neki meg boczaſſunk ſiuünk ſerint, es äz az ü veſedelmet ne kiüá-

Rom. 12. niuk, hanem az gonozt ioual giözzük meg.

VI. KERES.

Es ne vigi minket az keſertedben.

Mit kerunk ebben?

Hog az Iſten à bünnek es niomoruſagnak miatta ne ha-

2. Cor. 10. gion fellieb keſertetnünk, hanem czak à menniere el ſenuedhettiük, ſöt az mi erötlenſegünkben batoriczon az ü

ſ. Lelkeuel, es mindenekböl agiõ bodog ki menekedeſt.

Miczoda hat az keſertet?

Valami az embert hitiben es kereſtieni eletiben meg haborithatna auag meg keslelhetne.

Hani fele az keſertet?

Ket fele. belſö es külſö.

Miczoda az belſö keſertet?

Az gonoz kiuanſag, meli az embert indittia az bünnek

Iacob. 1. czelek edetire, melinek altala az embert az ördög meg keſerti.

Mi-